Tar le Lubba ke tar Kabba

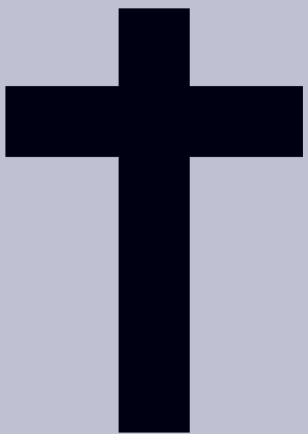

Kaba: Tar le Lubba ke tar Kabba Bible

Tar le Lubba ke tar Kabba
Kaba: Tar le Lubba ke tar Kabba Bible

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kabba

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
42d55340-9c90-56ec-bf99-50cbf96e48a7

Contents

RUT 1
ESTER 6
JONASE 17
MATIYE 20
Marke 75
LUKU 108
KULA 163
1TI 215
2TI 222
TITE 227
NEJE KE DDUTU NDƆ TE 231

Maketuru le Rutu
Rutu
Rt
Tar dɔ maketuru te le Rutu

Ne ke maketuru le Rutu pa tare to dɔ ndɔ te ke Jujeje a aw ɔnje dɔ bbe ke Ijarayel. Tar le to tar le nje ke key le Elimeleke ke to dew ke bbe te ke Betelehem nange te ke Juda. Tar le unn kute dɔ tar ne-wungu te, tar tɔku bbo ke oso, tar kayn te lede, tar koy le Elimeleke, ke tar koy le nganne. Tar le tunga dɔ tar kuju ngonn te ke dda are gel nuju lede tel guku bbay. Tar ke ngeng nya me tarje te neenn to tar le deneje joo: Nawomi dene le Elimeleke, ke ngonn mume Rutu. Rutu ke to dene ke nange te ke Mowabe ndiki ta kinya go mumeje Nawomi ang ngaa ndiki ta kare nje ke le mumeje telje to nje ke laa. Rutu dene-ndubba le dew ke Ijarayel ke ayn isi nange te ke Mowabe tel to dene le mare dew ke Ijarayel bbay. Ria na Bowaje. Ngonn ke Bowaje de ke Rutu dujeje a to bɔ mbay Dabbitije. Rutu tel to mare kɔn-dene ke ngeng nya horo kɔn-deneje te ke Ijarayel, mba ń-to ka Dabbitije.

Tar kaw le Nawomi, ke ngaweje, ke nganne bbe te ke Mowabe

1 Dɔ ndɔ te ke nje-gangeje sariya ɔnje bbe ke Ijarayel, tɔku bbo oso. Mare dingaw ke Betelehem nange Juda te aw ke dene laa, ke nganne ke dingaw joo mba kisi bbe te ke Mowabe.
2 Ri dingaw le na Elimeleke, ri dene laa na Nawomi, ri nganne ke dingaw ke joo le na Malɔn de ke Kilyɔn. Ń-toje to dewje ke nange te ke Eparata* ke isije Betelehem nange Juda te. Ń-teeje ngonn bbe te ke ria na Mowabe le a, disije bbe te le.

Tar ne-kem-to-ndoo ke oso dɔ Nawomi te

3 A ta koo a, Elimeleke ngaw le Nawomije le oy ngaa Nawomi nayn ke nganne ke dingaw ke joo le.
4 Ń-taaje deneje ke Mowabe. Ne ke dɔngɔr ria na Orpa, ri ne ke kara na Rutu. Ń-ddaje ngɔsi ke bbal dɔku.
5 Goe te a, Malɔn de ke Kilyɔn doyje ngaa dene le nayn ke kare baa turu nganne te ke joo, ke turu ngaweje te.
6 Nawomi in me bbe te ke Mowabe ke ngann mume ke joo ta tel ke Betelehem le mba noo na Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda me-maji ke dewje laa ddew ne-kusa te.
7 Nɔtu bbe te ke nisi te le, ne ke ngann mume ke joo, dosoje ddew-bô ta tel nange te ke Juda.
8 Nawomi pa are ngann mume ke joo le na: « Ya, e-telje. Na na kara tel key le kɔenje! Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda ke se me-maji ddew kara baa toke e-ddaje ke nje ke oyje ddem, e-ddaje sem ddem.
9 Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda bba are isije ke maje kara kara tɔyn me key te le mare dingawje ke a taajese!» Ń-to mbide ngaa duruje dɔ nɔ te.
10 Dilaeje te na: « Baann ang, Ja kaw sei ke rɔ nje ke lei te.»
11 Nawomi pa na: « Ngannem ke dene, E-telje! Mba ddi bba a kawje sem wa? Ma kase kuju ngannje ke dingaw kare taase bbay wa?

12 Ngannem e-telje, awje! M-bbuka nya, mase taa ngaw ang ngaa. Bbo
le munda mem to, ma to gir ngaw te til te neenn ta kuju ne ngannje ke
dingaw ka,
13 a ngebbejede ndereng kare ń-tɔkuje njaa wa? A mbeteje ta taa ngaw
mba yeenn wa? Baann ang ngannem ke dene! Ne ke ingam neenn to
ngeng nya uta engase. Mba Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ undam.
14 Duruje dɔ nɔ te bbay. Orpa to mbi mumeje a Rutu nayn saa.
15 Nawomi pa na: « Ya, nje-mari tel ke bbê le nje-ke laa, ke kɔrje te laa.
Ɔru goe.»
16 Rutu pa na: « A kuwam ke singa bba ma tel goi te ang ddem a kuwam
ke singa kare minyai ang ddem! Lo ke aw te a, ma kaw te, lo ke e-dda bbe
te a, ma dda bbe te, nje ke lei a to nje ke lem, ngaa Lubba lei a to Lubba
lem,
17 lo ke oy te a ma koy te ngaa da dubbum loe teenn. Toke yo a kayn
horoje ang a minyai a, maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda sem ne ke mee
ndiki.»
18 Kake Nawomi oo to Rutu ndiki nya mba kaw saa a, ew rɔe pa saa tar.

Nawomi de ke Rutu ń-teeje Betelehem

19 Ń-njaje joo keme ndereng ń-teeje Betelehem. Kake dandeje Betelehem
a, dewje tɔyn ke me bbe te le aaje lo ke tade ngaa deneje paje na: « Nawomi
wase na wa?»
20 Ń-pa narede na: «E-bbaremje Nawomi ang. E-bbaremje *Mara, mba
Nje-singa-mɔngu ddam are minga wungu nya!
21 Maw ke ne-kinga a, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ tel sem jim baa. Mba ddi
a e-bbaremje Nawomi wa? Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ pa tar naji ke majang
dɔm te, Nje-singa-mɔngu ddam majang.»
22 Nawomi tel ke ngonn mume Rutu ke to ngonn nje-bbe ke Mowabe
toke baann. Ń-teeje Betelehem kare kunn kutu kuja teyn* te.

2

1 Nawomi ee ke mare nuju le ngaweje. Ń-to dew ke bo ngaa ninga ne
ddem. Ń-to dew ke me nuju te le Elimeleke, ria na Bowaje.
2 Rutu, dene ke Mowabe le pa are Nawomi na: «Ma kaw ndɔɔ̂ mba kaw
bburu jinga teyn, go dew te ke a koom maji keme te. Nawomi le pa are
na: aw ngonnum.»
3 Naw ngaa naw ń-bburu teyn go nje-kujaje teyn te. A ne umae are to
ndɔɔ le Bowaje ke to dew ke me nuju te le Elimeleke le.
4 A ta koo a Bowaje in Betelehem tee gode te ngaa pa are nje-kujaje teyn
le na: « Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ee ke se!» Ń-telje ke tar dareje na: «Nje-kisi
ke ndɔ ke ndɔ bbar tar ke maji dɔi te!»
5 Bowaje duju nje-kula laa ke to nje-ngem dɔ nje-kujaje teyn na: « Ngonn
ke dene neenn to le na wa?»
6 Nje-kɔn dɔ nje-kujaje kande ko le paje are na: «Ń̂-to ngonn ke dene ke
Mowabe ke Nawomi ddee saa.
7 Ngonn ke dene le pa na na bburu teyn ke ta kareje te ngaa na bburu
jinga teynje ke nayn horo kareje te. Lew baa ke ń-ddee ke esindɔɔ njaa,
nar ta kula te nyɔm, naw nuwa rɔe key mba gɔju kare baa.»
8 Bowaje pa are Rutu na: «Ngonnum, aw e-bburu ne me mare ndɔɔ te
dang ang ngaa, e-nayn neenn. Uwa go ngann nje-kulaje lem ke dene, oo
maji wa!»

* **1:22** Me maketuruje te ke dang to ble, kande ko ke to nange te le jiipije.

9 Unda kemi dɔ ndɔɔ te ke daw duja koo me te neenn ta uwa go nje-
kulaje lem ke dene. Oo wa, m-pa mare nje-kulaje lem ke dingaw kare ta
dinyai ddekeke. Bbo kunda maann a ɔin a, aa lo me joo maannje te toonn
a, a kay maann ke nje-kulaje lem toje.
10 Yeenn a ɨ̂-tee noso, ɨ̂-debbe keme ke nangê ngaa, ɨ̂-pa nare na: «Ema
ke m-to nje-mba neenn a, ddew ddi te bba oom te dew ngaa e-ddasem
me-maji neenn wa?»
11 Bowaje pa are na: « Dɔru gel neje tɔyn ke e-dda ke mumije darem.
Neje ke unn kute yo te le ngawije, ddew ke toke inya ne bɔije ke kɔinje ke
bbe kuji mba ddee ne ke horo dewje te ke e-gerede kete ang.
12 Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ tel ke mare ari wɔju dɔ ne ke e-dda!
Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, Lubba le Israel ke e-ddee ta kiya rɔi kɔ gɔle te ari
kuka lei.»
13 Rutu pa na: « Oom to dew kemi te ebbemje. E-wul mem. E-pa tar
ke uru dɔ bbengere bbere te lei ke dene. Ta koo maji a m-mbɔbbu mbɔr
nje-kulaje lei ke dene kara ang.»
14 Kare ne-kusa ase a, Bowaje pa are na: « E-ngese ke kete usa ne, ula
bina lei me maann nayn te.» Nisi mbɔr nje-kujaje kande ko te. Bowaje are
mare kande ko ke ɨ̂-ndaw nusa nare mee ndann ngaa ɨ̂-ngem kese.
15 Goe te a nin taar ta bburu a Bowaje unn ndu are nje-kulaje laa na:
«Inyaje ddew areje ɨ̂-bburu horo kare teynje te tɔ bbo ɔkeje ddew ang.
16 Inyaje mare jinga waa horo kareje te areje ɨ̂-bburu, ta inje saa ang.»
17 Ń-bburu ne me ndɔɔ te le ndereng lo kul ngaa nunda ne ke ń-bburu
le ngaa ninga kande ne le ngɔsi ke bay sembe kara.
18 Noto naw ne bbê ngaa ɨ̂-tɔju mumeje ne ke ń-bburu le. Ń-tee ke kese
ne-kusa ke nayn le nare.
19 Mumeje duje na: « Lo ke dda a e-bburu ne te bbokene wa? E-dda kula
dda wa? Lubba bbar tar ke maji dɔ dew te ke unda keme dɔi te neenn!»
Nɔru gel neje tɔyn ke nday dɔe te nare mumeje, ngaa ɨ̂-pa na: « Ri dew
ke m-dda kula ndɔô laa na Bowaje.»
20 Nawomi pa are ngonn mume na: « Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ
ke ndɔ tɔyn aw dda maji ke dewje ke isije kem baa ddem, ke dewje ke
oyje ddem bbar tar ke maji dɔ dingaw te neenn! Nawomi pa are bbay na:
«Dingaw le to nuju leje ke danna njaa. Ne horo dewje te ke to tar lede ta
taaje to dene ndubbaje*.»
21 Rutu ke to dene ke Mowabe tel pa na: « Dingaw le pa arem tɔ na:
E-nayn go nje-kulaje te lem nyɔm kula kuja koo ndɔɔ lem nunga.»
22 Nawomi pa are ngonn-mume Rutu na: « Ngonnum, maji kare e-nayn
ke nje-kulaje laa ke dene ngaa maji kare dew ingai me mare ndɔɔ te dang
dda sei singa ang.»
23 Ń-nayn ke nje-kulaje le Bowaje mba bburu ne ndereng ndɔ ke kula
kuja teyn†, ke waa tunga. Ń-nayn ke mumeje.

3

1 Mumeje Nawomi pa are na: «Ngonnum, maw m-sange ddew ta kare
uwa rɔi ngaa ta kare isi ke maje.
2 Ke bbasine, Bowaje ke aw rɔ nje-kulaje te laa ke dene teenn le to nuju
leje le maa? Ne njaa na to teyn ke to bbal te til te neenn.

---

* **2:20** Horo jiipije te bbo dingaw oy a, ngokɔen ee ke ddew mba taa dene laa, ke ne-kingaje laa.
† **2:23** Oo 1.22

3 E-ndoko maann, e-ndeem ubbu, ula kubbu ke kura bbo aw lo to teyn
te. Are nusa ne tɔyn, nay ne tɔyn bba ta e-tɔju rɔi.
4 Naw ta to nangê a, aa lo ke na to te ke maje. Goe te a, uwa ne gɔle te
oo a, e-to nangê kɔ gɔle te a, ne njaa na tɔji ne ke a dda.»*
5 Ń-pa nare na: « Ma dda ne tɔyn ke e-pa arem.»
6 Nɔtu naw bbal te le ngaa ń-dda neje tɔyn ke mumeje pa are.
7 Bowaje usa ne ke ay ne ngaa ee ke rɔ-neel. Naw ń-to mbɔr kande ko
te ke to dɔ jin te le. Rutu ngeyn jann jann ddee uwa ne gɔle te oo ngaa to
nangê kɔ gɔle te.
8 Lo mɔngu nyenene ngaa Bowaje le ndebbe a turu rɔe: Na ta koo a
mare dene to kɔ gɔle te.
9 Ń-duju na: «Ei na wa?» Nila te na: «Ema Rutu nje-kula lei ke dene
aann. Uwa ta kubbu lei ila dɔ nje-kula te lei mba to tar lei ta tam to dene-
ndubba.»
10 Ń-pa nare na: Ngonnum ke dene, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ bbar tar ke
maji dɔi te! Kula ddai ke guku neenn to ke dɔgɔle uta ye ke kete bbay,
mba aw e-tubba go ngann basanje ke nje-ndooje wase nje ne-kingaje ang.
11 Bbasine, ngonnum, are bbel ddai ang. Ma dda ne tɔyn ke a dujum,
mba dewje tɔyn ke bbe leje gereje to e-to dene ke maji nya.
12 Tɔkɔrɔ njaa, to tar lem ta tai to dene-ndubba, a mare dew ke kula
nuju laa to ngɔsi nya ke ngawije utam to.
13 E-to neenn. Lo are ke esin a bbo ń-diki ta taai to dene-ndubba a na
taai, a bbo ń-ndiki ang a, ma taai ture te, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ee teenn!
E-to neenn ndereng lo are.
14 Rutu to kɔ gɔl Bowaje te ndereng ta-lo-kare ngaa nin taar ke lo ke to
pipi mba Bowaje ndiki kare dew gere to Rutu ddee lo to waa ke teyn te
neenn ang.
15 Ń-pa nare na: E-ddee ke kubbu ke ngal ke rɔi teenn ke ne ta uwa tae
ke maje. Ń-dda to ke baann ngaa nɔju teyn ke ne gɔl misan nungu me
kubbu te le nunda dɔe te a, Bowaje le tel aw bbê.
16 Ruth tel ddee rɔ mumeje te ngaa mumeje le pa na: Na baann wa
ngonnum? Nɔru gel neje tɔyn ke dingaw le dda mbata laa.
17 Nunn ne nɔju ne teyn le gɔl misan narem ngaa ń-pa narem na:« A tel
jii baa rɔ mumije te ang.»
18 Nawomi pa na: «Ngonnum e-nayn rɔm te neenn oo gel ne neenn bba,
mba tar neenn goto bbokone njaa bba dingaw neenn a kila wure nangê.»

4

1 Bowaje tee isi lo dda tar te ta ndoko te ddaka. A ta koo a dingaw ke
to tar laa ta taa Rutu to dene-ndubba ke Bowaje pa tar laa le unda lo tee.*
Bowaje pa na: « Ei neenn, e-ddee isi nangê neenn.»
2 Bowaje bbar dingawje dɔku horo tɔku dewje te ke eeje me bbe teenn,
ngaa pa na: « Isije neenn ngaa disije nangê.»
3 Ń-pa nare dew ke ee ke ddew ta taa Rutu to dene-ndubba le na: «
Nawomi ke in bbe te ke Mowabe tel le aw labbe lo le ngokɔnje Elimeleke.
4 A ema, meje ta pa kare e-ndoko lo le kem dewje te ke isije neenn, ke
kem tɔku dewje te neenn! A bbo e-ndiki ta ndoko a e-ndoko! A bbo a ta
ndoko ang a, e-pa arem. Mba mare dew ke dang ke to tar laa ta ndoko lo
le goto. Goi te bba to ema.» Dingaw le ila te na: «Ema njaa ma ndoko.»

* **3:4** Ne ke Rutu dda le tɔju to ń-ndiki ta kare Buwaje ngeme * **4:1** Oo 2.20

5 Bowaje pa na: « Ndɔ ke a ndoko ne ndɔɔ le ji Nawomi te a to ndɔ ke a
taa ne Rutu dene ke Mowabe ke to dene-ndubba, mba kare ri ngaweje ke
oy mban nayn dɔ ne-kingaje te laa.»
6 Dingaw ke to tar laa ta ndoko lo le pa na: « Ma ndoko lo le ang. Bbo
m-dda baann a ma tuju ne-ndubba lem. E-ndoko lo ke to tar lem ta ndoko
le to lei, ddew ke ma ndoko ne goto.»
7 Lew, dɔ nange te ke Ijarayel, bbo dew a ta dda mare ne toke le, taa
dene-ndubba wase toke le mbel naa mare ne a, dew ke kara ɔru ne-gɔl laa
are ye ke kara. Neenn le to tar-naji horo ngann le Ijarayelje te.
8 Dew ke to tar laa ta taa dene-ndubba le pa are Bowaje na: « E-ndoko
ndɔɔ le to lei!» Ngaa Buwaje ɔru ne-gɔl laa.
9 Bowaje pa are dewje ke tɔku, ke dewje tɔyn ke nange te ke Ijarayel
na: « Bbokone e-toje to nje-tar najije wɔju dɔ neje le Elimeleke, ke neje le
kilyɔn, ke neje le Malɔn ke m-doko ji Nawomi te.
10 Rutu dene ke Mowabe ke to dene le Malɔn le njaa kara m-tae to
dene lem. Ma kunda ne ko-ri ngaweje mba kare ri ngaweje le nayn horo
ngakɔenje te ddem, nayn horo dewje te ke aw isije lo dda tar te ta ndoko
te ddem. E-toje to nje-tar-naji nejeenn bbokone.»
11 Dewje tɔyn ke isije ta ndoko te le, ke dewje ke tɔku paje na: «N-toje
to nje-tar naje njaa. Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda bba are dene ke
ande me key te lei to toke le Rasel, ke Leya, dede joo kem ke dundaje gel
ngann le Ijarayelje nangê. Maji kare e-ddee to nje-ne-kinga nange te ke
Eparata ta are rii bbar me Betelehem te.
12 Maji kare ngannje ke Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ a kari ddew te le dene ke
inga neenn ddaje are me key lei to ddew kara baa toke me key le Perese
ke Tamar uje are Juda.»
13 Bowaje taa Rutu to dene laa ngaa ñ-mbɔn saa naa. Nje-kisi ke ndɔ ke
ndɔ dda are Rutu uwa sem ngaa uju ngonn ke dingaw.
14 Deneje paje are Nawomi na: « Jɔsuje gaji Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ke
bbokone ari dew ke nje-kuka dɔi ke ria a bbar nange Ijarayel te tɔyn.
15 Ngonn le a dda kare ubba singa ngaa, na dda sei ndɔ bbuka te lei mba,
ngonn mumi ke ndikii nya a uje. Ngonn mumi le uta ngannje ke dingaw
siri.»
16 Nawomi taa ngonn le ote kare te ngaa ñ-ddee to nje-ngem ngonn le.
17 Nje-ninn-key-mareje undaje ri ngonn le na: «Duju ngonn dare
Nawomi!» Ń-bbareje na Obede. Obede le a to bɔ Ijayije, Ijayi le a to bɔ
Dabbitije.
18 Ri nje ke gel Perese te le to toke be: Perese uju Heteserɔn,
19 Heteserɔn uju Ram, Ram uju, Aminadabe,
20 Aminadabe uju Nasɔn, Nasɔn uju Salma,
21 Salma uju Bowaje, Bowaje uju Obede,
22 Obede uju Ijayi, Ijayi uju Dabbiti.

Maketuru le Ester
Ester
Es

Asurusu dda tɔku kusu

1 Tar ke ń-dda maketuru te neenn, to ne ke nday dɔ ndɔje te ke Asurusu
ɔn dɔ bbeje kɔr kara ke dɔjoo gire siri. Bbeje ke unnje kute nange te ke
Ende ndereng nange te ke Etiyopi.
2 Dɔ ndɔje teenn le tɔku mbay Asurusu isi dɔ ngende-mbay te tɔku bbe
te ke ria na Suje.
3 Nɔ bbe bbal muta a, ń-dda kusu ngaa ń-bbar nje ke ta gɔle te, ke nje-
kulaje laa, ke mbamba ke bbe te ke Perese, ke Medi, ke tɔku dewje, ke
ngann-mbayje ke dɔ bbeje te le.
4 Kusu le dda neyn misan. Asurusu tɔju ne-kingaje ke to bbal kɔn-bbe
te laa ddem tɔju tɔku-mbange laa ddem.
5 Neyn misan nunga a, tɔku mbay Asurusu tel dda mare kusu ndɔ siri
bbay. Ń-dda kusu le me ndoko key-mbay te wɔju dɔ dewje ke bbe te ke
Suje tɔyn, nje-ne-kingaje, ke nje-ndooje tɔyn.
6 Ń-tɔje pal kubbuje ke ngeng ke ndange nda ddem kase ddem erje te
ke ria na marbere ke dɔsu to gajije. Ń-tɔje pal kubbuje le ke kula leenje
ke nda, ke kulaje ke kase. Ń-tɔje kulaje le buwa eninga nare te. Dundaje
ne-kisije ke ń-dda ke ande ddem ke nare ddem, dɔ nange te ke ń-dda ke
erje dang dang ke kura.
7 Dɔru koto ke ngoje ke ń-dda ke ande dare dewje ayje. Gare ngoje le to
dang dang. Koto ke ria na ven ula to maann, mba mbayje aw ɔsuje ngar
toke baann.
8 Dewje ayje koto toke mede ndiki, mba tɔku mbay unn ndue ta kare
nje-ngem neje ke key laa ddaje ne ke me dewje ndikije.
9 Basti, dene le tɔku mbay njaa kara dda kusu wɔju dɔ dene mareje me
key te le mbay Asurusu tɔ.

Asurusu ɔru ejɔku-dɔ mbay dɔ Basti te

10 Ndɔ siri laa a, koto dda tɔku mbay Asurusu ngaa rɔe neele nya. Tɔku
mbay pa are *enukuje ke siri ke aw ddaje kula key laa. Ride na Mewuma,
Bijita, Arbona, Bigita, Abageta, Jetar, ke Karkase.
11 Ń-pa narede ta kare daw ń-ddee ke dene laa Basti. Na kula ejɔku-dɔ-
mbay bba da ddee saa. Tɔku mbay ndiki ta tɔju mande le Basti dewje, ke
ngann mbayje, mba ń-mande nya.
12 Enukuje le awje ndajije kula le tɔku mbay le areje Basti. A Basti mbete
ta ddee nɔ tɔku mbay te ngaa wungu ɔn tɔku mbay nya.
13 Ń-pa tar ke nje-ne-gereje ke isije mbɔre te, mba ke ndɔ tɔyn bbo mare
tar to key le mbay a, dede a daw ń-mɔseje, mba ń-gereje ndu ddem, ń-
gereje ne ke maji kare tɔku mbay dda ddem.
14 Ri nje-ne-gereje le na Karsena, Setar, Admata, Tarsise, Merese,
Marsena, ke Memukan. Dede siri le ń-toje to nje ke ta-gɔl tɔku mbay te.
Disije nange te ke Perse ke Medi. Ń-toje to singa-mɔngu tɔku mbay ddem
ń-toje to dewje ke bo me bbe-kɔn te laa ddem.

15 Tɔku mbay dujude na: « Ddew ndu te, sariya ddi a maji ta gange dɔ
Basti dene te le mbay Asurusu ke mbete ta dda ne ke nula enukuje nare
ñ-paje dare le wa?»
16 Memukan pa kem tɔku mbay te, ke nje ke ta-gɔl-mbay te na: « Kula
ke maji ang ke Basti dda neenn, ñ-dda ke tɔku mbay ke kare baa ang. Ñ-
dda ke nje ke ta gɔl-mbay te tɔyn, ke dewje tɔyn ke bbeje te le tɔku mbay
Asurusu.
17 Mba deneje tɔyn a kooje tar ne ke Basti dda le. Da dabbeje ngawdede,
mba da paje na « Tɔku mbay unn ndu kare ñ-ddee ke dene-mbay Basti nɔe
te, a Basti mbete le se ddi wa!»
18 Bbasine deneje le nje ke ta-gɔl mbay te ke Perse, ke Medi ke a kooje
tar le Basti a ddaje ne toke baann ke de tɔ. Yeenn njaa a ddee ke dabbe
naa ddem ke wungu ddem.
19 Bbo tɔku mbay, e-ndiki a, ja kunn ndu ngaa ja kila ne mber. Ndu le a
to ke ndɔ ke ndɔ. Ndu le a to horo nduje te ke Perse, ke Medi. Ndu le a
kɔku ddew Basti ta kare tee nɔi te ngaa a kɔru ri ke to dene-mbay dɔ Basti
te kare mare dene ke maji uta Basti.
20 Bbo dewje ooje tar ndu neenn ke ngeng ke unn wɔju dɔ bbe-kɔn lei
tɔyn a, deneje tɔyn a bbelje ngawdede, nje ke to dewje ke bo, ke nje ke to
dewje ke ten.»
21 Tar le neel tɔku mbay, ke nje ke ta-gɔle te ngaa tɔku mbay dda toke
Memukan pa le.
22 Tɔku mbay ula ke maketuru bbeje te tɔyn. Ñ-dda maketuru le ke
gɔl maketuru le dewje kara kara, ke ndɔn tar lede kara kara, mba kare
dingawje tɔyn ɔnje dɔ me key lede ngaa kare dingawje tɔyn paje tar bbe
lede.

2

Ester ddee to dene-mbay

1 Go neje teenn le a, wungu le tɔku mbay Asurusu gayn. Nole mee dɔ
Basti te ddem dɔ ne te ke Basti dda ddem, dɔ ndu te ke dunn dɔ Basti te
ddem.
2 Nje-kulaje le tɔku mbay paje na: « Maji kare n-sange ngannje ke dene
ke mandeje nya ngaa gereje ngaw ang bbay jare tɔku mbay.
3 Maji kare tɔku mbay unda nje-kulaje laa ngann bbeje te tɔyn ke me bbe-
kɔn te laa kare ñ-mbɔnje ngannje ke dene ke mandeje ngaa nayn gereje
ngaw ang bbay. Ñ-mbɔnde lo-ngem-deneje te ke to tɔku bbe te ke Suje
ngaa Ege ke enuku a koo lo dɔde te ngaa na karede ne-mandeje.
4 Ngonn ke dene ke neel kem tɔku mbay te a, a taa turu Basti.» Tar
neenn le neel tɔku mbay ngaa nare ñ-dda toke baann.
5 Mare Jiipi ke ria na Mardose ee tɔku bbe te ke Suje le. Ñ-to ngonn le
Yayir, ngonn le Simeyi, ngonn le Kisi ke to dew ke gel Benjami te.
6 Mardose le ee horo dewje te ke tɔku mbay Nebukanejar uwade
Jerusalem kara baa ke Yekoniya ke to mbay ke Juda aw ke de Babilɔnn
to bbereje.
7 Adasa ke ria ke kara na Ester to ngonn le ngokɔn Mardose, nisi ke
Mardose. Bɔeje, ke kɔenje doyje. Ester le mande nya. Go yo te le bɔeje, ke
kɔenje a, Mardose unne ngeme.
8 Goe te ke dila mber ke ndu ke tɔku mbay unn le a, ñ-mbɔn ngannje
ke dene banya banya tɔku bbe te Suje ta kare Ege aa lo dɔde te. Yeenn

a, ɲ̂-ddee ke Ester lo-ngem deneje te kare Ege ke to nje-ngem deneje aa lo dɔe te tɔ.
9 Ester neel kem Ege te ngaa Ege ndiki ta dda saa maji. Nare ne-mandeje, ke ne-kusaje. Nare Ester nje-kulaje ke dene siri ke ɲ̂-mberede horo nje-kulaje te ke key-mbay te. Nare lo-to ke maji Ester, ke nje-kulaje laa ke dene me key-ngem deneje te le.
10 Ester ɔru gel kuje ke to Jiipi le are dew kara oo ang, mba Mardose ndeje nya ta kare ɲ̂-pa ang.
11 Ndɔ tɔyn Mardose aw ila mbɔr key-ngem-deneje le ta gere se Ester to ke maje wase ddi a daw ɲ̂-dda saa wa.

12 Dunn bbal kara kare ngannje ke dene le mɔseje ne rɔde ddew kara baa ke ndu ke dunn. Dare ɲ̂-ndemje ke wubbu ke ria na mire neyn misan ngaa ɲ̂-ndemje ke wubbu ke ria na aromate, ɲ̂-ddaje rɔde ke ne-mandeje dang dang neyn misan tɔ. Goe te bba ngannje ke dene le kara kara a kawje nɔ tɔku mbay te.
13 Bbo ngonn ke dene in lo-ngem deneje te ta kaw ke rɔ tɔku mbay te a, dare neje tɔyn ke mee ndiki ta kare naw ne key-mbay te.
14 Na kaw rɔ tɔku mbay te lo-kul te ngaa lo are a, da kaw saa ke endɔɔ mare key-ngem-deneje te ke Sasegaje aw aa lo ke dɔe te. Sasegaje le to enuku ke aw ngem dene-mɔrɔje le tɔku mbay. Ngonn ke dene le a tel rɔ tɔku mbay te ang. Bbo tɔku mbay ee ke bbo laa a, na kula kare ɲ̂-bbare ke ria bba na kaw rɔe te.
15 Ndɔ ke Ester a ta kaw rɔ tɔku mbay te ase. Ester le to ngonn le Abisayil ke to ngokɔn Mardose ngaa Mardose ngeme. Ester duju mare ne dang ang, a ne ke Ege ke to enuku nje-ngem deneje le tɔku mbay pa are njaa ɲ̂-duju. Dewje tɔyn ooje Ester ke kem ke maji.
16 Asurusu ɔn bbe bbal siri laa a, daw ke Ester dundae key-mbay te ke neyn ke ria na Tebete.
17 Tɔku mbay ndiki Ester uta kese deneje tɔyn ngaa ndiki ta dda saa maji uta kese ngannje ke dene tɔyn ke gereje ngaw ang bbay. Nula ejɔku-dɔ-mbay dɔ Ester te ngaa nunda Ester turu Basti te.
18 Tɔku mbay dda tɔku kusu wɔju dɔ Ester. Ɲ̌-bbar nje ke ta-gɔle te, ke nje-kulaje laa. Nɔru lambo dɔ dewje te ke eeje bbeje te ngaa ɲ̂-kayn ne dewje, mba mbayje aw ɔsuje ngar toke baann.
19 Gɔl joo laa ke ɲ̂-mbɔn ngannje ke dene ke gereje ngaw ang bbay a, Mardose aw dda kula lo taa nje-mbaje te ke me key-mbay te.
20 Ester ɔru gel kuje ke to Jiipi le are dew kara oo ang, ddew kara baa toke Mardose ndeje ne. Ester aw dda ne ke turu ndu Mardose toke naw ɲ̂-dda kare te ke nisi ne saa.

Mardose tee ke gel dewje ke aw mɔseje ta tɔl Asurusu

21 Kare te ke Mardose aw dda kula lo taa nje-mbaje te key-mbay te a, enukuje joo ke aw ddaje kula key-mbay te aw mɔseje tar ta tɔl tɔku mbay, mba wungu ɔnde dɔe te nya. Ride na Bigitan de ke Terese.
22 Tar le oso mbi Mardose te ngaa pa are Ester oo. Ester ndaji are tɔku mbay ke ri Mardose.
23 Duru gel tar le a, to tɔkɔrɔ. Ɲ̌-tɔ enukuje le kar kake te ngaa ɲ̂-tɔlde. Ɲ̌-dda tar neenn kem tɔku mbay Asurusu te me maketuru te ke daw ɲ̂-dda tarje te daw ɲ̂-ngem.

3

Tar le Amann de ke Mardose

1 Go neje te ke ndayjeenn le a, Asurusu unn Amann undae lo kula te
ke bo. Amann le to ngonn le Amedata, dew ke me nuju te le Agage nare
Amann ddee dew ke bo ngaa nundae dɔ nje ke ta-gɔle te tɔyn.
2 Nje-kulaje tɔyn ke lo taa nje-mbaje te ke me key-mbay te aw ɔsuje gɔlde
nangêngaa daw dulaje dɔde nangê nɔ Amann te, mba tɔku mbay njaa unn
ndue ta kare ń-ddaje toke baann. A Mardose kara baa mbete ta kɔsu gɔle
nangê ddem ta kula dɔe nangênɔ Amann te ddem.
3 Nje-kulaje ke key-mbay te ke eeje ta ndoko te dujuje Mardose na:«
Mbata ddi bba ń-mbete ta dda ne ke turu ndu ke tɔku mbay unn wa?»
4 Ń-dujuje tar neenn Mardose ke ndɔ tɔyn, a Mardose oo tar lede ang.
Mardose le pa arede na gel ne to Jiipi. Ń-paje dare Amann ta koo se
Mardose a turu ddew laa ang wa.
5 Amann gere to Mardose aw ɔsu gɔle nangê ang ddem ula dɔe nangênɔe
te ang ddem a, wungu ɔen.
6 Ń-pa dare Amann na Mardose to Jiipi. Yeenn a, Amann ndiki ta tɔl
Mardose kara baa ang. Naw ń-sange ddew ta tɔl Jiipije tɔyn ke isije bbe-
kɔn te le tɔku mbay Asurusu.
7 Bbal dɔku gire joo ke tɔku mbay Asurusu ɔn bbe, ke neyn ke dɔngɔr ke
ria na Nisan a, Amann ndɔn ne mba gere ndɔ, ke neyn ke maji boy mba
dda ne ne ke naw neje le. Elemteen oso dɔ neyn te ke ria na Adar, to neyn
dɔku gire joo laa.

Tɔku mbay unn ndu kare ń-tɔl Jiipije

8 Amann pa are tɔku mbay Asurusu na: « Mare dewje ke gelde to dang
saneje naa bbeje te tɔyn me bbe-kɔn te lei. Ddew ndu te lede, ń-toje dang
ke kese dewje ngaa ń-ddaje ne ke turu ndui ang. Ase kare inyade are disije
ddekeke ang.
9 Tɔku mbay, bbo e-ndiki a, e-dda mare ndu me maketuru te are ń-tɔl
dewje neenn tɔyn. Tɔku mbay, bbo ń-tɔlde tɔyn a, ma tura kande nare
doro dɔku kare nje ke ta-gɔli te kare dilaje lo-ngem nare te lei.»
10 Tɔku mbay ɔru eninga ke ngonn-jia te are Amann ke to nje-baan le
Jiipije. Amann le to ngonn le Amedata, dew ke me nuju te le Agage.
11 Tɔku mbay pa are Amann na: « Inya nare lei. Minya dewje le me jii
te. E-dda ne tɔyn ke mei ndiki ke de.»
12 Ndɔ dɔku gire muta le dɔngɔr neyn a, tɔku mbay bbar nje-ddaje
maketuru ke me key-mbay te ngaa ń-dda ndu ke Amann unn le me
maketuru te. Dula ke maketuru le dare nje-ddaje kula turu tɔku mbay
te, ke ngann mbayje ke isije bbeje te tɔyn. Dula ke maketuru le dare gel
dewje kara kara tɔyn ke bbe-kɔn te le Asurusu. Ń-dda maketuru le ke gɔl
maketuru, ke ndɔn tar le dewje ke isije bbeje te kara kara. Ń-dda maketuru
le ke ri Asurusu ngaa dunda endaji eninga laa maketuru te le tɔ.
13 Dare maketuru le ngann nje-kulaje awje ne bbeje te le tɔku mbay tɔyn.
Maketuru le unn ddew ta kare ń-tɔl Jiipije ngaa ta ń-rasede tɔyn: ngann
basanje, ke ngann mandeje, bbukaje, ngannje, ke deneje. Da tɔlde ndɔ
kara baa, ke ndɔ dɔku gire muta le neyn ke ria na Adar ke to neyn dɔku
gire joo laa. Da koto neje lede tɔ.
14 Ń-gem mare maketuru le ta kila ne mber bbeje te kara kara, ta kare
disije perere mba ngina ndɔ le.

15 Tɔku mbay unn ndu ngaa ngann-nje-kulaje teeje ke ngɔru awje. Dila
mber ke ndu le me tɔku bbe te ke Suje. Kare teenn tɔku mbay de ke Amann
disije mba kay koto. A dewje ke bbe te ke Suje aw nɔje.

4

Jiipije ndingaje ndoo ngaa mbeteje ne-kusa

1 Mardose oo tar neje ke daw ń-dda le. Ń-tir kubbu rɔe te, nula kubbu
ndoo ngaa nunda bu rɔe te ngaa ń-tee naw me bbe te. Nuru ekii ke wungu.
2 Ń-ddee ke kubbu ndoo le, nar nɔ key-mbay te, mba dew ase kande
key-mbay te ke kubbu ndoo ang.
3 Jiipije ke bbeje te kara kara, ke Jiipije ke isije loje te tɔyn ke dila mber
ke ndu ke mbay unn le ke te, daw ń-ndingaje ndoo. Ń-mbeteje ne-kusa,
ń-nɔje ngaa ń-ndingaje rɔde. Mareje nya ulaje kubbu ndoo ngaa toje dɔ
bu te.
4 Nje-kulaje le Ester ke toje to ngann mandeje, ke enukuje ke aw ngemeje
ddeeje paje tar le are. Me Ester tuju nyɔm. Ester ula ke kubbuje ta kare
Mardose tɔru kubbu ndoo ke rɔe te a ula. A Mardose mbete ta kula
kubbuje le.
5 Ester bbar mare enuku kara ke aw ngeme ke ria na Atake. Ń-pa nare
ta kare naw ń-duju Mardose se ddi a to wa? Mbata ddi bba ń-dda ne toke
baann wa?
6 Atake tee aw inga Mardose ndake lo te nɔ key-mbay te.
7 Mardose ɔru gel neje tɔyn ke ingae, ke tar kɔr nare ke Amann unn
ndue ta kila lo-ngem nare te le tɔku mbay, mba kare ń-tɔl Jiipije.
8 Nare Atake mare maketuru ke dila ne mber me bbe te ta rase ne Jiipije
le. Ń-pa are Atake ta kare ń-tɔju maketuru le Ester, ta nɔru ne gel neje
tɔyn ke aw nja nare. Ń-dda kɔkɔrɔ Atake ta kare ń-pa nare Ester aw rɔ
tɔku mbay te aw duje, ta kare noo kem-to-ndoo lede ngaa ta kare ń-dda
me-maji ke ngakɔnde Jiipije.
9 Atake ddee pa go tarje le Mardose le are Ester.
10 Ester ula Atake bbay ta kare ń-pa nare Mardose na:
11 « Nje-kulaje le tɔku mbay tɔyn, ke dewje tɔyn ke ngann bbeje te ke me
bbe-kɔn te le tɔku mbay gereje tar ndu ke tɔku mbay unn wɔju dɔ dewje
tɔyn. Ndu le na: Dene wase dingaw ke tɔku mbay bbare ang a tee nɔ tɔku
mbay te me key te laa, a kinga yo. Dew ke tɔku mbay njaa ula kake laa ke
ń-dda ke ande are bba a kinga yo ang. A ema, tɔku mbay bbarem rɔe te
ang ase neyn kara ngaa.»
12 Atake aw pa tarje le Ester le are Maredose.
13 Ngaa Mardose tel ula are Ester bbay na: « Eje to mba kake ee me key
te le mbay bba a nayn ke tebbe horo Jiipije te wa?
14 Bbo ɔru tai e-pa tar bbasine neenn ang a, Jiipije a teeje ta yo te ke
ddew ke dang. A ei, a koy ngaa kose a goto. A du ang, mba ne ke toke be
a aw ne key-mbay te.»
15 Ester tel ula are Mardose na:
16 « Aw mbɔn Jiipije tɔyn ke me bbe te ke Suje. Inyaje ne-kusa wɔju tar
dɔm. Ndɔ muta, ke til muta usaje ne ang ddem ayje maann ang ddem.
Ema, ke nje-kulaje lem, ja kinya ne-kusa, ke maann ddew kara baa toke
baann tɔ. Yeenn a, ma kaal dɔ ndu ke tɔku mbay unn le ngaa ma kaw rɔe
te. Bbo ase kare moy a, ma koy.»
17 Mardose aw dda ne tɔyn ke Ester are ń-pa dare.

5

Ester aw rɔ tɔku mbay te

1 Ndɔ muta ke Jiipije inyaje ne-kusa, ke maann le ase. Ester ungu ne-
mandeje le deneje le mbayje rɔe te ngaa naw nar ndake lo te, nɔ key te
le tɔku mbay. Ndake lo le aa naa ke lo-kisi le tɔku mbay. Tɔku mbay isi
ngende-mbay te laa ke aa lo ke ta ndoko kande key-mbay te le.
2 Kake tɔku mbay oo Ester ke ar ndake lo te ddaka le a, kare teenn njaa
ñ-ndiki ta dda saa me-maji. Tɔku mbay ula kake laa ke uwa jia te are Ester.
Kake le ñ-dda ke ande. Ester nja aw uwa ta kake le tɔku mbay le.
3 Tɔku mbay pa are na: « Ddi wa, dene-mbay Ester? Ddi a e-ndiki wa?
Ne tɔyn ke e-ndiki a, ma kari, to debbe bbe-kɔn lem njaa kara ma kari.»
4 Ester ilae te na: « Tɔku mbay, bbo oo maji a, e-ddee ke Amann bbokone
kusu te ke m-dda wɔju dɔe.»
5 Tɔku mbay pa na: « Areje Amann tel ke tar dɔ ne-bbar te le Ester ke
ngɔru.» Tɔku mbay de ke Amann ñ-ddeeje kusu te ke Ester dda le.
6 Kare te ke daw dayje koto ke ria na ven a, tɔku mbay duju Ester na: «
Ddi a e-duju wa? Ne ke e-duju a, ma kari. Ddi a e-ndiki wa? Ne tɔyn ke
e-ndiki a, ma kari, to debbe bbe-kɔn lem njaa kara ma kari.»
7 Ester ila te na: « Ne ke m-duju le wa? Ne ke m-ndiki le wa?
8 Tɔku mbay, bbo e-ndiki ta dda sem me-maji ngaa oo maji ta karem ne
ke m-duju, ke ne ke m-ndiki a, maji kare e-ddee ke Amann kusu te ke ma
dda bara bbay, a ma pa ne ke m-ndiki kari.»

Amann aw sange ddew ta tɔl Mardose

9 Ndɔe teenn le Amann tee key le Ester ke rɔ-neel ngaa rɔe ndɔɔ. A ta
koo a, Amann oo Mardose lo-taa-mbaje te le tɔku mbay. Amann aw ddee
a, Mardose in taar ang ddem ii rɔe ang ddem. Yeenn a, wungu ɔn Amann
nya dɔ Mardose te.
10 Amann ore wure aw key laa. Nula ñ-bbar nje-buwa-kuraje laa, ke
dene laa Jerese.
11 Amann tura go neje ke maji ke ninga, ke kɔr ngannje ke nuju, ke neje
ke maji tɔyn ke tɔku mbay dda saa ngaa unne undae dɔ ngann mbayje te,
ke dɔ nje-kulaje te ke key-mbay te.
12 Dɔe te, Amann pa na: « Ema ke karem baa njaa dene-mbay Ester
bbarem ke tɔku mbay kusu te ke ñ-dda bbokone. Ema le bbay a ñ-bbarem
ke tɔku mbay kusu te ke bara.
13 A bbo ta kare moo Mardose ke to Jiipi aw dda kula lo-taa-mbaje te
key-mbay te a, nejeenn tɔyn to mare ne kem te ang.»
14 Jerese dene le Amann, ke nje-buwa-kuraje le Amann tɔyn ñ-paje dareje
na: « Maji kare are duru kake ke ndew ase dɔ-kɔbbu-dew dɔjoo gire mi
taar, ta bara ke endɔɔ a, e-pa are tɔku mbay are ñ-tɔl Mardose dɔ kake te
le. Yeenn a, a kase ta kaw ke tɔku mbay kusu te le ke rɔ-neel.» Tar le neel
Amann ngaa nare duru kake le taar.

6

Mardose ddee bo kem tɔku mbay te

1 Tile teenn bbi ɔru kem tɔku mbay ang. Nare ñ-ddee ke maketuru ke
daw ñ-dda tarje me te daw ñ-ngem. Nare ñ-tura maketuru le nɔe te.
2 Ɲ-tura maketuru le a, dinga tar le enukuje ke toje to nje-ngemje ta key
le tɔku mbay, Bigitan de ke Terese. Dede joo ke dunguje tar me naa te ta
tɔl tɔku mbay Asurusu bba Mardose uku me tare are tɔku mbay le.

3 Tɔku mbay pa na: « Ddi a ɲ̂-dda dare Mardose, mba kɔsu ne gaje wa?»
Nje-kulaje ke me key te le tɔku mbay paje na: «Ñ-dda ne kara dare ang
nyɔm.»
4 Tɔku mbay duju tar na: « Na ee me ndoko te ddaka wa?» Kare teenn
Amann in me ndoko te me key-mbay te aw ddee ta pa kare tɔku mbay
kare ɲ̂-tɔl Mardose dɔ kake te ke nare ɲ̂-mɔse wɔju dɔe.
5 Nje-kulaje le paje na: « Amann a ar me ndoko te ddaka.» Tɔku mbay
pa na: « Areje nande key!»
6 Amann ande key-mbay te ngaa tɔku mbay duje na: « Ddi a da dda kare
dew ke tɔku mbay ndiki ta kɔsu gaje wa?» Amann eje mee te na: « Ema
njaa tɔku mbay ndiki ta kɔsu gajim ma se na dang bbay wa?»
7 Amann pa are tɔku mbay na: « Tɔku mbay ndiki ta kɔsu gaji mare dew
wa?
8 Maji kare tɔku mbay are dunn kubbu lei ke aw ula, ke sunda ke aw aal
ngaa are dunda ejɔkudɔ-mbay dɔ sunda te le.
9 Maji kare are kubbu le, ke sunda le mare dew ke ngeng horo nje ke
ta-gɔli te. Na kula kubbu dew ke e-ndiki ta kɔsu gaje le. Na kundae dɔ
sunda te nja saa me bbe te ke Suje ngaa na kila mber nɔe te na: Ne ke
daw ɲ̂-dda ke dew ke tɔku mbay ndiki ta kɔsu gaje a neenn bbo!»
10 Tɔku mbay ila Amann te na: « Unn kubbu le ta uwa sunda le toke e-pa
neenn njange. E-dda toke baann ke Mardose ke to Jiipi ke isi lo-taa-mbaje
te. Are mbita ne tɔyn ke e-pa neenn kara oso nange ang.»
11 Amann unn kubbu, ngaa uwa sunda le tɔku mbay. Nula Mardose
kubbu le ngaa nundae dɔ sunda te ɲ̂-nja saa me bbe te ke Suje. Nila mber
nɔ Mardose te na: « Ne ke daw ɲ̂-dda ke dew ke tɔku mbay ndiki ta kɔsu
gaje neenn bbo!»
12 Goe te a, Mardose tel aw lo kula te laa key-mbay te guku. A Amann tɔ
dɔe ke kubbu ngaa tel key laa ke ngɔru toke le dew ke yo tɔle.
13 Amann ɔru gel ne ke ingae le are dene laa Jerese, ke nje-buwa-kuraje
laa. Nje-buwa-kuraje laa, ke dene laa paje areje na: « Bbo Mardose ke unn
kutu ta ddee ngonn nɔe te to Jiipi a, mare ne dang ke a dda mba kutae ne
goto. A tel ke guku nyɔm nɔ Mardose te.»
14 Daw ɲ̂-paje saa tar bbay a, enukuje le tɔku mbay ddeeje. Duwaje
Amann dawje saa ke tɔku kusu te ke Ester dda.

7

Ester tee ke gel Amann ngaa Amann inga yo

1 Tɔku mbay de ke Amann ɲ̂-ddeeje mba kusa ne ke dene-mbay Ester
dda.
2 Ndɔ joo laa, tɔku mbay duju Ester bbay kare te ke daw dayje koto ke
ria na ven na: « Dene-mbay Ester, ddi a e-duju wa? Ne ke e-duju a, ma
kari. Ddi a e-ndiki wa? Ne tɔyn ke e-ndiki a, ma kari, to debbe bbe-kɔn
lem njaa kara ma kari.»
3 Ester ila te na: « Tɔku mbay, bbo e-ndiki ta dda sem me-maji tɔkɔrɔ,
toke e-ndiki a, ne ke m-duju a neenn: Tar tebbe lem, ke le nje ke lem Jiipije.
4 Ema, ke nje ke lem ɲ̂-labbeje ta kare dewje tɔlje, raseje, rebbeje tɔyn.
Bbo to ɲ̂-labbeje to, bbereje ke dingaw, ke bbereje ke dene a, ma pa tar
ang, mba yeenn ase ta jɔku ne mbay ang.»
5 Tɔku mbay Asurusu duju Ester na: « Na ee ke keje ke baann mee te
wa? Nee dda wa?»

6 Ester ila te na: « Nje-baan leje le to Amann, nje-me-majang!» Me
Amann unda dɔ binya nɔ tɔku mbay te, ke nɔ dene-mbay te.
7 Wungu ɔn tɔku mbay ngaa tusu ne-kusa le inya ngaa tee ddaka aw me
ndɔɔ putu kakeje te ke to me ndoko key-mbay te. Amann nayn me key te
le Ester. Naw ɲ̂-dda kɔkɔrɔ Ester, mba kare nare tɔku mbay tɔle ang, mba
Amann gere to tɔku mbay a kare ɲ̂-tɔl ne.
8 Amann tee oso dɔ ne-kisi te ke Ester ndɔju rɔe te. Kare teenn njaa tɔku
mbay in me ndɔɔ putu kakeje te ddaka ande me key te ke Ester dda kusu
te le. Tɔku mbay pa ke taar na: « Dɔe teenn, ɲ̂-tel ta kuwa dene-mbay ke
singa to saa kem te me key te neenn bbay wa?» Tar nayn ke ta tɔku mbay
te bbay a, ɲ̂-tɔ kem Amann.
9 Mare enuku ke ria na Arbona pa kem tɔku mbay te na: « Amann are
duru kake taar nɔ key te laa mba tɔl ne Mardose, Mardose ke pa tar are
tɔku mbay tee ne ta yo te le. Kake le ndew ase dɔ-kɔbbu dew dɔjoo gire
mi.» Tɔku mbay pa na: « Aw ilaje kula gɔse te e-tɔje kake te le areje noy!»
10 Daw ɲ̂-tɔl Amann dɔ kake te ke Amann mɔse wɔju dɔ Mardose le.
Yeenn ngaa wungu le tɔku mbay gayn.

8

Tɔku mbay unn ndu ke maji wɔju dɔ Jiipije

1 Ndɔe teenn njaa tɔku mbay are Ester key le Amann ke to nje-baan le
Jiipije. Ester pa are tɔku mbay na Mardose to Jiipi ngaa tɔku mbay ula are
Mardose ddee nɔe te.
2 Tɔku mbay ɔru eninga ngonn-ji ke nare Amann bba ɲ̂-tel ɲ̂-taa guku
le nare Mardose. Goe te a, Ester unn Mardose to nje-ngem neje ke key le
Amann.
3 Ester nayn dɔ tar teenn ang, noso nangênɔ tɔku mbay te ɲ̂-nɔ ngaa ɲ̂-
duju tɔku mbay kare noo kem-to-ndoo le Jiipije, ta kare tɔku mbay mbete
me-majang le Amann, dew ke me nuju te le Agage ke a ta tɔl ne Jiipije le.
4 Tɔku mbay ula kake laa ke ɲ̂-dda ke ande are Ester. Yeenn ngaa Ester
in taar ar nɔ tɔku mbay te.
5 Ester pa na: « Bbo oo maji ngaa e-ndiki ta dda sem me-maji, bbo ne
ke ma duju neenn to ke dɔgɔle a, are ɲ̂-dda maketuru ɲ̂-tuju ne maketuru
ke Amann ke to ngonn le Amedata, dew ke me nuju te le Agage dda mba
kare ɲ̂-tɔl ne Jiipije tɔyn ke isije bbeje te lei le.
6 Ma koo ne-wungu ke a ta koso dɔ nje ke lem te ke kem toke baann wa?
Ma kisi kaa nje ke lem be kare kode tunga toke baann wa?»
7 Tɔku mbay Asurusu pa are Ester de ke Mardose ke to jiipi na: « Mare
Ester key le Amann ngaa mare ɲ̂-tɔ kula gɔsu Amann te ɲ̂-tɔ kula gɔse te
ɲ̂-tɔ kake te dare oy wɔju dɔ Jiipije ke Amann a ta tɔlde.
8 Maketuru ke ɲ̂-dda ke ri tɔku mbay ngaa dunda endaji eninga le mbay
dɔe te mban, da tel turu ang ngaa. Baann a, sese njaa e-ddaje tar ke maji
wɔju dɔ Jiipije me mare maketuru te ke rim ngaa ta undaje endaji eninga
lem maketuru te le.»
9 Ndɔe teenn njaa, ke ndɔ dɔjoo gire muta le muta le neyn ke ria na
Siban, dula ɲ̂-bbar nje-ddaje maketuru le tɔku mbay. Mardose pa tar wɔju
dɔ Jiipije ngaa ɲ̂-ddaje tar le maketuru te. Dulaje ke maketuru le dare
nje-kɔn-bbeje, ke ngann mbayje tɔyn ke ɔnje dɔ bbeje, bbeje kɔr kara ke
dɔjoo gire siri ke unn kute Ende ndereng Etiyopi. Ɲ̂-dda maketuru le ke
gɔl maketuru le dewje ke bbeje te ddem ke ndɔn tar le dewje ke bbeje te

kara kara ddem. Ń-dda maketuru le ke gɔl maketuru ddem ke ndɔn tar le
Jiipije ddem dula ne darede tɔ.
10 Ń-dda maketuru le ke ri tɔku mbay Asurusu, dunda endaji eninga laa
dɔe te ngaa dula ne nje-sundaje, sundaje le tɔku mbay ke ń-ngemde dang.
11 Tar ke ń-dda maketuru te le na: « Tɔku mbay are ddew Jiipije tɔyn
ke eeje bbeje te, ta kare ń-mbɔnje naa, ta ń-ddaje ddɔ dɔde te, ta ń-tɔlje
nje-ddɔje ke bbeje te ke a ta ddajede maji ang. Narede ddew ta tɔl ngannje
ddem, deneje ddem. Narede ddew ta kare dotoje ne-kingaje lede ddem.
12 Nare Jiipije ddew ta kare ń-ddaje neenn le bbeje te tɔyn ke Asurusu
ɔn dɔe ndɔ kara baa, ke ndɔ dɔku gire muta le neyn ke ria na Adar ke to
neyn dɔku gire joo.
13 Ń-ngem mare maketuru le ta kila ne mber kare dewje tɔyn, mba kare
maketuru le ddee to ndu ke tɔku mbay unn kare Jiipije isije perere ndɔe
teenn le ta kila bare lede.»
14 Kake tɔku mbay unn ndue a, ngann-nje-kulaje aalje sundaje le tɔku
mbay ke ń-ngemde dang le. Dinje me key-mbay te ń-teeje ngaa dawje ke
ngɔru-ngal. Goe te a, dila mber ke maketuru le me tɔku bbe te ke Suje.
15 Dula Mardose kubbu le mbayje ke kase ddem nda ddem, ke kubbu kul
ke nda ddem kase ddem. Dunda ejɔkudɔ le mbayje ke ń-dda ke ande dɔe
te. Dewje ke isije tɔku bbe te ke Suje ilaje ko ngaa ddaje rɔ-neel.
16 Rɔ Jiipije nelde nya. To toke ndɔ tete ddɔ lede.
17 Bbeje kara kara, ke bbuka bbeje tɔyn, ke loje tɔyn ke dila mber ke
ndu ke tɔku mbay unn ke te, Jiipije ddaje rɔ-neel, ń-ddaje ne-kusa ke bo
dusaje ngaa ń-ddaje kusu. Mare dewje nya ke me bbe-kɔn te le Asurusu
telje rɔde Jiipije, mba ń-bbelje Jiipije nya.

9

Jiipije tɔlje nje-baanje lede

1 Ndɔ dɔku gire muta le neyn ke ria na Adar ke to neyn dɔku gire joo
laa le ase. To ndɔ ke nje-baanje le Jiipije a ta ddaje ne ke turu ndu ke tɔku
mbay unn dɔngɔr. Nje-baanje le Jiipije undaje mede ta kutade ke ddɔ. A
ne turu are Jiipije a utaje nje-baanje lede ke ddɔ.
2 Me bbeje te tɔyn ke tɔku mbay Asurusu ɔn dɔe, Jiipije mbɔnje naa mba
dda ddɔ ke nje ke ndikije ta ddade maji ang. Dew kara ase kar nɔde te
ang, mba dilaje bbel me dewje te tɔyn.
3 Nje ke ta-gɔl tɔku mbay te tɔyn, ke ngann mbayje, ke nje ke tɔku mbay
undade to nje-kulaje dɔ bbeje te, darje go Jiipije te, mba ń-bbelje Mardose
nya.
4 Mardose ddee dew ke bo me key-mbay te ngaa ria bbar me bbeje te
tɔyn ke Asurusu ɔn dɔe. Mardose ddee dew ke bo ke kete kete.
5 Jiipije ddaje dewje ke mbetede toke mede ndiki. Ń-tɔlje nje-baanje lede
ke tɔku kiya ngaa ń-rasejede.
6 Jiipije tɔlje dewje kɔr mi me tɔku bbe te ke Suje.
7-10 Jiipije tɔlje ngann le Amann nje-baan le Jiipije ke to ngonn le Amedata
le, a dotoje ne-kingaje lede ang. Ri ngann le Amann le na Parsanedata,
Dalpɔn, Asepata, Porata, Adaliya, Aridata, Parmaseta, Arisayi, Aridayi,
Bayejata.
11 Ndɔe teenn njaa dula ke kɔr dewje ke Jiipije tɔlde me tɔku bbe te ke
Suje dare tɔku mbay.

12 Tɔku mbay pa are dene-mbay Ester na: « Me tɔku bbe te ke Suje baa
bbay a Jiipije tɔlje dewje te kɔr mi ddem ngann le Amann ke dɔku ddem
neenn a, baann a Jiipije tɔlje dewje kese bbeje te ke bbe-kɔn te le wa! A
bbo e-ndiki ta dujum mare ne bbay a, ma kari, ma dda ne tɔyn ke mei
ndiki.»
13 Ester ila te na: « Tɔku mbay, bbo oo maji a, are ddew Jiipije ke Suje
ddaje ne bara ke turu ndu mbay toke ń-ddaje bbokone neenn. Ngaa ta
ń-na ninn ngann le Amann ke dɔku kake te taar.»
14 Tɔku mbay unn ndue kare ń-dda toke baann. Dila mare mber tɔku
bbe te Suje ngaa ń-na ninn ngann le Amann ke dɔku le kake te taar.
15 Jiipije ke Suje mbɔnje naa ke ndɔ dɔku gire sɔ le neyn ke ria na Adar.
Ń-tɔlje dewje kɔr muta me bbe te le. A dotoje ne-kingaje lede ang.
16 Jiipije ke isije kese bbeje te me bbe-kɔn te le mbɔnje naa mba dda ddɔ
dɔde te tɔ. Ń-tubbaje nje-baanje lede dɔde te ke ddang ngaa ń-tɔlje nje ke
ndikide ang doro dɔsiri gire mi. A dotoje ne-kingaje lede ang.
17 Neenn le nday ke ndɔ dɔku gire muta le neyn ke ria na Adar. Ndɔ dɔku
gire sɔ laa a, ddɔ gayn. Ndɔe teenn njaa ń-ddaje ne-kusa ke bo dusaje ngaa
ń-ddaje rɔ-neel.
18 A Jiipije ke Suje ke ilaje bare lede ke ndɔ dɔku gire muta, ke ndɔ dɔku
gire sɔ uwaje rɔde ke ndɔ dɔku gire mi laa. Ndɔe le to ndɔ ke ń-ddaje
ne-kusa ke bo dusaje ngaa ń-ddaje rɔ-neel.
19 Gele ke neenn bba Jiipije ke isije bbeje te aw ddaje kusu ke ndɔ dɔku
gire sɔ le neyn ke ria na Adar. Ń-ddaje ne-kusa ke bo dusaje, ń-ddaje rɔ-
neel ngaa dulaje ke ne dareje naa.

Jiipije ilaje ndɔ kusu ke ria na Purim

20 Mardose dda tar neje ke nday le maketuru te. Goe te a, nula ke
maketuru le nare Jiipije tɔyn ke isije bbe-kɔn te le tɔku mbay Asurusu.
Dede ke bbeje te ke ngɔsi ddem ddew ew ddem.
21 Ń-dujude ta kare ń-ddaje kusu ke bbal tɔyn, ke ndɔ dɔku gire sɔ, ke
ndɔ dɔku gire mi le neyn ke ria na Adar.
22 Me ndɔje teenn le Jiipije tubbaje nje-baanje lede dɔde te ke ddang. Me
neyn teenn le me-kɔn le Jiipije tel koko ngaa ndinga-ndoo lede tel kusu.
To maji kare ń-ddaje kusu ngaa ń-ddaje rɔ-neel, to maji kare dulaje ke ne
dare naa ngaa dareje ne nje-ndooje.
23 Jiipije ooje ndu Mardose. Ń-ddaje kusu le gɔl kara ngaa kusu le tel to
ne-ji-bbe lede.
24 Mardose ole me Jiipije dɔ tar te le Amann na: Amann ngonn le
Amedata, dew ke me nuju te le Agage, nje-baan le Jiipije ndiki ta tɔlde.
Ń-dda elemteen mba gere ne ndɔ ke na tɔl ne Jiipije tɔyn.
25 A Ester aw inga tɔku mbay ngaa nunn ndu, ń-dda ndu le maketuru
te ta kare ń-dda ke Amann ne ke Amann ndiki ta dda ke Jiipije. Yeenn
bba ń-tɔ kula gɔsu Amann te ń-tɔ kake te taar dare noy ngaa ń-tɔl nganne
ń-naa ninnde kake te ke duru taar.
26 Gele ke neenn bba daw ń-bbar ne ri ndɔ kusu le na Purim, mba Purim
le in me kande tar te ke to Pur*. Jiipije ooje tar ke Mardose dda maketuru
te le ke maje, ń-ngemje neje ke dooje ke kemde ddem neje ke ingajede
ddem.

* **9:26** 9.26 Pur: Kande na elemteen.

27 Jiipije ddaje kusu le to ne-ji-bbe lede wɔju dɔde njaa, wɔju dɔ ngande
ngaa wɔju dɔ dewje tɔyn ke a ddaje rɔde Jiipije. Da ddaje kusu le ndɔ joo
bbal ke bbal ddew kara baa toke Mardose pa arede maketuru te.
28 Dewje tɔyn ke da kujude ndɔ te ke guku, dingawje, ke nje-ke lede kara
kara tɔyn ke to Jiipije ke isije bbeje te kara kara tɔyn, ke bbuka bbeje te
kara kara tɔyn me bbe-kɔn te le Asurusu a ddaje kusu me ndɔje teenn.
Maji kare Jiipije, ke ngannde dinyaje kusu neenn le ang ddem dare mede
oy dɔ ne ke nday le ang ddem.
29 Ester dene-mbay ke to ngonn le Abiyayil de ke Mardose ke to Jiipi ñ-
ddaje maketuru gɔl joo laa, mba pa ne tar ke ndu ke mɔngu dɔ maketuru
te ke dɔngɔr, ke dɔ tar kusu te ke to Purim, kare Jiipije ooje to tar ndam
ang.
30 Dulaje ke maketuru dare Jiipije tɔyn ke isije bbeje te kɔr kara ke dɔjoo
gire siri ke me bbe-kɔn te le tɔku mbay Asurusu. Tarje ke me maketuru
te le, to tar ke ta kare disije ke me-wul-lɔm ddem kare Jiipije ddaje ne ke
gate gate ddem.
31 Maketuru le are ddew Jiipije ta kare ñ-ddaje kusu ke ria na Purim ke
ndɔe ndɔe ddew kara baa toke Mardose de ke Ester ñ-ddaje maketuru te.
Ndu le to wɔju dɔde, ke ngannde toke le ndu ke dunn dɔngɔr ta mbete
ne-kusa, ke ta dda ndoo.
32 Tarje le Ester tɔju to tar kusu Purim le to tar ke tɔkɔrɔ ngaa ñ-dda tare
me maketuru te.

10

Dɔbɔyn tar

1 Tɔku mbay Asurusu unn ndu are dewje ke me bbe-kɔn te laa, ke dewje
ke isije dɔ dere maannje te ukaje lambo.
2 Tar singa-mɔngu le tɔku mbay, tar ne-dingawje tɔyn ke ñ-dda, ke tar le
Mardose ke nare ddee dew ke bo, tarjeenn tɔyn ñ-dda me maketuru te ke
daw ñ-dda tarje le mbayje ke Medi, ke Perese te daw ñ-ngem.
3 Mardose njaa to joo le dew ke bo go tɔku mbay Asurusu te me bbe-
kɔn te le. Jiipije nya ndikeje ngaa bbeleje. Ñ-sange kisi-maji le Jiipiji ngaa
ñ-dda nare nje ke gele te isije ke me-wul-lɔm.

Maketuru le Jonase
Jonase
Jn

Jonase ndiki ta kayn Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ

1 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ pa tar are Jonase, ngonn le Amitay na:
2 « In taar, aw Ninibe ke to tɔku bbe, ila mber are dewje ke me bbe te le,
mba me-maji ang lede tee nɔm te.»
3 Jonase in taar mba kayn kaw Tarsise ddew ew ke Nje-kisi ke ndɔ ndɔ.
Ń-ddisi naw Japa ngaa ninga mare tɔku to ke aw aw ke Tarsise, nuka to le
ngaa nal ke dewje ke Tarsise mba kaw ddew ew ke Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ.
4 A Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ are tɔku lel ula dɔ ba te ngaa bamburanbo in
dɔ ba te le. To le a ta tete danna.
5 Bbel dda nje-yelje-to le. Dede kara kara tɔyn daw ń-nɔje ke rɔ kɔrje
te lede ddem, ń-tilaje ne-kotoje ke me to te le maânn mba kare tɔku to le
wɔle. Jonase ddisi kete aw kutu to te le beer to nangê ngaa bbi tɔle.
6 Mbay le nje-yelje to le ddee saa ngɔsi ngaa pa are na: « Mbata ddi bba
aw e-tibbi wa? In taar, e-nɔ ke rɔ kɔr te lei! A du ang, wungu laa ke dɔje
te a gayn a ja koyje ang.»
7 Nje-yelje to le paje areje naa na: « E-ddeeje areje n-ddaje elemteen mba
gere ne dew ke ila ndɔ dɔje te neenn.» Ń-ddaje elemteen le ngaa elemteen
le oso dɔ Jonase te.
8 Yeenn a, ń-paje dareje na: «E-pa areje joo na njaa gate a to nje-kila
ndɔ dɔje te neenn wa? Aw dda kula ddi wa? In dda wa? Bbe lei dda wa?
Geli in dda wa?»
9 Nilade te na: « M-to hebere, ngaa maw m-polo Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ,
Lubba ke darâ ke nje-dda ba, ke dɔ nange.»
10 Bbel dda dewje le ngaa ń-paje dare na: « Ne ddi a e-dda toke be wa!»
Dewje le gereje to naw nayn Nje-kisi ke ndɔ ndɔ, mba Jonase ɔru gel tar
le arede.
11 Ń-dujeje na: « Ddi a ja dda sei bba ba le a kew rɔe ta lenge ke je wa?»
Mbata ba le aw lenge ke singa ke kete kete.
12 Nilade te na: «Unnumje ilamje me ba te a, ba le a kew rɔe lenge ke
se, mba m-gere to ema njaa m-dda bba bamburanbo neenn ingase.»
13 Dewje le ɔruje hay mba tee ta kongo te a, duma ne pin, mba ba le aw
lenge ke de ke singa singa.
14 Baann a, ń-dujuje Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ na: « Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ,
n-dda rɔje to ndoo rɔi te, areje joy wɔju dɔ kula dda dingaw neenn ang,
ngaa are tar yo le dew neenn ke dda ke je ne ang uwa dɔje ang! Mba ei,
Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, e-dda ne lei to ke mei ndiki.»
15 Yeenn a, dunnje Jonase dilaeje me ba te a, ba ke aw lenge ke singa le
ew rɔe.
16 Bbel le Nje-kisi ke ndɔ ndɔ dda dewje le. Dareje ne-polo Nje-kisi ke
ndɔ ke ndɔ ddem, dunnje ndude ddem.

2

Jonase to me kanji te

1 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ are tɔku kanji ddee uru Jonase. Jonase to ndɔ
muta, ke til muta me kanji te le.
2 Jonase duju Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ke to Lubba laa me kanji te:
3 Ń-pa na:
«Me ne wungu te ke ingam,
m-duji ei Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, a ilam te.
Lo te le nje-yoje
m-bbari kare umam a, oo ndum.
4 Ilam gel maann te beer dann ba te,
maann ke aw ula guku dɔm,
maann ke e-dda are aw kuja,
maann ke e-dda are aw lenge nday dɔm te.
5 A ema m-pa na:
« E-tubbam ilam ddew ew sei!
A kem a koo key lei ke maji tɔyn bbay.»
6 Maann uwam gɔsem te.
Buja ubbam,
mu bbiri dɔm te.
7 M-ddisi ndereng gɔl ddingirije te.
Nange utu tae dɔm te nyɔm.
A, ei, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ
Lubba lem ɔrum kem baa me buja te!
8 Kare ke singam goto a,
mole mem dɔ ei Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ te,
ngaa tar-duju lem aw ndereng tee rɔi te
me key te lei ke maji tɔyn.
9 Dewje ke undaje mede dɔ kɔrje te ke to neje ke baa
daw ń-tubbaje neje ke maji rɔde te ke ddang.
10 A ema, ma kari ne-polo ke pa tam te ta kari ne wooyo.
Ma dda ne ke munn ndum ta dda.
Kaji to me ji Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ te.»
11 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ unn ndu are kanji le ngaa kanji le tɔmɔ Jonase
ilae dɔ nange te ke tutu.

3

Jonase ila mber-tar le Lubba me bbe te ke Ninibe

1 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ tel pa tar gɔl joo laa are Jonase na:
2 « In taar, aw Ninibe ke to tɔku bbe, ila mber-tar ke m-pa mari.»
3 Jonase in taar aw Ninibe toke Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ pa. Kem Lubba
te, Ninibe to tɔku bbe ke dew a dda ndɔ muta bba a nja te nunga.
4 Jonase unn kutu kila mber nja ne ndɔ kara me bbe te le. Ń-pa ke taar
na: « Ndɔ dɔsɔ a, bbe ke Ninibe a tuju!»

Dewje ke Ninibe turuje mede

5 Dewje ke Ninibe unnje mede are Lubba. Dilaje mber ń-mbeteje ne
ne-kusa, dulaje kubbu ndoo, dewje ke bo ddem dewje ngaji ddem.
6 Toke mbay ke Ninibe oo tar le a, ubba nange nin ngende-mbay te laa,
ɔru kubbu mbay laa, ula kubbu ndoo, ngaa isi dɔ bu te.
7 Nare dila mber me bbe te ke Ninibe na: « Mbay, ke nje ke ta-gɔle te
dunnje ndu na, maji kare dewje, ke ne-kuulje ke bo, ke ne-kulje ke ngaji
dusaje ne ang ddem, dayje maann ang ddem.

8 Maji kare dewje ddem, daje ddem, ulaje kubbu ndoo. Maji kare ń-nɔje rɔ Lubba te ke singa, ngaa maji kare dinyaje kula-ddaje lede ke maji ang, ke ne-ddaje lede ke singa singa ke to mesede te!
9 Dew gere ang se Lubba a turu ndue, na kinya wungu laa ngaa na kare joyje ang wa?»

Lubba oo kem-to-ndoo le dewje ke Ninibe

10 Lubba oo ne ke ń-ddaje baann ngaa ń-mbeteje kula-ddaje ke maji ang le. Yeenn a, Lubba turu ndue ngaa nila ne-wungu ke nila mbere ta kila dɔde te le ang.

4

1 Jonase oo nejeenn le a, neele ang are wungu ɔen.
2 Ń-duju Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ: «Aay! Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, tar ke m-nayn bbê bbay a m-pa le a neenn ang wa? Ne ke m-ndiki ta kare to ang bba mayn ke Tarsis le a neenn. Mba m-gere to e-to Lubba ke Nje-dda me-maji, ke Nje-koo kem to ndoo le dewje. Wungu ɔin ke ngɔru ang. Ngaa e-ndiki kisi-maji le dew. Aw e-turu ndui wɔju dɔ majang ke e-ndiki ta dda ke dew.
3 Bbasine, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, e-taa kewn lem. Mba koy lem maji uta kisi lem kem baa.»
4 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ila te na: «Wungu ke e-dda to ke dɔgɔle wa?»
5 Jonase tee me tɔku bbe te le isi er ke kem kare te. Ń-dda mare key-kam lo teenn nisi kɔ ndile te mba koo ne ke a ddee dɔ tɔku bbe te le.
6 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, Lubba are ka tee ale dɔ key te le Jonase, mba kare Jonase inga ndil kula dɔe ddem, mba kɔru ne kejeje ke maji ang ke aw jɔku Jonase ddem. Jonase inga koko nya ddew ka te ke ale le.
7 A ndɔ kara goe te, ta lo-kare te a, Lubba ula mare kuur are usa ka le are ka le oy njan.
8 Kare ubba me dara te a, Lubba are lel ke tunga piti piti in kem kare te ula ngaa kare ɔsu dɔ Jonase te ndereng singa Jonase goto. Ń-ndinga yo na: « Koy lem maji uta kisi lem kem baa.»
9 A Lubba pa are Jonase na: « Wungu ke aw dda mba ka le to ke dɔgɔle wa?» Nila te na: « To ke dɔgɔle kare m-dda wungu ndereng m-ndinga yom.»
10 Nje-kisi ke ndɔ ndɔ pa na: « Ei, oo kem to ndoo le ka ke ari kula ang, ei a e-dda are ndu ang. Ka ke tee mare til te ngaa oy mare til te tɔ.
11 A, Ninibe ke to tɔku bbe ke dewje ke kɔrde uta doro kɔr kara ke dɔjoo isije te. Dewje le gereje dɔjide ke kɔl ke ye ke gel ang ngaa daje kara banyaje nya me te, ema, e-ndiki ta kare moo kem-to-ndoo laa ang wa?»

Maketuru le Matiye
Matiye
Mt

Gel kuju Jeju

1 Ri gel dewje ke ujuje Jeju-Kiriste toke be: Jeju Kiriste to dew ke gel Dabbiti te, ngaa Dabbiti to dew ke gel Abaraham te.
2 Abaraham uju Ijake. Ijake uju Jakobbo. Jakobbo uju Juda ke ngakɔenje.
3 Juda de ke Tamar dujuje Pareje de ke jara. Pareje uju Eserɔm. Eserɔm uju Aram.
4 Aram uju Aminadab. Aminadab uju Naasɔn. Naasɔn uju Salmɔ.
5 Salmɔ de ke Rahabe dujuje Bowaje. Bowaje de ke Rutu dujuje Obede.
6 Obede uju Ijayi. Ijayi uju tɔku mbay Dabbiti. Dabbiti de ke dene le Uri* dujuje Salemɔ.
7 Salemɔ uju Robowam. Robowam uju Abiya. Abiya uju Aja.
8 Aja uju Jojapa. Jojapa uju Joram. Joram uju Ojiyase.
9 Ojiyase uju Jotam. Jotam uju Akaje. Akaje uju Ejekiyase.
10 Ejekiyase uju Manase. Manase uju Amɔ. Amɔ uju Jojiyase.
11 Jojiyase uju Jekoniyase ke ngakɔenje. Bbale teenn a daw ne ke ngann Ijarayelje to bbereje bbe te ke Babilɔnn.
12 Go kuwa te ke duwade daw ne to bbereje Babilɔnn a, Jekoniyase uju Salatiyel. Salatiyel uju Jorobabel.
13 Jorobabel uju Abiyutu. Abiyutu uju Eliyakim. Eliyakim uju Ajɔr.
14 Ajɔr uju Sadoku. Sadoku uju Akim. Akim uju Eliyudu.
15 Eliyudu uju Eliyajar. Eliyajar uju Matan. Matan uju Jakobbo.
16 Jakobbo uju Jejebbe ngaw le Marije ke to kɔn Jejuje ke daw ń-bbare to Kiriste.
17 Unn kute dɔ Abaraham te ndereng Dabbiti te, buwa kuju dewje kara kara tee dɔku gire sɔ. Unn kute dɔ Dabbiti te ndereng kare te ke daw ne kede bbe-bbere te ke Babilɔnn, buwa kuju dewje kara kara tee dɔku gire sɔ. Unn kute dɔ ndɔ bbere te lede ke Babilɔnn ndereng ndɔ te le Kiriste, buwa kuju dewje kara kara tee dɔku gire sɔ.

Tar kuju Jeju

18 Tar kuju Jeju Kiriste toke be: Jejebbe aw aw mɔrɔ le Mari kɔn Jejuje. Ń-nayn ń-taa naa ang bbay a, Mari le uwa sem ddew te le Ndil-me-nda.
19 Jejebbe nje-mɔrɔ laa le to dingaw ke gate gate, ngaa ndiki ta tee ke tare ke ddaka kem dewje te ang. Yeenn a ń-diki ta kinyae hɔy baa.
20 Toke Jejebbe aw eje tar neenn le mee te bbay a, mare anji le Ebbe-dewje tee ingae me ni te ngaa pa are na: «Jejebbe dew ke gel Dabbiti te, are bbeel ddai ang bbo e-taa Mari to dene lei, mba sem le ngonn ke to mee te le ddee ddew te le Ndil-me-nda.
21 Na kuju ngonn ke dingaw, ta a kunda ria na Jeju, mba ne a na kaji dewje laa me majangje te lede.»
22 Nejeenn tɔyn teeje mba kare tar ke Ebbe-dewje unda ta nje-kila mber-tar laa are pa ddee to tar ke tɔkɔrɔ. Tar le na:

---

* **1:6 1.6** Dabbiti ta dene neenn le goe te ke Uri oy, ooje 2 Sam 11.12

23 «Ngonn mande ke gere ngaw ang a kuwa sem,
na kuju ngonn ke dingaw,
ngaa da kunda ria na Emanuwel.»
Gel ri le na: Lubba ee ke je.
24 Toke Jejebbe le ndol a dda ne ke anji le Ebbe-dewje pa are le, ngaa
ń-taa Mari to dene laa.
25 A, ń-mbɔn saa naa ang ndereng Mari le uju ne ngonn ke dingaw, ngaa
Jejebbe unda ri ngonn le na Jeju.

2

Nje ne-gereje ddeeje mba koo Jeju

1 Duju Jeju me bbe te ke Betelehem, dɔ nange Jude te, kare te ke Erodeto
ne to tɔku-mbay. Goe te a, nje-ne-gereje inje er ke lo tee te le kare, ń-teeje
Jurusalam,
2 ngaa ń-dujuje na: «Tɔku-mbay le Jiipije ke duje le ee dda wa? Mba joo
endenterenden laa er ke lo tee te le kare, are n-ddee ta poloe.»
3 Toke Erodeoo tar le a, mee sange nya, ngaa dewje tɔyn ke Jurusalam
kara mede sangede tɔ.
4 Ń-mbɔn tɔke nje-poloje Lubba tɔyn, ke nje kɔruje gel ndu ngaa ń-
dujude se lo ke dda bba duju Kiriste te wa?
5 Ń-paje dareje na: «Duje me bbe te ke Betelehem, dɔ nange Jude te mba
nje-kila mber-tar le Lubba dda tare Maketuru te na:
6 ‹Ei ke Betelehem, ke nange te le Juda,
e-to ten baa horo ngann bbeje te ke nange te ke Juda ang.
Mba nje-kɔn bbe a kin mei te tee
ta kɔru nɔ dewje lem, ngann Ijarayelje.› »
7 Erode ula bbar nje ne-gereje le lo-kiyae te dujude ta gere ndɔ ke
endenterenden le tee ne.
8 Goe te a, nulade Betelehem, ń-pa narede na: «Awje aw dujuje tar dɔ
ngonn te le ke maje ta bbo ingaeje a, e-ddeeje e-paje are ema kara maw
m-poloe tɔ.»
9 Goe te ke dooje tar le tɔku-mbay le a, dawje. A endeterenden ke dooje
kete lo tee te le kare le ɔru nɔde aw ke de ndereng aw ar dɔ lo te ke ngonn
le to te.
10 Rɔ nje-ne-gerje le nelde nya wɔju dɔ endeterenden ke dooje le.
11 Dandeje me key te ngaa dooje ngonn le, de ke kɔenje Mari. Dɔsuje
gɔlde nangê ngaa ń-poloeje. Ń-teynje ta bɔlje lede ngaa dareje neje ke
toke, ande, ke yambo, ke ubbu ne ke ria na mir.
12 Goe te a, Lubba ndɔru mbide me ni te kare ń-telje rɔ Erode te ang, a
dunnje ddew ke dang ń-telje ne bbe lede.

Dayn ke Jeju dawsaa Ejipite

13 Go kɔte te le nje-ne-gereje le a, anji le Ebbe-dewje ddee ke ni dɔ Jejebbe
te ngaa pa are na: «In taar, unn ngonn le de ke kɔenje bbo ayn aw Ejipite
ta e-nayn nunn ndereng ndɔ ke ma pa kari kare e-tel, mba Erode a sange
ddew ta tɔl ngonn le.»
14 Tile teenn njaa, Jejebbe in taar unn ngonn le de ke kɔenje ngaa dawje
Ejipite.
15 Ń-nayn nunn ndereng Erode oy. Yeenn bba tar ke Ebbe-ddewje pa
ddew te le nje-kila mber-tar le ddee to tar ke tɔkɔrɔ. Ń-pa na: «M-bbar
ngunum kare tee nange te ke Ejipite ke ddang.»

Erode tɔl ngannje ke Betelehem

16 Toke Erode gere to nje ne-gereje le ereje a, ungu ɔen nya. Yeenn a
nunn ndu kare ń-tɔl ngannje ke dingaw ke bbalde joo wase bbalde aw
ngɔsi ke bbal joo me bbe te ke Betelehem, ke me bbeje te ke mbɔre te, ase
kem ndɔ ke nje ne-gereje turaje are.
17 Yeenn ngaa tar ke Jeremi nje-kila mber-tar le Lubba pa ddee to tar ke
tɔkɔrɔ. Ń-pa na:
18 «Ko bbar me bbe te ke Rama,
ndu-nɔ ke ndinga-rɔ uta dɔe.
Rasel a aw nɔ nganne.
Ń-ndiki ta koo ndeje ang,
mba nganne gotoje ngaa.»

Jejebbe de ke nje-ke laa dinje Egipite te ń-telje

19 Go koy te le Erode a, anji le Ebbe-dewje ddee dɔ Jejebbe te ke ni me
bbe te ke Egipite.
20 Anji pa na: «In taar bbo unn ngonn le de ke kɔenje, ta e-tel nange
Ijarayel te, mba nje ke aw sangeje ngonn neenn ta tɔle le oyje mban.»
21 Jejebbe in taar, unn ngonn le de ke kɔenje ngaa ń-tel ke de nange te
ke Ijarayel.
22 Toke Jejebbe oo na Arekelayusu ngaa ɔn bbe nange te ke Jude turu
bɔeje Erode te a, bbel ddae ta tel. A Lubba pa tar are ke ni ngaa naw
nange te ke Galile.
23 Naw ngaa ń-dda bbe ke ria na Najarete. Yeenn bba kare tar ke nje-
kilaje mber-tar le Lubba paje le ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ. Da bbare to dew
ke Najarete.

3

Jan Batisi ila mber

1 Dɔ ndɔe teenn Jan Batisi tee me kɔr te ke Jude ngaa aw ila mber.
2 Ń-pa na: «E-turuje ddew lese mba Bbe-kɔn ke darâ e ngɔsi.»
3 Ejayi nje-kila mber-tar le Lubba pa tar le Jan neenn le lew na:
«Mare dew ila mber me kɔr te na:
‹E-mɔseje ddew le Ebbe-dewje.
E-ddaje ngann ddewje laa areje ndɔju njarara.› »
4 Jan le ula kubbu ke ń-dda ke biin jambal, ngaa ń-tɔ bbere ke endaar.
Ne-kusa laa to ebeteje ke ubbu teje ke me kɔr te.
5 Dewje ke Jurusalam, dewje ke Jude tɔyn, ke dewje ke bbeje te ke guku
dɔ maann Jurden ddeeje rɔe te.
6 Ń-paje tar majangje lede ke ddaka ngaa Jan le ddade batem maann
Jurden te.
7 Toke Jan oo Parijiyenje ke Saduseyenje banya banya ke ddeeje kare ń-
ddade batem le a, ń-pa narede na: «See embakanraje, na ulase kare aynje
sariya le Lubba ke aw ddee wa?
8 Areje kula ddase tɔju to e-turuje ddew lese mban.
9 Aw ejeje mese te e-paje na Abaraham to kajeje. Yeenn njaa kara baa
ase ang. Mba m-pa marese: Lubba ase ta turu erje neenn kare telje to
ngannka Abaraham.
10 Tina to ngɔsi baa ta tuka ne kakeje ngirade te mban. Kake ke ande
kande ke maji ang a da tuka kila poro.

11 Ema, m-ddase batem maann ta tɔju to e-turuje ddew lese. A dew ke
aw ddee gom te, singae utam. Ne-gɔl laa kara mase kɔru gɔle te ang. Ne,
na ddase batem Ndil-me-nda ke batem puru.
12 Nuwa ne to kande koo laa jia te. Na kuta ta paal laa. Na kɔru kem
koo laa kungu damâ, a na ro tisa kem puru te ke a koy ndɔ kara ang.»

Jan dda Jeju batem

13 Me ndɔje teenn Jeju in nange te ke Galile, ddee rɔ Jan te ta maann te
ke Jurden kare ddae batem.
14 A Jan a ta mbete, ngaa pa are Jeju le na: «Ema a, a ddam batem, a ei
a e-ddee rɔm te wa?»
15 A Jeju ilae te na: «Ke bbasine neenn, e-ndiki te bbo e-dda toke baann.
Mba to maji kare n-ddaje ne tɔyn ke to gate gate toke baann.» Yeenn ngaa,
Jan le ndiki te saa.
16 Kake Jeju inga batem, ngaa tee me maann te a, kare teenn njaa ta dara
teyn. Ngaa noo Ndil le Lubba ddisi dɔe te toke le der jeenn.
17 Ndu Lubba in me dara te bbar na: «Ne neenn n̂-to ngonum ke m-ndike
nya. Minga rɔ-neel ddew te laa nya.»

4

Esu na Jeju

1 Goe te a Ndil aw ke Jeju me kɔr te mba kare Esu nae.
2 Jeju mbete ne-kusa ndɔ dɔsɔ til dɔsɔ tɔ ngaa bbo ddae.
3 Esu nje-na-dewje ddee ngɔsi saa ngaa pa na: «Toke e-to ngonn le Lubba
a unn ndui are erje neenn telje ne-kusa.»
4 Jeju ilae te na: «Maketuru le Lubba pa na: ‹Dew a kisi ke tebbe ddew
ne-kusa te kara baa ang. Na kisi ke tebbe ddew tar te tɔyn ke tee ta Lubba
te.› »
5 Goe te a Esu le aw saa Jurusalam ke to bbe ke maji tɔyn. Naw nilae
lum dɔ key-polo-Lubba te,
6 ngaa n̂-pa nare na: « Toke e-to ngonn le Lubba a, in dɔ key te neenn
oso nangê mba Maketuru le Lubba pa na:
‹Lubba a kunn ndu kare anjije laa wɔju dɔi,
ngaa da lai to la
kare unda gɔli er te ang.› »
7 Jeju ilae te na: « Maketuru le Lubba pa tɔ bbay na: ‹Ebbe-dewje ke to
Lubba lei le a nae ang.› »
8 Esu tel aw saa dɔ ddingiri te ke ndew nya ngaa tɔje bbe-kɔnje tɔyn ke
dɔ nange te ke neje ke kura ke me te,
9 ngaa pa are na: «Toke ɔsu gɔli nɔm te, ngaa e-polom a, ma kari neje
neenn tɔyn.»
10 Yeenn a Jeju pa are na: «Ɔtu ke ddang, Satan! Mba Maketurule Lubba
pa na: ‹Maji kare Ebbe-dewje ke to Lubba lei njaa kara baa a ɔsu gɔli nɔe
te, ta ne kara baa a e-dda saa tɔ.› »
11 Yeenn ngaa Esu le ɔtu inyae, a goe te a, anjije ddeeje rɔe te ngaa ddaje
saa.

Jeju unn kutu kula laa nange te ke Galile

12 Toke Jeju oo na dila Jan key kula te a, nɔru rɔe naw nange te ke Galile.
13 Ninya Najarete a naw nisi Kapernayum kare tɔke dange te, nange te
le Jabulɔn, ke le Nepetali.

14 N-dda baann kare tar le Ejayi nje-kila mber-tar le Lubba ddee ne to
tar ke tɔkɔrɔ. Tar le na:
15 «Nange le Jabulɔn, ke le Nepetali,
ke toje ddew ba-kate te, tura maann Jurden te,
ke to Galile, nange le dewje ke toje to Jiipije ang.
16 Dewje ke isije me til te
ooje tɔku lo-kare ke.
Lo a kare dɔ dewje te
ke isije dɔ nange yo te ke il biti biti.»
17 Un kute kare teenn njaa, Jeju unn kutu kila mber na: «E-turuje ddew
lese mba Bbe-kɔn ke darâ e ngɔsi.»

Jeju bbar dɔngɔr nje-njaje goe te

18 Toke Jeju aw nja kar tɔku dange te ke Galile a, noo ngakɔn naaje joo:
Simɔ ke daw ñ-bbare na Piyar de ke ngokɔen Andere. Daw dilaje ddenge
tɔku dange te le mba ñ-toje to nje-ndɔñ-maannje.
19 Jeju le pa arede na: «Unnje gom. Ma ddase to nje-sangeje dewje.»
20 Njange baa njaa a, dinyaje ddengeje lede a dunnje goe.
21 Jeju aw ngaji ke kete a oo mare ngakɔn naaje joo: Jake de ke Jan ngann
le Jebede. Deeje me tɔku to te ke bɔdede Jebede le, daw ñ-mɔseje ddengeje
lede, ngaa Jeju le bbarde.
22 Njange baa njaa a, dinyaje tɔku to lede ddem, bɔdede ddem ngaa
dunnje go Jeju le.

Jeju tɔju ne ngaa ɔru rɔ-to rɔ dewje te

23 Jeju nja nange te ke Galile tɔyn. Naw ñ-tɔju ne dewje me key-mbɔn
naaje te le Jiipije ke nange teenn ngaa, nila mber Tar ke maji ke wɔju dɔ
Bbe-kɔn le Lubba. Nɔru rɔ-toje tɔyn rɔ dewje te, ngaa ñ-dda nare dewje
ke debbe rɔde tuju ddeeje maji.
24 Ri Jeju bbar dɔ nange Siri te tɔyn are dewje ddeeje ke nje-rɔ-toje dang
dang rɔe te: dede ke rɔ-toje dang dang ula kemde ndoo, nje ke eeje ke
ndilje ke maji ang, nje-dɔ-kilaje ke nje ke debbe rɔde oy ngaa Jeju ɔru
ro-to rɔde te.
25 Dewje banya banya unnje goe. Dinje nange te ke Galile, ke nange Tɔku
Bbeje ke Dɔku. Mareje inje Jurusalam, ke nange te ke Jude, ke nange te ke
to tura Jurden te.

5

Jeju tɔju ne dewje dɔ ddingiri te

1 Toke Jeju oo dewje ke banya le a, aal dɔ ddingiri isi te ngaa nje-njaje
goe te awje rɔe te tɔ.
2 Nunn kutu tɔjude ne toke be:

Kisi ke rɔ-neel

3 «Rɔ-nel to mba dewje ke gereje to,
ñ-toje to nje-ndooje ddew keje te lede,
mba Bbe-kɔn ke darâ to lede.
4 Rɔ-nel to mba dewje ke aw nɔnje,
mba Lubba a wul mede.
5 Rɔ-nel to mba dewje ke wulje pe,
mba Lubba a karede nange neenn to lede.
6 Rɔ-nel to mba dewje ke isije ke bbo nya ta dda ne ke gate gate,

mba Lubba a karede ne ke mede ndiki.
7 Rɔ-nel to mba dewje ke aw ooje kem-to-ndoo le nga-mardeje,
mba Lubba a koo kem-to-ndoo lede tɔ.
8 Rɔ-nel to mba dewje ke mede nda kayn,
mba da kooje Lubba.
9 Rɔ-nel to mba dewje ke aw ddaje are me-wul lɔm to horo dewje te,
mba Lubba a bbarde to nganne.
10 Rɔ-nel to mba dewje ke daw dula kemde ndoo,
wɔju dɔ kula-ddade ke to gate gate,
mba Bbe-kɔn ke darâ to lede.
11 Areje rɔse nelse,
toke dewje aw tajise,
toke daw dula kemse ndoo,
toke daw ɲ̂-paje tarje ke majang dang dang,
ke to tar ngemje baa dɔse te wɔju dɔm.
12 E-ddaje rɔ-nel,
isije ke koko,
mba kuka lese ke darâ a bo nya.
Nje-kilaje mber-tar le Lubba ke kete arese kara,
ɲ̂-ddaje singa ke de toke baann tɔ.»

Kate ke lo-kare ke dɔ nange te

13 «Sese a e-toje to kate ke nangê neenn. A bbo kate neel ang ngaa a, ddi bba dew a dda kare kate le tel neel bbay wa? Mare ne dang ke ta dda ne goto. To ne kungu kɔrɔ kare dewje mbɔynje ke gɔlde.
14 «E-toje to lo-kare ke nangê neenn. Bbe ke ɲ̂-dda dɔ ddingiri te a kase kiya rɔe ang.
15 Dew unda puru lambe te a, a kaw kunda kɔy joo te ang. Na kunda dɔ ne te taar kare nje-keyje le tɔyn ooje ne lo.
16 Ddew kara baa, areje ndoko lese to kem dewje te tɔyn. Yeenn bba da kooje kula ddase ke maji, ngaa da kɔsu ne gaji Bɔsese ke isi darâ.»

Ne-tɔju le Jeju dɔ Ndu te

17 «Ejeje to m-ddee ta tuju Ndu le Moyiji wase ne-tɔjuje le nje-kilaje mber-tar le Lubba wa? M-ddee ta tuju nejeenn ang. M-ddee ta dda kare dewje ooje kande tarje ke me nduje tenn le ke maje.
18 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, kare ke dara ke nange ɲ̂-naynje bbay a, mare ngonn gɔl maketuru wase mare mbita gɔl Maketuru-Ndu a koso nangê ang, ndereng ddutu ndɔ te.
19 «Bbo dew mbete mare ngonn tar kara ke me ndu te, ngaa tɔju dewje are mbeteje ndu le a, na ddee to dew ke ten baa uta kese dewje tɔyn me Bbe-kɔn te ke darâ. A bbo dew ngem Ndu, ngaa tɔju dewje kare ngemje tɔ a, na ddee to dew ke bo me Bbe-kɔn te ke dara.
20 M-pa marese: Bbo e-ddaje ne ke gate gate uta nje-kɔruje gel Ndu wase Parijiyenje ang a, a kandeje me Bbe-kɔn te ke darâ ang.»

Ne-tɔju dɔ wungu te

21 «Ooje na ɲ̂-pa dare kaseseje lew na: E-tɔl dew ang, mba da gange sariya dɔ dew te ke tɔl dew mare.
22 A ema, m-pa marese: ‹Bbo dew dda wungu ke ngokɔen a, ase kare ɲ̂-gange sariya dɔe te. Bbo dew bbar ngokɔen mbe a, nase kare daw saa nɔ sariya te. A bbo dew bbar ngokɔen woy a, nase kare dilae kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.›

23 «Bbo aw nɔ baann te ke ne-kare-baa lei, a bbo mei ole to ngokɔin ee
sei ke tar a,
24 maji kare inya ne-kare-baa lei le nɔ baann teenn, a aw dɔngɔr rɔ
ngokɔin te le e-gɔl saa tar bba goe te a, e-ddee are ne-kare-baa lei le Lubba.
25 «Toke dew ke ee sei ke tar aw sei ke lo gange sariya te, a e-naynje
ddew-bô bbay a, maji kare e-gɔl saa tar njange. Baann ang a, na kilai ji
nje-gange sariya te, ngaa nje-gange sariya a kilai ji mbambaje te kare dilai
key-kula te.
26 Tɔkɔrɔ njaa m-pa mari, toke uka nare ke da kɔju dɔi te tɔyn tunga
ang a, a tee key-kula teenn ang nyɔm.»

Tar dɔ lo-to majang te

27 «Ooje na ń-pa lew dare kaseseje na: E-dda lo-to majang ang.
28 A ema, m-pa marese: dew ke aa dene le nje-mare ngaa dda bbo laa a,
dew le dda saa lo-to maji ang mee te mban.
29 Toke kemi ke kɔl dda are oso majang te a, ɔru ila kɔrɔ ddew ew. Mba
bbo debbe rɔi kara a goto a, maji uta kare da-rɔi tɔyn njaa aw kem puru
te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.
30 A bbo jii ke kɔl dda are oso me majang te a, e-gange ila kɔrɔ ddew ew.
Mba bbo debbe rɔi kara a goto a, maji uta kare da-rɔi tɔyn njaa aw kem
puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.»

Tar tubba dene

31 «Ń-pa lew tɔ na: Toke dew tubba dene laa a, maji kare ń-dda maketuru
kinya-naa nula jia te.
32 A ema, m-pa marese: Toke dene dda lo-to-majang ang, a bbo ngaweje
tubbae a, dingaw le a dda kare dene le dda lo-to-majang. Ngaa toke dingaw
taa dene ke ngaweje inyae a, dingaw le dda lo-to-majang tɔ.»

Tar kunda yo

33 Ooje na ń-pa dare kaseseje lew na: Unda yo ang. Ne ke unda yo kem
Ebbe-dewje te ta dda a, maji kare e-dda ne le.
34 A ema, m-pa marese: Dang bba undaje yo ang. Undaje yo ke ri dara
ang, mba dara to ngende-mbay le Lubba.
35 Undaje yo ke ri nange ang tɔ, mba nange to lo kungu gɔle. Undaje yo
ke ri Jurusalam ang, mba Jurusalam to bbe le Tɔke-Mbay.
36 Unn dangara dɔi unda ne yo ang, mba ase ta dda kare ben dɔi kara
nda wase ndul ang.
37 A maji kare e-paje na: Ye njaa ann, ye njaa ann. Wase ye ang, ye ang.
A bbo ilaje mare tar dɔe te a, to tar ke in rɔ Nje-Me-Majang te ann*.»

Tar kila bare

38 Ooje na ń-pa lew na: Toke e-tɔ kem dew a da tɔ kemi. Toke e-guru
ngange dew a da guru ngangi.
39 «A ema, m-pa marese: Ilaje bare ang. Toke dew unda ka-mbɔri ke kɔl
a, e-turu ye ke gel are nunda tɔ.
40 A bbo dew aw sei sariya te ta taa dɔ-kubbu lei ke taar a, inya kubbu
kul lei are tɔ.
41 Bbo dew uwai ke gu kare e-nja saa kula-metere kara a, e-nja saa kula-
metere joo.†
42 Toke dew duji ne a are. Ngaa bbo dew duju ta tunai ne a ɔke ang.»

Tar ndiki nje-baanje

---

* **5:37 5.37** Nje-Me-Maji ang to emare ri Esu ann † **5:41 5.41**

43 «Ooje na ɲ̂-pa lew na: Maji kare e-ndiki nje-mari. A e-mbete nje-baan
lei.
44 A ema, m-pa marese: E-ndikije nje-baanje lese, ngaa e-dujuje Lubba
wɔju dɔ dewje ke aw ulaje kemse ndoo.
45 Yeenn bba a toje to ngann le Bɔsese ke isi darâ. Mba naw ɲ̂-dda nare
kare laa ɔsu dɔ dewje te ke majije ang ke dɔ dewje te ke majije tɔ. Naw
ɲ̂-dda nare ndi aw ere dɔ dewje te ke pa-nja lede to ke dɔgɔle ddem, dɔ
dewje te ke pa-nja lede to ke dɔgɔle ang ddem.
46 Toke dewje ke ndikise dɔrɔ a, e-ndikijede a, kuka ddi bba a kingaje ji
Lubba te wa? Nje-taaje nare-lambo kara ddaje toke baann tɔ.
47 A bbo ngakɔnse njaa a, e-ddajede lapiya a, ddi ke dang boy a e-ddaje
wa? Dewje ke gereje Lubba ang kara ddaje toke baann tɔ.
48 Yeenn a, maji kare e-ddeeje to dewje ke maji tɔyn ddew kara baa toke
Bɔsese ke isi darâ maji tɔyn.»

6

Gusu kare ne nje-ndooje

1 «E-ngemje ddew lese ke maje: Toke e-ddaje ne ddew Ndu te le Lubba
a, e-ddaje ne le kem dewje te tɔyn kare daase ang. Baann ang a, Bɔsese ke
isi darâ a kukase ang.
2 «Yeenn a, toke aw are ne nje-ndoje a, maji kare uru ne ekii ang. Mba
nje-ngemje aw ddaje toke baann me key-mbɔ-naa te le Jiipije, wase go
ddew te mba kinga ne piti ta dewje te. Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese, dingaje
kuka lede mban.
3 A bbo are ne nje-ndoo ke jii ke kɔl a, are jii ke gel gere ang.
4 Yeenn bba ne ke are le a to lo-kiyae te. Bɔije Lubba ke oo ne ke to
lo-kiyae te le a kukai.»

Gusu duju Lubba

5 «Toke aw dujuje Lubba a, e-ddaje toke le nje-ngemje ang. Dede ɲ̂-
ndikije nya ta kar taar bba duju Lubba me key-mbɔ-naaje te wase tɔ-
ddewje te ta kare dewje tɔyn oojede. Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese, dingaje
kuka lede mban.
6 A ei, toke a ta duju Lubba a, aw me key te lei ngaa, utu ta key bba
e-duju Lubba lo kiyae te. Bɔije Lubba ke aw oo ne ke to lo-kiyae te le a
kukai.
7 «Toke aw dujuje Lubba a, tar ke kara baa njaa e-tel dɔe te gɔl bayan
nya ang mba dewje ke gereje Lubba ang aw ddaje toke baann. Dejeje to
ɲ̂-paje tar nya bba Lubba a koo.
8 E-ndajijede ang, mba Bɔsese gere ne ke e-ndikije bba e-dujeje guku
baa.»

Jeju tɔju gusu duju Bɔjeje

9 «Maji kare e-dujuje Lubba toke be:
Ei Bɔjeje ke isi me dara te,
Maji kare dewje gereje to rii maji tɔyn.
10 Maji kare e-ddee ɔn bbe!
Maji kare dewje ddaje ne ke mei ndiki dɔ nange te,
ddew kara baa toke ye ke dara.
11 Areje ne-kusa taje ke bbokone.
12 Ɔru tar majang leje dɔje te,

ddew kara baa toke jeje kara jaw jɔru tar dɔ dewje te ke ddaje majang ke
je.
13 Inya ddew are mare ne na meje ang.
A ɔruje me ji Nje-Me-Maji ang te.
[Mba ei njaa kɔn-bbe, singa-mɔngu, ke piti to lei ke ndɔ ke ndɔ! Amem.]
14 «Mba toke ɔruje tar dɔ dewje te ke ddaje maji ang ke se a, Bɔsese ke
ee darâ a kɔru tar dɔse te tɔ.
15 A toke bbo ɔruje tar dɔ dewje te ang a, Bɔsese a kɔru tar maji ang
dɔse te ang tɔ.»

Tar mbete ne-kusa

16 «Toke e-mbeteje ne-kusa a, e-tɔjuje to isije ke rɔ-kate ddew kara baa
toke nje-ngemje aw ddajeenn ang. Daw ñ-tɔju dɔ kemde te to daw ñ-
mbeteje ne-kusa. M-pa marese, to tar ke tɔkɔrɔ, dingaje kuka lede mban.
17 A ei, toke e-mbete ne-kusa a, e-toko kemi, ngaa e-ndem ubbu.
18 Baann bba kare dewje gereje to aw e-mbete ne-kusa ang. A are Bɔije
kara baa njaa ke ee lo te ke iya rɔe a gere. Bɔije ke aw oo ne ke to lo-kiyae
te le a kukai.»

Tar ne-kingaje ke nangê ke ye ke darâ

19 «E-sangeje ne-kingaje ke dɔ nange te neenn nya nya ang mba esɔlɔlɔ
a kɔn, a kuwa mbɔrkase ngaa, nje-bbokoje a tete ta-key mba bboko.
20 A maji kare e-sangeje ne-kingaje ke darâ, mba dara to lo ke esɔlɔlɔ a
kɔn ne te ang ddem, ne a kuwa mbɔrkase te ang ddem, nje-bbokoje kara
a tete ta-key mba bboko ne te ang ddem tɔ.
21 Mba lo ke ne-kinga lei to te, mei a to te tɔ.»

Kem dew to lambe ke rɔe te

22 «Kem dew to ddew kara baa toke lambe ke da-rɔ dew te. Yeenn a bbo
kemi to ke maje a, da-rɔi tɔyn njaa a ndoko.
23 A bbo kemi to ke maje ang a, da-rɔi tɔyn a ndul. Yeenn a bbo lo-kare
ke rɔi te tel to til a, til le a tel kil biti biti.»

Maji ta dda ke Lubba kara baa

24 Dew kara ase dda bbere le ebbejedede joo ang mba, na mbete mare
kara, a na ndiki mare kara. Wase na kunn rɔe kare mare kara a, na mbete
mare kara. A kaseje ta dda bbere le Lubba ddem, le nare ddem ang tɔ.

Tar kunda me dɔ Lubba te

25 «Mba yeenn a, m-pa marese: E-sangeje mese wɔju dɔ tebbe lese wase
da-rɔse ang ddem, wɔju dɔ ne ke a kayje wase ne ke a kusaje wase kubbu
ke a kulaje ang. Tebbe lese ngeng uta ne-kusa ddem, da-rɔse ngeng uta
kubbu ddem ang wa?
26 Ooje eelje ke darâ. Ñ-dubbuje ne ang ddem, dujaje kande ko ang
ddem, ñ-mbɔnje ne-kusa damâ ang ddem tɔ. A Bɔsese ke darâ aw ngemde
ke ne-kusa. Gatese ngeng uta gate eelje ang wa?
27 «Na bba horose te a kase kila mare ndɔ kara dɔ ndɔ tebbe te laa ddew
sange-me te laa wa?
28 Yeenn a, mba ddi bba aw sangeje mese wɔju dɔ kubbuje wa? Aaje
ddew ke putu-kakeje ke mû aw unjuje ne. Daw ñ-ddaje kula ang ddem,
dujuje ne ang ddem.
29 A m-pa marese: Salemɔ ke da-rɔe njaa kara, dann ne-kingaje te laa
tɔyn, ula kubbu ke kura ase putu-kakejeenn kara ang.

30 Sese ke me-kunn lese to ngaji baa neenn! Putu-kakeje bbay ke toje
bbokone neenn ngaa bara a puru a kɔn a Lubba ulade kubbu. A sese, na
kulase kubbu ang toke baann wa?
31 «Yeenn a aw paje na: Ddi a ja kusa? Wase, ddi a ja kay? Wase, kubbu
ddi a ja kula wa. E-sangeje mese wɔju dɔ nejeenn ang.
32 Dewje ke gereje Lubba ang a aw sangeje nejeenn ke kare tɔyn. Bɔsese
ke darâ gere to eeje ke bbo nejenn tɔyn.
33 E-sangeje Bbe-kɔn le Lubba, ke gate gate laa dɔngɔr, a na karese kese
nejeenn tɔyn dɔ mare te.
34 «Yeenn a, e-sangeje mese wɔju dɔ ne ke bara ang. Mba bara njaa a
sange ne laa bbay. Ndɔ kara kara ase kem ndoo laa.»

7

Maji kare e-gangeje sariya dɔ nje-marse te ang

1 «Maji kare e-gangeje sariya dɔ nje-marse te ang, mba kare Lubba gange
sariya dɔse te ang tɔ.
2 Mba Lubba a gange sariya dɔse te ddew kara baa toke e-gangeje sariya
dɔ nje-marse le. Ne ke unnje bba ɔjuje ne a na kunn ta kɔju ne ne lese tɔ.
3 Mba ddi bba mu ke to kem ngokɔin te a oo a, tɔke kake ke to kemi te
oo ang wa?
4 A pa kare ngokɔin pa na: ‹Are mɔre mu kemi te›, a ei njaa oo tɔke
kake ke to kemi teenn ang toke baann wa?
5 Nje-ngem, ɔru tɔke kake ke to kemi te dɔngɔr bba a koo lo ke maje ta
kɔru ne mu ke to kem ngokɔin te.
6 «Areje ne ke maji tɔyn bisije ang, mba da tel turu rɔde ke dɔse te
ngaa da njarese. Unguje mereje lese nɔ bereje te ang. Mba da mbɔynje ke
gɔlde.»

Toke dew duju ne Lubba a, a kinga

7 «E-dujuje ne a da karese. E-sangeje ne a, a kingaje. Undaje ta key a,
da kɔru karese.
8 Mba dew ke duju ne a, inga. Dew ke sange ne a, inga, ngaa dew unda
ta key a, dɔru dare.
9 Horose te, na bba ngonne duje ne-kusa a, a kare er wa?
10 Wase na bba ngonne duje kanji a, a kare li wa?
11 Sese e-majije ang, e-gereje ta kare ne ke maji ngannse. A Bɔsese ke
darâ a kare ne ke maji nje ke dujeje ang wa?
12 «Ne tɔyn ke e-ndikije kare dewje ddaje ke se a e-ddaje ke de tɔ. Yeenn
to Ndu ke Moyije ke maketuruje le nje-kilaje mber-tar le Lubba tɔjuje
aann.»

Ta-ddew ke joo

13 «Andeje ke ta-ddew ke ngaji, mba ta-ddew ke tate to ta-ddew ke aw
ke ta yo te. Ddewe ngeng ang are dewje nya andeje ne.
14 A ta-ddew ke ta kaw lo-kinga tebbe te to ngaji baa ngaa to ddew ke
ngeng nya, are dewje kara kara baa a aw ingaje.»

Nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje

15 «Aaje rɔse wɔju dɔ nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje. Dulaje
ngira bate bba ñ-ddeeje ne rɔse te. A mede te nu, ñ-toje to enjakemnjarje
ke aw uwaje ne aw usaje.

16 Ne ke a gereje ne de a to kula-ddade. Dew a kuja kande binye dɔ kula
konn te ang ddem, kande Pige dɔ kake te ke ubba konn ang ddem.
17 Kake ke maji, ande kandeje ke maji, a kake ke tuju, ande kandeje ke
maji ang.
18 Kake ke maji ase ta kande kande ke maji ang ang. Ngaa kake ke tuju
ase ta kande kande ke maji ang ngaa.
19 Kake ke ande kande ke maji ang a, da tuka kila poro.
20 Yeenn a, ddew kula-dda te le nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje
a, a gereje ne de.»

Nje-njaje go Jeju te ke tɔkɔrɔ

21 «Dewje ke aw paje arem na: Ebbemje! Ebbemje! Dede tɔyn a da teeje
Bbe-kɔn te ke darâ ang. Dede ke ñ-ddaje ne ke me Bɔmje ke ee darâ ndiki
ke karede baa a da teeje.
22 Ndɔ gange sariya a, dewje nya a paje karem na: ‹Ebbejeje! Ebbejeje!
Jila mber-tar, ñ-tubba ndilje ke maji ang ddem, ñ-dda ne-mɔrije nya ke rii
ang wa?›
23 Yeenn ngaa ma pa karede na: m-gerese ndɔ kara ang ta ɔtuje mbɔrem
te ddang. Awje ddew ew, ese nje-dda neje ke maji ang.»

Gusu-tar dɔ keyje te joo

24 «Yeenn a, bbo dew ke oo tarje tɔyn ke m-pa neenn ngaa dda ne kula
a, na to ddew kara baa ke nje-kem-kare ke dda key laa dɔ er te.
25 Ndi ere, maannje sirije taaje lo tɔyn, ngaa yel ula yeke key le, a key le
oso ang mba dungu gɔl key le dɔ er te.
26 A dew ke oo tarje lem ke maw m-pa neenn, a bbo dda ne kula ang a,
na to ddew kara baa ke mbe-dew ke dda key laa dɔ enangara te.
27 Ndi ere, are ngann maannje sirije taaje lo tɔyn, ngaa yel ula yeke key
le, a key le oso ngaa guru njuku njuku.»

Jeju tɔju ne ke singa le dew ke ɔn mbay

28 Toke Jeju pa tarje neenn le tɔyn nunga a, ne-tɔju laa le ɔru singa dewje
ke banya ke ooje tar le.
29 Mba ñ-tɔju ne toke engan nje-kɔru gel-nduje le Jiipije ang. Ń-tɔju ne
ke singa kɔn-mbay.

8

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ mare dew te

1 Toke Jeju ddisi dɔ er te le a, dewje ke banya unnje goe.
2 A, a ta koo a, mare nje-banji ddee ngɔsi ke Jeju le, ɔsu mekeji-gɔle nɔe te
ngaa pa are na: «Ebbemje, toke e-ndiki a, a kase dda kare m-ddee maji.»
3 Jeju ula jia ɔru ne nje-banji le ngaa pa na: «M-ndiki te, e-ddee maji.»
Njange baa njaa a, banji le gayn rɔe te ke ddang ngaa ñ-ddee maji.
4 Ngaa Jeju pa are na: «Oo ke maje, e-pa tare are dew ang. A, aw tɔju
rɔi are nje-polo-Lubba tenni oo bbo are ne-polo ke Moyiji unn ndu wɔju
dɔe kare dewje tɔyn gereje to rɔi ddee maji ngaa.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ nje-kula te le nje-kɔn dɔ mbambaje ke Rɔm

5 Kare te ke Jeju a ta tee Kapernayum a, mare nje-kɔn dɔ mbambaje ke
Rɔm ddee ngɔsi saa ngaa duju kare numae.
6 Nje-kɔn dɔ mbambaje le pa na: «Nje-kula******* lem to key, debbe rɔe
oy are naw noo ndoo to bbeel.»

7 Jeju pa are na: «Ma kaw kɔru rɔ-to laa le.»
8 A nje-kɔn dɔ mbambaje le ilae te na: «Ebbemje, mase kare ande key
lem ang. Tar kara njaa a e-pa a, rɔ-to le nje-kula lem le a nunga.
9 E-ma, mare dew aw ɔn dɔm, ngaa mɔn dɔ mare mbambaje tɔ. Bbo m-
pa mare mare kara m-pa na: ‹Aw!› A naw. Bbo m-pa mare mare m-pa na:
‹E-ddee!› A n̂-ddee. M-pa mare nje-kula lem m-pa na: ‹E-dda ne neenn!›
A n̂-dda.»
10 Toke Jeju oo tar le nje-kɔn dɔ mbambaje le baann a, tar le nele to
bbeel, ngaa n̂-pa nare dewje ke unnje goe na: «M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese,
nange te ke Ijarayel tɔyn, m-nayn minga mare dew ke koo me te laa bo
toke be ang.
11 M-pa marese: ‹Dewje nya a kinje lo-tee te le kare, ke lo-kande te le
kare ta da kisije ta tɔku ne-kusa te ke Abaraham, Ijake, ke Jakobbo me
Bbe-kɔn te ke darâ.
12 A dede ke Bbe-kɔn le to lede le, da kungude ddaka lo te ke ndul ngaa
lo teenn le, da nɔnje ddem da ngerje ngangede ddem.› »
13 Goe te a, Jeju pa are nje-kɔn dɔ mbambaje le na: «E-tel aw bbe lei.
Ne ke e-duju le, a kinga wɔju dɔ koo me te lei.» A kare teenn njaa, rɔ-to
nunga rɔ nje-kula te le nje-kɔn dɔ mbambaje le.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te ke banya.

14 Toke Jeju ande key le Piyar a, noo mum Piyarje ke dene ke to key ke
rɔ-to. Rɔe tunga nya.
15 Jeju ɔru ji dene le ngaa rɔe ke tunga le wul. Dene le in taar ngaa unn
kutu dda saa.
16 Lo-kul a, n̂-ddeeje ke dewje ke eeje ke rɔ-to ndilje ke maji ang toke
banya rɔ Jeju te. Tar ke ta Jeju te njaa tubba ne ndilje ke maji ang le ngaa
nɔru rɔ-to rɔ dewje te le tɔyn.
17 Ñ-dda baann bba kare tar le Ijayi nje-kila mber-tar le Lubba* ddee to
tar ke tɔkɔrɔ. Tar le na:
«Nɔru namaje leje ke ddang,
ngaa n̂-taa rɔ-toje leje ke dɔe te.»

Dewje ke ndikije ta kunn go Jeju

18 Toke Jeju oo dewje ke banya banya ke gukeje le a, n̂-pa nare nje-njaje
goe te kare dawje tura tɔku dange maann te.
19 A mare nje-kɔru gel ndu ddee pa are na: «Nje-ne-tɔju, lo tɔyn ke aw
te a, ma kuwa goi.»
20 Jeju ilae te na: «Mulaje eeje ke lo-kiya rɔ lede ddem, eelje ke darâ
kara eeje ke key lede ddem. A Ngonn† le dew ee ke lo kara ta kula dɔe te
ang.
21 Mare nje-nja goe te pa are na: «Nje-ne-tɔju, inya are maw m-dubbu
bɔy bba.»
22 Jeju ilae te na: «Unn gom a inya yoje are dubbuje yoje lede.»

Jeju ndange bamburanbo are ew rɔe

23 Jeju aal tɔku to ngaa, nje-njaje goe te danneje.
24 A ta koo a, bamburanbo in dɔ tɔku dange maann te le. Maann le aw
lenge ungu me tɔku to te le are nayn ngɔsi ta ddusu, a Jeju nayn aw tibbi.
25 Nje-njaje-goe te awje ngɔsi saa aw ndoleje ngaa paje areje na: «Ebbe-
dewje ajije! Ja ta koy!»

---

* **8:17 8.17** Oo Ejayi 53.4 † **8:20 8.20** Ngonn le dew to Jeju

26 Jeju ilade te na: «Mba ddi bba aw bbeelje wa? Sese ke koo me te lese
bo ang.» Yeenn ngaa ni taar, ñ-ndange lel le ddem maann le ddem ngaa lo
tel to ddekeke.
27 Dede tɔyn njaa mede unda dɔ binya ngaa ñ-paje na: «Dew ddi njaa
neenn bba lel, ke maann kara ooje tae neenn wa?»

Jeju tubba ndilje ke maji ang rɔ dingawje te joo

28 Toke Jeju tee tura dange maann te, nange te le dewje ke Gadara a,
dingawje joo inje dɔbareje te tilaje keme. Ndilje ke maji ang isije mede te.
Ñ-ddaje singa nya are dew kara ndiki ta nday ke ddew ke dɔbareje te le
ang.
29 Duruje ekii na: «Ngonn le Lubba, ddi a aw sange rɔje te wa? E-ddee
ta kula kemje ndoo kete bba kare ndɔe ke Lubba wɔju le ase wa?»
30 Ngɔsi ke lonn le, tɔku kusu bereje aw usaje ne.
31 Ndilje ke maji ang le ddaje rɔde to ndoo rɔ Jeju te na: «Bbo a ta tubbaje
a, ulaje me kusu bereje te tonn.»
32 Jeju pa arede na: «Awje!» Ndilje ke maji ang le teeje me dingawje
te le ngaa aw andeje me kusu bereje te le. A, a ta koo a, kusu bereje le
tɔyn inje dɔ kongo te ke ndew osoje me dange maann te le, ngaa doyje me
maann te le tɔyn.
33 Dingawje ke aw ngemje bereje le aynje awje me tɔku-bbe te, ngaa paje
tar ne ke tee le, ke tar ne ke inga dingawje ke joo ke ndilje ke maji ang to
mede te le tɔyn are dewje.
34 Yeenn ngaa dewje tɔyn ke me tɔku bbe te le teeje aw tilaje kem Jeju
le. Toke dooeje a, ñ-ddaje rɔde to ndoo rɔe te kare nɔte ke ddang nange te
lede.

9

Jeju dda are rɔ dew ke debbe rɔe oy ddee maji

1 Jeju aal tɔku to ngaa gange dange maann le tel aw tɔku bbe te laa. *
2 Dewje ddeeje rɔe te ke mare dingaw ke debbe rɔe oy ke dilae dɔ tuwa
te. Toke Jeju oo koo me te lede le a, pa are dew ke rɔe oy le na: «Ngunnum,
uwa are ngeng, tar majang lei ɔru dɔi te ngaa.»
3 Yeenn ngaa, mare nje-kɔruje gel ndu paje mede te na: «Dew neenn aw
taji Lubba.»
4 A Jeju gere keje lede ngaa dujude na: «Mba ddi bba eeje ke keje ke
maji ang baann wa?
5 Ta pa na: Tar majang lei ɔru dɔi te, wase ta pa na: In taar bbo e-nja.
Yee ke dda ngeng ang wa?
6 M-ndiki kare e-gereje to Ngonn le dew ee ke singa ta kɔru tar majang
dɔ dewje te ke nangê neenn.» Yeenn ngaa ñ-pa nare dew ke rɔe oy le na:
«In tar, unn tuwa lei bbo aw bbê.»
7 Dingaw le in taar ngaa aw bbê laa.
8 Toke dewje ke banya le ooje baann a, bbeel uta dɔde ngaa dɔsuje gaji
Lubba mba singa ke baann ke nare dewje le.

Jeju bbar Matiye kare unn goe

9 Jeju ɔtu lo teenn le ngaa aw nday a, noo mare dingaw ke daw ñ-bbare
na Matiye isi lo kula taa nare lambo te. Jeju pa are na: «Unn gom.» Matiye
le in taar ngaa unn goe.

---

* **9:1 9.1** Bbe ke Jeju isi te kare teenn le to Kaperenayum. Ooje ke Marke 2.1

10 Goe te a, Jeju aw usa ne key le Matiye. Nje-taaje nare lambo, ke nje-ne-ddaje ke maji ang toke banya ddeeje usaje ne le ke Jeju de ke nje-njaje goe te.
11 Toke Parijiyenje ooje neenn le a, ń-paje dareje nje-njaje go Jeju te le na: «Mba ddi bba nje-ne-tɔju lese aw usa ne ke nje-taaje nare lambo, ke dewje ke toje to nje-ne-ddaje ke maji ang wa?»
12 Jeju oo tar lede le ngaa pa na: «Dewje ke rɔde to ke maje aw sangeje nje-kɔru rɔ-to ang. Dewje ke rɔde to de bba.
13 Yeenn a, maji kare aw sangeje ddew mba gere kande tar ke Lubba pa neenn: « Ndiki naa a m-ndiki bbo ne-polo ang. Mba dewje ke ooje rɔde to dewje ke gate gate a m-ddee ta bbarde ang. M-ddee mba nje ke ooje rɔde to nje-ne-ddaje ke maji ang.»

Tar mbete ne-kusa mba duju Lubba

14 Goe te a, nje-njaje go Jan Batisi te ddeeje ngɔsi ke Jeju ngaa dujeje na: «Mba ddi bba jeje ke Parijiyenje jaw inyaje ne-kusa taar taar mba duju Lubba a, nje-njaje goi te inyaje ne-kusa ang wa?»
15 Jeju ilade te na: «Ejeje to nje-buwa-kuraje le nje-dene ke siki a ndingaje ndoo kare te ke nje-taa dene le nayn ke de bbay wa? Baann ang. A kare a ddee kare dunn nje-taa dene le dɔtu ne, a da kinyaje ne kusa bbay.»
16 Dew a kunn ta kubbu ke siki kila ne kem ngisi kubbu ang. Mba ta kubbu ke siki le a dda kare do ke kem ngisi kubbu te le tel tiir ke kete bbay ngaa do ke kem ngisi kubbu te le a tel bo kuta ye ke kete.
17 Dew a kungu ben ke ń-dda siki bbay me konn ku endaarje† te ang. Mba kuje le a tiirje ta ben le a kula nangê ngaa kuje le kara a tujuje nyɔm tɔ. Kuje ke siki a daw dungu ben ke ń-dda toke siki me te. Baann bba koto le ke kuje le a naynje ke maje.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dene te, ngaa ndol mare ngonn ke dene ke oy.

18 Kare te ke Jeju aw pa tar arede toke baann a, mare tɔku dew le Jiipije ddee tee. Nɔsu mekeji gɔle nɔn Jeju te le ngaa ń-pa na: «Ngunnum ke dene oy bbassine bbay neenn. A aw ila jii dɔe te a, na ndol.»
19 Jeju in taar ngaa, ne de ke nje-njaje goe te dunnje go dingaw le.
20 A mare dene ke mese aw ddee rɔe te are aw oo ndoo bbal dɔku gire joo ddee giri Jeju te ngɔsi ngaa ɔru ta kubbu laa.
21 Mba ń-pa mee te na: «Bbo le kubbu laa njaa bba minga ddew mɔru kara, rɔm a ddee maji.»
22 Jeju turu rɔe ooe ngaa pa na: «Uwa are ngeng, ngunnum ke dene, koo me te lei ajii mban.» A kare teenn njaa rɔ-to le nunga rɔe te.
23 Toke Jeju aw key le tɔku dew le Jiipije le, ngaa oo dewje ke aw kɔlje mbula ddem, dewje ke banya ke aw nɔnje aw uruje ne ekii ddem a,
24 ń-pa na: «E-teeje ke ddaka. Ngonn ke dene le oy ang, naw ń-tibbi.» A dewje le kokoeje.
25 Toke ń-tubbaje dewje ke banya le dare teeje ddaka a, Jeju ande key le, uwa ji ngonn ke dene le ngaa in taar.
26 Tare nja dɔ nange te le tɔyn.

Jeju dda are kem nje-kem-tɔje joo ddee maji

27 Toke Jeju in lo tenn le aw nday ke kete a, nje-kem-tɔje joo unnje goe ngaa uruje ekii na: «Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo leje!»

---

† **9:17 9.17** Ku endaarje to ku ke Jiipije aw unguje koto ke daw ń-bbar na vin kete. Endaar daje a ń-ddaje ne ku le.

28 Toke Jeju ande key a, nje-kem-tɔje le ddeeje ngɔsi saa ngaa Jeju le
dujude na: «Ooje mese te to mase ta dda neenn wa?» Dilaeje te na: «
Ebbe-dewje, ase ta dda.»
29 Yeenn ngaa Jeju ɔru kemde ke jia ngaa pa na: «Maji kare ne ke e-
dujuje le ddee tɔkɔrɔ ase kem koo me te lese.»
30 Kemde le uja, ngaa Jeju ndɔre mbide nya na: «Ooje ke maje, maji kare
dew kara gere tare ang.»
31 A kake nje-kem-tɔje le teeje ddaka a paje tar le Jeju dɔ nange te le tɔyn
are dewje.

Jeju dda are dew ke tae utu tel pa tar

32 Toke Jeju de ke nje-njaje goe te ñ-teeje ta kɔtu a, dewje ddeeje rɔe te
ke mare dingaw ke ndil ke maji ang ddae are pa tar ang.
33 Jeju tubba ndil ke maji ang le ngaa dingaw le unn kutu pa tar. Ne le
gange singa dewje ke banya ke eeje teenn ngaa ñ-paje na: «Joo ne ke be
ndɔ kara nange Ijarayel te ang.»
34 A Parijiyenje paje na: «Mbay le ndilje ke maji ang a are Jeju singa ke
ta tubba ne ndilje le.»

Jeju oo kem-to-ndoo le dewje ke banya

35 Jeju nja me tɔku bbeje te, ke me ngann bbeje te tɔyn. Ñ-tɔju ne key-
mbɔn naaje te le Jiipije, nila mber Tar ke majiwɔju dɔ kɔn-mbay le Lubba.
Nɔru rɔ-toje tɔyn rɔ dewje te, ngaa ñ-dda nare rɔ dewje ke debbe rɔde
tuju ddeeje maji.
36 Jeju oo dewje ke banya le a, ddae ndoo. Mba dewje le singade ɔru
ddem, rɔde oy njururu ddem, ddew kara baa toke bateje ke nje-ngemde
goto.
37 Yeenn ngaa, Jeju pa are nje-njaje goe te na: «Kula kuja koo le bo nya,
a nje-kujaje koo le bayanje ang.
38 Yeenn a, e-dujuje nje-ndɔɔ le are nula mare nje-kulaje bbay ta kula te
le.

10

Jeju bbar nje-kayn-kulaje laa ke dɔku gire joo

1 Jeju bbar nje-njaje goe te dɔku gire joo. Narede singa kare ñ-tubba ne
ndilje ke maji ang, kare dɔru ne rɔ-toje tɔyn, kare ñ-ddaje dare rɔ dewje
ke debbe rɔde tuju ddeeje maji.
2 Ri nje-kayn-kulaje ke dɔku gire joo le na: Dɔngɔr dew to Simɔ ke daw
ñ-bbare na Piyar, ke ngokɔen Andere. Jake ngonn le Jebbede, ke ngokɔen
Jan.
3 Pilipi de ke Batalami, Toma de ke Matiye ke to nje-taa nare lambo*,
Jake ngonn le Alpe, ke Tade.
4 Simɔ dew ke ndiki bbe laa nya†, ke Judase Iskariyote ke a to nje labbe
Jeju.

Jeju ula nje-kayn-kulaje ke dɔku gire joo le

5 Kete bba kare Jeju ula nje-kayn-kulaje ke dɔku gire joo le a, ñ-ndejede
na: «Dewje ke toje to Jiipije ang a, awje rɔde te ang ddem, andeje me bbe
te le dewje ke Samari ang ddem.

---

* **10:3 10.3** Ooje Matiye 9.9. Kula le Matiye lew to kula taa nare lambo † **10:4 10.4** Simɔ to kara le Jiipije ke aw ddaje singa mba tee ke bbe lede kɔ bbere te le Rɔmeje ke aw wɔnje dɔde

6 A, awje rɔ dewje te ke Ijarayel ke toje toke le bateje ke naynje.
7 Kare kawse a, ilaje mber e-paje na: Bbe-kɔn ke darâ ee ngɔsi.
8 Ɔruje rɔ-to rɔ dewje te, e-ndolje dewje ke oy, areje rɔ nje-banjije ddee
maji, ngaa e-tubbaje ndilje ke maji ang. Ingaje ne le baa, ta areje dewje
baa njaa tɔ.
9 Unnje ande, wase nare, wase kande nare unguje me bbɔl te lese ang.
10 Unnje bbɔl mba kaw ne nja te lese le ang. E-jinje dɔ-kubbu ke taar
joo ang ddem, ne-gɔl ang ddem, unnje kake ke ta kuwa jise te ang ddem.
Mba maji kare dare dew ke aw dda kula ne-kusa tae.
11 Toke e-teeje mare tɔku-bbe te wase ngonn bbe te a, e-sangeje dew ke
a kase mba taase ke key laa, ngaa ta isije rɔe te ndereng ɔtuje ne.
12 Toke a ta kandeje me key te a, e-ddaje lapiya nje-keyje le.‡
13 A bbo nje-keyje le taase ke key a, maji kare lapiya lese le arede me-
wul-lɔm. A toke n̂-taase ke key ang a, maji kare me-lɔm lese tel ke rɔse
te.
14 Toke e-teeje mare key te wase mare tɔku-bbe te a, dewje taase ke key
ang a, kɔtuse a, e-tundaje bum-gɔlse.
15 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese. Ndɔ gange sariya a, sariya ke da gange dɔ
nje-bbeje teenn a ngeng kuta sariya ke da gange dɔ dewje te ke Sɔdɔme
ke Gɔmɔr§.»

Ne singaje ke a kinga nje-njaje-go-Jeju te

16 «Ooje, mulase toke le bateje horo enjakemjarje te. Yeenn a, maji kare
aaje rɔse toke le li aw aa rɔe ddem, areje tar to dɔse te ang toke le derje.
17 Aaje rɔse rɔ dewje te, mba da kaw ke se nɔn sariya te, ta da tundase
ke ndey me key-mbɔn naaje te lede.
18 Da kaw ke se nɔ-gɔl nje-kɔn bbeje te, ke nɔ-gɔl tɔku-mbayje te wɔju
dɔm. Kare teenn a paje tar-naji lem karede ddem, kare dewje ke toje to
Jiipije ang ddem.
19 A toke daw ke se lo gange sariya te a, areje mese sangese wɔju dɔ tar
ke a paje wase, gusu ke a paje ne tar le ang. Kare teenn njaa, Lubba a
karese tar ke a paje.
20 Mba, sese bba a paje tar le ang, a Ndil le Bɔsese, a a kunda tar le tase
te kare e-paje.
21 Dewje a kila ngakɔnde ji dewje te kare n̂-tɔlde. Bɔ-ngannje a ddaje
toke baann ke ngannde tɔ. Ngannje a telje to nje-baanje le bɔdede ke le
kɔndede ngaa da dda kare n̂-tɔlde.
22 Dewje tɔyn a mbetejese wɔju dɔm. A dew ke uwa are ngeng ndereng
ddutu ndɔ te a, a kinga kaji.
23 Toke n̂-dda singa ke se mare tɔku bbe te a, aynje awje mare te. M-pa
tar ke tɔkɔrɔ, a nayn njaje me tɔku bbeje te ke Ijarayel tɔyn ang bbay a,
Ngonn le Dew a ddee.
24 Nje-ndo-ne uta nje-ne-tɔju ang ddem, nje-kula a kuta ebbeeje ang
ddem.
25 Toke nje-ndo-ne ddee toke le nje-ne-tɔju laa wase, nje-kula ddee toke
le ebbeeje a, yeenn ase. Toke dewje bbarje nje-key to Belejebul a, da taji
ngann nje-keyje uta yeenn.»

Kunda me dɔ Lubba te

‡ **10:12 10.12** Lapiya bbe le Jiipije pa na: Me-wul lɔm isi ke se. § **10:15 10.15** Sodome ke Gomore to bbeje ke dunnde to ne-kɔju-mare le bbeje ke majang to ke te nya. Ooje Genese 19.

26 «Arjɛ bbeel le dew ddase ang, mba mare ne kara ke to lo-kiyae te ke
a tee ke ddaka ang goto, ngaa neje tɔyn ke ń-kusu dɔe dewje a gereje.
27 Tar ke m-pa marese til te a, sese, maji kare e-ndajije areje dewje kara.
A bbo ń-pa tar darese hɔy be a, maji kare ilaje ne mber nata.
28 E-bbeelje dewje ke aw tɔlje da-rɔ dewje ang, mba daseje ta tɔl kewn
le dew ang. A Lubba a maji kare e-bbeeleje. Ne a nase ta dda kare kewn
le dew ddem, da-rɔ dew ddem tujuje kem puru te ke ke ndɔ ke ndɔ.
29 Daw ń-labbe ngann eelje joo gusu kara ang wa? A toke Bɔsese ndiki
ang a, ngonn eel kara a kase koso nangê ang.
30 A sese, ben dɔse kara Lubba tura kara kara tɔyn.
31 Yeenn a, areje bbeel ddase ang. Kem Lubba te e-ngengje uta ngann
eelje ke banya.
32 Yeenn a, toke dew pa kem dewje te to ń-to nje-nja-gom te a, ema kara
ma pa nɔ gɔl Bɔy te ke ee dara to ń-to dew lem tɔ.
33 A toke dew pa kem dewje te na: «M-to dew le Jeju ang» a, ema kara
ma pa nɔ gɔl Boy te ke ee dara na: « Dew neenn to dew lem ang» tɔ.

Dewje a kaynje naa wɔju dɔ Jeju

34 Ejeje to m-ddee ta kila me-wul-lɔm dɔ nange te neenn ang. M-ddee ta
kila me-wul-lɔm ang, ddɔ a m-ddee ta kila nangê.
35 M-ddee ta kila kayn-naa horo dew te ke bɔeje, horo ngonn ke dene te
de ke kɔenje, ngaa horo ngonn ke dene te de ke mumeje ke dene.
36 Nje ke me key te le dew njaa a toje to nje-baanje laa.

Maji kare n-toje ngɔsi ta kare tebbe leje toke Jeju

37 Dew ke ndiki bɔeje wase kɔenje utam, a kase ta ddee to dew lem ang.
38 Dew ke oto kake-dese laa bba nja ne gom te ang, a kase ta ddee to dew
lem ang.
39 Dew ke ndiki ta ngem tebbe laa a, tebbe laa le a nayn ke kɔrɔ nyɔm.
A dew ke are tebbe laa nayn ke kɔrɔ wɔju dɔm a, na tel kinga tebbe laa le.

Dew ke taa nje-njaje-go Jeju te ke rɔe te a, taa Jeju tɔ

40 Toke dew taase ke rɔe te a, ema njaa ń-taam. A dew ke taam ke rɔe te
a, taa dew ke ulam tɔ.
41 Dew ke taa nje-kila mber-tar le Lubba ke rɔe te, mba dew ke ń-taae
le to nje-kila mber-tar le Lubba a, na kinga kuka ke nje-kila mber-tar le
Lubba aw inga. A bbo dew taa dew ke gate gate ke rɔe te, mba dew ke
ń-taae le to dew ke gate gate a, na kinga kuka ke dew ke gate gate aw inga.
42 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: «Maann ke wul ke engo te baa njaa bba
dew are dew ke ngaji horo ngamareje te, mba dew ke ngaji le to nje-nja
gom te a, kuka laa a koso nangê ang tɔ.

11

1 Toke Jeju ndeje nje-njaje goe te ke dɔku gire joo le nunga a, nɔtu naw
me tɔku-bbeje te ke dɔ nange teenn ta tɔju ne ddem ta kila mber-tar ddem.

Jan Batisi ula nje-njaje goe te rɔ Jeju te

2 Toke Jan Batisi nayn key-kula te a, oo tam kula ke Kiriste aw dda. Yeenn
a, nula mare nje-njaje goe te rɔe te nare,
3 daw ń-dujeje na: «Ei a e-to Mesi* ke a ta ddee le wase maji kare n-
ngebbe mare dew dang wa?»

4 Jeju ilade te na: «Nɛ ke ooje ke mbise ddem, ke kemse ddem neenn le,
aw paje areje Jan le:
5 Nje-kem-tɔje ooje lo, nje-meteje njaje, rɔ nje-banjije ddee maji, nje-
mbikutuje ooje tar ddem, dewje ke oyje ndolje ddem, ngaa dila mber Tar
ke maji dare nje-ndooje.
6 Rɔ-neel to mba dew ke ema a ma to nje-dda kare koo-me te laa oso
ang.»

Jeju pa tar dɔ Jan Batisi te

7 Toke nje-njaje-go Jan te le telje a, Jeju unn kutu pa tar ke dɔ Jan te are
dewje ke banya ke eeje lo teenn le na: «Ddi a awje aw ooje me kɔr te wa?
Aw ooje muje ke lel aw yeke wa?
8 Bbo to ye ang a, ddi a awje aw ooje wa? Aw ooje mare dingaw ke ula
kubbu ke kura wa? A dewje ke ulaje kubbuje ke kura isije key-mbay te.
9 Yeenn a, ddi njaa awje aw ooje le wa? Mare nje-kila mber-tar le Lubba
wa? Tɔkɔrɔ, m-pa marese, nuta nje-kilaje-mber-tar le Lubba bbay.
10 Jan le a ɲ-dda tar laa me Maketurute le Lubba na:
‹Ma kula nje-kayn-kula lem nɔi te
kare ɲ-mɔse ddew nɔi te.›
11 «Tɔkɔrɔ m-pa marese: ‹horo dewje te tɔyn ke deneje ujude, mare dew
ke bo uta Jan-Batisi goto. A dew ke to ten uta keseje me Bbe-kɔn te ke dara
bo utae.
12 Unn kute dɔ ndɔ te le Jan-Batisi ndereng bbasine, daw ɲ-dda singa
mba Bbe-kɔn ke dara. Ngaa nje-singaje a aw sangeje ddew ta taa.
13 Mba nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke Ndu le Moyiji paje tar bbe-kɔn le
Lubba ndereng tee ndɔ Jan te.
14 A bbo e-ndikije te sem a, ne njaa ɲ-to Eli ke na a ddee le.
15 Maji kare dew ke mbia to a oo tar neenn!
16 «Ddi a ma kunn kɔju ne dewje ke bbasine neenn wa? Ń-toje ddew
kara baa toke ngannje ke isije nata ngaa paje ke taar areje ngann marde
na:
17 ‹N-kɔl mbula kare e-laje ne, a e-laje ang, jɔsu pa yo jarese a, e-nɔnje
ne ang tɔ».
18 Mba Jan Batisi ddee a, usa ne ang ddem, ay ne ang ddem. A dewje
paje na: ‹Ndil ke majang to mee te.›
19 Ngonn le dew ddee ngaa usa ne ddem, ay ne ddem, a dewje paje
na: ‹Ń-to nje-ne-kusa, ke nje-ne kay. Ń-to nje-buwa-kura le nje-taaje nare-
lambo ddem, le nje-ne-ddaje ke maji ang ddem.› A dewje ooje kem-kare
ke in rɔ Lubba a, ɲ-gereje to kem-kare le aw dda ne ke maji.»

Dewje ke bbeje te ke mbeteje ta koo-mede te ke Jeju

20 Yeenn ngaa, Jeju unn kutu kɔl ke dewje ke bbeje te ke ɲ-dda ne-mɔrije
ke te nya uta keseje tɔyn, mba ɲ-mbeteje ta turu ddew lede.
21 Ń-pa na: «See dewje ke Korajen, to ndoo nya arese! See dewje ke
Betesayida, to ndoo nya arese! Ne-mɔrije ke m-dda horose te neenn, toke
m-dda me bbeje te ke Tir ke Sidɔn a be a, lew baa njaa dewje ke me bbeje
teenn a kulaje kubbu-ndoo ddem, da kungu bu puru dɔde te ddem ngaa
da turuje ddew lede.
22 Mba yeenn a, m-pa marese : « Ndɔ gange sariya a, sariya ke dɔse te a
ngeng kuta sariya ke dɔ Tir te ke dɔ Sidɔn te.
23 «A see dewje ke Kapernayum, ejeje to Lubba a kunn bbe lese ke taar
ndereng kɔru ne dara wa? Na tel ke bbe lese ndereng lo te le dewje ke

oy. Mba ne-mɔrije ke m-dda bbe lese, toke m-dda Sɔdɔm a bbe le a nayn
ndereng bbokone bbay.
24 Mba yeenn a, m-pa marese, ndɔ gange sariya a, sariya lese a ngeng
kuta sariya le dewje ke Sɔdɔm.»

Jeju tɔju bɔeje are dewje ke ten ereje

25 Kare teenn, Jeju pa na: «Mɔsu gajii Bɔy, Ebbe-dewje ei ke ɔn dɔ dara
ddem, nange ddem, mba iya neje neenn le nje-kem-kareje ddem, nje-ne-
gereje ddem. A e-tɔju nejeenn le dewje ke toje to dewje ke ten baa.
26 Tɔkɔrɔ bɔy, mba ei njaa e-ndiki kare to toke baann.
27 Bɔy arem ne tɔyn mban. Dew kara gere Ngonn le ang, Bɔ njaa kara
baa. Dew kara gere Bɔ ang tɔ, Ngonn njaa kara baa. A dew ke Ngonn le
njaa ndiki tɔje Bɔ le bba a gere.»

Maji ta ddee rɔ Jeju te kinga lo-kuwa-rɔ

28 «E-ddeeje rɔm te, sese tɔyn ke ne-koto aw ɔyse are rɔse nyase, a ma
kare uwaje rɔse.
29 E-taaje juku lem otoje, ngaa areje m-tɔjuse ne, mba m-wul pee ddem,
mem to me ngonn kase ddem. Yeenn bba a kuwaje rɔse.
30 Mba juku ke ma kunda gɔsuse te ɔɔy ang ddem, ne-koto ke marese
kare otoje kara ɔle pelpel ddem.

12

Jeju to nje-kɔn dɔ ndɔ kuwa-rɔ

1 Dɔ ndɔe teenn, Jeju aw nday me ndɔɔ beleje te ke ndɔ-kuwa-rɔ*. Bbo
dda nje-njaje goe te ngaa daw ń-teteje jinga beleje le daw dusaje.
2 Toke Parijiyenje ooje baann a, ń-paje dareje Jeju na: «Oo, nje-njaje goi
te aw ddaje ne ke ase kare dew dda ndɔ-kuwa-rɔ te ang.»
3 A Jeju ilade te na: «Nɛ ke Dabbiti dda dɔ ndɔ te ke bbo ddae, ne de ke
dewje laa le, e-turaje tare me Maketurute ang wa?
4 Dabbiti de ke dewje laa le dandeje me key te le Lubba ngaa dusaje
mapa ke dare Lubba to ne-polo. De ke ddew ta kusa mapa le ang mba to
ne-kusa ke nje-poloje Lubba ke karede baa a aseje ta kusa.
5 N-dda me Maketuru-ndu te na: Ke ndɔ-kuwa-rɔ, nje-poloje Lubba aw
ddaje kula me key-polo-Lubba te. Yeenn to daw ngem ndu ke wɔju dɔ
ndɔ-kuwa-rɔ ang, a tar kara to dɔde te ang.
6 A m-pa marese, mare ne ke bo uta key-polo-Lubba to neenn.
7 Maketuru le Lubba na: M-ndiki kare dewje ndiki naa bbo m-ndiki ne-
polo ang a. Toke e-gereje kande tar neenn a, dewje ke tar to dɔde ang le,
a kundaje tar dɔde te ang.
8 Mba Ngonn le dew a to nje ndɔ-kuwa-rɔ.

Jeju dda are dew ke jia oy ddee maji

9 Jeju ɔtu lo teenn ngaa aw ande key-mbɔń-naa te le Jiipije.
10 Mare dew ke jia oy ee teenn. A Parijiyenje ndikije ta kunda tar dɔ Jeju
te ngaa dujueje na: Dew ee ke ddew ta kɔru rɔ-to ke ndɔ-kuwa-rɔ wa?
11 Jeju ilade te na: Na horose te neenn, bbo ee ke bate kara baa, ngaa
bate le oso me buwa te ke ndɔ-kuwa-rɔ a, a kɔre ke ddaka ang wa?
12 A dew uta bate ang wa? Yeenn a, ndu are ddew ta dda maji ke ndɔ-
kuwa-rɔ.
13 Yeenn ngaa Jeju pa are dingaw le na: «E-ndɔju jii.» A ń-dɔju jia le
ngaa, jia le ddee maji toke ye ke kara.

14 A Parijiyenje le teeje ddaka ngaa mbɔnje naa ta kuwa dɔde ta koo
ddew ke ta tɔl ne Jeju le.

Jeju to nje-kula ke Lubba mbere

15 Toke Jeju oo tar tɔle le a ɔtu lo teenn ke ddang. Dewje banya banya
unnje goe ngaa nɔru rɔ-toje lede tɔyn.
16 A ɲ̂-ndejede nya kare ɲ̂-pa tar dɔe te dare dewje ang.
17 Yeenn bba tar ke Ijayi nje-kila mber-tar le Lubba pa ddee ne to tar ke
tɔkɔrɔ. Tar le na:
18 «Lubba pa na:
Ne neenn a ɲ̂-to Nje-kula lem ke m-bere.
Ne ke m-ndike nya, ngaa minga rɔ-neel ddew te laa.
Ma kare Ndil lem isi dɔe te,
kare nila mber ne-dda ke gate gate nare dewje ke toje to Jiipije ang.
19 Na kɔl ke dew kara ang ddem,
na kuru ekii ang ddem.
Dew kara kara a koo ndue go ddew te ang.
20 Na kuwa kare mu ke tete mban guru ang.
Na tɔl puru ke a ta koy ang.
Na dda ne toke baann ndereng kare
ne ke to ke ddewe tɔy dɔ neje tɔyn,
21 ngaa dewje ke toje to Jiipije ang a kundaje mede dɔe te.»

Jeju tubba ndilje ke maji ang

22 Dewje ddeeje ke mare dew ke ndilje ke maji ang isije mee te are dew
le oo lo ang ddem, oo tar ang ddem. Jeju ɔru rɔ-to le dew le are noo lo ke
maje ddem noo tar ke maje ddem.
23 Neenn le gange singa dewje ke banya le ngaa paje na: «Ngonn le
Dabbiti le a neenn ang wa?»
24 Toke Parijiyenje ooje tare a paje na: «Dingaw neenn aw tubba ndilje
ke maji ang ddew singa te le Belejebul ke to mbay le ndilje ke maji ang.»
25 Jeju gere keje lede ngaa pa arede na: «Toke dewje ke me mare bbe-
kɔn te uruje dɔ naa te ngaa tinje naa a, bbe-kɔn le a tuju. Ngaa, toke dewje
ke me tɔku bbe te wase ke me key te uruje dɔ naa te ngaa tinje naa a, da
kaseje ta nayn ang.
26 Toke satan tubba satan a, yeenn to ne njaa naw ɲ̂-dda ddɔ ke rɔe. A
bbe-kɔn laa le a tel nayn toke baann wa?
27 A bbo e-paje na ddew singa te le Beljebul a maw m-tubba ne ndilje
ke maji ang a, nje ke lese, singa le na ngaa a dede daw ɲ̂-tubba ne de wa?
Nje ke lese le njaa a tɔjuje to tar lese to ke dɔgɔle ang.
28 A toke ddew singa te le Ndil le Lubba a maw m-tubba ne ndilje ke
maji ang a, yeenn tɔju to kɔn-bbe le Lubba tee dɔse te ngaa.
29 Toke dew ndiki ta kande key le dew ke ubba singa nya, ta taa ne-
kingaje laa a, maji kare nuwa nje-singa le ɲ̂-tɔe kete ngaa bba goe te a, na
koto neje tɔyn ke to me key te le.
30 Dew ke to dew lem ang to nje-baan lem. Ngaa dew ke mbɔn ne sem
ang to dew ke aw saren ne kɔrɔ.
31 Mba yeenn a, m-pa marese, Lubba a kɔru tar majangje tɔyn ke tar taji
ke dewje aw ɲ̂-tajeje dɔde te. A na kɔru tar dɔ dew te ke taji Ndil-me-nda
ang.

32 Toke dew pa tar ke mbete ngonn le dew a, Lubba a kɔru tar dɔe te. A
toke dew pa tar ke mbete Ndil-me-nda a, Lubba a kɔru tare dɔe te bbokone
neenn ang ddem, ndɔ te ke bara ang ddem.

Tar ke dɔ kake te, ke dɔ kandeje te.

33 Toke kake maji a kande kara maji tɔ. Toke kake tuju a kande kara a
tuju tɔ. Mba dew gere kake ddew te le kande.
34 See embakanraje. Sese ke e-majije ang le a kaseje ta pa tar ke maji
toke baann wa?. Mba tarje ke ddusu me dew a aw tee tae te.
35 Dew ke maji aw tee ke neje ke maji, ke toje mee te ke maji ke ddaka.
A dew ke maji ang aw tee ke neje ke maji ang ke toje mee te ke maji ang
ke ddaka tɔ.
36 M-pa marese, tarje ke baa baa tɔyn ke dewje aw paje, da telje ke tar
dɔe te ndɔ gange sariya te.
37 Mba Lubba a kunda tar dɔi te wase na kɔru tar dɔi te wɔju dɔ tar pa
lei.

Dewje dujuje kare Jeju dda ne-mɔri

38 Yeenn ngaa, mare nje-kɔruje gel ndu ke mare Parijiyenje paje areje
Jeju na: «Nje-ne-tɔju, e-dda mare ne-mɔri are joo.»
39 Nilade te na: «Dewje ke bbokone ke toje to dewje ke majije ang ddem,
dewje ke toje gate gate ang ddem dujuje ne-mɔri. A bbay ne-mɔri ke da
koo a to ne ke inga nje-kila mber-tar le Lubba Jonase.
40 Mba ddew kara baa toke Jonase dda ndɔ mota ke til mota me tɔku
kanji te, Ngonn le dew a dda ndɔ mota ke til mota me nange te tɔ.
41 Ndɔ gange sariya a, dewje ke Ninibe a kinje ta gange sariya dɔ dewje
te ke bbasine neenn. Mba dewje ke Ninibe le, Jonase ila mber-tar arede a,
ɲ-turuje ddew lede. A dew ke uta Jonase ee neenn.
42 Ndɔ gange sariya a, mbay-dene ke beer a kin ta gange sariya dɔ dewje
te ke bbasine neenn. Mba lew, ni kɔyn nange te mba kaw koo tar kem-kare
le salomɔ. A mare dew ke uta Salomɔ ee neenn.

Tar tel le ndil ke maji ang me key te laa

43 Toke ndil ke maji ang tee me dew te ke ddang a, naw ɲ-sange lo me
kɔr te ke ndo maann to te nungu yo, nungu ne ta kinga lo ke ta kuwa rɔe
ke te a, ninga lo ang.
44 Yeenn ngaa ɲ-pa mee te na: «Ma tel key lem ke minya lew le.» Toke
ɲ-tel key le ngaa, noo a, to baa, me key le are ngate ngate ddem, toke mɔse
ddem.
45 Yeenn ngaa, naw ɲ-jin mare ndilje ke maji ang nya utae bbay dɔde siri
ɲ-ddee kede ngaa, dandeje me key te le disije te. Goe te a, kisi le dew le tel
maji ang nya uta ye ke kete. Ne ke a kinga dewje ke maji ang ke bbasine
neenn a to ddew kara baa toke baann tɔ.

Nje-nujuje le Jeju ke tɔkɔrɔ

46 Toke Jeju nayn aw pa tar ke dewje ke banya le bbay a, kɔenje ke
ngakɔenje ɲ-ddeeje darje ddaka ngaa daw ɲ-sangeje ddew ta pa saa tar.
47 Mare dew pa are na: «Kɔinje ke ngakɔinje darje ddaka ngaa, daw
ɲ-sangeje ddew ta pa sei tar.»
48 Jeju ila dew ke aw pa tar are le na: «Na bba to kɔmje wase, nje ke
dda bba to ngakɔmje wa?»
49 Goe te a nula jia ke rɔ nje-njaje goe te ngaa ɲ-pa na: «Kɔmje ke
ngakɔmje a neenn.»

50 Toke dew dda ne ke me bɔmje ke darâ ndiki a, dew le to ngokɔm, to
kɔnanem, wase to kɔmje.»

13

Gusu-tar dɔ nje-ne-dubbu te

1 Ndɔe teenn njaa, Jeju tee me key te ke ddaka, aw isi kar tɔku dange te.
2 Dewje banya banya mbɔnje naa rɔe te. Yeenn a, naw naal tɔku to nisi
me te. A dewje le tɔyn arje ta kongo dange te le.
3 Ñ-pa tar nya nya narede ddew gusu-tar te, ñ-pa na: «Mare dew aw ke
ndɔɔ ta dubbu ne.
4 Kare ke naw ñ-dubbu ne le a, mare kande-ko le gayn dɔ ddew te. Eelje
ddeeje ngaa ɔnje kande-ko le.
5 Mare kande ko le gayn dɔ nange te ke to er are nange ndeer dɔe te
ang. Koje le teeje njange baa mba nange le ndeer ang.
6 A toke kare ɔsu nya a, puru kare le ɔn koje le are tutuje, mba ngirade
ande nangê nya ang.
7 Mare kande ko le gaynje horo konnje te. Konnje le ngalje ngaa taa dɔ
koje le.
8 A mare kande ko le gayn dɔ-nange te ke maji ngaa andeje. Mare ande
dɔdɔku, mare dɔ misan, a mare ande dɔ mota.
9 Dew ke ee mbi a, maji kare oo tar neenn.

Jeju unn gusu-tarje pa ne tar mba ddi wa?

10 Nje-njaje-go Jeju te ddeeje rɔe te ngaa dujeje na: «Mba ddi bba e-pa
tar arede ddew gusu-tar te wa?»
11 Jeju ilade te na: «Sese, Lubba arese ddew ta gere neje ke toje lo kiyae
te me Bbe-kɔn te laa ke darâ. A dede, narede ddew ang.
12 Mba dew ke ee ke ne a, da kila mare dɔe te kare, kare ne-kinga laa
banya ne. A dew ke ne laa goto le, yee ke ten ke nee ne kara, da kɔru jia
te ke ddang.
13 Mba yeenn a maw m-pa ne tar marede ddew gusu-tar te mba daw
daaje loo a dooje ne ang ddem, mbide aw oo tar a, dooje tar ang ddem, a
ñ-gereje kande ang ddem.
14 Yeenn a, tar le Lubba ke Ejayi nje-kila mber-pa laa pa wɔju dɔde le
ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ. Tar le na:
«A kooje tar ke maje a, a gereje kande ang,
a kaaje lo ke maje a, a kooje ne ang.
15 Mba dɔ dewje neenn ketere nya.
Dutuje mbide ta koo tar ang,
ñ-bbirije kemde ta koo lo ang,
Yeenn a ñ-gereje ne kande tar ang,
Ngaa ñ-turuje ddew lede ang
kare mɔru rɔ-toje lede ang.
16 A sese, rɔ-neel to lese mba kemse aw oo ne ddeem, mbise aw oo tar
ddem.
17 Mba m-pa marese tar ke tɔkɔrɔ, Nje-kilaje mber-tar le Lubba toke
banya, ke dewje ke toke gate gate ke Lubba toke banya ndikije ta koo ke
kemde ne ke aw ooje neenn a, dooje ang, ñ-ndikije ta koo ke mbide, a dooje
ang.»

Jeju ɔru gel gusu-tar ke dɔ nje-ne-dubbu te le

18 « Ooje gel gusu-tar ke dɔ nje ne-ddubu te le.

19 Dewje ke ooje tar dɔ Bbe-kɔn te le Lubba a gereje kande tar le ang,
toje ddew kara baa toke dɔ ddew ke kande koo gayn te le. Nje-baan ddee
ɔru ne ke ɲ̂-dubbu mede te le ke ddang.
20 Mare dewje toje ddew kara baa ke nange ke to er. Toke dooje tar le a,
ɲ̂-taaje ke rɔ-neel njange baa.
21 A tar le ungu ngira nange mede te ang, goe ew mede te ang. Bbo ne-
kem-to-ndoo, wase ne-singa ddee ingade wɔju dɔ tar le Lubba a, koo me
te lede oso njange baa.
22 A mare dewje toje ddew kara baa ke nange ke konnje ubbaje te le.
Dooje tar le ke maje, a keje tarje wɔju dɔ neje ke nange neenn, ke bbo
ne-kingaje tɔy dɔ tar le are tar le ande ang.
23 A mare dewje toje ddew kara baa ke nange ke maji ke ɲ̂-dubbu ne te.
Dooje tar le a, ɲ̂-gereje kande ke maje ngaa dandeje kande. Mareje andeje
dɔdɔku, mareje andeje dɔmisan, a mareje andeje dɔmota.»

Gusu-tar dɔ mu te ke maji ang

24 Jeju tel pa mare gusu-tar arede na: «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara
baa ke dew ke dubbu kande-ko ke maji me ndɔɔ te laa.
25 Kare ke dewje aw tibbije til te a, mare nje-baan ddee dubbu mu ke
maji ang horo ko te ke maji le a ɔtu.
26 Kare ke koje le teeje ngaa aw andeje a, mu ke maji ang le tee tɔ.
27 Nje-kulaje le nje-ndɔɔ le ddeeje rɔe te ngaa paje na: «Ebbejeje, kande-
ko ke maji a e-dubbu ndɔɔ lei. A lo ke dda bba mu ke maji ang neenn in
te wa?»
28 Nilade te na: «Mare nje-baan a dda neenn.» Yeenn ngaa nje-kulaje le
dujeje na: E-ndiki kare jaw ɲ̂-tɔru mu ke maji ang le ke ddang wa?»
29 Nilade te na: «E-tɔruje ang mba, kare aw tɔruje mu ke maji ang le a,
e-tɔruje ne koo ke maji le tɔ.
30 Inyajede are ɲ̂-nduje naa te ndereng ndɔ kuja ko te. A bbo ndɔ kuja
ko le ase a, ma pa kare nje ke a kujaje koo le na: E-tɔruje mu ke maji ang
le dɔngɔr, ngaa e-tɔje ke dɔe dɔe ta ulaje puru te.» Goe te a e-toje koo ke
maji le unguje me dam te lem.»

Gusu-tar dɔ kande ko te ke ria na Mutarde

31 Jeju tel pa mare gusu-tar arede bbay na: Bbe-kɔn ke darâ to ddew
kara baa ke kande ko ke ria na motarde ke dew unn ngaa dubbu me ndɔɔ
te laa.
32 To kande ko ke to ten uta kese kande koje tɔyn. A toke ɲ̂-tee a, ɲ̂-ngal
nuta kese koje tɔyn ke me ndɔɔ te. Ñ-ddee to kake are eelje ke darâ ddeeje
ddaje key lede me barkemeje te.»

Gusu-tar dɔ wum te

33 Jeju pa mare gusu-tar arede bbay na: «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara
baa ke wum ke dene unn ngaa bɔkɔlɔ ke nduju ase sambe kara are bɔru
nduju le ti.»

Jeju aw pa tar ddew gusu-tarje te mba ddi wa?

34 Ddew gusu-tarje te a Jeju aw pa ne tarje neenn tɔyn are dewje ke
banya. Mare tar kara ke na pa karede baa a kinya gusu-tar goto.
35 Yeenn bba tar le Lubba ke nje-kila mber-tar pa le ddee ne to tar ke
tɔkɔrɔ. Ñ-pa na:
«Ma kunn gusu-tar bba ma pa ne tar,
Ma kila mber neje ke toje lo-kiyae te unn kutue dɔ ndɔ te ke m-dda ne neje
tɔyn.»

Jeju ɔru gel gusu-tar ke dɔ mu te ke maji ang

36 Yeenn a, Jeju inya dewje ke banya le ngaa aw key. Nje-njaje-goe te
awje ngɔsi saa ngaa paje areje na: « Ɔru gel gusu-tar ke dɔ tiro te le areje
joo.»
37 Nilade te na: «Nje-dubbu ko ke maji le to Ngonn le dew.
38 Ndɔɔ le to dewje ke dɔ nange te. Ko ke maji le to dewje ke me Bbe-kɔn
le. A mu ke maji ang le to dewje ke toje to engan Nje-baan.
39 Nje-baan ke dubbu mu ke maji ang le to Esu. Ndɔ kuja kande ko le to
ddutu ndɔ, nje-kujaje kande ko le to anjije.
40 Ddutu ndɔ a, ne a to ddew kara baa toke daw ɲ-tɔru mu ke maji ang
ta kungu poro.
41 Ngonn le dew a kula anjije laa kare ɲ-tɔruje dewje ke aw ddaje are
koo me te le nje-marede aw oso, ke dewje ke aw ddaje neje ke maji ang
me bbe-kɔn te laa,
42 ta da kungude kem tɔku puru te. Lo teenn, da nɔnje ngaa da ngerje
ngangede.
43 A kare teenn, dewje ke toje gate gate ke Lubba a ndɔrenje kayn kayn
toke le kare me Bbe-kɔn te le Bɔdede. Dew ke ee ke mbi a oo tar neenn.»

Gusu-tar dɔ ne-kinga te ke diya me ndɔɔ te

44 «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke ne-kinga ke diya me ndɔɔ te.
Mare dew tee dɔe te ngaa iya toke siki. Rɔe neele ngaa, naw ɲ-labbe neje
laa tɔyn, a ɲ-tel ɲ-ddee ɲ-ndoko ndɔɔ le.»

Gusu-tar dɔ mere te ke gate ngeng

45 «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa tɔ ke nje-ne-labbe ke aw sange
mereje ke kura.
46 Toke ninga mare mere ke gate ngeng a, naw ɲ-labbe neje laa tɔyn
ngaa ɲ-ddee ɲ-ndoko mere le.»

Gusu-tar dɔ ddenge te

47 «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa tɔ ke ddenge ke dila bâ ngaa uwa
kanjije dang dang.
48 Toke kanjije ddusu ddenge le a, nje-ndɔnje-maann le ndɔruje teeje ne
ta maann te ngaa isije nange ngaa ɔruje kem kanjije le. Kanjije ke maji a
dunguje me kare te, a ɲ-tilaje kanjije ke maji ang kɔrɔ.
49 Ne a to ddew kara baa toke baann ddutu ndɔ te tɔ. Anjije a ddeeje ta
kɔru kem dewje ke maji ang ke dewje ke gate gate,
50 ta kungude kem tɔku puru te. Lo teenn, da nɔnje ngaa da ngerje
ngangede.»

Ne-kingaje ke siki, ke ne-kingaje ke to konne

51 Jeju duju nje-njaje goe te na: «E-gereje kande tarje neenn tɔyn njaa
wa?» Dilaeje te na: «N-gere njaa.»
52 N-pa narede na: «Mba yeenn a, nje-kɔru gel ndu ke gere neje ke dɔ
Bbe-kɔn te ke darâ to ddew kara baa ke nje-key ke oto neje ke siki ke konn
neje me dam te laa tee ne.»

Dewje ke Najarete ooje mede te ke Jeju ang

53 Toke Jeju pa gusu-tarjeenn le nunga a, nɔtu loe teenn.
54 Naw Najarete, bbe te ke ɲ-tɔku kete, ngaa nunn kutu tɔju ne dewje
me key-mbɔnaaje te lede. Ne-tɔjuje laa le gange singade ngaa ɲ-paje na:
«Ninga ne-gere neenn dda wa? Ninga singa dda ne-mɔrije neenn dda wa?

55 Ngonn le nje-dda kake * le a neenn ang wa? Kɔenje a to Mari ngaa
ngakɔenje a toje to Jake, Jejebbe, Simɔ, ke Jude ang wa?
56 Ngakɔnaneje tɔyn eeje horoje te neenn tɔ ang wa? Yeenn a, ninga
singa dda neje neenn dda wa?»
57 Nejeenn dda are doo mede te ang. A Jeju pa arede na: «Dewje aw
walje nje-kila mber-tar le Lubba kese loje te tɔyn, bbo bbe te ke nisi te,
wase me key te laa ang.»
58 Jeju dda ne-mɔrije nya nya Najarete ang mba, dooje mede te ang.

14

Tar yo le Jan Batisi

1 Dɔ ndɔe teenn, Erode Antipase ke to mbay ke Galile oo tam Jeju a,
2 pa are nje ke aw ddaje kula kɔye te na: «Jan Batisi ann. Ni horo dewje
te ke oy! Mba yeenn a ninga singa ta dda ne-mɔrijeenn.»
3 Mba kete, Erode are duwa Jan ñ-tɔe dilae key-kula te wɔju dɔ Erodiade
ke to dene le ngokɔen Pilipi.
4 Mba Jan pa are na: «Ee ke ddew ta taa Erodiade to dene lei ang.»
5 Erode ndiki ta tɔl Jan le, a ñ-bbeel Jiipije mba dooje Jan to nje-kila
mber-tar le Lubba.
6 A ndɔ kusu kuju Erode a, ngonn le Erodiade ke dene la nɔ dewje te are
neel Erode nya.
7 Yeenn a, Erode unda yo are ngonn ke dene le na: «Ne tɔyn ke e-duju
a, ma kari.»
8 Kɔenje tulae are ñ-pa na: «Lo te neenn njaa, arem dɔ Jan Batisi me
tɔku pambala sambe te.»
9 Rɔ Erode neele ang. A nunn ndu kare dare neenn le wɔju dɔ yo ke
nunda kem dewje te ke ñ-bbarde kusu te le.
10 Yeenn a, nula dew key-kula te nare aw gange dɔ Jan le.
11 Dila dɔ Jan me tɔku pambala sambe te ngaa ñ-ddee ne dare ngonn ke
dene le aw ne are kɔenje.
12 Nje-njaje-go Jan te le ddeeje unnje niine aw dubbuje. Goe te a, daw
ñ-paje tare dareje Jeju.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi

13 Toke Jeju oo tar neenn le a, nunn tɔku to ngaa nɔtu lo teenn naw ke
kare baa lo te ke iya rɔe. A dewje ke banya ooje tare ngaa, inje me tɔku
bbeje te le unnje go maann, ɔruje goe ke gɔlde.
14 Toke Jeju in me tɔku to te le uru nangê ngaa oo dewje ke banya le a,
ddae ndoo. Yeenn a nɔru rɔ-to rɔ nje-rɔ-toje te lede.
15 Dɔ-kare a, nje-njaje-go Jeju te ddeeje paje areje na: «Lo neenn to me
mu baa, ngaa kare tɔy mban tɔ. E-tubba dewje ke banya banya neenn le
are dawje me bbeje te ñ-ndokoje ne dusaje.»
16 A Jeju ilade te na: «Moo a, to maji kare dawje ang. Sese njaa arejede
ne dusa.»
17 A ñ-paje dareje na: «Jee ke mapa mi ke kanjije joo baa jije te neenn.»
18 Jeju pa arede na: «E-ddeeje ne aremje.»
19 Goe te a, nare dewje ke banya le isije dɔ muje te, a ñ-taa mapa ke mi
ke kanji ke joo le, ngaa nunn keme ke darâ a nare wooyo Lubba. Goe te

* **13:55 13.55** Ke ndɔn tar le Gerekeje, nje-dda kake to dew ke aw unn dɔ-key ddem, aw dda mare kulaje dang dang ke kake ddem ke erje ddem

a, ń-tete mapa ke mi le ngaa nare nje-njaje goe te nare ń-kayn dewje ke banya le.
20 Dede tɔyn dusaje ne dare mede ndann, ngaa ń-mbɔnje kese ke nayn ddusu kare dɔku gire joo.
21 Dewje ke usaje ne le aseje ne ke doro mi. Deneje ke ngannje ń-turade ang.

Jeju nja dɔ maann te

22 Njange baa goe te a, Jeju are nje-njaje goe te aalje tɔku to kare daw ń-nginaeje tura maann te kete. A ne na nayn ta tubba dewje ke banya le kare ń-telje bbeje te lede.
23 Ń-tubba dewje ke banya le. Goe te a, naal dɔ ddingiri ta kaw duju Lubba ddew ew. Dɔ-lo-kul pe a nisi lo teenn ke kare baa.
24 To le aw ddew ew ke nange ngaa a, lel ula aw tila ne kem nje-njaje go Jeju te le are maann le aw lenge tɔku to le ke singa nya.
25 Ngɔsi ke ta-lo-kare a, Jeju aw nja dɔ maann te le aw ne ke rɔ nje-njaje goe te le.
26 Toke nje-njaje goe te ooeje ke naw ń-nja dɔ maann te le a, dɔde saren ngaa ń-paje na: «Uma ann!» Ngaa bbeel ddade nya are daw duruje ekii.
27 A Jeju pa arede njange baa na: «Ema ann, e-bbeelje ang!»
28 Yeenn ngaa Piyar ilae te na: «Ebbe-dewje, bbo to ei a, unn ndui are m-nja dɔ maann te maw rɔi te.»
29 Jeju pa na: «E-ddee!» Piyar in me tɔku to te le ddisi ngaa unn kutu nja dɔ maann te le ta kaw ke rɔ Jeju te.
30 A toke Piyar oo lel ke aw ula ke singa nya le a bbeel ddae, are nunn kutu dii maann le. Yeenn a, nuru ekii na: «Ebbe-dewje, ajim!»
31 Njange baa njaa Jeju ula jia uwae ne ngaa pa are na: «Koo me te lei to ten baa nya, mba ddi bba eje tar wa?»
32 Dede joo keme daalje me tɔku to te le ngaa goe te a lel le ew rɔe.
33 Yeenn a, nje-njaje go Jeju te ke eeje me tɔku to te le ɔsuje mekeje gɔlde nangê nɔe te ngaa paje na: «E-to Ngonn le Lubba njaa.»

Jeju aji nje-rɔ-toje nange te ke Jenejarete

34 Ń-gangeje maann le ngaa, ń-teeje nange te ke Jenejarete.
35 Dewje ke lo teenn le gereje Jeju. Dulaje ke tar laa dɔ nange teenn le tɔyn dare dewje ngaa, ń-ddeeje ke nje-rɔ-toje tɔyn rɔe te.
36 Ń-ddaje rɔde to ndoo rɔe te kare ninya ddew nare ta-kubbu laa njaa baa kara nje rɔ-toje le ɔruje ke jide. Yeenn a dede tɔyn ke dɔreje le rɔ-toje lede tunga.

15

Tar dɔ ne-ji-bbeje te

1 Parijiyenje ke nje-kɔruje-gel-ndu inje Jurusalem ddeeje rɔ Jeju te ngaa dujeje na:
2 «Mba ddi bba nje-njaje goi te aw mbeteje ne-ji-bbeje le kajeje wa? Mba daw ta kusa ne a, ń-tokoje jide ang*.»
3 Jeju ilade te na: «A sese, e-ddaje ne ke turu Ndu le Lubba ang a ne-ji-bbeje lese a aw ddaje mba ddi wa?

* **15:2 15.2** Toko ji bbe le Jiipije to ne ke ne-ji-bbe a duju. Toke dew ɔru ne ke to ne-yerew, wase rɔe ɔru mare dew ke to Jiipi ang a, maji kare ń-toko jia ta kɔru ne ne-yerew kete bba ta nusa ne.

4 Mba Lubba pa na: ‹E-bbeel bɔije ke kɔinje.› Ń-pa tɔ na: ‹Dew ke ndɔɔl
bɔeje wase kɔenje a maji kare ń-tɔle.›
5 A sese e-paje na: ‹Toke dew pa are bɔeje wase kɔenje na: Ne ke meje
ta kumai ne le to ne ke m-ngem mba Lubba a,
6 to tar le dew le ta bbeel bɔeje ang ngaa.› Ne-ddaje ke baann a aw ddaje
are tar le Lubba ddee ne to ne ke baa wɔju dɔ ne-jí-bbeje lese.
7 See nje-ngemje, Ejayi ila mber tar le Lubba neenn dɔse te ke dɔgɔle.
Tar le na:
8 ‹Dewje neenn aw walemje tade te baa,
a mede to dang sem.
9 Polo ke daw ń-polomje
to polo ke ture goto,
mba neje ke daw ń-tɔjuje
toje to nduje ke dewje baa a unnje.› »

Ne ke aw dda are dew ddee to ne-yerew

10 Goe te a, Jeju bbar dewje ke banya le ngaa pa arede na: «Ooje tar lem
bbo e-gereje kande tar neenn ke maje!
11 Ne ke aw aw me dew te a aw dda are dew ddee ne to ne-yerew ang.
Ne ke aw tee ta dew te a aw dda are dew ddee to ne-yerew.»
12 Goe te a, nje-njaje goe te ddeeje rɔe te ngaa paje areje na: «Tar ke e-pa
le oso wur Parijiyenje le e-gere njaa wa?»
13 Jeju ilade te na: «Kake tɔyn ke Bɔy ke ee darâ a ula ang, da kɔru ke
ngirae baa.
14 Inyajede. Ń-toje to nje-kem-tɔje ke aw ilaje kake ji nje-kem-tɔ mare de
je te. Bbo nje-kem-tɔ ila kake ji nje-kem-tɔ te a, dede joo kem da kosoje me
buwa te.»
15 Yeenn ngaa, Piyar pa are Jeju na: «Ɔru gel gusu-tar ke e-pa neenn
areje joo.»
16 Jeju ilae te na: «Sese kara e-naynje to dewje ke gere ne ang bbay wa?
17 E-gereje ang wa? Ne tɔyn ke ande ta dew te aw mee te ngaa goe te a
tee ungu kɔrɔ.
18 A ne ke tee ta dew te in me dew te. Neenn a aw dda are dew tel to
ne-yerew.
19 Mba kejeje ke majang neenn tɔyn inje me dew te: Tɔl dew, lo-to-
majang, dda kaya, bboko, tar-naji ke ke dɔgɔle ang, nane ke naa.
20 Neje ke baann a aw dda are dew ddee ne to ne-yerew. A toko ji ang a
kusa ne ne bba aw dda are dew ddee to ne-yerew ang.»

Koo me te le dene ke to Jiipi ang

21 Jeju ɔtu loteenn aw nange te ke Tir, ke Sidon.
22 Mare dene ke Kana ke isi nange teenn ddee rɔ Jeju te ngaa uru ekii
na: «Ebbe-dewje, ngonn le Dabbiti, oo kem to ndoo lem! Ndil ke maji ang
aw ula kem ngunnun ke dene ndoo nya.»
23 A Jeju le ilae tar te kara ang. Nje-njaje-goe te ddeeje rɔe te ngaa dujueje
na: «E-tubba dene neenn ke ddang mba naw nuru ekii naw ń-ndole ne
goje.»
24 A Jeju ilade te na: «Ngann Ijarayelje ke toje toke ngann bateje ke
naynje kɔrɔ a Lubba ulam mba de a bbaye.»
25 A dene le ddee ungu mekeje gɔle nangê nɔ Jeju te ngaa pa na: «Ebbe-
dewje, umam!»

26 Nilae te na: «Maji ta kunn ne-kusa ke to wɔju dɔ ngannje kungu kare
ngann bisije ang.»
27 Dene le ilae te na: «Ye njaann, Ebbe-dewje! A ngann bisije aw usaje
buru ne-kusaje ke aw gaynje nangê kɔ tabele te le ebbede tɔ.»
28 Yeenn ngaa Jeju pa are na: «Dene, koo me te lei bo nya. Maji kare
Lubba ari ne ke aw duju le.» A kare teenn njaa rɔ ngonne ke dene le ddee
maji.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te ke banya

29 Goe te a, Jeju ɔtu keteenn ngaa aw kar tɔku dange te ke Galile. Naw
naal dɔ ddingiri nisi te.
30 Yeenn ngaa dewje ke banya banya ddeeje rɔe te ke nje-meteje, nje-gɔl-
gotoje, nje-kem-tɔje, dewje ke mbide utu ddem, tade utu ddem, ke dewje
ke eeje ke mare rɔ-toje dang dang. Ñ-ddeeje ke de dungude nɔ Jeju te ngaa
nɔru rɔ-to rɔde te.
31 Toke dewje ke banya le ooje nje-meteje ke mete lede nunga, nje-gɔl-
gotoje ke gɔlde ddee maji, nje-kem-tɔje ke ooje lo, ke dewje ke mbide utu
ddem tade utu ddem aw paje tar, ke dewje ke eeje ke mare rɔ-toje dang
dang ke rɔde ddee maji a, mede unda dɔ benya ngaa dɔseje gaji Lubba le
Ijarayel.

Jeju are ne-kusa dewje doro sɔ

32 Jeju bbar nje-njaje goe te ngaa pa arede na: «Dewje ke banya banya
neenn ddamje ndoo. Ñ-naynje sem ndɔ mota ngaa, a dingaje ne ta kusa
ang. M-ndiki ta kinyade kare ñ-telje mede bbo baa ang, mba singade a kin
kɔru ke ddew.»
33 Nje-njaje-goe te paje areje na: «Ja kinga ne-kusa dda lo te ke to me
kɔr baa neenn ta kare ase dewje ke banya neenn wa?»
34 Jeju dujude na: «Eeje ke mapa baann wa?» Dilaeje te na: «Jee ke
mapa siri, ke mare ngann kanjije tɔ.»
35 Yeenn ngaa Jeju duju dewje ke banya le kare isije nangê.
36 Ñ-jin mapa ke siri, ke kanjije le ngaa goe te a nare wooyo Lubba a,
ñ-tete ngaa nare nje-njaje goe te are dewje ke banya banya le.
37 Dede tɔyn dusaje ne dare asede. A ñ-mbɔn kese ne-kusaje ke nayn le
ddusu ngann kare siri.
38 Dewje ke usaje ne le eeje doro sɔ. A ñ-tura deneje ke ngannje ang.
39 Goe te a, Jeju tubba dewje ke banya le are ɔtuje, a naal tɔku to naw
nange te ke Magadan.

16

Parijiyenje, ke Saduseyenje dujuje ne-mɔri

1 Parijiyenje, ke Saduseyenje ddeeje rɔ Jeju te ta nae. Ñ-dujeje na: «E-
dda mare ne-mɔri ke tɔju to Lubba a ulai are joo.»
2 A Jeju ilade te na: «Dɔ-lo-kul a, e-paje na: ‹Lo a to ke maje mba me
dara kase.›
3 Ke endɔɔ a, e-paje na: ‹Ndi a kere bbokone mba me dara kase ngaa tel
tuka ndul.› Bbo aaje kem dara a e-gereje ne ke a to. A, aseje ta gere ne ke
a ddee go neje te ke aw ooje bbasine neenn ang wa?
4 Dewje ke bbasine ke majije ang, ngaa toje gate gate ke Lubba ang dujuje
ne-mɔri. A bbay ne-mɔri ke da koo a to ne ke inga nje-kila mber-tar le
Lubba Jonase.» Goe te a, Jeju inyade a ɔtu.

Wum le Parijiyenje ke Saduseyenje

5 Kare te ke nje-njaje go Jeju te awje ta gange tɔku dange kaw turâ a,
mede oy ta kaw ke mapaje.
6 Yeenn a Jeju pa arede na: «Aaje rɔse wɔju dɔ wum le Parijiyenje ke
Saduseyenje.
7 Nje-njaje-goe te le aw paje tar mbi naa te na: «Kake meje oy ta ddee
ke mapa le a naw ń-pa ne tar neenn.»
8 Jeju gere tar ke daw ń-paje horo naa te le ngaa dujude na: «Mba ddi
bba aw paje tar horo naa te e-paje na: ‹Mba mapa ke n-ddee ne ang le ann
wa›? Koo me te lese bo ang.
9 Nayn e-gereje ang bbay wa? Mapa ke mi ke dingawje doro mi usaje
ngaa e-mbɔnje kese kare baann wa le, mese oy dɔe wa?
10 Wase ye ke siri ke dingawje doro sɔ usaje ngaa e-mbɔnje kese ddusu
kare baann wa le, mese oy dɔe wa?
11 Toke m-pa marese m-pa na: Aaje rɔse wɔju dɔ wum le Parijiyenje
ke wum le Sadusiyenje a, tar le mbɔbbu tar mapa ang. A mba ddi bba a
kaseje ta gere me tar le ang wa?»
12 Yeenn ngaa, nje-njaje go Jeju te le gereje to tar ke Jeju aw pa wɔju dɔ
ne-tɔjuje le Parijiyenje, ke Saduseyenje bbo to tar wum mapa ang.

Piyar pa ke tae na Jeju to ngonn le Lubba

13 Toke Jeju tee nange te ke Sejare ke Pilipi a duju nje-njaje goe te na:
«Dewje aw paje na m-to na wa?»
14 Dilaeje te na: «Mareje paje na e-to Jań-Batisi, mareje paje na e-to Eli, a
mareje paje na e-to Jeremi wase, a to kara le nje-kilaje mber-tar le Lubba.»
15 Jeju dujude na: «A sese, e-paje na m-to na wa?»
16 Piyar ilae te na: «E-to Mesi, Ngonn le Lubba ke isi kem baa.»
17 Yeenn ngaa Jeju pa are na: «Simɔ ngonn le Jonase, rɔ-neel to lei, mba
Bɔy ke darâ a pa gel ne neenn ke ddaka ari bbo dew a pa ari ang.
18 A ema, m-pa mari: E-to Piyar*. Dɔ er te neenn le a ma kɔsu Egilisi***
lem ke te. Ngaa yo a kase dda mare ne ke Egilisi le ang.
19 Ma kari kele ta Bbe-kɔn ke darâ. Ne tɔyn ke ɔku ddewe nangê to ne
ke dɔku ddewe darâ mban, ne tɔyn ke ɔru ddewe nangê neenn, Lubba ɔru
ddewe darâ mban tɔ.»
20 Goe te a, Jeju ndɔru mbi nje-njaje goe te na dang kara ń-paje dare
mare dew to ń-to Mesi ang.

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa

21 Dɔ ndɔe teenn njaa, Jeju unn kutu pa ke ddaka kare nje-njaje goe te
to to tar le ne ta kaw Jurusalem, ta koo ndoo ji tɔkuje te le Jiipije, ke tɔku
nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel-ndu. Da kare ń-tɔlne ta ndɔ mota goe
te a, na kin horo dewje te ke oy.
22 Piyar ɔre ke guku ngaa unn kutu kin saa na: «Ebbe-dewje, maji kare
Lubba ɔri me te ke ddang. Neenn a kingai ndɔ kara ang.»
23 A Jeju turu rɔe ngaa pa are Piyar le na: «Esu, ɔtu ke ddang aw ddew
ew sem! E-to dew ke a ta tuju ddew lem, mba keje lei to keje le Lubba ang,
to keje le dewje baa.»

Dew a kunn go Jeju toke baann wa?

---

* **16:18 16.18** Piyar ke tar le Gerekeje to er

24 Yeenn a, Jeju pa are nje-njaje goe te na: «Dew ke ndiki ta kunn gom
a, maji kare neje rɔe ang ngaa, maji kare noto kake-dese laa ngaa nunn
gom.
25 Mba dew ke ndiki ta ngem tebbe laa a, a kinga tebbe laa le ang. A
dew ke ila rɔe kɔrɔ wɔju dɔm a, a tel kinga tebbe laa le.
26 Toke dew inga ne ke nangê neenn tɔyn ngaa tebbe laa nayn ke kɔrɔ a,
ne ke maji ddi a na kinga ture te wa? Ddi a na kare ta tel kinga ne tebbe
laa le wa?
27 Mba Ngonn le dew a ddee me piti te le Bɔeje, ke anjije laa. Ngaa na
kuka dew kara kara ase kula ddae.
28 Tɔkɔrɔ, m-pa marese: Mare dewje ke eeje neenn a koyje ang ndereng
da kooje Ngonn le dew ke a ddee ta kɔn bbe to tɔku-mbay.

17

Jeju turu to dang

1 Dda ndɔ misan goe te a, Jeju jin Piyar, Jake de ke Jan ke to ngokɔn Jake
ungude dɔe te ngaa aw ke de dɔ ddingiri te ddew ew.
2 Rɔ Jeju turu to dang kemde te ngaa keme unn kutu ndoko toke le kare
ngaa kubbu laa turu ndɔren to ndɔren.
3 A ta koo a, nje-njaje goe te le ooje Moyiji, ke Eli aw paje tar ke Jeju le.
4 Piyar pa are Jeju na: «Ebbejeje, to maji kare n-naynje neenn. Bbo
e-ndiki te sem a, ma dda key-kam mota lo te neenn. Kara lei, kara to le
Moyiji, kara to le Eli.»
5 Kake ɲ-nayn naw ɲ-pa tar bbay a mare mum ke ndɔren ddee kiri dɔde.
Ndu Lubba bbar me mum te le na: «Dew neenn to ngonn ndiki lem, ke
rɔm nelem nya wɔju dɔe. Maji kare ooje tae.»
6 Kake nje-njaje go Jeju te le ooje ndu Lubba le a, bbel uta dɔde are ɲ-tee
dosoje ɲ-debbeje kemde nangê.
7 Jeju ddee rɔde te, ɔrude ke jia ngaa pa na: «E-bbeelje ang, inje taar.»
8 Kare ke dunnje kemde ke taar a, Jeju ke kare baa njaa ngaa a dooeje.
9 Kare ke dinje dɔ dngiri te le daw ɲ-ddisije a, Jeju ndɔru mbide na:
«Dang bba e-paje tar dɔ ne te ke ooje neenn areje mare dew ang ndereng
ndɔ ke Ngonn le dew a kin horo dewje te ke oy.»
10 Nje-njaje-goe te dujeje na: «Mba ddi bba nje-kɔruje gel-ndu na Eli a,
a ddee dɔngɔr bba wa?»
11 Nilade te na: «Tɔkɔrɔ, Eli a, a ddee dɔngɔr mba mɔse neje tɔyn dɔgɔle
te.
12 A ema m-pa marese to Eli ddee mban. Dewje gereje ang a ddaje saa ne
ke mede ndiki. Da dda Ngonn le dew majang ddew kara baa toke baann
tɔ.»
13 Nje-njaje-goe te gereje ke maje to, to tar le Jan-Batisi a naw ɲ-pa.

Jeju aji ngonn ke ndil isije mee te

14 Jeju de ke nje-njaje goe te ɲ-teeje ngɔsi ke dewje ke banya. Mare dew
ddee rɔe te ngaa ungu mekeje gɔle nangê nɔe te.
15 Ɲ-pa na: «Ebbemje, oo kem-to-ndoo le ngunum ke dingaw neenn. Rɔ-
to ndilje ke maji ang ddae are noo ndoo nya. Noso me puru te wase me
maann te gɔl banya nya.
16 Maw saa rɔ nje-njaje goi te, a dumaje ne pin.»
17 Jeju pa na: «See dewje ke bbasine koo me te lese goto ddem, e-gereje
dɔjise ang ddem. Ma nayn ke se bbay mba ndɔ baann wa? Ma tɔ wurum

dɔ kula-ddase te mba ndɔ baann bbay wa? E-ddeeje ke ngonn le ke neenn aremje.»
18 Jeju ndange ndil ke maji ang le ngaa ñ-tee ke ddang are kare teenn njaa, rɔ ngonn le ddee maji.
19 Yeenn a, nje-njaje-go Jeju te le ddeeje rɔe te de saá ke karede baa ngaa dujeje na: «Mba ddí bba ja ta tubba ndil ke maji ang neenn a juma ne pin wa?»
20 Jeju pa arede na: «Mba koo me te lese ten baa. Tɔkɔrɔ m-pa marese, bbo koo me te lese to ten baa toke le kande ko ke ria na motarde a e-paje are ddingiri neenn na: ‹E-ngese neenn aw to yonn› a, na ngese.› Mare ne kara ke a kuta singase goto.
21 [Toke e-mbeteje ne-kusa ngaa e-dujuje Lubba nya bba a tubbaje ndilje ke baann.»]

Jeju tel pa tar koy laa ke tar kin laa

22 Mare ndɔ, toke nje-njaje-go Jeju te ingaje naa Galile a ñ-pa narede na: «Da kula Ngonn le dew ji dewje te.
23 Da tɔleje ngaa ndɔ mota laa a na kin horo dewje te ke oyje.» Toke nje-njaje go Jeju te ooje tar le a, ñ-ndingaje ndoo nya.

Jeju de ke Piyar dukaje lambo key-polo-Lubba

24 Toke Jeju de ke nje-njaje goe te ñ-teeje Kaperenayum a, nje-taaje nare-lambo key-polo* Lubba ddeeje rɔ Piyar te ngaa dujeje na: «Nje-ne-tɔ lese uka lambo key-polo-Lubba ang wa?»
25 Piyar ilade te na: «Naw nuka njaa!»
Kake Piyar a ta kande key be a, Jeju ɔru tae dɔngɔr ngaa pa na: «Simɔ, keje lei dɔ tar te neenn toke baann wa? Nje ke dda a aw ukaje lambo ke mbayje ke nangê neenn wa? Ngann nje-bbeje wase nje-mbaje wa?»
26 Piyar ilae te na: «Nje-mbaje.» Jeju ilae te na: «Yeenn a to tar le ngann nje-bbeje ta kuka lambo ang.
27 Kare jula wungu mede te ang a, aw bâ aw ila kii. Dɔngɔr kanji ke a kɔre njaa a, e-teyn tae a, a kinga kande nare. Unn kande nare le aw ne arede to lambo lem ddem, lei ddem.»

18

Dew ke bo me Bbe-kɔn te ke darâ

1 Kare teenn, nje-njaje-go Jeju te ddeeje rɔe te ngaa dujeje na: «Na to dew ke bo horo dewje te ke eeje me Bbe-kɔn te ke darâ wa?»
2 Jeju bbar mare ngonn, undae horode te danna
3 ngaa pa na: «Tar ke tɔkɔrɔ a maw m-pa marese. E-turuje ddew lese ta ddee toke ngannje ke ngaji neenn. Baann ang a, a kandeje me Bbe-kɔn te ke darâ ndɔ kara ang.
4 Dew ke dda rɔe ten toke ngonn neenn to dew ke bo me Bbe-kɔn te ke darâ.
5 Dew ke taa ngonn ke ngaji toke be ke rɔe te wɔju dɔm a, ema njaa a ñ-tam ke rɔe teenn.»

Ne ke a dda kare dew oso me majang te

6 «Dew ke dda are mare dew horo ngannje ke ngaji ke ooje mede te sem oso me majang te a, maji ta tɔ tɔku biri er gɔse te kilae me tɔku ba te.

---

* **17:24 17.24** Lambo key-polo-Lubba to nare ke Jiipijije ke dingaw ke eeje ke bbal dɔjoo wase uta yeenn aw ukaje ke bbal bbal ta mɔse ne key-polo-Lubba.

7 To kem-to-ndoo nya. Ne ke a dda kare dew oso me majang te banya
nya. Tɔkɔrɔ, ne ke a dda kare dew oso me majang te a to ke ndɔ tɔyn. A
to ndoo nya kare dew ke dda are nje mare oso.
8 Toke jii wase gɔli dda are oso me majang te a, e-gangede ungude kɔrɔ.
Kaw lo te ke dewje isije te ke tebbe ji kara wase gɔl kara maji uta kaw kem
puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ jii joo kem wase gɔli joo kem.
9 A bbo kemi dda are oso me majang te a, maji kare ɔru kemi le ila kɔrɔ.
Kaw lo te ke dewje isije te ke tebbe kemi kara baa maji uta kaw kem puru
te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ kemi joo kem.»

Gusu-tar dɔ bate te ke nayn

10 «Aaje ke maje! E-yabbeje mare dew kara horo dewje te ke ten neenn
ang. M-pa merese, anjije lede aw arje ke ndɔ tɔyn nɔ Bɔmje te darâ.
11 Mba Ngonn le dew ddee ta kaji dewje ke naynje ke kɔrɔ.
12 Tar ddi a aw ejeje dɔ gusu-tar te neenn wa? Toke mare dew ee ke
bateje kɔr kara ngaa mare kara nayn a, na kinya keseje ke dɔjikara gire
jikara le dɔ ddingiri te mba tel kaw sange ye ke kara le kingae bba ang
wa?
13 A toke ningae a, m-pa marese, rɔe a neele nya wɔju dɔ bate ke kara le
uta rɔe ke a neele wɔju dɔ bateje ke dɔjikara gire jikara ke naynje ang le.
14 Ddew kara baa, Bɔsese ke ee darâ ndiki kare mare dew kara horo
dewje te ke ten neenn nayn kɔrɔ ang.»

Ddew gɔl tar le nje-koo me te je

15 «Toke ngokɔin dda sei majang a, aw ingae ke kare e-pa are. Bbo noo
tar lei a, nayn to tel a e-tel saa ddew te ke maji.
16 Bbo noo tar lei ang a, e-bbar dew kara wase joo ungude dɔi te. Ddew
kara baa toke Makuru le Lubba pa na: ‹Da gɔl tar nɔ nje-tar-najije te joo
wase mota.›
17 Toke ɲ̂-mbete ta koo ndeje lede le a, e-pa tare are Egilisi. Bbo ɲ̂-mbete
ta koo ta Egilisi tɔ a, maji kare ooe to dew ke gere Lubba ang wase toke le
nje-taa nare lambo.
18 «Tɔkɔrɔ m-pa marese, ne tɔyn ke e-mbeteje nangê neenn a, Lubba
mbete darâ mban. Ne tɔyn ke e-ndikije te nangê neenn a Lubba ndiki te
darâ mban.
19 «M-tel m-pa marese, Bɔmje ke ee darâ a kare ne tɔyn ke dewje joo
horose te ddaje me-kara mba dujue.
20 Mba lo ke dewje joo wase mota uwaje dɔ-naa ke te ke rim a, mee
horode te.»

Tar kɔru tar dɔ naa te

21 Yeenn ngaa Piyar ddee rɔ Jeju te ngaa duje na: «Ebbemje, toke
ngokɔm dda sem ne ke maji ang a, ma kɔru tar dɔe te gɔl bann wa? Gɔl
siri wa?»
22 Jeju pa are na: «M-pa mari, ɔru tar dɔe te gɔl siri baa ang. Ɔru tar
dɔe te gɔl dɔsiri ndereng gɔl siri.
23 Mba yeenn a, tar Bbe-kɔn ke darâ to toke tar le mare mbay ke ndiki
ta koo go ne laa ke to dɔ nje-kulaje te laa.
24 Kake nunn kute a, ɲ̂-ddee ke mare nje-kula laa ke nare laa to dɔe te
kande nare doro doro.
25 Nje-kula laa le ee ke nare ta kuka ne bbange le ang, ngaa ebbeeje unn
ndu kare ɲ̂-labbe, ne ddem, dene laa ddem, nganne ddem, ke ne kingaje
laa ddem mba kuka ne bbange ke dɔe te le.

26 Kake nje-kula le oo baann a, ungu mekeje gɔle nangê nɔ ebbeeje te le
ngaa pa na: ‹Ore wuri, a ma kuka bbangeje lei le tɔyn!›
27 Ebbeeje le oo kem-to-ndoo laa ngaa ɔru bbange ke dɔe te le a inyae
are nɔtu.
28 Kare te ke nje-kula le tee ddaka a, oo mare nje-kula mare ke bbange
laa to dɔe te kande nare dɔdɔku. Nuwa gɔse ɲ̂-tɔ naa te ngaa ɲ̂-pa nare
na: ‹Uka bbange lem!›
29 Nje-mare le ungu mekeje gɔle nangê nɔe te ɲ̂-dda rɔe to ndoo na: ‹Ore
wuri, a ma kuka bbange lei le tɔyn njaa!›
30 A Nje-kula le mbete, ngaa uwae ilae key-kula te kare ɲ̂-nayn teenn
ndereng ta nuka bbange laa le tɔyn bba ta dinyae.
31 Kese nje-kula mare ooje baann a ddade ndoo ngaa daw dɔru gel
nejeenn le tɔyn dare ebbedede le.
32 Yeenn a, ebbedede le ula are daw ɲ̂-bbare ngaa pa are na: ‹Ei, nje-kula
ke maji ang! Mɔru bbange lem ke to dɔi te tɔyn mba dda ke e-dda rɔi to
ndoo arem.
33 A ei, ase ta koo kem-to-ndoo le nje-mari toke moo kem-to-ndoo lei le
tɔ ang wa?›
34 Wungu ɔn ebbeeje le nya. Nuwae nilae key-kula te kare dula keme
ndoo ndereng ta nuka bbange ke dɔe te le tɔyn bba.»
35 Ta kutu ne dɔe a, Jeju pa na: «Toke ɔruje tar dɔ naa te ang a, Bɔy ke
ee darâ a dda ne ke se ddew kara baa toke baann tɔ.»

19

Maji kare dingaw tubba dene laa ang

1 Toke Jeju pa tar le nunga a, nɔtu Galile naw nange te ke Jude tura
Jurden te.
2 Dewje ke banya unnje goe are nɔru rɔ-to rɔde te lo teenn.
3 Parijiyenje ddeeje rɔe te ta nae. Yeenn a ɲ̂-dujeje na: «Ndu are ddew
dingaw kare tubba dene laa wɔju dɔ ne tɔyn ke dene laa le dda wa?»
4 Nilade te na: «E-turaje tar ke ɲ̂-dda me Maketuru te le Lubba le ang
wa? Tar le na: ‹Kunn-kutu ne te, Lubba ke nje-dda neje tɔyn dda dingaw
ke dene.›
5 Ngaa Lubba pa na: ‹Mba yeenn a, dingaw a kinya bɔeje ke kɔenje, na
nayn ke dene laa ngaa dede joo kem da ddeeje to da-rɔ ke kara baa.›
6 Yeenn a, deeje joo ang ngaa, ɲ̂-ddeeje to da-rɔ ke kara baa. Ne ke Lubba
mbɔn naa te a, maji kare dew kayn hore ang ngaa.»
7 Dilaeje te na: «Mba ddi bba Moyiji unn ndu kare bbo dingaw tubba
dena laa a, maji kare nare maketuru ke a tɔju to ninyae mban wa?»
8 Nilade te na: «Wɔju dɔ me-ketere lese a Moyiji are ne se ddew kare
e-tubbaje ne deneje lese. A kunn-kutu ne te, tare to toke baann ang.
9 M-pa marese: Toke mba tar kaya ang a bbo dew tubba dene laa ngaa
taa mare dene a, ɲ̂-dda lo-to-majang.»
10 Nje-njaje-goe te le paje na: «Bbo toke baann a, taa dene ang a maji.»
11 Jeju ilade te na: «Dewje tɔyn a kaseje ta ndiki te ke tar neenn ang, nje
ke Lubba arede ddew bba.
12 Mare neje nya ɔku ddew dingawje ta taa dene. Mareje duju ne de toke
baann, a mareje ɲ̂-ddade to enukuje, a mareje dede njaa ɲ̂-ddaje rɔde to
enukuje wɔju dɔ Bbe-kɔn le Lubba. Dew ke ase ta ndiki te ke tar neenn a,
maji kare ɲ̂-ndiki te.»

Jeju taa ngannje ke mbate ke rɔe te

13 Dewje ddeeje ke ngannje ke mbate rɔ Jeju te kare nila jia dɔde, ta
ɲ̂-duju Lubba dɔde te. A nje-njaje-go Jeju te le inje ke de.
14 Jeju pa arede na: «Inyaje ngannje ke ngaji are ddeeje rɔm te bbo
ɔkujede ddew ang. Mba Bbe-kɔn le Lubba to mba dewje ke toje toke
ngannje ke ngaji neenn.»
15 Nila jia dɔde te, ngaa goe te a nɔtu lo teenn.

Tar ke dɔ basan te ke to ke nje-ne-kinga

16 Mare dingaw ddee rɔ Jeju te ngaa duje na: «Nje-ne-tɔju, ddi ke maji
a, maji kare m-dda bba ta kinga ne tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ wa?»
17 Jeju ilae te na: «Mba ddi a e-dujum tar dɔ ne te ke maji wa? Lubba
kara baa maji. Toke e-ndiki ta kinga tebbe a, e-dda ne ke turu nduje le
Lubba.»
18 Basan le tel duju Jeju na: «Nduje ke dda wa?» Jeju ilae te na: «E-tɔl
dew ang, e-dda lo-to maji ang ang, e-bboko ang, e-pa tar-naji ngem dɔ dew
te ang.
19 E-bbeel bɔije ke kɔinje. E-ndiki nje-mari toke da-rɔi njaa.»
20 Basan le ilae te na: «M-dda nejeenn tɔyn mban. Ddi a nayn ta dda
bbay wa?»
21 Jeju ilae te na: «Toke e-ndiki ta ddee maji tɔyn a, aw e-labbe neje ke
ee ne, ta e-kayn nare nje-ndooje a, a kinga ne darâ. Goe te a, e-ddee unn
gom!»
22 Kake basan le oo tar le a, rɔe neele ang ngaa ɔtu mba nee ke ne-kingaje
nya.
23 Jeju pa are nje-njaje goe te na: «Tɔkɔrɔ, m-pa marese, a to ngeng nya
ke nje-ne-kinga kare ande Bbe-kɔn te le Lubba.
24 M-tel m-pa marese bbay, kande le nje-ne-kinga me Bbe-kɔn te le Lubba
a ngeng kuta kande le jambal*** buwa suwa te.»
25 Tar le gange singa nje-njaje-go Jeju te le ngaa paje na: «Bbo baann a,
na bba a kase kinga kaji wa?»
26 Jeju aade ngaa pa arede na: «To ne ke nya dewje. A Lubba ase ta dda
ne tɔyn.»
27 Piyar pa are na: «Oo, jinya neje leje tɔyn ngaa junn goi. Tar ke dɔje
te a to toke baann wa?»
28 Jeju pa arede na: «M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese, ndɔ ke neje tɔyn a
turuje toke siki, kare te ke Ngonn le dew a kisi ngende-mbay te ke to ne-
piti a, sese ke unnje gom kara a kisije dɔ ngendeje te dɔku gire joo mba
gange sariya dɔ gel-kuju ngann Ijarayelje te ke dɔku gire joo tɔ.
29 A dewje tɔyn ke inyaje key lede, ngakɔnde ke dingaw, ke ngakɔnde
ke dene, bɔdede ke kɔndede, ngannde wase ndɔɔje lede, wɔju dɔm a, da
kinga ne gɔl dɔdɔku uta yeje ke kete ddem, da kingaje tebbe ke ke ndɔ ke
ndɔ ddem.
30 Nya le dewje ke toje to dewje ke dɔngɔr bbasine neenn, a toje to dewje
ke guku. A nya le dewje ke toje to dewje ke guku bbasine neenn, a toje to
dewje ke dɔngɔr.»

20

Gusu-tar dɔ nje-ddaje kula ndɔɔ binye te

1 «Tar Bbe-kɔn le Lubba to toke tar le mare nje-ndɔɔ ke tee ke esin baa
mba sange dewje kare aw ndɔɔ binye te laa.

2 Dooje taa naa kare nukade kande nare kara, mba ndɔ kara kara. Goe
te a nare daw ndɔɔ binye te laa le.
3 Tee gɔl kare jikara te ke ke endɔɔ a, ń-tee ddaka, a noo mare nje-kulaje
ke ingaje kula ta dda nang, ngaa arje nata.
4 Ń-pa narede na: ‹Aw ddaje kula me ndɔɔ binye te lem a, ma kukase ke
dɔgɔle.›
5 Nje-kulaje le awje ndɔɔ le. Nje-ndɔɔ le tee ddaka bbay ke gɔl kare
dɔku gire joo, ngaa ń-tel ń-tee ke gɔl kare mota ke lo-kul te tɔ, a ń-dda toke
baann bbay.
6 Nje-ndɔɔ le tel tee ddaka ke gɔl kare mi ke dɔ lo-kul te bbay a, noo mare
nje-kulaje arje lo teenn le bbay, ngaa ń-pa narede na: ‹Mba ddi bba arje
neenn ke ndɔɔ baa ndereng kare be neenn a, e-ddaje ne kara ang wa?›
7 Dilaeje te na: ‹Jar baa mba dew kara otoje kula te ang.› Ń-pa narede
na: ‹Aw ddaje kula me ndɔ binye te lem tɔ.›
8 «Dɔ lo-kul a, nje-ndɔɔ le bbar nje-kaa-lo dɔ neje te laa ngaa pa are na:
‹E-bbar nje-kulaje le, ta ukade kara kara tɔyn. Unn kutue dɔ dede te ke
ń-ddeeje dɔ guku bba ta e-tee ne dɔ nje te ke ddeeje dɔngɔr.›
9 Nje ke ddeeje ke gɔl kare mi ke dɔ-lo-kul te ddeeje ngaa ingaje kande
nare kara kara tɔyn.
10 Dede ke dɔngɔr, ń-ddeeje tɔ. Dejeje to na kingaje nare uta nje ke guku
a, dede njaa kara dingaje kande nare kara kara tɔyn tɔ.
11 Kare te ke dingaje nare le a, ń-naneje ke nje-ndɔɔ le,
12 ń-paje na: ‹Nje-kulaje ke ddeeje dɔ guku ngaa ddaje kula kare kara
baa a, ukade ase naa ke jeje ke kula uwa taaje ddem kare ɔsuje ddem toke
baann wa?›
13 Nje-ndɔɔ le pa are mare kara horode te na: ‹Naam, mulai naa te ang.
Jee sei joo taa naa mba kande nare kara, mba ndɔ kara kara ang wa?
14 E-taa nare lei bbo ɔtu tam te ke ddang. M-ndiki ta kare nje-kula ke dɔ
guku inga nare ase sei naa.
15 Mee ke ddew ta dda ne ke mem ndiki ke nare lem ang wa? Wase aw
aam ke kem ke maji ang wɔju dɔ maji lem le wa?› »
16 Jeju pa bbay na: «Dewje ke dɔ guku, a ddeeje to dewje ke dɔngɔr. A
dewje ke dɔngɔr, a ddeeje to dewje ke dɔ guku.»

Jeju tel pa tar koy laa ke tar kin laa

17 Toke Jeju aw aw ke Jurusalem a, ń-bbar nje-njaje goe te ke karede baa,
ngaa ń-pa narede ke ddew na:
18 «Ooje, jaw jawje ke Jurusalam. Nunn, da kila Ngonn le dew ji tɔku
nje-poloje Lubba te, ke ji nje-kɔruje gel ndu te. Da gangeje sariya yo dɔe
te,
19 ngaa da kilae ji dewje te ke gereje Lubba ang kare dɔjeje ń-kokoje ne.
Da tundae ke ndey, ngaa da tɔle kake-dese te. Ndɔ mota laa a, na kin horo
dewje te ke oy.»

Kɔn Jake de ke Janje duju ne ji Jeju te

20 Goe te a, dene le Jebede aw ke nganne ke dingaw ke joo rɔ Jeju te.
Nungu mekeje gɔle nangê ngaa ń-dda rɔe to ndoo rɔ Jeju te mba duje
mare ne.
21 Jeju duje na : «Ddi a e-ndiki wa?» Nilae te na: «Unn ndui ta bbo ndɔ
ke a ta kɔn mbay a, ngannem ke joo neenn, mare kara isi dɔ ji-kɔli te, a
ne ke kara nisi dɔ-ji geli te.»

22 Jeju ilae te na: «E-gereje ne ke aw dujuje ang. A kaseje ta kay engo-
kem-to-ndoo ke ma ta kay wa?» Dilaeje ta na: «Ja kase kay.»
23 Jeju pa arede na: «Tɔkɔrɔ, a kaseje ta kay engo-ndoo lem le njaa. A,
tar kisi dɔ-ji kɔlum te wase dɔji gelem te to tar lem ang. Lo le to wɔju dɔ
nje ke Bɔmje mɔse wɔju dɔde.»
24 Toke kese nje-njaje go Jeju te ke dɔku le ooje tar le a wungu ɔnde dɔ
Jan de ke Jake te le.
25 Jeju bbarde tɔyn ngaa pa na: «E-gereje to mbayje ke aw ɔnje dɔ dewje,
aw ddaje dingaw dɔde te, ngaa dewje ke bo aw nyaje dɔ dewje te.
26 Maji kare ne ke baann to horose te ang. Dew ke ndiki ta ddee bo
horose te a, maji kare ɲ-dda rɔe to nje-kula lese.
27 Bbo mare dew horose te neenn ndiki ta to dew ke dɔngɔr a, maji kare
ɲ-dda rɔe to bbere lese.
28 Ddew kara baa, Ngonn le dew ddee kare dewje ddeeje to nje-kulaje
laa ang. Ɲ-ddee ta to nje-kula le dewje, ta kunn rɔe to ne-kuka dɔ dewje
ke banya.»

Jeju dda are nje-kem-tɔje joo ooje lo

29 Kare te ke Jeju ke nje-njaje goe te aw teeje me bbe te ke Jeriko ke
ddaka a, dewje ke banya unnje goe.
30 A ta koo a, mare nje-kem-tɔje joo ke isije mbɔr ddew te ooje na Jeju
a aw nday. Duruje ekii na: «Ebbejeje, Ngonn le Dabbiti, oo kem to ndoo
leje.»
31 Dewje ke banya le inje ke de kare dutu tade. A duruje ekii nya bbay
na: «Ebbejeje, Ngonn le Dabbiti, oo kem to ndoo leje!»
32 Jeju are lo kara, bbarde ngaa pa na: «Ddi a e-ndikije kare m-dda
marese wa?»
33 Dilae te na: «Ebbejeje are joo lo.»
34 Jeju oo kem-to-ndoo lede ngaa ula jia ɔru ne kemde. Kem naa te neenn
njaa a, dooje lo ngaa dunnje goe.

21

Jeju ande Jurusalam

1 Toke Jeju de ke nje-njaje goe te daw ddeeje ngɔsi ke Jurusalam ngaa,
ɲ-teeje mbɔr bbe te ke Betepaje dɔ ddingiri kake olibeje te a, Jeju ula nje-
njaje goe te joo nɔe te kete.
2 Ɲ-pa na: «Awje me bbe te ke to nɔse tee tonn. Njange baa njaa a kooje
kɔn kororo ke ɲ-tɔe ngaa ngonne ar mbɔre te. E-tuteje ta e-ddeeje ke de
aremje.
3 Bbo mare dew pa ke se tar a, ilaeje te na: ‹Ebbejeje a ndiki kororoje
le.› Njange baa njaa na kinyade karese.»
4 Baann bba kare tar le Lubba ke nje-kila mber-tar laa ndaji ddee to ne
ke tɔkɔrɔ. Tar le na:
5 «E-paje are dewje ke Siyɔn***:
Ooje, mbay lei aw ddee ke rɔi te,
ɲ-to dew ke wul pe,
nisi dɔ kɔn kororo te,
ke dɔ ngonn kororo te
ke to da ke daw ɲ-dda ne kula.»
6 Nje-njaje go Jeju te le ɔtuje awje ngaa ddaje ne ke turu ndu Jeju le.

7 Ń-ddeeje ke kɔn kororo, ke ngonn kororo. Dunguje kubbuje lede dɔ
kororoje te le dare Jeju isi dɔe te.
8 Dewje ke banya labbeje kubbuje lede dɔ ddew te. Mareje teteje kamje
unguje ddew-bô.
9 Dewje ke banya ke aw njaje nɔe te, ke dede ke daw ń-njaje goe te daw
duruje ekii na: « Ojana to le Ngonn le Dabbiti! Maji kare Lubba bbar tar
ke maji dɔ dew te ke aw ddee ke ri Ebbe-dewje. Jɔsuje gaji Lubba ke isi
ddutu dara te!»
10 Toke Jeju ande Jurusalam a, me bbe tɔyn yeke. Dewje dujuje tar na:
«Na ann wa?»
11 Dewje ke banya le ilaje te na: «Jeju, nje-kila mber-tar le Lubba ann,
nin Najarete nange Galile te.»

Jeju ande me key-polo-Lubba te

12 Goe te a, Jeju ande me key-polo-Lubba te ngaa tubba dewje tɔyn ke
aw labbeje ne ddem, aw ndokoje ne ddem me key te le. Ń-tuta tabele le
nje-mbelje nare nungu nangê. Ń-tuta ne-kisi le nje-labbeje derje ń-tila.
13 Ń-pa narede na: «Maketuru le Lubba na: ‹Da bbar ri key lem to key
duju Lubba.› A sese aw ddaje to lo-kiya-rɔ le nje-bbokoje.»
14 Nje-kem-tɔje, ke nje-meteje ddeeje rɔe te me key-polo-Lubba te le ngaa
ń-dda nare rɔde ddee maji.
15 Toke tɔku nje-poloje Lubba ke nje-kɔru gel nduje ooje neje ke dum-
dɔde ke Jeju dda le, ke ngannje ke aw uruje ekii na: «Jɔsuje gaji Ngonn le
Dabbiti» le a, wungu ɔnde.
16 Ngaa ń-paje dare Jeju na: «Oo tar ke daw ń-pajeenn wa?» Nilade te
na: «Moo njaa. A tar ke ń-dda me Maketurute le Lubba le e-turaje ndɔ
kara ang wa? Tar le na: ‹E-dda ne are ngannje ke ten, ke engutayje kara
ɔsuje gajii.› »
17 Goe te a, Jeju inyade a ɔtu. Ń-tee me bbe te le naw Betani ngaa ń-to
ke teenn.

Jeju bbar tar ke maji ang dɔ kake pige te

18 Jeju in ke esindɔɔ baa tel aw ke tɔku bbe te a bbo ddae.
19 Toke noo mare kake pige ke ar mbɔr ddew te ngɔsi a, naw ngɔsi ke
kake le a kame dɔrɔ a noo. Yeenn a ń-pa nare kake le na: «A kande ndɔ
kara ang ngaa.» A kare teenn njaa kake le oy njan.
20 Nje-njaje-go Jeju te le ooje neenn le a gange singade ngaa paje na:
«Dda toke baann bba njange baa njaa a, kake pige le oy wa?»
21 Jeju pa arede na: «M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese. Toke koo me te lese to,
ngaa ejeje tar ang a, a ddaje ne ke m-dda ke kake pige neenn. A kaseje ta
pa kare ddingiri neenn na: ‹ ɔtu lo te neenn aw oso me ba te,› a neenn a
ddee to ne ke tɔkɔrɔ.
22 Bbo koo me te lese to, a bbo e-dujuje Lubba a, a kingaje ne tɔyn ke
e-dujuje le.»

Na are singa Jeju wa?

23 Jeju ande me key-polo-Lubba te aw tɔju ne. A tɔku nje-poloje Lubba,
ke tɔkuje le Jiipije ddeeje rɔe te. Ń-paje dare na: «Ddew ddi te bba aw
e-dda ne neenn wa. Wase na njaa gate a ari singa ta dda ne wa?»
24 Nilade te na: «Ema kara ma dujuse tar kara baa. Toke ilamje te a, ma
bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese tɔ.

25 Na a ula Jan are dda batem dewje wa? Lubba wase dewje wa?» A
ń-paje horode te na: «Bbo jilaje te n-pa na: ‹Lubba a ulae› a, na pa na:
‹Mba ddi bba ooje mese te saa ang wa?›
26 Bbo n-paje na: ‹ Dewje a, a to toke baann wa?› » Mba ń-bbeel dewje
ke banya le, mba dede tɔyn dooje Jan to nje-kila mber-tar le Lubba.
27 Yeenn a, dilaeje te na: «N-gere ang.» Jeju pa arede na: «Ema kara
ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese ang tɔ.»

Gusu-tar dɔ ngannje ke dingaw te joo

28 Jeju pa arede bbay na: «Ddi a ejeje dɔ tar te ke ma ta pa karese neenn
wa? Mare dingaw ee ke ngannje ke dingaw joo. Ń-pa nare ye ke tɔku na:
‹Ngunum, aw bbokone aw dda kula me ndɔɔ binye te lem.›
29 Ngonn le ila bɔeje te na: ‹M-ndiki ang.› Goe te a, tar ke nila bɔeje te
le tel neele ang, ngaa nɔtu naw ndɔɔ le.
30 Dingaw le aw rɔ ye ke mbate te, ngaa pa tar ke kara baa le are tɔ.
Ngonn le ilae te na: ‹An an Bɔy, ma kaw›. A naw ang.»
31 Jeju dujude na: «Horo ngannje te ke joo neenn, ye ke dda, a dda ne
ke bbɔeje ndiki wa?» Dilaeje te na: «Ne ke dɔngɔr.» Jeju pa arede na:
«Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese, nje-taaje nare lambo, ke dene nje-kayaje a
kandeje me Bbe-kɔn te le Lubba dɔngɔr karese.
32 Mba, lew Jan ddee rɔse te ngaa tɔjuse ddew dda ne ke gate gate, a
e-ndikije te ke tar laa ang. A nje-taaje nare lambo, ke dene nje-kayaje a
ndikije te ke tar laa le. A sese, ooje nejeenn ke maje a e-turuje ddew lese
ang ddem, e-ndikije te ke tar laa le ang ddem.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te ke mede majang

33 «Ooje mare gusu-tar neenn bbay. Mare nje-ndɔɔ dda ndɔɔ binye laa.
Nila ndoko ń-guku ne dɔe. Nuru buwa me er te kare dore maann binye
le mee te. Ń-dda mare lo taar kare dew ar dɔe te mba kaa ne dɔ ndɔɔ le.
Goe te a, ninya ndɔɔ le ji mare nje-ddaje kula ndɔɔ te le a nɔtu naw mba
te.
34 Kare kuja kande binye le ase a, nula ngann nje-kulaje laa rɔ nje-ddaje
kula me ndɔɔ binye te le kare dulaje ke kande binye laa dareje.
35 A nje-ddaje kula me ndɔɔ binye te le uwaje ngann nje-kulaje le. Ń-
tundaje mare, ń-tɔlje mare, ngaa ń-tilaje mare ke er ń-tɔleje.
36 Ń-tel nula mare ngann nje-kulaje laa le banya banya bbay. A nje-ddaje
kula me ndɔɔ binye te le dda ke de ne ke ń-ddaje ke nje ke dɔngɔr le bbay.
37 Dɔbɔen a, nje-ndɔɔ le ula ngonne rɔ nje-ddaje kula me ndɔɔ te le mba
neje ń-pa na: ‹A du ang, bbo ngunum a da bbeeleje.›
38 A kake nje-ddaje kula me ndɔɔ te le ooeje a, paje na: ‹Nje-kuwa ne-
ndubba le ann! Areje ń-tɔleje are ne-ndubba le tel to leje.›
39 Duwaeje ń-teeje saa me ndɔɔ te le ke ddang ngaa ń-tɔleje.»
40 Jeju tel dujude na: «Toke nje-ndɔɔ le ddee a ddi a na dda ke nje-ddaje
kula me ndɔɔ binye te le wa?»
41 Dilaeje te na: «Na koo kem-to-ndoo le nje-me-majangje neenn le ang
ta na tɔlde. Goe te a, na kinya ndɔɔ le ji mare nje-ddaje kula te dang kare
ndɔe ase a, ń-ddeeje ke ko ndɔɔ laa dareje.»
42 Goe te a, Jeju dujude na: «E-turaje tar ke Maketurute le Lubba pa
neenn ndɔ kara ang bbay wa? Tar le na:
‹Er ke nje-kɔsuje key mbeteje,
tel ddee to singa gɔl key ke dungu nangê.
To ne ke Ebbe-dewje a dda,

ngaa kura nya kemje te.›
43 Mba yeenn a, m-pa marese: Lubba a kɔru Bbe-kɔn laa jise te ta kare
mare gel-dewje ke a ddaje kula ke maji.
44 Dew ke oso dɔ er te le a,
dew le a guru rɔe.
Ngaa dew ke er le oso dɔe te a,
er le a nyaren.»
45 Kake tɔku nje-poloje Lubba ke Parijiyenje ooje tar le be a gereje to
dede a Jeju aw pa tar dɔde te.
46 Ń-sangeje ddew ta kuwaeje a, ń-bbelje kem dewje ke banya mba dewje
le ooje Jeju to mare nje-kila mber-tar le Lubba.

22

Gusu-tar dɔ tɔku kusu taa-naa te

1 Jeju tel pa tar arede bbay ddew gusu-tar te pa na:
2 «Tar Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke tar neenn: Mare Tɔku-mbay
dda kusu taa-naa le ngonne ke dingaw.
3 Nula nje-kulaje laa kare bbar dewje ke ń-bbarde kusu te le. A dewje le
mbeteje ta ddee.
4 Ń-tel nula mare nje-kulaje kare aw pa arede na: ‹M-dda ne-kusa mban.
M-tɔl mangeje ddem, daje ke eme ddem are ne-kusa to ngɔsi ngaa, e-ddeeje
kusu te le.›
5 A dewje le ooje tar laa le to mare ne ang. Mare ɔtu aw ndɔ̂ɔ, a mare
aw ta labbe ne laa.
6 A mareje uwaje ngann-nje-kulaje le ddade maji ang ngaa tɔlde.
7 Wungu ɔn Tɔku-mbay le ngaa, nula mbambaje laa nare tɔl nje-tɔlje
nje-kulaje laa le, ngaa ń-roje bbe lede.
8 Goe te a, ń-pa nare ngann-nje-kulaje laa le na: ‹Kare kusu-taa-naa le
ase ngaa a dewje ke ń-bbarde le to dewje ke ase ta bbarde kusu te ang.
9 Aw arje tɔ-ddewje te bbo dew njaa ke ingaeje a, e-bbareje are ń-ddee
kusu-taa-naa te le.›
10 Ngannje-kulaje laa le unnje go ddewje ngaa bbarje dewje tɔyn ke
dingade, nje ke maji ddem, nje ke maji ang ddem. Yeenn ngaa dewje ke
ń-bbarde le ddusuje me key le.
11 Toke Tɔku-mbay le ande key mba koo dewje ke ń-bbarde le a, noo
mare dingaw ke ula kubbu-kusu ang.
12 Ń-pa nare na: ‹Naam, na baann bba ula kubbu-kusu ang a e-ddee
ande key neenn wa?› A dingaw le ilae tar te ang.
13 Yeenn a, Tɔku-mbay le pa are ngann-nje-kulaje laa na: ‹E-tɔje jia ke
gɔle bbo ilaeje ddaka lo te ke ndul. Lo teenn na nɔ ngaa na ngeer ngange.›
»
14 Ta kutu ne dɔ tar le a, Jeju pa na: «Tɔkɔrɔ, Lubba bbar dewje toke
banya njaa, a nje ke ń-mberede banya ang.»

Tar kuka lambo ke Sejar

15 Yeenn ngaa, Parijiyenje aw uwaje dɔ naa ta na Jeju mba kingae ddew
tar te ke a tee tae te.
16 Dulaje mare nje-njaje gode te, ke dewje ke unnje go Erode rɔ Jeju te le
kare ń-paje dare na: «Nje-ne-tɔju, n-gere to aw pa tar ke tɔkɔrɔ, aw tɔju
ddew le Lubba ddew tar te ke tɔkɔrɔ, ngaa aw bbeel kem dew ang ddem,
dew ke bo wase dew ke ten kara osoi te ang.

17 E-pa areje joo: Ndu areje ddew kare juka lambo ke Sejar wase ndu
mbete wa?»
18 Jeju gere keje lede ke maji ang ngaa pa arede na: «Nje-ngemje, mba
ddi a, aw namje wa?
19 E-tɔjumje kande-nare ke aw ukaje ne lambo.» Ń-ddeeje ke kande nare
le dareje.
20 Jeju dujude na: «Endaji dɔ dew, ke maketuru ke ń-dda nare te neenn
toje to le na wa?»
21 Ń-paje na: «To le Sejar.» Ń-tel ń-pa narede na: «Yeenn a, areje Sejar
ne ke to le Sejar, a areje Lubba ne ke to le Lubba.»
22 Dooje tar laa le a dum dɔde, ngaa dinyaeje a dɔtuje.

Tar kin le dewje ke oy

23 Ndɔe teenn njaa Saduseyenje ddeeje rɔ Jeju te. Saduseyenje to dewje
ke paje na dewje ke oyje a kinje ang. Ń-dujuje tar Jeju na:
24 «Nje-ne-tɔju, Moyije pa na: ‹Toke dew ee ke ngonn ang a oy a, maji
kare ngokɔen ta dene-ndubba le uju ne ngannje are.›
25 Lew, mare ngakɔn naa siri eeje horoje te neenn. Ye ke tɔku taa dene
a uju saa ngonn ang a oy. Ninya dene laa nare ye ke tee goe te.
26 Ne ke kara baa le a dda joo lede, mota lede, ndereng tee ne dɔ ye ke
to siri lede.
27 Gode te tɔyn a, dene le oy tɔ.
28 Yeenn a, ndɔ kin le dewje ke oy a, na horo ngakɔn naa teenn a, a to
nje-dene le wa? Mba dede siri keme ń-taaje dene le go naa te.»
29 Jeju ilade te na: «E-ndemje ddew, mba e-gereje Maketuru le Lubba
ang ddem, singa-mɔngu le Lubba ang ddem.
30 Tɔkɔrɔ, ndɔ kin le dewje ke oy a, dene a taa ngaw ang ddem, dingaw
a taa dene ang ddem. Dewje a tooje toke anjije ke darâ.
31 A tar ke wɔju dɔ kin le dewje ke oy le, e-turaje tare ke Lubba pa arese
ang wa? Ń-pa na:
32 ‹M-to Lubba le Abaraham, Lubba le Ijake, Lubba le Jakobbo.› Ń-to
Lubba le dewje ke isije kem baa, bbo Lubba le dewje ke oy ang.»
33 Ne-tɔju laa le dum dɔ dewje ke banya ke ooje tar laa le.

Ndu ke ngeng uta mareje

34 Toke Parijiyenje ooje na Jeju uwa ta Saduseyenje a, Parijiyenje le uwaje
dɔ naa.
35 Mare kara horode te ke to nje-kɔru gel ndu duju tar Jeju mba nae ne.
Ń-pa na:
36 «Nje-ne-tɔju, ndu ke dda ngeng uta mareje wa?»
37 Jeju ilae te na: « ‹Maji kare e-ndiki Ebbe-dewje ke to Lubba lei ke mei
tɔyn, ke kewn lei tɔyn, ke keje lei tɔyn.›
38 Yeenn to ndu ke ngeng uta mareje ann.
39 Joo le ndu ke ngeng uta mareje na: ‹ Maji kare e-ndiki nje-mari toke
da rɔi njaa.›
40 Ndu le Moyiji, ke ne-tɔjuje le nje-kilaje mber-tar le Lubba inje me
nduje te ke joo neenn.»

Tar le Mesi de ke Dabbiti

41 Toke Parijiyenje uwaje dɔ naa a Jeju dujude na:
42 «Tar ddi a aw ejeje dɔ Mesi te wa? Ń-to ngonn le na wa?» Dilaeje te
na: «Ń-to ngonn le Dabbiti.»

43 Jeju pa arede na: «Yeenn a, toke baann bba Ndil ddusu me Dabbiti a
tel bbar Mesi le to ‹Ebbeeje› wa? Dabbiti le pa na:
44 ‹Ebbe-dewje Lubba pa are Ebbemje na:
Isi dɔ ji kɔlem te,
ndereng ndɔ ke ma kungu nje-baanje lei kɔ gɔli te.›
45 «A bbo Dabbiti bbar Mesi to Ebbeeje a, Mesi le a to ngonne toke baann
wa?»
46 Dew kara horode te ase kilae tar te ang. Ngaa unn kute dɔ ndɔe teenn,
dew kara tay duje tar ang ngaa.

23

Jeju ndɔru mbi dewje wɔju dɔ Parijiyenje ke nje-kɔruje gel-ndu

1 Goe te a, Jeju pa are dewje ke banya ke nje-njaje goe te na:
2 « Kula le nje-kɔruje gel-ndu ke le Parijiyenje to engan kɔru gel ndu le
Moyiji kare dewje.
3 Yeenn a, maji kare ooje tade, ngaa e-ddaje neje tɔyn ke ń-dujuse. A
kula-ddade a ta e-ndajije ang mba kula-ddade to ddew kara ke ne-tɔju
lede ang.
4 Ne-koto ke bo, a ń-tɔje dundaje dɔ dewje te, a dede ngonn jide kara
ń-ndikije ta kɔru ne ne-koto le ang.
5 Daw ń-ddaje neje tɔyn mba kare dewje oojede. Yeenn a, ń-ddaje bbɔl
endarje ke daw ngemje maketuruje le Lubba me te dare bo ngaa, ń-ddaje
ta-kubbuje lede dare ngal ngal *
6 Ndɔ kusu a, ń-ndikije ta kisi lo te ke ń-mɔse mba dewje ke bo. Ngaa
me key-mbɔn naaje te kara, ń-ndikije ta kisi lo te ke kete tɔ.
7 Ń-ndikije kare dewje ddade lapiya nata ddem, ngaa kare dewje bbarde
‹Nje-ne-tɔju.›
8 A sese, dang bba areje dewje bbarse ‹Nje-ne-tɔju› ang. Mba sese tɔyn
e-toje to ngakɔn-naa, ngaa nje-ne-tɔju lese kara baa.
9 E-bbarje mare dew ke nangê neenn ‹Bɔ› ang, mba Bɔsese kara baa ee
darâ.
10 Areje dewje bbarse ‹mbay› ang, mba Mesi kara baa a to Mbay lese.
11 Dew ke bo horose te a, maji kare ń-ddee to nje-kula lese.
12 Dew ke dda rɔe bo a, a tel ddee to dew ke ten. A dew ke dda rɔe ten,
a tel ddee to dew ke bo.
13 Kem-to-ndoo to lese, see nje-kɔruje gel Ndu, ke see Parijiyenje ke e-
toje to nje-ngemje. Aw utuje ta ddew areje dewje ke ndikije ta kande me
Bbe-kɔn te ke darâ. Sese njaa kara andeje te ang, a inyaje dewje ke ndikije
ta kande te are ande te ang.»
14 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje
to nje-ngemje. E-taaje ne-kingaje le dene-ndubbaje jide te tɔyn. A kare
teenn njaa, aw dujuje Lubba kure ew mba kare dewje aase. Mba yeenn a
sariya ke dɔse te a ngeng nya.
15 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje
to nje-ngemje. Aw ulaje loje tɔyn bba aw ingaje dew kara ke ndiki ta ngem
Ndu le Moyiji. Ngaa goe te ke ingaeje a, e-ddaeje are ń-ddee to dew ke ase
kaw kem puru te ke aw wɔn ke ndɔ ke ndɔ utase gɔl joo bbay.

---

* **23:5 23.5** Yeenn to gusu ke Parijiyenje aw dda je ddew kubbu-kɔje te lede ke ngann bɔlje ke ń-tɔje nɔde te ke jide te je ta tɔju dewje to ń-toje to dewje ke ń-bbeelje Lubba nya uta keseje.

16 Kem-to-ndoo to lese, sese ke aw ɔruje nɔ nje-marese, ke e-toje toke le
nje-kem-tɔje. E-paje na: ‹Toke dew unda yo ke ri key-polo-Lubba a, dda
ne ang. A toke nunda yo ke ri ande ke me key-polo-Lubba te a, maji kare
ñ-dda ne ke nunda yo ta dda le.›
17 See mbeje ke nje-kem tɔje! Key-polo-Lubba a dda are ande le ddee
to ne ke dunda dang mba Lubba. Yeenn a, Key-polo Lubba le a to ne ke
ngeng wase ande le wa?
18 E-paje bbay na: ‹Toke dew unda yo ke ri bann a, dda ne ang. A toke
dew unda yo ke ri ne-polo ke to dɔ bann te a, maji kare ñ-dda ne ke nunda
yo ta dda le.
19 See nje-kem-tɔje! Bann a dda are ne-polo ddee to ne ke dunda dang
mba Lubba. Yeenn a, bann le a to ne ke ngeng wase ne-polo le wa?
20 Dew ke unda yo ke ri bann, unda yo ke ri bann le ddem, unda yo ke
ri ne tɔyn ke to dɔ bann te le ddem.
21 Dew ke unda yo ke ri key-polo-Lubba, unda yo ke ri key-polo le ddem,
ke ri Lubba ke to me key-polo te le ddem.
22 Dew ke unda yo ke ri dara, unda yo ke ri ngende-mbay le Lubba ddem,
ke ri Lubba ke isi dɔ ngende-mbay te le ddem.
23 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje
to nje-ngemje. Sese ke aw areje dime ngann ne-ndɔɔje lese tɔyn, a aw
mbeteje tarje ke ngeng nya uta keseje ke Ndu aw tɔju. Neje toke: ‹Ne-dda
ke gate gate, me-maji, ke ngem tar le Lubba›. To maji ta nejeenn ke keseje
tɔyn.
24 Sese ke aw ɔruje nɔ nje-marese, ke e-toje to nje-kem-tɔje le, nayn to aw
taaje maann-kay lese mba kɔru ngann kewnje ke ddang, a areje jambalje
nday aw mese te wa!
25 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje
to nje-ngemje. Nayn to aw tokoje giri engo-ne-kayje lese ke giri sambeje
lese. A, ne-bbokoje, ke neje ke ingaje ke ddewe ang a ddusu me engo-
maannje, ke me sambeje lese le.
26 Ei Parijiyen ke e-to nje-kem-tɔ le, e-toko me engo-ne-kay bba gire a
kare tɔ.
27 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje
to nje-ngemje. E-toje toke le dɔbare ke dɔru pɔr gire te are nda. Gire kura
kem dewje te, a singa dewje ke oy ke ne-yerewje dang dang njaa ddusu
mee.
28 Sese kara e-toje ddew kara baa toke baann. Kem dewje te, undaje rɔ
dewje ke aw bbeel Lubba. A, ngemje ke ne-ddaje ke maji ang ddusu mese.
29 Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-
toje to nje-ngemje. Aw ddaje dɔbare nje-kilaje mber-tar le Lubba ngaa aw
mɔseje dɔbare dewje ke gate gate are kura.
30 Ngaa aw paje na: ‹Toke jeje n-to dɔ ndɔ te le kajejeje a, ja kumade ta
tɔl ne nje-kilaje mber-tar le Lubba ang.›
31 Yeenn pa na sese njaa e-gereje to e-toje to nje ke gel dewje te ke tɔlje
nje-kilaje mber-tar le Lubba le.
32 Yeenn a, sese, uwaje kula le kasese le areje ngeng awje ne ke kete ma!
33 See lije, ko embakanraje, a kaseje ta tee ta sariya-puru te ke aw wɔn
ke ndɔ ke ndɔ toke baann wa?
34 Mba yeenn a, ooje, ma kula nje-kilaje mber-tar le Lubba, nje-kem-
kareje, ke nje-kɔruje gel Ndu rɔse te. A tɔlje mareje, ta a bbereje mareje
dɔ kake-dese te. A tundaje mareje ke ndey me key-mbɔn naaje te lese
ngaa, a tubbajede ke bbe bbe.

35 Yeenn bba kare tar mese dewje ke gate gate tɔyn ke e-tɔlje de dɔ
nange te neenn tel dɔse te. Unn kutue tar mese Abel te ke to dew ke gate
gate, ndereng dɔ tar mese Jakari te ke to ngonn le Barasi ke e-tɔleje me
key-polo-Lubba te horo lo te ke maji tɔyn ke bann.
36 Tɔkɔrɔ m-pa marese, sariya nejeenn tɔyn a koso dɔ dewje te ke
bbokone neenn.

Jeju nɔ wɔju dɔ Jurusalam

37 See dewje ke Jurusalam, see dewje ke Jurusalam! Sese ke aw tɔlje
nje-kilaje mber-tar le Lubba, ngaa aw tilaje dewje ke Lubba ulade rɔse te
ke er e-tɔljede. M-ndiki nya ta mbɔnse toke kɔn kunja aw mbɔn nganne
kɔ bake te a, e-ndikije ang.
38 Maji! Me key lese a to baa.
39 Mba, m-pa marese, a koomje ang ngaa ndereng ta a paje na: ‹Maji
kare Lubba bbar tar ke maji dɔ dew te ke aw ddee ke ri Ebbe-dewje.› »

24

Jeju pa na dewje a tujuje key-polo-Lubba

1 Toke Jeju tee key-polo-Lubba te aw ɔtu a, nje-njaje goe te ddeeje aw
tɔjeje gusu ke dɔsu ne key-polo-Lubba le.
2 Yeenn a Jeju pa arede na: «Ooje neje neenn tɔyn. M-pa tar ke tɔkɔrɔ
marese. Mare er kara a nayn dɔ mare te ang. Da tɔ neje neenn tɔyn.»

Neje ke a toje kete bba ddutu ndɔ a ddee

3 Toke Jeju isi dɔ ddingiri Olibeje te a, nje-njaje goe te ddeeje ke karede
baa dujeje na: «Ndɔ ddi njaa bba nejeenn le a toje ne wa? Ngaa ddi bba
ja gere ne kare ddee lei ddem, ddutu ndɔ le ddem wa?»
4 Jeju ilade te na: «Aaje rɔse ke maje areje dew erese ang.
5 Mba dewje nya nya a ddeeje ke rim ngaa da paje na: ‹Ema m-to Mesi
le›. Ngaa da kereje dewje nya.
6 A kooje tam ddɔje ke aw ddeeje ngɔsi ke tam ddɔje ke naynje ddew ew.
A areje bbeel ddase ang. Maji kare nejeenn le toje. A, a to ddutu ndɔ ang
bbay.
7 Mba gel-dewje a kinje ta dda ddɔ ke mare gel-dewje. Bbe-kɔn a kin
ta dda ddɔ ke mare bbe-kɔn. Tɔku bbo a koso ngaa, nange a yeke loje te
dang dang.
8 A nejeenn tɔyn a toje toke le kunn-kutu nduru-ndo le dene.
9 Yeenn ngaa da kuwase kare dewje ula kemse ndoo ngaa da tɔlse. Gel-
dewje tɔyn a mbetese wɔju dɔm.
10 Koo me te le dewje nya a koso. Da kunnje dɔ naa, ngaa da mbeteje
naa ke yo ke ne.
11 Nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje a kundaje lo tee banya banya
ngaa da kereje dewje toke banya.
12 Majang a kaw ke kete kete, are ndiki naa le dewje nya a tel ke guku.
13 A dew ke uwa are ngeng ndereng tee kɔen te a, a kinga kaji.
14 Da kila mber Tar ke maji ke wɔju dɔ Bbe-kɔn ke darâ dɔ nange te tɔyn
kare gel-dewje tɔyn ooje. Goe te ngaa bba a to dɔbɔyn ne.»

Dewje a kooje ndoo nya

15 «A kooje ‹ne ke maji ang ke aw tuju lo› le lo te ke maji-tɔyn, ddew
kara baa toke nje-kila mber-tar le Lubba Daniel ila mbere le*. - Maji kare
dew ke aw tura Maketuru neenn le gere kande ke maje-
16 Yeenn a, maji kare dewje ke a kisije nange Jude te aynje er ke dɔ
ddingirije te.
17 Toke dew isi dɔ key te a, maji kare ń-ddisi ta kunn ne laa ke to me key
te ang ngaa.†
18 Toke dew ee ndɔɔ a, maji kare ń-tel bbee mba kunn kubbu laa ke ngal
ang tɔ.
19 Dɔ ndɔe teenn, a to ndoo nya kare deneje ke eeje ke sem, ke nje ke
ngannde aw ilje mba.
20 E-dujuje Lubba kare ndɔ kayn lese le to dɔ nayn-kul te ang ddem,
ndɔ-kuwa-rɔ te ang ddem.
21 Mba kare teenn, dewje a koo ndoo nya kuta ndoo ke dewje ooje kunn-
kutu ne te ndereng bbokone. Goe te a, ne kem-to ndoo ke a kuta yeenn a
to ang ngaa.
22 Toke Lubba tel ke ndɔ nejeenn le are nayn ngaji baa ang a, dew kara
a kinga kaji ang. A na tel ke ndɔ nejeenn le kare nayn ngaji baa wɔju dɔ
dewje ke ń-mberede toke kete.
23 Yeenn a, toke dew pa arese na: ‹Ya! Mesi ee neenn.› Wase ‹Nee yonn›
a, e-ndikije te saa ang.
24 Mba mesije ke tɔkɔrɔ ang, ke nje-kilaje mber-tar ke tɔkɔrɔ ang a
ddeeje. Da ddaje ne-mɔrije ke neje ke dum dɔ koo, ta bbo ddew to a,
nje ke Lubba mberede kara ta kerede tɔ.
25 Ye ann, mila mbise te kete mban.
26 Yeenn a bbo, ń-pa darese na: ‹Ya! Nee me kɔr te› a, awje ang. A bbo
na: ‹Ne a niya rɔe neenn› a e-ndikije te ang.
27 Ngonn le dew a ddee ddew kara baa toke ndi ke teel me dara te lo tee
te le kare ndereng lo kande te le kare.
28 Lo ke ninn to te a, malje a mbɔnje naa kete‡.»

Ddee le Ngonn le dew

29 « Njange baa go ndɔ ne-kem-to-ndooje teenn le a, kare a tuka ndul
ta neyn a nda ang ngaa. Endeterendenje a kinje darâ tosoje dɔ nange te.
Singa-mɔnguje ke me dara te a yekeje.
30 Yeenn ngaa ne ke a tɔju kare dewje gereje ne teel le Ngonn le dew a
tee me dara te. Ngaa dewje tɔyn ke dɔ nange te a nɔnje. Da kooje Ngonn
le dew ke a ddee me mum te ke singa-mɔngu ke bo nya ddem, ke piti ke
bo nya ddem.
31 Tɔku tebbe-nare a bbar ngaa Ngonn le dew a kula anjije laa kare ń-
mbɔnje dewje ke ń-mberede kɔyn nange te ke sɔ tɔyn, in er kara tee er
kara.»

Ne-tɔju ke dɔ kake Pige te

32 «Maji kare e-gereje ne dɔ kake Pige te: Toke maann aw nja me barkem
kake Pige te a kame aw unju a, e-gereje to neyn ne-dubbu ee ngɔsi ngaa.
33 Ddew kara baa, bbo sese ooje nejeenn tɔyn a, maji kare e-gereje to
Ngonn le dew a ta ddee ngaa. Nee ngɔsi baa ngaa.

---

* **24:15 24.15** ‹Lo ke maji-tɔyn› ke Jeju aw pa ne neenn to lo ke me key-polo-Lubba te ke Jerusalam.
† **24:17 24.17** Nangue Ijarayel te dewje aw isije dɔ key te lede mba ń-ddaje dɔ key le dare labbe to labbe
‡ **24:28 24.28** Gel tar neenn na: Ndɔ teel le Jeju a, dewje tɔyn a gereje.

34 M-pa marese, tɔkɔrɔ njaa, dewje ke bbokone neenn a koyje tɔyn ang
bbay a, nejeenn tɔyn a teeje.»
35 «Dara, ke nange da ndayje, a tarje lem a ndayje ang.»

Dew kara gere ndɔ ke Ngonn le dew a ddee ne ang

36 Dew kara gere ndɔ wase kare tee le nejeenn le ang. Anjije ke dara
wase Ngonn le kara gere ang. Bɔ ke kare baa gere.
37 Ndɔ tee le Ngonn le dew a to ddew kara baa ke neje ke teeje ndɔ te le
Noe.
38 Mba kare teenn le, kete bba kare maann taa lo a, dewje aw usaje, aw
ayje. Daw ɲ̂-taaje naa, daw dare ngaw ngannde ke dene ndereng tee ndɔ
te ke Noe ande me tɔku to te.
39 Dejeje mare ne kara ang ndereng dɔ ndɔ te ke ndi ere are maann taa
lo ngaa uwade tɔyn aw ke de. Ndɔ ddee le Ngonn le dew a to ddew kara
baa toke baann tɔ.
40 Yeenn a, bbo dingawje joo eeje ndɔɔ a, da kunn mare kara, a da kinya
ye ke kara.
41 Toke deneje joo aw uruje ne birî a, da kunn mare kara, a da kinya ye
ke kara.
42 Yeenn a, areje dɔgɔlse te mba e-gereje ndɔ ke Ebbesese a ddee ne ang.
43 Maji kare ooje tar neenn ke maje: Toke nje-key gere kare ke nje-bboko
a ta ddee ne til te a, na ngem ta-lo bbo na kinya nje-bboko le kare ande
key laa ang.
44 Mba yeenn a, sese kara isije dɔ gɔlse te mba Ngonn le dew a ddee ke
kare ke e-gereje ang.

Tar dɔ nje-kulaje te joo

45 Nje-kula ke dda ne ke dɔgɔle ddem, keme are ddem ngaa ebbeeje inya
nje-kula mareje jia te kare narede ne-kusa ke kare to na wa?
46 Rɔ-neel a to laa ne ke ebbeeje le ddee ingae ta kula te le.
47 M-pa marese, tɔkɔrɔ njaa, ebbeeje le a kinya ne-kingaje laa tɔyn me
jia te.
48 A toke ɲ̂-to nje-kula ke maji ang a, na keje na: ‹Ebbemje a ddee njange
ang bbay.›
49 Ngaa na kuru dɔ nje-kula mareje te le tundade. Na kusa ne ngaa, na
kayn ne ke nje-kayje koto.
50 Ebbeeje le a ddee ke ndɔ ke neje ang ddem, ke kare ke na gere ang
ddem.
51 Ebbeeje le a ddae maji ang ngaa a kilae lo ke daw dila nje-ngemje ke
te are aw nɔnje ddem aw ngeerje ngangede ddem.»

25

Gusu-tar dɔ ngamandeje te dɔku

1 «Yeenn a, Bbe-kɔn ke darâ a to ddew kara baa toke tar le mare
ngamandeje dɔku ke jinje lambeje lede ta kaw tila ne kem dingaw ke a
ta taa dene.
2 Nje ke mi toje to mbeje, a keseje ke mi toje to nje-kem-kareje.
3 Mbeeje le jinje lambeje lede a awje ke maann-koo-lo mba kungu me
lambeje te le ang.
4 A nje kem-kareje le jinje lambeje lede ke maanne me ngann kuje te.
5 Nje taa dene le nayn ddee njange ang bbay a, bbi ddade are ɲ̂-tibbije
tɔyn.

6 A kare ke lo mɔngu a, mare ko bbar na: ‹Nje-taa-dene le aw ddee ngaa
bbo! E-teeje, e-tilaje keme!
7 Yeenn ngaa, ngamandeje le tɔyn ndolje ngaa unnje kutu mɔse lambeje
lede.
8 Mbeeje le dujuje nje ke kemde are le na: ‹Arejeje maann-koo-lo lese
ten mba lambeje leje a ta koy.›
9 A nje-kem-kareje le ilade te na: Baann ang, maann-koo-lo leje a kase
engaje ke engase tɔyn ang. Awje bbe le dewje ke aw labbeje e-ndokoje
enganse.
10 A kare ke dawje ta ndoko a, nje-taa-dene le tee. Nje ke mɔseje rɔde
kete le andeje saa me key-kusu taa-naa te, ngaa dutu ta-key le.
11 Goe te ngaa bba kese ngamandeje le ddeeje ngaa uruje ekii na:
‹Dingaw, dingaw ɔru ta-key areje.›
12 A nilade te na: ‹Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, m-gerese ang. › »
13 Go gusu tar te neenn le a, Jeju pa na: «Yeenn a, arje dɔgɔlse te, mba
e-gereje ndɔe ang ddem, kare ang ddem.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te mota

14 «Tar Bbe-kɔn le Lubba a to ddew kara baa ke tar le mare dingaw ke
a ta kaw mba te a, bbar nje-kulaje laa ngaa inya ne-kingaje laa me jide te.
15 Nare mare kara kande ande-nare kɔr mi. Nare mare kɔr joo. A nare
mare kɔr kara. Narede ase gude gude ngaa, naw mba te le.
16 Dew ke inga kande ande-nare kɔr mi le aw labbe ne ne ngaa inga
kande ande-nare kɔr mi dɔe te tɔ.
17 Ne ke ninga kɔr joo le naw ñ-dda toke baann tɔ ngaa ninga kɔr joo
dɔe te tɔ.
18 A ne ke ninga kɔr kara le naw nuru buwa ngaa niya nare le ebbeeje
le me te.
19 Ndɔ nya goe te a, ebbe-nje-kulaje le tel ddee ngaa unn kutu dujude
kare ñ-tɔje ne ke ñ-ddaje ke nare laa le.
20 Ne ke ninga kande ande-nare kɔr mi le naw ñ-ddee ke mare kande
ande-nare kɔr mi ke ninga dɔe te le ngaa ñ-pa na: ‹Ebbemje, arem kande
ande-nare kɔr mi, a ye ke kɔr mi ke minga dɔe te a neenn.›
21 Ebbeeje pa are na: ‹Maji, e-to nje-kula ke maji ddem, e-dda ne ke
dɔgɔle ddem. E-dda ne ke dɔgɔle ddew neje te ke sen baa. Yeenn a, ma
kinya neje ke bo me jii te. E-ddee e-dda rɔ-neel sem.›
22 Ne ke dare kande ande-nare kɔr joo le ñ-ddee tɔ ngaa, ñ-pa na:
‹Ebbemje, arem kande ande-nare kɔr joo, a ye ke kɔr joo ke minga dɔe
te a neenn.›
23 Ebbeeje pa are na: ‹Maji, e-to nje-kula ke maji ddem, e-dda ne ke
dɔgɔle ddem. E-dda ne ke dda ne ke dɔgɔle ddew neje te ke sen baa.
Yeenn a, ma kinya neje ke bo me jii te. E-ddee e-dda rɔ-neel sem.›
24 Gode te tɔyn a, ne ke ninga kande ande-nare kɔr kara le ñ-ddee ngaa
ñ-pa na: ‹Ebbemje, m-gere to e-to dew ke ketere. Lo ke e-dubbu ne te ang
kara aw uja ne te. Lo ke e-tila ko te ang kara aw tɔru ne te.
25 Bbeel ddam are maw miya nare lei le me buwa te. Ye a neenn, e-taa.›
26 Ebbeeje le ilae te na: ‹Nje-kula ke maji ang, nje-dabbe. E-gere to lo ke
m-dubbu ne te ang kara maw muja ne te. Lo ke m-tila ko te ang kara maw
m-tɔru ne te.
27 Bbo baann a, mba ddi bba ungu nare lem le lo ngem nare te kare
telem a minga nare lem le ddem, mare nare dɔe te ddem ang wa?

28 E-taaje kande ande-nare ke kɔr kara le jia te areje nje-kula ke ee ke
kande ande-nare doro kara le.
29 Mba da kare ne dew ke ee ke ne kare ne laa bo ke kete kete. A dew
ke ee ke ne kara ang, ne laa ke ten baa be kara da taa jia te.
30 A ne nje-kula ke kari baa neenn le, ilaeje ddaka lo te ke ndul lo te ke
dewje aw nare ñ-nɔje ngaa aw ngeerje ngangede kete.»

Sariya ke ddutu ndɔ te

31 «Ndɔ ke Ngonn le dew a ddee ke anjije laa tɔyn me piti te laa a, na
kisi dɔ ngende-mbay te laa ke to ne-piti.
32 Dewje tɔyn ke dɔ nange te a mbɔnje naa nɔe te ngaa, na kayn horo
dewje ddew kara baa toke nje-ngem-da aw kayn horo bateje ke benyaje.
33 Na kungu bateje dɔ-ji-kɔle te a, na kungu benyaje dɔ-ji-gele te.
34 Yeenn ngaa, Tɔku-mbay le a pa kare nje ke isije dɔ-ji-kɔle te na: ‹Sese
ke Bɔmje bbar tar ke maji dɔse te le, e-ddeeje. E-taaje Bbe-kɔn ke Lubba
mɔse mba tar lese lew baa kare te ke naw ñ-dda ne neje le to lese.
35 Mba bbo ddam, a aremje ne musa. Kunda ɔm, a aremje maann may.
M-to nje-mba, a e-taamje ke key.
36 Kubbu goto rɔm te, a aremje kubbu mula. Rɔm tom, a e-ddee oomje.
M-to key-kula te, a e-ddeeje oomje.›
37 Yeenn ngaa dewje ke gate gate le a kilaeje te na: ‹Ebbe-dewje, ndɔ ke
dda bba bbo ddai bba joi a jari ne-kusa, wase kunda wɔin bba jari maann
ay wa?
38 Ndɔ ke dda bba e-to nje-mba bba joi a ñ-taai ke key, wase kubbu goto
rɔi te bba jari kubbu ɔ wa?
39 Ndɔ ke dda bba rɔi toi, wase ee key-kula te bba ñ-ddee jooi wa?›
40 Yeenn ngaa Tɔku-mbay le a kilade te na: ‹Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese,
kare tɔyn ke e-ddaje nejeenn le ke kara le ngakɔm ke toje to dewje ke ten
baa neenn a, yeenn to ema a e-ddaje sem.› »
41 Goe te a, na pa kare nje ke eeje dɔ-ji-gele te le na: ‹ɔtuje mbɔrem te
ke ddang, sese ke ndu-ndɔɔl to dɔse te. Awje dann puru te ke a kɔn ke ndɔ
ke ndɔ, ke Lubba mɔse mba esu de ke anjije laa.
42 Mba bbo ddam, a aremje ne-kusa ang. Kunda ɔm, a aremje maann
kay ang.
43 M-to nje-mba, a e-taamje ke key ang. Kubbu goto rɔm te, a aremje
kubbu ang. Rɔm tom, a e-ddeeje oomje ang ddem, m-to key-kula te, a
e-ddeeje oomje ang.›
44 Yeenn ngaa da kilaeje te na: ‹ Ebbejeje! Ndɔ ke dda bba bbo ddai,
kunda wɔin, e-to nje-mba, kubbu goto rɔi te, rɔi toi wase ee key kula te
bba jumai ang wa?›
45 A na kilade te na: ‹Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese, kare tɔyn ke e-ddaje
nejeenn le ke kara le ngakɔm ke toje to dewje ke ten neenn ang a, yeenn
to ema a e-ddaje sem ang.›
46 Da kaw koo ndoo ke ndɔ ke ndɔ, a nje ke ddaje ne ke me Lubba ndiki
le a kisi ke tebbe ke ndɔ ke ndɔ.»

26

Tɔkuje le Jiipije ulaje tar me naa te ta tɔl Jeju

1 Toke Jeju pa tarje neenn le tɔyn nunga a, ñ-pa nare nje-njaje goe te na:
2 «E-gereje tɔyn to kusu-Pake nayn ndɔ joo baa ngaa. Da kila Ngonn le
dew ji dewje te kare ñ-tɔle dɔ kake-dese te.»

3 Yeenn ngaa, tɔku nje-poloje Lubba ke tɔkuje le Jiipije mbɔnje naa me
ndoko te le mbay le tɔku nje-poloje Lubba ke ria na Kayipi,
4 ngaa dunnje ndude ta kuwa Jeju ke gusu ta tɔle.
5 A ñ-paje na: «Areje juwae ke ndɔ kusu-Pake ang, mba a kuju bula horo
dewje te.»

Mare dene ungu yambo dɔ Jeju te

6 Jeju ee Betani key le Simɔ ke lew to nje-banji,
7 a mare dene ddee ngɔsi saa. Nuwa ku ke ñ-dda ke er ke ria na Alebatere
jia te. Yambo ke gate ngeng nya ddusu mee. Kare ke Jeju nayn ta ne-kusa
te bbay a, dene le ungu yambo le dɔe te.
8 Toke nje-njaje-go Jeju te ooje neenn le a, neelde ang ngaa ñ-paje na:
«Ñ-tuju yambo neenn be mba ddi wa?
9 Maji ta labbe yambo neenn ke gate ke ngeng a kayn nare nje-ndooje
ang wa?»
10 Jeju gɔn tar ke daw ñ-pa le gere ngaa pa na: «Mba ddi bba aw jɔkuje
dene neenn wa? Ne ke maji a ñ-dda sem.
11 Nje-ndooje aw nayn ke se ke ndɔ tɔyn. A ema, ma nayn ke se ke ndɔ
tɔyn ang.
12 Nungu yambo le rɔm te ta mɔsem ngina ne ndɔ ke da kilam me buwa-
yo te.
13 Tɔkɔrɔ, m-pa marese, lo tɔyn ke dɔ nange te ke da kila mber Tar ke
majineenn te, da pa tar ne ke dene neenn dda ngaa da kole mede dɔe te.

Judase ndiki ta kunn dɔ Jeju

14 Goe te a, kara le nje-njaje-go Jeju te ke dɔku gire joo ke daw ñ-bbare
na Judase Isikariyote aw inga tɔku nje-poloje Lubba,
15 ngaa pa arede na: «Toke mila Jeju jise te a, ddi a, a karemje wa?»
Tɔku nje-poloje Lubba areje kande nare dɔmota.
16 Unn kutue kare teenn, Judase aw sange ddew ta kila Jeju jide te.
17 Dɔngɔr ndɔ kusu-mapa ke ñ-dda ke wum ang le a, nje-njaje-go Jeju te
ddeeje dujeje na: «E-ndiki kare ñ-mɔse ne-kusa mba kusu-Pake le jari lo
te ke dda wa?»
18 Jeju ilade te na: «Awje tɔku bbe te rɔ mare dew te ke be. E-paje
areje na: ‹Nje-ne-tɔju pa na: Kare lem ddee ngɔsi ngaa. Key lei a ema ke
nje-njaje-gom te ja dda kusu-Pake ke te.› »
19 Nje-njaje-go Jeju te ddaje ne ke nunn ndu narede kare ñ-ddaje ngaa
ñ-mɔseje neje mba kusu-Pake le.

Jeju tɔju kem dew ke a kunn dɔe

20 Lo-kul a, nisi ta ne-kusa te ke nje-njaje goe te ke dɔku gire joo le.
21 Kare te ke daw dusaje ne a, ñ-pa na: «Tɔkɔrɔ m-pa marese, dew kara
horose te a kilam ji dewje te.»
22 Rɔ nje-njaje-go Jeju te le neelde ang nyɔm ngaa dede kara kara ñ-dujeje
na: «Ebbe-dewje to ema wa?»
23 Nilade te na: «Dew ke ula jia naa te sem me sambe te neenn, ne a na
kilam ji dewje te.
24 Ngonn le dew a koy ddew kara baa ke tar ke makuturu le Lubba pa
dɔe te. A kem to ndoo a to le dew ke a kilae ji dewje te le. Duje ang kara
maji nya uta.»
25 Judase ke a ta kilae ji dewje te le duje na: «Nje-ne-tɔju, to ema wa?»
Jeju ilae te na: «Ei njaa e-pa mban.»

Muru me-kara

26 Kare te ke daw dusaje ne a, Jeju unn mapa ngaa, are wooyo Lubba
a, tete ngaa are nje-njaje goe te a pa na: «E-taaje usaje. Yeenn to da-rɔm
ann.
27 Goe te a, nunn mare engo maann binye ngaa nare wooyo Lubba a,
ɲ-pa na: «Sese tɔyn njaa ayje,
28 yeenn to mesem ann. To mese ke Lubba ɔsu ne dɔnɔ ke dewje ke
banya are ula mba kare tar majang lede ɔru ne dɔde te.
29 M-pa marese, ma kay maann binye neenn ang ngaa ndereng ndɔ ke
ma kay ne maann binye ke siki ke se me Bbe-kɔn te le Bɔmje.»

Jeju pa na Piyar a mayn tar le ne

30 Goe te a, dɔsuje pa wal Lubba, ngaa ɲ-teeje dawje ke dɔ ddingiri
Olibeje te.
31 Yeenn a, Jeju pa arede na: «Til te neenn, ne a kingam kare e-tusumje
tɔyn inyamje, mba ɲ-dda me Maketurute le Lubba na:
Ma tɔl nje-ngem-bateje,
ta kusu bateje le a saren.»
32 «A go kin te ke ma kin horo dewje te ke oy a, ma kaw nginase Galile.»
33 Piyar pa are na: «Le dewje tɔyn tusije inyaije kara, ema ma kinyai
ndɔ kara ang.»
34 Jeju ilae te na: «Tɔkɔrɔ, m-pa mari, til te neenn njaa, kete bba kare
kuran nɔ a, a mbetem ta pa na e-gerem ang gɔl mota.»
35 Piyar pa are na: «Le ase kare moy sei kara, ma mbiti ta pa na m-geri
ang ndɔ kara ang.» Ngaa kese nje-njaje goe te tɔyn paje toke baann tɔ.

Jeju duju Lubba lo te ke Jetesemane

36 Goe te a, Jeju aw ke nje-njaje goe te le lo te ke daw ɲ-bbar na
Jetesemane ngaa ɲ-pa narede na: «Isije lo te neenn a ema, ma kaw duju
Lubba lo te ke yonn.
37 Ń-jin Piyar de ke ngann le Jebede ke joo naw ke de. Rɔe unn kutu
neele ang ngaa bbeel uta dɔe tɔ.
38 Ngaa, ɲ-pa narede na: « Rɔm neelem ang nja nyɔm. E-naynje neenn,
ta je ke se, jareje bbi ɔru kemje ang.»
39 Goe te a, ɲ-ngese ke kete ten be ngaa, ɲ-tee noso ke ta mee, ɲ-debbe
keme nange ngaa ɲ-duju Lubba ɲ-pa na: «Bɔy, bbo ddew to a, uta engo
kem-to-ndoo neenn ke ddang. A e-dda toke mei ndiki bbo toke mem ndiki
ang.»
40 Ń-tel ɲ-ddee rɔ nje-njaje goe te ke mota le a, ningade tɔyn dɔ bbi te.
Yeenn ngaa ɲ-pa nare Piyar na: «A kaseje ta kare bbi ɔru kemse ang sem
mba kare kara ang wa?»
41 Areje bbi ɔru kemse ang bbo e-dujuje Lubba na a kosoje me ne-na te.
Dew ndiki ta dda ne ke maji njaa a, da-rɔ inga ddew ta dda ne le ang.»
42 Jeju tel aw ddew ew bbay ngaa duju Lubba na: «Bɔy, bbo engo neenn
le to ta kare may njaa, mba ddew ke a kɔru ne ke ddang goto a, maji kare
e-dda ne ke mei ndiki.»
43 Ń-tel ɲ-ddee a ningade dɔ bbi te bbay mba bbi uta dɔde.
44 Ninyade a naw ɲ-duju Lubba ke gɔl mota laa bbay. Neenn le njaa ɲ-tel
ɲ-duju Lubba le bbay.
45 Ngaa ɲ-tel ɲ-ddee rɔ nje-njaje goe te a ɲ-pa na: «Aw e-tibbije, aw uwaje
rɔse bbay wa? Bbasine, kare ase ngaa, da kila Ngonn le dew ji nje-ne-ddaje
te ke maji ang.

46 Yeenn a, inje are jawje. Dew ke ilam ji dewje te le ddee ngɔsi ngaa.

Duwa Jeju

47 Toke Jeju nayn aw pa tar bbay a, kara le nje-njaje goe te ke dɔku gire
joo ke ria na Judase le ddee ke dewje ke banya. Duwaje tɔku kiyaje ke
kakeje jide te. Tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije a ulajede.
48 Judase nje-kila Jeju jide le tɔjude toke kete, mare ne ke na dda kare
ñ-gere ne Jeju le. Ñ-pa na: «Dew ke m-to mbiya a, to ne ann ta uwaeje.»
49 Njange baa njaa a, Judase le ddee ngɔsi ke Jeju ngaa pa are na:
«Lapiya, Nje-ne-tɔju!.» Ngaa ñ-to mbiya.
50 Jeju ilae te na: «Naam, e-dda ne ke e-ddee ta dda le.» Yeenn ngaa
dewje le ddeeje ngɔsi ke Jeju le ngaa ilaeje uwaeje.
51 Mare nje-nja go Jeju te kara ɔru tɔku kiya laa ngaa tuka ne mbi mare
nje-kula le tɔku-nje-polo Lubba ti.
52 Yeenn ngaa Jeju pa are nje-nja goe te le na: «E-tel ke tɔku kiya lei ture
te, mba dew ke tɔl dew ke tɔku kiya a, da tɔle ke tɔku kiya tɔ.
53 E-gere ang wa? Mase ta duju Bɔy kare ula ke anjije ke toje to nje-ddɔje
banya banya arem.
54 A bbo m-dda toke baann a, tarje ke Maketurule Lubba pa le a ddeeje
to ne ke tɔkɔrɔ toke baann wa? Maketuru le pa na maji kare neenn le to
toke baann.»
55 Goe te a, Jeju pa are dewje ke banya le na: «E-ddeeje ke tɔku kiyaje,
ke kakeje bba ta kuwam ne toke ne ke m-to nje-bboko. Ke ndɔ tɔyn misi
me key-polo-Lubba te maw m-tɔju ne, a uwamje ang.
56 A nejeenn tɔyn teeje kare tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje me
Maketurute le ddeeje ne to ne ke tɔkɔrɔ.» Yeenn ngaa nje-njaje-go Jeju te
le tɔyn njaa aynje inyaeje.

Daw ke Jeju lo tɔku sariya te le Jiipije

57 Nje ke uwaje Jeju le awje saa rɔ Kayipi te ke to tɔku nje-polo Lubba.
Nje-kɔruje gel ndu ke tɔkuje le Jiipije mbɔnje naa lo teenn.
58 Piyar ɔru goe, a nja ddew ew saa ndereng tee ne me ndoko te le Kayipi
le. Nande me ndoko te le ngaa nisi ke nje-ngemje ta key ta koo se ne le a
kɔsu kɔyn toke baann wa?
59 Tɔku nje-poloje Lubba ke nje-gangeje sariya le Jiipije le tɔyn aw
sangeje mare tar ngem ta kunda dɔ Jeju te bba ta gange ne sariya yo dɔe
te.
60 Nje-tar-najije ke toje to nje-ngemje nya nya ddeeje ulaje tar tae te. A
dingaje ne ke ta kunda ne tar dɔe te le ang. Dɔ bɔnye a mare dewje joo
ddeeje paje na:
61 «Dew neenn pa na: ‹Mase ta tɔ key-polo-Lubba ta tel dda ture te me
ndɔ mota te.› »
62 Tɔku nje-polo Lubba le in taar ngaa duje na: «Tar ke a kila te goto
wa? Tar ddi a, a pa dɔ tar te ke dewje aw paje dɔi te neenn wa?
63 A Jeju pa tar ang. Yeenn ngaa tɔku nje-polo Lubba pa are na: « M-duji
ke ri Lubba ke nje-kisi kem baa kare ilaje tar te neenn: ‹E-to Mesi, Ngonn
le Lubba wa?› »
64 Jeju ilae te na: «Ei njaa e-pa mban. A m-pa marese, bbasine neenn
njaa a kooje Ngonn le dew dɔ-ji kɔl Lubba te ke nje-singa-mɔngu. A kooeje
kare te ke na kin darâ ta ddee me mum te tɔ.

65 Yeenn ngaa tɔku nje-polo Lubba le tir kubbu ke rɔe te* ngaa pa na:
«Ñ-taji Lubba. N-ndiki ta kinga nje-tar-naji bbay ang ngaa. Ooje taji ke
ñ-taji Lubba neenn mban.
66 Tar ddi a ejeje dɔe te wa?» Dilaeje te na: «Nase yo.»
67 Yeenn ngaa, ñ-tibbije nwere keme te ngaa ñ-bbirije jide ñ-tundaeje ne.
Mareje tundaje ka-mbɔre ngaa,
68 paje na: «Mesi, e-pa are joo, na a undai wa?»

Piyar mbete Jeju na ñ-gere ang

69 Kare teenn Piyar isi ddaka me ndoko te le. Mare nje-kula ke dene
ddee ngɔsi saa ngaa pa na: «Ei kara e-nja ke Jeju dew ke Galile neenn le
tɔ.»
70 A Piyar mayn kem dewje te tɔyn na: «M-gere tar ke e-ndiki ta pa
neenn ang.»
71 Nunn ddew ta kɔtu ngaa ñ-tee ta ndoko te le a, mare nje-kula ke dene
dang ooe ngaa pa are nje ke isi lo teenn na: «Dew neenn nja ke Jeju dew
ke Najarete le tɔ.»
72 Piyar unda yo ngaa mayn bbay na: «M-gere dingaw neenn ang.»
73 Ngaji goe te a, nje ke eeje teenn le awje ngɔsi ke Piyar le ngaa paje are
na: «E-to kara le dewje neenn njaa. Tar-pa lei njaa tɔju.»
74 Yeenn ngaa nunn kutu kunda yo ngaa ñ-tɔn ne guma na: «M-gere
dingaw neenn ang. Toke mere ngem a, maji kare Lubba undam.» Kare
teenn njaa kuran nɔ.
75 Piyar ole mee dɔ tar te ke Jeju pa are na: «Kete bba kare kunra nɔ a,
a mbetem pa na e-gerem ang gɔl mota.» Ñ-tee ddaka ngaa ń-nɔ nya.

27

Daw ke Jeju nɔ Pila te

1 Ke endɔɔ baa njaa, tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije tɔyn unnje
ndude kare ñ-tɔl Jeju.
2 Duwaeje ñ-tɔeje ngaa, ñ-ddeeje saa dulaeje ji ngonn-mbay Pilate te, ke
to dew ke Rɔm.

Tar yo le Judase

3 Toke Judase ke ila Jeju ji dewje te le oo sariya yo ke ń-ngange dɔe te le
a, keje laa jɔke nya. Ñ-tel ke kande nare ke dɔmota le nare tɔku nje-poloje
Lubba, ke tɔkuje le Jiipije le.
4 Ñ-pa narede na: «M-dda ne ke maji ang, mba mila dew ke dda ne ke
maji ang kara ang ji dewje te kare ñ-tɔle.» Dilaeje te na: «Osoje te ang.
Yeenn ooi.»
5 Judase sanre nare le me key-polo-Lubba te ngaa ɔtu aw ila kula gɔse
te tɔ kake te ngaa oy.
6 Tɔku nje-poloje Lubba le ndekeje nare le ngaa paje na: «Ndu are ddew
ta ngem nare ke be neenn lo-ngem nare te ke me key-polo-Lubba te ang,
mba to nare mese.
7 Duwaje dɔ naa ngaa goe te a, dunnje nare le ñ-ndokoje ne ndɔɔ le mare
nje-kubba jo ta dda to lo dubbu yo le nje-mbaje.
8 Mba yeenn a ñ-bbar ne ndɔɔ le na « ndɔɔ-mese» ndereng bbokone.

---

* **26:65 26.65** Bbe le Jiipije, toke mare dew ke bo tir kubbu laa a, yeenn tɔju to ungu wɔen nya. Yeenn to ne ke ngeng nya. Tɔku nje-polo-Lubba ee ke ddew ta tiir kubbu ke rɔe te ang tɔ.

9 Yeenn ngaa tar le Lubba ke Jeremi nje-kila mber-tar laa pa le ddee ne
to tar ke tɔkɔrɔ. Tar le na: «Ñ-taaje kande nare dɔmota. To gate dew ke
ngann Ijarayelje wɔju le ann.
10 Ngaa dareje mba ndoko ne ndɔɔ le nje-kubba jo ddew kara baa ke
ndu ke Ebbe-dewje unn arem.»

Pila te duju tar Jeju

11 Daw ke Jeju nɔ ngonn-mbay Pilate te. Ngonn-mbay le duje na: «E-to
tɔku-mbay le Jiipije wa?» Jeju ilae te na: «Ye njaa e-pann.»
12 A toke tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije aw undaje tar dɔe te
a, nilade te kara ang.
13 Yeenn ngaa, Pilate duje na: «Oo tarje tɔyn ke daw dundaje dɔi te
neenn ang wa?»
14 A nilae mare tar te kara ang. To ne ke dum dɔ Pilate le.

Ñ-gange sariya yo dɔ Jeju te

15 Ke ndɔ kusu Pake kara kara tɔyn, ngonn-mbay le aw ɔru dew key-kula
te. To dew ke dewje ke banya ndikije kare nɔre.
16 A kare teenn mare dew ke ria bbar nya ee key-kula te le. Ria na
Barabase***.
17 Yeenn a Pilate duju dewje ke banya ke mbɔnje naa le na: «Na bba
e-ndikije kare mɔre marese wa? Barabase wase Jeju ke daw ñ-bbare to
Kiriste le wa?
18 Mba Pilate gere ke maje to me a ddade dɔ Jeju te a duwaeje dulae jia
teenn.
19 Kare te ke Pilate isi lo sariya te le bbay a, dene laa ula pa are na: «Ula
tai tar te le dew ke gate gate neenn ang. Mba til te neenn, moo ndoo nya
me ni te wɔju dɔe.»
20 A tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije tulaje dewje ke banya le
kare ñ-dujeje dare nɔru Barabase a ta ñ-tɔlje Jeju.
21 Ngonn-Mbay le tel dujude na: «Horo dewje te ke joo neenn, na bba
e-ndikije kare mɔre marese wa?» A dilaeje te na: «Barabase!»
22 Pilate dujude bbay na: «Ddi a ma dda ke Jeju ke daw ñ-bbare to Kiriste
le wa?» Dede tɔyn njaa dilaeje te na: «Are ñ-tɔle dɔ kake-dese te!»
23 Pilate dujude na: «Majang ddi a ñ-dda wa?» A dunnje kutu kuru ekii
ke singa bbay na: «Are ñ-tɔle dɔ kake-dese te!»
24 Toke Pilate oo to na kase dda mare ne dang ang, ngaa dewje le aw
yekeje lo ke kete kete a, nunn maann ngaa ñ-toko ne jia kem dewje te ke
banya le ngaa ñ-pa na: «Tar yo le dingaw neenn a kuwa dɔm ang. Oose.»
25 Dewje ke banya le tɔyn ilaeje te na: «Maji kare tar yo laa le oso dɔje
te ke dɔ ngannje te.»
26 Yeenn ngaa Pilate ɔru Barabase arede. Nare ñ-tunda Jeju ke ndey ngaa
nulae jide te kare ñ-tɔle dɔ kake-dese te.

Mbambaje ɔjuje Jeju kokoje ne

27 Mbambaje le Pilate awje ke Jeju lo gange sariya te laa, ngaa kese
mbambaje le tɔyn mbɔnje naa dɔe te.
28 Ñ-tɔruje kubbuje laa rɔe te ngaa dulaeje kubbu ke ngal ngaa kase.
29 Ñ-peteje kulaje ke to konn to ejɔkudɔ, ngaa dundaje dɔe te. Dulaje
kare jia te ke kɔl ngaa dɔsuje mekeji gɔlde nange nɔe te, ñ-kokeje ngaa
ñ-paje na: «Lapiya, tɔku-mbay le Jiipije!»
30 Ñ-tibbije weren dɔe te ngaa ñ-taaje kare le dunda ne dɔe.

31 Ń-ddae ń-koko ne ngaa goe te a, dɔruje tɔku kubbu le ngaa ń-tel dulae
kubbuje laa. Goe te a, dawje saa ta tɔle dɔ kake-dese te.

Ń-bbere Jeju dɔ kake-dese te

32 Toke mbambaje le inje me bbe te le aw teeje ke ddaka a, dingaje mare
dingaw ke bbe te ke Sirenn, ria na Simɔ, ngaa duwaeje dare noto kake-dese
le Jeju le.
33 Daw ń-teeje lo te ke daw ń-bbar na Gologota, ke kande na: «Lo ka-dɔ
dewje» a,
34 dareje Jeju le maann kande binye ke dungu maann ne ke ate me te
ngaa dare kare nay. Jeju le na a, mbete ta kay.*
35 Ń-bbereje dɔ kake-dese te le ngaa goe te a, ń-ddɔje mbari ń-kaynje ne
naa kubbuje laa.
36 Ngaa disije lo teenn ta ngeme.
37 Ń-dda mare makeruru ń-bbere er dɔe te ta tɔju ne gel ne ke ń-gange
ne sariya dɔe te le na: «Dew neenn to Jeju, tɔku-mbay le Jiipije.»
38 Ń-bbere nje-bbokoje joo dɔ kake-deseje te mbɔre te tɔ. Mare kara er
kɔl, a mare kara er gel.
39 Dewje ke aw ndayje loteenn tukaje dɔde a tajeje.
40 Ń-paje dareje na: «Ei ke e-ndiki ta tɔ key-polo-Lubba ta tel dda mare
ture te me ndɔ mota te le, bbo e-to Ngonn le Lubba a, aji rɔi ei njaa bbo
in dɔ kake-dese te le uru nangê.»
41 Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel ndu, ke tɔkuje le Jiipije kokeje
tɔ paje na:
42 «Naji mare dewje, a nase ta kaji rɔe njaa ang! Tɔku-mbay ke Ijarayel
le ann? Bbo nin dɔ kake-dese te nuru nangê a, ja koo meje te saa.
43 Nunda mee dɔ Lubba te ngaa ń-pa na ń-to Ngonn le Lubba. Toke
Lubba ndike a, maji kare naje bbasine neenn.»
44 Nje-bbokoje ke ń-bberede dɔ kake-deseje te le tajeje toke baann tɔ.

Koy le Jeju

45 Unn kute kare te ke ar dana ndereng gɔl kare mota ke lo-kul te, lo
ndul dɔ nange te tɔyn.
46 A ta tee gɔl kare te ke mota a, Jeju uru ekii ke singa na: «Eli, Eli, lama
sabakantani!» Kande tar le na: «Lubba lem, Lubba lem, inyam mba ddi
wa?»
47 Mare dewje ke eeje lo teenn le ooje tar le Jeju le a paje na: «Naw
ń-bbar Eli.»
48 Mare dew kara horode te ayn ke ngɔru aw unn mare ta kubbu ula me
maann binye te ke mase ngaa ke ta kare te a ula are Jeju kare ay.
49 A mareje paje na: «N-ngina joo se Eli a ddee kaje wa?»
50 Jeju tel uru ekii ke singa bbay ngaa goe te a kewn laa tee†.
51 Kare teenn njaa, kubbu ke ń-tɔ ń-gange ne me key-polo-Lubba tir dana,
in taar uru nangê. Nange yeke ngaa erje riyaje.
52 Ta buwa-yoje teyn ngaa dewje ke ooje mede te ke Lubba bba oyje
ndolje.

---

* **27:34 27.34** To ne dewje ke Rɔm aw unguje me ben te are dewje ke daw ta tɔlde dɔ kake-dese te ta tɔlde bba kare doo ndoo nya ang. † **27:50 27.50** Koy le Jeju to ne njaa ninya kewn laa nare tee.

53 Dinje me buwa-yoje te le ń-teeje ngaa, go ndol te ke Jeju ndol horo
dewje te ke oy le a, dandeje Jurusalam ke to bbe ke maji tɔyn are dewje
nya oojede.
54 Toke nje-kɔn dɔ mbambaje ke Rɔm, ke dewje ke eeje saa lo ngem niinn
Jeju le ooje nange ke aw yeke, ke neje ke teeje le a, bbeel ddade nya ngaa
ń-paje na: «Dew neenn to Ngonn le Lubba njaa.»
55 Deneje ke banya ke inje Galile ngaa unnje go Jeju aw dda saa le eeje
teenn tɔ. Darje ddew ew daw dooje nejeenn le.
56 Horo deneje teenn le, Mari ke Magedala, ke Mari ke uju Jake de ke
Jejebbe, ke kɔn ngann le Jebede deeje teenn.

Dila niinn Jeju me buwa-yo te

57 Lo-kul a, mare nje-ne-kinga ke to dew ke bbe te ke Arimate ddee tee.
Ria na Jejebbe. Ne kara ń-to nje-nja-go Jeju te tɔ.
58 Naw noo Pilate ngaa ń-duju niinn Jeju le. Yeenn ngaa Pilate unn ndu
kare dare niinn le.
59 Nunn niinn le ngaa, ń-ke ke kubbu ke siki ke are ngate ngate,
60 ngaa nila buwa-yo te laa ne njaa ke nare duru dare toke siki bbay me
er te. Goe te a, ń-ndubbu mare tɔku er nutu ne ta buwa-yo le ngaa nɔtu‡.
61 Mari ke Magedala de ke Mari ke kara deeje teenn, disije nangê, kemde
ke buwa-yo te le.

Dundaje nje-ngemje buwa-yo le.

62 Lo-kare, ke to ndɔ ke go ndɔ mɔse neje mba ndɔ-kuwa-rɔ a, tɔku nje-
poloje Lubba, ke Parijiyenje awje naate kara baa rɔ Pilate te,
63 ngaa paje na: «Dew ke bo, jole meje to, dɔ ndɔ te ke nje-kere dewje
neenn le nayn ne kem baa bbay le, ń-pa na: ‹Ndɔ mota go yo te lem a, ma
kin horo dewje te ke oy.›
64 Yeenn a, unn ndu are ń-ngem buwa-yo le ndereng ndɔ mota. Baann
ang a, nje-njaje goe te a ddee bbokoje niinne a da paje kareje dewje to ne
a nin horo dewje te ke oy. Ngem ke guku neenn a ngeng kuta ye ke kete
bbay§.
65 Pilate pa arede na: «Nje-ngemje ta lo a neenn. Awje areje ń-ngemje
buwa-yo le toke mese ndiki.»
66 Dawje buwa-yo te le ta koo gusu ke ta ngem ne buwa-yo le. Ń-ddaje
mare endaji ta buwa-yo le ngaa dundaje nje-ngemje ta lo tae te.

28

Kin le Jeju horo dewje te ke oy

1 Go ndɔ-kuwa-rɔ te le Jiipije a, ke ndɔ-kuwa-rɔ*, Mari ke Magedala de
ke Mari ke kara dawje ta koo buwa-yo le.
2 A ta koo a, nange yeke ke singa. Mare anji le Ebbe-dewje in dara ddee,
ndubbu er le ke ddang ngaa isi dɔe te.
3 Ń-ndɔren toke teel le ndi ngaa kubbu laa nda toke le neyn jeenn.
4 Nje-ngemje buwa-yo le bbeelje nya ngaa isaje. Disije toke le dewje ke
oy.

---

‡ **27:60 27.60** Buwa-yo le Jiipije to nange ang. Daw ń-ddaje buwa le me er te bba daw dubbu ne yoje lede. § **27:64 27.64** Ngem ke dɔngɔr ke Jeju ere ye ke ń-pa na ne a ń-to Mesi le. Ooje Mat. 26.63. Ye ke goe te a to ye ke nje-njaje goe te a paje na ne a nin horo dewje te ke oy. * **28:1 28.1** Ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije to Saba, ke to Samedi. A ndɔ-kuwa-rɔ to damasi.

5 A anji le pa are deneje le na: «Sese, areje beel ddase ang, mba m-gere
to aw e-sangeje Jeju ke ń-tɔle dɔ kake-dese te le.
6 Nee neenn ang, nin horo dewje te ke oy ddew kara baa toke ń-pa le.
E-ddee ooje lo ke dilae te le.
7 Ta, awje njange aw e-paje are nje-njaje goe te, e-paje na: ‹Nin horo
dewje te ke oy, ngaa naw ta nginase Galile. A kooeje nunn. Tar ke m-ndiki
ta pa karese ann.› »
8 Deneje le ɔtuje buwa-yo te le ke ngɔru. Bbeel ddade ddem, rɔde neelde
nya ddem ngaa daw paje tar le dareje nje-njaje-go Jeju te.
9 A ta koo a, Jeju tee nɔde te aw tila kemde ngaa pa arede na: «Lapiya
lese!» Deneje le ddeeje ngɔsi saa ngaa, dɔsuje mekeji gɔlde nɔe te ngaa
duwaje gɔle ń-waleje ne.
10 Yeenn ngaa Jeju pa arede na: «E-bbelje ang, aw paje areje ngakɔm
are dawje Galile. Lo te ke nunn a da koom[†].»

Tar ke nje ke ngemje ta buwa-yo le paje

11 Toke deneje le naynje ddew-boo bbay a, mare dewje ke ngemje ta
buwa-yo le telje awje me tɔku-bbe te ngaa ɔruje gel neje tɔyn ke tee le
areje tɔku nje-poloje Lubba.
12 Tɔku nje-poloje Lubba le mbɔnje naa ke tɔkuje le Jiipije ngaa dooje ta
naa. Goe te a, dare nje ke ngemje ta buwa-yo le tɔku nare,
13 ngaa ń-paje darede na: «Ta e-paje na: ‹Kare ke ń-nayn jaw ń-tibbi
bbay a, nje-njaje-go Jeju te le ddeeje til te ddee bbokoje niinne.›
14 Bbo Pilate oo tare a, ja gere gusu ke ta pa ne kare ń-ndiki te. A sese a
kingaje tar ang.»
15 Nje-ngemje ta buwa-yo le taaje nare le ngaa, ddaje ddew kara baa ke
ndu ke darede le. Tar neenn le nja horo Jiipije te ndereng bbokone.

Jeju ula nje-njaje goe te

16 Nje-njaje-go Jeju te ke naynje dɔku gire kara le awje Galile dɔ ddingiri
te ke ń-tɔjude le.
17 Toke dooeje a, dɔsuje mekeji-gɔlde nangê. A mareje, aw maynje bbay.
18 Jeju ddee ngɔsi ke de ngaa pa arede na: «Lubba arem singa tɔyn dara
ddem, nangê ddem.
19 Yeenn a, awje rɔ gel-dewje te tɔyn ke dɔ nange te. E-ddajede to nje-
njaje-gom te, ngaa e-ddajede batem ke ri Bɔ, ri Ngonn, ke ri Ndil-me-nda.
20 E-tɔjujede are ń-ddaje ne ddew nduje te tɔyn ke munn marese. Ooje,
ma kee ke se ke ndɔ tɔyn ndereng ddutu ndɔ te.

† **28:10 28.10** Ooje Matiye 12.49

Maketuru le Marke
Marke
Mk

Jan-Batisi duju dewje kare turuje ddew lede

1 Kunn-kutu Tar ke maji ke dɔ Jeju-Kiriste, Ngonn le Lubba te a neenn.
2 Lubba pa me maketuru te le Ejayi nje-kila mber-tar laa na:
« Ema Lubba, ma kula mare nje-kula lem nɔi te,
kare mɔse ddew lei.
3 Ndu dew le aw uru ekii me kɔr te na:
‹E-mɔseje ddew le Ebbe-dewje,
Areje ddewje laa ndɔjuje njarara.› »
4 Yeenn a, Jan Batisi unda lo tee me kɔr te ngaa ila mber batem-turu me, kare Lubba ɔru ne tar majang dɔ dewje te.
5 Dewje tɔyn ke dɔ nange Jude te, ke nje ke Jurusalam awje rɔe te. Ń-paje majang lede ke ddaka are Jan ddade batem me maann Jurden te.
6 Jan ula kubbu ke î-dda ke biin jambal, ngaa î-tɔ endaar bbere te. Ne-kusa laa to ebeteje, ke ubbu teje.
7 Ń-pa nare dewje na: « Dew ke aw ddee gom te ngeng utam. Mase ta ddom tutu kula ne-gɔl laa ang.
8 Ema m-ddase batem maann, a ne, na ddase batem Ndil-me-nda.»

Jan dda Jeju Batem

9 Kare teenn, Jeju in Najarete nange te ke Galile ddee ngaa Jan ddae batem jurden te.
10 A kare te ke Jeju in me maann te le aw tee ke ddaka a, noo kem dara ke teyn, ngaa Ndil-me-nda aw ddisi ke dɔe te toke le derjeenn.
11 Ngaa mare ndu bbar me dara te na: « E-to ngonnum ke m-ndikii nya. Rɔm neelem nya wɔju dɔi.

Esu na Jeju me kɔr te

12 Njange baa goe te a, Ndil-me-nda aw ke Jeju le me kɔr te.
13 Ń-nayn me kɔr te le ndɔ dɔsɔ ngaa Satan nae. Nisi horo daje te ke mû ngaa anjije aw ddaje saa***.

Jeju unn kutu kula laa Galile

14 Go kila te ke dila Jan key-kula te a, Jeju aw Galile aw ila mber Tar ke maji le Lubba.
15 Ń-pa na: « Kare ke Lubba ɔju le ase ngaa. Bbe-kɔn le Lubba ddee ngɔsi ngaa. E-turuje ddew lese bbo ooje mese te ke Tar ke maji.»
16 Toke Jeju aw nja go tɔku-ba te ke Galile a, noo nje ndɔn-maannje joo. To Simɔ de ke ngokɔen Andere ke daw dilaje ddenge daw ddaje ne ndɔn me tɔku-ba te le.
17 Jeju pa arede na: « Unnje gom a ma dda kare e-ddeeje to nje-ddaje ndɔn dewje.»
18 Njange baa njaa dinyaje ddengeje lede a dunnje goe.
19 Toke Jeju ngese ke kete ten be a, noo Jake de ke ngokɔen Jan ngann le Jebede me tɔku to te lede, daw ń-mɔseje ddengeje lede.
20 Njange baa njaa Jeju le bbarde. Dinyaje bɔdede Jebede ke nje-kulaje me tɔku to te le a dunnje go Jeju.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ mare dingaw te

21 Jeju de ke nje-njaje goe te dawje bbe te ke Kaperenayum. Ndɔ-kuwa-rɔ
a, nande me key-mbɔn naa te le Jiipije ngaa nunn kutu tɔju ne.
22 Gusu ke naw ń-tɔju ne ne le gange singa dewje ke aw ooje ne-tɔju laa
le. Mba ne, naw ń-tɔju ne toke le dew ke ee ke singa-kɔn-mbay, bbo ń-tɔju
ne le toke le engan nje-kɔruje gel Ndu ang.
23 Kare teenn njaa, me key-mbɔn naa te le, mare dingaw ke ee ke ndil
ke maji ang ee teenn tɔ. Dingaw le uru ekii na:
24 « Jeju ke Najarete, ddi a e-ndiki ta dda ke je wa? E-ddee ta tɔlje wa?
M-geri ke maje. E-to dew ke maji-tɔyn ke Lubba ulae.
25 Jeju ndange ndil ke maji ang le ngaa unn ndu are na: « Utu tai bbo
e-tee me dingaw te neenn ke ddang.»
26 Ndil le yeke dingaw le ke singa ngaa unda ekii tee ne.
27 Tar nya dewje le tɔyn are ń-dujuje naa ke yo ke ne na: « Ddi a be
neenn wa? Ne-tɔju ke siki ke ee ke singa ann. Dingaw neenn unn ndu are
ndilje ke maji ang njaa kara ooje tae wa?»
28 Yeenn ngaa ri Jeju aw bbar dɔ nange Galile te tɔyn.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mum Piyarje te

29 Jeju in key-mbɔn naa te le Jiipije le tee, ngaa de ke Jake ke Jan dawje
key le Simɔ de ke Andere.
30 Mum Simɔje ke dene to tuwa-rɔ-to te, mba nee ke rɔ-to rɔ-tunga. A
kake Jeju tee be a, ń-pa tare dare.
31 Jeju ddee ngɔsi saa, uwa jia ngaa are nin taar. A rɔe ke tunga le wul
ngaa nunn kutu dda ne wɔju dɔde.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te banya banya

32 Lo-kul te ke kare ande a, dewje otoje nje rɔ-toje tɔyn ke nje ke eeje ke
ndilje ke maji ang ddeeje ke de ke rɔ Jeju te.
33 Dewje tɔyn ke me tɔku bbe te le mbɔnje naa ta key te le.
34 Jeju ɔru rɔ-toje dang dang rɔ dewje te, ngaa ń-tubba ndilje ke maji ang
rɔ mareje te. A ninya ddew nare ndilje le kare paje tar ang mba ndilje le
gereje ke maje.

Jeju inya Kapernayum a aw ta kila mber Tar ke maji

35 Lo-kare te ke endɔɔ ke lo nayn uja ang bbay a, Jeju in ngaa tee ddaka.
Ni me tɔku-bbe te le naw nisi lo te ke iya rɔe, naw duju Lubba.
36 Simɔ de ke nje-mareje dawje ta sange.
37 Toke dingaeje a, ń-paje dareje na: « Dewje tɔyn aw sangije.»
38 A Jeju pa arede na: « Jawje lo te ke ddang, bbeje te ke mbɔrje te neenn.
Maji kare mila mber-tar neenn nunn tɔ. Mba m-ddee wɔju dɔ yeenn.
39 Yeenn ngaa, ń-nja nange Galile te tɔyn. Naw nila mber-tar me key-
mbɔn naaje te le Jiipipe ke nange teenn ngaa ń-tubba ndilje ke maji ang.

Jeju ɔru banji rɔ mare dew te

40 Mare nje-banji ddee rɔ Jeju te, ɔsu mekeji gɔle nɔe te, ngaa nɔ nɔ gɔle
te na: « Toke e-ndiki a, ase ta dda kare m-ddee maji.»
41 Jeju le ooe a ń-ddae ndoo ngaa ula jia ɔre ne a pa na: « M-ndiki te,
e-ddee maji.»
42 Njange baa njaa a, banji le goto rɔ dingaw te le are rɔe ddee maji.
43 Jeju le in ke dingaw le, ngaa njange baa goe te a tubbae, a pa are na:

44 « Oo ke maje, e-pa tar neenn are dew kara ang. A aw tɔju rɔi are
nje-polo-Lubba tenni oo. Goe te a, are ne-polo ke Moyiji unn ndu mbae le
ta tɔju dewje tɔyn to rɔi ddee maji.»
45 Dingaw le ɔtu a, aw pa go neje ke ingae le loje te tɔyn. Mba yeenn a,
Jeju ase ta tɔju ne rɔe me mare tɔku bbe te ang ngaa. Nisi sayn ke bbeje,
loje te ke iyaje rɔde, ngaa dewje inje loje te dang dang ddeeje rɔe te.

2

Jeju dda are dingaw ke debbe rɔe oy ddee maji

1 Ndɔ ngaji goe te a, Jeju tel ddee Kaperenayum, a dewje ooje na nee key,
2 Yeenn a, ñ-ddeeje toke banya, are ta key te le ddaka njaa kara lo goto.
Jeju aw tɔjude tar le Lubba.
3 Dingawje sɔ otoje mare dew ke debbe rɔe oy ddeeje saa.
4 A dingaje ddew ta kaw saa nɔ Jeju te ang mba dewje le bayanji nya.
Yeenn a, dɔruje kem lo dɔ key te, er lo te ke Jeju ee te. Ngaa dulaje dew
ke rɔe oy le ke tuwa laa baa ke kem lo dɔ Jeju te.
5 Toke Jeju oo koo-me te le dewje le a, pa are dew ke debbe rɔe oy le na:
« Ngonum, tar majangje lei ɔru dɔi te.»
6 Mare nje-kɔruje gel Ndu ke eeje teenn le aw ejeje mede te na:
7 « Dew neenn pa tar baann mba ddi wa? Naw ñ-taji Lubba wa?. Na bba
a kase kɔru tar majang dɔ dew te wa? Lubba kara baa a ase.»
8 Njange baa njaa Jeju gere tar ke daw dejeje ngaa pa arede na: « Eeje
ke keje ke baann mba ddi wa?
9 Ta pa kare dew ke debbe rɔe oy le na: ‹ Tar majang lei ɔru dɔi te,›
wase: ‹ In taar unn tuwa lei bbo e-nja,› ye ke dda ngeng ang ta pa wa?
10 A m-ndiki kare e-gereje to Ngonn le dew ee ke singa dɔ nange te neenn
ta kɔru tar majang le dewje.» Yeenn a, ñ-pa nare dew ke debbe rɔe oy le
na:
11 « M-pa mari, in taar, unn tuwa lei bbo aw bbê lei.»
12 Njange baa njaa, dingaw le ubba nange in kem dewje te le tɔyn ngaa
unn tuwa laa a ɔtu. Dede tɔyn njaa tar nyade, ngaa dɔsuje gaji Lubba
ñ-paje na: « Joo mare ne ke be ndɔ kara ang.»

Jeju bbar Lebi kare unn goe

13 Jeju tel aw kar tɔku ba te ke Galile. Dewje ke banya ddeeje rɔe te are
naw ñ-tɔjude ne.
14 Toke naw ñ-nday a, noo Lebi ngonn le Alpe ke isi lo kuka lambo te.
Jeju pa are na: « Unn gom.» Lebi le in taar bbo unn goe.
15 Goe te a, Jeju aw usa ne key le Lebi le. A nje-taaje nare lambo toke
banya ke nje-ne-ddaje ke maji ang isije ta ne-kusa te le ke Jeju de ke nje-
njaje goe te. Dede nya njaa daw dunnje go Jeju le.
16 Nje-kɔruje gel Ndu ke eeje mbɔn naa te le Parijiyenje ooje a, Jeju aw
usa ne ke dewjeenn le tɔyn. Yeenn a, ñ-paje dareje nje-njaje-go Jeju te
le na: « Mba ddi bba naw nusa ne ke nje-taaje nare-lambo ke dewje ke
nje-ddaje neje ke maji ang wa?»
17 Jeju oo tar ke daw ñ-paje le ngaa pa arede na: « Dewje ke rɔde to ke
maje ndikije ta koo nje-kare kuma ang. Dewje ke rɔde tode bba. Dewje
ke ooje rɔde to dewje ke gate gate a m-ddee ta bbarde ang. M-ddee mba
dewje ke gereje to ñ-toje to nje ne-ddaje ke maji ang.»

Tar dɔ mbete ne-kusa te

18 Mare ndɔ, nje-njaje-go Jan-Batisi te, ke Parijiyenje daw dinyaje ne-
kusa* a, dewje aw dujuje Jeju na: « Mba ddi bba nje-njaje-go Jan-Batisi te
ke nje-njaje-go Parijiyenje te aw inyaje ne-kusa a, nje-njaje goi te inyaje
ne-kusa ang wa?»
19 A Jeju ilade te na: « Ejeje to dewje ke ñ-bbarde kusu taa naa te a
kinyaje ne-kusa kare te ke nje-dene le isi ke de wa? Baann ang. Toke
ñ-nayn ke de bbay a, daseje ta kinya ne-kusa ang.
20 A kare a ddee ke da kɔru nje-dene le horode te a, da kinya ne-kusa
bbay.
21 Dew a kunn ta-kubbu ke siki kila ne kem konn kubbu ang. Bbo ñ-dda
toke baann a, ta-kubbu ke siki le a kɔru kem konn kubbu le kare tel bo
uta ye ke kete bbay.
22 Ddem, dew a kungu ben ke siki me konn ku-endarje te ang. Bbo ñ-dda
toke baann a, ben le a dda kare kuje le tirje, ngaa ben le kara a kula kɔrɔ
ddem, ku-endaarje le kara a nayje ke kɔrɔ ddem. Kuje-endaarje ke siki a
maji ta kungu ben ke siki me te.»

Tar dɔ ndɔ-kuwa-rɔ te

23 Mare ndɔ-kuwa-rɔ, Jeju aw nday me ndɔɔ beleje te. A Nje-njaje goe te
unnje kutu tije jinga beleje le ke ddew ddew.
24 Yeennn ngaa Parijiyenje paje are Jeju na: « Oo, mba ddi bba nje-njaje
goi te aw ddaje ne ke ndu leje mbete kare dew dda ke ndɔ-kuwa-rɔ wa?»
25 Jeju ilade te na: « Ndɔ kara e-turaje Maketuru dɔ ne te ke Dabbiti dda
ang wa? Ndɔ mare, bbo ddae, ne de ke nje ke unnje goe a dingaje ne ta
kusa ang.
26 A nande me key te le Lubba dɔ ndɔ te ke Abiatar a to ne to tɔku nje-
polo-Lubba. Nusa mapaje ke dare Lubba to ne-polo ngaa nare nje ke unnje
goe le tɔ. A ndu are ddew kare nje-poloje Lubba a ta usaje mapajeenn le.»
27 Jeju pa arede bbay na: « Ñ-dda ndɔ-kuwa-rɔ wɔju dɔ dew, bbo ñ-dda
dew wɔju dɔ ndɔ kuwa-rɔ ang.
28 Mba yeenn a, nje ndɔ-kuwa-rɔ kara Ngonn le dew aw ɔn dɔe tɔ.»

3

Jeju dda are ji mare dingaw ddee maji

1 Jeju tel aw key-mbɔn naa te le Jiipije. A mare dingaw ke jia oy ee
key-mbɔ-naa te le.
2 A Parijiyenje ke eeje teenn aw aaeje ta koo se na kɔru rɔ-to rɔ dingaw
te le ke ndɔ-kuwa-rɔ wa? Mba ñ-ndikije ta kunda tar dɔe te.
3 Jeju pa are dingaw ke jia oy le na: « In taar kem dewje te neenn tɔyn.»
4 Goe te a, ñ-duju dewje le na: « Ndu are ddew ta dda maji ke ndɔ-kuwa-
rɔ wase ta dda maji ang wa? Ta kaji dew wase ta kinyae kare noy wa?» A
dewje le ndikije ta kilae tar te le ang.
5 Jeju aade tɔyn ke ungu. Rɔe neele ang mba dewje are mede ketere.
Yeenn ngaa ñ-pa nare dingaw le na: « E-ndɔju jii.» Dingaw le ndɔju jia
ngaa jia le ddee maji.
6 Parijiyenje le inje key-mbɔn naa te le teeje be a, uwaje dɔ naa ke dewje
ke me mbɔn-naa te le Erode ta koo ddew ke ta tɔl ne Jeju.

Dewje ke banya ddeeje ingaje Jeju

---

* **2:18 2.18** Kinya ne-kusa to gusu ke ta kusa ne ang ddem, ta kay maann ang ddem, a kunn mare kare mba duju Lubba wɔju dɔ mare ne.

7 Jeju de ke nje-njaje goe te ɔruje rɔde awje kar ba te ke Galile a, dewje
ke banya banya ɔruje goe. Dewje le inje Galile, ke Jude,
8 Jurusalam, ke nange te ke Idume. Dinje nange te ke tura Jurden te ke
bbeje te ke toje mbɔr Tir te ke Sidɔn tɔ. Ń-ddeeje toke banya rɔ Jeju te
mba dooje tar neje tɔyn ke Jeju aw dda.
9 Yeenn a, Jeju duju nje-njaje goe te kare dundaje mare tɔku to ngɔsi
dareje, mba kare dewje ke banya le ubbaeje ang.
10 Mba, Jeju aw ɔru rɔ-to rɔ dewje te nya are, dewje tɔyn ke rɔde tode
aw awje ke dɔe te dɔete ta kɔre ke jide.
11 Toke nje ke ndilje ke maji ang aw ddade ooeje a, ń-teeje dosoje nangê
nɔ-gɔle te ngaa duruje ekii na: « E-to ngonn le Lubba.»
12 A Jeju ndɔru mbide nya kare ń-paje tare dare dewje ang.

Jeju mbere nje-njaje goe te dɔku gire joo to nje-kayn-kulaje

13 Goe te a, Jeju al mare ddingiri ngaa, bbar dewje ke mee ndikide are
dawje rɔe te.
14 Ń-mbere mareje dɔku gire joo kare ń-naynje saa ddem, kare nulade
nare daw dilaje mber Tar ke maji ddem.
15 Narede singa ke ta tubba ne ndilje ke maji ang.
16 Dewje ke dɔku gire joo ke ń-mberede le to: Simɔ ke Jeju unda ria na
Piyar,
17 Jake de ke ngɔkɔen Jan ke toje to ngann le Jebede. Jeju unda ride na
Boanerejese, gele na: « Dingawje ke toje toke le ndi ke ndange.»
18 Andere ke Pilipi, Batalami ke Matiye, Toma ke Jake ngonn le Alpe,
Tade ke Simɔ ke daw ń-bbare to « Dew ke ndiki bbe laa nya»,
19 ke Judase Isikariyote nje kunn dɔ Jeju.

Nje-nujuje le Jeju ndikije ta kɔreje kɔtuje saa

20 Jeju tel key ngaa goe te a, dewje banya banya tel mbɔnje naa are,
ne-kusa njaa kara ne de ke nje-njaje goe te dingaje ddew ta kusa ang.
21 Nje-nujuje laa ooje tare, ngaa ddeeje ta kuwae kaw saa mba ń-paje na:
« Dɔ Jeju turu.»

Jeju ila tar dewje te ke undaje tar dɔe te

22 Nje-kɔruje gel Ndu ke inje Jurusalam paje na:« Belejebul*isi mee te.»
Ń-paje bbay na: « Mbay le ndilje ke maji ang le a are singa ta tubba ne
ndilje ke maji ang le.»
23 Yeenn ngaa, Jeju bbarde, ngaa unn mare ne-kɔju mare pa ne tar arede
na: « Satan a kase tubba Satan toke baann wa?
24 Toke dewje ke me bbe-kɔn te ke kara baa aw tinje naa a, bbe-kɔn le a
kase nayn ang.
25 Ngaa bbo toke dewje ke me nuju te ke kara baa tinje naa a, nuju le a
kase nayn ang.
26 A toke Satan dda ddɔ ke rɔe njaa, a bbo ń-kayn rɔe danna joo a, na
kase nayn ang, laa a goto ngaa.»
27 « Dew a kase kande me key te le nje-singa ta koto ne-kingaje laa njaa
baann ang. Maji kare nuwae ń-tɔe bba. A toke ń-tɔ nje-singa le a, na kase
ta taa neje tɔyn ke toje me key te laa.
28 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese: Lubba a kɔru tar majangje, ke tar ne-tajije
tɔyn ke dewje tajeje dɔde te.

---

* **3:22 3.22** Ooje Luku

29 A dew ke taji Ndil-me-nda, tar a kɔru dɔe te ndɔ kara ang. Mba tar
majang ke ke ndɔ ke ndɔ to dɔe te mban.»
30 Jeju pa tar ke de toke baann mba ń-paje na: « Ndil ke maji ang isi mee
te.»

Kɔn Jejuje, ke ngakɔenje ke tɔkɔrɔ

31 Goe te a, kɔn Jejuje, ke ngakɔn Jejuje ń-ddeeje darje ddaka ngaa dulaje
dew kare bbare.
32 Dewje toke banya isije mbɔr Jeju te le ngaa, ń-pa dare na: « Oo, kɔinje,
ke ngakɔinje ke dingaw ke nje ke dene deeje ddaka, ngaa ń-dujije.»
33 Jeju ilate na: « Na a to kɔmje ngaa, nje ke dda bba toje to ngakɔmje
wa?
34 Goe te a, naa dewje ke isije gukueje le ngaa ń-pa na: « Ooje, kɔmje ke
ngakɔmje a isije neenn.»
35 Mba dew ke dda ne ke me Lubba ndiki a to ngokɔm, to kɔnanem, ngaa
to kɔmje.»

4

Gusu-tar dɔ nje-ne-dubbu te

1 Jeju tel aw tɔju ne kar tɔku ba te ke Galile a, dewje ke banya mbɔnje
naa rɔe te. Yeenn a, naal mare tɔku to nisi me te. Tɔku to le to dɔ maann
te, a dewje le arje taa maann te le ngɔsi.
2 Ń-tɔjude neje nya ddew gusu-tar te. Ń-pa me ne-tɔju te laa le na:
3 « Ooje, mare ndɔ, mare dew aw ndɔɔ ta dubbu ne.
4 A toke naw ń-dubbu ne le a, mare kande ne le gayn dɔr ddew te. A
eelje ddeeje ngaa ɔnje.
5 Mare kande neje le gaynje lo te ke to er ke nange ndeer te ang. Kande
neje le teeje njange baa mba nange ke ke te ndeer ang.
6 A toke kare ɔsu nya a, puru kare le ɔn koje ke teeje le. Ń-tutuje mba
ngirade ande nangê ke maje ang.
7 Mare kande koje le gaynje me konnje te. Konnje le ngalje ngaa taa
dɔde are dandeje kande ang.
8 A mare kande koje le gaynje dɔ nange te ke maji. Ń-teeje, ń-nduje ngaa
dandeje. Mareje andeje dɔmuta, mareje dɔmisan, mareje dɔdɔku.»
9 Ngaa ń-pa na: « Dew ke mbia to ta koo ne tar a, oo.»

Jeju tɔju ne ke gusu-tar mba ddi wa?

10 Toke Jeju aw ddew ew ke dewje ke banya a, nje-kayn-kulaje ke dɔku
gire joo ke dewje ke aw njaje saa le dujeje tar ɔju dɔ gusu-tarje ke naw
ń-tɔju ne ne le.
11 Nilade te na: « Sese Lubba are e-gereje tar Bbe-kɔn laa ke to tar ke iya
rɔe. A kese dewje, gusu-tar a daw pa ne tare darede.
12 Baann bba,
‹Da kaaje lo ke maje, a da kooje ne ang ddem,
da kooje tar ke mbide ke maje, a da gere kande ang.
Baann ang a, da telje rɔ Lubba te kare ɔru tar dɔde te.› »

Jeju ɔru gel gusu-tar ke dɔ nje-ne-dubbu te le

13 Goe te a, Jeju dujude na : « E-gereje gel gusu-tar neenn ang wa? Yeenn
a, a gereje kande kese gusu-tarje tɔyn toke baann wa?
14 Dew ke aw dubbu kande koo le to ddew kara baa ke dew ke aw ila
mber tar le Lubba.

15 Mare dewje toje toke le mbɔr ddew ke tar le Lubba le oso ke te. Kake
dooje Tar le be a, Satan ddee ngaa ɔru tar ke ń-dubbu le mede te ke ddang.
16 Mareje toje toke le loje ke to er. Dooje tar le a, ń-taaje tar le njange
baa ke rɔ-neel.
17 A dinyaje tar le dare ngirae uwa nange mede te ang. Ń-naynje ddewe
te ang. Toke ne-wungu wase ne-singa ddee ingade wɔju dɔ tar le a, ń-tusuje
dinyaje njange baa.
18 Mareje taaje tar le toke le ko ke oso horo konnje te. Dooje tar le,
19 a keje tar wɔju dɔ neje te ke nangê neenn, kem-nda ne-kingaje ke bbo
neje dang dang ke aw ere dew andeje mede te ngaa, taa dɔ tar le are ande
ang.
20 A mareje taaje tar le ddew kara baa toke ko ke oso nange te ke maji.
Dooje tar le, ń-taaje tar le ngaa tar le ande. Mareje andeje dɔmuta, mareje
dɔmisan, mareje dɔdɔku.»

Gusu-tar dɔ lambe te

21 Goe te a, Jeju pa arede na: « Dew a kila puru lambe te kaw kunda me
jo te wase kɔy tira te wa? Na kunda dɔ mare ne te taar ang wa?
22 Ne tɔyn ke to lo-kiyae te a tee ke ddaka kem dewje te. Ngaa ne tɔyn
ke ń-kusu dɔe a tee kem dewje te.
23 Dew ke mbia to ta koo ne tar a oo.»
24 Jeju pa arede bbay na: « Ooje tar neenn ke maje. Ne ke unnje wɔjuje
ne ne areje dew, Lubba a kunn kɔju ne ne karese tɔ. Na kila mare dɔe te
karese.
25 Mba dew ke ee ke ne, a kare mare dɔe te. A dew ke ee ke ne ang, ne
ke ten baa kara da kɔru jia te.»

Gusu-tar dɔ ko te ke tee ke dɔe baa

26 Jeju pa bbay na: « Bbe-kɔn le Lubba to ddew kara baa toke dew ke
dubbu ko me ndɔɔ te laa.
27 Goe te a, le ń-tibbi wase ń-tibbi ang til ke kare njaa kara ko le aw tee
ngaa ndu. A ne nje ndɔ le ń-gere gusu ke ko le aw tee ne ang.
28 Nange njaa dda are ko le tee. Dɔngɔre, ko le tee, goe te a dɔe tee ngaa
bba kande tee dɔe te.
29 Toke kande ko le sange ke maje a, nje-ndɔɔ le unn kutu tuka mba kare
kujae ase ngaa.»

Gusu-tar dɔ kande kake te ke ria na Mutarde

30 Jeju tel pa na: « Ddi bba ja kunn kɔju ne Bbe-kɔn le Lubba wa? Gusu-
tar ke baann bba ja kunn ta pa ne tare wa?
31 Bbe-kɔn le Lubba to ddew kara baa toke le kande kake ke ria na
mutarde. Kare dubbue a, to kande ko ke to ten baa uta kese kande koje
tɔyn ke dɔ nange te.
32 Toke ń-dubbe a, ń-tee ń-ngal nuta kese koje tɔyn ke me ndɔɔ te.
Barkemeje ngalje to bbeel are eelje kara aseje ta dda key lede baenje te.»
33 Jeju aw tɔju ne ddew gusu-tarje te nya toke baann. Naw ń-tɔju ne le
ke gusu ke ta kare ń-gereje kande.
34 Gusu-tar dɔrɔ a ń-pa ne tar narede. A toke ne de ke nje-njaje goe te
disije ke karede baa a, nɔru gel neje tɔyn narede.

Jeju ndange bamburanbo are ew rɔe

35 Lo-kul a, Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Jawje tura tɔku ba te.»

36 Yeenn ngaa dɔtuje dinyaje dewje ke banya le. Nje-njaje-go Jeju te le
unneje ke tɔku to ke nisi me te le awje saa. Mare tɔku toje eeje ngɔsi saa
tɔ.
37 A ta koo a, mare bamburanbo in aw ula ke singa are maann le aw
lenge ngaa ungu me to te le, nayn sen baa kare ddusu.
38 A Jeju to aw tibbi kutu tɔku to te le. Ñ-gete dɔe ke ne-gete-dɔ. Yeenn
ngaa nje-njaje goe te uruje ekii ndoleje na: « Nje-ne-tɔju, koy ke ja ta koy
neenn oo to ne ang wa?»
39 Toke Jeju ndol a, ɲ-ndange bamburanbo le ngaa pa are maann le na:«
E-to ddekeke, ew rɔi!» Yeenn ngaa bamburanbo le ew rɔe ngaa lo ddee to
yenene.
40 Goe te a Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Bbeel ddase be mba ddi wa?
Koo me te lese goto bbay wa?»
41 A Bbeel ddade nya are ɲ-dujuje na, na: « Dew neenn to dew ddi bba
lel ke maann kara aw ooje tae wa?»

5

Jeju tubba Ndil ke maji ang rɔ mare dew te

1 Jeju de ke nje-njaje goe te ɲ-teeje tura tɔku ba te ke Galile nange te le
dewje ke Gadara.
2 A toke Jeju in me tɔku to te le uru nangê a, njange baa njaa mare
dingaw ke ee ke ndilje ke maji ang in dɔbareje te tee ngaa tila keme.
3 Naw ɲ-to dɔbareje te le are kula njamji njaa kara dew ke a kase ta tɔe
ne ang.
4 Mba ke ndɔ tɔyn njaa bbo ɲ-tɔe ke kula njamji ngaa dilae poro a, ɲ-ti
kula le ngaa ɲ-tete ande nare ke dilae ne poro le. Dew ke ee ke singa ta
kuwae kore nange kare ɲ-to ddekeke goto.
5 Til ke kare naw nja dɔbareje te ke dɔ ddingirije te ngaa naw nuru ekii
ddem naw njare rɔe ke erje nare are do.
6 Toke noo Jeju ddew ew a, nayn naw nɔsu mekeje gɔle nangê nɔe te.
7 Nuru ekii ke taar na: « Jeju Ngonn le Lubba ke isi ddutu dara te nu.
Ddi a e-ndiki rɔm te wa? Muwa gɔli ke ri Lubba, ula kem ndoo ang.»
8 Ñ-pa tar baann mba pa ke Jeju pa are na: « Ndil ke maji ang, e-tee me
dingaw te neenn ke ddang.»
9 Jeju duje na: « Rii na na wa?» Nilae te na: « Rim na banya banya»
mba, n-bayan nya.
10 Ngaa ɲ-dda rɔe to ndoo nɔ-gɔl Jeju te nya kare tubbade nange teenn
ke ddang ang.
11 Kusu bereje aw usaje ne ngɔsi ke ddingirije le.
12 A ndilje ke maji ang le uwaje gɔl Jeju na: « Ulaje me bereje te tonn,
are jande mede te.»
13 Jeju ndiki te ke de are ɲ-teeje me dingaw te le ngaa dandeje me bereje
te le. Bereje le tɔyn kɔrde aw ngɔsi ke doro joo. Dinje kare ddingirije te le
ke ngɔru ngaa ɲ-gayje me tɔku ba te le doyje.
14 Nje ngemje bereje le aynje aw paje tare me tɔku bbe te le ddem, ngann
bbeje te ddem ngaa dewje ddeeje ta koo ne ke tee le.
15 Toke ɲ-teeje rɔ Jeju te a, dooje dingaw ke ndilje ke maji ang banya
banya isije mee te le. Nisi nangê. Nula kubbu rɔe ngaa keje laa tel ddee
ke maje. Dede tɔyn bbeel ddade.

16 Dede ke dooje neenn le dɔruje gel ne ke inga dingaw le, ke ne ke inga
bereje le dare dewje le.
17 Yeenn ngaa ɲ̂-nɔnje nɔ-gɔl Jeju te kare ɔtu nange te lede ke ddang.
18 Kare ke Jeju aw aal tɔku to a, dingaw ke ɲ̂-tubba ndilje ke maji ang
mee te le dda rɔe to ndoo nɔ-gɔle te na:« M-ndiki ta nayn sei.»
19 Jeju ndiki te ang, a pa are na :« E-tel key lei, horo nujuje te lei, ta ɔru
gel ne ke Ebbe-dewje dda sei ddew me maji te laa le arede.»
20 Dingaw le aw ngaa pa tar neje tɔyn ke Jeju dda saa le nange te ke tɔku
bbeje ke doku eeje te. Dewje tɔyn ke ooje tar le, tar le gange singade.

Jeju aji ndol ngonn le Jayirusu, ngaa aji mare dene

21 Toke Jeju unn tɔku to tura maann te le teel a, dewje ke banya ddee
mbɔnje naa rɔe te ta ba te.
22 Mare nje kɔn dɔ key-mbɔn naa le Jiipije ddee tee. Toke noo Jeju a,
ɲ̂-tee noso nɔ gɔle te ngaa,
23 ɲ̂-nɔ nɔ-gɔle te ɲ̂-pa na: « Ngunnum ke dene a ta koy. E-ddee ila jii
dɔe te are naji, ta nisi kem baa.»
24 Jeju ɔtu aw saa. Dewje ke banya ɔruje goe ngaa aw ubbaeje ke yo ke
ne.
25 Mare dene ee horo dewje teenn le. Mese aw ddee rɔe te ase bbal dɔku
gire joo.
26 Noo ndoo nya ji nje-kareje kuma te. Nare laa nunga tɔyn mbae. A
ninga ne ke maji kara goe te ang. Rɔ-to le aw aw ke kete kete.
27 Dene le oo tam Jeju. Yeenn a, ɲ̂-ddee nande horo dewje te le er giri
Jeju te ngaa nɔru kubbu laa ke jia.
28 Mba ɲ̂-pa mee te na: « Bbo ta kubbu laa baa njaa bba mɔru kara rɔm
a ddee maji.
29 Kare teenn njaa, mese ke aw ddee rɔe te le gange ngaa ɲ̂-gere to rɔ-to
le ne le nunga.
30 Njange baa njaa, Jeju gere to mare singa in rɔ ne te tee. Ɲ̂-turu rɔe
dann dewje te le ngaa ɲ̂-duju na: « Na ɔru kubbu lem wa?»
31 Nje-njaje-goe te ilaeje te na: « Oo dewje ke banya ke aw ubbaije ke
yo ke ne neenn ke maje a, e-tel e-duju se na ɔru kubbu lei wa, toke baann
wa?»
32 A Jeju aw ila keme ta koo dew ke dda neenn le.
33 Dene le gere ne ke ingae le are bbeel ngaa aw isa. Yeenn ngaa ɲ̂-ddee
noso nɔ gɔl Jeju te le ngaa, ɲ̂-pa tar ke tɔkɔrɔ nare.
34 Jeju pa are na: « Ngunnum, koo-me te lei ajii. Aw ke me-wul lɔm ke
rɔ ke maji.»
35 Kare ke ɲ̂-nayn naw ɲ̂-pa tar bbay a, mare dewje inje key le Jayirusu
le ddee paje areje na: « Ngonni le oy mban, a aw jɔku nje-ne-tɔju le bbay
mba ddi wa?»
36 Jeju aa lo ke tar te lede le ang, ngaa pa are Jayirusu na: « Are bbeel
ddai ang. Ka njaa oo mei te a, bbaye.»
37 Piyar, ke Jake de ke ngokɔen Jan a nare daneje a bbaye, bbo mare dew
dang ang.
38 Toke ɲ̂-teeje key le Jayirusu le a, Jeju oo dewje ke aw ddaje rɔde, aw
nɔnje ngaa aw ndingaje ne rɔde nya nya.
39 Nande key ngaa ɲ̂-pa narede na: « Aw ddaje rɔse ngaa aw nɔnje mba
ddi wa? Ngonn le oy ang, ka a naw ɲ̂-tibbi.»

40 A dewje le kokeje. Yeenn ngaa, nare dewje tɔyn teeje ddaka, a bɔ
ngonnje le, ke kɔn ngonnje le, ke dewje ke danneje a nare dandeje saa lo
te ke dila ngonn le ke te.
41 Nuwa ji ngonn le ngaa ń-pa nare na: « Talita kum.» Kande tar le na:
« Ngonn ke dene, m-pa mari, in taar.»
42 Njange baa njaa a, ngonn ke dene le in taar aw nja. Nee ke bbal dɔku
gire joo. Ne le dum dɔ dewje tɔyn ke eeje lo teenn le.
43 A Jeju ndɔru mbide nya kare ń-paje tare dare dew oo ang. Goe te a,
ń-pa narede na: « Areje ne nusa.»

6

Dewje ke Najarete ooje mede te ke Jeju ang

1 Jeju ɔtu lo teenn ngaa tel bbe te ke nisi te, ke to Najarete. Nje-njaje goe
te danneje.
2 Ndɔ-kuwa-rɔ a, Jeju aw tɔju ne dewje me key-mbɔn naa te le Jiipije.
Ne-tɔje laa le gange singa dewje ke banya ke aw ooje ne-tɔju laa le, ngaa
paje na: « Ninga neje neenn tɔyn dda wa? Na are kem-kare, ke singa ta
dda ne ne-mɔrije ke be wa?
3 Nje-dda kake le ann ang wa? Ǹ-to ngonn le Mari ang wa? Ngakɔenje a
to Jake, ke Jojese, ke ngokɔn Jude de ke Simɔ ang wa? Ngakɔnane isije a
isije ke je neenn ang wa?» Neenn dda are ń-mbeteje ta koo mede te saa.
4 Yeenn ngaa, Jeju pa arede na: « Dewje aw walje nje-kila mber-tar le
Lubba kese loje te tɔyn, bbo bbe te ke nisi te, horo nujuje laa, wase me key
te laa ang.»
5 Jeju ase ta dda ne-mɔri kara lo teenn ang. Bbaye njaa to mare nje-rɔ-
toje ke nila jia dɔde te nare rɔ-to lede nunga.
6 A tar nya Jeju wɔju dɔ koo ke dooje mede te ang le.

Jeju ula nje-kayn-kulaje laa ke dɔku gire joo

Goe te a, Jeju nja me ngann bbeje te tɔyn ke mbɔr Najarete te mba tɔju
ne.
7 Jeju bbar nje-kayn-kulaje laa ke dɔku gire joo le. Nulade joo joo. Narede
singa ta tubba ne ndilje ke maji ang.
8 Nunn ndu narede na: « Unnje ne kara mba kaw lese ang. Unnje mapa
ang ddem, bbɔl ang ddem, unnje nare ilaje me bbɔl te ke bberse te ang
ddem. Kake a ta uwaje jise te.
9 Ulaje ne-gɔlje lese. A awje ke kubbuje ke taar joo ang.»
10 Jeju pa arede bbay na: « Toke e-teeje mare lo te, a bbo ń-taase ke key
a, e-naynje ke teenn ndereng ndɔ ke a kɔtuje ne.
11 Toke dewje ke mare bbe te ndikije ta taase ke key ang, ngaa dooje tar
lese ang, a bbo a ta kɔtuje lo teenn a, e-tundaje bum nange ke gɔlse te.
Nayn to naji lese a ɔruje.»
12 Nje-njaje-go Jeju te le awje ngaa ilaje mber kare dewje turuje mede.
13 Ǹ-tubbaje ndilje ke maji ang banya banya, dilaje ubbu dɔ nje-rɔ-toje te
dare rɔ-toje lede nunga.

Tar yo le Jan-Batisi

14 Tɔku-mbay Erode oo tar le Jeju mba ria bbar ke lo tɔyn. Mare dewje
paje na: « Jan-Batisi a in horo dewje te ke oy tee! Mba yeenn a, nee ke
singa ta dda ne ne-mɔrije.»
15 Mareje paje na: « To Eli.» A mareje paje na : « To mare Nje-kila
mber-tar le Lubba toke nje-kilaje mber-tar le Lubba ke lew ann.»

16 Erode oo tarje le baann a, pa na: « Jan ke mare ń-gange dɔe le a in
horo dewje te ke oy tee.»
17-18 Dɔ ndɔe teenn, Erode Antipase taa Erodiade dene le ngokɔen Pilipi.
Yeenn a Jan-Batisi pa are Erode le na: « Ee ke ddew ta taa dene le ngokɔin
ang.» Mba yeenn a, Erode unn ndu kare duwa Jan ń-tɔe ngaa dilae key-
kula te.
19 Erodiyade mbete Jan ke me kara ngaa ndiki kare ń-tɔl Jan le a, ninga
ddew ang,
20 mba Erode aw bbel Jan le nya. Ń-gere to Jan to dew ke to gate gate
ddem, dew ke Lubba undae dang ddem, are naw ngeme ke maje. Toke noo
tar ke Jan aw pa a, ń-gere ne ke na dda ang. A dɔ ye teenn kara, ń-ndiki
nya ta koo tarje laa.
21 A mare ndɔ, ddew ɔru are Erodiyade. To ndɔ ke Erode inga mare
bbal kara dɔ mare te, are ń-dda kusu ń-bbar ne tɔku-dewje ke aw ddaje
saa kula, tɔku mbambaje laa, ke tɔku dewje ke Galile.
22 Ngonn le Erodiyade ke dene ande me key te le ngaa unn kutu la. A
la laa le neel Erode de ke nje ke ń-bbarde le nya. Yeenn ngaa Erode le pa
are ngonn ke dene le na: « E-dujum ne ke mei ndiki a, ma kari.»
23 Nunda yo nare na : « Ne tɔyn ke e-dujum a ma kari. Le to debbe
bbe-kɔn lem njaa bba e-duju kara ma kari.»
24 Ngonn ke dene le tee aw inga kɔenje ngaa dujue na: « Ddi a ta m-duju
wa?» Kɔenje ilae te na: « E-duju dɔ Jan-Batisi.»
25 Ngonn ke dene le tel ke ngɔru aw inga tɔku-mbay le ngaa pa are na: «
M-ndiki kare arem dɔ Jan-Batisi me tɔku pambala sambe te bbasine neenn
njaa.»
26 Rɔ tɔku mbay le neele ang njaa nyɔm. A wɔju dɔ yo ke nunda nɔ
dewje te ke ń-bbarde le, nase ta mbete ang.
27 Yeenn ngaa, njange baa njaa nunn ndu nare mare mbamba laa kara
kare ddee ke dɔ Jan-Batisi le are.
28 Mbamba le aw key-kula te ngaa gange dɔ Jan-Batisi le. Nila dɔe le me
pambala sambe te, ngaa ń-ddee ne nare ngonn ke dene le are ngonn ke
dene le are kɔenje.
29 Toke nje-njaje-go Jan te le ooje tare a, daw dunn ninne ń-dubbuje.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi

30 Nje-kayn-kulaje telje rɔ Jeju te ngaa paje go neje tɔyn ke ń-ddaje, ke
neje ke ń-tɔjuje dewje dareje.
31 Dewje banya aw ddeeje a mareje aw telje are ne-kusa kara Jeju de ke
nje-kayn-kulaje laa le dingaje ddew ta kusa ang. Yeenn a Jeju pa arede na:
« Sese, e-ddeeje awje sem lo te ke dewje goto ke te are uwaje rɔse sen.»
32 Dunnje tɔku to ngaa dɔruje rɔde dawje ke lo te ke dewje goto te.
33 A dewje nya oode kaw de te ngaa gɔɔnjede gerede. Yeenn a, dinje tɔku
bbeje te dang dang tɔyn ngaa daynje daw ń-teeje lo teenn le kete dare Jeju
de ke nje-kayn-kulaje.
34 Jeju in me tɔku to te le uru nangê a, oo dewje ke banya le ngaa, noo
kem to ndoo lede mba ń-toje ddew kara baa toke bateje ke nje-ngemde
goto. Yeenn ngaa, nunn kutu tɔjude neje nya nya.
35 Kare nday nya, ngaa nje-njaje go Jeju te le awje rɔe te ngaa paje areje
na: « Lo neenn to me mu baa, ngaa lo kara aw ndul ngaa.
36 E-tubba dewje neenn are dawje dɔ-ndɔɔje te, ke me ngann bbeje te ke
to ngɔsi neenn are daw ń-ndokoje ne dusaje.»

37 A Jeju ilade te na: « Sese njaa arejede ne are dusa.» Nje-kayn-kulaje
le dujeje na: « Ta jaw ndoko mapa ke kande nare kɔr joo bba ta karede
dusa wa?»
38 Jeju dujude na: « Eeje ke mapa baann wa? Aw ooje.» Daw doo ngaa,
ñ-paje dare na: « Jee ke mapa mi ke kanjije joo.»
39 Yeenn ngaa Jeju unn ndu arede kare dare dewje le tɔyn uwaje dɔ naa
ke loe loe ngaa isije dɔ muje te ke tebbe.
40 Dewje le isi nangê ke kulae kulae dɔdɔku dɔdɔku, a mareje dɔmi dɔmi.
41 Jeju jin mapa ke mi ke kanji ke joo le ngaa, unn keme ke taar, a are
wooyo Lubba. Ñ-tete mapa le ngaa nare nje-nje-njaje goe te kare ñ-kaynje
dewje ke banya le. Jeju kayn kanjije ke joo le dewje le tɔyn tɔ.
42 Dewje le tɔyn usaje are mede ndann.
43 Nje-njaje go Jeju te le mbɔnje kese ke nayn ddusu ngann kare dɔku
gire joo.
44 Horo dewje te tɔyn ke usaje ne le dingawje eeje doro mi.

Jeju nja dɔ maann te

45 Njange baa goe te a, Jeju ndase nje-njaje goe te kare aal tɔku to ta
kaw nginae tura tɔku ba te er Betesayida. A ne, ñ-nayn ta tubba dewje ke
banya le kare ñ-telje.
46 Goe te a, naw dɔ mare ddingiri te ta duju Lubba.
47 Lo-kul a, tɔku to le tee dann maann te ngaa, a Jeju nayn ke kare baa
nangê.
48 Noo a, nje-njaje goe te le aw ddaje singa nya bba aw lelje tɔku to le
mba yel ula aw tila kemde. Kare te ke lo mɔngu yenene a, Jeju le nja dɔ
maann te aw ke rɔde te ngaa a ta ndayde.
49 Toke dooeje naw nja dɔ maann te le a, dejeje to uma ann. Yeenn a,
duruje ekii.
50 Mba dede tɔyn njaa daw doeje are bbeel uta dɔde. A, njange baa njaa
ñ-pa ke de tar na: « Areje wurse oso nangê, e-bbeelje ang, ema ann.
51 Naal tɔku to le nisi mbɔrde te a, yel le ew rɔe. Tar nya nje-njaje go
Jeju te le.
52 Mba ne-mɔri ke Jeju dda ddew mapa te ke ñ-kayn dewje le tɔjude
mare ne kara ang bbay. Mede nayn aw ketere.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te nange te ke Jenejarete

53 Jeju de ke nje-njaje goe te ñ-gangeje ba le ngaa, ñ-teeje nange te ke
Jenejarete ngaa duruje nange.
54 Kake duruje nangê be a, dewje ooje Jeju ngaa gereje.
55 Yeenn a, dewje awje ke ngɔru dɔ nange te le tɔyn ngaa, lo ke doo na
Jeju le ee ke te a, daw ke nje-rɔ-toje ke te dareje ke tuwaje lede baa baa.
56 Lo tɔyn ke Jeju aw ke te, tɔku bbeje te wase ngann bbeje te, ke dɔ-
ndɔɔje te kara, dewje ddeeje ke nje-rɔ-toje nata, ngaa waleje na: « Inyade
are ta-kubbu lei baa kara dɔruje ke jide.» Yeenn ngaa dede ke dɔreje ta-
kubbu laa le, rɔ-to lede nunga.

7

Tar ne-ji-bbeje

1 Parijiyenje, ke mare nje-kɔruje gel-ndu ke inje Jurusalem ddeeje
mbɔnje naa rɔ Jeju te.

2 Dooje a, mare nje-njaje goe te usaje ne ke jide ke ne-yerew ɔru. Ń-tokoje
jide ang.
3 Mba, Parijiyenje ke kese Jiipije tɔyn, aw ngemje ne-ji-bbeje le kadedeje.
Ń-tokoje jide ke maje bba dusaje ne.
4 Toke dinje lo te ke dɔ dewje mbɔn naa ke te a, ń-tokoje rɔde ta kɔru
ne yerew ke ddang rɔde te bba dusaje ne. Daw ngemje mare ne-ji-bbeje
le kadedeje nya toke le: Gusu toko engoje, joje, ke sambeje.
5 Yeenn a, Parijiyenje ke nje-kɔruje gel-Ndu dujuje Jeju na: « Mba ddi
bba nje-njaje goi te aw ddaje ne ke turu nduje le kajeje ang a, aw usaje ne
ke jide yerew wa?»
6 Jeju ilade te na : « See nje-ngemje, Ejayi ila mber dɔse te ke dɔgɔle.
Ń-pa na:
« Maketuru le Lubba na: ‹Dewje neenn aw walem taade te baa,
a mede to dang sem.
7 Polo ke daw polom
to ne kara ang,
mba neje ke daw ń-tɔjuje
toje to nduje ke inje ta dewje te baa.› »
8 Jeju pa bbay na: « Inyaje Nduje le Lubba a, nduje ke inje ta dewje te a
aw bbeelje.»
9 Ń-teel ń-pa bbay na: « E-mbeteje Nduje le Lubba tɔkɔrɔ njaa, a ne-ji-bbeje
le kaseseje a aw ngemje.
10 Mba Moyiji pa na: « Oo ta bɔije ke kɔinje». Ń-pa tɔ na: « Dew ke ndɔɔl
bɔeje wase kɔenje a, maji kare ń-tɔle.»
11 A sese, e-paje na: « Toke dew pa are bɔeje wase kɔenje na ń-ndiki ta
kume ke mare ne, a ne le to korban, kande tar le na: ‹Ne ke dew ngem ta
kare Lubba,› a,
12 sese areje ddew dew le kare ɔku ne le bɔeje wase kɔenje le.
13 Gusu ke baann a aw tujuje ne tar le Lubba are ddee to ne ke baa ddew
ne-ji-bbeje te ke aw tɔjuje. Aw ddaje mare neje nya toke baann tɔ.»

Ne ke aw dda bba dew aw ddee to ne-yerow

14 Goe te a, Jeju bbar dewje ke banya le ngaa, pa arede na : « Ooje tar
lem ke maje bbo e-gereje kande.
15 Mare ne ke in ddaka ande me dew te ke a ddae kare ń-ddee to ne-
yerow goto. Ne ke in me dew te tee ke ddaka a, a kase ddae kare ń-ddee
to ne-yerow.»
16 Dew ke mbia to ta koo ne tar a, maji kare oo tar neenn.
17 Toke ninya dewje ke banya le ddew ew, ngaa naw ande me key te a,
nje-njaje goe te dujeje gel gusu-tar neenn le.
18 Jeju ilade te na: « Sese kara e-gereje ne ang tɔ wa? Ne kara ke in
ddaka ande me dew te, ke a kase dda kare ń-ddee to ne-yerow goto. E-
gereje neenn ang wa?
19 Mba ne le ande bbengere te ang. Aw mee te, ngaa goe te a, tee mee te
ke ddang. Ddew tar te neenn, Jeju tɔju to dew a kase kusa ne tɔyn.
20 Ń-pa bbay na: « Ne ke in me dew te tee ddaka a, aw ddae are ń-ddee
to ne-yerow.
21 Mba kejeje ke maji ang aw inje me bbengere dew te key bba aw ddaje
are dew aw dda kaya, bboko, aw tɔl dew,
22 aw dda lo-to-majang, dda bbo ne-kinga, mee aw maji ang. Naw nula
dew naa te, naw dda ne ke ke dɔgɔle ang, naw nunda me ke dew, naw
nane de dew, noo rɔe bo, ngaa ń-dda ne mbe.

23 Neje tɔyn ke maji ang neenn le tɔyn inje me dew te bba aw ddaeje are
ɲ̂-ddee to ne-yerew.»

Koo me te le dene ke to Jiipi ang

24 Jeju ɔtu lo teenn, aw nange te ke Tir. Nande me mare key te, a ɲ̂-ndiki
kare dew gere to nee lo teenn ang, a dewje gɔnje gereje.
25 Mare dene ke ndil ke maji ang ee me ngonne te oo tare ngaa ddee ke
tɔke oso nɔ gɔle te.
26 Dene le to Gereke, duje Penisi, nange te ke Siri. Ɲ-duju Jeju kare tubba
ndil ke maji ang le me ngonne te le.
27 Jeju pa are na: «Inya are ngannje usaje ne mede ndann bba. Mba
maji kunn ne-kusa le ngannje kila kare ngann bisije ang.»
28 Dene le ilae te na: «Ye njaa ann, nje-ne-tɔju, a ngann bisije aw usaje
baburu ne-kusaje ke nganje inyaje are aw gayn kɔ tabele te le.»
29 Yeenn ngaa, Jeju pa are na: « Wɔju dɔ tar lei neenn le, e-tel aw key
lei, mba ndil ke majang le tee me ngonni te ke ddang mban.»
30 Dene le tel key a, inga ngonne le dɔ tuwa te. A ndil ke maji ang le
inyae mban.

Jeju dda are dew ke mbia utu pa tar

31 Jeju ɔtu nange te ke Tir, ria dɔ nange ke tɔku bbeje ke dɔku eeje ke te,
ngaa aw er ke tɔku ba te ke Galile, ke ddew ke Sidɔn.
32 Dewje ddeeje ke mare dew ke mbia utu ngaa aw pa tar pin rɔe te.
Ɲ-waleje Jeju le nya kare ila jia dɔe te.
33 Yeenn ngaa Jeju aw ke dingaw le ddew ew ke dewje ke banya le ngaa,
tula ngann jia mbia te joo kem, ngaa goe te a, dda maann tae ɔru ne ndɔen.
34 Goe te a, nunn keme ke taar, ngaa nila kewn a ɲ̂-pa na: « Epata».
Kande tar le na:« E-teyn rɔi.»
35 Njange baa njaa a, mbi dingaw le teyn, ngaa ndɔen tutu, a nunn kutu
pa tar ke maje.
36 Jeju ndeje dewje le kare paje tare are dew ang. A ke ndɔ tɔyn ke naw
ndejede le a, daw pa tar neje ke naw dda le ke kete kete.
37 Tar le nya dewje ke banya le ngaa paje na: « Neje tɔyn ke ɲ̂-dda to
neje ke maji nya. Ɲ-dda nare nje mbi-kutuje ooje tar, ngaa nje ke ndɔnde
tɔ kara paje tar tɔ.»

8

Jeju are ne-kusa dewje doro sɔ

1 Me ndɔje teenn, dewje ke banya tel mbɔnje naa bbay, a deeje ke ne-
kusa ang. Yeenn ngaa Jeju bbar nje-njaje goe te ngaa pa arede na:
2 « Dewje ke banya neenn ddamje ndoo. Mba dda ndɔ muta ngaa deeje
rɔm te neenn, a dingaje ne-kusa ang.
3 Bbo m-tubbade mare ɲ̂-telje bbee lede mede bbo baa, singade a kɔru
ke ddew, mba mareje inje ddew ew.
4 Nje-njaje goe te ilaeje na: « Lo neenn to me kɔr baa, a lo ke dda ja
kinga ne-kusa ke te ta kare dusaje dare mede ndann wa?
5 N-dujude na: « Eeje ke mapa baann wa?» N-paje na: « Siri» [Ɲ-dujude
na: « Eeje ke mapa baann wa?» Dilaeje te na: « Jee ne siri.»]
6 Yeenn ngaa ɲ̂-duju dewje ke banya le kare isije nangê. Goe te a, ɲ̂-jin
mapaje ke siri le, ngaa nare wooyo Lubba a, ɲ̂-tete nare nje-njaje goe te
are kaynje dewje ke banya le.

7 Nje-njaje-goe te le eeje ke mare ngann kanjije tɔ. Nare wooyo Lubba
wɔju dɔ ngann kanjije le ngaa ń-dujude kare ń-kaynje dewje ke banya le.
8 Dusaje nejeenn le mede ndann ngaa ń-mbɔnje kese ne-kusa le ase kare
siri.
9 Kɔr dewje ke eeje lo-teenn le ase doro sɔ. Goe te a, Jeju tubbade are
ń-telje bbê lede.
10 Njange baa goe te a, naal tɔku to nisi me te de ke nje-njaje goe te ngaa
dawje nange te ke Dalmanuta.

Parijiyenje dujuje ne-mɔri

11 Parijiyenje ddee teeje ngaa, unnje kutu mayn tar ke Jeju. Ń-dujeje na:
« E-dda mare ne-mɔri are joo, ta tɔjuje to Lubba a ulai.» Mba ń-ndikije ta
nae.
12 Jeju ila kewn ke singa ngaa pa na: « Mba ddi bba dewje ke bbasine
neenn dujuje mare ne-mɔri wa? M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: Ma dda mare
ne mɔri kare dooje ang.»
13 Goe te a, Jeju inya Parijiyenje le a aal tɔku to aw tura tɔku ba te.

Jeju pa tar dɔ wum te le Parijiyenje ke le Erode

14 Me nje-njaje go Jeju te oy ta kaw ke mapa toke banya. Kara baa be a
deeje ne me tɔku to te le.
15 Jeju ndɔru mbide na: « Ooje ke maje bba! Aaje rɔse wɔju dɔ wum le
Parijiyenje, ke le Erode tɔ.
16 Yeenn ngaa ń-paje tar horo naa te mba deeje ke mapa ang.
17 Jeju gere tar lede le, ngaa pa arede na: « Mba ddi bba aw maynje naa
tar horo naa te mba mapa ke eeje ne ang wa? E-gereje ne ang bbay wa?
Ooje tar a e-gereje kande ang bbay wa? Mese nayn aw ketere bbay wa?
18 Kemse to, a ooje lo ang wa? Mbise to, a ooje tar ang wa? Mese ole ang
wa?
19 Ndɔ ke m-tete mapa mi mba dingawje kɔr mi le, e-mbɔnje kese ddusu
ngann kare baann wa? Dilaeje te na: « Ngann kare dɔku gire joo.»
20 Jeju dujude bbay na: «Ndɔ ke m-tete mapa siri mba dewje kɔr sɔ le,
e-mbɔnje kese ddusu kare baann wa?» Dialeje te na:« Ngann kare Siri.»
21 Yeenn ngaa ń-dujude na: « Yeenn kara e-gereje ang bbay wa?»

Jeju dda are nje-kem-tɔ oo lo Betesayida

22 Jeju de ke nje-njaje goe te ń-teeje Betesayida a, dewje ddeeje ke mare
nje-kem-tɔ rɔ Jeju te le, ngaa waleje nya kare ɔre ke jia.
23 Nuwa ji nje-kem-tɔ le ngaa ń-tee saa me bbe te le ke ddang. Ń-dda
maann tae nɔru ne keme ngaa nila jia keme te. Goe te a, ń-duje na: « Oo
mare ne wa?»
24 Dingaw le teyn keme ngaa pa na: « Moo dewje a ń-toje toke le
kakejeenn, a daw ń-nja.»
25 Goe te a, Jeju tel ila jia kem dingaw te le bbay, ngaa keme le uja are
noo neje tɔyn ke maje.
26 Jeju tubbae kare ń-tel key laa, ngaa pa are na: « Ande me tɔku bbe te
le ang.»

Pierre pa na Jeju to Mesi

27 Jeju de ke nje-njaje goe te dawje er ke ngann bbeje te ke mbɔr Sejare
Pilipi te. Toke daw dawje a, ń-duju nje-njaje goe te na: « Dewje na m-to na
wa?»

28 Dilaeje te na: « Mareje paje na e-to Jan-Batisi, mareje paje na e-to Eli,
a mareje paje na e-to kara le Nje-kilaje mber-tar le Lubba.»
29 Ngaa ń-dujude na : « A sese, e-paje na m-to na wa?» Piyar ilae te na:
« E-to Mesi.»
30 Yeenn ngaa ń-dɔru mbide nya kare ń-paje tare dare dew ang.

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa horo dewje te ke oy

31 Goe te a, Jeju unn kutu tɔju ne nje-njaje goe te na: « Maji kare Ngonn le
dew oo ndoo nya. Tɔkuje le Jiipije, ke tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje
gel Ndu a mbeteje. Da tɔleje, ngaa ndɔ mota goe te a, na kin horo dewje
te ke oy.
32 Ń-pa tar neenn le narede ke ddaka ke maje. Yeenn ngaa Piyar ɔre ke
guku, a unn kutu kin saa.
33 A Jeju turu rɔe aa nje-njaje goe te le ngaa in ke Piyar pa na: « Ɔtu ke
ddang gom te, Satan, mba keje lei to keje le dew bbo to keje le Lubba ang.»
34 Goe te a, ń-bbar dewje ke banya, ke nje-njaje goe te ngaa ń-pa narede
tɔyn na: « Toke dew ndiki ta kunn gom a, maji kare neje rɔe ang, ngaa
noto kake-dese laa, a nunn gom.
35 Mba dew ke ndiki ta ngem tebbe laa a, tebbe laa le a nayn ke kɔrɔ.
A dew ke tebbe laa nayn ke kɔrɔ wɔju dɔm, ke dɔ Tar ke maji a, a ngem
tebbe laa le toke tɔkɔrɔ njaa.
36 Bbo dew inga ne tɔyn ke dɔ nange te neenn, a tebbe laa nayn ke kɔrɔ
a, ddi ke maji a na kinga goe te wa?
37 Ddi a dew a kase ta kare ta tel kinga ne tebbe laa wa?
38 Bbo dew dda rɔ-kul lem, ke rɔ-kul tar lem kem dewje te ke bbokone
neenn a, Ngonn le dew a dda rɔ-kul laa ndɔ te ke na ddee ke anjije laa
ke majije tɔyn me piti te le Bɔeje. Mba dewje ke bbasine neenn le toje to
nje-ne-ddaje ke maji ang ddem, nje-mbeteje taa Lubba ddem.

9

1 Jeju tel pa arede bbay na: « Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, mare dewje
horose te neenn a koyje ang ndereng, ta da koo Bbe-kɔn le Lubba ke a
ddee ke singa-mɔngu.

Jeju turu to dang

2 Ndɔ misan goe te a, Jeju jin Piyar, Jake, ke Jan ngaa aw ke de dɔ ddingiri
te ke karede baa. Jeju turu to dang kemde te.
3 Kubbu laa kara ndɔnren ngaa nda kayn kayn. Dew kara dɔ nange te
neenn ke a kase dda kubbu laa kare nda toke baann goto.
4 A ta koo a, nje-njaje go Jeju te le ooje Eli de ke Moyiji ke aw paje saa
tar.
5 Yeenn ngaa Piyar pa are Jeju na: « Nje-ne tɔju, maji kare n-nayn neenn,
jula key-kam mota: Lei kara, le Moyiji kara, le Eli kara.»
6 Piyar gere tar kara ke a pa ang, mba ne de ke nje-mareje ke joo le bbeel
ddade nya.
7 Mum ddee kiride ngaa mare ndu bbar me mum te le na: « Dew neenn
to Ngunum ke m-ndikie nya. Ooje tae!»
8 A ta koo a, nje-njaje-go Jeju te le aaje lo mbɔrde te a, dooje dew kara
ang ngaa. Jeju ke kare baa njaa ar ke de.
9 Toke dinje dɔ ddingiri te le daw ddisije a, Jeju ndɔru mbide na: « Dang
kara e-paje tar ne ke ooje le areje dew oo ang, ndereng ndɔ te ke Ngonn
le dew a kin horo dewje te ke oy.»

10 Ɲ-ndikije go tar te le Jeju le ke maje, a daw dujuje tar horode te na: « Kin horo dewje te ke oy a to ddi wa?»
11 Ngaa ɲ̂-dujuje Jeju na: « Mba ddi bba nje-kɔruje gel Ndu paje na Eli a ddee dɔngɔr bba wa?»
12 Jeju ilade te na: « Tɔkɔrɔ, Eli a ddee dɔngɔr bba njaa, ta tel ke neje tɔyn dɔgɔlɔ te. A mba ddi bba Maketuru le Lubba pa na: ‹Ngonn le dew a koo ndoo nya, ngaa dewje a mbeteje› wa?
13 A m-pa marese, Eli ddee mban. A ɲ̂-ddaje saa ne tɔyn ke mede ndiki, ddew kara baa ke tar ke Maketuru le Lubba pa dɔe te le.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ mare ngonn te

14 Kare ke Jeju de ke nje-njaje goe te ke mota le ɲ̂-ddeeje ngɔsi ke keseje a, dooje dewje ke banya ke guku keseje le, ke nje-kɔruje gel Ndu ke aw maynje tar ke de.
15 Kake dewje ke banya le ooje Jeju le a, mede unda dɔ benya, ngaa ɲ̂-tilaje keme ke ngɔru ta ddae lapiya.
16 Jeju duju nje-njaje goe te na: « Aw maynje ke de tar wɔju dɔ ddi wa?»
17 Mare dew ke ee horo dewje te ke banya le ilae te na: « Nje-ne-tɔju, m-ddee ke ngunum ke dingaw rɔi te mba mare ndil ke maji ang aw jɔke are ɲ̂-pa tar ang.
18 Lo tɔyn njaa ndil le aw unne te ilae nangê. Jum-tae aw tee, naw ngeer ngange ngaa ɲ̂-mɔngu. M-duju nje-njaje goi te kare ɲ̂-tubbaje ndil ke maji ang le a, duma ne pin.»
19 Jeju pa arede na: «E-see dewje ke koo me te lese goto neenn, ma nayn ke se be mba ndɔ baann wa? Ma kumase mba ndɔ baann bbay wa? E-ddeeje ke ngonn le aremje.»
20 Yeenn ngaa ɲ̂-ddeeje ke ngonn le dareje. A kake ndil ke maji ang le oo Jeju a, unn kutu yeke ngonn le ke singa. Ngonn le oso nangê naw ndubbu ngaa jum-tae aw tee.
21 Jeju duju bɔ ngonnje le na: «Neenn aw ddae dda ndɔ baann ngaa wa?» Bɔeje le ila Jeju te na: «Ke kase baa njaa.»
22 Ndil le aw ilae taar taar kem puru te, ang a, me maann te ta kare noy. Bbo ase ta dda mare ne a, oo kem-to-ndoo leje bbo umaje.»
23 Jeju pa are na: «Mba ddi bba e-pa na: ‹Bbo ase ta dda mare ne a,› wa? Dew ke koo mee te laa to a kase dda ne tɔyn!»
24 Njange baa njaa a, bɔ ngonnje le uru ekii ke taar na: «Moo mem te! A e-ddee umam mba koo me te lem goto.»
25 Jeju oo dewje ke banya ke aw ddeeje ke ngɔru ke rɔde te a ndange ndil ke maji ang le na: «Ei ndil ke nje-dda kare dew pa tar ang ddem, dew oo tar ang ddem, e-tee rɔ ngonn te neenn ke ddang ta e-tel ande mee te ang ngaa.»
26 Ndil ke maji ang le uru ekii, yeke ngonn le ke singa ngaa tee ke ddang. Ngonn le to toke dew ke oy are dewje nya paje na: «Noy mban.»
27 A Jeju uwa ji ngonn le are in ar taar.
28 Toke Jeju tel aw key, ngaa nje-njaje goe te njaa naynje saa ke karede baa a, ɲ̂-dujeje na: «Mba ddi bba jeje juma ke tubba ndil le pin wa?»
29 Nilade te na: «Ddew duju-Lubba te kara baa a dew a kase tubba ne ndil ke baann.»

Jeju tel pa tar koy ke tar kin laa

30 Dɔtuje lo teenn, ɲ̂-ndayje ke ddew ke nangue te ke Galile a ɲ̂-ndiki kare dew gere ang.

31 Mba, naw tɔjuje ne nje-njaje goe te ngaa ɲ̂-pa na : «Da kila Ngonn le
dew ji dewje te kare ɲ̂-tɔleje, ngaa ndɔ muta goe te a, na kin horo dewje
te ke oy.»
32 A nje-njaje goe te le gereje kande tar laa le ang, a ɲ̂-bbeelje ta duje.

Na to dew ke bo wa?

33 Daw ɲ̂-teeje Kaperenayum. A toke disije me key te a, Jeju duju nje-
njaje goe te na: «Ddi bba aw maynje ne naa tar horose te ddew-bô wa?»
34 A dilaje tar te ang, mba kare ke ɲ̂-naynje ddew-bô bbay le, daw maynje
naa tar ta gerese se na a to dew ke bo uta nje-mareje wa?
35 Yeenn ngaa Jeju isi nangê a bbar nje-njaje goe te ke dɔku gire joo le,
ngaa pa arede na: « Bbo dew ndiki ta to dew ke dɔngɔr a, maji kare ɲ̂-to
dɔbɔyn dew ke go keseje te tɔyn, ngaa ɲ̂-ddee to nje-kula lede tɔyn.
36 Goe te a, Jeju unn mare ngonn ke ngaji undae dann de te. Nuwae ke
kare te, a ɲ̂-pa nare nje-njaje goe te na:
37 «Dew ke taa mare ngonn ke toke ne neenn ke rɔe te ke rim a, ema
njaa ɲ̂-taam. Ngaa dew ke taam ke rɔe te a, to dew ke ulam a ɲ̂-taae, bbo
to ema ke karem ang.»

Dew ke mbeteje ang, to dew leje

38 Jan pa are Jeju na: «Nje-ne tɔju, joo mare dew aw tubba ndilje ke
maji ang ke rii. A n-sange ddew ta kɔke ddewe, mba ɲ̂-to dew leje ang.»
39 A Jeju ilae te na: « ɔkeje ddewe ang, mba dew kara ke a dda ne-mɔri
ke rim, ngaa njange baa goe te a, a tel pa tar lem maji ang goto.
40 Mba dew ke mbeteje ang, to dew leje.
41 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, toke dew arese maann-kay me engo-maann
te kara are ayje mba to ke e-toj e to dewje le Kiriste a, dew le a kinga kuka
laa.

Jeju ndɔru mbi nje-njaje goe te

42 Dew ke dda are mare ngonn kara horo dede te ke dooje mede te sem
neenn oso me majang te a, maji ta tɔ tɔku er gɔse te, ta kilae me baa te.
43 Bbo jii aw dda are e-dda majang a, e-gange ke ddang. Mba kinga tebbe
ke tɔkɔrɔ jii kara baa, maji uta ngem jii joo kem kaw ne kem puru te ke
aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.
44 [Lo teenn kore ke aw ɔn dew oy ang ddem, puru ke aw ɔn oy ang
ddem.]
45 Bbo gɔli aw dda are e-dda majang a, e-gange ke ddang. Mba kinga
tebbe ke tɔkɔrɔ gɔli kara baa maji uta ngem gɔli joo kem kare dilai ne
kem puru te, ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.
46 [Lo teenn, kore ke aw ɔn dew oy ang ddem, puru ke aw ɔn oy ang
ddem.]
47 Bbo kimi aw dda are e-dda majang a, ɔru ke ddang. Mba maji ta kande
Bbe-kɔn te le Lubba kimi kara baa, uta ngem kimi joo kem kare dilai ne
kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.
48 Lo teenn kore ke aw ɔn dew oy ang ddem, puru ke aw ɔn oy ang ddem.
49 Mba puru a kɔru dewje tɔyn toke kate ke dɔru ne te.
50 Kate to ne ke maji. A bbo kate tel neel ang ngaa a, ddi bba dew a
dda kare kate le tel neel bbay wa? Maji kare kate to rɔse te ta isije ke
me-wul-lɔm horose te.

10

Tar kinya naa le dene de ke dingaw

1 Goe te a, Jeju ɔtu lo teenn aw nange te ke Jude, tura Jurden te. A dewje
ke banya tel mbɔnje naa rɔe te bbay, are naw ń-tɔjude ne ddew kara baa
toke naw ń-dda ke ndɔ tɔyn.
2 Parijiyenje awje rɔ Jeju ta nae, ngaa dujeje na: « Ndu are ddew dingaw
ta tubba dene laa wa?»
3 Jeju ilade te na: « Moyiji unn ndu arese na ddi wa?»
4 Dilaeje te na: « Moyiji are ddew dingaw kare dda maketuru ta tɔju to
ninya dene le ne ngaa, bba ta tubba dene laa.»
5 Yeenn ngaa Jeju pa arede na: « Moyiji uja ndu neenn le maketuru te
arese wɔju dɔ me-ketere lese.
6 A kunn kutu neje te ke Lubba dda le, ń-dda dingaw de ke dene.
7 Mba yeenn a, dingaw a kinya bɔeje, ke kɔenje ta nayn ke dene laa,
8 ta dede joo kem, da ddeeje to da-rɔ ke kara baa.
9 Ne ke Lubba mbɔn naa te a, maji kare dew kayn hore ang.»
10 Kare ke ń-teeje key a, nje-njaje-go Jeju te le tel dujeje tar dɔ tar te
neenn le bbay.
11 Nilade te na: « Dew ke tubba dene laa, ngaa taa mare, dda maji ang
ke dene ke kete ke ń-tubbae le.
12 Ddew kara baa, bbo dene mbete ngaweje, a tel taa mare a, dene le
dda lo-to maji ang.»

Jeju bbar tar ke maji dɔ ngannje te

13 Dewje ddeeje ke ngannje kare Jeju ɔrude ke jia, a nje-njaje goe te aw
inje ke dewje le.
14 Jeju oo neenn le, a neele ang, ngaa pa are nje-njaje goe te le na: «
Inyaje ngannje are ddeeje rɔm te, ɔkuje de ddew ang. Mba Bbe-kɔn le
Lubba to le dewje ke toje toke le ngannje.
15 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, dew ke taa Bbe-kɔn le Lubba toke le ngonn
ang a, a kande me te ndɔ kara ang.
16 Yeenn ngaa nuwa ngannje le ke kare te, nila jia dɔde te ngaa ń-bbar
tar ke maji dɔde te.

Jeju de ke nje-ne-kinga

17 Kare ke Jeju unn ddew ta kɔtu a, mare dingaw ddee ke ngɔru ɔsu
mekeji gɔle nɔe te ngaa duje na: « Nje-ne-tɔju ke maji, ddi a maji kare
m-dda bba ta kinga ne tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ wa?»
18 Jeju ilae te na: « Mba ddi bba e-bbarem dew ke maji wa? Dew ke maji
goto, Lubba kara baa a maji.
19 E-gere nduje ke na: ‹E-tɔl dew ang, e-dda lo-to maji ang ang, e-bboko
ang, e-pa tar naji ngem ang, ere dew e-taa ne laa ang, e-wal bɔije ke kɔinje.»
20 Dingaw le ilae te na: « Nje-ne-tɔju, maw ngem ndujeenn ke kasem baa
ndereng bbokone.»
21 Jeju aae, ngaa ndike, ngaa pa are na: « Ne kara ngaa dui: Aw labbe neje
tɔyn ke ee ne, ta are nare nje-ndooje. A a kinga neje darâ. Goe te a, e-ddee
unn gom.»
22 A toke dingaw le oo tar le a, rɔe oy njururu ngaa nɔtu ke rɔ-neel ang,
mba nee ke ne-kingaje nya.
23 Jeju ila keme aa ne lo mbɔre te tɔyn ngaa pa are nje-njaje goe te na:
« To ngeng nya ke nje-ne-kingaje ta kande me Bbe-kɔn te le Lubba.»

24 Tar le gange singa nje-njaje goe te le. A Jeju pa arede bbay na: « Ngannem, to ngeng nya ta kande me Bbe-kɔn te le Lubba!
25 Kande le nje-ne-kinga me Bbe-kɔn te le Lubba ngeng uta kande le jambal buwa suwa te.»
26 Tar le aw gange singa nje-njaje goe te le ke kete kete. Ngaa ɲ̂-duju naa na: « Yeenn a, na bba ase kinga kaji wa?»
27 Jeju aade ngaa pa arede na: « To ne ke nya dew, bbo nya Lubba ang. Mba Lubba ase ta dda ne tɔyn.»
28 Yeenn ngaa Piyar pa are na: « Oo! Jinya neje tɔyn a junn goi.»
29 Jeju ilae te na: « Tɔkɔrɔ m-pa marese: Dew ke inya key laa, ngakɔen ke dingaw wase nje ke dene, kɔenje wase bɔeje, nganne wase ndɔɔje laa wɔju dɔm, ke dɔ Tar ke majia,
30 a tel kinga nejeenn ase gɔl kɔr kara bbasine neenn. Na kinga key, ngakɔen ke dingaw ke nje ke dene, kɔenjedede, ngannje, ke ndɔɔje. Dewje a kula keme ndoo tɔ. A na kinga tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ me ndɔje te ke aw ddeeje.
31 Nya le dewje ke toje to dewje ke dɔngɔr, a toje to dewje ke guku. Ngaa dewje ke toje to dewje ke guku, a toje to dewje ke dɔngɔr.

Jeju tel pa tar koy ke tar kin laa bbay

32 Jeju de ke nje-njaje goe te daw dawje ke Jurusalam a, nɔru nɔde. Keje tar tɔl nje-njaje goe te le ngaa bbeel dda dewje ke aw unnje gode le tɔ. Jeju tel ɔru nje-njaje goe te ke dɔku gire joo le er kara te, ngaa unn kutu pa tar karede dɔ ne te ke a ta kingae le na:
33 « Ooje, jaw jawje ke Jurusalam. Dewje a kilaje Ngonn le dew ji tɔku nje-poloje Lubba te, ke nje-kɔruje-gel ndu. Da gange sariya-yo dɔe te ngaa da kilae ji dewje te ke gereje Lubba ang.
34 Da kokeje, da ti weren dɔe te, da tundaeje, da tɔleje ngaa ndɔ mota goe te a, na kin horo dewje te ke oy.»

Jean de ke Jake ɲ̂-dujuje mare ne ji Jeju te

35 Goe te a, Jake de ke Jan ke toje to ngann le Jebede ɲ̂-ddeeje rɔ Jeju ngaa ɲ̂-paje dareje na: « Nje-ne tɔju, n-ndiki kare e-dda ne ke ja ta duji neenn areje.»
36 Jeju dujude na : « Ddi a e-ndikije kare m-dda marese wa?»
37 Dilaeje te na: « Ndɔ piti lei a, jeje ke joo neenn, are kara isi dɔ ji-kɔli te, a kara isi dɔ ji-geli te.»
38 Jeju ilae te na: « E-gereje ne ke aw dujuje ang. A kaseje ta kay engo kem-to-ndoo ke ma ta kay wa?» A kaseje ta kinga batem kem-to-ndoo ke ma ta kinga neenn wa?»
39 Dilaeje te na: « Jase.» A Jeju pa arede na: « Tɔkɔrɔ, a kayje engo kem-to-ndoo ke ma ta kay, a kingaje batem kem-to-ndoo ke ma ta kinga.
40 A tar kisi dɔ ji-kɔlem te, wase dɔ ji-gelem te to tar lem ang. Lo le to wɔju dɔ nje ke Lubba mɔse kete wɔju dɔde.»
41 Keseje ke dɔku le ooje tar le a, ungu ɔnde dɔ jake de ke Jan te.
42 Yeenn ngaa Jeju bbarde tɔyn ngaa pa arede na: « E-gereje to nje ke dewje aw oojede to mbayje aw ddaje dingaw dɔ dewje te, ngaa dewje ke bo aw nyaje dɔde te.
43 A horose te, to toke baann ang. A toke mare dew horose te ndiki ta ddee to dew ke bo a, maji kare ɲ̂-ddee to nje-kula lese.
44 Ngaa toke mare dew horose te ndiki ta ddee to dew ke dɔngɔr a, maji kare ɲ̂-ddee to bbere lese tɔyn.

45 Mba Ngonn le dew ddee kare dewje ddeeje to nje-kulaje laa ang. Ń-
ddee ta to nje-kula le dewje, ta kunn rɔe to ne-kuka dɔ dewje ke banya.

Jeju dda are kem Bartime ddee maji

46 Jeju, ke nje-njaje goe te ń-teeje Jeriko. Ngaa toke Jeju de ke nje-njaje
goe te, ke dewje ke banya daw ń-teeje me tɔku bbe te le ta kɔtu a, mare
nje-kem-tɔ ke to ngonn le Time, ria na Bartime isi mbɔr ddew te aw kɔy
ne.
47 Toke noo na Jeju ke Najarete a aw nday a, nunn kutu kuru ekii na: «
Jeju, Ngonn le Dabbiti oo kem-to-ndoo lem!»
48 Dewje nya inje saa kare nutu tae, a nuru ekii ke taar na: « Ngonn le
Dabbiti, oo kem-to-ndoo lem!»
49 Jeju ar lo kara ngaa pa na: « E-bbareje.» Dewje le bbareje ngaa paje
areje na: « E-dda singa in taar, naw bbari!»
50 Nila tɔku kubbu laa nangê, nubba nange nin nar taar ngaa naw ke rɔ
Jeju te.
51 Jeju duje na: « Ddi a e-ndiki kare m-dda mari wa?» Nje-kem-tɔ le ilae
te na: « Nje-ne-tɔju, m-ndiki ta tel koo lo!»
52 Jeju pa are na: « Aw, koo me te lei aji!». Njange baa goe te a, ń-tel noo
lo ngaa nunn go Jeju ddew-bô.

11

Kande le Jeju Jurusalam

1 Toke Jeju ke nje-njaje goe te teeje ngɔsi ke Jurusalam, ngɔsi ke Betepaje,
ke Betani, dɔ ddingiri kake olibeje te a, Jeju ula nje-njaje goe te joo nɔe te
kete.
2 Ngaa pa arede na: « Awje ngonn bbe te ke nɔse te tonn. A ta teeje be a,
a kooje mare ngonn kororo ke ń-tɔe, nayn dew isi dɔe te ang bbay. E-tuteje
e-ddeeje saa.
3 Bbo dew dujuse na: ‹Mba ddi bba e-ddaje ne ke be wa› a, ilaeje te na:
‹Ebbe-dewje a duju, a na kare ń-tel saa njange baa.› »
4 Dawje ngaa dingaje ngonn kororo ke toke tɔe ta ndoko te ddaka mbɔr
ddew te, ngɔsi ke ta key ngaa ń-tuteje.
5 Mare dewje ke eeje teenn dujujede na: « Ddi a aw ddaje neenn wa?
Mba ddi bba aw tutuje ngonn kororo le wa?»
6 Nje-njaje go Jeju te le ilaje dewje le te ddew kara baa toke Jeju pa arede
le. Ngaa dewje le inyade are dawje saa.
7 Dawje ke ngonn kororo le dare Jeju. Ń-labbeje kubbuje lede dɔ kororo
te le, ngaa Jeju aal isi dɔe te.
8 Dewje nya labbeje kubbuje lede dɔ ddew te, a mareje tukaje kamje me
mu te labbeje dɔ ddew te.
9 Dewje ke aw njaje nɔ Jeju te, ke nje ke aw njaje goe te aw uruje ekii
na: « Ojana! Maji kare Lubba bbar tar ke maji dɔ dew te ke aw ddee ke ri
Ebbe-dewje.
10 Maji kare Lubba bbar tar ke maji dɔ kɔn-bbe te ke aw ddee. Kɔn-bbe
le kajeje Dabbiti. Piti to le Lubba ke isi ddutu dara te nu!»
11 Jeju tee Jurusalam, ngaa aw ande key-polo-Lubba te. Nila keme naa
ne neje tɔyn mbɔre te, ngaa goe te a, ne de ke nje-njaje goe te ke dɔku gire
joo le dawje ke Betani mba lo wul mban.

Kake Pige ke ande ang

12 Lo-kare te a dinje Betani daw dɔtuje a, bbo dda Jeju le.

13 Noo mare kake pige ke kame ee te ddew ew, ngaa naw ngɔsi ta koo se
kande to wa? A kame dɔrɔ a noo. Mba to neyn kande le Pige ang.
14 Yeenn ngaa Jeju pa are kake Pige le na: « A kande kare dew usa ang
nyɔm!» Nje-njaje go Jeju te le ooje tar le.

Jeju tubba nje-ne-labbeje key-polo-Lubba te

15 Ń-teeje Jurusalam a, Jeju ande key-polo-Lubba te. Nunn kutu tubba
nje-ne-labbeje, ke nje-ndoko neje me key-polo-Lubba te le. Ń-tuta tabeleje
le nje ke aw mbelje nare, ke ne-kisi le nje-labbe derje ń-tila,
16 ngaa nare dew kara oto mare ne nday ne me key-polo-Lubba te le ang.
17 Goe te a, ń-tɔjude ne na: « Lubba pa me maketuru te laa na: « Da
bbar ri key lem to key-duju Lubba, ke gel-dewje tɔyn a duju Lubba me te.
A sese, e-ddaje areje ddee to lo-kiya-rɔ le nje-bbokoje wa!»
18 Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel-ndu ooje tar le ngaa, aw
sangeje gusu ke ta tɔl Jeju. Ń-bbeleje nya, mba ne-tɔju laa aw gange singa
dewje ke banya le tɔyn.
19 Lo-kul a, Jeju ke nje-njaje goe te ń-teeje me tɔku bbe te le ke ddang.

Tar kake pige ke oy

20 Lo-kare ke endɔɔ a daw ń-ndayje a, dooje kake pige le a oy taar
ndereng ngirae te.
21 Me Piyar ole dɔ tar teenn le, ngaa pa are Jeju na: « Nje-ne-tɔju, oo
kake pige ke ɔru saa le a oy njan toonn.»
22 Jeju pa arede na: « Ooje mese te ke Lubba.»
23 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese: Bbo dew pa are ddingiri toonn na: ‹Ɔtu lo
teenn aw oso bâ›, a bbo keje-tar to mee te ang, a Lubba a dda kare ne le
ddee toke baann.
24 Mba yeenn a, m-pa marese: Ne tɔyn ke aw dujuje Lubba wɔju dɔe a,
maji kare ooje mese te to ingaje ne le mban, a Lubba a karese.
25 Ngaa toke arje taar ta duju Lubba, a bbo eeje ke tar ke mare dew a,
ɔruje tar le dɔe te, areje Bɔsese ke isi me dara te ɔru tar dɔse te tɔ.»
26 A bbo ɔruje tar dɔ dewje te ang a, Bɔsese ke darâ a kɔru tar majang
ke e-ddaje dɔse te ang tɔ.

Na are singa Jeju wa?

27 Jeju ke nje-njaje goe te ń-telje Jurusalam bbay. Kare ke Jeju aw nja
me key-polo-Lubba te a, tɔku nje-poloje Lubba ke nje-kɔruje gel-ndu, ke
tɔkuje le Jiipije ddeeje rɔe te.
28 Ń-dujeje na: « Na a ari ddew ta dda ne neenn wa? Wase na njaa gate
a ari singa ta dda ne neenn wa?
29 Jeju ilade te na: « Ma dujuse tar kara baa. Toke ilamje te a, ma bbar
ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese tɔ.
30 Na a ula Jan are dda batem dewje wa? Lubba wase dewje wa? Ilamje
tar te.»
31 A ń-paje horode te na: « Bbo jilaje te n-pa na: ‹ Lubba a ulae› a, na
pa na: ‹ Mba ddi bba e-ndikije te ke Jan le ang wa?›
32 A bbo n-paje na: ‹ Dewje a ula Jan a...› » Tɔku nje-poloje Lubba ke
nje-kɔruje gel-ndu, ke tɔkuje le Jiipije le bbeelje dewje ke banya le, mba
dewje tɔyn ooje Jan to nje-kila mber-tar le Lubba.
33 Yeenn ngaa dilaje Jeju te na: « N-gere ang.» Ngaa Jeju pa arede na: «
Ema kara ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese ang tɔ.»

12

Gusu-tar dɔ nje-ddaje kula ndɔɔ binye te

1 Goe te a, Jeju unn kutu pa tar ke nje-njaje goe te ke gusu-tar na: « Mare
dingaw dda ndɔɔ binye. Ń-dda ndoko ń-guku ne dɔe. Nuru buwa me er
te mba kore ne maann binye le. Ngaa ń-dda mare lo-kisi taar mba kaa ne
lo ke dɔ ndɔɔ te le. Goe te a, ninya ndɔɔ le ji mare nje-kula ndɔ binyeje te
a, naw mba te.
2 Tee kare kuja kande binye te le a, nula nje-kula laa rɔ nje-kula ndɔɔ
binyeje te le kare dula ke engaen.
3 A nje-kulaje le uwaeje undaeje ngaa tubbaeje are ń-tel jia baa.
4 Nje-ndɔɔ le ula mare nje-kula laa a, nje-kulaje le undaje dɔe ngaa tajeje.
5 Nje-ndɔɔ le tel ula mare bbay a, a nje-kulaje le tɔleje. Ń-tel nula mareje
banya bbay a, nje-kulaje le tunda mareje, a tɔl mareje.
6 Ngonne ke dingaw ke ń-ndike nya kara baa ngaa nayn. Nulae to dɔbɔyn
dew rɔ nje-kulaje te le mba ń-pa na: ‹Da bbeel ngonnum.›
7 A nje-kulaje le paje horo naa te na: ‹Nje-kuwa ne-ndubba le ann. E-
ddeeje areje ń-tɔle, ta ndɔɔ le ddee to leje!›
8 Yeenn ngaa, duwaje ngonn le, ń-tɔleje ngaa ń-teeje ke niinne me ndɔɔ
te le dilaje ddaka.
9 Ddi a nje-ndɔɔ le a dda wa? Na ddee tɔl nje-kulaje le ta na teel ke ndɔ
le kare mare nje kula ndɔɔ binyeje te ke ddang.
10 E-turaje tar ke Maketuru le Lubba pa neenn ang wa? Maketuru le na:
‹Er ke nje-kɔsuje key mbeteje le,
er lel ddee to singa gɔl key ke dungu nangê.
11 To ne ke Ebbe-dewje a dda,
ngaa kura nya kemje te.› »
12 Daw sangeje ddew ta kuwa Jeju le mba ń-gereje to ń-pa gusu-tar neenn
le wɔju dɔde. A ń-bbeelje dewje ke banya le, ngaa dinyaeje a dɔtuje.

Tar kuka lambo ke Sejar

13 Dulaje mare Parijiyenje, ke mare dewje ke eeje me mbɔnaa te le Erode
Atipase rɔ Jeju te ta nae ddew tar te ke tae te.
14 Ń-ddee ń-paje dareje Jeju le na: « Nje-ne-tɔju, n-gere to aw pa tar ke
tɔkɔrɔ, aw tɔju ddew le Lubba ddew tar te ke tɔkɔrɔ. Ngaa aw bbeel kem
dew ang ddem, dew ke bo wase dew ke ten kara osoi te ang. E-pa areje
joo: Ndu areje ddew ta kuka lambo ke tɔku mbay Sejar wase ta kuka ang
wa? Ta juka wase juka ang wa?»
15 A Jeju gere to ne ke daw deje mede te to dang ke ye ke daw ń-pa, ngaa
pa arede na: « Aw namje mba ddi wa? E-ddeeje ke mare kande nare kara
aremje moo.»
16 Ń-ddeeje ke mare kande nare dareje, ngaa ń-dujude na: « Endaji dɔ
dew, ke maketuru ke ń-dda kande nare te neenn toje to le na wa?» Dilaeje
te na: « To le Sejar.»
17 Yeenn ngaa Jeju pa arede na : « Areje Sejar ne ke to le Sejar, a areje
Lubba ne ke to le Lubba.» Tar laa le nya dewje ke ddeeje ta nae le.

Tar kin le dewje ke oy

18 Mare saduseyenje ddeeje rɔ Jeju te. Saduseyenje le paje na dewje ke
oy a kinje ang. Ń-dujuje Jeju na:

19 « Nje-ne-tɔju, Moyiji unn ndu areje me maketuru te na: ‹Toke dingaw
uju ke dene laa ang, a oy a inyae, a bbo ngokɔn dingaw le to a, maji kare
ń-taa dene le nuju ne ngannje nare ngokɔen ke oy le.
20 Lew, mare ngakɔn naaje ke dingaw eeje siri. Ne ke dɔngɔr ń-taa dene,
ngaa nuju saa ang a noy.
21 Joo lede taa dene le a uju saa ang a oy tɔ. Mota lede ta dene le a toke
baann bbay.
22 Aw ne ke goe goe are dede ke siri le dujuje ang a doyje tɔyn. Ngaa goe
te a, dene le kara oy tɔ.
23 Ndɔ kin le dewje ke oy a, na horode te a, a to nje-dene le wa? Mba
dede siri tɔyn njaa ń-taaje dene le.»
24 Jeju ilade te na: « E-ndemje ddew, mba e-gereje Maketuru le Lubba
ang ddem, e-gereje singa-mɔngu le Lubba ang ddem.
25 Ndɔ ke dewje ke oy inje a, dingaw a taa dene ang ddem, dene a taa
ngaw ang ddem. Da kisije toke le anjije me dara te.
26 Tar ke wɔju dɔ kin le dewje ke oy le, e-turaje tar ke me maketuru te
le Moyiji le ang wa? Lubba pa are Moyiji mbɔr ber-kam te ke aw ɔn puru
pa na: ‹M-to Lubba le Abaraham, Lubba le Ijake, ke Lubba le Jakobbo.›
27 Lubba to Lubba le dewje ke oy ang, ń-to Lubba le dewje ke isi kem
baa. Yeenn a, e-ndemje ddew njaa nyɔm.»

Ndu ke ngeng uta keseje

28 Mare nje-kɔru gel Ndu oo tar lede le, a gere to tar ke Jeju ilade te to ke
dɔgɔle, ngaa ddee rɔ Jeju te ngɔsi duje na: « Ndu ke dda ngeng uta keseje
tɔyn wa?»
29 Jeju ilae te na: « Ndu ke ngeng uta keseje na: ‹See ngann Ijarayelje,
ooje! Ebbe-dewje ke to Lubba leje a to Ebbe-dewje kara baa.
30 Maji kare e-ndiki Ebbe-dewje Lubba lei ke mei tɔyn, ke kewn lei tɔyn,
ke keje lei tɔyn, ke singai tɔyn.›
31 Joo le ndu a neenn: ‹E-ndiki nje-mari toke da rɔi njaa.› Mare ndu ke
ngeng uta nje ke jo neenn goto.»
32 Nje-kɔru gel Ndu le pa are Jeju na: « Maji nya, Nje-ne-tɔju! Tar ke tɔkɔrɔ
a e-pa neenn. Ebbe-dewje a to Lubba kara baa, mare Lubba dang goto.
33 Maji kare dew kara kara ndiki Lubba ke mee tɔyn, ke keje laa tɔyn, ke
singae tɔyn. Ngaa maji kare ń-ndiki nje-mare toke da-rɔe njaa. Yeenn maji
uta ne-poloje ke ta ro ke ne-kare-baaje dang dang.»
34 Jeju oo a, tar ke nje-kɔru gel Ndu le ilae te le to tar kem-kare. Yeenn
ngaa ń-pa nare na: « Ee ngɔsi baa ke Bbe-kɔn le Lubba.» Goe te a, dew tay
duje tar ang ngaa.

Tar dɔ Mesi te de ke Dabbiti

35 Jeju aw tɔju ne me key-mbɔn naa te le jiyipije a, duju tar na: « Nje-
kɔruje gel ndu a kaseje ta pa na Kiriste to ngonn le Dabbiti toke baann
wa?
36 Dabbiti njaa kara, toke Ndil-me-nda ddusu mee a, pa na:
Ebbe-dewje Lubba pa are Ebbemje na:
‹E-ddee isi dɔ ji-kɔlum te,
ndereng ta mungu nje-baanji lei kɔy gɔli te bba.›
37 Dabbiti njaa kara bbar Kiriste to Ebbeeje. Yeenn a, Kiriste le a to ngonne
toke baann wa?» Dewje ke nya aw ooje tar laa le ke rɔ-nel.

Jeju ndɔru mbi dewje wɔju dɔ nje-kɔruje gel Ndu

38 Jeju pa me ne-tɔju te laa na: « Aaje rɔse wɔju dɔ nje-kɔruje gel ndu ke
ndikije ta kula kubbu ke ngal bba ta kase ne lo, ngaa ndikije kare dewje
ddajede lapiya nata.
39 Ñ-ndikije ta kuwa lo kisi ke kete me key-mbɔ-naa te, ngaa ta kuwa
dɔngɔr lo-kisi lo ne-kusa kusu te.
40 Daw ñ-taaje neje le dene-ndubbaje jide te tɔyn ngaa daw dujuje Lubba
kure ew ta kare dewje oojede to dewje ke maji nya. Mba yeenn a, sariya
ke dɔde te a ngeng nya kuta le kese dewje.»

Ne-kare baa le dene-ndubba ke to nje-ndoo

41 Goe te a, Jeju tur keme ke ne te ke daw dila ne-kare-baa me te, ngaa
naw noo ne ke dewje aw ilaje. Nje-ne-kingaje aw ilaje tɔku nare.
42 Mare dene-ndubba ke to nje-ndoo ddee ila ngann kande nare joo kɔre
boy ang.
43 Yeenn ngaa Jeju bbar nje-njaje goe te ngaa pa arede na: « M-pa tar
ke tɔkɔrɔ marese: Dene-ndubba ke to nje-ndoo neenn ila ne bo uta dewje
tɔyn.
44 Mba kese dewje tɔyn, nare ke dooje ne ta dda ne ang a dilaje. A ne,
bbay nare ke nayn ta kare ñ-ngem ne rɔe a nila.»

13

Jeju pa tar key-polo-Lubba ke da tɔ

1 Kare ke Jeju in me key-polo-Lubba te aw tee ke ddaka a, mare nje-nja
goe te pa are na: « Nje-ne tɔju, Oo erje ke kura neenn, oo tɔku key neenn!»
2 Jeju ilae te na: « Tɔku key ke aw oo neenn le, mare er kara a nayn dɔ
mare te, lo te ke neenn ang. Da tɔ neje neenn tɔyn.»

Neje ke a toje kete bba ddutu ndɔ a ddee

3 Jeju isi nangê dɔ ddingiri olibeje te, nɔ key-polo-Lubba te. A Piyar, Jake,
Jan ke Andere ke isije saa keteenn ke karede baa le dujeje na:
4 « E-pa areje: Ndɔ ke dda nejeenn a teeje wa? Ddi a, a tɔjuje kare ke
neje tɔyn a tunga ne le wa?»
5 Yeenn ngaa Jeju pa arede na: « Aaje rɔse! Areje dew erese ang!
6 Dewje nya a ddeeje ke rim ngaa a paje na: ‹M-to Mesi le!› Da kereje
dewje nya.
7 Bbo ooje tar ddɔ ke aw ddeeje ngɔsi ke tar ddɔ ke nayn ddew ew a,
areje bbeel ddase ang. Maji kare nejeenn le toje. A, a to ddutu ndɔ ang
bbay.
8 Gel-dewje a kinje ta dda ddɔ ke mare gel-dewje. Bbe-kɔn a kin ta dda
ddɔ ke mare bbe-kɔn. Nange a yeke loje te dang dang, tɔku bbo a koso. A
nejeenn tɔyn a toje toke le kunn-kutu nduru-ndo le dene.»

Ne ke a kinga nje-njaje go Jeju te

9 « A sese, undaje kemse dɔ rɔse te. Dewje a kaw ke se nɔ sariya te.
Dewje a tundase me key-mbɔn naa te le Jiipije, da kaw ke se nɔ ngann
mbayje te, ke nɔ tɔku-mbayje te wɔju dɔm, ngaa a toje to nje-tar-najije
lem.
10 Mba maji kare dila mber Tar ke majidare dewje tɔyn kete bba.
11 Toke daw ke se sariya te a, areje mese sangese kete wɔju dɔ tar ke a
paje wase, gusu ke a paje ne tar le ang. Tar ke Lubba a karese kare teenn
njaa, a ta e-paje. To tar ke sese njaa a, a paje ang. To Ndil-me-nda a, a pa
tar le.

12 Dewje a kilaje ngokɔnde ji dewje te kare ñ-tɔlde, ngaa bɔje a ddaje
toke baann ke ngannde tɔ. Ngannje a ddeeje to nje-baanji le nje-kujude,
ngaa da kare ñ-gange sariya-yo dɔde te.
13 Dewje tɔyn a mbetese wɔju dɔm. A dew ke uwa are ngeng ndereng
tee kɔnye te a, a kinga kaji.»

Dewje a kooje ndoo nya

14 « A kooje ‹ne ke maji ang ke aw tuju lo› le lo-kisi te ke to wɔju dɔe
ang. Maji kare dew ke aw tura maketuru neenn gere ke maje! Kare teenn,
maji kare dewje ke isije nange Jude te aynje awje dɔ ddingirije te.
15 Maji kare dew ke isi lo-kisi te ke dɔ key te ddisi aw me key te ta kunn
mare ne ang.*
16 Ngaa toke dew ee ndɔɔ a, maji kare ñ-tel bbee mba kunn kubbu laa
ke ngal ang tɔ.
17 Dɔ ndɔje teenn, a to ndoo nya kare deneje ke eeje ke sem, ke nje ke
ngannde aw ilje mba.
18 E-dujuje Lubba kare neenn tee dɔ-ney-kul te ang.
19 Mba me ndɔje teenn, dewje a kooje ndoo nya. Unn kute dɔ ndɔ te ke
Lubba dda ne nange ndereng bbokone, dewje ooje ndoo toke baann ang.
Goe te kara, dewje a kooje ndoo toke baann ang ngaa.
20 Toke Ebbe-dewje tel ke ndɔ nejeenn le are nayn ngaji baa ang a, dew
kara a kinga kaji ang. A ñ-tel ne njaa wɔju dɔ dewje ke ñ-mberede toke
kete.
21 Yeenn a, toke dew pa arese na: ‹Ya! Mesi ee neenn,› wase: ‹Nee yonn›
a, e-ndikije te saa ang.
22 Mba mesije ke tɔkɔrɔ ang, ke nje-kilaje mber-tar ke tɔkɔrɔ ang a
ddeeje. Da ddaje ne-mɔrije ke neje ke dum dɔ koo, ta bbo ddew to a,
nje ke Lubba mberede kara ta kerede tɔ.
23 Yeenn a, sese, aaje rɔse! Mba m-pa nejeenn kete marese mban.

Ngonn le dew a ddee

24 « Dɔ ndɔɔje teenn, go ndoo te ke dewje a kooje le a, kare a tuka ndul,
ney a nda ang ngaa.
25 Endentenrendenje a kinje darâ gaynje nangê, ngaa singa-mɔnguje ke
me dara te a yekeje.
26 Yeenn ngaa, a kooje Ngonn le dew a ddee me mum te ke singa-mɔngu
laa tɔyn ddem, ke piti ddem.
27 Yeenn ngaa, na kula anjije kare mbɔnje dewje ke ñ-mberede dɔ nange
te tɔyn, unn kute kɔyn nange te kara tee kɔyn nange te ke kara.»

Ne-kɔju-mare ke to kake Pige

28 « Ooje ne-kɔju mare dɔ kake Pige te. Toke barkem kake Pige unn kutu
tewn, a kame aw unju a, e-gereje to neyn ne-dubbu ee ngɔsi ngaa.
29 Ddew kara baa, toke ooje nejeenn le a, maji kare e-gereje to Ngonn le
dew ee ngɔsi ngaa. Nar ta key te lese.
30 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: dewje ke bbokone neenn a koyje tɔyn ang
bbay a, nejeenn tɔyn a teeje.»
31 Dara, ke nange a ndayje, a tarje lem a ndayje ndɔ kara ang.»

Dew kara gere ndɔ ke Ngonn le dew a ddee ne ang

32 « A ndɔ, wase kare ke nejeenn le a teeje ne le dew kara gere ang.
Anjije ke darâ, wase Ngonn le kara gere ang. Bɔ ke kare a gere.

* **13:15 13.15** Ooje Matiye 24.17

33 Aaje rɔse bbo e-tibbije ang. Mba e-gereje ndɔ ke nejeenn le a teeje ne ang.
34 Neennn a to ddew kara baa toke dew ke aw ke mba te. Ninya key nare nje-kulaje laa kare ɲ-ngemje. Nare dew kara kara kula laa kare dda. A, nunn ndu nare nje-ngem ta key kare ta aa lo ke kete bbo tibbi ang.
35 E-tibbije ang, mba egereje ndɔ ke nje-key le a ddee ne ang, dɔ-kar te, wase dɔ bakebbe te, wase toke kunran aw nɔɔ, wase ta lo-kare te. [Yeenn a, e-tibbije ang, mba e-gereje ndɔ ke nje-key le a ddee ne ang. Na ddee dɔ-kare te wase, til te ke lo to yenene wase, dɔ-bakebbe te wase, ke esindɔɔ wa kara a gereje ang.]
36 Mba kare ɲ-tel ɲ-ddee busu a, ningaje dɔ bbi te ang.
37 Tar ke m-pa marese neenn, m-pa mare dewje tɔyn: Areje kemse ketere.»

14

Tɔku dewje ooje taa ta tɔl Jeju

1 Kusu-pake, ke kusu mapa ke ɲ-dda ke wum ang naynje ndɔ joo baa. A, tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel ndu aw sangeje ddew ke ta kuwa ne Jeju ke ke gusu ta tɔle.
2 Mba ɲ-paje na: « Maji kare juwae ndɔ kusu te ang mba a kuju bula.»

Mare dene ungu yambo dɔ Jeju te

3 Jeju ee Betani me key te le Simɔ ke to nje-banji. Kare ke naw nusa ne a, mare dene ddee ke yambo ke gate ngeng, me ku Alebatere te. Ɲ-tɔ ta ku le ngaa nungu yambo le dɔ Jeju te le.
4 Rɔ mare dewje ke eeje teenn neelde ang ngaa ɲ-paje horode te na: « Ɲ-tuju yambo neenn baann mba ddi wa?
5 Jase ta labbe yambo le kande nare tɔl muta a kare nje-ndooje ang wa! Ngaa ɲ-paje tar le dene le maji ang.
6 A Jeju pa arede na: « Inyaeje ddekeke! Aw jɔkeje mba ddi wa? Ne ke ɲ-dda sem neenn to ne ke maji.
7 Nje-ndooje a kee ke se neenn ke ndɔ tɔyn. Ndɔ ke mese ndiki a, a ddaje ke de maji. A ema, ma kee ke se ke ndɔ tɔyn ang.
8 Ne ke nase ta dda, a ɲ-dda. Nungu yambo rɔm te kete ta ngina ne ndɔ ke da dubbum ne.
9 M-pa marese, tar ke tɔkɔrɔ, lo tɔyn ke dila mber Tar ke maji ke te, dɔ nange te tɔyn, da pa tar ne ke dene neenn dda, ngaa dewje a koleje mede dɔe te».

Judase ndiki ta kila Jeju ji dewje te

10 Judase Isikariyote ke to kara le nje-njaje go Jeju te ke dɔku gire joo aw rɔ tɔku nje-poloje Lubba te ta kila Jeju jide te.
11 Dooje tar laa le a rɔde neelde nya, ngaa dunnje ndude ta kare nare. Yeenn ngaa Judase unn kutu sange ddew ke maji ke na kila ne Jeju jide te.

Jeju are ɲ-dda muru Pake

12 Dɔngɔr ndɔ kusu mapa ke ɲ-dda ke wum ang, ke to ndɔ ke daw ɲ-tɔl ne ngann bateje mba dda ne muru Pake a, nje-njaje go Jeju te paje areje na: « Lo ke dda a e-ndiki ta kare jaw mɔse muru Pake kete jari wa?»
13 Yeenn ngaa Jeju ula nje-njaje goe te joo kete na: « Awje tɔku bbe te, a, a kingaje mare dingaw ke oto joo maann. A unnje goe.

14 Key ke nande te a, e-paje areje nje-key le na: ‹Nje ne-tɔju duju na: Lo
ke dda, ema ke nje-njaje gom te ja kɔn muru Pake kete wa?
15 Nje-key le a tɔjuse mare lo ke tate ke toke mɔse mban dɔ key te taar.
Neje tɔyn to me te. Lo le a, a mɔseje ne-kusa leje le ke te.»
16 Nje-njaje goe te le ɔtuje awje tɔku bbe te le. Dingaje neje le tɔyn ddew
kara baa toke n̂-pa arede le, ngaa n̂-mɔseje muru Pake le.

Mare nje-nja-go Jeju te a kilae ji dewje te

17 Lo-kul a, Jeju de ke nje-njaje goe te ke dɔku gire joo n̂-ddee n̂-teeje.
18 Kare ke disije daw dusaje ne a, Jeju pa na: « Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese,
dew kara horose te ke aw usa ne sem a kilam ji dewje te.»
19 Rɔ nje-njaje goe te le neelde ang nyɔm, ngaa dunn kutu duje kara kara
na: « To ema wa?»
20 Jeju pa arede na: « To kara lese, sese ke dɔku gire joo. Ne ke nula jia
naate sem me sambe te neenn.
21 Ngonn le dew a koy ddew kara baa ke tar ke makuturu le Lubba pa
dɔe te. A kem to ndoo a to le dew ke a kila Ngonn le dew ji dewje te. Duje
ang kara maji nya uta.

Muru me-kara

22 Kare ke daw dusa ne a, Jeju unn mapa, ngaa are wooyo Lubba a,
arede, a pa na: « E-taaje ne neenn, to da rɔm ann.»
23 Goe te a, nunn engo-maann binye, ngaa nare wooyo lubba a narede
nare dede tɔyn njaa dayje.
24 Jeju pa arede na: « Yeenn to mesem ann. To mese ke Lubba ɔsu ne
dɔnɔ ke dewje ke banya are ungu nange mba kare tar majang lede ɔru ne
dɔde te.
25 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: Ma kay maann binye neenn ang ngaa
ndereng ndɔ ke ma kay ne maann binye ke siki ke se me Bbe-kɔn te le
Bɔmje.

Jeju pa na Piyar a mbete ne

26 Dɔsuje pa wal Lubba, ngaa goe te a, n̂-teeje dawje dɔ ddingiri Olibeje
te.
27 Jeju pa are nje njaje goe te na: « Sese tɔyn njaa a tusumje kiyamje.
Mba n̂-dda me Maketuru te na:
Ma tɔl nje-ngem bateje
ta bateje le a sarenje naa kara kara.
28 A bbo mi horo dewje te ke oy a, ma kaw nginase Galile.»
29 Piyar pa are na : « Le dewje tɔyn tusije inyaije kara, ema, ma kinyai
ang.»
30 Jeju pa are na : « Tɔkɔrɔ, m-pa mari, til te neenn njaa, kete bba kare
kuran nɔ gɔl joo a, a mbetem gɔl mota pa na e-gerem ang.»
31 A Piyar tel pa are ngeng bbay na: « Le ase ta koy sei kara, ta pa na m-geri
ang, ma pa baann ndɔ kara ang.» Ngaa keseje kara paje toke baann tɔ.

Jeju duju Lubba Jetesemane

32 Jeju de ke nje-njaje goe te daw n̂-teeje lo te ke daw bbar na Jesetemane
a ń-pa narede na: « Maw ta duju Lubba, ta isije neenn.»
33 Ń-jin Piyar, Jake, de ke Jan naw ke de. Bbeel unn kutu ddae ddem, rɔe
neele ang ddem.
34 Ngaa n̂-pa narede na: « Rɔm neelem ang toke ne ke ma ta koyjeenn.
E-naynje neenn. Areje bbi ɔru kemse ang.

35 Naw ddew ew ngaji, noso nangê ngaa ń-duju Lubba kare bbo ddew to
a, nuta kare ne-kem-to-ndoo te neenn ke dddang.
36 Ń-pa na: « Aba * Bɔy, ei ase ta dda ne tɔyn, uta engo-kem-to-ndoo
neenn mbɔrum te ke ddang. A e-dda ne ke mem ndiki ang, ne ke mei ei
njaa ndiki a ta e-dda.»
37 Jeju tel ddee rɔ nje-njaje goe te ke mota le a, daw ń-tibbije. Ń-pa nare
Piyar na: « Simɔ, aw tibbi wa? Ase ta kisi kem baa mba gɔl kare kara be
ang wa?
38 Areje bbi ɔru kemse bbo e-dujuje Lubba kare osoje me ne-na te ang.
Dew ee ke keje ta dda ne ke maji njaa, a da-rɔ ee ke singa ang.»
39 Jeju tel aw ddew ew, ngaa duju Lubba toke baann bbay.
40 Ń-tel ń-ddee rɔ nje-njaje goe te le a, ningade dɔ bbi te bbay mba kemde
kemde to bbi dɔrɔ. A ń-gereje tar ke ta pa kare ang.
41 Ń-tel ń-ddee ke gɔl mota laa a, ń-dujude na: « E-naynje aw tibbije ngaa
aw uwaje rɔse bbay wa? Bbaye ngaa, kare ase ngaa. Bbasine neenn, da
kunn Ngonn le dew kulae ji nje-ne-ddaje te ke maji ang.
42 Inje, jawje! Nje kunnum kulam jide te le ddee ngaa.»

Duwa Jeju

43 Kare te ke Jeju nayn aw pa tar bbay a, kara le nje-njaje-goe te ke dɔku
gire joo, ke ria na Judase ddee ke dewje banya banya. Duwaje tɔku kiyaje
ke kakeje jide te. Tɔku nje-poloje Lubba, nje-kɔruje gel Ndu, ke tɔkuje le
Jiipije a ulajede.
44 Judase nje kula Jeju me jide te le tɔjude gusu ke na dda ne. Ń-pa na: «
Dew ke m-to mbiya a to ne ann. Uwaeje ta e-ngemeje ke maje awje saa.»
45 Kake ń-ddee ń-tee a, ń-ngese ke rɔ Jeju te ngaa ń-pa na: « Nje-ne-tɔju.»
Ngaa ń-to mbia.
46 Yeenn ngaa, dewje le ilaeje Jeju le uwaeje.
47 Mare nje-nja-go Jeju te ɔru tɔku kiya ngaa tuka mbi nje-kula le tɔku
nje-polo-Lubba ti.
48 Jeju pa arede na: « E-ddeeje ke tɔku kiyaje ke kakeje ta kuwam ne
toke m-to nje kuwa ne le dewje ke singa wa?
49 Ke ndɔje tɔyn mee ke se key-polo-Lubba te maw m-tɔju ne a uwamje
ang. A ne neenn to mba kare tar ke Maketuru le Lubba pa ddee to tar ke
tɔkɔrɔ.»
50 Yeenn ngaa nje-njaje goe te tuseje inyaeje a aynje.
51 Mare basan unn go Jeju le, a bel a ń-kiri ne rɔe. Da kuwae a,
52 ń-tusu bel le ninya a nayn rɔe baa.

Daw ke Jeju lo gange sarya te le Jiipije

53 Daw ke Jeju bbe le tɔku nje-polo-Lubba. Lo teenn, tɔku nje-poloje
Lubba, tɔkuje le Jiipije, ke nje-kɔruje gel Ndu tɔyn mbɔnje naa.
54 Piyar inya are daw ke Jeju ddew ew a unn goe ndereng ande ne me
ndoko te le tɔku nje-polo-Lubba. Nisi ke mbambaje lo teenn naw ń-ndibbi
puru.
55 Tɔku nje-poloje Lubba, ke dewje ke lo-sariya te le tɔyn, daw sangeje
mare tar ta gange ne sariya yo dɔ Jeju te le a dingaje ang.
56 Dewje nya paje tar-naji-ngemje dɔ Jeju te le, a tarje le awje go naa te
ang.
57 Mareje inje ngaa ulaje tar ngemje ta Jeju te le paje na:

---

* **14:36 14.36**

58 « Jo tae te njaa, ń-pa na: ‹Ke-polo Lubba neenn, dewje a ddaje. Ma
tuju ta dda mare ke dewje a ddaje ang me ndɔ mota te.› »
59 A dɔ tar te neenn le kara, tarje lede aw go naa te ang.
60 Yeenn ngaa tɔku nje-polo-Lubba le in horo dewje te ngaa duju Jeju na:
« Ila tar tar te le dewje ke aw undaje tar dɔi te neenn ang wa?»
61 A Jeju ar ddekeke, nila tar te kara ang. Tɔku nje-polo-Lubba le tel duje
bbay na: « E-to Mesi, Ngonn le Lubba ke jaw jɔsu gaje le wa?»
62 Jeju ilae te na: « Yee njann, m-to Ngonne. A kooje Ngonn le dew ke isi
dɔ ji-kɔl Lubba te. Na kin darâ me mum te ta ddee.»
63 Yeenn ngaa Tɔku nje-polo-Lubba tiir kubbuje ke rɔe te ngaa pa na: «
Ń-ndiki ta kinga nje-tar-najji bbay ang ngaa.
64 Ooje taji ke ń-taji Lubba neenn mban.» Tar ddi a ejeje dɔe te wa?
Dede tɔyn ń-gange sariyo yo dɔ Jeju te.
65 Mareje unnje kutu ti weren dɔe te. Ń-tɔje keme, ń-bbirije jide ń-tundae
ne ngaa ń-dujeje na: « Na undai neenn wa? E-pa are joo.» Mbambaje taaje
Jeju ngaa tundaje ka mbɔre.

Piyar mayn tar le Jeju

66 Kare ke Piyar nayn me ndoko te le beer bbay, a mare dene nje-kula le
tɔku nje-polo-Lubba le ddee.
67 Kake noo Piyar ke aw ndibbi puru le a, naa keme ngaa ń-pa na: « Ei
kara e-nja ke Jeju dew ke Najarete le tɔ.»
68 A Piyar le mayn pa na: « M-gere ne ke a ta pa neenn ang, meje pin.»
Goe te a, nin naw ta ndoko te, a kuran nɔ.
69 A dene nje-kula le oo Piyar le ngaa tel pa are dewje ke eeje teenn na:
« Dew neenn to kara le nje-njaje go Jeju te.»
70 A Piyar tel mayn bbay.
Mbɔr ang a, dewje ke eeje teenn tel paje areje Piyar bbay na: « A to kara
lede njaa, mba ei kara e-to dew ke Galile tɔ.»
71 A Piyar unda yo tɔ ne guma ngaa pa na: « M-gere dingaw neenn ang.»
72 Kare teenn njaa, kunra nɔ ke gɔl joo laa. Yeenn ngaa me Piyar ole dɔ
tar te ke Jeju pa are na: « Kete bba kare kuran nɔ gɔl joo a, a mayn gɔl
mota pa na e-gerem ang.» Yeenn ngaa Piyar tee ke ngɔru ngaa uru dɔ nɔ
te.

15

Daw ke Jeju rɔ Pilate te

1 Ke esindɔ baa njaa, tɔku nje-poloje Lubba mbɔnje naa ke tɔkuje le
Jiipije, nje-kɔruje gel Ndu, ke kese nje-gangeje sariya tɔyn ta koo ne ke ta
dda. Dare ń-tɔ Jeju, ngaa daw saa nɔ gɔl Pilate te.
2 Pilate duju Jeju na :« E-to mbay le Jiipije wa?» Jeju le ilae te na: « Ye
njaa e-pann.»
3 Tɔku nje-poloje Lubba undaje tarje nya dɔ Jeju te.
4 Pilate tel duje bbay na: « Ila tar te kara ang wa? Oo tarje tɔyn ke dewje
neenn undaje tai te neenn.»
5 A Jeju ila tar te kara ang. Are to ne ke kange singa Pilate.

Ń-gange sariya yo dɔ Jeju te

6 Ke ndɔ kusu Pake kara kara tɔyn, ngonn-mbay le aw ɔru dew key-kula
te. To dew ke dewje ke banya ndikije kare nɔre

7 A mare dew ke ria na Barabase ee key-kula te, de ke mare dewje ke
tɔlje dew dɔ ndɔ te ke ɲ̂-ddaje dɔ-ngeng ke nje-kɔn-bbeje.
8 Yeenn a, dewje ke banya awje key le Pilate ngaa dujeje kare ɲ̂-dda ne
ke naw ɲ̂-dda ke bbal kara kara narede le.
9 Pilate ilade te na: « E-ndikije kare minya mbay le Jiipije le marese wa?»
10 Mba Pilate gere ke maje to me a ddade dɔ Jeju te a duwaeje dulae jia
teenn.
11 A tɔku nje-poloje Lubba ɔsuje kutu dewje ke banya kare duju Pilate
are Barabase a ta nɔre narede.
12 Pilate tel dujude bbay na: « Yeenn a, ddi a e-ndikije kare m-dda ke
dew ke aw bbareje to mbay le Jiipije le wa?»
13 Ɲ-tel duruje ekii na: « E-tɔle dɔ kake-dese te.»
14 Pilate dujude na: « Ddi ke maji ang a ɲ̂-dda wa? A ɲ̂-tel duru ekii dare
ngeng na: « E-tɔle dɔ kake-dese te.»
15 Pilate ndiki ta dda kare rɔ dewje ke banya le neelde. Yeenn ngaa
nɔru Barabase key-kula te narede. Nare ɲ̂-tunda Jeju ke ndey a nulae ji
mbambaje te kare ɲ̂-tɔle dɔ kake-dese te.

Mbambaje kokoje Jeju

16 Mbambaje awje ke Jeju me key te le ngonn mbay le ngaa bbarje kese
mbambaje tɔyn.
17 Dulae kubbu ke kase. Goe te a, ɲ̂-pete kula ke to konn to ejɔkudɔ
dunda dɔe te.
18 Goe te a, ɲ̂-ddaeje lapiya ɲ̂-paje na: « Lapiya, Tɔku-mbay le Jiipije.
19 Ɲ-tunda dɔe ke kare, ɲ̂-ti weren dɔe te, ngaa dɔsu mekeji gɔlde nangê
a daw ke dɔde ndereng ta kɔsu ne nange.
20 Ɲ-kokoeje, ngaa dɔru kubbu ke kase le rɔe te a ɲ̂-tel dulae kubbuje
laa. Goe te a, ɲ̂-tee saa daw ne ta kaw tɔle dɔ kake-dese te.

Ɲ̂-tɔl Jeju dɔ kake-dese te.

21 Mare dew ke Sirene ria na Simɔ, ke to bɔ Alekejandere de ke Rupusuje,
in ndɔɔ aw nday a, duwae dare noto kake-dese le Jeju le.
22 Daw ke Jeju le mare lo te ke daw bbar na Gologota. Kande ri le na «
lo ka-dɔ dewje.»
23 Dare maann binye ke dungu ne ke ria na mir me te kare nay, a ɲ̂-
mbete.
24 Ɲ-bbereje dɔ kake-dese te le ngaa goe te a, ɲ̂-ddɔje mbari ta kaynje ne
naa kubbuje laa ke dew kara kara a bu.
25 Ɲ-bbere dɔ kake-dese te ke kare ji-kara ke ke esindɔɔ.
26 Ɲ-dda mare makeruru ɲ̂-bbere er dɔe te ta tɔju ne gel ne ke ɲ̂-gange
ne sariya dɔe te le na: Dew neenn to mbay le Jiipije.»
27 Ɲ-bbere nje-bbokoje joo dɔ kake-deseje te mbɔre te tɔ. Mare kara er
kɔl, a mare kara er gel.
28 Yeenn bba, tar ke ɲ̂-dda me Maketuru te le Lubba ddee ne to tar ke
tɔkɔrɔ. Tar le na: « Dilae horo nje-tɔl dewje te.»
29 Dewje ke aw ndayje loteenn tukaje dɔde a tajeje. Ɲ-paje dareje na: «
Ei ke e-ndiki ta tɔ key-polo-Lubba ta tel dda mare ture te me ndɔ mota te
le.
30 Ei njaa aji rɔi bbo in dɔ kake-dese te le uru nangê.»
31 Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel Ndu kara aw kokoje Jeju horo
naa te tɔ na: « Naji mare dewje, a nase kaji rɔe ne njaa ang wa!

32 Maji kare ne ke ń-to Mesi, Tɔku-mbay ke Ijarayel le ń-ddisi dɔ kake-
dese te nuru nangê. Yeenn bba joo a, ja koo meje te saa.» Dewje ke ń-
bberede dɔ kake-dese te mbɔre te le kara aw tajeje tɔ.

Koy le Jeju

33 Unn kute kare te ke ar dana ndereng gɔl kare mota ke lo-kul te, lo
ndul dɔ nange te tɔyn.
34 A ta tee gɔl kare te ke mota a, Jeju uru ekii ke singa na: « Eli, Eli, lama
sabakantani!» Kande tar le na: « Lubba lem, Lubba lem, e-tusum inyam
mba ddi wa?»
35 Mare dewje eeje teenn ngaa ooje tar laa le a, paje na: « Naw ń-bbar
Eli.»
36 Mare dew kara horode te ayn ke ngɔru aw unn mare ta kubbu ula me
maann binye te ke mase ngaa kee ta kare te a ula are Jeju kare ay, a pa
na: « Inyaje, ja koo se Eli a ddee kɔre dɔ kake-dese te kilae nangê wa!»
37 A Jeju uru ekii ke singa ngaa uwa rɔe.
38 Kubbu ke ń-tɔ ń-gange ne me key-polo-Lubba tiir dana, in taar uru
nangê.
39 Mbay le mbambaje ke Rɔm ke ar nɔ Jeju te le oo gusu ke Jeju le uwa
ne rɔe le a, pa na: « Dew neenn to Ngonn le Lubba tɔkɔrɔ njaa.»
40 Mare deneje eeje teenn tɔ, darje ddew ew daw daaje lo. Mari ke
Magadala, de ke Mari kɔn Jakeje ke Joseje, ke Salome deeje horode te.
41 Lew denejeenn le njaje go Jeju te, ngaa ddaje saa kare te ke ń-nayn ne
Galile. Deneje banya banya ke awje saa Jurusalam eeje teenn tɔ.

Jejebbe dubbu neenn Jeju

42 Ndɔ mɔse rɔ ta ngina ne ndɔ-kuwa-rɔ a, lo-kul te,
43 Jejebbe ke to dew ke bbe te ke Arimate ddee tee. Ń-to kara le tɔkuje
ke aw isije tɔku lo gange sariya te le Jiipije. Ne kara naw ń-ngina kɔn-bbe
le Lubba. Nuwa rɔe dingaw naw duju Pilate kare are niinn Jeju le.
44 A toke Pilate oo na Jeju le uwa rɔe mban a, tare gange singae. Yeenn
ngaa nula ń-bbar tɔku mbamba le dewje ke Rɔm ngaa ń-duje se Jeju le
uwa rɔe lew baa wa?
45 Tɔku mbamba ke Rɔm le pa tar yo le are. Yeenn ngaa nare ddew
Jejebbe kare unn niinn le.
46 Jejebbe le ndoko bel-kubbu ke nda. Nɔru niinn le dɔ kake-dese te,
ń-ke ke kubbu le ngaa nila me buwa-yo te ke nare duru me er te. Goe te
a, ń-ndubbu mare er nutu ne ta buwa-yo le.
47 Mari ke Magedala de ke Mari kɔn Joseje aw aaje lo ke dila niinn le ke
te.

16

Jeju in horo dewje te ke oy

1 Toke ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije nday a, Mari ke Magedala de ke Salome, ke
Mari kɔ Jakeje, ń-dokoje yamboje ta kungu dɔ ninn Jeju.
2 Ke esindɔɔ baa njaa, ke ndɔ-kuwa-rɔ* ke kare aw tee a, dawje buwa-yo
te.
3 Ń-dujuje naa na: « Na njaa bba a ndubbu tɔku er ke dutu ne ta buwa-yo
le ke ddang kareje wa?»
4 A toke daaje lo a, tɔku er le toke ndubbu mban.

* **16:2 16.2** Ooje Matiye 28.1

5 Yeenn ngaa dandeje buwa-yo te le. A dooje mare basan ula kubbu ke
ngal a nda, ngaa isi er kɔl, a bbeel ddade.
6 A basan le pa arede na: « Areje bbeel ddase ang. Aw sangeje Jeju ke
Najarete ke ń-tɔle dɔ kake-dese te le. Ń-ndol, nee neenn ang. Lo ke dilae
ke te le a neenn.
7 A, aw paje areje Piyar, ke kese nje-njaje-goe te, e-paje na: « Na nginase
Galile. Lo ke nunn a kooeje te, ddew kara baa toke ń-pa narese.»
8 Yeenn ngaa dinje buwa-yo te le ń-teeje ddaka ngaa daynje dawje ddew
ew mba disaje ngaa ń-gereje ne ke ta dda ang. Ń-paje tar kara dare dew
ang mba bbeel ddade nya.

Jeju tee inga Mari ke Magedala

9 Go kin te ke Jeju in horo dewje te ke oy ke ndɔ-kuwa-rɔ ke esindɔɔ baa
le a, ń-tɔju rɔe dɔngɔr nare Mari ke Magedala ke ń-tubba ndilje ke maji
ang siri mee te le.
10 Naw ń-pa tare nare dewje ke aw njaje ke Jeju, kare te ke daw ndingaje
ndoo ngaa daw nɔnje le.
11 A toke dooje tar le Mari ke pa na Jeju nayn kem baa, ngaa nooe le a,
ń-ndikije go tar te laa le ang.

Jeju tee inga nje-njaje goe te joo

12 Goe te a, Jeju unn mare da-rɔ ke dang bba tɔju ne rɔe nare nje-njaje
goe te joo ke aw awje ke ngonn bbe te.
13 Ń-tel ń-ddee ń-paje tare dare keseje. A dede kara ń-ndikije te ke de
ang tɔ.

Jeju tee inga nje-njaje goe te ke dɔku gire kara

14 Dɔbɔyne a, ń-tɔju rɔe nare nje-njaje goe te ke dɔku gire kara, ke aw
usaje ne, ngaa ń-kɔl ke de wɔju dɔ mede ke dunn dare Lubba ang ddem,
wɔju dɔ me-ketere lede ddem. Mba, ń-ndikije go tar te le dewje ke ooeje
goe te ke nin ne horo dewje te ke oy le ang.
15 Ngaa ń-pa narede na: « Awje dɔ nange te tɔyn ta ilaje mber Tar ke
maji le areje dewje tɔyn.
16 Dew ke oo mee te, ngaa ń-ddae batem a, a kinga kaji. Dew ke oo mee
te ang a, sariya dɔe te.
17 Ngaa, ne ke da gere ne dewje ke a kooje mede te a neenn: Da tubba
ndilje ke maji ang ke rim, ngaa da paje ndɔn-tarje ke siki.
18 Da Kuwaje lije ke jide. A bbo dayje ne ke kuma ke maji ang ee te a, ne
kara a ddade ang. Da kila jide dɔ nje-rɔ-toje te, ta rɔ nje-rɔ-toje le a ddee
maji.»

Jeju tel ke rɔ Lubba te

19 Go tar te ke Ebbe-dewje Jeju pa arede toke baann a, Lubba unne aw
ne dara, ngaa nisi dɔ ji-kɔle te.
20 Nje-njaje-go Jeju te aw ilaje mber-tar le loje te tɔyn. Ebbe-dewje umade
kula teenn le are ń-ddaje ne-mɔrije ta tɔju ne to tar ke daw dila mbere le
to tar ke tɔkɔrɔ.

Maketuru le Luku
Luku
Lk
Tar dɔ Maketurute le Luku

Luku to na wa? Dew gere tar nya dɔ Luku te ang. Nje-kɔruje gel neje paje na ń-to Gereke, ń-to nje-kare kuma ngaa ń-to dew ke ndiki kuru gel neje nya tɔ. Ñ-to kara le nje-buwa nja le nje-kayń-kula Pɔl dɔ ndɔ te ke Pɔl aw ne mba kila ne mber Tar ke Maji kare dewje ke to Jiipije ang. Luku le to dew ke to Jiipi ang ngaa noo mee te ke Jeju. Gel-dewje tɔyn ke ddaje Maketuru le Lubba to Jiipije. Luku ke kare baa a to nje-dda Maketuru le Lubba ke to Jiipi ang. Luku dda maketuruje joo. Maketuru Tar ke Maji ke maketuru Kula-dda nje-kayń-kulaje. Luku dda tarje neenn mba ddi wa? Luku dda maketuru neenn mba pa ne tar kare dewje ke taa me Kiriste ke toje to Jiipije ang ngaa aw paje ndɔn tar ke to gereke. Mareje nya horode te gereje tar ne-ji-bbe ke tar kisi le Jiipije ke maje ang. Gele ke neenn bba Luku dda maketuru le mba kɔru ne gel nejeenn karede dooje. Baann tɔ bba kese gel dewje tɔyn ke dɔ nange te ke toje to Jiipije ang a kaseje gereje Jeju to Nje-kaji dewje. Kɔń-tarje ke Luku dda me maketuru Tar ke Maji te Kɔń-tar ke Luku, ke Matiye, ke Marke ujaje me maketuru te to tar ne-tɔju le Jeju dɔ nange te ke Galile, tar kaw le Jeju ke Jurusalam, tar koy le Jeju, tar kin laa horo nje-yoje te ke tar tel le Jeju darâ. Mare tarje ke Luku ke kare baa a dda me maketuru te laa to tar kaw le Jeju rɔ Mate de ke Mari (Luku 10.38-42), tar le dew ke nje-bbokoje tundae (Luku 10.28-37) ke gusu-tar dɔ ngonn te ke nje-ne-tuju te (Luku 15.11-32.) Kɔn tarje ke Luku ngem me maketuru Tar ke Maji te Kɔń-tarje ke Luku ngem horo ne-tɔjuje te ke horo kulaje te ke Jeju dda ngaa noo a ń-dda me maketuru te toke be. -Ngannje, ke dangeteje, ke nje-mbaje ke dewje oojede to ne ang a Jeju ndikide nya. Lubba gere to dewje tɔyn ke dɔ nange te gereje ne Lubba ang ddem dewje tɔyn to dewje ke nayn. Baann bba nula Kiriste to Nje-kaji dewje ta kare dew ke oo mee te saa a inga kaji. Luku uja maketuru neenn ta pa ne tar kare nje-ne-kingaje tɔ. Yeenn bba nɔru ne gel neje nya ke Jeju pa dɔ ne-kinga te. Me maketuru Tar ke Maji ke Luku dda, Luku are ndeje kare nje-taaje me Kiriste unnje ne-kingaje lede umaje ne kula le Lubba ddem, umaje ne nje-maredeje ddem. Tar ke dɔ Jeju te Me bbeje te ke Romeje ɔnje dɔe bbale teenn, dewje aw paje na tɔku-mbay le Romeje kara baa a to tɔku mbayje. Dewje ke toje to nje-taaje me Kiriste paje na Jeju Kiriste kara baa njaa to Tɔku Mbay mba Lubba ndol Jeju horo nje-yoje te ngaa nare ddew kare ta nɔn dɔ neje tɔyn. Yeenn bba, me Tar ke Maji te ke Luku dda me maketuru te, dewje bbar Jeju to Tɔku Mbay uta bbar ke daw ń-bbare ne me kese maketuru Tar ke Maji te. Tarje tɔyn ke Luku dda me maketuru Tar ke Maji te to tar ke wɔju dɔ neje ke Jeju dda ke unn kute Jurusalam (1-2) ndereng tel unda ngange Jurusalam njaa tɔ (24). Goe te ke Jeju in me buwa yo te a, ń-tee ń-tɔju rɔe nje-njaje goe te. Dooje to ń-tel nisi ke tebbe ngaa deeje ke rɔ-nel nya. Kete bba kare Jeju bbar nje-njaje goe te, ngaa kare ta ń-dda mare kulaje dang dang nɔ dewje te tɔyn a, Ndil-me-nda dduse (3-4). Goe te a, Ndil-me-nda ddee dɔ nje-njaje goe te (24.49). Baann bba, da kaseje ta tɔju tar me-maji le Lubba ddew kara baa toke Jeju tɔju.

Tar ke Luku pa dɔ maketuru te laa

1-2 Dew ke bo Topil, mare neje ndayje horoje te ngaa dewje ke ooje neje
le ke kemde kunn kute te njaa paje areje. Dede ke dooje neje le ke kemde
le ń-telje ń-ddeeje to nje-paje tar le Lubba. Yeenn bba dewje nya unnje
kutu ddaje maketuru, mba kɔru ne gel neje ke ndayje horoje te le.
3 Goe te ke m-sange gel nejeenn le tɔyn ndereng ngirae te ke maje a, ema
njaa kara moo maji ta kuja nejeenn le maketuru te kari, dew ke bo Topil,
4 mba kare e-gere to neje tɔyn ke ń-tɔji, to neje ke tɔkɔrɔ.

Mber kuju Jań-Batise

5 Bbal te ke *Erode to tɔku-mbay nange te ke Jude, mare *nje-polo Lubba
ee teenn. Ria na Jakari, nee horo nje-poloje Lubba te ke gel Abiya te. Dene
laa ria na Elijabete ń-to dew ke gel Arɔn te.
6 Dede joo kem ń-toje gate gate kem Lubba te ngaa ń-njaje ddew turu
*ndu te le *Ebbe-dewje ddem.
7 A dujuje ngonn ang, mba Elijabete aw kate ngaa dede joo kem ń-
bbukaje nya.
8 Kare te ke Jakari aw dda kula nɔ gɔl Lubba te, mba to ndɔ ke kuwa-
dɔ-naa* lede a dda kula a,
9 ddew ne dda te le nje-poloje Lubba, *elemten oso dɔ Jakari te ta kare
ande key-polo *Ebbe-dewje te, mba roo ubbu ke ete maji.
10 Dewje ke banya areje ddaka aw dujuje Lubba kare te ke naw ń-roo
wubbu le.
11 A mare anji le *Ebbe-dewje tee inga Jakari, nare mbɔr *bannń-roo-ubbu
te le er kɔl.
12 Kake Jakari unn keme ooe a, mee sange ngaa bbel ddae nya.
13 A anji le pa are na: « Are bbel ddai ang Jakari, mba Lubba oo ndu nɔ
lei. Dene lei Elijabete a kuju ngonn ke dingaw kari ngaa a kunda ria na
Jan.
14 A to ne ke a kari koko ddem dewje nya a ddaje rɔ-nel ddem, mba
ngonn ke da kuje le.
15 Mba na ddee bo nɔ *Ebbe-dewje te, koto ke to ben a kɔru tae ang
ddem koto ke in a kɔru tae ang ddem, ń-nayn me kɔenje te njaa bbay a,
Ndil-me-nda a ddusu mee.
16 Na dda bba kare ngann Ijarayelje telje ke rɔ *Ebbe-dewje te ke to
Lubba lede.
17 Na nja nɔ Lubba te ke ndil, ke singa le Eli ddem, mba turu me bɔje
ke rɔ ngande te ddem na dda bba kare *nje-kal-taje telje unnje ddew kem-
kare le dewje ke gate gate ngaa na mɔse dewje kare isije dɔ gɔlde te mba
ngebbe *Ebbe-dewje.»
18 Jakari pa are anji le na: « Ddi a tɔjum to tar neenn to tɔkɔrɔ wa? Mba
m-to bbuka ngaa dene lem bbale banya tɔ.»
19 Anji le tel ke tar are na: « Ema m-to Gabiriyel nje-kar nɔ Lubba te.
Lubba ulam ta pa tar kari ngaa ta ndaji Tar ke Maji kari.
20 Oo, gɔbbi a kutu ngaa a kuma ke pa tar pin ndereng ndɔ ke nejeenn
le a teeje. Mba oo mei te ke tarje ke m-pa, ke mare ndɔ a ddee to tar ke
tɔkɔrɔ le ang.»
21 Dewje ke areje ddaka, aw ngebbeje Jakari sangeje mede, mba goe ew
nya me key-polo-Lubba te.
22 Kake ń-tee ddaka a, numa ke pa tar pin ngaa dewje le gereje to noo
mare ne toke nin jeenn key-polo-Lubba te le. Ń-dda jia narede ngaa gɔbbe
utu nyɔm.
23 Toke ndɔ dda kula laa nunga a, ń-tel naw key laa.

24 Goe te ngaji a, dene laa Elijabete uwa sem. Niya rɔe ase nayn mi, ɲ̂-pa
na:
25 « Ne ke Ebbemje dda mbam kare te ke mee ndiki, ta kɔru ne ne-rɔ-kul
lem kem dewje te a neenn.»

Mber kuju Jeju

26 Elijabete uwa sem ke nayn misan a, Lubba tel ula anji laa Gabere mare
bbe te ke ria na Najarete nange te ke Galile.
27 Nulae rɔ ngonn ke dene te ke gere ngaw ang bbay, ke to nje-mɔrɔ le
Jejebbe, ngonn ke gel Dabbiti te. Ri ngonn ke dene ke gere ngaw ang bbay
le na Mari.
28 Anji le ande dɔe te ngaa pa na: « M-ddai lapiya, ei ke Lubba dda sei
me maji. Ebbe-dewje ee sei.»
29 Me Mari sange ngaa neje ɲ̂-pa na: « Lapiya ddi a toke be neenn wa?»
30 Anji le pa are na: « E-bbel ang Mari, mba me-maji le Lubba to dɔi te.
31 Oo, a kuwa sem, a kuju ngonn ke dingaw ngaa a kunda ria na Jeju.
32 Ngonn le a ddee bo ngaa da bbare na Ngonn le *Ne ke ddutu dara te
ngaa *Ebbe-dewje Lubba a kare ngende-mbay le bɔeje Dabbiti.
33 Na kɔn dɔ nje ke gel Jakobbo te bbal ke bbal ngaa *kɔɲ̂-bbe laa a kɔsu
kɔyn ndɔ kara ang.»
34 Mari pa are nje-kula le na: « Neenn le a ddee toke baann wa? Mba
m-gere ngaw ang bbay.»
35 Anji le tel ke tar are na: « Ndil-me-nda a ddee dɔi te ngaa ndil singa-
mɔngu le *Ne ke ddutu dara te a debbe dɔi te. Gele ke neenn bba Ngonn
ke maji tɔyn ke a kuje le, da bbare na Ngonn le Lubba.
36 Oo, nuju lei Elijabete ke bbuka nya njaa kara uwa sem are ne ke daw
ɲ̂-bbare na nje-kuju-ang le, nisi ke sem ke nayn misan ngaa.
37 Mbata ne nya Lubba ndɔ kara ang.»
38 Mari pa na: « M-to bbere le *Ebbe-dewje. Maji kare ne tɔyn ke Lubba
ndiki ta dda ddew te lem ddee dɔm te toke ndui pa.» Ngaa anji le inyae a
ɔtu.

Mari aw oo Elijabete

39 Me ndɔje teenn Mari in taar ngaa unn ddew ke ngɔru aw ke dɔ
ddingirije te mare bbe te ke Juda.
40 Nande key le Jakari ngaa ɲ̂-dda lapiya Elijabete.
41 Kake Elijabete oo ndu Mari ke are ne lapiya le a, ngonn ke mee te in
njururu. Ndil-me-nda ddusu me Elijabete,
42 a uru eki ke taar pa na: « Lubba bbar Tar ke Maji dɔi te horo deneje
te tɔyn, Tar ke Maji laa to dɔ ngonn te ke a kuje le ddem!
43 Ema neenn m-to dew ddi bba kɔn Ebbemjeje ddee rɔm te wa?
44 Mbata oo, kake moo ndui ke arem ne lapiya le a, ngonn ke mem te in
njururu ke rɔ-nel.
45 Koko ee ke dene ke oo mee te to tar ke *Ebbe-dewje are ɲ̂-pa dare, a
ddee to tar ke tɔkɔrɔ.»

Mari ɔsu pa wal ne Lubba

46 Mari pa na:
« Mɔsu gaji *Ebbe-dewje
47 ddem, m-dda rɔ-nel wɔju dɔ Lubba ke Nje-kajim,
48 mba nunn keme noo ne bbere dene laa ke to ne ang. Tɔkɔrɔ njaa, a kunn
kute bbokone, gel-dewje tɔyn a bbaremje to dene ke isi ke koko,
49 mba *Nje-singa-mɔngu dda neje ke bo nya wɔju dɔm, ria na Nje-me-nda.

50 Me-maji laa to ke ndɔ ke ndɔ mba dewje tɔyn ke aw ddaje bbel laa.
51 Ń-tɔju singa-mɔngu laa ke jia. Ń-sane dewje ke isije ke keje koo-rɔ-bo
kara kara.
52 Nunda tɔku mbayjeje nangê ngaa nuwa ji nje ke mede to me ngonń-kase
ke taar.
53 Nare ne-kinga nje ke bbo ddade ngaa ń-tubba nje-ne-kingaje jide baa.
54 Numa bbereje laa ngann Ijarayelje, mba nole mee dɔ me-maji te laa,
55 toke ń-pa nare bɔjeje -ddew te le Abaraham ke ngann mee ke ndɔ ke
ndɔ.»
56 Mari dda ase nayn muta rɔ Elijabete te bba tel aw bbê laa.

Tar kuju Jań-Batise

57 Kare kuju le Elijabete ase ngaa nuju ngonn ke dingaw.
58 Nje-niń-key mareje ke nje-nujuje laa ooje tar me-maji ke *Ebbe-dewje
dda saa a, ń-ddaje rɔ-nel saa tɔ.
59 Ndɔ jijoo goe te ke duju ngonn le a, ń-ddeeje ke ngonń-ngutay le mba
kuja mɔte ngaa ń-ndikije ta kunda ri bɔeje Jakari dɔe te.
60 A kɔenje pa na: « Baann ang, ria na Jan.»
61 Dewje le paje na: « Mare dew kara ke ria toke baann goto horo nujuje
te lei.»
62 Ngaa ń-ddaje jide dare bɔeje, mba gere se ri ke baann a na kunda dɔ
ngonn te le wa?
63 Jakari duju bekere maketuru ngaa uja maketuru ke te na: « Ria na
Jan.» Tar nya dewje tɔyn.
64 Kare teenn njaa gɔbbe uja, ndɔen tutu. Ń-pa tar ngaa nɔsu gaji Lubba.
65 Bbel dda dewje tɔyn ke ddaje bbe mbɔrde te ddem, dewje tɔyn ke isije
dɔ ddingirije te ke dɔ nange te ke Jude ddem. Daw ń-paje tar wɔju dɔ neje
ke tee le.
66 Dewje tɔyn ke tar le oso mbide te, aw ejeje dɔe te ngaa paje na: «
Ngonn neenn a to dew ddi a neenn wa? Toke tɔkɔrɔ njaa ji *Ebbe-dewje
to dɔe te.»

Jakari ɔsu pa wal Lubba

67 Ndil-me-nda ddusu me bɔeje Jakari ngaa ń-ndaji tar le Lubba toke be:
68 « Jɔsuje gaji *Ebbe-dewje, Lubba le Ijarayel, mba ń-ddee numa dewje
laa ddem nuka dɔde ddem.
69 Ngaa nareje Nje-kaji-dewje ke ngeng, ke in gel bbere te laa Dabbiti,
70 toke ń-pa tare lew baa ddew te le nje-kilaje-mber-tar laa ke maji tɔyn,
71 tar tee leje ji nje-baanji te ddem, ji dewje te tɔyn ke mede mbeteje ddem,
72 mba ń-dda me-maji ke bɔjeje ddem, nole mee dɔ *kɔsu-dɔnɔ te laa ke
maji tɔyn ke bɔjeje ddem,
73 ddew kara baa ke ndue ke nunn wɔju dɔ bɔjeje Abaraham.
74 Yeenn bba goe te ke nɔruje ji nje-baanji te a, nareje ddew ta kare ń-dda
saa ke bbel ang,
75 ddew ne te ke maji tɔyn, ke ne ke to gate gate keme te, me ndɔje te leje
tɔyn ke dɔ nange te.
76 A ei, ngonn ke ngaji, da bbari na nje-kila mber-tar le *Nje-kisi ddutu
dara te. Mba a nja nɔ *Ebbe-dewje te ta dda ddewje laa.
77 Ta tɔju dewje laa tar kaji ddew kɔru tar *majangje lede dɔde te.
78 Ddew me-maji te ke bo le Lubba leje, ddew me-maji teenn le bba, bbo
kare ubba me dara te a, a kuru dɔje te,

79 mba kare nje ke isije me til te ke nje ke isije me yo te, kemde uja. Ddem
mba tɔjuje ddew ke ja kinga ne *me-wul-lɔm tɔ.»
80 Ngonn ke ngaji le aw tee ke mbi ddem, keje laa aw sange ddem. Ń-nayn
me kɔr te ndereng ndɔ te ke naw ń-tɔju rɔe nɔ ngann Ijarayelje te.

2

Tar kuju Jeju-Kiriste

1 Me bbale teenn, tɔku-mbay ke boy Sejar Ogusute unn ndu kare dewje
tɔyn undaje ride maketuru te, mba gere ne kɔr dewje ke isije nange te le
Romeje.
2 Dɔngɔr tura kɔr dewje le, to bbal te ke Kirinusu to nje-kɔn dɔ nange
ke Siri.
3 Na na kara tel bbe kuje te njaa, mba kunda ria me maketuru te.
4 Jejebbe kara in bbe te ke ria na Najarete, nange te ke Galile, aw bbe te
ke ria na Betelehem, nange te ke Jude, mba ń-to ngonn ke key le Dabbiti
ddem gele in me nuju te le Dabbiti njaa tɔ,
5 mba kare dunda ria maketuru te, de ke nje-mɔrɔ laa Mari ke uwa sem.
6 Toke ń-nayje teenn bbay a, kare kuju le Mari ase.
7 Nuju ngonn dere to dingaw. Ń-ke ngonn le ke kubbu ngaa nilae me
*ne-kusa-ne te le daje, mba lo-to goto key-to nje-mbaje te.

Anji pa tar kuju Jeju are nje-ngem-daje

8 Nange te ke Betelehem teenn, nje-ngem-daje isije mû aw ngemje daje
lede til te.
9 Mare anji tee ingade, a ndoko le *Ebbe-dewje uru dɔde te. Bbel ddade
nya.
10 Ngaa anji le pa arede na: « Areje bbel ddase ang. Mba m-ddee ta ndaji
Tar ke Maji ke a kare koko dewje tɔyn.
11 Bbokone duju Nje-kaji-dewje darese me bbe te le Dabbiti, ń-to Kiriste,
Ebbe-dewje.
12 Ne ke a gereje ne toke be. A kooje ngutay ke ń-ke ke kubbu a dilae me
*ne-kusa-ne te le daje.»
13 Kem naa te neenn a, *nje-ddɔje ke darâ banya banya teeje ingaje anji
le, dɔsuje gaji Lubba, ń-paje na:
14 « Piti to le Lubba me dara te nu, ke *me-wul-lɔm to dɔ nange te, horo
dewje te ke mee ndikide!»
15 Toke anjije inyajede mba tel ke darâ a, nje-ngem-daje le paje tar horo
naa te na: « Areje jawje ndereng Betelehem, jooje ne ke tee bbe te, ne ke
Lubba tɔjuje.»
16 Dɔtuje ke ngɔru dawje ngaa dingaje Mari de ke Jejebbe, ke ngonn
ngutay le, ke dilae me *ne-kusa-ne te le daje.
17 Toke dooeje mbaan, dɔruje gel tar ke anji pa arede wɔju dɔ ngonn
neenn le.
18 Dewje tɔyn ke ooje tar le nje-ngem-daje ke paje le, tar nyade tɔyn.
19 Mari ngem nejeenn tɔyn mee te, naw neje dɔe te tɔ.
20 Ngaa nje-ngem-daje le ɔsuje gaji Lubba, ke waleje telje ne ke mû, mba
ne tɔyn ke dooje ke mbide ddem, ke kemde ddem, to ddew kara baa toke
anji pa arede.

Mari de ke Jejebbe dawje ke Jeju key-polo-Lubba te

21 Toke ndɔ jijoo goe te ke duju ngonn le ase mbaan, dujaje mɔte ngaa
dundaje ria na Jeju, ri ke anji bbar arede kete bba kare kɔenje uwa sem
laa.
22 Ngaa ndɔ toko yerew lede go kuju te le Mari le ase toke *ndu le Moyije
pa a, dawje ke ngonn le Jurusalam mba kare *Ebbe-dewje,
23 ddew kara baa, ke *ndu ke *Ebbe-dewje unn me Maketurute na: «
Ngann dereje tɔyn ke dingaw da kunnde kare *Ebbe-dewje.»
24 Ddem dawje mba kare engɔruje joo, wase ngann derje joo to *ne-polo
Lubba ddew kara baa toke *ndu le *Ebbe-dewje pa me Maketurute.

Simeyɔn de ke Ana dɔsuje gaji Lubba

25 Mare dingaw kara ria na Simeyɔn isi bbe te ke Jurusalam teenn.
Dingaw le to gate gate ddem ń-ngem ddew laa ddem. Naw ń-ngebbe dew
ke a ddee wul me ngann Ijarayelje ngaa Ndil-me-nda ee saa tɔ.
26 Ndil-me-nda pa are kete na: « Na koo Kiriste ke *Ebbe-dewje a kulae
bba na koy.»
27 Ndil le unda mee are ń-ddee *key-polo-Lubba te ngaa toke Jejebbe de
ke Mari ń-ddeeje ke ngonn ke to Jeju mba dda ne wɔju dɔe ddew kara baa
toke *ndu pa a,
28 Simeyɔn le tae uwae jia te ngaa ɔsu gaji Lubba pa na:
29 « Bbasine, Ebbemje, inya bbere lei are aw toke ndui pa.
30 Mba kem oo kaji lei,
31 ke e-gɔl lew baa mba dewje tɔyn,
32 to lo-kare ke a kɔru kem dewje ke dɔ nange te ke toje *Jiipije ang ddem,
to ne ke a kɔsu gaji ngann Ijarayelje ddem.»
33 Tar ke dewje aw paje dɔ ngonn te le are koko bɔeje ke kɔenje.
34 Simeyɔn bbar Tar ke Maji dɔde te ngaa pa are Mari kɔn Jejuje le na:
« Oo, ddew te le ngonn neenn, mare dewje nya a kosoje ke mareje nya a
kinje taar horo ngann Ijarayelje te ddem, na to ne ke a ddee ke mayń-naa-
tar ddem,
35 bba kare ne ke dewje aw ejeje mede te, tee ke ddaka. A ei njaa kara
tɔku kiya a riya dɔ bbengiri.»
36 Ana ke to dene nje-kila mber-tar le Lubba ee Jurusalam teenn tɔ. Ń-to
ngonn le Panuwel, dew ke gel Aser te. Bbale banya. Ń-taa ngaweje ń-dda
saa bbal siri a, ngaweje le oy.
37 Ń-tɔ wure nisi to dene-ndubba ndereng bbal kuje ase dɔjijoo gire sɔ.
Ninya key-polo-Lubba ndɔ kara ang ddem naw dda ke Lubba til ke kare
ddew mbete ne-kusa te ke duju Lubba te.
38 Kare teenn njaa ne kara ń-tee ningade. Nɔsu gaji Lubba ngaa ń-pa tar
le Jeju nare dewje tɔyn ke aw ngebbeje tee le Jurusalam kɔ bbere te.
39 Goe te ke Jejebbe de ke Mari ń-ddaje ne tɔyn ke *ndu le *Ebbe-dewje
pa le a, ń-telje lo kiside te Najarete nange te ke Galile.
40 Ngonn le aw tee ke mbi ddem, aw ubba singa ddem. Keme are nya,
me-maji le Lubba to dɔe te tɔ.

Jeju aw key-polo-Lubba te ke bbal dɔku gire joo

41 Ke bbal kara kara tɔyn bɔ Jejuje ke kɔn Jejuje dawje *kusu *Pake te
Jurusalam.
42 Toke Jeju inga bbal dɔku gire joo a dawje saa *kusu te le, toke *Jiipije
aw ddaje ke bbal tɔyn.
43 Goe te ke ndɔ *kusu le nday mbaan, ń-telje ke bbê ngaa, ngonn ke to
Jeju le nay laa Jurusalam a, kɔenje ke bɔeje ń-gereje ang.

44 Dejeje to ń-nay ke nje-buwa-kaw-loje lede. Ń-jaje dda ndɔ kara bba
dunnje kutu sangeje horo nje-nujuje te lede ke horo dewje te ke ń-gerejede.
45 Dingaje ngonn le ang ngaa ń-sangeje ń-telje ne ke Jurusalam.
46 Dda ndɔ muta bba dingaeje me key-polo-Lubba te, nisi danna horo
*nje-kɔruje-gel-ndu te, naw noo tar lede ddem, naw ń-dujude tar ddem.
47 Ne-gere laa ke tarje ke naw ń-tel ne dda bbel dewje tɔyn ke aw ooje
tar laa.
48 Kake kɔenje de ke bɔeje dundaje kemde dooeje a, dareje baa nding.
Kɔenje duje tar na: « Ngonnum, mbata ddi njaa bba e-dda ke je ne toke
be wa? Oo, ema ddem bɔije ddem jaw ń-sangi ke me-kɔn.»
49 Ń-tel ke tar narede na: « Aw e-sangemje mba ddi wa? E-gereje to, to
tar lem ta dda kula le Bɔmje ang wa?»
50 A dede ń-gereje dɔde tar te ke ń-pa narede le ang.
51 Goe te a, ń-tee naw ke de ke Najarete. Noo tade. Kɔenje ngem nejeenn
tɔyn mee te.
52 Jeju aw tɔku ddew kem-kare te, naw ń-gal ngaa, ń-ddee maji kem
Lubba te ke kem dewje te tɔ.

3

Jaǹ-Batise ila mber-tar le Lubba

1 Tibere Sejar ɔn bbe bbal dɔku gire mi. Me ddutu bbale teenn, Pɔnse
Pilate to nje-kɔń-bbe dɔ nange te ke Jude ngaa *Erode to *ngonń-tɔku-
mbay nange te ke Galile, Pilipi ngokɔn *Erode le to *ngonń-tɔku-mbay ke
Iture nange te ke Tarakonite, Lijaniase to *ngonń-tɔku-mbay ke Abilene,
2 ddem me ndɔ te ke Ana de ke Kayipi ń-toje to tɔku nje-poloje Lubba.
Tɔ ndɔe teenn a, Lubba pa tar ke Jan ngonn le Jakari me kɔr te.
3 Yeenn bba Jan nja ke me bbeje kara kara tɔyn ke guku dɔ ba Juruden,
mba kila mber-tar batem turu me, mba kɔru tar dɔ dew te, wɔju dɔ ne-
ddaje ke maji ang.
4 Ddew kara baa toke ń-dda tare me maketuru te le Ejayi *nje-kila mber-
tar le Lubba na: « Mare dew aw ila mber me kɔr te:
E-mɔseje ddew le *Ebbe-dewje, areje ngann kila ddewje laa ndɔju,
5 wel-maannje a kutu, ddingirije ke dɔ-kubbaje kara kara tɔyn a ddom, ne
ke dduku a ndɔju. Ngaa ngann ddewje ke to buwa a kaseje naa,
6 baann bba na na kara a koo kaji le Lubba.»
7 Jan pa tar ke dewje ke banya ke ddeeje mba kare ddade batem na: « Ko
mbakaraje, na njaa bba tɔjuse ddew kayn wungu ke aw ddee wa?
8 Areje kula ddase tɔju to e-turuje mese mban ngaa ewje rɔse ta pa na:
Abaraham to bɔjeje! Yeenn a m-pa marese to Lubba ase ta dda kare erje
neenn turuje telje to ngann le Abaraham.
9 Dila tina gel kakeje te mban, da tuka kake kara kara tɔyn ke ande kande
ke maji ang mba kungu kem puru te.»
10 Dewje ke banya le dujeje tar na: « Ddi bba to maji kareje ń-dda ngaa
neenn wa?»
11 Ń-tel ke tar narede na: « Maji kare dew ke ee ke kubbu ke taar joo a
unn kara are dew ke kubbu due, a bbo dew ke ee ke ne-kusa a dda toke
baann tɔ.»
12 Nje-taaje nare *lambo ke ddeeje mba kingaje batem tɔ dujeje tar na: «
Nje-ne-tɔju, ddi a to maji kareje ń-dda wa?»
13 Ń-tel ke tar narede na: « E-dujuje ne ke uta dɔ ndu ke darese ang.»

14 Mbambaje kara dujeje na: « Ngaa jeje, ddi bba to maji kareje ń-dda wa?»
Ń-tel ke tar narede na: « Uwaje dew ke singa e-taaje ne laa ang ddem, ulaje
tar ta dew te baa ang ddem, a maji kare ta undaje mese dɔ nare kunnse
te njaa.»
15 Mbata dewje le isije ke me-ngebbe ddem le ngaa, daw dejeje tar mede
te ta gere se Jan njaa to Kiriste wa?
16 Ń-tel ke tar narede tɔyn na: « Ema, ma ddase batem maann. A mare
dew ke ngeng utam ke ma kase tutu kula endaar ke gɔle te ang aw ddee.
Ne a na ddase batem Ndil-me-nda ke batem puru tɔ.
17 Nuwa bagiri laa jia te. Na kuta bbal laa ngaa na jin waa kungu me dam
te laa a, na roo tisa kem puru te ke a koy ndɔ kara ang.»

**Erode Antipase uwa Jań-Batise ilae key-kula te*

18 Toke baann bba, Jan aw tɔju tar-maji dewje, ke are mare ndejeje dang
dang.
19 A, *ngonń-tɔku-mbay *Erode ke Jan ndange wɔju dɔ Herodiyade, dene
le ngokɔen ddem wɔju dɔ kulaje ke maji ang dang dang ke *Erode le dda
ddem,
20 dɔe te nuwa Jan le nilae key-kula te.

Jań-Batise dda batem Jeju

21 Go batem te ke Jan dda dewje tɔyn a, Jeju kara ń-ddae batem tɔ. Kake
Jeju aw duju Lubba bbay a dara teyn,
22 ngaa Ndil-me-nda ke unn da rɔ toke mare le der ddisi dɔe te. Ngaa
mare ndu in darâ pa na: « E-to Ngonń-ndiki lem! Misi ke koko nya wɔju
dɔi.»

Gel-kuju Jeju

23 Bbal Jeju ase ne ke bbal dɔ muta bba a unn kutu kula laa, a dewje
ejeje to, ń-to ngonn le Jejebbe, ngonn le Heli,
24 ngonn le Matate, ngonn le Lebi, ngonn le Meleki, ngonn le Jannai,
ngonn le Jejebbe,
25 ngonn le Matatiyase, ngonn le Amose, ngonn le Nahum, ngonn le Eseli,
ngonn le Nagay,
26 ngonn le Maate, ngonn le Matatiyase, ngonn le Semeyinn, ngonn le
Joje, ngonn le Joda,
27 ngonn le Joyana, ngonn le Reja, ngonn le Jorobabel, ngonn le Kelatiyel,
ngonn le Neri,
28 ngonn le Meleki, ngonn le Adi, ngonn le Kosam, ngonn le Elemadam,
ngonn le Er,
29 ngonn le Jeju, ngonn le Eliyejer, ngonn le Jorim, ngonn le Matate,
ngonn le Lebi,
30 ngonn le Simeyɔn, ngonn le Juda, ngonn le Jejebbe, ngonn le Jonam,
ngonn le Eliyakim,
31 ngonn le Meleya, ngonn le Mena, ngonn le Matata, ngonn le Natan,
ngonn le Dabbiti,
32 ngonn le Ijayi, ngonn le Obede, ngonn le Bowaje, ngonn le Salmɔ,
ngonn le Nasɔn,
33 ngonn le Aminadabe, ngonn le Adimini, ngonn le Arini, ngonn le
Heteserɔn, ngonn le Perete, ngonn le Juda,
34 ngonn le Jakobbo, ngonn le Ijake, ngonn le Abaraham, ngonn le Tera,
ngonn le Nahɔr,

35 ngonn le Serugu, ngonn le Rehu, ngonn le Pelege, ngonn le Heber,
ngonn le Kila,
36 ngonn le Kayinam, ngonn le Arepakesade, ngonn le Sem, ngonn le
Nowe, ngonn le Lemeke,
37 ngonn le Matusalam, ngonn le Henɔku, ngonn le Jerede, ngonn le
Maleleyel, ngonn le Kenam,
38 ngonn le Enosu, ngonn le Sete, ngonn le Adam, ngonn le Lubba.

4

Esu na Jeju me kɔr te

1 Toke Ndil-me-nda ddusu me Jeju a, nin Juruden te ń-tel. Ndil le ɔre aw
saa me kɔr te.
2 Esu nae nunn mba ndɔ dɔsɔ. Me ndɔje teenn tɔyn Jeju usa ne ang.
Toke ndɔje le tɔyje a, bbo ddae.
3 Esu pa are na: « Bbo e-to Ngonn le Lubba tɔkɔrɔ a, unn ndui are er
neenn tel ne-kusa.»
4 Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le Lubba pa na: Dew a kisi ke tebbe
ddew ne-kusa te kara baa ang.»
5 Esu aw saa dɔ ddingiri te ke ndew a, kem naa te neenn tɔje *bbe-kɔnje
tɔyn ke dɔ nange te.
6 Esu pa are na: « Ma kari singa-mongu ke kɔsu-gaji dɔ *bbe-kɔnje te
neenn, mba darem nejeenn tɔyn, are misi ke ddew ta kare dew toke mem
ndiki.
7 Bbo ɔsu gɔli nɔm te a, nejeenn tɔyn a to lei.»
8 Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le Lubba pa na: *Ebbe-dewje, Lubba
lei kara baa a, a kɔsu gɔli nɔe te ngaa a pole.»
9 Esu aw saa Jurusalam tɔ, aw undae taar dɔ key-polo-Lubba te le *Jiipije
a, pa are na: « Bbo e-to Ngonn le Lubba tɔkɔrɔ a, aal uru nangê, mba
Maketurule Lubba pa na:
10 Lubba a kunn ndu kare anjije laa ngemi.
11 Da kotoi dɔ jide te, mba kare unda gɔli er te ang.»
12 Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le Lubba pa na: A na *Ebbe-dewje
ke to Lubba lei ang.»
13 Toke Esu nae ke ddew dang dang pin a, ɔtu inyae mba mare ndɔ.

Jeju pa tar le Lubba are dewje ke Najarete

14 Jeju tel aw Galile, ke singa-mɔngu le Ndil-me-nda ngaa ria bbar dɔ
nange teenn tɔyn.
15 Naw ń-tɔju ne me key-mbɔń-naaje te lede ngaa dewje tɔyn ɔsuje gaje.
16 Jeju aw Najarete bbe te ke ń-ngeme ke te. Naw key-mbɔn naa te le
*Jiipije ke *ndɔ-kuwa-rɔ, toke naw ń-dda ke *ndɔ-kuwa-rɔje tɔyn. Nin taar
ta tura Maketurua,
17 dare maketuru le Ejayi nje-kila mber-tar le Lubba. Ń-teyn mee ngaa
ninga lo ke Maketurule pa ke te na:
18 « Ndil le *Ebbe-dewje to dɔm te, mba nungu wubbu dɔm te kare
mila mber-Tar ke Maji mare nje-ndooje. Nulam kare m-ndaji mare
bbereje tar tee lede bbe bbere te ke nje-kem-tɔje to da telje kooje lo,
dewje ke dulaje kemde ndoo a teeje kɔ bbere te.
19 Ta ndaji kare dewje, bbal ke *Ebbe-dewje a ta dda me-maji ke de.»

20 Goe te a, Jeju unda Maketurule naa te, tel ne are nje-kula ke key-mbɔɲ̂-
naa te le ngaa isi nangê. Kem dewje tɔyn ke isije me key-mbɔɲ̂-naa te le
to ke dɔe te.
21 Ɲ-pa tar narede na: « Bbokone, tar ke me Maketurute ke ooje ke mbise
neenn, ddee to ne ke tɔkɔrɔ ngaa.»
22 Dewje tɔyn ɔsuje gaje ngaa Tar ke Maji tɔyn ke aw tee tae te arede bbel
ngaa ɲ̂-paje na: « Ngonn neenn to ngonn le Jejebbe ang wa?»
23 Jeju pa arede na: « A du ang, a paje kɔɲ̂-tar neenn karemje: Nje-kɔru
rɔ-to rɔ dewje te, ei njaa ɔru rɔ-to rɔi te. Neje tɔyn ke e-dda Kapernayum
a joo tare le, e-dda bbe lei neenn tɔ.»
24 Jeju tel pa arede na: « Tɔkɔrɔ m-pa marese: Dewje isije ke koko ta kuwa
*nje-kila mber-tar le Lubba ke rɔde te bbe kuje te njaa ang.
25 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: Bbal ke Eli to *nje-kila mber-tar le Lubba,
bba ndi ere ang bbal muta ke neyn misan, are bbo oso dɔ nange te tɔyn.
Bbale teenn dene-ndubbaje bakaje nya nange te ke Ijarayel.
26 Lubba ula Eli rɔ mare dene-ndubba te kara horode te ke Ijarayel ang, a
mare dene-ndubba ke Sarepeta, nange te ke Sidɔn a Lubba ula Eli rɔe te.
27 Bbal te le Elije, *nje-kila mber-tar le Lubba, nje-banjije bakaje nya nange
te ke Ijarayel. Elije ɔru banji le dew kara horode te ang, a Nama ke to dew
ke Siri a nɔru banji laa.»
28 Toke dewje tɔyn ke isije me key-mbɔɲ̂-naa te le *Jiipije ooje tar ke Jeju
pa le a, wungu ɔnde nya.
29 Dinje, dutaeje ɲ̂-teeje saa ke ddang me bbe te, dawje saa dɔ ddingiri te
ke ɲ̂-ddaje bbe ke Najarete dɔe te, ta kutae kilae nangê.
30 A ɲ̂-tee horode te nɔtu.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ mare dew te

31 Jeju aw bbe te ke ria na Kapernayum nange te ke Galile, aw tɔju ne
dewje *ndɔ-kuwa-rɔ te.
32 Dewje ke ooje ne-tɔju laa le isije ke bbel, mba ɲ̂-pa tar le ke ndu ke
mɔngu nya.
33 Mare dingaw ke ndil ke maji ang isi dɔe te ee me key-mbɔɲ̂-naa te le
tɔ. Nuru eki ke singa ɲ̂-pa na:
34 « Ya! Ddi bba e-ndiki ta dda ke je wa? Jeju ke Najarete! E-ddee ta tɔlje
wa? M-geri, e-to Nje-me-nda ke in rɔ Lubba te.»
35 Jeju ndange ndil le pa na: « Utu tai, bbo e-tee rɔ dingaw te neenn ke
ddang.» Ndil ke maji ang le unn dingaw le ilae nangê dann dewje te ngaa
tee rɔe te, a ndil le dda saa ne ke maji ang kara ang.
36 Bbel dda dewje tɔyn ngaa ɲ̂-paje tar horo naa te na: « Tar ddi bba
toke be wa? Ɲ-pa tar ke ndu ke mɔngu ddem ke singa nare ndilje ke maji
ang a ɲ̂-teeje!»
37 Ri Jeju bbar dɔ nange te ke Galile tɔyn.

Jeju ɔru rɔ-toje dang dang rɔ mare dewje te

38 Jeju in key-mbɔɲ̂-naa te le *Jiipije le a aw key le Simɔ. Rɔ mum Simɔje
ke dene toe, are rɔe uwa puru nya ngaa ɲ̂-dujuje Jeju kare dda ne mba tar
laa.
39 Ɲ-to nyeng ke dɔ dene te le a, ɲ̂-ndange rɔ-to le ngaa rɔ-to le inya dene
le. Kare teenn njaa, dene le in taar a, unn kutu karede ne-kusa.
40 Goe te ke kare ande a, dewje tɔyn ke eeje ke nje-rɔ-toje dang dang me
key te lede awje ke de areje Jeju. Nila jia dɔde te kara kara a rɔ-to lede
nunga.

41 Ndilje ke maji ang teeje rɔ dewje te ke banya banya, ndilje le uruje
eki paje na: « E-to Ngonn le Lubba!» A nin ke de ngaa narede ddew kare
ñ-paje tar ang, mba ndilje le gereje to, ñ-to Kiriste. Jeju tɔju Tar ke Maji
nange te ke Jude.
42 Kake lo are be a, Jeju tee aw mû, lo te ke dew goto ke te. Dewje banya
banya unnje kutu sangeje ngaa awje sar ingaeje. Ñ-ndikije ta gange, mba
kare nɔtu ninyade ang.
43 A ñ-pa narede na: « To tar lem ta ndaji Tar ke Maji ke wɔju dɔ *kɔñ-bbe
le Lubba kare kese bbeje tɔ, mba Lubba ulam wɔju dɔ yeenn njaa.»
44 Naw ñ-tɔju Tar ke Maji me key-mbɔñ-naa te le *Jiipije ke Jude tɔyn.

5

Ne-mɔri ke Jeju dda ddew kuwa kanji te

1 Dewje ke banya guku dɔ Jeju. Daw dubbaje naa mba koo tar le Lubba
ke naw ñ-pa. Nar mbɔr dange te ke Genejarete ngɔsi.
2 Nunn keme a noo ngann toje joo mbɔr maann te ke nje-ndɔnje ddisije
me te uruje nangê mba toko ddengeje lede.
3 Jeju aal me to te kara ke to le Simɔ. Ngaa ñ-duje nare ñ-ngese to le
ddew ew sen ke ta kongo. Nisi me to te le naw tɔju ne dewje ke banya
banya.
4 Goe te ke new rɔe ta pa tar a, ñ-pa nare Simɔ na: « Aw ke kete lo te ke
uru ta ilaje ddengeje lese e-ddaje ne ndɔn.»
5 Simɔ tel ke tar are na: « Ebbemje, ñ-dda ndɔn til te ndereng lo are a
jinga ne kara ang. Baann a, ma kila ddengeje le toke tai pa.»
6 Dilaje ddengeje le ngaa duwaje kanjije nya are ddengeje lede aw ujaje.
7 Ñ-kebbeje nje-buwa-ndɔnje lede ke isije me to te ke kara, mba kare
ñ-ddeeje dumajede. Ñ-ddeeje ngaa dunguje kanjije le me toje te ke joo le,
nayn ngaji baa ta kare toje le dii.
8 Kake Simɔ Piyar oo toke baann a, tee oso nɔ gɔl Jeju te pa na: « Ebbemje
aw ddew ew sem mba m-to nje-ne-dda ke maji ang.»
9 Bbel ddae, ne ke dewje tɔyn ke areje mbɔre te, wɔju dɔ ndɔn ke ñ-ddaje
le.
10 Bbel dda Jake de ke Jan, ngann le Jebede, nje-buwa-ndɔnje le Simɔ tɔ.
Jeju pa are Simɔ na: « Are bbel ddai ang. A kunn kute bbokone, ndɔn lei
a to enga sange dewje ngaa.»
11 Goe te ke ñ-ddeeje ke toje le kar mbal te a, dinyaje neje tɔyn ngaa
dunnje go Jeju.

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ mare dew te

12 Jeju ee me mare bbe te. Mare dingaw ke to nje-banji ooe, ñ-tee noso nɔ
gɔle te ñ-debbe keme nangê ngaa ñ-duje ñ-pa na: « Ebbemje, toke e-ndiki
a, are m-ddee maji.»
13 Jeju ula jia ɔre ne ngaa pa na: « M-ndiki, e-ddee maji.» Njange njange
baa a, banji laa goto.
14 Goe te a, ñ-ndeje ta kare ñ-pa tare nare dew kara oo ang. A, ñ-pa nare
na: « Aw tɔju rɔi nje-polo Lubba, ta are *ne-polo wɔju dɔ ddee lei maji toke
Moyije unda tare me maketuru te, mba kɔru ne naji lei to e-ddee maji.»
15 Ri Jeju bbar ke kete ke kete ngaa dewje banya banya mbɔn naa mba
koo tar laa ddem, mba kare nɔru rɔ-to lede ddem.
16 A ne nɔru rɔe naw me kɔr te ngaa ñ-duju Lubba.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dew te ke debbe rɔe oy

17 Mare ndɔ Jeju aw tɔju ne. *Parijiyenje ke *nje-kɔruje-gel-ndu isije
nangê. Dinje ngann bbeje te tɔyn ke Galile ke Jude te, ke Jurusalam ddem.
Ngaa Jeju aw ɔru rɔ-to ke singa-mɔngu le *Ebbe-dewje.
18 Dewje unnje mare dew ke debbe rɔe oy ke tuwa baa. Daw ñ-sangeje
ddew mba kandeje saa ta kilae nɔ Jeju te.
19 Dingaje ddew ke da kulaeje ne ang, mba dewje banya. Dalje saa dɔ
key te taar ngaa dulaeje ke kem lo ke tuwa laa dann dewje te ke mbɔn naa
nɔ Jeju te.
20 Jeju oo koo-me-te lede a, pa are dew le na: « Tar majangje lei ɔru dɔi
te.»
21 Nje-kɔruje gel-ndu ke *Parijiyenje aw ejeje tar ngaa paje na: « Dew
neenn to dew ddi bba aw taji ri Lubba wa? Lubba kara baa ee ke singa ta
kɔru tar *majang ma se na tɔ wa?»
22 Jeju gere keje tar lede le a, pa arede na: « Mbata ddi bba aw ejeje tar
toke baann mese te wa?
23 To ngeng ang ta pa na: Tar *majangje lei ɔru dɔi te ase in taar bbo
e-nja wa?
24 Maji kare e-gereje to Ngonn le dew ee ke singa ta kɔru tar *majang dɔ
nange te.» Ñ-pa nare dew ke debbe rɔe oy le na: « In taar, unn tuwa lei
bbo aw key lei.»
25 Kare teenn njaa, nin taar kemde te, nunn tuwa laa ngaa nɔsu gaji
Lubba naw ne ke key laa.
26 Dewje tɔyn ooje to ne-bbel a, ɔsuje gaji Lubba. Bbel ddade ngaa ñ-paje
na: « Joo ne-kɔbbu bbokone.»

Jeju bbar Lebi

27 Goe te a, Jeju tee ngaa oo mare nje-taa nare *lambo ke ria na Lebi isi
lo taa nare *lambo te. Ñ-pa nare na: « Unn gom.»
28 Ñ-tusu neje tɔyn ninya, nin taar ngaa nunn goe.
29 Lebi dda ne-kusa ke bo are Jeju me key te laa ngaa nje-taaje nare
*lambo banya ke mare dewje nya isije ke de ta ne-kusa te.
30 *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu aw nyuruje ngaa paje are nje-njaje
goe te na: « Mbata ddi bba aw usaje ne ddem aw ayje ne ke nje-taaje nare
*lambo ke nje-ne-ddaje ke maji ang wa?»
31 Jeju pa arede na: « Dewje ke isije ke maje a aw ndikije nje-kare kuma
ang, a nje-rɔ-toje bba aw ndikije nje-kare kuma.
32 M-ddee mba bbar dewje ke to gate gate ang, m-ddee mba bbar nje-ne-
ddaje ke maji ang ta kare ñ-turuje ddew lede.»

Jeju pa tar mbete ne-kusa

33 *Parijiyenje ke *nje-kɔruje le paje areje na: « Nje-njaje go Jan te ddew
kara baa ke nje-njaje go *Parijiyenje te aw inyaje ne-kusa ke ndɔ tɔyn
ddem aw dujuje Lubba, a nje ke lei aw usaje ne ngaa aw ayje ne wa!»
34 Jeju pa arede na: « Toke nje-buwa-kuraje le nje-dene ke siki isije saa
ndɔ kusu-taa-naa te a, da kase kuwade ke singa kare dinyaje ne-kusa wa?
35 Mare ndɔ aw ddee ke da kɔru nje-dene ke siki le horode te ke ddang.
A me ndɔje teenn ngaa da kinyaje ne-kusa.»
36 Jeju pa gusu-tar arede bbay na: « Ndɔ kara dew a tir ta-kubbu ke siki
mba kila ne kem bar-kubbu ang. A bbo ñ-dda toke baann a, na tir kubbu
ke siki le ngaa ta-kubbu ke siki le kaw naa te ke bare le ang tɔ.

37 Ddem, ndɔ kara dew a kungu koto ke siki ke to ben me ku-endaar te
ke to kone ang. A bbo ń-dda toke baann a, ben ke siki le a dda kare ku le
tɔ. Ben le a kula nangê ngaa ku le a tuju nyɔm.
38 To maji ta kungu ben ke siki me ku-gaal te ke siki tɔ.
39 Ddem ndɔ kara dew ay ben ke ń-dda ndɔe banya mbaan a, na ndiki
mba kay ye ke ń-dda bbasine bbay ang. Mba na pa na: ye ke lew a maji.»

6

Jeju to nje-ndɔ-kuwa-rɔ

1 Jeju aw nday me ndɔɔ bleje te ke *ndɔ-kuwa-rɔ. Nje-njaje goe te teteje
mare jinga ble le ngaa guruje aw usaje.
2 Kara kara le *Parijiyenje paje arede na: « Mbata ddi bba aw e-ddaje
ne ke *ndu mbete ta dda ke *ndɔ-kuwa-rɔ wa?»
3 Jeju tel ke tar arede na: « E-nayje e-turaje Maketurudɔ ne te ke Dabbiti
dda le ang wa? Ndɔ te ke bbo ddae, ne de ke nje-njaje goe te.
4 Dabbiti ande key-polo-Lubba te. Noto ne-kusaje ke dare Lubba, ke to
mba nje-poloje Lubba ke karede baa nusa. Ngaa nare mare nje-njaje goe
te.»
5 Jeju pa arede bbay na: « Ngonn le dew njaa to nje-ndɔ-kuwa-rɔ.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dew te ke jia oy

6 Mare *ndɔ-kuwa-rɔ le bbay, Jeju ande key-mbɔń-naa te le *Jiipije naw
ń-tɔju ne. Mare dew ke jia ke kɔl oy, ee me key teenn le tɔ.
7 Kem mare *nje-kɔruje gel-ndu ke *Parijiyenje to dɔ Jeju te ta koo se
na kɔru rɔ-to rɔ dew te *ndɔ-kuwa-rɔ te wa. Yeenn bba ta kinga ne ddew
mba kunda ne tar dɔe te.
8 Ne kara, Jeju le gere keje lede ngaa ń-pa nare dew ke jia oy le na: « In
taar, bbo are danna neenn!» Nin ngaa nar taar.
9 Jeju pa arede na: « Ma dujuse tar. Ke *ndɔ-kuwa-rɔ, *ndu are ddew
kare dew dda ne ke maji wase dew dda *majang wa? Ta kaji dew wase ta
kinya dew kare oy wa?»
10 Goe te ke naade mbetete tɔyn a ń-pa tar ke dew le na: « E-ndɔju jii!»
Ɲ-ndɔju jia ngaa jia le ddee maji.
11 Wungu ɔnde nya ngaa daw ń-maynje naa tar mba gere ne ke da kase
dda ke Jeju.

*Jeju mbere *nje-kayń-kulaje laa dɔku gire joo*

12 Me ndɔje teenn njaa Jeju aal dɔ ddingiri mba duju Lubba. Ɲ-duju
Lubba ndereng lo are.
13 Kake lo are a ń-bbar nje-njaje goe te, ń-mbere mareje dɔku gire joo
horode te ngaa nunda ride na *nje-kayń-kulaje:
14 Simɔ ke nunda ria na Piyar, ke ngokɔen Andere, Jake, Jan, Pilipi,
Batalami,
15 Matiye, Toma, Jake ngonn le Alpe, Simɔ ke daw ń-bbare to ‹dew ke
ndiki bbe laa nya›,
16 Jude ngonn le Jake, ke Judase Isikariyote ke tel to nje-kunn dɔ Jeju.

Dewje ddeeje rɔ Jeju te

17 Jeju in dɔ ddingiri te ke *nje-kayń-kulaje, ń-ddee nar lo te ke tate. Lo
teenn, nje-njaje goe te banya banya ke dewje ke banya ke inje nange Jude
te tɔyn, ke Jurusalam te, ke bbe ke Tir ke Sidɔn bbeje ke kar ba te.

18 Ń-ddeeje mba koo tar le Jeju ddem, mba kare nɔru rɔ-toje lede ddem.
Nje ke ndilje ke maji ang aw ulaje kemde ndoo kara ddeeje maji.
19 Dewje le tɔyn njaa aw sangeje ddew ta kɔreje, mba mare singa-mɔngu
ke aw tee rɔe te aw ɔru rɔ-toje lede tɔyn.

Jeju aw are ndeje wɔju dɔ koko ke wungu

20 Jeju unn keme aa ne nje-njaje goe te ngaa pa na:
« Koko to lese, dangeteje, mba *Kɔń-bbe le Lubba to mba tar lese!
21 Koko to lese, ese nje ke bbo aw ddase, mba mese a ndann! Koko to lese,
ese nje ke aw e-nɔje bbasine, mba a kisije ke koko!
22 Koko to lese, toke dewje mbetese, dewje tubbase, dewje tajise ngaa paje
tar lese maji ang wɔju dɔ Ngonn le dew.
23 E-ddaje rɔ-nel ngaa e-talje e-turuje ke koko dɔ ndɔe teenn, mba kuka lese
a bo nya me dara te, mba toke baann tɔ a kadede ddaje ke *nje-kilaje
mber-tar le Lubba.
24 A, wungu to lese, ese nje-ne-kingaje, mba bbokone isije ke koko mban!
25 Wungu to lese, ese dewje ke mese ndann bbokone, mba bbo a ddase!
Wungu to lese, esese ke aw kokoje bbokone, mba ne-me-kɔn a ddase
ngaa a ndeyje maann nɔ!
26 Wungu to lese, toke dewje tɔyn pitijese, mba kadede ddaje ke nje-kilaje
mber-tar ke to nje-ngemje toke baann tɔ!»

Tar ndiki nje-baanji

27 « A m-pa marese esese ke aw ooje tar lem: E-ndikije nje-baanji lese,
e-ddaje maji ke nje ke mbetese.
28 E-bbarje Tar ke Maji dɔ dewje te ke aw bbarje Tar ke Maji ang dɔse
te, e-dujuje Lubba mba nje ke aw ddase maji ang.
29 Bbo dew unda ka-mbɔri a, e-turu debbe ke kara are tɔ. Bbo dew taa
kubbu kul lei a, inya kubbu lei ke taar are tɔ.
30 Are ne dew ke aw duji ne ngaa e-bbange dew ke taa ne lei ang.
31 Ne ke e-ndikije kare dewje ddaje ke se a, e-ddaje ke de tɔ.
32 Bbo nje ke ndikise bba e-ndikijede tɔ a, dewje a gereje go me-maji lese
toke baann wa? Nje-ne-ddaje ke maji ang kara aw ndikije nje ke ndikijede
tɔ.
33 Bbo nje ke ddaje ke se maji dɔrɔ bba e-ddaje ke de maji a, dewje a
gereje go me-maji lese toke baann wa? Nje-ne-ddaje ke maji ang kara ddaje
toke baann tɔ.
34 Bbo dewje ke e-gereje to da kukaje bbange lese bba arejede ne ń-tunaje
a, dewje a gereje go me-maji lese toke baann wa? Nje-ne-ddaje ke maji ang
kara ddaje toke baann, mba kare ń-tel ne darede.
35 A, e-ndikije nje-baanji lese, e-ddaje maji, areje ne dew tuna a undaje
mese dɔ mare ne te goe te ang. Baann bba kuka lese a bo nya ngaa a toje
to ngann le Ne-ke-ddutu-dara te. Mba Ne-ke-ddutu-dara te ń-dda maji ke
dewje ke areje wooyo ndɔ kara ang ddem, nje-me-maji-angje ddem.
36 Ooje kem-to-ndoo le naa ddew kara baa toke Bɔsese oo kem-to-ndoo
lese.»

Tar gange sariya

37 « E-gangeje sariya dɔ dew te ang a, da gange sariya dɔse te ang. Undaje
tar dɔ dew te ang a, da kunda tar dɔse te ang tɔ. Ɔruje tar dɔ dewje te a,
da kɔru tar dɔse te.
38 Areje ne a, da karese ne: Ka ke maji a da kɔju ne ne karese, a ddusu
julum, da mbusu, da yeke kare gayn nangê bbere bbere ngaa bba da mbel

me bbɔl-kubbu te lese. Mba ka ke unnje ɔjuje ne ne areje dew a, da kunn kɔju ne ne karese tɔ.»
39 Jeju pa gusu-tar arede tɔ na: « Nje-kem-tɔ ase kila kake ji nje-kem-tɔ
mare te wa? Da kosoje joo kem me buwa te ang wa?
40 Nje-nja go ebbeeje te a kutae ang a, nje-nja go ebbeeje te ke oo tae ke
maje a, a kase saa naa tɔ.
41 Mba ddi bba mu ke oso kem ngokɔin te a oo, a oo tɔku kake ke to kemi
te ang wa?
42 Wase, baann bba ei ke oo tɔku kake ke to kemi te ang, a kase pa kare
ngokɔin na arem mɔru mu ke to kemi te wa? Nje-ngem, ɔru tɔku kake ke
to kemi te dɔngɔr bba a kinga ddew ta kɔru mu ke oso kem ngokɔin te.»

Tar kake ke kande

43 « Kake ke maji, a kande kande-kake ke maji ngaa kake ke maji ang, a
kande kande-kake ke maji ang tɔ.
44 Mbata daw ń-gere kake kara kara ddew kande te. Da kuja kande tungu
dɔ kake konn pɔrɔ te ang, da tuja *nduu horo ger gende te ang. *
45 Neje ke maji in me dew te ke maji. A neje ke maji ang in me dew te
ke maji ang. Mba ne ke ddusu me dew a aw tee ddew tar ke tae te.»

Dew ke oo tar le Jeju a dda ne kula

46 « Mba ddi bba e-bbaremje Ebbemje, Ebbemje! A e-ddaje ne ke maw
m-pa marese ang wa?
47 Dew ke ddee rɔm te, oo tar lem ngaa dda kula ke turu ndum unda rɔ
na wa?
48 Ń-to ddew kara baa ke dew ke a ta kɔsu key a, wuru buwa are wuru
peng peng bba ungu gɔl key le dɔ er te. Toke maann taa lo ngaa unda kar
key le a, key le oso ang, mba dɔsu key le ke maje.
49 A dew ke oo tar lem ngaa dda ne kula ang to ddew kara baa ke dew ke
ɔsu key laa dɔ nange te baa bbo ungu gɔle dɔ er te ang. Maann ula unda
kar key le a, kem naa te neenn njaa key le uwa nange ngaa guru njuku
njuku.»

7

Jeju ɔru rɔ-to rɔ nje-kula te le baw-ddɔ

1 Goe te ke Jeju pa tarjeenn tɔyn are dewje a, naw Kapernayum.
2 Mare baw-ddɔ le Romeje, ee ke nje-kula laa ke ń-ndike nya. Rɔ nje-kula
laa le toe ngaa nayn ngɔsi ta koy.
3 Toke noo tar le Jeju a, nula mare tɔku-dewje le Jiipije nare ta kare
ń-ddee naji nje-kula laa le.
4 Dawje rɔ Jeju te ngaa ń-nɔje nɔ gɔle te nya ń-paje na: « Dingaw neenn
ase kare e-dda ne mba tar laa,
5 mba ń-ndikije jee *Jiipije nya. Ne a ń-dda key-mbɔń-naa leje.»
6 Jeju aw ke de ngaa toke ń-teeje ngɔsi ke key le baw-ddɔ le a, baw-ddɔ
le ula nje-buwa-kuraje laa are Jeju na: « Ebbemje, e-jɔku rɔi baann ang,
mba mase kare ande key lem ang.
7 Mba yeenn tɔ a, moo to mase kaw rɔi te ke da rɔm ang. A, e-pa tar
kara a nje-kula lem a kaji.
8 Mba ema kara mee kɔy dewje te ke bo, mee ke nganji-ddɔje kɔyem te
tɔ. A bbo, mula mare m-pa na: Aw! A naw. M-pa mare mare, m-pa na:

* **6:44 6.44** Kake ke daw ń-bbar ke tar endar nda na vigne.

E-ddee! A ń-ddee. M-pa mare nje-kula lem, m-pa na: E-dda ne ke be! A ń-dda.»
9 Toke Jeju oo tar le a, ninga koko ddew te le baw-ddɔ le. Ń-turu rɔe
ke rɔ dewje te ke aw ooje tar laa ngaa ń-pa na: « M-pa marese, dɔ nange
Ijarayel te kara moo koo-me-te ke bo toke be ang.»
10 Nje ke baw-ddɔ ulade le telje awje key a, daw dingaje nje-kula le baw-
ddɔ le ke rɔ ke maji.

Jeju ndol ngonn le dene-ndubba ke bbe te ke Nayn

11 Goe te a Jeju aw mare bbe te ke ria na Nayn. Nje-njaje go Jeju te ke
mare dewje banya banya awje saa.
12 Toke ń-tee ngɔsi ke bbe le a, noo dewje ke awje ke yo ta dubbu. Dew
ke oy le to ngonń-kara ke dingaw le mare dene-ndubba. Dewje ke me bbe
te le banya banya aw dannje dene le tɔ.
13 *Ebbe-dewje le oo dene le a ddae ndoo ngaa pa are dene le na: « E-nɔ
ang!»
14 Ń-ngese ke kete a nɔru tuwa ke dila ninn le ke te. Dewje ke otoje ninn
le areje lo kara ngaa Jeju pa na: « Basan, m-pa mari, in taar!»
15 Ninn le in isi taar ngaa unn kutu pa tar. Jeju ulae ji kɔenje te.
16 Bbel dda dewje tɔyn. Dɔsuje gaji Lubba, ń-paje na: « Tɔku *nje-kila
mber-tar le Lubba tee horoje te ngaa Lubba ddee ta kuma dewje laa.»
17 Tar ne ke Jeju dda le nja dɔ nange te ke Jude tɔyn, ke me bbeje tɔyn
ke guku dɔ Jude.

Jań-Batise ula duju tar Jeju

18 Nje-njaje go Jan te aw paje go nejeenn tɔyn areje.
19 Ń-bbar mareje joo horode te nulade rɔ *Ebbe-dewje te, ń-pa na: « Ei
a e-to dew ke a ta ddee le wase ja ngina mare dew ke dang wa?»
20 Toke dewje le teeje rɔ Jeju te a, ń-paje dareje na: « Jań-Batise ulaje ta
duji se ei a e-to dew ke jaw ń-nginae le wase ja ngina mare dew dang wa?»
21 Kare teenn njaa Jeju ɔru rɔ-toje, ke meteje, ke tubba ndilje ke maji ang
rɔ dewje te banya banya. Ngaa ń-dda nare dewje ke kemde tɔ kara ooje
lo.
22 Goe te a, ń-tel ke tar nare nje-njaje go Jan te le na: « Awje, e-paje
areje Jan ne ke ooje ke kemse ddem, ke mbise ddem. Nje-kem-tɔje ooje lo,
nje-gɔl-gotoje njaje. Banji le dewje nunga rɔde te, nje-mbi-kutuje ooje tar.
Dewje ke oyje ndolje ngaa nje-ndooje ooje Tar ke Maji.
23 Koko isi ke dew ke a koso ddew koo-me-te wɔju dɔm ang.»

Jeju pa tar dɔ Jań-Batise te

24 Goe te ke nje-njaje go Jan te telje mbaan, Jeju unn kutu pa tar le Jan
are dewje ke banya banya le na: « Ddi bba awje aw ooje me kɔr te wa?
Mu-maann ke yel aw yeke wa?
25 A ddi bba awje aw ooje wa? Dew ke ula kubbu ke kura wa? Nje ke
ulaje kubbu nare toje to nje-ne-kingaje ke isije me key te le tɔku-mbay-
bbeje.
26 A ddi bba awje aw ooje wa? Mare nje-kila mber-tar le Lubba wa?
Tɔkɔrɔ m-pa marese, nuta nje-kila mber-tar bbay.
27 Mba tar le Jań-Batise a ń-dda me Maketurute le Lubba na: Oo, mula
nje-kayń-kula lem nɔi te, mba kare ń-dda ddew ke a nja te.
28 M-pa marese: Horo dewje te tɔyn ke deneje ujujede, dew ke uta Jan
goto. A ddutu-dew ke me *Kɔń-bbe te le Lubba utae.

29 Dewje tɔyn ke ooje tar le Jan le, ke nje-taaje nare *lambo kara ooje to
Lubba to gate gate ngaa dawje dare Jan ddade batem.
30 A *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu mbeteje ne ke Lubba mɔse mba
tar lede ngaa ń-mbeteje kare Jan ula dɔde maânn.»
31 Jeju tel pa arede na: « Nje ke dda bba ma kunnde kɔju ne dewje ke
bbokone wa? Dundaje rɔ nje ke dda wa?
32 Ń-toje ddew kara baa ke ngannje ke isije nata, ke bbarje naa ngaa paje
are naa na:
N-kɔl mbula jarese, a e-laje ne ang, jɔsu pa-yo a e-nɔje ne ang.
33 Mba Jaǹ-Batise ddee le, ɔn muru ang ddem, ay koto ang ddem a e-paje
na: Ndil ke maji ang isi dɔe te.
34 Ngonn le dew ddee, ɔn muru ngaa ay ne a e-paje na: Dew neenn to
nje-ne-kusa ke nje-ne-kay, nje-buwa-kura le nje-taaje nare *lambo ke le
nje-ne-ddaje ke maji ang.
35 Kem-kare to gate gate kem dewje te ke ndikije te.»

*Jeju ɔru tar *majang dɔ dene te ke to nje-ne-dda ke maji ang*

36 Mare Parijiyen bbar Jeju ta kare usa ne saa. Jeju ande key le Parijiyen
le ngaa aw isi ta ne-kusa te.
37 Toke mare dene nje-ne-dda ke maji ang ke isi me bbe teenn oo na Jeju
ee me key te le Parijiyen le a, ń-ddee ke ku albatere*, ke wubbu ke ete maji
ddusu mee.
38 Ń-ddee nar go Jeju te, mbɔr gɔle te naw ń-nɔ nare maanń-keme ula
gɔl Jeju te ngaa ń-bɔru gɔle le ke beń-dɔe. Nunda tae gɔl Jeju te le ngaa
nungu wubbu ke ete maji le gɔle te.
39 Parijiyen le oo baann a pa mee te na: « Bbo dingaw neenn to *nje-kila
mber-tar le Lubba tɔkɔrɔ a, na gere to dene ke aw ɔre neenn to nje-ne-dda
ke maji ang.»
40 Jeju pa are Parijiyen le na: « Simɔ, mee ke tar ta pa kari.» Simɔ tel ke
tar are na: « Nje-ne-toju, e-pa tar le.»
41 Jeju pa na: « Mare dew ee ke bbange laa dɔ dewje te joo. Mare kara
tuna *kande-nare kɔrmi a mare kara tuna *kande-nare dɔmi.
42 Toke disije ke ddew ta kuka bbange le ang a, nje-nare le inya nare laa
le arede. Horo dewje te ke joo le, ye ke dda bba a ndiki dew ke dda maji
ke de le nya wa?»
43 Simɔ le tel ke tar are Jeju na: « Meje a to ne ke bbange laa bo nya.»
Jeju pa are na: « E-tel ke tar ke dɔgɔle.»
44 Ń-turu rɔe ke rɔ dene te le ngaa ń-pa nare Simɔ na: « Oo dene neenn,
m-ddee key lei a arem maann toko gɔlem ang a ne a ń-toko gɔlem ke
maanń-keme ngaa ń-bɔru gɔlem ke beń-dɔe.
45 Ei, e-to mbim ang a ne, kake mande key beenn, new rɔe ta kunda tae
gɔlem te ang.
46 Ungu wubbu dɔm te ang, a ne nungu wubbu ke ete maji gɔlem te.
47 Mba yeenn a m-pa mari: Tar *majang laa ke banya ɔru dɔe te ngaa,
mba ndiki laa bo nya. Mba dew ke dɔru tar dɔe te ten baa, ndiki laa to
ten baa tɔ.»
48 Ngaa ń-pa nare dene le na: « Tar *majang lei ɔru dɔi te ngaa.»
49 Dewje ke isije ta ne-kusa te ke Jeju le paje mede te na: « Dew neenn
to na bba tar *majang le dewje kara aw ɔru dɔde te wa?»
50 Jeju pa are dene le na: « Koo-me-te lei aji. Aw ke *me-wul-lɔm.»

---

* **7:37 7.37** Alebatere to ku ke ń-dda ke mare er ke kura nya bbe le Jiipije.

8

Nje ke aw njaje go Jeju te

1 Goe te a, Jeju unn go bbuka bbeje ke ngann bbeje, aw pa tar le Lubba
ke ila mber Tar ke Maji wɔju dɔ *Kɔń-bbe le Lubba. Nje-kayń-kulaje laa
ke dɔku gire joo awje saa,
2 ke mare deneje ke nɔru rɔ-to ndilje ke maji ang, ke rɔ-toje rɔde te tɔ:
Mari ke daw ń-bbare na Madelena, ne ke Jeju tubba ndilje ke maji ang siri
rɔe te,
3 ke Jani dene le nje-ngem ne-kingaje le tɔku-mbay *Erode ke ria na
Kuja, ke Sujani, ke mare deneje nya ke aw umaje Jeju ke nje-njaje goe te
ke ne-kingaje lede.

Gusu-tar dɔ nje-ne-dubbu te

4 Dewje ke banya mbɔnje naa ngaa mare dewje inje bbeje te dang dang
aw ddeeje rɔ Jeju te a, ń-pa gusu-tar neenn na:
5 « Mare dew aw ta dubbu ne. Toke naw ń-dubbu ne le a, mare kande ko
le gayn dɔr ddew te, dewje mbɔynje kande-ko le ngaa eelje ke darâ ɔnje.
6 Mare debbe kande-ko le gayn dɔ nange te ke to er. Toke kande-ko le
tee a, tutu njan, mba ninga maann ang.
7 Mare kande ko le gayn horo konnje te. Konnje le teeje ke de ddew kara
baa ngaa konnje le orede ke nangê mben.
8 A mareje gayn dɔ nange te ke maji. Ń-teeje ngaa gɔl kake kara a ande
dɔdɔku dɔdɔku.» Kake Jeju pa tar neenn ila nangê a, ń-pa ke taar na: «
Dew ke mbia to ta koo ne tar a oo!»
9 Nje-njaje goe te dujeje na: « Gel gusu-tar neenn na ddi wa?»
10 Nila te na: « Esese, Lubba are e-gereje ne ke to lo kiyae te ke wɔju dɔ
*Kɔń-bbe laa. A keseje, ń-pa tare darede ddew gusu-tar te, mba kare daaje
lo a dooje ne ang ddem dooje tar a ń-ngereje kande ang ddem.
11 Gel gusu-tar neenn le toke be: Kande ko le to tar le Lubba.
12 Kande ko ke gayn mbɔr ddew te le tɔju dewje ke ooje tar le Lubba le
ngaa Esu ddee ɔru tar le mede te ke ddang, mba kare dooje mede te ta
dingaje kaji ang.
13 Kande ko ke gayn dɔ nange te ke to er le tɔju nje ke ooje tar le Lubba
le a, ń-taaje ke koko. A ne kara, tar ke dooje le ungu ngirae nangê mede te
ang, dooje mede te mba gɔju kare baa, a ndɔ ke ne-na-me tee a, ń-tusuje
dinyaje.
14 Kande ko ke gayn horo konnje te tɔju dewje ke ooje tar le Lubba le
ngaa dɔtuje a, keje-tar, ke ne-kingaje, ke rɔ-nelje ke dɔ nange te ɔkujede
ddew ta kare dande ke maje.
15 Kande ko ke gayn dɔ nange te ke maji tɔju nje ke ooje tar le Lubba ke
me ke maji, ke me ke gate gate, a ń-ngemje tar le, duwaje dare ngeng ngaa
dandeje ndɔ ke ndɔ.»

*Gusu-tar dɔ *lambe te*

16 « Ndɔ kara dew ila puru *lambe te a, unn mare ne debbe ne ang, wase
dew le unn *lambe le unda kɔ tira te ang. A nunda *lambe le dɔ kake te
taar, mba kare dewje ke aw andeje key le ooje ne lo.
17 Mbata ne tɔyn ke to lo kiyae te da tee dɔe te, ne tɔyn ke ń-kusu dɔe a
tee ke ddaka.
18 Aaje rɔse ddew tar te ke aw ooje, mba dew ke ee ke ne a da kare mare
dɔe te. A dew ke ee ke ne ang, ne ke neje to ninga kara da kɔru jia te.»

Kɔn Jejuje ke ngakɔenje ke tɔkɔrɔ

19 Kɔn Jejuje ke ngakɔenje ddeeje ke rɔe te, a dingaje ddew ta kaw ngɔsi
saa ang, mba dewje bakaje nya.
20 Dewje paje are Jeju na: « Kɔinje ke ngakɔinje areje ddaka. Ń-ndikije
ta kooi.»
21 A ń-tel ke tar narede na: « Kɔmje ke ngakɔmje a toje to nje ke ooje tar
le Lubba a ddaje ne kula.»

*Jeju pa tar a *bamburabo ew rɔe*

22 Mare ndɔ Jeju aal to ke nje-njaje goe te. Ń-pa narede na: « Jawje tura
maann te.» Ngaa dawje.
23 Toke daw ń-yelje to le a, Jeju aw tibbi. Bamburabo ddee ula dɔ maann
te le ngaa maann aw me to te le nayn ngɔsi ta ddusu are deeje me yo te.
24 Nje-njaje goe te le ddeeje ngɔsi saa ngaa ń-ndoleje ń-paje na: «
Ebbejeje, Ebbejeje, ja koy!» Ń-ndol ngaa ń-ndange *bamburabo ke maann
ke aw lenge le nare dewje rɔde ngaa lo to nyenene.
25 Jeju pa are nje-njaje goe te le na: « Koo-me-te lese ee dda wa?» Bbel
ddade ddem dɔde turu ddem a ń-paje dar na na: « Dew neenn to dew ddi
wa? Mba ń-pa tar ke gɔsu ke mɔngu a, yel ke maann kara ooje tae.»

Jeju ɔru rɔ-to ndilje ke maji ang rɔ mare dingaw te

26 Jeju ke nje-njaje goe te ń-teeje ta kongo te ke bbe te le dewje ke
Gadara*ke aa naa ke dɔ nange Galile.
27 Kake Jeju uru nangê a, mare dingaw ke ee ke ndilje ke maji ang banya
rɔe te in me bbe te ke dɔ nange teenn le tila keme. Lew baa njaa dingaw
le ula kubbu ang ddem, ń-to key ang ddem a horo dɔbareje a naw ń-to ke
te.
28 Kake dingaw le oo Jeju a uru eki, tee oso nɔ gɔle te ngaa pa ke taar
na: « Ddi a e-ndiki ta dda sem wa? Jeju, Ngonn le Lubba ke ddutu dara te!
Kɔkɔrɔ njaa ula kem ndoo ang.»
29 Nuru eki, mba Jeju pa tar ke ndu ke mɔngu are ndilje le ta kare ń-teeje
me dingaw te le ke ddang. Ndil le unn dingaw le gɔl banya banya are ń-tɔ
gɔle ke kula njamji ngaa dilae poro bbaa daw ń-ngeme. Ń-ti kulaje ke ń-tɔe
ne le ngaa ndilje le ɔreje awje saa ke me kɔr te.
30 Jeju duju dingaw le na: « Rii na na wa?» Ń-tel ke tar na: « Banya
banya.» Mba ndilje ke maji ang andeje mee te nya.
31 Ndilje ke maji ang le uwaje gɔl Jeju ta kare narede dawje buja te ke il
biti biti ang.
32 Kare teenn kusu bereje ke banya aw usaje ne dɔ kongo te lo teenn le.
Ndilje ke maji ang le dujuje Jeju ta kare arede ddew are dandeje me bereje
te le ngaa narede ddew.
33 Ndilje ke maji ang le teeje me dingaw te le aw andeje me kusu bereje
te le ngaa kusu bereje le inje dɔ kongo te ke ngɔru gaynje maânn oyje.
34 Nje ke aw ngemje bereje le ooje ne ke tee le a, aynje ngaa aw paje tare
tɔku bbe te ke ngann bbeje te.
35 Dewje awje ooje ne ke tee le. Ń-ddeeje rɔ Jeju te ngaa dingaje dingaw
ke ndilje teeje mee te le, nisi nangê kɔy gɔl Jeju te. Dingaw le ula kubbu
ddem, isi ke maje ddem ngaa bbel ddade nya.
36 Dede ke dooje ddew ke Jeju tubba ne ndilje ke maji ang rɔ dingaw te
le, dɔruje gele dare nje ke awje le ooje.

37 Dewje tɔyn ke bbe te le dewje ke *Geraja dujuje Jeju ta kare ɔtu ke
ddang, mbata bbel ddade nya. * Jeju aal to ta tel ke guku.
38 Dingaw ke ndilje teeje mee te le duju Jeju ta nayn saa. A Jeju tubbae
pa na:
39 « E-tel aw key lei ta ɔru gel ne ke Lubba dda sei!» Naw ngaa ń-pa tar
ne ke Jeju dda mba tar laa me bbe te le tɔyn.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dene te ngaa ndol ngonn le Jayirusu ke dene ke oy

40 Toke Jeju tel tura maann te guku a, dewje ke banya uwaeje ke rɔde te,
mba dede tɔyn daw ń-ngebbeje.
41 Ngaa mare dingaw ke ria na Jayirusu, ń-to nje-kɔn dɔ *key-mbɔń-naa
le *Jiipije, ń-ddee, ń-tee noso nangê nɔ gɔl Jeju te, ń-nduje ta kare naw me
key te laa,
42 mba ngonne ke dene ke to ngonń-kara ke bbale ase dɔku gire joo a ta
koy. Toke Jeju aw aw ke key le a, dewje ke banya ubbaeje njang.
43 Mare dene ke mese aw ddee rɔe te lew baa ase bbal dɔku gire joo ee
ke teenn. Dene le tuju neje laa tɔyn ji nje-kare-kumaje te, a dew kara ase
ta kɔru rɔ-to laa ang.
44 Ń-ddee go Jeju te ngɔsi, nɔru ta kubbu laa. Kare teenn njaa mese le
gange.
45 Jeju pa na: « Na a ɔrum wa?» Toke dewje tɔyn aw ɔruje naji lede a,
Piyar pa na: « Ebbemje, dewje aw guku dɔi ngaa daw dubbaije!»
46 A Jeju ila te na: « Mare dew ɔrum, mba m-gere to mare singa in rɔm
te tee.»
47 Dene le oo to Jeju gere a, nisa ngaa ń-ddee noso nɔ gɔle te. Ń-pa kem
dewje te tɔyn gel ne ke nɔru ne Jeju, ke ddew ke rɔ-to laa goto ne kare
teenn.
48 Jeju pa are na: « Ngonnum ke dene, koo-me-te lei aji. Aw ke *me-wul-
lɔm.»
49 Toke Jeju aw pa tar bbay a, mare dew in bbe le Jayirusu le ngaa ń-pa
nare na: « Ngonni ke dene le oy mban. E-jɔku nje-ne-tɔju ang ngaa.»
50 A Jeju oo tar neenn le ngaa pa are Jayirusu le na: « Are bbel ddai ang,
ka njaa oo mei te a na kinga kaji.»
51 Toke Jeju tee key le a, ń-mbete ta kare dewje andeje saa key. Piyar, ke
Jan, ke Jake, ke bɔ-ngonnje ke kɔń-ngonnje le a ninya ddew nare dandeje
saa key.
52 Dewje tɔyn aw nɔje ke aw ndingaje rɔde wɔju dɔ ngonn ke dene le.
Jeju pa na: « E-nɔje ang. Noy ang ka a naw ń-tibbi.»
53 Ngaa dewje le aw kokoje Jeju, mba ń-gereje to ngonn ke dene le oy.
54 A Jeju uwa ji ngonn ke dene le ngaa pa ke gɔsu ke mɔngu na: « Ngonn,
in taar!»
55 Ndil ngonn ke dene le tel rɔe te, a kare teenn njaa nin taar ngaa Jeju
pa arede ta kare dare ne nusa.
56 Kɔń-ngonnsje ke bɔ-ngonnje ke dene le ooje a dum dɔde. A Jeju
ndejede ta kare ń-paje tar ne ke nday le dare dew kara oo ang.

9

*Jeju ula *nje-kayń-kulaje laa ke dɔku gire joo*

* **8:37** Oo 8.26 ke tar ke gele te.

1 Jeju mbɔn *nje-kayn̂-kulaje laa ke dɔku gire joo ngaa arede singa ke
ddew ta tubba ne ndilje ke maji ang ddem, narede singa ta kɔru ne rɔ-toje
rɔ dewje te ddem.
2 Nulade ta kare dilaje mber-tar *Kɔn̂-bbe le Lubba dareje dewje ddem
ta kare dɔruje rɔ-to rɔ dewje te ddem.
3 Ǹ-pa narede na: « Unnje ne kara mba kaw lese ang. Unnje kake, wase
bbɔl, wase mapa, wase nare ang. Dew aw ke kubbu laa ke taar joo ang.
4 Key ke andeje te mbaan, e-nayje te nyɔm ta ɔtuje ne.
5 Bbe ke e-teeje te a bbo dewje taase ke key ang, a bbo a ta kɔtuje ke kete
a, e-tundaje bum nange ke gɔlse te ta kɔru ne naji lese.»
6 Nje-kayn̂-kulaje le Jeju le awje ngaa, n̂-njaje ke go bbe bbe, n̂-paje Tar
ke Maji dareje dewje ngaa dɔruje rɔ-to rɔ dewje te tɔ.

**Erode sange mee dɔ Jeju te*

7 Ngonn tɔku-mbay *Erode oo tar neje tɔyn ke aw teeje a neje tar, mba
mare dewje paje na: « Jan ke oy le a ndol.»
8 Mareje paje na: « Eli a tel ddee.» A mareje paje bbay na: « Kara le
nje-kila-mber-tarje le Lubba ke oy a ndol.»
9 A *Erode pa na: « Munn ndum mare n̂-gange dɔ Jan. A dew neenn to
na bba maw moo tarje dang dang dɔe te neenn wa?» Ngaa n̂-sange ddew
ta koo Jeju.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi usaje

10 Goe te ke *nje-kayn̂-kulaje le Jeju telje a, n̂-paje go neje tɔyn ke n̂-ddaje
dareje. Ngaa Jeju ɔrude ke karede aw ke de er ke tɔku bbe te ke ria na
Betesayida.
11 A dewje ke banya gereje tare ngaa ɔruje goe. Jeju taade ke rɔe te ngaa
pa tar *Kɔn̂-bbe le Lubba arede ddem, ɔru rɔ-to rɔ dewje te ke ndikije kare
nɔru rɔ-to rɔde te ddem.
12 Lo aw ndul ngaa *nje-kayn̂-kulaje le Jeju ngeseje ke rɔe te paje areje
na: « E-tubba dewje ke banya neenn are dawje me bbeje te ke dɔ-ndɔɔje
te ke ngɔsi neenn bba da kinga lo-to ke ne-kusa, mba lo ke jar te neenn to
me mu baa.»
13 A Jeju pa arede na: « Esese njaa, arejede ne dusaje.» Nje-kayn̂-kulaje
le ilaje te na: « Jee ke mapa mi ke kanjije joo baa. Ase ta kare jeje njaa
jaw n̂-ndoko ne-kusa mba dewje ke banya neenn wa?»
14 Dingawje eeje lo teenn ngɔsi ke doro mi. Jeju pa are nje-njaje goe te
na: « Areje disije nangê, ke go kulae dɔmi dɔmi.»
15 Nje-njaje goe te areje dewje le isije nangê toke ndue pa.
16 Jeju jin mapa ke mi ke kanji ke joo le a, aa lo ke darâ ngaa bbar Tar
ke Maji dɔe te. Ǹ-tete danna ngaa nare nje-njaje goe te kare dare dewje
ke banya banya le.
17 Dewje tɔyn usaje ne mede ndann, a kese ne-kusa nay ddusu kare dɔku
gire joo.

Piyar pa ke tae na Jeju to Mesi

18 Mare ndɔ ke Jeju ɔru rɔe aw duju Lubba ngaa nje-njaje goe te isije saa
a n̂-dujude na: « Dewje paje na m-to na wa?»
19 Ǹ-telje ke tar na: « Na e-to Jan̂-Batise, mareje paje na e-to Eli, mareje
bbay paje na e-to kara le nje-kila mber-tarje le Lubba a e-ndol.»
20 Jeju pa arede na: « Esese e-paje na m-to na wa?» Piyar ila te na: « E-to
Mesi le Lubba.»

21 Jeju ndejede nya na dare dew oo tar neenn le ang.

Jeju pa tar kem-to-ndoo ke a ddae are nje-njaje goe te

22 Ñ-tel n̂-pa bbay na: « To maji kare Ngonn le dew oo ndoo nya, kare tɔku
dewje le *Jiipije ke tɔku nje-poloje Lubba, ke *nje-kɔruje-gel-ndu mbeteje,
kare n̂-tɔleje ngaa ndɔ muta goe te a nin me buwa-yo te.»
23 Ñ-pa narede tɔyn na: « Bbo dew ke ndiki ta kuwa gom a, maji kare
neje rɔe ang. Maji kare noto kake-dese laa ke ndɔ tɔyn ngaa nuwa gom.
24 Dew ke ndiki ta ngem tebbe laa, a tebbe laa le a goto. A dew ke a koy
mba tar lem, dew le a kinga tebbe laa.
25 Bbo dew inga ne ke nangê neenn tɔyn, a bbo n̂-nayn ke kɔrɔ, wase ne
njaa n̂-tuju rɔe a ddi bba na kinga goe te wa?
26 Tɔkɔrɔ dew ke dda rɔ-kul lem ngaa dda rɔ-kul ta pa tar lem a, Ngonn
le dew a dda rɔ-kul laa ndɔ te ke na ddee ke ndoko laa, ke le bɔeje, ke le
nje-kulaje le Lubba ke maji tɔyn.
27 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese, mare dewje ke areje horose te neenn a
koyje ang bbay a *Kɔn̂-bbe le Lubba a ddee.

Piyar, ke Jan, ke Jake dooje Jeju ke ndoko laa

28 Ndɔ jijoo go tarje teenn le a, Jeju aw ke Piyar, ke Jan, ke Jake dɔ er te
mba duju Lubba.
29 Kare te ke naw n̂-duju Lubba a keme turu to dang ngaa kubbu laa
kara turu nda toke neyn.
30 A ta koo a, dewje joo aw paje saa tar : To Moyije de ke Eli a,
31 n̂-teeje ke ndoko ngaa daw paje tar koy le Jeju Jurusalam ke a ddee ne
ke tɔkɔrɔ.
32 Bbi dda Piyar de ke nje-buwa-kuraje laa nya, a disije kemde baa ngaa
dooje ndoko le Jeju ke dingawje joo ke areje saa le.
33 Kare te ke dingawje ke joo le aw inyaje Jeju ta kɔtu a, Piyar pa are
Jeju na: « Ebbemje to maji kare n̂-nayje neenn. N-ddaje ngann key-kamje
muta: kara to lei, kara to le Moyije, a kara to le Eli.» A Piyar gere ne ke
aw pa ang.
34 Kake naw n̂-pa tar baann a, mum ddee kiride de ngaa bbel dda nje-
njaje go Jeju te kare te ke mum le aw dibbi dɔde.
35 Mare ndu tee me mum te le pa na: « Dew neenn to Ngonnum ke
m-ndike, ooje tar laa.»
36 Kare te ke kɔru ndu le aw bbar a, Jeju ar ke kare baa ngaa. Nje-njaje
go Jeju te paje tar ang. Me ndɔje teenn, dɔruje gel neje ke doojeenn le kara
dareje dew ang.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ dew te

37 Toke lo are a, Jeju ke nje-njaje goe te dinje dɔ er te le n̂-ddisije a, dewje
banya banya tilaje keme.
38 Horo dewje teenn le mare dew uru eki na: Nje-ne-tɔju, muwa gɔli oo
ngonnum neenn, mba n̂-to ngonnum ke kara baa.
39 Bbo mare ndil uwa ngonn le a kem-naa te neenn nuru eki. Ndil le
ddae are nisa ke singa ddem, jum-tae tee ddem ngaa ndil le ula keme
ndoo ndereng bba inyae.
40 M-duju nje-njaje goi te ta kare n̂-tubba ndil le a daseje ang.»
41 Jeju tel ke tar are na: « Ko-dewje ke ooje mede te ang, ke nje-ne-ddaje
ke maji ang. Ma kisi ke se ta kumase be sar ndɔ baann wa? E-ddee ke
ngonni le neenn.»

42 Kake ngonn le aw ddee ngɔsi ke Jeju a, ndil ke maji ang le unne ilae
nangê ngaa ddae are naw nisa ke singa. A Jeju ndange ndil ke maji ang
le, nɔru rɔ-to le ngonn le ngaa ń-tel saa nare bɔeje.
43 A *tɔku-mbange le Lubba dum dɔ dewje tɔyn.

Jeju pa tar koy ke kin laa

Toke neje ke Jeju aw dda le dum dɔ dewje a, ń-pa nare nje-njaje goe te
na:
44 « Esese e-tukaje mbise ke maje ooje ne tar neenn. Da kuwa Ngonn le
dew kulae ji dewje te.»
45 A nje-njaje go Jeju te le gereje dɔde tar te ke naw ń-pa narede le ang.
Tar le iya rɔe ke de bba kare ta ń-gereje ang. A bbel ddade ta tel duje tar
dɔe te.

Dew ke bo uta mareje tɔyn

46 Kare teenn, nje-nja go Jeju te aw maynje naa tar ta gere dew ke bo
horode te uta mareje tɔyn.
47 A Jeju gere keje le nje-njaje goe te le ngaa, unn mare ngonn ke ten be
unndae mbɔre te,
48 ngaa ń-pa narede na: « Dew ke taa ngonn neenn ke rɔe te ke rim a,
ema njaa ń-taam ke rɔe teenn. A bbo dew ke taam ke rɔe te a, taa dew ke
ulam ke rɔe te tɔ. Mba dew ke to ten baa horose te tɔyn, ne a ń-to dew ke
bo.»
49 A Jan pa na: « Ebbemje, joo mare dingaw ke unn rii aw tubba ne ndilje
ke maji ang a ń-gange ddewe te, mba ń-nja goi te ke je ang.»
50 Jeju pa are na: « E-gangeje ddewe te ang, mba dew ke mbetese ang a,
to dew lese.»

Jeju in Galile aw ke Jurusalam

51 Toke ndɔ ke Lubba a ta kunn Jeju ta tel saa darâ ddee ngɔsi a, ń-ndiki
nya ta kaw Jurusalam.
52 Nula dewje nɔe te kete. Dawje ngaa dandeje me mare bbe te le dewje
ke Samari ta kare ń-mɔseje ne ń-ngebbeje.
53 A nje-bbeje le taeje ke rɔde te ang, mba nunn ddew ke Jurusalam.
54 Kake nje-njaje go Jeju te, Jake, ke Jan dooje baann a, ń-paje na: «
Ebbejeje, e-ndiki ta kare ń-dujuje jare puru in darâ ddee ɔn dewje neenn
wa?»
55 Jeju turu rɔe ke rɔde te ngaa kɔl ke de nya.

Dew ke ndiki ta kunn go Jeju

56 Dunnje ddew dawje mare bbe te ke kete.
57 Kare te ke daw ń-njaje ddew-bô a mare dew pa are Jeju na: « Lo tɔyn
ke a kaw te, ma kunn goi.»
58 Jeju ilae te na: « Mulaje eeje ke buwa tode ngaa eelje ke darâ eeje ke
key tode, a Ngonn le dew ee ke key dɔe ang.»
59 Jeju pa are mare dew na: « Unn gom.» A dew le ilae te na: « Ebbemje
are maw m-dubbu bɔmje bba.»
60 A Jeju pa are na: « Inya dewje ke oyje are ń-dubbuje yoje lede. A ei,
aw pa tar *Kɔń-bbe le Lubba are dewje.»
61 Mare dew pa are Jeju bbay na: « Ma nja goi te Ebbemje, a are maw
muwa ji nje ke lem bba.»

62 Jeju tel ke tar are na: « Dew ke uwa kɔsu-mange a bbo kel goe a nase
dda kula wɔju *Kɔn̂-bbe le Lubba ang.»

10

Jeju ula nje-njaje goe te dɔsiri

1 Goe te a, *Ebbe-dewje tel tɔru nje-njaje goe te dɔsiri horo mareje te.
Nulade joo joo nɔe te kete kare dawje me bbeje te kara kara, ke loje tɔyn
ke ne njaa n̂-ndiki ta kaw te.
2 Ń-pa narede na: « Kula mbɔn̂-ko bo nya a nje-kulaje banya ang. Yeenn
a e-dujuje nje-ndɔɔ le are nula nje-kulaje kare n̂-mbɔnje ko laa.
3 Awje! Ooje wa: Mulase toke le bateje horo enjakemjarje te.
4 Awje ke bbɔl-ngem-nare ang, ke bbɔl-kungu-ne ang ddem, ke ne-gɔl
ang ddem ngaa e-ddaje dew lapiya ke ddew ang ddem.
5 Key ke andeje te a, e-paje na: *Me-wul-lɔm to me key te neenn!
6 Toke nje-me-wul-lɔm ee key teenn a, *me-wul-lɔm lese a nayn saa. A
bbo, nje-me-wul-lɔm ee me key teenn ang a, *me-wul-lɔm lese a tel rɔse
te.
7 E-naynje me keye teenn le, usaje ne ke ayje ne ke darese, mbata dew
dda kula ta kinga kuka laa. Andeje keyje te le dewje ke tae lem lem ang.
8 Me mare bbe ke a teeje te, bbo n̂-taase ke rɔ-nel a, usaje ne ke darese.
9 Ɔruje rɔ-to rɔ nje-rɔ-toje te ke isije me bbe teenn ngaa e-paje arejede
na: *Kɔn̂-bbe le Lubba to ke se ngɔsi baa ngaa.
10 A bbo, e-teeje me mare bbe te a duwase ke rɔde te ang a, aw areje
nate bbe te le bba e-paje arejede na:
11 N-tunda bum ke uwa gɔlje me bbe te lese ngaa maji kare undaje dɔse
te to *Kɔn̂-bbe le Lubba to ngɔsi baa ngaa.
12 M-pa marese to ddutu ndɔ a, sariya ke Lubba a gange dɔ bbe te neenn
a ngeng kuta sariya ke Lubba gange dɔ Sɔdɔm te lew.»

Sariya to mba bbeje ke mbeteje ta turu ddew lede

13 Jeju pa bbay na: « Kem-to-ndoo a to lei, Korajen! Kem-to-ndoo a to
lei, Betesayida! Mba, horo dewje te ke Tir ke Sidɔn a m-dda ne-mɔrije ke
m-dda bbe lese a, da kulaje kubbu ndoo ngaa da kisije dɔ bu te, ta tɔju to
n̂-turuje ddew le neje.
14 Gele ke neenn baa, ndɔ gange sariya, a sariya ke Lubba a gange dɔse
te a ngeng kuta sariya ke na gange dɔ dewje te ke Tir ke Sidɔn.
15 A ei Kapernayum, a ndew sar kɔru dara wa? Lubba a dda kare e-ddom
ase naa ke *lo le nje-yoje.
16 Dew ke oo tar lese a oo tar lem ngaa dew ke mbetese to dew ke
mbetem, dew ke mbetem a mbete ne ke nulam.»

Tar tel le nje-njaje go Jeju te ke dɔsiri

17 Dewje ke kɔrde dɔsiri le telje ke rɔ-nel ngaa paje na: « Ebbejeje, n̂-pa
tar ke rii a, umaje kara ooje taje.»
18 Jeju pa arede na: « Moo Esu in darâ oso toke mare le ndi ke teel.
19 Ooje: Marese ddew ta kare e-njaje dɔ lije te ddem, dɔ nyije te ddem,
ta kuta singa nje-baan ddem ngaa mare ne dang a kase jɔkuse ang.
20 Yeenn a, e-ddaje rɔ-nel mba ndilje ke maji ang ke ooje taseenn ang. A
maji kare e-ddaje rɔ-nel mba rise ke Lubba dda me Maketurute darâ.»

Jeju tɔju rɔ-nel laa Bɔeje

21 Me kare teenn njaa, Jeju ee ke koko ddew te le Ndil-me-nda ngaa Jeju
le pa na: « Mɔsu gaji Bɔy, *Ebbe-dewje ke darâ ke *Ebbe-dewje ke nangê,
mbata iya ne neenn nje-kem-kareje ke nje-ne-gereje ngaa e-tee ke ne neenn
ke ddaka are ngannje ke ngaji. Tɔkɔrɔ njaa Bɔy, mba oo maji kemi te ta
dda toke baann.
22 Bɔy inya neje tɔyn me jim te. Dew kara gere Ngonn le ang. Bɔ kara
baa a gere. Ddem dew gere Bɔ le ang. Ngonn kara baa gere, ke dew ke
Ngonn ndiki tɔje Bɔ bba a gere tɔ.»
23 Ń-turu rɔe ke rɔ nje-njaje goe te ngaa ń-pa narede ke karede na: «
Koko ee ke dewje ke ooje ne ke aw ooje!
24 Mba m-pa marese, nje-kilaje mber-tar le Lubba ke tɔku-mbayje banya
banya isije ke bbo ta koo neje ke aw ooje neenn ke kemde a dooje ang.
Disije ke bbo nya ta koo neje ke aw ooje ke mbise neenn a dooje ang.»

Tar ndiki Lubba ke tar ndiki nje-mari

25 Mare *nje-kɔru-gel-ndu in taar ngaa duju tar Jeju mba nae ne. Ń-pa
na: « Nje-ne-tɔju, ddi bba ma dda bba ma kinga ne tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ
wa?»
26 Jeju ilae te na: « Tar ddi a ń-dda me Maketuru*ndu te wa? Ddi a e-tura
me te wa?»
27 Ń-tel ke tar nare Jeju na: « Maji kare e-ndiki *Ebbe-dewje ke to Lubba
lei ke mei tɔyn, ke kewn lei tɔyn, ke singai tɔyn, ke keje lei tɔyn ngaa maji
kare e-ndiki nje-mari toke da rɔi njaa.»
28 Jeju pa are na: « E-tel ke tar ke dɔgɔle njaa. E-dda toke baann a, a kisi
ke tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ.»
29 A naw ń-sange ddew ta kɔru naji laa ngaa ń-nduju tar Jeju na: « Nje-
marem a to na wa?»

Gusu tar dɔ dew te ke nje-bbokoje tundae

30 Jeju ilae te bbay na: « Mare ndɔ mare dingaw in Jurusalam aw ke
Jeriko a noso me ji nje-bbokoje te. Ń-bbokoje neje laa tɔyn ngaa ń-tundaeje
dare ń-nayn ngɔsi ta koy bba ń-tuseje dinyaeje a dɔtuje.
31 Mare nje-polo Lubba unn ddew le ngaa ń-tuka gɔle dɔ dew te le a nuja
noso kete.
32 Mare dew ke gel Lebi te tee lo teenn le tɔ. Noo dew le a nuja noso
kete.
33 A mare dew ke Samari ke aw ke mba te, ddee ngɔsi ke dew le ooe a
ddae ndoo.
34 Ń-tel ń-ddee ngɔsi saa bbay, nungu wubbu ke ben kem doje te laa ngaa,
ń-tɔɔ. Nunne nundae dɔ kororo te laa njaa. Naw saa key-to-nje-mbaje te
ngaa ń-dda neje dang dang mba kare ń-ddee maji.
35 Ndɔ kara goe te a, ń-tɔru *kande-nare joo nungu ji nje-key te le ngaa
ń-pa nare na: E-ngeme ke maje. Toke e-tuju nare uta ye ke mari neenn a,
telem a ema njaa ma kuka.»
36 [Goe te a] Jeju tel duje na: « Horo dewje te ke muta neenn, na bba to
nje-mar dew ke oso me ji nje-bbokoje te le wa?»
37 Nje-kɔru gel-ndu le ilae te na: « Dew ke dda saa me-maji le.» Jeju ilae
te na: « Yeenn a, ei kara, aw ta e-dda toke baann tɔ.»

Jeju aw rɔ Mate de ke Mari te

38 Toke Jeju de ke nje-njaje goe te daw ń-njaje ddew-bô a, ń-gange me
mare bbe te ngaa mare dene ke ria na Mate gange.
39 Mate le ee ke ngokɔen ke dene ke ria na Mari. Ngokɔen le ddee isi nɔ
gɔl *Ebbe-dewje te aw oo tar laa.

40 Keje ngann kulaje dang dang uta dɔ Mate. Ń-ddee rɔ Jeju te ń-pa nare
na: « Ebbemje, keje lei jɔki mba ngokɔm ke inyam ta kula te ke karem
neenn ang wa? E-pa saa are ń-ddee numam.»
41 *Ebbe-dewje ilae te na: « Mate, Mate, mei aw sangi ngaa aw jɔku rɔi
mba neje dang dang.
42 A ne ke uta neje tɔyn to kara baa. Mari a mbere ye ke maji. Dew a
kase kɔru neenn le jia te ang ngaa.»

11

Jeju tɔju gusu duju Lubba nje-njaje goe te

1 Mare ndɔ Jeju aw duju Lubba mare lo te. Toke ń-duju Lubba tɔyn
nunga a, mare nje-nja goe te pa are na: « Ebbejeje, e-tɔjuje gusu duju
Lubba toke Jan tɔju nje-njaje goe te.»
2 Ń-pa narede na: « Toke aw dujuje Lubba a, e-paje na:
Bɔy! Are dewje bbelje rii. Are *Kɔń-bbe lei ddee!
3 Areje ne-kusa taje ke ndɔ kara kara tɔyn!
4 Ɔru tar *majang leje dɔje te, mba jeje kara jaw jɔru tar dɔ dewje te ke
ddaje *majang ke je tɔ. Inya ddew are mare ne na meje ang.»

E-dujuje a da karese

5 Jeju pa arede bbay na: « Na horose te neenn ee ke mare nje-buwa-kura
laa, ke na kaw bbe laa til te ke lo mɔngu, mba pa kare na: Nje-buwa-kura,
arem mapa muta m-tunai,
6 mba mare nje-buwa-kura lem in mba te tee dɔm te, a moo ne kara ta
kare ang.
7 A bbo dew ke kara le nayn ke me key te nu njaa a tel ke tar na: E-jɔkum
ang, ta-key utu mban, ema ke ngannem ń-to nangê mban bbo ddew ke ma
kin taar kari ne mapa goto.
8 M-pa marese, le nin taar mba kare mapa le wɔju dɔ buwa-kura lede
ang kara na kin mba kare ne tɔyn ke ń-ndiki wɔju dɔ ne-jɔku laa.
9 A ema, m-pa marese: E-dujuje a da karese. E-sangeje a, a kingaje.
Undaje ta-key a da kɔru karese.
10 Mba dew ke duju a dare, dew ke sange a inga ngaa dew ke unda ta-key
a dɔru dare.
11 Bɔ-ngonnje ke dda horose te neenn bbo ngonne duje kanji a li a na
kare wa?
12 Ase bbo ń-duje kabbe kunja a na kare nyi wa?
13 Bbo esese ke mese maji ang e-gereje ta kare neje ke maji ngannse, a
Bɔy ke darâ a kare Ndil-me-nda dewje ke dujeje ang wa?»

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ dew te ke gɔbbe utu

14 Jeju tubba ndil ke maji ang ke dda bba are gɔbbu mare dingaw utu.
Toke ndil ke maji ang le tee me dingaw te le ke ddang a, dingaw le pa tar
ngaa dewje ke banya ooje a dum dɔde.
15 A mare dewje kara kara paje na: « Ddew te le Belejebul ke to tɔku-
mbay le ndilje ke maji ang a naw ń-tubba ne ndilje ke maji ang le!»
16 Mareje dujeje ne-tɔju-ne* ke in darâ mba nae ne.
17 Jeju gere keje lede a, ń-pa narede na: « Bbe-kɔn tɔyn ke dewje ddaje
ddɔ ke naa ke te a tuju ngaa keyje a guruje dɔ naa te.

18 Bbo Esu tel dda ddɔ ke da rɔe njaa, a kɔń-bbe laa a to baa bbay toke
baann wa? Bba e-paje na ddew te le Belejebul a m-tubba ne ndilje ke maji
ang wa?
19 A bbo ema, maw m-tubba ndilje ke maji ang ddew te le Belejebul, a
ngannse ddew te le na aw tubbaje ne ndilje ke maji ang wa? Yeenn bba
dede njaa da kuja kem tar neenn karese.
20 A bbo ddew singa te le Lubba a maw m-tubba ne ndilje ke maji ang
a, yeenn tɔju to *Kɔń-bbe le Lubba ddee ndereng horose te.
21 Toke dew ke nje-singa ke ungu ne-ddɔje rɔe te aw ngem ta-key laa a,
ne-kingaje laa a to mɔkɔkɔ.
22 A bbo mare dew ke ubba singa utae ddee ake a, ń-taa ne-ddɔje laa ke
naw nunda mee dɔe te ngaa ń-kayn dewje ne-kingaje laa ke ń-taa le.
23 Dew ke to lem ang to nje-tin sem, ddem dew ke mbɔn ne sem ang to
nje-sane ne.»

Ddew ke ndil ke maji ang aw tel ne rɔ dew te

24 « Bbo ndil ke maji ang tee me dew te a, ń-nja loje te ke maann goto ke
te, naw ń-sange lo ta kula dɔe ke te ngaa toke ninga lo ang a ń-pa na: Ma
tel me key te lem ke min ke te m-tee le.
25 Toke ń-tel ń-ddee a noo to duta me key le ngaa noo to ń-mɔse me key
le.
26 Goe te a, ń-tel naw ń-ddee ke mare ndilje siri ke maji ang utae. Dandeje
ngaa disije me dew te le ngaa dew le tuju uta kisi laa ke lew.»

Koko ke tɔkɔrɔ

27 Kake Jeju aw pa tar baann a, mare dene ke ar horo dewje te ke banya
pa are ke taar na: « Koko ee ke dene ke uji ngaa ari mba il.»
28 A Jeju ilae te na: « Ke uta tɔyn koko ee ke dewje ke ooje tar le Lubba
a ngemje.»

Jeju mbete ta dda ne-mɔri

29 Toke dewje aw mbɔnje naa banya a, Jeju pa na: « Dewje ke bbasine to
dewje ke maji ang. Daw ń-dujuje *ne-mɔri ke tɔju to min darâ, a *ne-mɔri
ke tɔju ne ke Lubba dda ddew te le Jonase a da kooje kara baa.
30 Jonase to *ne-mɔri ke tɔju singa-mɔngu le Lubba dewje ke Ninibe.
Ddew kara baa Ngonn le dew a to *ne-mɔri mba dewje ke bbasine tɔ.
31 Ndɔ gange sariya a, tɔku-mbay-dene ke Dagoo a kar ddew kara baa
ke dewje ke bbasine ngaa na kunda tar dɔde te, mba nin kɔyn nange te
ń-ddee, mba koo tar kem-kare le Salemɔn. A dew ke uta Salemɔn a ee
neenn.
32 Dewje ke Ninibe a karje ndɔ gange sariya te naa te ke dewje ke bbasine
ngaa a kundaje tar dɔde te, mba dooje tar le Jonase ngaa ń-turuje ddew
lede. A dew ke uta Jonase a ee neenn.

Gusu-tar dɔ lambe te

33 Ndɔ kara dew ila puru lambe te mba kunda lo kiyae te ang wase mba
kunda kɔ dura te ang, a nunda lambe le dɔ ne te taar, mba kare dewje ke
aw andeje key ooje ne lo.
34 Kemi to lambe ke da-rɔi te. Bbo kemi to ke maje a da-rɔi tɔyn to dann
lo-kare te. A bbo kemi to ke maje ang a da-rɔi to lo-ndul te.
35 Aa ke maje, are lo-kare ke to rɔi te to lo-ndul ang.

36 Bbo da-rɔi tɔyn njaa to dann lo-kare te ngaa mare debbe ten to lo-ndul
te ang a, da-rɔi tɔyn a to dann lo-kare te toke le lambe ke uru ndoko laa
dɔi te.»

*Jeju ndɔru mbi *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu*

37 Kake Jeju aw pa tar a, mare Parijiyen bbare ta kare naw nusa ne key
laa. Naw ngaa nisi ta ne-kusa te le.
38 Toke Parijiyen le oo to Jeju toko jia kete bba usa ne ang a, tar nyae.
39 A Ebbe-dewje pa are na: « Esee Parijiyenje, aw tokoje giri ngo ke giri
ka, a keje bboko ke me-maji ang ddusu mese.
40 Nje-dɔ-gotoje! Dew ke nje-dda giri ne le dda mee tɔ ang wa?
41 Areje neje ke unguje ngo te ke ka te nje-ndooje to ne-kare baa a, Lubba
a tokose kare ne tɔyn a ddee maji mba tar lese.
42 Kem-to-ndoo a ddase esee *Parijiyenje mba aw areje kam yambo, ke
kam ne-ndiri, ke kam naynje tɔyn to *ne-polo, a ooje tar to gate gate ke tar
ndiki Lubba to ne ang. To tar lese ta dda neenn ddem ta kinya kese neje
ang ddem.
43 Kem-to-ndoo a to lese Parijiyenje, mba lo-kisi ke kete a aw ndikije me
key-mbɔn̂-naaje te ngaa e-ndikije ta kare n̂-ddase lapiya nata.
44 Kem-to-ndoo a to lese, mba e-toje toke le dɔbareje ke tula ke dew aw
nja dɔe te a gere ang.»
45 Mare *nje-kɔru gel-ndu pa are Jeju na: « Nje-ne-tɔju, tar ke aw pa
neenn aw tajije tɔ.»
46 Jeju tel ke tar na: « Kem-to-ndoo a ddase tɔ ese *nje-kɔruje gel-ndu,
mba aw undaje ne-koto ke ɔy nya dɔ dewje te, a esese ndɔn jise kara ɔruje
ne ne-koto le ang.
47 Kem-to-ndoo a to lese, mba aw ddaje dɔbare nje-kilaje mber-tar le
Lubba, dede ke kasese njaa a tɔljede.
48 E-toje to nje-tar-naji le kasese ngaa e-ndikije go kulaje ke n̂-ddaje, mba
dede n̂-tɔlje *nje-kilaje mber-tar le Lubba, a esese aw ddaje dɔ-barede.
49 Mba yeenn a Lubba pa ddew kem-kare te laa na: Ma kula nje-kilaje
mber-tar ke *nje-kayn̂-kulaje karede. Da kula kemde ndoo ngaa da tɔlde.
50 Yeenn bba Lubba a duju ji dewje te ke bbasine mese nje-kilaje mber-
tar tɔyn ke n̂-kayn nangê. Unn kute ndɔ te ke Lubba dda dara ke nange.
51 A kunn kute mese Abel te ndereng mese Jakari te ke n̂-tɔle horo *bann
te ke tɔku key-polo-Lubba te le *Jiipije. Tɔkɔrɔ m-pa marese, Lubba a duju
mesede ji dewje te ke bbasine.
52 Kem-to-ndoo a ddase, esee *nje-kɔruje gel-ndu, mba e-tɔje ddew dɔ
ne-gere te. Esese njaa kara andeje lo ne-gere te le ang ngaa ɔkuje ddew
dewje ke ndikije ta kande.»
53 Kake Jeju in me key te le tee a, *nje-kɔruje gel-ndu ke *Parijiyenje
unnje kutu kubbaeje ke singa singa ngaa dare n̂-pa tar wɔju dɔ neje dang
dang.
54 Ñ-ddeeje, ta sange ddew kunda tar dɔe te ddew tar te ke tae te.

12

Jeju are ndeje nje-njaje goe te kare disije ke bbel ang

1 Me kare teenn njaa, dewje mbɔnje naa banya banya ngaa daw mbɔynje
gɔl naa. Jeju pa tar ke nje-njaje goe te dɔngɔr na: « E-ngemje rɔse ddew
wum Parijiyenje ke to ngem.

2 Ne tɔyn ke iya rɔe a tee ke ddaka. Ne ke ń-dda lo-kiyae te a dewje a
gereje.
3 Mbata yeenn a, tarje tɔyn ke a paje me til te, da koo tare dannń-kara.
Ne ke e-paje mbi dew te bbengere key te a da kila ne mber lum dɔ key te.
4 M-pa marese, ese nje-buwa-kuraje lem e-bbelje dewje ke a tɔlje da-rɔse
ang, mba da kaseje ta dda mare ne dang goe te ang ngaa.
5 Ma tɔjuse dew ke maji kare e-bbeleje. E-bbelje dew ke bbo tɔl dew
mbaan, isi ke ddew mba kilae kem puru te. Tɔkɔrɔ maw m-pa marese, ne
a maji kare ta e-bbeleje.
6 Daw ń-labbe ngann eelje mi gursu joo ang wa? A me Lubba oy dɔ mare
kara ang.
7 Bin dɔse kara Lubba tura kɔre tɔyn. Areje bbel ddase ang! Gatese uta
gate ngann eelje ke banya.
8 M-pa marese, diew ke pa tar naji lem ke ddaka nɔ gɔl dewje te a, Ngonn
le dew a kɔru tar naji laa nɔ gɔl anjije te le Lubba tɔ.
9 A dew ke mbetem nɔ gɔl dewje te a, ma mbete nɔ gɔl anjije te le Lubba.
10 Dew ke pa tar le Ngonn le dew maji ang a, Lubba a kɔru tar dɔe te, a
dew ke taji Ndil-me-nda a, Lubba a kɔru tar dɔe te ang.
11 Toke daw ke se key-mbɔńń-naa te le *Jiipije, nɔ gɔl nje-gange-sariyaje
te ke nje-kɔńń-bbeje te a, areje mese sangese dɔ ddew te ke a kɔrije ne naji
lese ang.
12 Mba me kare teenn njaa Ndil-me-nda a tɔjuse tar ke a to maji kare ta
e-paje.»

Gusu-tar dɔ nje-ne-kinga te ke eje tar ang

13 Mare dew horo dewje te ke banya pa are Jeju na: « Ebbemje, e-pa are
ngokɔm are ń-kayn naa ne-ndubba leje.»
14 Jeju pa are dew le na: « Na bba undam to nje-gange-tar horo se te
wase to nje-kaynse ne wa?»
15 Ń-tel ke tar narede na: « E-ngemje ddew lese ke maje ddew bbo ne-
kinga te, mba le dew isi dann ne-kinga te kara, na kisi ke tebbe ddew te le
ne-kingajeenn ang!»
16 Jeju pa mare gusu-tar arede na: « Nange ndɔɔ le mare nje-ne-kinga
ande ne-kusa nya.
17 Neje mee te na: Ma dda toke baann wa? Mba me ke lo ke ma mbɔn
ne-ndɔɔje lem ke te ang.
18 Goe te a, ń-pa na, ma dda toke be: Ma tin damje lem, ma kuru dam-
nɔrɔje, ma mbɔn waa lem tɔyn ke ne-kingaje lem kungu me te.
19 Ngaa ma pa kare kewn lem na: Kewn lem, isi ke ne-kingaje mba bbal
banya. Uwa rɔi, usa ke ay bbo ta e-dda rɔ-nel.
20 A Lubba pa are na: Mbe! Til te neenn njaa ma kɔru kewn lei, a neje
ke e-gɔl le a to le na ngaa wa?
21 Dew ke mbɔn ne-kingaje mba tar dɔe njaa, a nɔ gɔl Lubba te ne-kinga
laa a goto. Dew le to ddew kara baa toke le mbe le tɔ.»

*E-sangeje *Kɔńń-bbe le Lubba dɔngɔr*

22 Goe te a, Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Mba yeenn a maw m-pa
marese, e-sangeje mese dɔ tebbe te lese wɔju dɔ ne ke a kusaje ang ddem
dɔ rɔse te mba kubbu ke a kulaje ang ddem.
23 Mba tebbe to ne ke uta ne-kusa ngaa rɔ dew uta kubbu.

24 Ooje egaanji: Ñ-dubbuje ne ang ddem, dujaje koo ang ddem, deeje ke
lo ngem ne-kusaje lede ang ddem, deeje ke dam ang ddem, a Lubba aw
ngemde ke ne-kusa. Gatese uta gate eelje ang wa?
25 Na horose te, ddew sange mee te ase kila gɔju kare dɔ ndɔ kisi maji
te laa wa?
26 Bbo ne ke ten baa kara aseje ta dda ang a mba ddi bba aw sangeje
mese mba kese neje wa?
27 Ooje ddew ke ndijaje ke mû aw nduje ne: Ñ-ddaje kula ang ddem,
dujuje ne ang ddem. M-pa marese, Salemɔn njaa, ndɔ ri-bbar te laa kara
ula kubbu toke mare kara horode te ang.
28 Bbo Lubba dda kura rɔ mu te ke to me ndɔɔje te bbokone ngaa ndɔ ke
bara a da kungu puro a, Lubba a dda ke se kare uta ang wa? Esee dewje
ke koo-me-te lese to ngaji.
29 A esese, e-sangeje ne ke a kusaje ang ddem, ne ke a kayje ang ddem
ta areje mese sangese ang tɔ.
30 Mba nejeenn tɔyn dewje ke nange ne ke gereje Lubba ang a aw
sangeje: A Bɔsese gere ne ke duse.
31 E-sangeje Kɔn-bbe laa dɔngɔr, a na karese nejeenn tɔyn dɔe te.
32 Areje bbel ddase ang, esee ne-kuulje ke banya ang, mba Bɔsese oo
maji ta karese Kɔnî-bbe le.
33 E-labbeje neje lese bbo areje dangeteje to ne-kare-baa. Uruje bbɔl ke
a ngisi ang, mba kungu ne-kingaje lese ke a tunga ndɔ kara ang darâ, lo te
ke gɔl nje-bbokoje a kɔru ang ddem sɔlɔlɔje ke nje-tuju-neje a teeje te ang
ddem.
34 Mba lo ke ne-kinga lei to te a mei a to te tɔ.»

Nje-kula ke dda kula laa ke dɔgɔle

35 « Arje perere, uwaje bberse ke endar. Areje puru lambe lese oy ang.
36 Esese, maji kare e-toje toke mare le dewje ke aw ngebbeje kare ta
ebbedede in lo *kusu-taa-naa te ddee a unda ta-key a, dɔruje ke ngɔru
dareje.
37 Koko isi ke nje-kulaje ke ebbedede a tee kingade dɔ bbi te ang. Tɔkɔrɔ
m-pa marese, na kula kubbu kula laa, na kare disije ta tabele te ngaa na
ddee ngɔsi mba dda ke de.
38 Le ñ-tel kare teke lo mɔngu wase ke nɔ le kurañ-ke-ta-kara a ningade
toke baann! Koko ee ke de.
39 Maji kare e-gereje to, toke nje-key gere kare ke nje-bboko a ddee ne a,
na ngem ta lo bbo na kinya ddew kare ñ-mbutu key laa ang.
40 Esese kara areje dɔ gɔlse te, mba Ngonn le dew a ddee ke kare ke a
kundaje mese dɔe te ang.»
41 Piyar ilae te na: « Ebbemje, jeje a e-pa gusu-tar neenn areje wase
dewje tɔyn wa?»
42 *Ebbe-dewje le tel ke tar are na: « Na to *nje-ngem-ne ke to gate gate
ngaa to nje-kem-kare wa? Dew ke ebbeeje a kinya nje-kulaje laa jia te kare
ñ-kaynde ne-kusa ke kare ke kare.
43 Koko ee ke nje-kula le ke ebbeeje tel a, a kingae dɔ kula te toke baann!
44 Tar ke tɔkɔrɔ m-pa marese, na kinya ne-kingaje laa tɔyn me jia te.
45 A bbo nje-kula le pa mee te na: Ebbemje a ddee njange ang bbay. Ngaa
nuru dɔ nje-kulaje te ke dingaw ke nje ke dene naw ñ-tundade, nusa ne
ngaa nay ne nare ddae.

46 Ebbe nje-kula le a ddee ndɔ te ke nje-kula le unda mee dɔe te ang
ddem, ke kare ke na gere ang ddem. Na tukae jakata jakata ngaa na kare
ninga kuka laa ddew kara baa ke dewje ke toje gate gate ang.
47 Nje-kula ke gere ne ke me ebbeeje ndiki bba gɔl ne ang ngaa dda ne
ke me ebbeeje ndiki ang a, a kinga kunda ke bo nya.
48 A nje-kula ke gere ne ke me ebbeeje ndiki ang a dda ne ke ase kunda
a da kundae ngaji baa. Da duju ne bo nya ji dew te ke dare ne ke bo nya
ngaa dew ke dinya ne jia te nya a da duje ne nya.

Jeju ddee mba kila tar-kayɲ̂-naa horo dewje te

49 M-ddee ta kila puru dɔ nange te. A m-ndiki nya kare puru le ɔn ngaa.
50 Mare batem ke da ddam to. Mem a kar kekere ndereng ndɔ ke batem
le a ddee ne ke tɔkɔrɔ.
51 Ejeje to m-ddee ta kare *ddekeke to horo dewje ke dɔ nange te wa?
Baann ang. M-pa marese, m-ddee ke tar kayɲ̂-naa.
52 Mba unn kute bbokone, bbo dewje mi isije me key te a da kayje naa,
nje ke muta a mbete nje ke joo ngaa nje ke joo a mbete nje ke muta.
53 Bɔ a mbete ngonne ke dingaw ngaa ngonn ke dingaw a mbete bɔeje,
kɔn a mbete ngonne ke dene ngaa ngonn ke dene a mbete kɔenje, kɔn
ngonnje a mbete dene le ngonne ngaa dene le ngonn a mbete mumeje ke
dene.»

Maji ta gere neje ke aw nday me ndɔje te neenn

54 Jeju tel ɲ̂-pa nare dewje ke banya na: « Bbo ndɔ ke ooje ndi il lo kande
te le kare a, e-paje na: Ndi aw ddee a ndi le ddee.
55 Ngaa ndɔ ke ooje yel ke dagoo aw ula a, e-paje na: Lo a nunga a,
tɔkɔrɔ lo nunga.
56 Nje-ngemje, e-gereje ne ke a ddee dɔ nange te ke me dara te a toke
baann bba e-gereje neje ke me ndɔje te neenn ang wa?
57 Mbata ddi bba esese ke da-rɔse njaa e-gereje ne ke to gate gate ang
wa?
58 Toke aw aw ke dew ke ee saa ke tar ke nɔ gɔl nje-gange-sariya te a
e-nayje ddew-bô bbay a, e-gɔl saa tar are nɔru tar dɔi te, mba ɲ̂-tee sei nɔ
gɔl nje-gange-sariya te a, nje-gange-sariya a kilai me ji mbamba te ngaa
mbamba a kilai key-kula te.
59 M-pa mari, a kuka ndereng kese gursu kara a nayn ang bba a tee me
key-kula te le.»

13

Jeju bbar dewje kare ɲ̂-turuje ddew lede

1 Kare teenn, mare dewje ddeeje paje areje Jeju tar le dewje ke Galile ke
Pilate pole mesede ke mese daje lede ke ɲ̂-ddeeje ne ta kare to *ne-polo
Lubba.
2 Ɲ-tel ke tar narede na: « Ejeje to dewje ke Galile ke Pilate tɔlde le a
toje to nje-ne-ddaje ke maji ang utaje kese dewje ke Galile tɔyn wa? Mba
yeenn a dooje ne ndoo toke baann wa?
3 Toke baann ang, m-pa marese: Bbo e-turuje ddew lese ang a, a koyje
tɔyn toke baann tɔ.
4 Wase, dewje dɔku gire jijoo ke key ke ndew ke Silowe oso dɔde te tɔlde
le, dede bba ɲ̂-ddaje maji ang dutaje kese dewje ke Jurusalam tɔyn wa?
5 Toke baann ang, m-pa marese: Bbo e-turuje ddew lese ang a, a koyje
tɔyn toke baann tɔ.»

*Gusu-tar dɔ *kake tungu te ke ande ang*

6 Ñ-pa gusu-tar neenn narede tɔ: « Mare dingaw dubbu tungu* me ndɔɔ
te laa * Naw ta kuja kande tungu le a ninga ang.
7 Ngaa, ń-pa nare nje-kula laa na: Dda bbal muta ngaa, a m-ddee ta kuja
kande tungu* neenn a, minga ang. † E-tukae ke ddang na naw taa lo baa.
8 Nje-kula le tel ke tar are na: Ebbemje, inyae welne bbay. Ma kuru
buwa guku ne gɔle ngaa ma kungu sin daje kɔye te,
9 se kaal a na kande wa. Baann ang bba ta are m-tukae.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dene te ke debbe rɔe oy

10 Mare *ndɔ-kuwa-rɔ le *Jiipije, Jeju aw tɔju ne me mare key-mbɔń-naa
te lede.
11 Mare dene ke ndil ke maji ang tuju debbe rɔe dda bbal dɔku gire jijoo
ee me key teenn. Ndil le dduke are ninga ddew ngaji ta ndɔju rɔe ang.
12 Jeju ooe ngaa pa are na: « Dene dɔri ta rɔ-to te lei ke ddang.»
13 Ngaa nila jia dɔe te, a kare teenn njaa, ń-ndɔju rɔe ke maje ngaa nɔsu
gaji Lubba.
14 A dew ke ɔn dɔ key-mbɔń-naa le rɔe nele ang, mba Jeju ɔru rɔ-to ke
*ndɔ-kuwa-rɔ. Ngaa, ń-pa nare dewje ke banya le na: « Jisi ke ndɔ misan
ta dda ne kula. E-ddeeje are dɔre rɔ-toje lese me ndɔje teenn, bbo e-ddeeje
ke *ndɔ-kuwa-rɔ ang.»
15 *Ebbe-dewje tel ke tar are na: « Nje-ngemje! Esese kara kara tɔyn,
*ndɔ-kuwa-rɔ a e-tutuje daje lese lo ne-kusa te awje ke de areje dayje
maann ang wa?
16 Ngaa dene neenn ke to ngonn le Abaraham a Esu tɔe bbal dɔku gire
jijoo bbokone, to maji ta tute ke *ndɔ-kuwa-rɔ ang wa?»
17 Kake Jeju aw pa tar baann a, nje-baanji laa tɔyn rɔde wul. A dewje ke
banya le rɔde nelde ddew neje te ke bo ke Jeju aw dda.

Gusu-tar dɔ kande kake te ke ria na mutarde, ke dɔ wum te

18 Jeju pa na: « Kɔń-bbe le Lubba unda rɔ ddi wa? Ma kunne kɔju ne
ddi wa?
19 To ddew kara baa ke kande kake ke ten ke ria na mutarde ke dew
dubbu me ndɔɔ te laa. Tee ngaa ń-ddee bbuka kake are eelje ke darâ
ddaje key lede me bar-kemeje te.»
20 Ñ-pa bbay na: « Ddi a ma kunn kɔju ne *Kɔń-bbe le Lubba wa?
21 To ddew kara baa ke wum ke dene unn ungu me nduju te ke dɔju ka
te muta bba bɔkɔlɔ ne are in tɔyn.»

*Andeje me *Kɔń-bbe te le Lubba ke ta-key te ten*

22 Jeju tɔy me tɔku bbeje te ke me ngann bbeje te aw tɔju ne aw ne er
ke Jurusalam.
23 Mare dew pa are na: « Ebbemje, dewje kara kara baa a, a kingaje kaji
wa?» Ñ-tel ke tar narede na:
24 « E-ddaje singa, andeje ke ta-key ke ten. Mba, m-pa marese: Dewje
nya a sangeje ddew ta kande. A da kaseje ang.
25 Bbo nje-key in taar utu ta-key a, a naynje ddaka, a bbo unnje kutu
kunda ta-key ta pa na: Ebbejeje, ɔru ta-key areje! A na tel ke tar karese
na: M-gere lo ke inje te ang.
26 Ngaa, a kunnje kutu pa na: Jusa ngaa jay ne kemi te ddem, e-tɔju ne
dewje dɔ ddewje te leje ddem.

---

* **13:6 13.6** Kake ke daw ń-bbar ke tar endar nda na figue. † **13:7 13.7** Oo 13.6 ke tar ke gele te.

27 A na tel ke tar karese na: M-gere lo ke inje te ang. Ɔtuje ke ddang
mbɔrum te, esese tɔyn ke e-ddaje ne ke ke maje ang.
28 Lo teenn, a nɔje ngaa a ngerje ngangese, kare te ke a kooje Abaraham
ke Ijake, ke Jakobbo, ke nje-kilaje mber-tar tɔyn me *Bbe-kɔn te le Lubba,
a dilase ddaka.
29 Dewje a kinje lo kande te le nayn ke lo kande te le kare. Da kinje beer
ddem, dagoo ddem ngaa da kisije ta tabele te me *Bbe-kɔn te le Lubba.
30 Ngaa, mare dewje ke toje to dewje ke guku, a ddeeje to dewje ke
dɔngɔr. A dewje ke dɔngɔr, a ddeeje to dewje ke guku.»

Jeju aw aw er ke Jurusalam

31 Kare teenn, mare *Parijiyenje awje ngɔsi ke Jeju paje areje na: « Ɔtu
lo te neenn ke ddang mba *Erode ndiki ta tɔli.»
32 Ń-tel ke tar narede na: « Aw paje areje mula le toke be: Noo, maw
m-tubba ndilje ke maji ang ngaa ma kɔru rɔ-to rɔ dewje te bbokone ke
bara. Ndɔ muta laa a, kula lem a nunga ngaa.
33 A maji kare m-nja bbokone, ke bara, ke nuna. Mba maji kare *nje-kila
mber-tar le Lubba oy lo te ke ddang ke Jurusalam ang.
34 Dewje ke Jurusalam, dewje ke Jurusalam! Esese ke aw tɔlje nje-kila
mber-tarje le Lubba ngaa aw tilaje dewje ke Lubba ulade arese ke er. M-
ndiki nya ta mbɔnse toke kɔń-kunja aw mbɔn nganne kɔy bake te, a e-
ndikije ang.
35 Ooje: Ma kinya key lese karese. A m-pa marese: A koomje ang sar
ndɔ te ke a paje na: *Ebbe-dewje bbar Tar ke Maji dɔ dew te ke ddee ke
ria.»

14

*Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dew te ke *ndɔ-kuwa-rɔ*

1 Mare *ndɔ-kuwa-rɔ Jeju ande me key te le mare tɔku-mbay le
*Parijiyenje ta kusa ne,
2 a kemde tɔyn to ke dɔe te. A mare dingaw ke mee ti are nɔe te.
3 Jeju pa tar are *nje-kɔruje gel-ndu ke *Parijiyenje le na: « *Ndu are
ddew dew ta kɔru rɔ-to ke *ndɔ-kuwa-rɔ wase *ndu are ddew ang wa?»
4 Dilaeje te ang ngaa nuwa nje-rɔ-to le nɔru rɔ-to laa ngaa nare nɔtu.
5 Goe te a, ń-pa narede na: « Na horose te neenn bbo ngonne wase mange
laa tee oso me buwa-maann te ke *ndɔ-kuwa-rɔ a na kɔre ke tɔke ndɔe
teenn njaa ang wa?»
6 A dingaje ddew kara ta tel ke tar dɔe te ang.

Gusu-tar dɔ lo-kisi te ke kete

7 Goe te a, Jeju pa gusu-tar are dewje ke tɔku-mbay le *Parijiyenje
bbarde, mba noo ddew ke daw duwaje ne lo-kisi ke kete ngaa, ń-pa narede
na:
8 « Toke mare dew bbari *kusu-taa-naa te a, aw uwa lo-kisi ke kete ang.
Mba bbo ń-bbar mare dew ke bo utai tɔ,
9 ngaa dew ke bbarse le ddee na: Inya lo-kisi are a, rɔ-kul a ddai ta kaw
kisi lo te ke guku.
10 A, toke ń-bbari a, aw uwa lo-kisi ke guku, ta bbo nje-bbari le ddee a
pa na: Nam, aw isi kete. Yeenn a to ne kɔsu gaji kem dewje te tɔyn ke a
kisije ta ne-kusa te sei.
11 Tɔkɔrɔ, dew ke dda rɔe bo a da dda kare ń-ddee ten baa. A dew ke
dda rɔe ten, a da dda kare ń-ddee bo.»

12 Jeju pa are dew ke bbare le tɔ na: « Bbo e-bbar dewje ke ne-kusa ke bo
a, e-bbar nje-buwa-kuraje lei ang, ngakɔinje ang, nje-ke-lei ang, nje-ninń-
key marije ke toje nje-ne-kingaje ang, mba da ddaje ne-kusa bbarije ne tɔ.
Yeenn a tɔju to inga kuka lei mban.
13 A bbo e-dda ne-kusa ke bo a, e-bbar nje-ndooje, nje ke jide wase gɔlde
tuju, nje-meteje ke nje-kem-tɔje.
14 A, a kisi ke rɔ-nel mba dingaje ne ta kukai ne ang. A kinga kuka lei
ndɔ kin te le nje-yoje ke gate gate.»

*Gusu-tar dɔ dewje te ke ń-bbarde tɔku *kusu te*

15 Mare dew horo nje ke isije ta ne-kusa te oo tarjeenn le a, pa are Jeju
na: « Koko ee ke dew ke a kinga ne-kusa laa me *Bbe-kɔn te le Lubba.»
16 Ngaa Jeju ilae te na: « Mare dew dda tɔku *kusu ngaa bbar dewje toke
banya.
17 Kare ne-kusa le ase a, nula nje-kula laa nare dewje ke ń-bbarde le na:
E-ddeeje mba ne tɔyn to ngɔsi ngaa.
18 A dewje le kara kara tɔyn na nuwaje gɔle, ningaje ddew ta ddee ang.
Dew ke dɔngɔr na: M-ndoko ndɔɔ a ma kaw koo bba. Muwa gɔli ɔru tar
dɔm te.
19 Mare pa na: M-ndoko mangeje dɔku, are m-ndiki ta nade. Muwa gɔli
ɔru tar dɔm te.
20 Mare bbay pa na: M-taa dene bbasine bbay are minga ddew ta ddee
ang.
21 Toke nje-kula le tel a, ndaji tarjeenn le are ebbeeje. A wungu ɔn nje-
key le ngaa pa are nje-kula laa na: Aw njange lo te ke dewje banya ke te,
ke dɔ ddewje te ke tɔku bbe te neenn, bbo e-ddee ke nje-ndooje, ke nje ke
jide wase gɔlde tuju, nje-kem-tɔje, ke nje-meteje lo te neenn.
22 Nje-kula le pa na: Ebbemje, m-dda ne ke ndui pa le mban, a kese lo
nayn baa bbay.
23 Ngaa ebbe nje-kula le pa are na: Aw go ngann ddewje te ke go ndokoje
uwa dewje ke singa are dandeje key are ta me key lem ddusu.
24 Mba m-pa marese: Ne-kusa lem a kɔru ta dew kara horo dede te ke
m-bbarde a ń-ddeeje ang.»

Ddew kunn go Jeju

25 Dewje ke banya banya aw njaje ddew-bô ke Jeju ngaa ń-turu rɔe a
ń-pa narede na:
26 « Toke dew ddee rɔm te a maji kare ń-mbete bɔeje ke kɔenje, ke dene
laa, ke nganne, ke ngakɔenje, ke ngakɔń-naneje, ke tebbe laa. A bbo ń-dda
baann ang a, na to nje-nja gom te ang.
27 Ngaa dew ke oto kake-dese laa ang ngaa unn gom ang a, a to nje-nja
gom te ang.
28 Mba na horose te, bbo na ta dda tɔku key a, nisi nangê kete ń-tura kɔr
ne ke na tuju noo se nisi ke ne ase ta nunga ne key le bba nunn kutu dda
key ang wa?
29 Mba toke nungu gɔl-key le nangê a bbo nase ta nunga ang a dewje
tɔyn ke a kooje key le a kokoje ngaa a paje na:
30 Dew neenn unn kutu dda key a ase ta dda nunga ang!
31 A se tɔku-mbay-bbe ke dda bba bbo aw ta dda ddɔ ke dewje laa doro
dɔku ke mare tɔku-mbay ke ee ke dewje laa doro dɔjoo a, a kisi nangê
kuwa dɔe koo kete se nisi ke singa ta dda ddɔ le bba naw ang wa?

32 Bbo noo to singa ne ase ang ngaa nje-mare le nayn ddew ew bbay a,
nula dew nare ta duje ne ke daseje ta dda bba kare me-wul-lɔm tel horode
te.
33 Yeenn a, dew ke horose te ke mbete neje laa tɔyn ang, a to nje-nja gom
te ang.
34 Kate to ne ke maji. A bbo kate tel neel ang ngaa a, ddi bba dew a dda
ke kate le bba a teel nel bbay wa?
35 Ń-to maji mba nange ang ddem, mba ndɔɔ ang ddem tɔ. Dungu kɔrɔ.
Dew ke ee ke mbi ta koo ne tar a oo!»

15

Gusu-tar dɔ bate te ke dɔ nare te ke nayn

1 Nje-taaje nare *lambo tɔyn ke nje-ne-ddaje ke maji ang ddeeje ngɔsi ke
Jeju ta koo tar laa.
2 *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu aw nyuruje ngaa ń-paje na: « Dew
neenn taa nje-ne-ddaje ke maji ang ke rɔe te ngaa usa ne ke de.»
3 A Jeju pa gusu-tar neenn arede na:
4 « Dew ke dda horose te neenn, bbo ee ke bateje dɔdɔku a mare kara
nayn a inya keseje ke dɔjikara gire jikara me mu te mba ndole gɔl ne ke
ń-nayn le ndereng mba kingae bba ang wa?
5 Toke ningae a nilae dɔ bake te ke koko.
6 Kake ń-tel key a, ń-bbar nje-buwa-kuraje laa ke nje-ninń-key mareje
ń-pa narede na: E-ddaje sem rɔ-nel, mba minga bate lem ke nayn le.
7 Ddew kara baa m-pa marese, rɔ-nel ke a to darâ, mba nje-ne-dda ke
maji ang kara ke turu ddew laa a kuta rɔ-nel ke to mba dewje ke gate gate
dɔjikara gire jikara ke mal turu ddew lede ddade ang.
8 Wase: dene ke dda bba ee ke *kande nare dɔku ngaa mare kara nayn
a, ila puru *lambe te ang ddem, uta me key laa ang ddem ngaa sange ke
maje ndereng inga nare le bba ang wa?
9 Toke ninga *kande-nare le mbaan, ń-bbar nje-buwa-mandeje laa ke
nje-ninń-key mareje ngaa ń-pa na: E-ddaje sem rɔ-nel mba minga *kande-
nare lem ke nayn le.
10 Ddew kara baa, m-pa marese, rɔ-nel to nya horo anjije te le Lubba
mba nje-ne-dda ke maji ang kara ke turu ddew laa.»

Gusu-tar dɔ ngonn ke nje-ne-tuju te

11 Jeju pa bbay na: « Mare dingaw ee ke ngannje ke dingaw joo.
12 Ye ke mbate pa are bɔeje na: Bɔy, arem ne-ndubba ke to wɔju dɔm.
Ngaa bɔdede kaynde ne-kinga laa.
13 Dda ndɔ ngaji goe te a, ngonn ke mbate le mbɔn ne-kingaje laa tɔyn
ngaa aw ne mare bbe te ke ew. Keteenn, ń-tuju ne-kinga laa ddew kula-
ddaje te ke maji ang.
14 Kake ń-tuju ne-kinga laa tɔyn a, tɔku bbo oso bbe teenn le ngaa ne
unn kutu ta due.
15 Naw nayn ke mare ngonn nje-bbe le. Ngonn nje-bbe le ulae me ndɔɔje
te kare nul bereje.
16 Ń-ndiki ta kusa ne-kusaje le bereje le kare mee ndann a dew kara are
ang.
17 Neje mee te ngaa ń-pa na: Nje-kulaje banya aw usaje ne ke maje key
le bɔmje a ema, maw moy yo bbo lo te ke neenn!

18 Ma kin kaw ke rɔ bɔy te ngaa ma pa kare na: Bɔy, m-dda ne ke Lubba
mbete ke ne ke mei mbete tɔ.
19 Mase kare e-bbarem ngonni ang ngaa. E-ddam toke le mare nje-kulaje
lei.»
20 Nin taar ngaa naw ke rɔ bɔeje te. Kake ń-nayn ddew ew bbay a bɔeje
le ooe a to ndoo laa, bɔeje le ayn ngɔru uwae ke kare te ngaa ń-to mbia.
21 Ngonn le pa are na: « Bɔy, m-dda ne ke Lubba mbete ke ne ke mei
mbete tɔ, mase kare e-bbarem ngonni ang ngaa.»
22 A bɔeje pa are nje-kulaje laa na: « E-ddeeje ke kubbu ke ngal ke kura
nya njange ulaeje ngaa ulaje eninga ngonn jia te ke ne-gɔl gɔle te.
23 E-ddeeje ke ngonn mange ke eme bbo e-tɔleje areje jusaje ngaa ń-ddaje
rɔ-nel.
24 Mba ngonnum ke ooeje neenn oy bba ndol. Ń-nayn bba dingae. Ngaa
dunnje kutu dda rɔ-nel.»
25 Kare teenn, ngonne ke to dere nayn ndɔɔ̂. Kake naw ń-tel a ń-nayn
ngɔsi ke key a noo kɔru ne-kem ke kɔru pa.
26 Ń-bbar mare nje-kula ń-duje tar dɔ neje te ke aw toje.
27 Nje-kula le pa are na: « Ngokɔin tel a bɔije tɔl ngonn mange ke eme,
mbata ń-tel ke rɔ ke maji.»
28 Wungu ɔen are ń-mbete ta kande key. Bɔeje tee ngaa duje nya kare
ta nande key.
29 A nila bɔeje te na: « Oo, m-dda sei kula bbal banya ngaa, m-mbete tai
ndɔ kara ang. Ngonn benya be kara arem m-dda ne ne-kusa m-bbar ne
nje-buwa-kuraje lem ndɔ kara ang.
30 A ngonni neenn ke tuju ne-kinga lei tɔyn dɔ dene nje-kayaje te le a
ddee a, e-tɔl ngonn mange ke eme are wa!»
31 Bɔeje pa are na: « Ngonnum, ei, ee rɔm te neenn ke ndɔ tɔyn, are neje
lem tɔyn to neje lei.
32 Are to maji ta dda rɔ-nel, mba ngokɔin neenn oy bba ndol. Ń-nayn
bba dingae.»

16

Nje-kula ke to gate gate ang

1 Jeju pa are nje-njaje goe te bbay na: « Mare dew ke inga ne nya ee ke
mare *nje-ngem-ne laa. Dewje paje are dew le na *nje-ngem-ne le aw tuju
neje laa.
2 Ń-bbar *nje-ngem-ne le ngaa ń-pa nare na: Tar ddi a maw moo dɔi
teenn wa? E-tura go neje ke aw ngem le are moo, mba a kase ngem ne
lem ang ngaa.
3 *Nje-ngem-ne le pa mee te na: Ebbemje a ta kɔrum ta neje te laa neenn,
ddi a ma dda wa? Minga singa ta ndɔɔ ang ngaa ne-kɔy to rɔ-kul lem nya.
4 M-gere ne ke ma dda, kare bbo ń-tubbam ta neje te laa a, mare dewje
taamje ke key lede.
5 Nare ń-bbar dewje kara kara tɔyn ke bbange le ebbeeje to dɔde te ngaa
ń-pa nare dew ke dɔngɔr na: Baann a a tel ne kare ebbemje wa?
6 Nilae te na: Ma tel ke ubbu ku te ke bo dɔdɔku. Ngaa *nje-ngem-ne le
pa are na: E-taa maketuru bbange bbo ta isi nangê ke tɔke e-dda kɔre to
dɔmi.
7 Ń-pa nare mare bbay na: A ei, baann a a tel ne waa? Nilae te na: Ma
tel ke waa bbɔl dɔdɔku. Ngaa ń-pa nare na: E-taa maketuru bbange lei
bbo ta e-dda to kɔre dɔjijoo.

8 Ebbe nje-ngem-neje ke to gate gate ang le ɔsu gaje, mba *nje-ngem-ne le
dda ne ke kem-kare. Mbata dewje ke bbasine ddaje ne ke kem-kare ddew
te le ngann maredeje uta ngann lo-kareje le Lubba ke eeje me lo-kare te.»

Dew a kase dda ke Lubba ddem ke ne-kinga ddem ang

9 « A ema, m-pa marese: Uwaje buwa-kura ke dewje ke nare bukuru,
mba kare ndɔ ke nare le goto jise te a, ñ-taase ke key ke a to ke ndɔ ke
ndɔ.
10 Dew ke dda ne ke ten ke dɔgɔle, dda ne ke bo ke dɔgɔle tɔ ngaa dew
ke to gate gate ddew ne te ke ten ang, to gate gate ddew ne te ke bo ang tɔ.
11 Bbo e-ddaje ne ke dɔgɔle ke nare bukuru ang a, na a kinya ne-kinga
ke tɔkɔrɔ jise te wa?
12 Ngaa bbo e-ddaje ne ke dɔgɔle ang ke ne-kinga ke to le dew a, na a
karese ne ke to lese wa?
13 Nje-kula kara ase dda kula kɔ dewje te joo ang, mba na mbete mare
kara a na ndiki mare kara, wase na kunn rɔe kare mare kara a na dabbe
mare ke kara. Aseje ta dda ke Lubba ddem ke ne-kinga ddem ang.»

Jeju are mare ndejeje dang dang

14 *Parijiyenje ke ndikije nare nya ooje tarjeenn le tɔyn a aw kokoje Jeju.
15 Jeju pa arede na: « Esese aw ddaje rɔse to dewje ke gate gate kem
dewje te. A Lubba gere mese, mba ne ke dewje ooje bo kemde te, to ne ke
maji ang nya kem Lubba te.
16 *Ndu le Moyije ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba toje ndereng ndɔ
te le Jan. Unn kute ndɔe teenn daw ñ-pa tar *Kɔñ-bbe le Lubba to Tar ke
Maji dare dewje, a na na kara aw dda singa mba kande ke te.
17 To ngeng ang ta kare dara ke nange ndayje, a to ngeng nya kare mbita
gɔl maketuru *ndu kara oso nangê.
18 Dew ke tubbae dene laa a taa mare, dda lo-to-majang ngaa dew ke taa
dene ke ngaweje tubbae dda lo-to-majang tɔ.»

Tar le nje-ne-kinga de ke nje-ndoo Lajar

19 Jeju pa bbay na: « Mare dew ke to nje-ne-kinga ngaa aw ula kubbu
nare ee teenn. Ndɔ kara kara tɔyn dingaw le aw usa ne ke dɔ-bo.
20 Mare nje-ndoo ke rɔe to do jamani jamani, ria na Lajar to ta-ddew-key
te le nje-ne-kinga le.
21 Ñ-ndiki ta kusa buru ne-kusaje ke aw gaynje kɔ tabele te le nje-ne-
kinga le, a dɔe te bbay bisije ddeeje aw tɔɔnnje doje laa.
22 Nje-ndoo le oy ngaa anjije unaeje awje saa dɔ ji Abaraham te. Nje-ne-
kinga le oy tɔ ngaa ñ-dubbe.
23 Kem-to-ndoo aw ddae lo te le nje-yoje ngaa nunn keme a noo
Abaraham ddew ew ngaa noo Lajar ar dɔ ji Abaraham te.
24 Nuru eki na: Bɔy Abaraham, oo kem-to-ndoo lem! Ula Lajar are ula
ndɔñ-jia maann te ila ndɔm te are wul, mba kem-to-ndoo aw ddam kem
puru te neenn.
25 Abaraham ilae te na: Ngonnum ole mei to inga neje ke maji ndɔ kisi
ke tebbe te lei, a Lajar inga wungu ndɔ kisi ke tebbe te laa. Bbasine Lubba
bɔru maannñ-nɔ keme te lo te neenn, a ei, kem-to-ndoo aw ddai.
26 Dɔe teenn tɔyn, mare tɔku buwa to horoje te ke esese, mba kare dewje
ke ndikije ta kinje neenn kaw er ke rɔse te a aseje ta kaw ang ddem, ta
kare dew ase kin rɔse te nu ddee er ke rɔje te ang ddem.
27 Nje-ne-kinga le na: Yeenn a m-duji bɔy, kare ula Lajar key le bɔmje,

28 mba mee ke ngakɔmje ke dingaw mi. Maji kare naw ń-ndejede nare
ń-ddeeje lo kem-to-ndoo te neenn ang ngaa.
29 Abaraham ila te na: *Ndu le Moyije ke tar le nje-kilaje mber-tar le
Lubba to horode te. Maji kare dooje tar lede!
30 Ngaa nje-ne-kinga le pa na: Baann ang bɔy Abaraham, a bbo dew in
horo nje-yoje te aw rɔde te a, da turuje ddew lede.
31 Ngaa Abaraham le pa are na: Bbo dooje tar *ndu le Moyije ke tar le
nje-kilaje mber-tar le Lubba ang, a le mare dew in horo nje-yoje te kara
da kooje tar laa ang tɔ.»

17

Ne ke a dda kare dew oso

1 Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Ne ke a dda kare dew oso me *majang
te a to ke ndɔ tɔyn, a kem-to-ndoo a dda dew ke a dda kare mare dewje
osoje me *majang te.
2 Ta tɔ ne ke ɔy gɔse te kilae me ba te maji nya uta kare ń-dda nare
ngonn kara horo ngann mareje te oso me *majang te.
3 Aaje rɔse! Toke ngokɔin dda *majang a, e-ndange a bbo ń-turu ddew
laa a ɔru tar dɔe te.
4 A bbo me ndɔ te ke kara baa njaa ń-dda sei *majang gɔl siri ngaa ń-tel
rɔi te gɔl siri tɔ ta pa kari na: M-turu ddew lem a, ɔru tar dɔe te.»

Tar koo-me-te

5 Nje-kayń-kulaje paje are *Ebbe-dewje na: « E-dda are koo-me-te leje
bo.»
6 Ngaa *Ebbe-dewje le pa na: « Bbo koo-me-te lese to ngaji toke mare
le kande mutarde ke ten, a bbo e-paje areje kake neenn na: Ɔru ke ngirai
bbo aw e-maa rɔi bâ a, na koo tase.

Gusu-tar dɔ nje-kula te ke kari baa

7 Dew ke dda horose te, bbo ee ke nje-kula ke aw ndɔɔ̂ wase aw ngem
ne-kuulje a kare te ke nin mû ń-tel a, a pa kare nje-kula laa na: E-ddee isi
ta ne-kusa te kem naa te neenn wa?
8 Baann ang, na pa kare nje-kula laa na: E-dda ne-kusa ke lo kul te arem,
ula kubbu ke maji bbo e-dda sem ndereng arem musa ne ke may ne bba
ta goe te a usa ne ke ay ne.
9 Na tel kare wooyo nje-kula le wɔju dɔ kula ke ń-dda ke turu ndue wa?
10 Esese, ddew kara baa, toke e-ddaje ne tɔyn turu ndu te ke darese a
e-paje na: N-toje to nje-kulaje ke kari baa, ń-dda ne ke to tar leje ta dda.»

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ dewje te dɔku

11 Kaw le Jeju ke Jurusalam a, ń-nday horo nange te ke Samari ke Galile.
12 Naw nande me mare bbe te a, nje-banjije dɔku ddeeje ke rɔe te
13 ngaa areje ddew ew, ń-paje tar ke taar na: « Jeju, Nje-ne-tɔju, oo kem-
to-ndoo leje!»
14 Jeju oode a pa arede na: « Aw tɔjuje rɔse nje-poloje Lubba.» Ngaa,
kake daw dawje a rɔde tel ddee maji.
15 Mare kara horode te oo to rɔe ddee maji a uru tel ngaa ɔsu gaji Lubba
ke taar.
16 Noso nangê, ń-debbe keme nangê nɔ gɔl Jeju te ngaa nare wooyo. Ń-to
dew ke Samari.
17 Jeju pa na: « Nje-banjije ke dɔku tɔyn a rɔde ddee maji ang wa? Dede
ke jikara deeje dda wa?

18 Bbaye njaa to nje-mba neenn a tel ddee ngaa piti Lubba wa?»
19 Goe te a ñ-pa nare na: « In taar, aw lo lei, koo-me-te lei aji mban!»

*Ne-tɔju wɔju dɔ *Kɔñ-bbe le Lubba*

20 *Parijiyenje dujuje Jeju mba gere kare ke *Kɔñ-bbe le Lubba a ddee ne a, nilade te na: « *Kɔñ-bbe le Lubba a ddee toke mare le ne ke kem dew a koo ang.
21 Dewje a paje na: Ooje nee neenn, wase nee yoonn ang: Mba ooje, *Kɔñ-bbe le Lubba ee horose te.»
22 Ngaa Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Dɔ ndɔje te ke aw ddee, a kisije ke bbo mba koo mare ndɔ kara horo ndɔje te le Ngonn le dew a, a kooje ndɔ le ang.
23 Da pa karese na: Nee neenn, nee yoonn. Awje loe te ang ddem aynje ngɔru ke loe te ang ddem.
24 Ddew kara baa toke ndi ke teel ngaa ndoko kɔyn dara te ke kara uru er kara. Ndɔ tel le Ngonn le dew a to toke baann tɔ.
25 A dɔngɔr kete maji kare noo ndoo nya ngaa dewje ke bbasine mbeteje bba.
26 Ne ke tee dɔ ndɔ te le Nowe a tee ddew kara baa dɔ ndɔ te le Ngonn le dew.
27 Dewje aw usaje, aw ayje, aw taaje naa, aw areje naa dene ndereng ndɔ te ke Nowe ande me tɔku to te ngaa maann ndi ke bo ddee tɔlde tɔyn.
28 Ndɔ tel le Ngonn le dew a to ddew kara baa ke ne ke to dɔ ndɔ te le Lote. Dewje aw usaje, aw ayje, aw ndokoje ne, aw labbeje ne, aw dubbuje ne, aw ddaje keyje.
29 A ndɔ te ke Lote unda lo tee me bbe te ke Sɔdɔm ke ddang a, puru in darâ gayn nangê toke mare le kɔju* ngaa tɔlde tɔyn. *
30 Neenn a to ddew kara baa ndɔ te ke Ngonn le dew a tɔju rɔe ke ddaka.
31 Dɔ ndɔe teenn, dew ke a kisi dɔ key te ngaa neje laa to me key te a ddisi mba koto ang. Dew ke ee me ndɔɔ te, a tel kaw bbe ang.
32 Oleje mese dɔ dene te le Lote.
33 Dew ke a sange ddew ta ngem tebbe laa a tebbe laa a goto. A dew ke tebbe laa a nayn a tel kinga tebbe laa.
34 M-pa marese, me tile teenn bbo dewje joo toje dɔ tira te kara baa a, da kunn mare kara a da kinya ye ke kara.
35 Deneje joo ke aw uruje ne birî naa te, da kunn mare kara a da kinya ye ke kara.
36 Dingawje joo ke eeje me ndɔɔ te, da kunn mare kara a da kinya ye ke kara. †
37 Nje-njaje goe te paje are na: « *Ebbe-dewje, lo ke dda bba nejeenn a to ke te wa?» Jeju ilade te na: « Lo ke ninn to ke te a malje a mbɔnje naa loe te.»

18

Gusu-tar dɔ nje-gange sariya ke to gate gate ang

1 Jeju pa mare gusu-tar are nje-njaje goe te ta tɔju to to maji nya ta duju Lubba ke ndɔje tɔyn, ke rɔ nya ang.
2 Ñ-pa na: « Nje-gange-sariya ke bbel Lubba ang ddem, oo dewje to ne ang keme te ddem ee mare tɔku bbe te.

---

* **17:29 17.29** Ke tar endar nda daw ñ-bbar na soufre. † **17:36 17.36** Tar ke to me mare maketuruje te ke ñ-dda dɔngɔr ke jide a goto me mareje te.

3 Mare dene-ndubba ee me bbe teenn tɔ. Dene-ndubba le ddee rɔe te gɔl
banya pa are na: E-gange sariya dɔ nje-baan te lem arem.
4 Lew baa njaa, ŉ-mbete. A goe te a neje mee te na: Tɔkɔrɔ njaa, m-bbel
Lubba ang ngaa moo dewje to ne ang kem te.
5 A mba dene-ndubba neenn ɔru urum nya, ma gange sariya laa kare ta
ndɔ ke guku a ŉ-tel ŉ-ddee ŉ-jɔkum ang ngaa.»
6 *Ebbe-dewje ila te na: « Ooje tar pa le nje-gange sariya ke gate gate
ang le.
7 Yeenn a Lubba a gange sariya le dewje laa ke ŉ-mberede, ke aw nɔje
nɔ gɔle te til ke kare ang wa? Ngaa na ngebbe nya bba na kumade wa?
8 M-pa marese, na gange sariya lede ke ngɔru baa. A ndɔ ke Ngonn le
dew a tel dɔ nange te a, na kinga dewje ke undaje mede dɔ Lubba te njaa
wa?»

Gusu-tar dɔ mare Parijiyen te ke gusu-tar dɔ nje-taa nare-lambo te

9 Jeju pa gusu-tar neenn bbay mba dewje ke ooje rɔde to dewje ke gate
gate a ooje kese dewje maji ang.
10 ʼN-pa na: « Dewje joo awje key-polo-Lubba te ta duju Lubba. Mare
kara to Parijiyen a ye ke kara to nje-taa nare-lambo.
11 Parijiyen le ar taar ngaa duju Lubba wɔju dɔe njaa na: Lubba, mari
wooyo mba m-to toke kese dewje ang. Keseje toje to nje-bbokoje, nje-
ne-ddaje ke gate gate ang, nje-ddaje lo-to-majang wase m-to toke nje-taa
nare-lambo neenn ang.
12 Maw m-mbete ne-kusa gɔl joo, me ndɔje te ke siri, mare *ne-polo
Lubba ddew neje te tɔyn ke minga.
13 A nje-taa nare-lambo le ar ddew ew eje gusu kaa lo ke darâ pin a, unda
kare na: Lubba, are mei oso pɔn dɔm te, ema nje-ne-dda ke maji ang.
14 M-pa marese, nje-taa nare-lambo le tel to dew ke gate gate kem Lubba
te ngaa tel key laa, a Parijiyen le tel to dew ke gate gate ang. Mba dew ke
ndiki koo rɔe bo a Lubba a dda kare ŉ-ddee ten baa ngaa dew ke oo rɔe
ten baa a Lubba a dda kare ŉ-ddee bo.»

Ngannje ke ngaji ddee rɔ Jeju te

15 Ngann ngutayje njaa kara dewje aw ddeeje kede rɔ Jeju te ta kare
nɔrude. A nje-njaje goe te ooje baann a aw ndangejede.
16 Jeju are ŉ-bbar ngannje le ngaa pa na: « Inyaje ngannje ke ngaji areje
ddeeje rɔm te bbo ɔkujede ddew ang, mba *Kɔŉ-bbe le Lubba to mba
dewje ke toke lede neenn.
17 Tar ke tɔkɔrɔ m-pa marese, dew ke taa *Kɔŉ-bbe le Lubba toke ngonn
kase ang a, a kande me te ang.»

Mare nje-ne-kinga duju tar Jeju

18 Mare tɔku-mbay duju Jeju na: « Nje-ne-tɔju ke maji, ddi a ma dda bba
ma kinga ne tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ wa?»
19 Jeju pa are na: « Mba ddi bba e-bbarem ne to dew ke maji wa? Dew
ke maji goto, se Lubba kara baa.
20 E-gere *ndu ke na: E-dda lo-to-majang ang, e-tɔl dew ang, e-bboko ang,
e-pa tar ngem dɔ dew te ang, e-bbel bɔije ke kɔinje.»
21 Mbay le pa na: « M-ngem *ndujeenn tɔyn ke kasem baa.»
22 Goe te ke Jeju oo tar laa a pa are na: « Mare ne kara dui bbay. E-labbe
ne tɔyn ke inga bbo e-kayn nare dangeteje a, a kinga ne nya me dara te.
Ngaa e-ddee unn gom.»
23 Kake tɔku-mbay le oo tar neenn le a, rɔe nele ang mba ninga ne nya.

24 Jeju ooe a pa na: « To ngeng nya ke nje-ne-kingaje ta kande me *Bbe-
kɔn te le Lubba.
25 Mba kande le jambal buwa libbi te to ne ke ngeng ang uta kande le
nje-ne-kinga me *Kɔń-bbe te le Lubba.»
26 Nje ke aw ooje tar laa le paje na: « Bbo baann a na bba a kase kinga
kaji wa?»
27 Jeju ila te na: « Ne ke nya dewje nya Lubba ang.»
28 Piyar pa na: « Oo, jinya neje leje ngaa junn goi.»
29 Jeju pa na: « Tar ke tɔkɔrɔ, m-pa marese, dew ke inya key, ke dene,
ke ngakɔenje, ke kɔenje ke bɔeje wase nganne mbata *Kɔń-bbe le Lubba,
30 na kinga ne nya me ndɔje te neenn ddem ngaa na kinga tebbe ke ke
ndɔ ke ndɔ dɔ ndɔ te ke guku ddem.»

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa me buwa yo te

31 Jeju bbar *nje-kayń-kulaje laa ke dɔku gire joo ke rɔe te ngaa ń-pa
narede na: « Ooje, jawje ke Jurusalam ngaa neje tɔyn ke nje-kilaje mber-
tar le Lubba ddaje me Maketurute wɔju dɔ Ngonn le dew a ddee ne ke
tɔkɔrɔ.
32 Mba da kilae me ji dewje te ke mbeteje Lubba, dewje a kɔjeje koko ne,
da ddae maji ang, da tibbi nweren dɔe te.
33 Da tundae ke ndey ngaa da tɔle. Ndɔ muta goe te a na kin me buwa
yo te.»
34 Nje-kayń-kulaje le gereje ne me tar teenn kara ang. Kande tarjeenn le
iya rɔe ke de. Ń-gereje ne ke Jeju a ta pa le ang.

Jeju are nje-kem-tɔ ke Jeriko oo lo

35 Toke Jeju ddee ngɔsi ke Jeriko a, mare nje-kem-tɔ isi mbɔr ddew te aw
kɔy ne.
36 Noo ndu dewje ke banya ke aw ndayje a ń-duju ta gere gele.
37 Ń-pa dare na Jeju ke Najarete a aw nday.
38 Ngaa nje-kem-tɔ le pa ke taar na: « Jeju, Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-
ndoo lem!»
39 Dewje ke aw njaje kete aw ndangeje kare ta new rɔe, a ń-pa ke tar
nya bbay na: « Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo lem!»
40 Jeju ar lo kara ngaa unn ndue kare ń-ddee saa ngaa, toke ń-ddee saa
ngɔsi a, Jeju duje na:
41 « Ddi a e-ndiki ta kare m-dda sei wa?» Nilae te na: « Ebbemje, arem
m-tel moo lo!»
42 Ngaa Jeju pa are na: « E-tel oo lo, koo-me-te lei aji!»
43 Kare teenn njaa ń-tel noo lo ngaa nunn go Jeju naw nɔsu ne gaji Lubba.
Dewje tɔyn ke ooje neenn le pitije Lubba.

19

Jase aw sange ddew ta koo Jeju

1 Jeju ande me bbe te ke Jeriko ngaa aw riya me bbe le.
2 Mare dingaw ria na Jase. Ń-to nje-kɔn dɔ nje-taaje nare-lambo ngaa
ń-to nje-ne-kinga nee me bbe teenn,
3 naw ń-sange ddew ta koo se Jeju to dew ke baann wa? A ninga ddew
ta kooe ang, wɔju dɔ dewje ke banya, mba ń-to dew-gɔju.
4 Nayn ngɔru kete ngaa naal kake ke ria na sikɔmɔr ta koo Jeju le, mba
Jeju a ta nday lo teenn.

5 Toke Jeju tee lo teenn le a, aa lo ke taar ngaa pa are na: « Jase e-ddisi
ke tɔke, mba to maji kare misi me key te lei bbokone.»
6 Jase ddisi ke tɔke ngaa taa Jeju ke rɔ-nel.
7 Dewje tɔyn ooje baann a, ɲ-nyuruje ngaa ɲ-paje na: « Naw nisi me key
te le nje-ne-dda ke maji ang.»
8 A Jase ar nɔ *Ebbe-dewje te pa are na: « Oo, Ebbemje, ma kayn ne-
kingaje lem danna kare nje-ndooje, a bbo m-dda ne ke mare dew ddew
mare ne te ke dɔgɔle ang a, ma tel ke ne le kare ase gɔl sɔ.»
9 Jeju pa are na: « Bbokone Lubba aji dewje ke key neenn, mba Jase to
ngonn le Abaraham tɔ.
10 Mbata Ngonn le dew ddee ta sange dew, ta kaji dew ke nayn.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te ke muta

11 Toke dewje ke banya aw ooje tar le Jeju le a, ɲ-pa mare gusu-tar, mba
nee ngɔsi ke Jurusalam ngaa dewje aw ejeje to *Bbe-kɔn le Lubba a ta ddee
bbasine baa.
12 Yeenn a ɲ-pa na: « Mare dew ke nje ke gele te to dewje ke bo, a ta
kaw ke mare bbe te ke ew mba kare dula tɔku-mbay dɔe te bba ta tel.
13 Ɲ-bbar mare nje-kulaje laa dɔku narede *kande-nare dɔku ngaa ɲ-pa
narede na: E-ddaje nare neenn are uju mare ndereng ndɔ tel lem.
14 A dewje ke bbe laa ndikeje ang ngaa dulaje mare dewje goe te kare
paje na: N-ndiki ta kare ne neenn nɔn dɔje ang.
15 Toke dula tɔku-mbay le dɔe te a, ɲ-tel bbê. Nare ɲ-bbar nje-kulaje laa
ke narede nare le ke rɔe te mba gere baann a dede kara kara tɔyn dingaje
dɔ mare te wa?
16 Nje-kula ke dɔngɔr ddee ngaa pa na: Ebbemje *kande-nare lei le uju
mare dɔku.
17 Ebbeeje pa are na: Maji, nje-kula ke maji! Mundai to *ngonn tɔku-
mbay dɔ ngann bbeje te dɔku, mba e-to gate gate ddew ne te ke ten.
18 Joo le nje-kula le ddee ngaa pa na: Ebbemje *kande-nare lei uju mare
mi.
19 Ebbeeje pa are na: Ei kara mundai dɔ ngann bbeje te mi tɔ.
20 Mare ddee ngaa pa na: Ebbemje *kande-nare lei le a neenn, m-tɔ ke
ta-kubbu bba m-ngem.
21 M-bbeli nya mba e-to dew ke ngeng. Ne ke ila ang kara unn ddem, ne
ke e-dubbu ang kara uja ddem.
22 Ebbeeje le pa are na: Nje-kula ke maji ang, ma gange sariya dɔi te
ddew tar te ke tai te. E-gere to m-to dew ke ngeng. Ne ke mila ang kara
munn ddem, ne ke m-dubbu ang kara muja ddem.
23 Yeenn a mbata ddi bba ila nare lem lo-ngem-nare te, ta bbo m-tel a
minga ribba dɔe te ang wa?
24 Goe te a ɲ-pa nare dewje ke areje lo teenn na: E-taaje *kande-nare le
jia te areje ne ke ninga *kande-nare dɔku.
25 Dewje le paje na: Mbay, ne ninga *kande-nare dɔku mban.
26 Mbay le pa na: M-pa marese, dew ke ee ke ne a, da kare mare dɔe te,
a dew ke ee ke ne ang, ne ke ngaji ke ninga kara da kɔru jia te.
27 A nje-baanji lem ke ndikije ta kare mɔn dɔde ang le, e-ddeeje ke de
bbo ujaje gɔbbude keem te neenn.»
28 Go tar te ke Jeju pa baann a, noso kete nɔ dewje te ke banya naw er
ke Jurusalam.

Kaw le Jeju ke bbe te ke Jurusalam

29 Toke Jeju tee ngɔsi ke bbe ke Betepaje ke Betani, er ke dɔ ddingiri te
ke daw ń-bbar na ddingiri Olibiyeje a, nula nje-njaje goe te joo,
30 ń-pa na: « Awje bbe te ke nɔse te. Toke andeje me bbe te le a, a kingaje
mare ngonn kororo ke dew kara isi dɔe te ang bbay ke ń-tɔe. E-tuteje e-
ddeeje saa.
31 Bbo dew dujuse na: Mbata ddi bba e-tuteje wa? A e-paje na: Ebbejeje
ndike.»
32 Nje ke Jeju ulade le awje ngaa ingaje neje le ddew kara baa toke ń-pa
narede.
33 Kake daw ń-tutuje ngonn kororo le a, nje-kororoje le paje arede na: «
Mbata ddi bba aw tutuje ngonn kororo le wa?»
34 Dilaje te na: « *Ebbe-dewje ndike.»
35 Ń-ddeeje ke ngonn kororo le dare Jeju. Dunguje kubbuje lede dɔ
kororo te le ngaa dare Jeju aale.
36 Ngonn kororo le aw nja ke Jeju a dewje aw najije kubbuje lede dɔ
ddew te njal njal.
37 Ń-ddee ngɔsi ke Jurusalam ke ddew ke ta ddisi ne dɔ ddingiri Olibiyeje
ke nangê a, rɔ nje-njaje goe te tɔyn ke banya nelde ngaa daw pitije Lubba
ke taar wɔju dɔ ne-mɔrije tɔyn ke dooje.
38 Ń-paje na: « *Ebbe-dewje bbar Tar ke Maji dɔ tɔku-mbay te ke ddee
ke ria! Me-wul-lɔm to me dara te, ke piti to loje te ke taar uta tɔyn!»
39 Mare *Parijiyenje ke eeje horo dewje te ke banya paje are Jeju na: «
Nje-ne-tɔju, e-ndange nje-njaje goi te are dutuje tade.»
40 Nila te na: « M-pa marese, bbo dutuje tade a erje a kuruje eki.»

Jeju nɔ mba Jurusalam

41 Toke Jeju ddee ngɔsi ke Jurusalam ngaa oo bbe le a nɔ mba bbe le,
42 ngaa ń-pa na: « Jurusalam bbo to, ei njaa kara e-gere ne ke a kari
*me-wul-lɔm me ndɔ te neenn a! A bbasine ne le iya rɔe are oo ang.
43 Me ndɔje te ke aw ddee guku a, nje-baanji lei a kila ndoko guku ne
dɔi, da kiri dɔi ngaa da korei ke yoo ke ne.
44 Da guri rum, ei ke dewje lei ngaa da kinya er ke dunda dɔ mare te
ang, mba e-gere go kare ke Lubba ddee ta la ne sei ang.»

Jeju tubba nje-ne-labbeje key-polo-Lubba te

45 Jeju ande key-polo-Lubba te ngaa aw tubba nje-ne-labbeje,
46 ngaa ń-pa narede na: « Lubba pa me Maketurute laa na: Key lem a to
key duju Lubba. A esese ddaje key le to lo kiya-rɔ le nje-bbokoje.»
47 Naw ń-tɔju ne ke ndɔ tɔyn me *key-polo-Lubba te le. Ngaa tɔku nje-
poloje Lubba ke *nje-kɔruje gel-ndu ke tɔku dewje aw sangeje ddew ta
tɔle.
48 A ń-gereje ne ke ta dda bba ta tɔle ne ang, mba dewje tɔyn aw ooje
tar laa nya.

20

*Tɔku dewje le *Jiipije maynje tar ke Jeju*

1 Mare ndɔ kara horo ndɔeje teenn, Jeju aw tɔju ne dewje ke banya me
key-polo-Lubba te ddem, aw ila mber-Tar ke Maji ddem. Tɔku nje-poloje
Lubba, ke nje-kɔruje gel-ndu, ke tɔku dewje le *Jiipije undaje lo teeje.
2 Ń-paje dare na: « Ddew ddi te bba aw e-dda ne ne neenn wa, wase na
njaa gate a ari ddew wa?»

3 Ń-tel ke tar narede na: « Ema kara ma dujuse tar tɔ:
4 E-paje aremje moo, na a ula Jan are dda batem dewje wa? Lubba wase
dewje wa?»
5 A ń-paje tar neenn horode te na: « Bbo jilaje te na: Lubba a a ulae a,
na pa na: Mbata ddi bba e-ndikije te saa ang wa?
6 Bbo ń-paje na: Dewje a, dewje tɔyn a tilaje ke er tɔlje, mbata dooje to
Jan to nje-kila mber-tar le Lubba.»
7 Yeenn a dilaje te na ń-gereje lo ke batem le in te ang.
8 Jeju pa are de na: « Ema kara ma bbar ri dew ke arem ddew ta dda ne
nejeenn le karese ang tɔ.»

*Gusu-tar dɔ nje-ddaje kula me ndɔɔ nduu*te.* *

9 Goe te a nunn kutu pa gusu-tar neenn kare dewje na: « Mare dew uwa
ndɔɔ *nduu* † ninya kula ndɔɔ le ji nje-ddaje kula ndɔɔ *nduu te a nɔtu
naw mare bbe te ta dda ndɔ banya.
10 Nayn kuja kande-ko ase a, nje-ndɔɔ le ula mare nje-kula laa rɔ nje-
ddaje kula me ndɔɔ *nduu* te le kare dulaje ke kande-nduu le dareje.
‡ Nje-ddaje kula me ndɔɔ *nduuje te uwaje nje-kula le tundaeje ngaa
tubbaeje are ń-tel jia baa.
11 Ń-tel nula mare nje-kula ke dang bbay a, duwaeje ń-tundaeje, ń-tajeje
ngaa ń-tubbaeje dare ń-tel jia baa.
12 Gɔl muta laa, ń-tel nula mare nje-kula bbay a dareje do ngaa ń-
tubbaeje.
13 Nje-ndɔɔ le pa na: Ma dda to ddi a neenn wa? Ma kula ngonnum ke
m-ndike nya, a du ang, da bbeleje.
14 A kake nje-ddaje kula me ndɔɔ *nduu* te le ooeje a ń-paje na: Ne a
ń-to nje-kuwa ne-ndubba, areje ń-tɔleje mba kare ta ne-ndubba le tel to
leje. §
15 Ń-teeje saa ke ddang me ndɔɔ te le ngaa ń-tɔleje. Ddi ngaa nje-ndɔɔ
nduu le a dda ke de bbasine ngaa neenn wa? *
16 Na ddee tɔl nje-ddaje kula me ndɔɔ *nduu* te le ngaa na kare ndɔɔ
*nduu le mare dewje ke dang.» † Kake dewje ke banya ooje tar le a, ń-paje
na: « Maji kare neenn to toke baann ang!»
17 Jeju ɔru keme aade a pa na: « Tar ke Lubba dda me Maketurute na: Er
ke nje-kɔsuje key mbeteje. Er le tel ddee to singa gɔl key ke dungu nangê.
Gel tar neenn na ddi wa?
18 Dew ke oso dɔ er te le a singa rɔe a guru ngaa dew ke er le oso dɔe te
a, er le a nyaren dew le.»
19 Kare teenn njaa tɔku nje-poloje Lubba ke nje-kɔruje gel-ndu aw
sangeje ddew ta kuwaeje a ne kara, ń-bbelje kem dewje. Ń-gereje to Jeju
pa gusu-tar le wɔju dɔde.

*Tar kuka *lambo ke Sejar*

20 Nje-poloje Lubba ke nje-kɔruje gel-ndu undaje kemde dɔ Jeju te ngaa,
dulaje dewje ke nje-gusuje ke ddaje rɔde to dewje ke maji. Dewje le awje
mba kingaje Tar ke Maji ang ta Jeju te bba ta kuwaeje kinyaeje ji nje-gange
sariyaje ke nje-kɔń-bbe te.

---

* **20:8 20.8** Oo 13.6 ke tar ke gele te. † **20:9 20.9** Oo 13.6 ke tar ke gele te. ‡ **20:10 20.10** Oo 13.6 ke tar ke gele te. § **20:14 20.14** Oo 13.6 ke tar ke gele te. * **20:15 20.15** Oo 13.6 ke tar ke gele te. † **20:16 20.16** Oo 13.6 ke tar ke gele te.

21 Dewje le dujeje tar neenn na: « Nje-ne-tɔju, ɲ̂-gere to tar pa lei ke
ne-tɔju lei to ke dɔgɔle ngaa ɔru kem dew ang. Aw tɔju ddew le Lubba
ddew tar te ke tɔkɔrɔ.
22 Ndu areje ddew kare juka *lambo ke Sejar wase ndu mbete wa?»
23 Jeju gere gusu lede a ilade te na: « E-tɔjumje mare *kande-nare kara.
24 Endaji dɔ dew ke dunda ke ne ke ɲ̂-dda nare te neenn to le na wa?»
Ɲ-paje na: « To le Sejar.»
25 Yeenn a ɲ̂-tel ɲ̂-pa narede na: « Areje Sejar ne ke to le Sejar, areje
Lubba ne ke to le Lubba.»
26 Horo tarje te tɔyn ke Jeju pa kem dewje teenn, nje-gusuje le ingaje
mare ne mba kunda ne tar dɔe te ang. Dutuje tade mba tar ke ɲ̂-tel ne uta
dɔde.

Tar kin le nje-yoje

27 *Sadusiyenje ddeeje rɔ Jeju te. *Sadusiyenje toje dewje ke ooje mede
te to kin le nje-yoje goto. Ɲ-dujeje tar neenn na:
28 « Nje-ne-tɔju, oo Moyije dda me maketuru te na: Toke dew taa dene
ngaa ee ke ngonn ang a oy a, maji kara ngokɔen ta dene-ndubba laa uju
ne ngannje ture te.
29 Ngakɔnaa eeje siri. Ne ke dɔngɔr ɲ̂-taa dene ngaa nuju saa ngonn ang
a noy.
30 Ne ke ɲ̂-tee go ngokɔen te ke dɔngɔr ɲ̂-taa dene-ndubba le, nuju saa
ngonn ang a noy.
31 Muta lede taa dene-ndubba le a toke baann tɔ. Dede siri keme njaa
ɲ̂-taaje dene-ndubba le a dujuje ang a doyje.
32 Gode te a, dene-ndubba le oy tɔ.
33 Ndɔ kin le nje-yoje a na gate horo nje-me-kɔnje teenn ngaa a to nje-
dene le wa? Mba dede siri keme ɲ̂-taaje dene le go naa te.»
34 Jeju ilade te na: « Dewje ke dɔ ndɔje te neenn aw taaje dene ke aw
taaje ngaw,
35 a dewje ke Lubba oo to daseje ta kin me buwa yo te ngaa da kisije ke
tebbe dɔ ndɔje te ke aw ddee, da taaje dene ang wase da taaje ngaw ang.
36 Da koyje ndɔ kara ang ngaa, mba da kaseje naa ke anjije ngaa da toje
to ngann le Lubba, de nje-kinje horo nje-yoje te le.
37 Moyije pa tar kin le nje-yoje ndɔ te ke noo ne tar ke in me ber-kam
te. Ɲ-bbar *Ebbe-dewje to Lubba le Abaraham, Lubba le Ijake, Lubba le
Jakobbo.
38 Lubba to Lubba le dewje ke oy ang, a ɲ̂-to Lubba le dewje ke isije kem
baa, mba keme te dewje tɔyn isije kem baa.»
39 Mare *nje-kɔruje gel-ndu ilaje te na: « Nje-ne-tɔju, e-pa tar maji nya.»
40 Yeenn a mal dujeje tar ddade ang ngaa.

Kiriste to ngonn le Dabbiti wa?

41 Jeju pa arede na: « Ddew ddi ta a kaseje ta pa na Kiriste to ngonn le
Dabbiti wa?
42 Dabbiti njaa pa me Maketurute le *Sɔme na: *Ebbe-dewje pa are
Ebbemje na: Isi dɔ ji kɔlem te
43 ndereng ndɔ te ke ma dda kare nje-baanji lei telje to lo kungu gɔli.
44 A bbo Dabbiti bbar Kiriste *Ebbe-dewje a na to ngonne toke baann
wa?»

*Jeju ndange *nje-kɔruje gel-ndu*

45 Dewje ke banya aw ooje tar le Jeju a, Jeju pa are nje-njaje goe te na:
46 « Aaje rɔse rɔ *nje-kɔruje gel-ndu te, mba ñ-ndikije ta kula kubbu ke
ngal bba ta nja ne. Ñ-ndikije kare dewje ddade lapiya nata. Ñ-ndikije ne-
kisije ke to kete me key-mbɔñ-naa te le *Jiipije ke ne-kisije ke dunda ta
ne-kusa te kete.
47 Ñ-taaje ne-kinga le dene-ndubbaje tɔyn, ñ-dujuje Lubba dare kure ew,
mba kem dewje. Sariya ke Lubba a gange dɔde te a ngeng kuta sariya le
kese dewje.»

21

Ne-kare-baa le dene-ndubba

1 Jeju unn keme a oo nje-ne-kingaje ke aw ilaje *ne-kare-baa lede me ka
te me key-polo-Lubba te.
2 Noo mare dene-ndubba ke to nje-ndoo ke aw ila ngann *kand-nare joo
me ka te le tɔ.
3 Ñ-pa na: « M-pa marese, ke tɔkɔrɔ, dene nje-ndoo neenn ila nare uta
kese dewje tɔyn,
4 mba ne ke dooje ne ta dda ne ang a dede tɔyn dilaje me ka te. A ne
nila ne ke to ngeng saa nya. Bbay ne ke to ta kare ñ-ngem ne rɔe a nila.»

Jeju pa tar dɔ key-polo-Lubba te ke da guru

5 Mare dewje aw paje tar na: « Ooje key-polo-Lubba ke dɔsu ke erje ke
kura ngaa ñ-dda dare kura ke neje ke dewje ddeeje ne to *ne-kare-baa are
Lubba.» A Jeju pa na:
6 « Ne ke aw ooje neenn mare ndɔje aw ddeeje ke da guru. Mare er ke
dunda dɔ mare te a nayn taar ang.»

Neje ke a ddee kete bba ddutu ndɔ a kase

7 Dewje le dujeje na: « Nje-ne-tɔju, ndɔ ke dda neenn le a to wa? Ngaa
ddi a tɔju to nejeenn le a ta ddeeje wa?»
8 Jeju ila te na: « Aaje rɔse, areje derese ang, mba dewje nya a ddeeje ke
rim ngaa da paje na: Ema Kiriste le a mare neenn. Mareje a paje na: Ndɔ
nayn ngɔsi baa ngaa. A unnje gode ang.
9 Toke a kooje tar ddɔ ke tar neje ke dewje a ddaje ke dɔ ngeng a, areje
bbel ddase ang, mba maji kare neenn le tee dɔngɔr bba. A njange baa goe
te a to ddutu ndɔ ang bbay.»
10 Goe te a ñ-pa narede na: « Dewje a ddaje ddɔ ke naa ngaa mare bbe
a dda ddɔ ke mare bbe.
11 Nange a yeke to bbel nya ngaa bbo a koso ke rɔ-toje ke dewje a koy
ne nya a koso mare loje te. Mare ne-bbelje a teeje ngaa *ne-tɔju-neje* ke
ngeng a kubbaje darâ.» *

Ne-singaje ke a kinga nje-njaje go Jeju te

12 « A dɔngɔr kete kare nejeenn teeje a, da tundase ngaa da ddase maji
ang, da kilase ji dewje te key-mbɔñ-naa te le *Jiipije, da kilase key-kula te,
da kaw ke se nɔ tɔku-mbayje te ke boy ke nɔ ngann tɔku-mbayje te wɔju
dɔm.
13 Nejeenn le a karese ddew kare e-paje tar naji lem.
14 E-sangeje mese kete wɔju dɔ tar ke a paje, mba kɔru ne naji lese ang,
15 mba ma karese tar kem-kare ke a kuta singa nje-baanji lese wase tar
ke nje-baanji lese a maynje ang.

* **21:11 21.11** Oo 11.16 ke tar ke gele te.

16 Kɔnsese ke bɔsese, ngakɔnse ke nje-nujuje lese ke nje-buwa-kuraje
lese njaa kara a kilase ji nje-baanji te ngaa da tɔl mareje nya horose te.
17 Dewje a mbetese wɔju dɔm.
18 A ben dɔse kara a koso nangê ang.
19 Uwaje areje ngeng a, a kisije ke tebbe.»

Ne ke a ddee dɔ Jurusalam te

20 « Toke ooje nje-ddɔje gukuje dɔ bbe ke Jurusalam a, e-gereje to kare
ke da tuju ne Jurusalam ddee ngɔsi.
21 Kare teenn maji kare dewje ke a kisije nange Jude te, aynje ke dɔ
ddingirije te, maji kare nje ke a kisije dann bbe te ke Jurusalam aynje ke
ddang ngaa maji kare nje ke a kisije ngann bbeje te andeje me bbe te ke
Jurusalam ang.
22 Mba a to ndɔ ke Lubba a gange sariya dɔ dewje te, mba kare neje tɔyn
ke ñ-dda me Maketurute le Lubba ddeeje to ne ke tɔkɔrɔ.
23 Kem-to-ndoo a dda deneje ke a kuwaje sem, ke deneje ke aw areje
mba ngannde me ndɔje teenn, mba ne-wungu ke bo a to me bbe te le, ke
wungu a kɔn Lubba wɔju dɔ dewje ke bbe te le tɔ.
24 Da tɔlde ke tɔku kiya, da kaw ke de to bbereje horo dewje te ke mare
bbeje te tɔyn ngaa mare dewje ke gelde to *Jiipije ang a mbɔynje Jurusalam
ke gɔlde lake lake ndereng dɔ kare lede a kase.

Ndɔ tel le Ngonn le dew

25 Ne-tɔju-ne* a ddee ddew te le kare, ddew te le neyn, ke ddew te le
endeterendeje. † Dɔ nange te, bbel a dda dewje, da gereje ne ke da ddaje
wɔju dɔ kɔru ba kate ke aw bbar ke lenge laa ang.
26 Bbel a tɔl dewje kare te ke daw ñ-ngebbeje ne ke a ddee dɔ nange te,
mba singa-mɔnguje ke darâ tɔyn a yekeje.
27 Kare teenn dewje a kooje Ngonn le dew ke a ddee me mum te ke singa,
ke ndoko.
28 Toke neenn unn kute ta ddee a, areje njarara ngaa uwaje dɔse ke taar,
mba ndɔ kɔruse me bbere te nayn ngɔsi.»

*Gusu-tar dɔ *kake tungu te*

29 Goe te a Jeju pa mare gusu-tar arede na: « Ooje *kake tungu ke kese
kakeje tɔyn.
30 Kake daw dunjuje, a esese njaa aaje a, e-gereje to bbar ddee ngɔsi
ngaa.
31 Esese kara ddew kara baa tɔ, bbo ooje nejeenn ke aw ddeeje a, maji
kare e-gereje to *Kɔñ-bbe le Lubba nayn ngɔsi.
32 Tɔkɔrɔ m-pa marese, dewje ke bbasine neenn a koyje tɔyn ang a
nejeenn tɔyn a ddeeje.
33 Dara ke nange a ndayje, a tarje lem a ndayje ang.»

Tar kuwa kare ngeng!

34 « E-ngemje maji, areje mese to ke dɔ ne te ke ta kusa kare uta dɔse
ang, wase dɔ kay koto te ang, ddem dɔ bbo neje te ke nangê ang, mba kare
ndɔ neenn le ddee dɔse te hɔy
35 toke le bura ang, mba ndɔ le a ddee busu dɔ dewje te tɔyn ke dɔ nange
te.

† **21:25 21.25** Oo 11.16 ke tar ke gele te.

36 E-tibbije ang ngaa e-dujuje Lubba ke kare tɔyn, yeenn bba a kingaje
singa, mba tee ne ta ne te ke a ta ddee, ddem mba kare ne taar nɔ Ngonn
le dew te.»
37 Lo are a, Jeju aw tɔju ne me key-polo-Lubba te ngaa lo ndul a naw
ń-to dɔ ddingiri Olibiye te.
38 Dewje tɔyn awje rɔe te key-polo-Lubba te ke kɔ-siń-endɔɔ mba koo tar
laa.

22

Judase unn ndue ta ndoko dɔ Jeju

1 Ndɔ *kusu ke daw dusa mapa ke ń-dda ke *wum ang ddee ngɔsi. Daw
ń-bbar *kusu le na *kusu *Pake.
2 Tɔku nje-poloje Lubba ke *nje-kɔruje gel-ndu aw sangeje gusu ke ta tɔl
ne Jeju, mba ń-bbelje dewje.
3 Esu ande me Judase te ke daw ń-bbare na Isikaryote. Ń-to kara le
*nje-kayń-kulaje le Jeju ke dɔku gire joo.
4 Judase aw mɔse tar ke tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔn dɔ dewje ke
aw ngemje ta key-polo-Lubba wɔju dɔ gusu ke ta kila ne Jeju me jide te.
5 Rɔde nelde ngaa dunnje ndude ta kare nare.
6 Judase ndiki goe ke de ngaa aw sange ddew ke maji, ke na kila ne Jeju
me jide te kare dewje ke banya gereje ang.

*Jeju ula *nje-kayń-kulaje kare dda muru *Pake*

7 Horo ndɔ *kusu te ke daw dusa mapa ke ń-dda ke wum ang le, ndɔ tɔl
ngann bateje dda ne muru *Pake ase.
8 Jeju ula Piyar ke Jan ngaa pa arede na: « Awje aw ddaje muru *Pake
areje jɔnje.»
9 Ń-paje dareje na: « Lo ke dda e-ndiki ta kare ń-dda muru le ke te wa?»
10 Nilade te na: « Ooje, toke a kandeje me tɔku bbe te toonn a, mare dew
ke oto joo-maann a kingase. Awje goe te me key te ke na kande te,
11 ngaa e-paje are nje-key le na: Nje-ne-tɔju ulaje ari na: Me key ke dda
ma kɔn muru *Pake ke *nje-kayń-kulaje lem te wa?
12 Na tɔjuse tɔku me key ke to taar, ke ń-mɔse neje ke te tɔyn mban. Lo
teenn le a a ddaje muru ke te.»
13 Dawje dingaje neje le toke ń-pa narede ngaa ń-ddaje muru *Pake le.

*Jeju dda me-kara ke *nje-kayń-kulaje laa*

14 Dɔ kare ne-kusa le ase a, nisi ta tabele te ke *nje-kayń-kulaje.
15 Ń-pa narede na: « M-ndiki nya ta kusa ke se *Pake neenn kete bba ta
koo ndoo.
16 Tɔkɔrɔ, m-pa marese, ma kusa *Pake mare ang ngaa ndereng ndɔ ke
*Pake le a ddee to ne ke tɔkɔrɔ me *Bbe-kɔn te le Lubba.»
17 Nunn ngo-nare ke maan nduu to me te, nare wooyo Lubba ngaa ń-pa
na: « E-taaje maanń-nduu ke ngo-nare te neenn e-kaynje naa.
18 Tɔkɔrɔ, m-pa marese, unn kute bbasine, ma kay maanń-nduu* mare
ang ndereng *Bbe-kɔn le Lubba a ddee. *»
19 Goe te a nunn mapa, nare wooyo ngaa ń-tete narede ngaa ń-pa narede
na: « Mapa neenn to da-rɔm ke Lubba are mba tar dɔse. E-ddaje ne neenn
mba kole ne mese dɔm te.»

* **22:18 22.18** Oo 13.6 ke tar ke gele te.

20 Ddew kara baa, go ne-kusa te a nunn maanń-nduu ke ngo-nare te
narede ngaa ń-pa na: « Maanń-nduu ke ngo-nare te neenn to *kɔsu-dɔnɔ
ke siki ddew mesem te ke kayn nangê mba tar dɔse.
21 A dew ke a ndoko dɔm ee sem ta tabele te neenn.
22 Ngonn le dew a koy, mba to ne ke Lubba a ɔju. A kem-to-ndoo a dda
dew ke a ndoko dɔ Ngonn le dew le.»
23 Daw ń-dujuje naa se na horode te a, a dda neenn le wa?

Na to dew ke bo uta keseje wa?

24 Nje-kayń-kulaje aw maynje naa ta gere se na to dew ke bo horode te
uta keseje wa?
25 Jeju pa arede na: « Mbayje ke dɔ dewje te aw ɔnje dɔde ngaa nje ke
toje to nje-kɔń-bbeje areje dewje aw bbarjede to nje-ddaje me-maji.
26 A lese to ddew kara baa to ke baann ang. Maji kare dew ke bo nya
horose te to toke mare le ngonn. Maji kare dew ke ɔn dɔ dewje to toke
mare le nje-kula lede.
27 Na to dew ke bo wa? Dew ke isi ta tabele te wase dew ke aw dda ke
nje-kisi ta tabele te wa? Dew ke isi ta tabele te le a to dew ke bo ang wa?
A ema, mee horose te toke mare le nje-kula le dewje.
28 Esese e-naynje sem me ne-wunguje te ke ddee dɔm te.
29 Yeenn a ma karese *bbe-kɔn ddew kara baa toke Bɔmje arem,
30 mba kare usaje ne ke ayje ne ta tabele te lem me bbe kɔn te lem ngaa
kare ta isije ngende-mbayje te, ta gange sariya dɔ gel ngann Ijarayelje te
ke dɔku gire joo.»

Jeju pa are Piyar na, na mayn tar le ne gɔl muta

31 *Ebbe-dewje pa na: « Simɔ, Simɔ, Esu duju ta balse toke daw ń-bal
waa ta kare are.
32 A ema, m-duju Lubba mba tar lei, ta kare koo-me-te lei enge ang ddem,
ta kare bbo e-tel rɔm te a e-dda bba are ngakɔinje uwaje koo-me-te lede
are ngeng.»
33 Piyar pa are Jeju na: « Ebbemje, m-to ngɔsi ta kaw sei key-kula te ngaa
ta koy sei.»
34 Jeju pa na: « Piyar, m-pa mari kete bba kare kuran nɔ bbokone, a
mayn tar lem na e-gerem ang gɔl muta.»

Arje perere

35 Jeju pa arede bbay na: « Ndɔ ke mulase mare awje ke bbɔl-ngem nare
ang ddem ke bbɔl kungu-ne ang ddem ke ne-gɔl ang ddem le se ne duse
wa?» Dilaje te na: « Ne kara duje ang.»
36 Ń-pa narede na: « A ke bbasine, dew ke ee ke bbɔl-ngem-nare a unn,
ddew kara baa dew ke ee ke bbɔl-kungu-ne a unn. A bbo dew ke ee ke
tɔku kiya ang a, labbe kubbu laa mba ndoko ne tɔku kiya.
37 M-pa marese: Maji kare tar ke ń-dda me Maketurute le Lubba te na:
Ń-turae horo nje-ne-ddaje te ke maji ang le ddee ne ke tɔkɔrɔ dɔm te ngaa
ne ke to wɔju dɔm a kunda ngange.»
38 Ń-paje dareje na: « Ebbejeje, tɔku kiya a joo neenn.» Jeju pa arede na:
« Yeenn njaa ase.»

Kare koy le Jeju ddee ngɔsi

39 Goe te ke Jeju in me key te le tee a, naw dɔ ddingiri Olibiyeje te toke
naw ń-dda ke ndɔ tɔyn. Nje-kayń-kulaje awje goe te.

40 Ɲ-tee lo teenn le a, ń-pa narede na: « E-dujuje Lubba, mba kare osoje
me ne-kere te ang.»
41 Goe te a, nɔru rɔe naw ddew ew ase ngal le ne-kila, nɔsu gɔle nangê
ngaa ń-duju Lubba,
42 ń-pa na: « Bɔy, toke e-ndiki a, uta ngo-nare kem-to-ndoo neenn dɔm
te ke ddang. E-dda toke mei a ndiki bbo toke mem ndiki ang.»
43 Kare teenn mare anji tee ingae, mba kare singa.
44 Rɔe nele ang nyom ngaa ń-duju Lubba nya. Tete ke rɔe te tel toke le
kɔr mese ke aw gayn nangê.
45 Nin taar go duju Lubba te le ngaa ń-ddee rɔ *nje-kayń-kulaje te le. Rɔ
*nje-kayń-kulaje le nelde ang ngaa aw tibbije bba ń-ddee ningade.
46 Ɲ-pa narede na: « Mbata ddi bba aw tibbije wa? Inje taar, e-dujuje
Lubba, mba kare osoje me ne-kere te ang.»

Dewje uwaje Jeju

47 Toke Jeju aw pa tar bbay a, dewje ke banya teeje. Kara le *nje-kayń-
kulaje laa ke dɔku gire joo ke ria na Judase unn nɔ dewje ke banya le.
Judase le ddee ngɔsi ke Jeju ta to mbia.
48 Jeju pa are na: « Judase, ila Ngonn le dew ji dewje te ddew to mbia te
wa?»
49 Nje-kayń-kulaje ooje ne ke a ta ddee le a, ń-paje na: « Ebbejeje, ja
tukade ke tɔku kiya le wa?»
50 Mare kara horode te tuka mbi nje-kula le tɔku nje-polo ke kɔl ti.
51 A Jeju pa na: « Ase baann! Jeju ɔru mbi dingaw le ngaa mbia le tel
ddee maji.»
52 Goe te a Jeju pa are tɔku nje-poloje Lubba ke nje-kɔn dɔ dewje ke aw
ngemje key-polo-Lubba ke tɔku dewje ke ddeeje ta kuwaeje na: « E-ddeeje
ke tɔku kiya ke kakeje toke le e-ddeeje ta kuwa nje-bboko.
53 Mee ke se key-polo-Lubba te ke ndɔ tɔyn a uwamje ang. A kare neenn
to lese, ke to singa le lo-ndul.»

Piyar mayn tar le Jeju

54 Goe te ke dewje uwaje Jeju a, dawje saa ngaa dandeje saa key le mare
tɔku nje-polo Lubba. Piyar aw unn goe ngaa nayn ddew ew.
55 Ɲ-yelje puru dann lo te me ndoko te le ngaa disije tae te. Piyar isi
horode te tɔ.
56 Mare nje-kula ke dene ooe ta puru te le. Naa Piyar le ngaa ń-pa na: «
Dingaw neenn nja ke Jeju tɔ.»
57 A Piyar mayn na: « Dene, m-gere ang.»
58 Ngaji goe te a, mare dew ooe ngaa pa na: « Ei, ee horo nje-njaje go
Jeju te tɔ.» Piyar pa are dew le na: « Mee horode te ang!»
59 Ase gɔl kare kara a, mare dingaw pa are ngeng bbay na: « Tɔkɔrɔ,
dingaw neenn nja saa, mba dingaw neenn to dew ke Galile.»
60 Piyar ilae te na: « Ei, m-gere tar ke a ta pa ang.» Toke Piyar aw pa tar
bbay a, kare teenn njaa kuran nɔ.
61 *Ebbe-dewje turu rɔe ngaa aa Piyar. Piyar ole mee dɔ tar te ke *Ebbe-
dewje pa are na: Kete bba kare kuran nɔ bbokone, a mayn tar lem gɔl
muta.
62 Piyar tee ddaka ngaa nɔ nya.

Dewje tajije Jeju

63 Dewje ke aw ngemje Jeju le aw kokeje ngaa aw tundaeje.

64 Ń-tɔje keme ke kubbu ngaa ń-dujeje na: « Na a undai wa? E-bbar ri
dew ke undai le.»
65 Ń-tajeje nya ddew tarje te dang dang.

Daw ke Jeju lo-gange-sariya te

66 Toke lo are a, kuwa-dɔ-naa le tɔku dewje le *Jiipije, ke tɔku nje-poloje
Lubba, ke *nje-kɔruje gel-ndu mbɔnje naa ngaa are ń-ddee ke Jeju lo-
gange-sariya te.
67 Ń-paje na: « Bbo e-to Kiriste a e-pa areje.» Jeju ilade te na: « Bbo m-pa
marese a, a kooje ne mese te ang,
68 ngaa bbo m-dujuse tar a, a kilamje te ang.
69 A kunn kote bbasine, Ngonn le dew a kisi dɔ-ji-kɔl Lubba ke nje-singa-
mɔngu te.»
70 Dede tɔyn ń-paje na: « Yeenn a, e-to Ngonn le Lubba wa?» Nila te na:
« Esese njaa e-paje na: M-to Ngonn le Lubba.»
71 Ń-paje na: « Ddi a ta koo tar le nje-najije dda ne bbay wa? Jeje njaa
joo tar ke tae te mban.»

23

Daw ke Jeju nɔ Pilate te

1 Dewje ke uwaje Jeju inje taar tɔyn ngaa awje saa nɔ Pilate te.
2 Dulaje tar tae te na: « Jinga dingaw neenn, naw nɔsu kutu dewje ta
kare ń-ddaje dɔ-ngeng. Ń-pa nare dewje ta kare uka *lambo ke Sejar ang
ngaa ń-pa na ne njaa ń-to Kiriste, ń-to Mbay.»
3 Pilate duju tar Jeju toke be: « E-to tɔku-mbay le *Jiipije wa?» Jeju ilae
te na: « Ei njaa e-pa.»
4 Pilate pa are tɔku nje-poloje Lubba ke dewje ke banya na: « Minga
mare ne ke ase kare munda ne tar dɔ dingaw te neenn kara ang.»
5 A ń-telje ń-paje dare ngeng nya na: « Naw ń-tɔju dɔ-ngeng dewje ddew
ne-tɔju te dɔ nange te ke Galile tɔyn. Nunn kute bbe te ke Jude ndereng lo
te neenn.»
6 Kake Pilate oo tarjeenn le a, ń-duju ta gere se dingaw neenn to dew ke
bbe te ke Galile wa?
7 Ń-pa dare Pilate na Jeju in nange te ke tɔku-mbay *Erode a ɔn dɔe a,
nulae rɔ *Erode te ke ee Jurusalam me ndɔje teenn tɔ.

*Daw ke Jeju nɔ *Erode te*

8 Toke *Erode oo Jeju a, rɔe nele nya. Lew baa njaa naw ń-sange ddew
ta kooe, mba noo tarje nya ke dewje aw paje dɔe te ngaa ń-ndiki ta kare
Jeju dda mare ne-mɔrije are noo.
9 Ń-duju tar Jeju nya. A Jeju ilae te ang.
10 Tɔku nje-poloje Lubba ke *nje-kɔruje gel-ndu eeje teenn ngaa aw
gangeje tar ula ta Jeju te ke singa singa.
11 *Erode ke mbambaje laa ooeje maji ang. Ń-kokeje ngaa dulaeje kubbu
ke ndɔne. Goe te a, dulaeje rɔ Pilate te guku.
12 Ndɔe teenn njaa Pilate de ke *Erode ke ń-toje to nje-baanji le naa,
ń-telje to nje-buwa-kuraje.

Ń-tel ke Jeju nɔ Pilate te

13 Pilate bbar tɔku nje-poloje Lubba ke nje-kɔnje dɔ dewje, ke dewje,

14 ngaa ɲ̂-pa narede na: « E-ddeeje ke dingaw neenn rɔm te ngaa e-paje
na: Naw ɲ̂-tɔju dɔ ngeng dewje. Ooje: M-duje tar kemse te. A minga mare
*majang ke ɲ̂-dda bba undaje ne tar dɔe te le kara ang.
15 *Erode kara inga *majang ke ɲ̂-dda kara ang tɔ. Mba yeenn a, nulae
ne nareje guku. Ooje, dingaw neenn dda mare ne kara ke ase yo ang.
16 Ma kare dundae ke ndey a, ma kinyae.»
17 [Ndɔ *kusuje tɔyn, to tar le Pilate ta kɔru dew kara key-kula te.]
18 Dewje le tɔyn paje ke taar na: « E-tɔl dingaw neenn a ɔru Barabase
areje!»
19 Barabase le duwae dilae key-kula te, mba nee horo mare dewje te ke
ddaje dɔ-ngeng me bbe te ke Jurusalam ddem Barabase tɔl dew ddem.
20 Pilate pa tar arede bbay, mba ɲ̂-ndiki ta kinya Jeju.
21 A duruje eki na: « E-tɔle dɔ kake-dese te! E-tɔle dɔ kake-dese te!»
22 Pilate pa arede gɔl muta laa na: « Majang ddi a ɲ̂-dda wa? Minga
mare ne ke ɲ̂-dda ke ase yo ang. Ma kare dundae a dinyae.»
23 A dewje le uruje eki dujuje nya na ɲ̂-tɔl Jeju dɔ kake-dese te. Eki lede
uta dɔ Pilate.
24 Yeenn bba Pilate unn ndu ta dda ne ke daw ɲ̂-dujuje le.
25 Nɔru Barabase ke dewje le dujeje ta kare nɔre le. Barabase ke dilae
key-kula te wɔju dɔ dɔ-ngeng, ke wɔju dɔ dew ke ɲ̂-tɔle le ngaa nula Jeju
jide te ta kare ɲ̂-ddaje saa ne tɔyn ke mede ndiki.

Daw ke Jeju ta tɔle

26 Toke mbambaje aw awje ke Jeju a, dingaje Simɔ ke to dew ke bbe te
ke Sirene ke in ndɔô aw tel ke bbê. Duwaeje dundaje kake-dese dɔe te ta
kare noto ɲ̂-nja ne go Jeju te.
27 Dewje banya banya ke deneje aw awje go Jeju te. Deneje le aw undaje
karede ngaa aw nɔje mba tar laa.
28 Jeju turu rɔe ke rɔde te ngaa pa na: « Deneje ke Jurusalam, e-nɔje mba
tar lese ke tar le ngannse bbo e-nɔje mba tar lem ang.
29 Ooje, mare ndɔ aw ddee ke dewje a paje na: Koko ee ke deneje ke
awje kate, ke dede ke dujuje ang bbay, ke dede ke dareje mba ngonn il
ang!
30 Me ndɔje teenn le dewje a paje kare ddingirije na: Osoje dɔje te! Da
pa kare dɔ-kubbaje na: E-debbeje dɔje te!
31 Mbata bbo ɲ̂-dda ne ke kake ke tebbe toke be a, ddi a da dda ke kake
ke tutu wa?»
32 Kare teenn, daw daw ke dingawje joo ke to nje-ne-ddaje ke maji ang,
ta tɔlde kara baa ke Jeju.

Dewje bbereje Jeju dɔ kake-dese te

33 Ń-teeje lo te ke daw ɲ̂-bbar na Ka-dɔ-dew a, ɲ̂-bbereje Jeju dɔ kake-
dese te ngaa ɲ̂-bbereje nje-ne-ddaje ke maji ang ke joo le dɔ kake-deseje
te. Kara dɔ ji-kɔl Jeju te a ye ke kara dɔ ji-gele te.
34 Jeju pa na: « Bɔy ɔru tar dɔde te, mba ɲ̂-gereje ne ke daw ɲ̂-ddaje
ang.» Ń-ddɔje mbari bba ɲ̂-kaynje ne naa kubbu le Jeju.
35 Dewje areje keteenn aw ooje nejeenn. Nje-kɔnje dɔ dewje aw kokoje
Jeju na: « Naji mare dewje. A bbo ɲ̂-to Kiriste ke Lubba mbere a, maji kare
naji da-rɔe njaa.»
36 Mbambaje kara kokeje. Daw ngɔsi saa ngaa dareje maann binye ke
mase ke ria na benegere.

37 Ń-paje na: « Bbo e-to tɔku-mbay le *Jiipije a, ei njaa aji rɔi!»
38 Dunda maketuru dɔ kake-dese te le taar na: Ne neenn ń-to tɔku-mbay
le *Jiipije.
39 Mare nje-ne-dda ke maji ang kara ke ń-bbere dɔ kake-dese te taje na:
« E-to Kiriste ang wa? Ei njaa aji rɔi bbo ajije!»
40 A nje-ne-dda ke maji ang ke kara ndange nje-mare le na: « E-bbel
Lubba ang wa? Ei kara ń-gange sariya dɔi te toke laa tɔ.
41 Sariya leje to ke dɔgɔle, mba jinga kuka neje ke maji ang ke ń-dda. A
ne ń-dda ne ke maji ang kara ang.»
42 Ń-pa nare Jeju na: « Ole mei dɔm te ndɔ te ke a tel ddee kɔn bbe.»
43 Jeju pa are na: « Tɔkɔrɔ, m-pa mari bbokone a kisi sem lo te ke maji.»

Jeju oy dɔ kake-dese te

44 Gɔl kare aw ngɔsi ke dɔku gire joo a, lo ndul dɔ nange te tɔyn ndereng
gɔl kare muta ke lo-kul te.
45 Kare ndoko ang ngaa kubbu ke ń-tɔ ń-gange ne me key-polo-Lubba tir
danna.
46 Jeju uru eki ke taar pa na: « Bɔy, minya ndilim me jii te.» Goe te ke
ń-pa tar neenn a nuwa rɔe.
47 Nje-kɔn dɔ mbambaje oo nejeenn le a, nɔsu gaji Lubba ngaa ń-pa na:
« Tɔkɔrɔ njaa dew neenn to gate gate.»
48 Dewje ke banya banya ke areje lo neje teenn le ooje neje ke teeje le
ngaa dundaje karede ń-telje ne ke bbê.
49 Dewje tɔyn ke gereje Jeju, ke deneje ke inje saa Galile te awje saa,
dareje ddew ew bba daw dooje neje ke aw toje le.

Jejebbe dubbu Jeju

50-51 Mare dingaw ke ria na Jejebbe, ń-to dew ke maji ke dew ke gate gate.
Ń-to dew ke bbe te le *Jiipije ke ria na Arimate. Naw ń-ngebbe *Kɔń-bbe le
Lubba. Ń-to kara le nje-gangeje sariya. A ne ń-mbete sariya ke nje-gangeje
sariya mareje gangeje dɔ Jeju te, ke neje ke ń-ddaje ke Jeju.
52 Jejebbe le aw rɔ Pilate te ngaa duju ta kunn ninn Jeju.
53 Nɔru ninn Jeju dɔ kake-dese te nila nangê, ń-ke ninn le ke kubbu ngaa
naw nila me buwa te ke duru me er te. Buwa le dila ninn dew me te ndɔ
kara ang bbay.
54 Ndɔe le to ndɔ mɔse ne ngaa *ndɔ-kuwa-rɔ le *Jiipije a ta kunn kute.
55 Deneje ke inje ke Jeju Galile te ddeeje saa le, awje ke Jejebbe aw ooje
buwa le ke gusu ke Jejebbe ila ne ninn Jeju me buwa te le.
56 Ń-telje mba kaw mɔse wubbu ke ete maji. Goe te a, duwaje rɔde, mba
to *ndɔ-kuwa-rɔ, ddew kara baa toke *ndu pa.

24

Tar kin le Jeju horo dewje te ke oy

1 Ndɔ kara gɔ *ndɔ-kuwa-rɔ te a, deneje le teeje ke ta-lo-kare baa, awje
ke wubbu ke ete maji ke dede njaa ń-ddaje ke ta buwa yo te.
2 Dooje er ke dutu ne ta buwa-yo le toke ndubbu,
3 dandeje a dooje ninn *Ebbe-dewje Jeju le ang.
4 Dejeje tar wɔju dɔ ne ke dooje le pin. A ta koo a, dingawje joo ke ulaje
kubbu ke ndɔren teeje ingajede.

5 Bbel dda deneje le ngaa dulaje dɔde ke nangê. Dingawje ke joo le paje
arede na: « Mbata ddi bba aw e-sangeje dew ke isi ke tebbe horo nje-yoje
te wa?
6 Nee neenn ang, ń-ndol mban. Oleje mese dɔ tar te ke ń-pa narese kare
te ke ń-nayn ne Galile bbay na:
7 Maji kare dula Ngonn le dew ji nje-ne-ddaje te ke maji ang, da tɔle dɔ
kake-dese te ngaa ndɔ muta a na kin.»
8 Ngaa doleje mede dɔ tarje te le Jeju le.
9 Dinje ta buwa yo te ń-telje mba kɔru gel nejeenn tɔyn kare *nje-kayń-
kulaje le Jeju ke dɔku gire kara ke kese dewje tɔyn.
10 Mari-Madelena, ke Jani, ke Mari kɔn Jakeje, ke mare deneje a paje tar
le are *nje-kayń-kulaje le.
11 A dooje to tar mbe ngaa dooje mede te ke tar le deneje le ang.
12 A Piyar in ayn ngɔru aw ta buwa yo te le. Nula gɔse a ta kubbuje ke
to nangê a noo ngaa naw ń-tel ke key a tar ike sel wɔju dɔ ne ke tee le.

Jeju tee inga mare nje-njaje goe te ddew Emayusu te

13 Me ndɔe teenn njaa dewje joo horode te awje ke mare bbe te ke ria
na Emayusu ke ew ase kula metere dɔku gire kara,
14 daw ń-tɔnje tam dɔ neje te tɔyn ke nday le.
15 Kare te ke daw ń-tɔnje tam, ke daw ń-maynje naa tar a, Jeju ddee ngɔsi
ke de ngaa aw nja ke de.
16 Daw dooeje a mare ne ɔkude ddew kare ń-gereje.
17 Ń-pa narede na: « Tar ddi bba aw paje horo naa te aw e-njaje ne neenn
wa?» Darje lo kara ngaa rɔde nelde ang.
18 Mare kara horode te ke ria na Keleyopase ilae te na: « Neje ke ndayje
me ndɔje te neenn, ei ke kari baa njaa e-to dew ke Jurusalam ke e-gere
tare ang wa?»
19 Jeju pa arede na: « Ddi wa?» Dilaeje te na: « Ne ke ddee dɔ Jeju te ke
Najarete. Ń-to nje-kila mber-tar le Lubba ke ngeng nya ddew kula te ke
ddew tar te nɔ gɔl Lubba te ke nɔ gɔl dewje te tɔyn.
20 Tɔku nje-poloje Lubba leje ke tɔku-mbayje leje ilaeje me ji dewje te
are ń-gange sariya yo dɔe te ngaa ń-tɔle dɔ kake-dese te.
21 Junda meje to ne a na kɔru Ijarayel kɔ bbere te, a dɔ neje teenn tɔyn,
dda ndɔ muta bbokone ngaa ke nejeenn teeje.
22 Tɔkɔrɔ njaa, mare deneje horoje te ddaje ne ke uta dɔje. Dawje ke
ta-lo-kare baa dɔ-bare te ngaa,
23 dingaje ninn Jeju le ang a, ń-telje ń-paje na anjije teeje ingaje neje
ngaa paje na nisi ke tebbe.
24 Mare dewje ke eeje ke je awje ta buwa yo te le. Dooje neje le ddew
kara baa toke deneje le paje, a dooeje ang.»
25 Jeju pa na: « Nje-ne-gere-angje! Esese ke ooje mese te ke ngɔru ke
neje tɔyn ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje arese ang!
26 Maji kare Kiriste oo ndoo toke baann kete bba ta nande me ndoko te
laa!»
27 Jeju ɔru gel ne ke maketuruje le Lubba tɔyn paje dɔe te. Nunn kute
maketuru te le Moyije ndereng maketuru te le nje-kilaje mber-tar le Lubba.
28 Kake ń-teeje ngɔsi ke bbe ke daw dawje ke ke te a, Jeju dda toke na ta
kɔtu kinyade a,
29 ń-paje nya na: « E-nayn ke je, mba lo aw wul ngaa kare a ta kande.»
Nande me bbe te le mba nayn ke de.

30 Nisi ta ne-kusa te ke de a, nunn mapa, ń-bbar Tar ke Maji dɔe te. Goe
te a ń-tete danna ngaa narede.
31 Yeenn ngaa kemde uja dɔe te are ń-gereje. A ne kara, ń-kiri piti a niki
ndong.
32 Ń-paje tar horo naa te na: « Kare te ke naw ń-pa tar nareje ddew-bô
ngaa naw nɔru gel maketuruje nareje le meje unda dɔ benya ang wa?»
33 Me kare teenn njaa, dinje ń-telje Jurusalam ngaa dingaje *nje-kayń-
kulaje ke dɔku gire kara ke nje-buwa-njaje lede
34 ke aw paje arede na: « Tɔkɔrɔ *Ebbe-dewje ndol, mba Simɔ ooe ke
keme.»
35 Dɔruje gel ne ke ingade ddew-bô, ke ddew ke to ke ń-gereje ne kare
te ke naw ń-kayn ne de mapa.

Jeju tee inga nje-njaje goe te ke mare dewje

36 Kake daw ń-paje tar toke baann bbay a, ne njaa ń-tee nare dannde te
ngaa ń-pa narede na: « Me-wul-lɔm ee ke se.»
37 Mede unda dɔ benya ddem, bbel ddade ddem, are dejeje to nooje uma.
38 A ń-pa narede na: « Mbata ddi bba eeje ke keje mayń-tar mese te wa?
39 Aaje jimje ke gɔlumje ooje, ema njaa mar neenn, ɔrumje ooje, uma ee
ke tal-rɔ ke singa-rɔ ang. A ema mee ne.»
40 Kake naw ń-pa tar baann a, ń-tɔjude jiaje ke gɔleje le.
41 Dooje to ne ke tɔkɔrɔ ang bbay, mba rɔde nelde nya. Jeju pa arede na:
« Eeje ke mare ne-kusa neenn ang wa?»
42 Dareje debbe kanji ke kɔbbu kara.
43 Ń-taa ngaa nusa kemde te.
44 Goe te a ń-pa narede na: « Ne ke m-pa marese kare te ke m-nayn
ke se le a neenn. Maji kare ne ke ń-dda wɔju dɔm me maketuru *ndu
te le Moyije, ke me maketuru te le nje-kilaje mber-tar le Lubba ke me
Maketuru*Sɔme te ddee ne ke tɔkɔrɔ.»
45 Yeenn a nɔru ddew narede kare ń-gereje ne gel Maketurule Lubba.
46 Ń-pa narede na: « Ń-dda me Maketurute le Lubba na: Kiriste a koo
ndoo ngaa, ndɔ muta a na kin horo nje-yoje te.
47 Da kila mber-tar ke ri Kiriste kare dewje tɔyn turuje ne ddew lede, mba
kare tar *majang lede ɔru dɔde te. Mber-tar le a kunn kute Jurusalam.
48 E-toje to nje-tar-naji neje neenn le.
49 Ngaa ooje, ma kare ne ke Bɔy unn ndue ta karese ddee dɔse te. A
e-naynje me bbe te ke Jurusalam ndereng ndɔ ke a kingaje singa-mɔngu
ke in darâ.»

Jeju tel ke darâ

50 Nɔrude naw ke de er ke Betani. Goe te a, nula jia ke taar ngaa ń-bbar
Tar ke Maji dɔde te.
51 Kare te ke naw ń-bbar Tar ke Maji dɔde te a, ninyade ngaa Lubba
unne ke darâ.
52 Goe te ke dɔsuje gɔlde nɔe te a, ń-telje Jurusalam ke koko.
53 Ń-naynje me key-polo-Lubba te ngaa ń-pitije Lubba.

Maketuru kula le nje-kayn-kulaje
Kula
Kl

Jeju pa tar wɔju dɔ Ndil-me-nda

1 Ngokɔm Topile, me dɔngɔr maketuru te lem, m-pa tar dɔ neje te tɔyn
ke Jeju unn kutu dda, ke neje ke ń-tɔju kunn kutu kula te ke ń-dda,
2 ndereng ndɔ te ke Lubba unne tel saa darâ. Kete bba kare Lubba tel
saa darâ a, nunn ndu ddew te le Ndil-me-nda nare nje-kayn-kulaje ke ń-
mberede.
3 Go yo te laa a, ń-tɔju rɔe narede ngaa ń-dda neje dang dang ta tɔjude
to nisi kem baa. Ń-dda toke baann ndɔ dɔsɔ ngaa ń-pa tar dɔ kɔń-bbe te
le Lubba narede.
4 Mare ndɔ nisi ta ne-kusa te ke de a, nunn ndu narede na: «Ɔtuje me
bbe te ke Jurusalam ang ta ń-ngebbeje ne ke Bɔ unn ndu ta karese, ne ke
m-pa tare marese kete mban le.
5 Jan dda dewje batem maann, a sese, a kingaje batem Ndil-me-nda me
ndɔje te neenn.

Tar tel le Jeju darâ

6 Nje-kayń-kulaje le mbɔnje naa rɔ Jeju te ngaa dujeje na: «Bbasine
neenn njaa a tel ke kɔń-bbe kare ngann Ijarayelje wa?»
7 Jeju pa arede na: «To tar lese ta gere ndɔe wase kare ang. Mba Bɔy
wɔju ndɔe le, ke kare le ddew singa te laa njaa.
8 A a kingaje singa-mɔngu ddew te le Ndil-me-nda ke a ddee dɔse te.
Ngaa a telje to nje-tar-naji lem me bbe te ke Jurusalam, dɔ nange Jude te
tɔyn, dɔ nange Samari te, ndereng kɔyn nange te tɔyn.
9 Goe te ke Jeju pa tar le a, nin kemde te ke darâ ngaa mum dibbi dɔe
are dooe ang.
10 Kare te ke daw daaje lo ke darâ ke go Jeju te le bbay a, a ta koo a,
dingawje joo ke ulaje kubbu ke nda arje mbɔr nje-kayn-kulaje te le.
11 Dingawje le paje arejede na: «Dewje ke Galale, mba ddi bba arje
neenn aw aaje lo ke darâ wa? Jeju neenn ke Lubba unne horose te aw saa
ke darâ a tel ddee ddew kara baa toke kaw laa ke ooeje neenn.»

Kuwa dɔ naa le nje-kayn-kulaje

12 Nje-kayń-kulaje le inje dɔ ddingiri te ke ddaw ń-bbar na ddingiri
olibeje le telje Jurusalam. Ddingiri le to ngɔsi baa ke bbe le ase kilo metere
kara.
13 Toke ń-teeje Jurusalam a, daalje dawje me key te ke to dɔ mare te taar
ke to lo mbɔ-naa lede. Dewje ke eeje teenn to Piyar, Jan, Jake de ke Andere,
Pilipi de ke Toma, Bartelemi de ke Matiye, Jake ngonn le Alpe, Simɔ ke daw
ń-bbare to Jelote, ke Jude ngonn le Jake.
14 Dede tɔyn njaa, daw dooje ta naa daw duju Lubba ke ndɔ tɔyn. Mare
deneje, Mari kɔn Jejuje, ke ngakɔn Jeju eeje horode te tɔ.

Dunn Matiyase turu Judase te to nje-kayń-kula

15 Dɔ ndɔeje teenn, Piyar in taar horo nje-me-kunnje ke kɔrde ase kɔr
kara ke dɔjoo ngaa pa na:

16 «Ngakɔmje, ne ke Ndil-me-nda unda ta Dabbiti te are pa maketuru te
le Lubba ddee to ne ke tɔkɔrɔ. Tar le na Judase a tel to nje-kunn nɔ dewje
ke uwaje Jeju.
17 Kete, nee horoje jee nje-kayn-kulaje te njaa ngaa dinya debbe kula ke
jaw ń-ddaje neenn jia te tɔ.
18 Ń-ndoko ndɔɔ ke nare ke dukae ne mba ne ke maji ang ke ń-dda ngaa
ń-tee noso me ndɔɔ te le ke gɔse, mee ribba ngaa kula-sien tee tɔyn ungu
ddaka.
19 Dewje tɔyn ke ddaje bbe Jurusalam ooje tare ngaa undaje ri ndɔɔ le
ke ndɔn tar lede na, Hakeldama, gel ri le na: ndɔɔ mese.
20 Ń-dda tare maketuru Sɔme te na:
‹Maji kare key laa tel dɔ-ndubba
ngaa, dew to te ang.›
Tɔ bbay ń-dda maketuru te le lubba na:
‹Maji kare mare dew taa ture kula te laa.
21 «Yeenn a, mare dewje ke njaje ke je dɔ ndɔje te ke Ebbejeje aw ɔru
ne nɔje eeje neenn.
22 Unn kute dɔ ndɔ te ke Jan ddae ne batem ndereng ndɔ te ke Lubba
unne ne horoje te tel saa ne darâ. Maji kare mare dew kara horo dewje
neenn le tel to nje-tar naji ke je wɔju dɔ tar kin le Jeju Kiriste horo nje-yoje
te.»
23 Yeenn ngaa ń-tɔjuje dewje joo: Jejebbe ke mare ria to Barsabase ke
daw ń-bbare bbay na Justus, de ke Matiyase.
24 Goe te a ń-dujuje Lubba na: «Ei Ebbejeje ke e-gere ne ke to me dewje
te tɔyn, horo dewje te ke joo neenn ɔru dew ke mei ndiki,
25 mba kare ń-dda kula le nje-kayn-kulaje turu Juda te ke tusu kula le
inya a aw lo te laa ke ase.»
26 Ń-dda elemteen, a elemteen le oso dɔ Matiyase te ngaa kare teenn
njaa dilae horo nje-kayn-kulaje ke eeje dɔku gire kara.

2

Ndil-me-nda ddee dɔ nje-me-kunnje te

1 Toke ndɔ Pentekote ase a, nje-me-kunn isije dɔ naa te kara baa.
2 A ta koo a, mare kɔru ne bbar darâ toke mare le tɔku yel ke aw ula
ngaa taa me key ke disije te le tɔyn.
3 Ngaa, dooje ne toke mare le ndɔń-puru. Ndɔn puru le saren naa ngaa
isi dɔde te kara kara tɔyn.
4 Ndil-me-nda ddusu mede tɔyn ngaa dunnje kutu pa tar ke ndɔń-tarje
dang dang ke Ndil le unda tade te.
5 Mare Jiipije ke bbeelje Lubba eeje me bbe te ke Jurusalam tɔ. Dinje
nangeje te dang dang tɔyn.
6 Toke dewje le ooje kɔru ne ke bbar tee mbide te le a, ń-mbɔnje naa
toke banya banya. Tar ikide sel, mba dede kara kara tɔyn daw dooje tar
bbeje lede ta nje-me-kunnje te le.
7 Ne le gange singade ddem, arede rɔ-neel ddem ngaa ń-paje na: «Dewje
tɔyn ke aw paje tar neenn toje to dewje ke Galile ang wa?
8 A dda toke baann bba na na kara aw oo tar-bbe laa tade te wa?
9 Jeje ke jin nange te ke Parte, Mede, ke Elamite, dewje ke Mejopotami,
dewje ke Jude, ke Kapadose, Pɔn, ke Aji,
10 dewje ke Piriji, ke Pampili, Ejipite ke Libi ke to ngɔsi ke Siren, dewje
ke Rɔm ke ddaje bbe Jurusalam,

11 dede tɔyn, Jiipije wase dewje ke aw bbeelje Lubba le Moyije, dewje ke
bbe te ke Kerete, ke dewje ke bbe te ke arabi, jaw joo tar neje ke maji ke
Lubba dda ke daw ń-paje tare ke tar bbeje leje.
12 Dewjeenn tɔyn njaa tar ikide sel, ń-gereje ne ke da ddaje ang ngaa
ń-paje tar horo naa te na: «Ne ddi a toke be wa?»
13 A mareje aw kokoje nje-me-kunnje le na: «Dayje koto ke to ben dare
ddade.»

Piyar pa tar are dewje ke banya

14 Yeenn ngaa Piyar in ar taar, ke nje-kayn-kulaje ke dɔku gire kara ngaa
pa ke taar na: «Sɛe dewje ke nange te ke Jude, ke sese tɔyn ke isije bbe
te ke Jurusalam, maji kare ooje neje neenn ke maje ta e-tukaje mbise ooje
ne tar lem.
15 Baann ang, koto a dda dewje neenn toke aw ejejeenn ang. Lo to ke
endɔɔ baa bbay mba gɔl kare to kare jikara baa bbay.
16 A ne ke aw ooje neenn to tar ke Jowel nje-kila mber-tar le Lubba pa a
ddee to ne ke tɔkɔrɔ. Ń-pa na:
17 ‹Lubba pa na: ddutu ndɔ a,
ma kare Ndil lem isi me dewje te tɔyn,
ngannse ke dingaw, ke ngannse ke dene
a telje to nje-kilaje mber-tar lem,
ngann basanje lese a kooje ne toke mare le nijeenn,
bbukaje lese a nije.
18 Tɔkɔrɔ, dɔ ndɔeje teenn le,
ma kare Ndil lem nje-kulaje lem ke dingaw, ke nje ke ndene
ngaa da kilaje mber-tar lem.
19 Ma dda ne ke dum dɔ koo me dara te
ke ne-mɔrije nangê dɔ nange te:
Mese, puru, ke tɔku sa-puru.
20 Kare a tuka ndul,
neyn a kase toke mese,
kete bba kare ndɔ le Ebbe-dewje ke to tɔku ndɔ ke ndɔ ke maji a ddee.
21 Yeenn a, dew ke bbar ne ke ri Ebbe-dewje a,
a kinga kaji*.›
22 «Ngann Ijarayelje, ooje tar ke ma ta pa karese neenn. Jeju ke Najarete
le, to dew ke Lubba tɔjuse to ne a nulae narese. Yeenn bba Lubba are ń-
dda ne-mɔrije, neje ke dum dɔ koo, ke ne-tɔju-neje dang dang horose te.
E-gereje nejeenn ke maje.
23 Jeju le dunne dulae jise te ddew kara baa ke ndu ke Lubba njaa unn
toke kete ddem ddew kara baa ke ne ke Lubba mɔse lew baa ddem. Uwaeje
ilaeje ji dewje te ke maji ang areje ń-tɔleje kake-dese te.
24 A Lubba ndole ɔre me ji yo te, mba yo ee ke singa ngaji ta ngeme jia
te ang.
25 Dabbiti pa tar dɔ Jeju te le na:
‹Maw moo Ebbe-dewje nɔm te ke kar tɔyn,
mba nee dɔ-ji kɔlum te kare ta ne yekem ang.
26 Mba yeenn a, rɔm neelem nya ngaa
maw mɔsu pa rɔ-neel.
Ne ke maji uta, to da-rɔm kara a kisi ke me-ngebbe
27 mba a kinyam lo te le nje-yoje ang
ngaa a kinya ema Nje-me-nda lei kare m-ndum me buwa-yo te ang.

---

* **2:21 2.21** Jowel 3.1-5

28 E-tɔjum ddew kinga tebbe, Ar nɔm te a, ma kinga koko[†].›
29 «Ngakɔmje, ddew ɔru arem kare m-pa tar neenn ke maje marese:
kajeje Dabbiti oy, ń-dubbe, are dɔbare to horoje te baa bbay.
30 Ń-to nje-kila mber-tar le Lubba ngaa ń-gere to Lubba unda yo bba unn
ne ndu kare dew ke gele te isi ngende-mbay te.
31 Dabbiti le gere kete to Kiriste a kin buwa-yo te. Yeenn bba ń-pa tar
ke dɔ Kiriste te le na: Lubba a kinyae lo te le nje-yoje ang, ngaa da-rɔe a
ndum buwa-yo te ang.
32 Jeju neenn le, Lubba are nin buwa-yo te are jeje tɔyn ń-toje to nje-
najije.
33 Lubba unne undae dɔ ji-kɔle te darâ. Ninga Ndil-me-nda ke Bɔ unn
ndu ta kare le ngaa ń-saren Ndil le dɔje te to ke aw ooje ke kemse ddem
ke mbise ddem neenn.
34 Dabbiti aw darâ ang njaa, a pa na:
‹Ebbe-dewje pa are Ebbemje na:
Isi dɔ ji-kɔlem te
35 ndereng ndɔ te ke ma dda kare nje-baanji lei
telje to lo kungu gɔli[‡].›
36 «Maji kare dewje tɔyn ke Ijarayel gereje ke maje: Jeju ke e-tɔleje kake-
dese te le, Lubba are ń-to Kiriste ddem Ebbe-dewje ddem.»

Dewje doro muta ddeeje unguje dɔ nje-me-kunnje te

37 Toke dewje le ooje tar le a tar le gange singade ngaa ń-dujuje Piyar ke
kese nje-kayn-kulaje le na: «Ngakɔnjeje, ddi a maji kare ń-ddaje wa?»
38 Piyar pa arede na: «E-turuje mese ngaa ta na na kara inga batem ke
ri Jeju Kiriste. Baann bba Lubba a kɔru tar majangje lese dɔse te ngaa na
karese Ndil-me-nda.
39 Mba ndu neenn le to wɔju dɔse, ke ngannse, dewje ke isije ddew ew,
ke dewje ke banya banya ke Ebbe-dewje Lubba leje a bbarde.»
40 Piyar pa tarje dang dang mba pa ne tar-naji ddem mba kɔsu ne kutude
ddem. Ngaa ń-pa na: «E-teeje horo nje-me-maji angje te ke bbasine ke
ddang areje Lubba ajise.»
41 Dewje ke ndikije go tar te laa le ingaje batem. Ndɔe teenn kɔr dewje
ase ne ke doro muta ddeeje unguje dɔ kɔr nje-me-kunnje te ke kete.

Tar me-kara le nje-me-kunnje

42 Nje-me-kunnje le unnje rɔde tɔyn mba kaw koo ne-tɔju le nje-kayn-
kulaje ke ndɔ tɔyn, daw dulaje nuju naa te, daw ń-ddaje me-kara ngaa
daw ń-dujuje Lubba.
43 Bbeel dda dewje tɔyn mba Lubba dda neje ke dum dɔ koo, ke ne-mɔrije
nya nya ddew te le nje-kayn-kulaje.
44 Me dewje ke ooje mede te to kara baa ngaa dunguje neje lede dɔ naa
te kara baa.
45 Ń-labbeje ndɔɔje lede, ke ne-kingaje lede ngaa ń-kaynje naa nare ase
kem ne ke dude.
46 Dooje ta naa ngaa ke ndɔ kara kara tɔyn daw dawje key-polo-Lubba
te naa te. Daw dusaje ne ta key te le naa. Daw dusaje ne lede ke koko, ke
me ngonń-kase.
47 Ń-pitije Lubba ngaa dewje tɔyn oojede maji kemde te. Ke ndɔ kara
kara tɔyn Ebbe-dewje aw ungu dewje ke naw najide dɔ mare te.

---

† **2:28 2.28** Sɔm 16.8-11 ‡ **2:35 2.35** Sɔm 110.1

3

Piyar are dew ke rɔe oy ddee maji

1 Mare ndɔ, Piyar de ke Jan dawje ke key-polo-Lubba te mba duju Lubba
ke gɔl kare ke muta te lo-kul te.
2 Dewje awje ke mare dew ke duje to nje-mete undaeje ta key-polo-Lubba
te ke daw ń-bbar na Ta-key ke Kura. Daw dundae keteenn ke ndɔ ke ndɔ
kare ń-kɔy ne ji dewje te ke aw andeje me key-polo-Lubba te le.
3 Toke noo Piyar de ke Jan ke daw ta kande me key-polo-Lubba te le a,
ń-dujude kare dareje nare.
4 Yeenn a, kem Piyar de ke Jan to ke dɔe te ngaa Piyar pa na: «Aaje!»
5 Dew le aade mba neje to na kinga mare ne jide te.
6 A Piyar pa are na: Mee ke ande wase nare ta kari ang. A ne ke mee ne
a neeenn, mari: In taar, e-nja ke ri Jeju ke Najarete!»
7 Piyar uwa ji-kɔl dew le are nin taar. Kem naa te neenn njaa gɔleje, ke
esengele gɔleje mɔnguje.
8 Naal bbate nar taar ngaa ń-nja. Nande ke de key-polo-Lubba te naw
ń-nja, naw ń-tal ń-turu nɔsu ne gaji Lubba.
9 Dewje tɔyn ooeje naw ń-nja ngaa naw nɔsu gaji Lubba le.
10 Dewje gereje ke maje to nje-ne-kɔy ke isi lew ta key-polo-Lubba te ke
daw ń-bbar na Ta-key ke Kura le aann. Bbeel dda dewje le ngaa tar ikide
sel wɔju dɔ ne ke inga dingaw le.

Piyar tɔju tar me key-polo-Lubba te

11 Dew le inya go Piyar de ke Jan ang. A me dewje tɔyn unda dɔ benya
ngaa aynje awje rɔde te kɔ baranda te ke daw ń-bbar na Baranda le
Salomɔ.
12 Toke Piyar oo ne le be a, pa arede na: «Dewje ke Ijarayel, mba ddi
bba arje bbeel ddase wɔju dɔ ne ke tee horose te wa? Mba ddi bba aw
aajeje toke ne ke ddew singaje te njaa wase mba ngem ke jaw ń-ngem ndu
le Lubba le bba ń-ddae jare ń-nja wa? Baann ang.
13 Lubba le Abaraham, Ijake, ke Jakobbo, Lubba le kajeje ɔsu gaji Nje-
kula laa Jeju ke uwaeje ilaeje ji nje-kɔń-bbeje te, ngaa e-mbeteje nɔ Pilate
te ke ndiki ta kinyae.
14 E-mbeteje Nje-me-nda ke to dew ke gate gate ngaa e-dujuje are dɔru
nje-tɔl dewje key-kula te darese.
15 Dew ke nje-dda tebbe ke e-tɔleje le, Lubba ndɔle are ń-toje to nje-tar
naji ne neenn le.
16 Dingaw ke ooeje ngaa e-gereje ke ar neenn, mbal dɔ koo ke joo meje
te ke ri Jeju a, ri Jeju le are singa. Koo me te ke Jeju le a dda are rɔe ddee
maji a sese tɔyn njaa aw ooje neenn.
17 A ngakɔmje, m-gere maji to sese, ke nje-kɔń-dɔseje e-ddaje ne baann
mba to ne ke e-gereje ang.
18 Dɔngɔr kete, Lubba njaa unda tar neenn ta nje-kilaje mber-tar te laa
tɔyn na Kiriste laa a koo-ndoo are tar le a ddee ne ke tɔkɔrɔ neenn.
19 Yeenn a, e-turuje mese ta e-telje rɔ Lubba te. Baann bba na toko
majangje lese,
20 ngaa Ebbe-dewje a karese mare kare ke a kisije ke me-wul-lɔm ngaa
na kula ke Kiriste ke ń-mɔse kete ta karese: Jeju.

21 Karje te neenn, Kiriste le a kisi darâ ndereng ndɔ ke Lubba a tel ke neje
tɔyn dɔgɔle te, ddew kara baa toke Lubba unda tare ta nje-kilaje mber-tar
te laa ke maji tɔyn are paje.
22 Moyije pa kete na: ‹Ebbe-dewje Lubba lese a kula mare dew kara
horo ngakɔnse te karese to nje-kila mber-tar le Lubba toke ema. A kooje
tae ddew neje te tɔyn ke na pa karese.
23 Dew ke oo tar le nje-kila mber-tar le Lubba le ang a, da kɔre ke ddang
horo dewje te le Lubba*.›
24 Nje-kilaje mber-tar le Lubba tɔyn, unn kute dɔ Samuyel te, ke nje-
kilaje mber-tar le Lubba ke ddeeje goe te paje tar kara kara tɔyn wɔju dɔ
ndɔje neenn le.
25 Ndu-kunn ke nje-kilaje mber-tar le Lubba ndaji neenn to wɔju dɔse tɔ.
Eeje kɔ dɔnɔ te ke Lubba ɔsu ke kasese dɔ ndɔ te ke ñ-pa nare Abaraham
na: ddew te le dewje ke geli te, Lubba a bbar Tar ke maji dɔ dewje te tɔyn
ke dɔ nange te.
26 Sese a Lubba unn Nje-kula laa dɔngɔr ulae kare ñ-bbar Tar ke maji
dɔse te kare nɔruse kara kara tɔyn me ne-ddaje te lese ke maji ang.»

4

Daw ke Piyar de ke Jan lo gange sariya te

1 Toke Piyar de ke Jan daw ñ-paje tar ke dewje bbay a, nje-poloje Lubba,
nje-kɔnje dɔ dewje ke aw ngemje ta key polo Lubba, ke *saduseyenje teeje
ingajede.
2 Wungu ɔnde mba ne ke Piyar de ke Jan daw ñ-tɔjuje dewje ddem, mba
Piyar de ke Jan ñ-paje dare dewje le na Jeju in horo nje-yoje te are dewje
ke oyje a kinje horo nje-yoje te tɔ.
3 Duwajede dilajede key-kula te ndereng lo-are, mba dɔ loo kul ngaa.
4 A mare dewje banya banya horo dewje te ke tuka mbide ooje ne tar le
Lubba le ooje mede te are kɔr nje-me-kunnje ase ne ke doro mi.
5 Lo are a, nje-kɔnje dɔ Jiipije, ke tɔkuje, ke nje-kɔruje gel-ndu ke eeje
Jurusalam mbɔnje naa.
6 Ann ke to tɔku nje-polo Lubba, Kayipi, Jan, Alekejandere, ke nje-nujuje
le tɔku nje-poloje Lubba tɔyn eeje teenn tɔ.
7 Dare ñ-ddee ke Piyar, ke Jan nɔde te ngaa ñ-dujude tar na: «Ddew
singa-mɔngu te le na wase ke ri na bba aw ddaje ne ne neenn wa?»
8 Ndil-me-nda ddusu Piyar ngaa pa arede na:
9 «Nje-kɔñ-bbeje, ke tɔku dewje, ñ-dda maji ke nje-mete, a bbokone
dewje aw dujuje ta gere ddew ke ñ-dda bba rɔe ddee ne maji le.
10 Sese tɔyn, ke dewje ke Ijarayel, maji kare e-gereje to, ke ri Jeju kiriste
ke Najarete a dew neenn ar ne nɔse te ke rɔ ke maji neenn. Jeju ke e-tɔleje
dɔ kake dese te a Lubba ndole le.
11 Ne a maketuruje le Lubba pa tar laa na: ‹Ñ-to er ke esee nje-kɔsuje
key e-mbeteje le aann. Er le tel ddee to singa gɔl key ke dungu nangê*.›
12 Ne kara baa nase kajije, mba Lubba are mare ri dang dɔ nange te ke
a kase kajije ang.
13 Toke nje-gangeje sariya le Jiipije ooje ddew ke Piyar de ke Jan ke ñ-
toje to dewje ke baa ke dewje ke gereje maketuru ang daw ñ-paje ne tar

* **3:23 3.23** Deterenɔme 18.15-18 * **4:11 4.11** Sɔm 118.22

ke bbeel ang le a, gange singade. A ń-gɔnjede ń-gereje tɔ to ń-toje to nje-buwa-njaje le Jeju.
14 Ngaa daaje dew ke ar mbɔrde te ke rɔe ddee maji le a, ń-gereje tar ke da kilaje te ang.
15 Yeenn a, dunnje ndu kare Piyar de ke Jan ń-teeje *lo dda tar te le Jiipije te le ke ddang. Ngaa duwaje dɔ naa a, ń-paje na:
16 Ddi a ja ddaje ke dewje neenn wa? Mba dede njaa ń-ddaje ne-mɔri neenn are dewje ke Jurusalam tɔyn gereje ke maje. Ddew ke ja maynje ne tare goto.
17 Maji kare ń-ddaje jare tare nja ke kete horo dewje te ang ngaa. Ja kin ke de kare ń-bbar ri Jeju ń-pa ne tar dare mare dew ang.
18 Nje-gangeje sariya le bbarje Piyar de ke Jan le ngaa paje arede kare ń-paje tar wase ń-tɔjuje ne ke ri Jeju ang.
19 A Piyar de ke Jan dilaje te na: «Ddi a to gate gate kem Lubba te wa? Koo tase wase koo ta Lubba wa? To tar lese kare ujaje keme!
20 Ddew ke jeje neenn ja kutu ne taje dɔ ne te ke joo ke kemje ddem ke mbije ddem goto.»
21 Ń-telje dinje ke de bbay a, dinyade mba dingaje mare tar ke a kase kunn ddew kare duwaje ne de ang. Mba dewje tɔyn aw ɔsuje gaji Lubba wɔju dɔ ne ke nday le.
22 Dew ke ń-dda ne-mɔri dare rɔe ddee maji le bbale uta bbal dɔsɔ.

Nje-me-kunnje dujuje Lubba

23 Toke dinya Piyar de ke Jan a, daw dingaje nje-buwa-njaje lede ngaa dɔruje gel neje ke tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje paje arejede le.
24 Goe te ke dooje tar lede le a, dede tɔyn njaa ń-ń-dujuje ke ndu ke kara baa: «Ebbejeje, Ei njaa e-dda dara, ke nange, ke ba, ke neje tɔyn ke toje te.
25 Ei ke are Ndil-me-nda unda tar neenn ta kajeje Dabbiti te ke to nje-kula lei na:
‹Mba ddi bba dewje aw unndaje ne bula
ngaa daw dunguje ne tar me naa te baa wa?
26 Nje-kɔń-bbeje tɔyn ke nangê neenn aw ooje taa naa
ngaa tɔku mbayjeje mbɔnje naa
mba ddaje ddɔ ke Ebbe-dewje ddem, Mesi laa ddem.›†
27 «Tɔkɔrɔ njaa, Erode de ke Ponse Pilate ń-mbɔnje naa me bbe te neenn ke dewje ke gelde to Jiipije ang ddem ke Jiipije njaa ddem mba mbete ne Jeju ke to nje-kula lei ke maji tɔyn ke ila wubbu dɔe te ta kundae dang to Mesi.
28 Toke baann a, ń-ddaje dare ne tɔyn ke e-mɔse kete ddew singa-mɔngu te lei, ke ddew me-ndiki te lei le ddee to ne ke tɔkɔrɔ.
29 Yeenn a, ke bbasine neenn, Ebbejeje, maji kare oo singa ke daw ń-ddaje ke je bbo areje singa jee nje-kulaje lei are ń-pa ne tar lei ke bbeel ang.
30 Maji kare e-tɔju singa-mɔngu lei are rɔ-toje goto rɔ dewje te, are ne-mɔri, ke ne ke dum dɔ koo toje. Are nejeenn ddee toke baann ke ri Jeju ke to Nje-kula lei ke maji tɔyn.»
31 Toke ń-dujuje Lubba ń-tungaje a, nange yeke lo te ke ń-mbɔnje naa teenn. Ndil-me-nda ddusude ngaa dunnje kutu pa tar le Lubba ke bbeel ang.

---

† **4:26 4.26** Sɔm 2.1-2

Nje-me-kunnje unguje ne-kingaje lede lo kara baa

32 Me nje-me-kunnje ke banya le ke keje lede to kara baa. Dew kara horo
de te pa na mare ne to le ne ke kare ne baa ang, mba dunguje ne-kingaje
lede tɔyn dɔ naa te kara baa.
33 Nje-kayn-kulaje aw paje tar naji ke singa-mɔngu nya wɔju dɔ tar kin
le Ebbe-dewje Jeju horo nje-yoje te, ngaa tɔku me-maji le Lubba to dɔde te
kara kara tɔyn.
34 Dew ke ne due ee horode te ang, mba dewje ke eeje ke ndɔɔ wase key
labbeje, ngaa ddeeje ke nare,
35 unguje nɔ nje-kayn-kulaje te. Ngaa ń-kayn naa nare dare na na kara
inga ase kem ne ke due.
36 Yeenn bba, mare dew ke ria na Jejebbe ke nje-kayn-kulaje aw bbareje
na Barnabase ee ke teenn. Gel ri le na: «Nje-kula dingaw me dewje te».
Ń-to dew ke gel Lebi te ke duje Sipere.
37 Nee ke mare ndɔɔ ngaa ń-labbe, ń-ddee ke nare nungu nɔ nje-kayn-
kulaje te.

5

Tar ngem le Ananiyase de ke Sapira

1 Mare dingaw ke ria na Ananiyase de ke dene laa Sapira ń-labbeje ndɔɔ
lede tɔ.
2 A Sapira ndiki te ke ngaweje Ananiyase are ɔru debbe nare le ngem
ngaa aw ke kese aw ungu nɔ nje-kayn-kulaje te.
3 A Piyar pa na: «Ananiyase, mba ddi a inya are Satan ande mei te wa?
Ere ngem are Ndil-me-nda, mba ɔru debbe nare ndɔɔ lei le e-ngem to lei.
4 Kete njaa kara ndɔɔ le to lei. Goe te ke e-labbe kara nare to lei tɔ. A
baann bba keje dda ne ke to ke be ddee dɔi te wa? Yeenn to Lubba a ere
ngem are bbo dewje ang.»
5 Toke Ananiyase oo tarjeenn le a tee oso nangê oy. Dewje tɔyn ke ooje
tar yo le Ananiyase le bbeel ddade nya.
6 Ngann basanje ddeeje keje niinn Ananiyase le awje ne aw dubbuje.
7 Ase ne ke kare muta goe te a, dene laa ddee ande dɔde te a, gere ne
kara dɔ ne te ke tee le ang.
8 Piyar duje na: «Tɔkɔrɔ njaa, kɔr nare ndɔɔ lese ke e-labbeje le njaa
neenn wa? E-pa arem moo.» Ń-pa nare Piyar na: «Tɔkɔrɔ, kɔr nare
njaann.»
9 Yeenn a, Piyar pa are na: «Baann bba ei ke ngawije unguje tar me naa
te mba na Ndil le Ebbe-dewje wa? Oo: Dewje ke dubbuje ngawije a arje
taa-key te neenn. Ei kara da kunnije kɔtu ne tɔ.»
10 Kare teenn njaa, ń-tee noso kɔy-gɔl Piyar te noy. Kake ngann basanje
le andeje key a, dooje niinn dene le ngaa dunnje daw ndubbuje mbɔr
ngaweje te.
11 *Egilisi, ke dewje tɔyn ke ooje tar ne ke tee le bbeel ddade nya.

Nje-kayń-kulaje ddaje ne-mɔrije dang dang

12 Nje-kayn-kulaje ddaje ne-mɔrije ke neje ke dum-dɔ-koo nya nya horo
dewje te. Dewje tɔyn ke ooje mede te mbɔnje naa kɔ baranda te le Salomɔ.
13 Dewje aw paje tar lede maji njaa a, a dew kara tay mba kande horode
te ang.

14 Dewje ke banya banya ke kɔrde aw ke kete ke kete horo dingawje te
ddem deneje te ddem unnje mede are Ebbe-dewje ngaa dunguje dɔ nje-
me-kunnje te.
15 Dewje ddeeje ke nje-rɔ-toje ddew-bô. Dilaje nje-rɔ-tɔje le dɔ tiraje te
wase dɔ rakeje te. Ń-ddaje toke baann kare ta Piyar aw nday a, ndile baa
njaa kara uru dɔ mare nje-rɔ-toje te le.
16 Dewje banya banya inje ke me ngann bbeje te ke toje ngɔsi ke tɔku bbe
ke Jurusalam ddeeje tɔ. Dotoje nje-rɔ-toje, ke dewje ke ndilje ke majang
ulaje kemde ndoo ń-ddeeje ke de ngaa dede tɔyn rɔde ddee maji.

Duwa nje-kayn-kulaje dungude key-kula te

17 Lo teenn, me dda tɔke nje-polo Lubba, ke nje ke mbɔre te ke eeje me
kuwa-dɔ-naa te le *Saduseyenje ngaa dinje,
18 duwaje nje-kayn-kulaje le dungujede key-kula te ke ń-dda mba dewje
tɔyn.
19 A mare anji le Ebbe-dewje ddee til te tɔru ta key-kula are ń-teeje, ngaa
pa arede na:
20 «Awje aw arje me key-polo-Lubba te ta e-paje tarje tɔyn ke wɔju do
tar tebbe neenn areje dewje ke banya.»
21 Nje-kayń-kulaje le ooje tae ngaa lo a ta kare a dawje me key-polo-
Lubba te ngaa ń-tɔjuje ne.
Tɔke nje-polo Lubba ke nje ke mbɔre te bbarje tɔkuje kare duwaje dɔ naa
lo dda tar te le Jiipije te le Jiipije. Ngaa, dulaje key-kula te kare ń-ddeeje
ke nje-kayn-kulaje le.
22 A dewje ke dulade le teeje key-kula te a, ingaje nje-kayn-kulaje le me
sururu te le ang. Nje ke dulajede le telje aw paje arejede na:
23 «Joo ta key le a to ke lo kute ke maje. Nje-ngemje ta key-kula le kara
arje lo-kula te lede. A jɔru ta key le a, joo dew kara me te ang.»
24 Nje-kɔn dɔ dewje ke aw ngemje ta key polo Lubba, ke tɔke nje-poloje
Lubba ooje tarjeenn le a, tar ikide sel wɔju dɔ nje-kayn-kulaje le ngaa
ń-paje na: «Ddi a dda ne wa?»
25 A mare dew ddee pa arede na: «Dewje ke ilajede key-kula te le a, arje
me key-polo-Lubba te ngaa aw tɔjuje ne dewje.»
26 Yeenn a, nje-kɔn dɔ dewje ke aw ngemje ta key key-polo-Lubba le aw
ke nje-kulaje laa ngaa daw ń-ddee ke nje-kayn-kulaje le, a ń-dda ke de
singa ang. Ń-bbeelje mba dewje a tilajede ke er tɔljede.
27 Goe te ke ń-ddee ke de a, dawje ke de lo dda tar te le Jiipije ngaa tɔku
nje-polo Lubba dujude na:
28 «Junn ndu ngeng nya jarese kare e-tɔju ne ke ri neenn ang. A ye a
ne-tɔju lese taa me bbe ke Jurusalam tɔyn neenn ngaa aw ddaje kare tar
yo le dingaw neenn uwa dɔje.»
29 Piyar de ke nje-kayn-kulaje le dilaje te na: «Koo ta Lubba maji uta koo
ta dewje.
30 Lubba le kajeje are Jeju ke e-tɔeje dɔ kake-dese te ngaa e-tɔleje le in
horo nje-yoje te.
31 Lubba le unne undae dɔ ji-kɔle te to tɔku mbayje ddem nje-kaji dewje
ddem. Baann bba kare ngann Ijarayelje ingaje ddew ta turu ddew lede
ddem, kare tar majang lede ɔru dɔde te ddem.
32 Jeje ddem, Ndil-me-nda ke Lubba are dewje ke ooje tae ddem, ń-toje
to nje-tar-naji neje ke teeje le.»

33 Toke nje ke lo dda tar te le Jiipije le ooje tar ke nje-kayn-kulaje paje le
a, ungu ɔnde ngaa ŋ̂-ndikije kare ŋ̂-tɔlde.
34 A mare parijiyen ke ria na Gamaleyel ke to nje-kɔru gel ndu ke dewje
ndikije tar laa nya ee lo dda tar teenn le. Nin taar nunn ndu kare ŋ̂-teeje
ke nje-kayn-kulaje le ddaka ngaji.
35 Ngaa ŋ̂-pa nare nje-ddaje tarje le na: «Ngann Ijarayelje, ooje ke maje
bba ta e-ddaje ne ke dewje neenn.
36 Mba me ndɔje te neenn, jooje Tedase ke oo rɔe to dew ke ngeng nya
unda lo tee. Ngaa dewje ase ne ke kɔr sɔ unnje goe. A ŋ̂-tɔle ngaa nje ke
unnje goe le sarenje naa are dew kara nayn ang.
37 Goe te a, Judase dew ke Galile unda lo tee, bbal te ke daw dunda ne ri
dewje me maketuru te mba gere ne kɔrde. Ń-dda nare dewje unnje goe.
A ŋ̂-tɔle ngaa nje ke unnje goe sarenje naa.
38 Bbasine m-pa marese, undaje kemse dɔde te ang, inyajede areje dawje.
Bbo ne ke ŋ̂-ndikije ta dda wase ne ke daw ŋ̂-ddaje neenn in ddew te le
dewje baa a, a kunda ngange.
39 Bbo ne ke ŋ̂-ndikije ta dda wase ne ke daw ŋ̂-ddaje neenn in ddew te
le Lubba a, a kɔkuje ddewe pin. Areje Lubba oose to dewje ke aw ddaje
saa ddɔ ang.» Nje-ddaje tarje le ndikije go tar laa le ngaa,
40 ŋ̂-bbarje nje-kayn-kulaje le, dundajede ke ndey, darede ndu kare ŋ̂-
paje tar ke ri Jeju ang ngaa dinyade.
41 Nje-kayŋ̂-kulaje le teeje lo dda tar te le Jiipije le ddaka ke rɔ-neel mba
Lubba oode to dewje ke ase kare dula kemde ndoo wɔju dɔ ri Jeju.
42 Ke ndɔ tɔyn me key-polo-Lubba te wase me keyje te kara dew rɔde
tɔju tar ang ddem, dew rɔde kila mber-Tar ke maji le Jeju ke to Mesi ang
ddem.

6

Ń-mbere dewje siri kare uma nje-kayn-kulaje

1 Dɔ ndɔe teenn, kɔr nje-njaje go Jeju te aw ke kete kete. Jiipije ke aw
paje tar gereke aw ewnje rɔde ke ri dede ke ŋ̂-toje to Ebereje njaa. Mba
ke ndɔ tɔyn bbo ebereje le aw kaynje ne-kusa dene-ndubbaje a, ɔruje kem
dene-ndubbaje lede.
2 Nje-kayŋ̂-kulaje ke dɔku gire joo le bbarje nje-njaje go Jeju te ngaa paje
na: «To maji kare jeje neenn ŋ̂-tusuje tar le Lubba jinyaje a, jaw mba dda
kula ne-kayn ang.
3 Be a, ngakɔmje, e-mbereje dewje siri horose te ke dewje aw paje tar
lede maji, dewje ke Ndil, ke kem-kare ddusude areje jinyaje kula neenn
jide te.
4 A Jeje, ja kunn rɔje mba kula duju Lubba, ke kula tɔju tar le Lubba.»
5 Dewje ke mbɔnje naa le tɔyn ndikije go tar ke nje-kayn-kulaje paje
arede le. Yeenn a, dewje ke ŋ̂-mberede to: Etiyenn ke koo me te laa
bo nya ddem, Ndil-me-nda dduse ddem, Pilipi, Porokɔr, Nikanor, Timɔ,
Parmenase, ke Nikolase ke to dew ke Antiyose ke aw bbeel Lubba le Moyije.
6 Ń-ddeeje ke dewje ke siri le nɔ nje-kayn-kulaje te le dare ŋ̂-duju lubba
dɔde te ddem, dila jide dɔde te ddem.
7 Tar le Lubba nja ke kete kete ngaa kɔr nje-njaje go Jeju te aw ke kete ke
kete me bbe te ke Jurusalam. Nje-poloje Lubba ooje mede te toke banya.

Dewje uwaje Etiyenn

8 Me-maji le Lubba ke singa-mɔngu laa to dɔ Etiyenn te are ɲ-dda ne-
mɔrije, ke neje ke dum dɔ koo ndang ndang horo dewje te.
9 Mare Jiipije ke inje Sirene, ke Alekejandiri ke aw mbɔnje naa key-mbɔɲ-
naa te le Jiipije ke daw ɲ-bbarde na «Nje ke teeje kɔ bbere te», ke nje ke
inje nange te ke Silisi, ke nje ke Aji aw maynje tar ke Etiyenn.
10 A tar kem-kare laa ke naw ɲ-pa ddew te le Ndi-me-nda le uta dɔde.
11 Yeenn ngaa dareje nare dewje mba kare paje na: «Joo Etiyenn lo taji
ri Moyije te, ke lo taji ri Lubba te.»
12 Baann bba dɔsuje kutu dewje, kutu tɔkuje, ke kutu nje-kɔruje gel ndu
dare duwa Etiyenn ke singa ngaa daw saa lo dda tar te.
13 Ɲ-ddeeje ke nje-tar-najije ke toje to nje-ngemje dare paje na: «Ke ndɔ
tɔyn njaa dingaw neenn aw pa Tar ke maji ang dɔ key-polo-Lubba te ke
maji tɔyn ddem, dɔ ndu te ke Lubba are Moyije ddem.
14 Ɲ-pa na Jeju ke to dew ke Najarete a tuju key-polo-Lubba, ngaa a turu
ne-ji-bbeje ke Moyije inya areje are joo ke mbije.»
15 Kem nje-dda tarje tɔyn to ke dɔ Etiyenn te ngaa dooje keme a, toke
kem anji.

7

Etiyenn ɔru gel tar nɔ nje-ddaje tar te

1 Tɔku nje-polo Lubba duju tar Etiyenn na: «Tar ke daw ɲ-pa dɔi te
neenn to tar ke tɔkɔrɔ wa?»
2 Etiyenn ila te na: «Ngakɔmje, bɔydede, ooje tar neenn. Kete bba kare
bɔjeje Abaraham ddee lo te ke Karan a, Lubba ke to Nje-ndoko tee ingae
kare te ke nisi ne nange te ke Mejopotami,
3 ngaa ɲ-pa nare na: ‹Ɔtu nange te lei, me nujuje te lei bbo aw nange te
ke ma tɔji.›*
4 Yeenn a, Abaraham ɔtu nange te le dewje ke Kalde ngaa aw isi lo te ke
Karan. Go yo te le bɔeje a, Lubba are ɲ-ddee nange te ke e-ddaje bbe te
bbasine neenn.
5 Lubba are mare lo Abaraham kara nange te neenn ang, ngonn lo ke
a kase kila gɔl dew njaa kara nare ang. Nee ke ngonn ang njaa, a Lubba
unn ndu ta kare nange le, ke nje ke gele te.
6 Lubba pa na: ‹Nje ke geli te a ddaje bbe nange te ke dang. Da kuwade
bbere te ngaa da kula kemde ndoo mba bbal kɔr dɔsɔ.
7 A ema Lubba, ma gange sariya dɔ nje-bbeje te ke uwajede bbere te le.
Goe te bba da teeje kɔ bbere te le, ta da polom lo te neenn.›†
8 Lubba ɔsu saa dɔnɔ ddew kuja mɔtu te. Yeenn a, Abaraham uju Ijake
ngaa ndɔ jijoo laa a, uja ganja. Ijake dda baann ke Jakobbo, ngaa Jakobbo
dda ddew kara baa ke nganne ke dɔku gire joo ke toje to kajejedede.
9 «Me dda kajejedede le wɔju dɔ ngokɔnde Jejebbe ngaa duwaeje ɲ-
labbeje dare daw saa Ejipite. A Lubba ee saa.
10 Nɔre dann ne-kem-to-ndooje te dang dang ke ddae ngaa nare kem-kare
ddem ɲ-dda nare Parawɔn ke to tɔku mbayje ke Ejipite ooe maji keme te
ddem. Tɔku mbayje le undae to nje-kɔn dɔ nange ke Ejipite ddem, to nje-
ngem neje tɔyn ke me key te laa ddem.
11 Tɔku bbo oso nange te ke Ejipite, ke nange te ke Kanaa are kem-to-
ndoo dda dewje nya. Kajejedede ingaje ne ta kusa ang.
12 Toke Jakobbo ooje na ne-kusa to Ejipite a, nula kajejedede gɔl kara.

---

* **7:3 7.3** Jenese 12.1 † **7:7 7.7** Jenese 15.13-14

13 Gɔl joo laa ke nulade a, Jejebbe dda are ngakɔenje gereje ngaa
Parawɔn gere nujuje le Jejebbe tɔ.
14 Yeenn a, Jejebbe ula are ɲ̂-ddee ke bɔeje Jakobbo, ke nje-nujuje laa
tɔyn. Kɔrde tɔyn ase dɔsiri gire mi.
15 Jakobbo aw Ejipite le ngaa oy nunn, ne ke kese kajejedede tɔyn.
16 Doto niinnde daw ne bbe te ke Sisem ɲ̂-dubbude buwa-yo te ke
Abaraham ndoko ke nare ji ngann le Emɔr te ke to dew bbe te ke Sisem.
17 «Toke ndɔ ke Lubba a ta dda ne ke nunn ndue nare Abaraham ta dda
ddee ngɔsi a, kɔr ngann Ijarayelje ke Egipite le aw ke kete kete,
18 ndereng ndɔ ke mare tɔku mbayje ke siki ke gere Jejebbe ang unn
kutu kɔn dɔ nange ke Egipite.
19 Tɔku mbayje le ere nje ke leje ngaa ɲ̂-dda kajeje maji ang. Nare ɲ̂-
tusuje ngann engutayje lede dinyade kare oyje.
20 Dɔ ndɔ te jeenn le a, duju Moyije. Ń-kura kem Lubba te. Ń-ngeme key
le bɔeje mba nayn muta.
21 Goe te ke ɲ̂-tuse dinyae a, ngonn le Parawɔn ke dene unne ngeme toke
ngonne njaa.
22 Ń-tɔju Moyije kem-kare le dewje ke Ejipite are naw ɲ̂-pa tar ke ndu ke
mɔngu ddem, ɲ̂-dda ne ke singa ddem.
23 «Toke ninga bbal dɔsɔ a, keje kaw koo ngakɔen Ijarayelje ddee dɔe te.
24 Naw ngaa noo ngokɔen ke mare dew ke Ejipite ddae maji ang a, nayn
ngɔru-ddɔ laa ngaa nunda dew ke Ejipite le ɲ̂-tɔle.
25 Neje to ngakɔenje a gereje to ddew te laa a Lubba a kɔru ne de kɔ
bbere te. A ngakɔenje le gereje ang.
26 Ndɔ kara goe te a, Moyji oo ngann Ijarayelje joo aw ddɔje naa. Ngaa
ɲ̂-ndiki ta dda kare dunguje naa te. Ń-pa narede na: ‹Ngakɔmje, e-toje to
ngakɔn naa a mba ddi bba aw ddaje naa maji ang wa?›
27 A ne ke naw ɲ̂-dda nje-mare maji ang le nuta Moyije le ke ddang ngaa
ɲ̂-pa na: ‹Na bba undai to tɔku-mbay ddem, nje-gange sariya ddem dɔje
te wa?
28 E-ndiki ta tɔlum toke e-tɔl dew ke Ejipite takene le wa?›
29 Toke Moyije oo tar le baann a, ayn aw iya rɔe bbe-mba te nange te ke
Madinya. Ngaa nuju ngannje ke dingaw joo keteenn.
30 «Ń-dda bbal dɔsɔ a, mare anji tee ingae me kɔr te dɔ er Sinay te. Anji
le ee me ber-kam te ke aw ɔn puru.
31 Ne ke Moyije oo le gange singae. Toke ɲ̂-ddee ngɔsi ta tenn koo a, noo
ndu Ebbe-dewje ke aw pa tar na:
32 ‹M-to Lubba le kaijedede, ke to Lubba le Abaraham, Lubba le Ijake,
ke Lubba le Jakobbo.› Moyije isa ngaa ndiki ta kaa lo ang.
33 Yeenn a, Ebbe-dewje pa are na: ‹E-tɔru ne-gɔl ke gɔli te mba lo ke ar
te neenn to lo ke maji tɔyn.
34 Tɔkɔrɔ moo ndoo le dewje lem aw ooje Ejipite ngaa moo ndu sɔm lede
are m-ddee ta kɔrude kɔ bbere te. Ke bbasine neenn, aw, mba m-ndiki ta
kulai Ejipite.›
35 «Moyije ke ngann Ijarayelje mbeteje ngaa paje areje na: ‹Naa bba
undai to tɔku-mbay ddem, nje-gange sariya ddem dɔje te wa?› Ne a Lubba
ulae to tɔku-mbay ddem, nje-kɔrude kɔ bbere ddem ddew te le anji ke
Moyije ooe me ber-kam te.
36 Ne a nɔrude ɲ̂-tee kede me bbe te ke Egipite ddew ne-mɔrije te, ke ne
dum-dɔ-koo te me bbe te ke Egipite ddem, me tɔku ba-kate te ddem, ke me
kɔr te ddem bbal dɔsɔ.

37 Ne ke Moyije le a, ń-pa nare ngann Ijarayelje na: ‹Lubba a kɔru
ngokɔse horose te to mare nje-kila mber-tar le Lubba to ke ema neenn.›‡
38 Ne a, kare te ke dewje aw uwaje ne dɔ naa me kɔr te nar horo
kajejedede te ke anji ke aw pa saa tar dɔr er te ke sinay. Ne a, ń-taa
tar ke are tebbe le nareje.
39 «A kajejedede le ndikije ta kooje ta Moyije ang, ń-mbeteje ngaa, mede
ndiki ta tel kaw Ejipite.
40 Ń-paje dareje Arɔn na «E-dda mare kɔrje ke a kɔruje nɔje areje, mba
ne Moyije ke are ń-tee ke je me bbe te ke Ejipite le, ń-gere ne ke ingae ang.
41 Yeenn a, ń-ddaje ngonń-da to kɔr lede dɔ ndɔeje teenn ngaa dareje
ne-polo ddem, dɔsuje gaji ne ke ń-ddaje ke jide le ke rɔ-neel ddem.
42 Mba yeenn a, Lubba inyade are ń-poloje neje ke aw ndoko me dara
te ddew kara baa toke ń-dda tare me maketuru te le nje-kilaje mber-tar le
Lubba na:
‹Ngann Ijarayelje, bbal dɔsɔ ke e-ddaje me kɔr te le ema a e-ddeeje ke daje
ke neje ke to ne-polo aremje wa?
43 Otoje key tande kɔr ke ria na Moloke, ke endeterenden le kɔr lese ke ria
na Repan,
neje ke e-ddaje to kɔrje ta polode le.
Mba yeenn a, ma kaw kese giri Babilɔne te.›§
44 Kajeje eeje ke key tande ke maketuru dɔnɔ to te me kɔr te. Moyije
dda key-tande le are to ddew kara baa ke ye ke Lubba unn ndu are kare
ń-dda. Ń-dda nare to ddew kara baa ke ye ke Lubba tɔje are noo.
45 Goe te ke nje ke go kajeje te ingaje key-tande le a Josuwe unn nɔde are
dawje ne nange te ke duwaje ji dewje te ke toje to Jiipije ang ń-taje mba
Lubba tubba dewje le nɔde te. Key-tande le nayn teenn ndereng kɔń-bbe
te le Dabbiti.
46 Lubba oo Dabbiti maji keme te ngaa Dabbiti duje kare nare ddew
ń-dda key nare Lubba le Jakobbo.
47 A Salomɔ a dda key le are Lubba.
48 A Nje-kisi ddutu dara te isi me key te ke ji dew dda ang. Ddew kara
baa toke nje-kila mber-tar le Lubba pa na:
49 ‹Ebbe-dewje na: Dara to ngende-mbay lem,
nange to lo kungu gɔlum
a key ddi bba a ta ddaje karem wa?
Wase lo ddi bba a to lo kuwa-rɔ lem wa?
50 Ema njaa m-dda nejeenn tɔyn ke jim ang wa?›*
51 «See nje-dɔ ketereje, sese ke lubba bbarse a areje mese ketere ngaa
ooje ne-bbar laa ang, a aw e-mbeteje tar le Ndil-me-nda ke ndɔ tɔyn. E-toje
ddew kara baa ke kasese.
52 Nje-kilaje mber-tar le Lubba ke dda bba kasese ddaje kede singa ang
wa? Kasese tɔlje nje ke aw ilaje mber le dew ke gate gate kete bba kare ń-
ddee. A bbasine sese njaa kara e-labbeje dew ke gate gate le ngaa e-tɔleje.
53 Ingaje ndu ke Lubba ula ne anjije ke maje, a e-ddaje kula ke turu ndu
le ang.»

Ń-tila Etiyenn ke er ń-tɔle

54 Nje ke eeje lo-dda tar le ooje tarjeenn le a, wungu ɔnde ngaa ń-ngerje
ngangede mba wungu ɔnde dɔ Etiyenn te.

---

‡ **7:37 7.37** Deterenɔme 18.15 § **7:43 7.43** Amos 5.25-27 * **7:50 7.50** Ejay 66.1-2

55 A kem ne Etiyenn ke Ndil-me-nda dduse le to ke darâ. Noo ndoko le
Lubba ngaa noo Jeju ke ar dɔ-ji kɔl Lubba te.
56 Ń-pa na: «Ooje, maw maa me dara ke teeyn, ke ngonn le dew ke ar
taar dɔ-ji-kɔl Lubba te.»
57 Dewje le utuje mbide uruje ne ekii ke taar. Goe te a, dede tɔyn njaa
dinje naa te duruje dɔe te.
58 Ń-ndɔreje ń-teeje saa ke ddang me bbe te ngaa ń-tilaeje ke er ń-tɔle.
Nje-tar najije ke undaje tar dɔe te le unguje kubbuje lede nɔ mare basan
te ke ria na Sɔl kare ń-ngem.
59 Kare te ke daw ń-tilaje Etiyenn ke er le a, Etiyenn le duju Lubba na:
«Ebbemje Jeju e-taa kewn lem.»
60 Goe te a Etiyenn le ungu mekeje gɔle nangê ngaa uru ekii ke taar na:
«Ebbemje, unda tar majang neenn dɔde te ang.» Go tar teenn njaa a noy.

8

1 Sɔl to kara le dewje ke unguje tar gel nje-tɔlje Etiyenn te.

Ne-singa ke inga nje-me-kunnje

Dɔ ndɔe teenn njaa, dewje ulaje kem Egilisi ke Jurusalam ndoo. Nje-
me-kunnje sarenje naa dɔ nange te ke Jude, ke Samari a nje-kayn-kulaje a
naynje.
2 Dewje ke aw bbeelje Lubba dubbuje Etiyenn ngaan ń-nɔeje nya.
3 A Sɔl unn kutu tuju Egilisi. Nande me keyje te, nuwa dingawje ke
deneje ke singa ngaa nungude key-kula te.

Pilipi tɔju tar Samari

4 Dewje ke sarenje naa le awje aw tɔjuje Tar ke maji ke lo lo.
5 Yeenn a, Pilipi tee aw mare bbe te ke Samari ngaa tɔju dewje tar le
Kiriste.
6 Nje-bbeje ke ddeeje toke banya le njaa tɔyn aw tukaje mbide aw ooje
ne tar le Pilipi le. Mba dooje tar ne-mɔri ke naw ń-dda ke mbide ddem
dooje neje le ke kemde ddem.
7 Ndilje ke maji ang banya banya teeje me dewje te ke ddang. Daw ń-
teeje a duruje ekii ke taar. Ngaa dewje nya ke rɔde oy, ke nje-meteje ddeeje
maji.
8 Dewje ke me bbe teenn le isije ke koko nya.
9 Mare dew ke ria na Simɔ isi me bbe teenn lew baa. Ń-to nje-kuma ke
aw dda neje ke aw dum dɔ dewje tɔyn ke nange te ke Samari. Ń-dda rɔe
to dew ke ngeng nya.
10 Ngannje, ke nje ke tɔku, dewje tɔyn ooje tae nya. Dewje paje na:
«Dew neenn to singa-mɔngu ke in rɔ Lubba te ke daw ń-bbar na Tɔku
singa-mɔngu.»
11 Dooje tae nya mba ń-dda neje ke dum dɔde bbal banya nya ddew
ne-kumaje te laa ke naw ń-dda.
12 A dewje tɔyn, dingawje, ke deneje ke ooje mede te ke Tar ke maji ke
Pilipi tɔju dɔ bbe-kɔn te le Lubba ddem, dɔ tar te le Jeju-Kiriste ddem,
ingaje batem.
13 Simɔ njaa kara oo mee te tɔ ngaa ń-ddae batem. Ninya go Pilipi ang
ngaa. Noo tɔku ne-mɔrije, ke neje ke dum-dɔ-koo ke Pilipi aw dda le a
gange singae.
14 Toke nje-kayn-kulaje ke naynje Jurusalam ooje na nje-bbeje ke Samari
taaje tar le Lubba le a, dulaje Piyar de ke Jan nange te ke Samari le.

15 Toke ɲ̂-teeje nange te Samari le a, ɲ̂-dujuje Lubba wɔju dɔ dewje ke
Samari kare dingaje Ndil-me-nda.
16 Mba Ndil-me-nda ddee dɔ mare dew te ke Samari kara ang bbay. Ne
ke dingaje njaa a to batem ke ɲ̂-ddade ke ri Ebbe-dewje Jeju.
17 Yeenn a, Piyar de ke Jan dilaje jide dɔde te ngaa dingaje Ndil-me-nda.
18 A kake Simɔ oo to nje-kayn-kulaje ilaje jide dɔ dewje te a ingaje Ndil-
me-nda a, ɲ̂-ndiki ta karede nare
19 ngaa ɲ̂-pa na: «Aremje singa neenn tɔ ta bbo dew njaa mila jim dɔe
te a, inga Ndil-me-nda.»
20 A Piyar ilae te na: «Maji kare oy ke nare lei tɔyn mba ɔju to a kase
ndoko ne-kare baa le Lubba ke nare.
21 Mare ne ke to lei wase ne ke osoi te kara to neenn ang. Mba keje lei
to gate gate kem Lubba te ang.
22 Inya keje lei, ke maji ang lei ta e-duju Ebbe-dewje kare ta ddew to a
nɔru tar kejeje ke maji ang le dɔi te.
23 Tɔkɔrɔ njaa moo a, bbo ke maji ang ke to enga kinga ne ddusu mei
ngaa e-to bbere le ne-dda ke maji ang.
24 Simɔ ila te na: «Sese njaa, e-dujuje Ebbe-dewje wɔju dɔm bba kare
ne ke e-paje neenn ddam ang.
25 Goe te ke Piyar de ke Jan ɲ̂-paje tar naji ngaa dilaje mber-tar le Edde-
dewje a, ɲ̂-telje ke Jurusalam ngaa dilaje mber Tar ke maji ke me bbeje te
nya nange te ke Samari.

Tar le Pilipi de ke dingaw ke nange te ke Etiyopi

26 Mare anji le Ebbe-dewje pa are Pilipi na: «Unn ddew ke aw ke dagoo,
ke in Jurusalam ke Gaja. Kare teenn dew ee dɔ ddew te le ang.
27 Pilipi le ɔtu ke ngɔru aw ngaa, ninga mare dingaw ke ddew. Dew le
to *enuku, ɲ̂-to dew ke Etiyopi. Ñ-to tɔku dew ke aw ngem ne-kingaje le
Kandase ke to tɔku-mbay-dene ke Etiyopi. Dingaw le ddee Jurusalam mba
polo Lubba,
28 ngaa aw tel ke bbê laa. Nisi me sarete te laa naw ɲ̂-tura maketuru le
Ejayi ke to nje-kila mber-tar le Lubba.
29 Ndil pa are Pilipi le na: «Aw ke ngɔru aw inga sarete toonn.»
30 Pilipi ayn ngɔru aw inga sarete le ngaa oo ndu dingaw ke Etiyopi ke
aw tura maketuru le Ijayi. Pilipi duju tar enuku le na: «E-gere tar ke aw
e-tura me maketuru te neenn njaa wa?»
31 Dingaw le ila te na: «Toke dew umam ang a, ma gere tar le toke baann
wa?» Yeenn a, ɲ̂-bbar Pilipi le kare aal sarete le isi mbɔre te.
32 Tar ke me maketuru te ke naw ɲ̂-tura le toke be:
«Ñ̂-to ddew kara baa ke bate ke daw saa ta kuja gɔse,
ɲ̂-to toke ngonn bate ke daw duja biien a nɔ ang.
Nɔru tae ɲ̂-pa ne tar ang.
33 Ñ-ddae dare ɲ̂-ddee to ne ang ngaa dare naji laa ang.
Na a kase kɔru gel nje ke gele te wa?
Mba ɲ̂-dda dare tebbe laa ke dɔ nange te unda ngange.»*
34 Enuke le pa are Pilipi na: «M-wɑli nya, e-pa arem moo. Naa njaa gate
a nje-kila mber-tar le Lubba le aw pa tar laa neenn wa? To tar laa njaa
wase tar le mare dew ke dang wa?»
35 Yeenn a, Pilipi unn kutu pa tar dɔ tar te ke enuku le tura me maketuru
te neenn le bba tɔju ne Tar ke maji le Jeju are.

---

* **8:33 8.33** Ejayi 53.7-8

36 Toke daw dawje bbay a, ń-teeje ta mare maann te ngaa enuku le pa
na: «Maann a to neenn a, ddi a ɔku ddew kare minga batem wa?»
37 [Pilipi pa are na: «Toke unn mei tɔyn are Jeju a, ase kinga batem».
Dingaw le pa na: «Moo mem te to Jeju to Ngonn le Lubba.»]†
38 Ń-duju nare Sarete le ar lo kara ngaa Pilipi de ke enuku le joo kem
ń-ddisije dawje me maann te ngaa Pilipi ddae batem.
39 Toke dinje me maann te le ń-teeje a, Ndil le Ebbe-dewje unn Pilipi ɔtu
ne are Enuku le ooe ang. A Enuku le aw lo laa ke koko.
40 A ne Pilipi ń-tee nange te ke Ajote ngaa ń-tɔju Tar ke maji me bbeje te
tɔyn ke ddew ddew ń-tee ne bbe te ke Sejare.

9

Ebbe-dewje Jeju bbar Sɔl

1 Kare teenn, keje dda singa, ke keje tɔl nje-njaje go Ebbe-dewje te dɔrɔ
nayn me Sɔl te. Yeen a naw rɔ tɔku mbayje te le nje-poloje Lubba
2 ń-duju maketuruje ta kaw ne kare nje ke key-mbɔ-naaje te ke Damase.
Maketuru le a kunn ddew kare ta, toke ninga mare dewje ke toje to deneje
wase dingawje ke aw unnje ddew le Ebbe-dewje, ń-tɔde ń-ddee ke de
Jurusalam.
3 Toke Sɔl le ee ddew boo ngaa tee ngɔsi ke bbe ke Damase a, kem naa
te neenn njaa lo ndoko darâ uru dɔe te gukue.
4 Ń-tee noso nangê ngaa noo mare ndu dew pa saa tar na: «Sɔl, Sɔl mba
ddi bba aw e-ddasem singa wa?»
5 Sɔl le ilae te na: «Ebbe-dewje, ei na wa?» Ndu dew le ilae te na: «Ema
Jeju aann, ema a aw ddasem singaann.
6 A in taar ande me bbe te neenn a da tɔji ne ke maji kare e-dda.»
7 Nje-buwa-kaw-loje laa arje baa nding nding ngaa bbeel ddade. Dooje
ndu dew ke aw pa tar le a dooje dew kara ang.
8 Sɔl in taar, teyn keme a oo lo ang. Duwa jaa bba dande saa me bbe te
ke Damase.
9 Keteenn, noo lo ang, nusa ne ang, nay maann ang ndɔ muta.
10 Mare nje-nja go Jeju te ria na Ananiyase ee me bbe te ke Damase
le. Ebbe-dewje bbare ke ni na: «Ananiyase!» Ń-ndiki te na: «Me neenn
Ebbemje!»
11 Ebbe-dewje pa na: «Aw ddew te ke daw ń-bbar na ddew ke ndɔju, ta
ande me key te Judase dew ke bbe te ke Tarse ke ria na Sɔl. Naw ń-duju
Lubba teenn.
12 Ke ni sɔl le oo mare dew ria na Ananiyase ande key ngaa ila jia dɔe
te kare noo lo.»
13 Ananiyase le ila te na: «Ebbemje, dewje nya paje tar neje ke maji
ang tɔyn ke dew neenn dda ke dewje lei ke to nje-me-kunnje Jurusalam ke
nageenn baa.
14 Neenn njaa kara, tɔku nje-poloje Lubba areje ddew kare nuuwa dewje
tɔyn ke aw bbarje rii ń-tɔ dewje tɔyn ke bbarje rii.»
15 A Ebbe-dewje pa na: «Aw, mba dew neenn le to dew ke mundae dang
kare ń-dda nare dewje ke toje to Jiipije ang, ke tɔku-mbayje lede, ke ngann
Ijarayelje gereje rim.
16 Ema njaa ma tɔje ne-kem-to-dooje tɔyn ke a ddae wɔju dɔ rim.»

† **8:37 8.37** Tar neenn to me dɔngɔr maketuruje te ke duja ke jide ang.

17 Yeenn a Ananiyase le aw ngaa ande key le, ila jia dɔe te nga pa na:
«Sɔl, ngokɔm, Ebbe-dewje Jeju ke ingai ddew te ke aw e-ddee ne ulam rɔi
te kare e-tel oo lo ddem, kare ta Ndil-me-nda ddusi ddem.»
18 Kem naa te neenn njaa ne ke to ke le gondojeenn in keme te gayn
nangê ngaa noo lo. Yeenn ngaa ni taar ninga batem.
19 Go ne-kusa te ke nusa a, ń-tel ninga singa.

Sɔl ila mber Tar ke maji bbe te ke Damase

Ń-dda ndɔ ngaji rɔ nje-njaje go Jeju te ke eeje bbe te ke Damase.
20 Njange njange baa a, Sɔl aw ila mber key mbɔń-naaje te le Jiipije na
Jeju to Ngonn le Lubba.
21 Dewje tɔyn ke ooje tar le Sɔl le arje nding nding ngaa paje na: «Dew
neenn a aw ula kem dewje ke aw bbarje ri Jeju ndoo me bbe te ke
Jurusalam ang wa? Ń-ddee neenn ta kuwa nje-me-kunnje tɔde kaw ke
se kare tɔke nje-polo Lubba ang wa?»
22 A Sɔl le aw ubba ke kete kete me tarje te ke naw ń-tɔju are Jiipije ke
bbe te ke Damase ooje tar kara ta pa ang kare te ke naw ń-tɔju ke ddaka
to Jeju to Mesi njaa.
23 Ndɔ nya nday ngaa gɔe te a, Jiipije le unguje tar me naa te mba tɔlje
Sɔl.
24 Tar le oso mbi Sɔl te. Daw ń-ngemje ta ndokoje ke dila ń-guku ne dɔ
bbe le til, ke kare ta tɔle.
25 A, mare ndɔ til te, nje-njaje goe te uwaeje ilaeje me kare te ngaa ulaeje
ddaka ke dɔ ndoko.

Sɔl aw Jurusalam

26 Toke Sɔl le tee Jurusalam a, sange ddew ta kande horo nje-njaje go
Jeju te, a dede tɔyn njaa ń-bbeeleje to bbeel mba dooje to ń-to nje-nja go
Jeju te ke tɔkɔrɔ ang.
27 Yeenn ngaa Baranabase uwa Sɔl le aw saa rɔ nje-kayn-kulaje te ngaa,
nɔru gel ddew ke Sɔl oo ne Ebbe-dewje dewbô ngaa Ebbe-dewje pa saa
tar, ke ddew ke Sɔl pa ne tar le Jeju ke bbeel ang are dewje me bbe te ke
Damase.
28 Unn kute keteenn njaa, lo tɔyn ke nje-kayn-kulaje aw awje te me bbe
te ke Jurusalam a, naw ke de naa te naa te. Naw ń-tɔju tar ke ri Jeju ke
bbeel ang.
29 Naw ń-pa tar ke Jiipije ke aw paje tar gereke ngaa naw ń-mayn ke de
tar, a dede daw ń-sangeje ddew ta tɔle.
30 Toke nje-me-kunnje gereje tare a, dawje saa Sejare ngaa dulaeje
Tarese.
31 Dɔ ndɔje teenn, ddekeke to me Egiliseje te tɔyn ke toje nange te ke
Judee ke, Galate ke Samari. Egilisi aw sange ke kete kete, nje-me-kunnje
aw ddaje bbeel le Ebbe-dewje ngaa kɔrde aw ke kete kete ddew singa te
le Ndil-me-nda.

Piyar ɔru rɔ-to rɔ Ene te

32 Piyar aw nja ke dɔ bbe dɔ bbe. Mare ndɔ a, ń-tee dɔ nje-ko-meteje ke
bbe te ke Lida.
33 Lo teenn, ninga mare dingaw ke rɔe oy ngaa to tuwa-rɔ-to te nangê
bbal jijoo. Ria na Ene.
34 Piyar pa na: «Ene, Jeju Kiriste ɔru rɔ-to rɔi te. In taar bbo ei njaa
e-mɔse dɔ tuwa lei.» Kem naa te neenn njaa nin taar.

35 Dewje tɔyn ke bbe te ke Lida, ke dewje tɔyn ke ndake lo te ke Sarɔn
ooje mede te ke Ebbe-dewje.

Piyar ndɔl Tabbita ke oy

36 Me bbe te ke Jope, mare dene ke to nje-nja go Jeju te ee teenn. Ria
na Tabbita wase Dɔrkase. Kande ri le na: Kɔn mbur. Kula ke maji dɔrɔ a
ɲ-dda ngaa naw nare ne nje-ndooje ddem.
37 Dɔ ndɔeje teenn, rɔe toe ngaa noy. Ɲ-toko ninne ngaa dila me key te
ke to dɔ mare te taar.
38 Nje-njaje go Jeju te ke eeje bbe te ke Jope ooje na Piyar ee bbe te ke Lida
ke ew ke Jope ang. Yeenn a, dulaje dingawje joo dare Piyar na: «N-wali
nya, e-ddee njange rɔje te.»
39 Piyar aw ke de ke ngɔru. Toke ɲ-tee a, dare naw me key te ke to dɔ
mare te taar le. Dene-ndubbaje nɔnje ddeeje ne rɔ piyar te. Ɲ-tɔjeje dɔ
kubbuje ke taar, ke kubbu kulje ke Dɔrekase le uju kare te ke ɲ-nayn ne
ke de baa.
40 Piyar are dewje tɔyn teeje ddaka, ngaa ungu mekeje gɔle nangê duju
Lubba. Goe te a, ɲ-turu rɔe ke rɔ ninn te le ngaa ɲ-pa na: «Tabbita, in
taar.» Tabbita le teyn keme. Toke noo Piyar le a, nin nisi taar.
41 Piyar ula jia uwae ne ke taar. Piyar le bbar nje-me-kunnje, ke dene-
ndubbaje ngaa tɔjude Dɔrekase kem baa.
42 Dewje ke Jope tɔyn ooje tar neenn ngaa dewje nya ooje mede te ke
Ebbe-dewje.
43 Piyar nayn ndɔ bayn nya Jope rɔ nje-dda kula endaar te ke ria na
Simɔ.

10

Anji pa tar are Kɔrunay

1 Mare dingaw ee me bbe te ke Sejare, ria na Kɔrunay, ɲ-to nje-kɔn dɔ
mbambaje ke dunda ride mbɔɲ-naa lede na mbɔɲ-naa ke Itali.
2 Ne ke nje ke key laa tɔyn daw ɲ-ddaje bbeel le Lubba, naw numa Jiipije
ke toje to nje-ndooje ddem, ɲ-duju Lubba ke kareje tɔyn ddem.
3 Mare ndɔ noo mare anji le Lubba toke le nijeenn ande key laa dɔ kare
te ke a kase gɔl kare muta ngaa bbare na: «Kɔrunay!»
4 Kɔrunay le aae ke kem bbeel ngaa pa na: «Ebbe-dewje na ddi wa?»
Anji le pa are na: «Lubba oo duju lei, ke kuma ke aw uma nje-dooje. Mee
oy dɔi ang.
5 Bbasine neenn njaa, ula bbe te ke Jope are mare dew ke ria na Simɔ
ke dawn ɲ-bbare na Piyar ddee.
6 Ɲ-to key le mare dingaw ke ria na Simɔ tɔ ke to nje-dda kula endaar
ke key laa to mbɔr ba te.»
7 Toke Anji ke pa tar ke Kɔrunay le ɔtu a, ɲ-bbar nje-kulaje laa joo, ke
mare mbamba laa kara ke ee kɔe te ke aw dda bbeel le Lubba.
8 Nɔru gel neje le tɔyn narede ngaa nulade Jope.
9 Ndɔ kara goe te ngaa kare te ke daw ɲ-njaje ddewbô bbay ngaa ɲ-teeje
ngɔsi ke bbe ke Joppe a, Piyar aal aw lo te ke ɲ-dda taar, dɔ key te mba
duju Lubba ke gɔl kare ke ase kare dɔku gire joo.
10 A bbo ddae are ɲ-ndiki ta kusa ne. Toke daw ɲ-dda ne-kusa ta kare a,
noo ne toke le nijeenn.
11 Noo kem dara ke teyn, a noo mare ne ke in me dara te le aw ddisi. Ne
le toke le pal-kubbu ke tate ke duwa tae ke sɔ ddee uwa nange.

12 Daje ke gɔlde sɔ, daje tɔyn ke aw akeje nangê ke eelje tɔyn ke aw inje
me dara te eeje me pal-kubbu te le.
13 Mare ndu dew pa are na: «Piyar in taar, e-tɔl ɔn.»
14 A Piyar ilae te na: «Baann ang! Ebbemje. Mba musa ne ke ndu mbete
ke ne ke maji ang ndɔ kara ang.»
15 Ndu dew le tel pa are bbay na: «Maji kare oo ne ke Lubba dda are
ddee maji to ne ke maji ang kemi te ang.»
16 Neenn le to toke baann gɔl muta ngaa goe te a, dunn ne le ñ-tel ne
darâ.
17 Piyar sange ddew ta gere gel ne ke noo ke ni le pin. A kare teenn njaa
dingawje ke Kɔrunay ulade le sangeje key le Simɔ ingaje ngaa arje ta key
te le.
18 Ñ-bbarje ne ñ-dujuje se Simɔ ke daw ñ-bbare na Piyar to neenn wa?
19 Toke Piyar nayn aw eje dɔ ne te ke oo le bbay a, Ndil-me-nda pa are
na: «Oo, dingawje muta aw sangije.
20 In taar e-ddisi ta aw ke de bbo are mei sangi ang, mba ema a mulade.»
21 Piyar ddisi inga dingawje le ngaa pa arede na: «Ema ke aw sangemje
le a mar neenn. E-ddeeje neenn mba ddi wa?»
22 Dilaje te na: «Kɔrunay, nje-kɔn dɔ mbambaje a ulaje. Ñ-to dew ke
gate gate ngaa naw ñ-bbeel Lubba. Jiipije tɔyn aw paje tar laa maji. Anji
le Lubba pa are kare ñ-bbari me key te laa, kare noo tar ke a ta pa kare.»
23 Piyar are dande key ngaa arede lo-to. Lo-kare te njaa, nunn ddew naw
ke de.

Piyar aw rɔ Kɔrunay te

Mare nje-me-kunnje ke Jope danneje.
24 Lo-kare ke goe te a, ñ-teeje Sejare. Kɔrunayn bbar nje-nujuje laa ke
nje-buwa-kuraje laa ke ñ-ndikide nya naw ñ-ngebbe ne Piyar dede le.
25 Kare te ke Piyar a ta tee a, Kɔrunayn tila keme ngaa oso nɔñ-gɔle te
mba wale.
26 A Piyar uwae ke taar ngaa pa na: «In taar, mba ema kara m-to dew
mari.»
27 Ngaa toke piyar aw pa tar ke kɔrunayn aw ande ne ke key a, noo
dewje banya banya mbɔnje naa.
28 Piyar pa arede na: «E-gereje ke maje to dare ddew Jiipije kare uwaje
buwa-kura ke dewje ke gelde dang ang ddem ta tee me key te lede ang
ddem. A ema Lubba tɔjum to, to maji kare moo dew to dew ke maji ang
kem te ang wase m-sange dew ang.
29 Mba yeenn a e-bbarem a m-ddee bbo meje ang. Yeenn a, m-ndiki ta
gere gel ne ke e-bbarem mbae.»
30 Kɔrunay pa are na: «Dda ndɔ muta bbokone ngaa, mee me key te lem
maw m-duju Lubba dɔ kar te ke gɔl kare muta. A ta koo a, mare dew ula
kubbu ke ndɔren ar ne nɔm te,
31 ngaa pa na: ‹Kɔrunay! Lubba oo ndu nɔ lei ngaa nole mee dɔ neje te
ke aw are nje-ndooje.
32 Ula bbe te ke Jope e-bbar Simɔ ke daw ñ-bbare na Piyar. Ñ-to bbe le
Simɔ nje-dda kula endaar ke key laa to ta ba te.›
33 Kare teenn njaa, mula mari a, e-ndiki te ngaa e-ddee. Bbasine, jeje
tɔyn jee nɔ Lubba te ta koo tar ke Ebbe-dewje unda tai te kare e-pa areje.»

Piyar pa tar key le Kɔrunay

34 Piyar ila te na: «Bbasene m-gere ngaa to tɔkɔrɔ njaa Lubba ɔru kem
dew ang.
35 Horo gel-dewje te tɔyn, dew ke bbeel Lubba ddem, dda ne ke gate gate
ddem a ddee maji kem Lubba te.
36 Nula ke tar laa nare ngann Ijarayelje, to Tar ke maji ke are me-wul-lɔm
ddew te le Jeju-Kiriste, ke to Ebbe-dewje tɔyn.
37 E sese e-gereje ne ke tee nange te ke Galile ngaa taa dɔ nange Jude
tɔyn go batem te ke Jan ila mbere.
38 E-gereje ddew ke Lubba ula ne singa-mɔngu le Ndil-me-nda dɔ Jeju te
ke Najare ke maje. Ń-dda maji ke dewje tɔyn ke lo lo ddem, naji dewje
tɔyn ke Esu uwade bbere te ddem mba Lubba ee saa.
39 A jeje ń-toje to nje-tar-naji neje tɔyn ke ń-dda dɔ nange te le Jiipije
ddem, bbe te ke Jurusalam ddem. Ń-tɔeje kake-dese te ngaa ń-tɔleje.
40 Ndɔ muta laa a, Lubba are nin buwa-yo te ń-tee ngaa are ń-tɔju rɔe.
41 Ń-tɔju rɔe le dewje tɔyn ang, a nje-tar najije ke Lubba mberede kete,
ke jeje ke jusa saa ke jay saa ne go kin te laa horo nje-yoje te a ń-tɔju rɔe
nareje.
42 Nunn ndu nareje kare jila mber Tar ke maji jare dewje, ngaa ta ń-pa
jarede to Lubba undae to nje-gange sariya dɔ dewje ke isije kem baa ddem
dɔ dewje ke oyje ddem.
43 Nje-kilaje mber-tar le Lubba tɔyn paje tar laa na: «Dew ke oo mee te
ke Jeju a, Lubba ɔru tar majang laa dɔe te ke ri Jeju.»

Ndil-me-nda ddee dɔ dewje te ke toje to Jiipije ang

44 Toke Piyar nayn aw ɔru gel nejeenn bbay a, Ndil-me-nda ddee isi dɔ
dewje te tɔyn ke aw ooje tar le.
45 Tar iki nje-me-kunnje ke toje to Jiipije ke dannje piyar le sel mba dooje
a, Lubba are Ndil-me-nda dewje ke toje to Jiipije ang tɔ.
46 Dooje ddew ke dewje ke toje to Jiipije aw paje tar ke ndɔń-tarje ke
dang dang ddem, aw ɔsuje ne gaji tɔke-mbange le Lubba ddem. Yeenn a,
Piyar pa na:
47 «Dewje le ingaje Ndil-me-nda toke jeje tɔ a mare dew a kase kɔku
ddew kare dingaje batem maann wa?»
48 Piyar le are ddew kare ń-ddade batem ke ri Jeju ngaa dewje le dujuje
Piyar le kare dda ndɔ rɔde te ngaji bbay.

11

Piyar ɔru gel tar are nje-me-kunnje ke Jurusalam

1 Nje-kayn-kulaje, ke nje-me-kunnje ke eeje nange te ke Jude ooje na
dewje ke toje to Jiipije ang kara taaje tar le Lubba tɔ.
2 Toke Piyar tel ke Jurusalam a, nje-me-kunnje ke toje to Jiipije aw inje
saa.
3 Ń-paje na: «Ande key le dewje ke ujaje mɔtude ang ngaa usa ke de ne
mba ddi wa?»
4 Yeenn a, Piyar unn kutu kɔru gel neje ke tee le ke goe goe arede na:
5 «Misi me bbe te ke Jope maw m-duju Lubba a, moo ne toke le nin. Moo
mare ne toke le pal-kubbu ke tate ke duwa tae ke sɔ, ne le in me dara te
ddisi ndereng tee lo te ke mee te.
6 Kem to ke dɔe te ngaa m-teenn a, moo daje ke gɔlde sɔ ke dɔ nange te,
daje ke mû, daje ke aw akeje nangê, ke eelje ke aw ilaje me dara te.
7 Ngaa moo ndu dew pa arem na: ‹Piyar, in taar e-tɔl ɔn!›

8 M-pa na: ‹Baann ang Ebbemje! Mba musa ne ke ndu mbete wase ne
ke maji ang ndɔ kara ang.›
9 M-tel moo ndu dew le me dara te na: ‹Maji kare ne ke Lubba dda are
ddee maji a, oo to ne ke maji ang kemi te ang.›
10 Neenn le to toke baann gɔl muta ngaa goe te a, dunn ne le tɔyn ŋ̂-tel
ne darâ.
11 Kare teenn njaa, dingawje muta ke dulade rɔm te inje bbe te ke Sejare
teeje me key te ke jisi te le.
12 Ndil pa arem na mɔtu maw ke de bbo meje ang. Ngakɔmje ke misan
neenn danemje ngaa jande me key te le Kɔrunay le.
13 Nɔru gel ddew ke anji tee ingae ne me key te laa ngaa pa are na: ‹Ula
dew bbe te ke Jope are Simɔ ke daw ŋ̂-bbare na Piyar ddee.
14 Simɔ le a pa tarje kari. Ei, ke nje ke key lei a kingaje kaji ddew tarje
teenn le.›
15 Toke munn kutu pa tar a, Ndil-me-nda ddisi dɔde te ddew kara baa to
ke ŋ̂-ddisi dɔje te kunn kute te.
16 Yeenn a, mole mem dɔ tar te le Ebbe-dewje ke pa na: ‹Jan dda dewje
batem maann, a sese, a kingaje batem Ndil-me-nda.›
17 Lubba arede Ndil-me-nda ddew kara baa toke nareje kare te ke junn
ne meje jare Jeju-Kiriste. Yeenn a, m-to dew ddi bba ma kase kɔku ddew
Lubba kare dda mare ne wa?»
18 Dewje le ooje tarjeenn le a ewje rɔde ngaa ɔsuje gaji Lubba paje na:
«Lubba are ddew dewje ke toje to Jiipije ang kare ŋ̂-turuje mede mba kinga
ne kaji tɔ.»

Kunn kutu Egilisi ke Antiyose

19 Nje-me-kunnje ke sarenje naa wɔju dɔ ne-singa ke ingade go yo te le
Etiyenn awje ndereng teeje bbe te ke Penisi, Sipere, ke Antiyose. A me
bbeje teenn le Jiipije ke karede baa a ŋ̂-tɔjude tar le Lubba.
20 A mareje horode te ke gelde to dewje ke Sipere, ke dewje ke Sirene
teeje me bbe te ke Antiyose a paje Tar ke maji le Ebbe-deweje Jeju are
dewje ke toje to Jiipije ang tɔ.
21 Singa-mɔngu le Ebbe-dewje to dɔde te are dewje nya ooje mede te ke
Ebbe-dewje ngaa turuje ddew lede.
22 Nje-me-kunnje ke Egilisi te ke Jurusalam ooje tar neenn le ngaa ulaje
Barnabase Antiyose.
23 Toke Barnabase le tee ngaa oo me-maji ke Lubba dda ke nje-me-kunnje
le a, nee ke koko nya ngaa ŋ̂-ndejede kare dundaje mede tɔyn dɔ Ebbe-
dewje te.
24 Mba Barnabase le to dew ke maji, ke dew ke Ndil-me-nda dduse ddem,
me-kunn laa bo nya ddem are nya ddeeje to dewje le Ebbe-dewje.
25 Goe te a, Barnabase le ɔtu naw bbe te ke Tarse mba sange Sɔl.
26 Toke ningae a, ŋ̂-ddee saa Antiyose. Ŋ̂-ddaje bbal kara Egilisi te ke
Antiyose ngaa ŋ̂-tɔjuje ne dewje ke kɔrde banya banya. Bbe te ke Antiyose
a dewje unn kutu bbar ri nje-njaje go Jeju te to keretiyenje.
27 Dɔ ndɔe teenn, mare nje-kilaje mber-tar le Lubba inje Jurusalam awje
bbe te ke Antiyose.
28 Ndil-me-nda unda tar ta mare te kara ke ria na Agabusu. Nin taar nga
ŋ̂-pa na: «Mare ndɔ a tɔku bbo a koso dɔ nange te tɔyn.» A tɔkɔrɔ njaa
bbo le oso dɔ ndɔ te ke Kolode to tɔku mbayje.

29 Nje-njaje go Jeju te ooje ta naa kare dew kara kara unn ne ke ase
singae mba kula ne kare duma ne nje-me-kunnje ke isije nange te ke Jude.
30 Ń-ddaje toke baann. Dareje neje le Barnabase de ke Sɔl dare dawje ne
dare ansiyenje ke nange te ke Jude.

12

Erɔde tɔl Jake ngaa ila Piyar key-kula te

1 Dɔ ndɔe teenn, tɔku mbayje Erɔde unn kutu dda ne ke maji ang ke
mare dewje ke Egilisi te.
2 Nare ń-tɔl Jake ngokɔn Jan ke tɔku kiya.
3 Toke noo to ne ke ń-dda le unn koko are Jiipije a, nare duwa Piyar bbay.
Kare ke duwa ne Piyar le to kare ke Jiipije aw ddaje kusu mapa ke ń-dda
ke um ang.
4 Erɔde le are duwae ngaa dilae key-kula te. Ninyae ji mbambaje te dɔku
gire misan ke ń-kayn horode sɔ sɔ kare ta ń-ngemeje. Neje kare kusu pake
ndayn bba ta gange sariya dɔe te kem dewje te.
5 Piyar ee key kula te, a nje-me-kunnje aw dujuje Lubba til ke kare wɔju
dɔe.

Anji le Ebbe-dewje ɔru Piyar key-kula te

6 Me til te ke lo-kare a, Erɔde a ta gange sariya dɔ Piyar te le a, Piyar
le aw tibbi horo mbambaje te joo. Ń-tɔe ke kula njamji joo ngaa mare
mbambaje aw ngemje ta key le tɔ.
7 A ta koo a, mare anji le Ebbe-dewje unda lo tee ngaa me key-kula le
ndoko. Anji le ɔru kar Piyar are ndol ngaa pa na: «In taar njange.» Kula
njamjije ke jia te le gaynje nangê.
8 Anji le pa are na: «Uwa bberi ke endaar-kuwa-bber lei bbo ula ne-gɔl
lei.» Piyar le dda toke baann. Anji le pa bbay na: «Ula kubbu-kul lei bbo
unn gom!»
9 Piyar tee me key-kula te le oso goe te. Neje to ne ke anji le aw dda le
to ne ke tɔkɔrɔ ang, mba noo to ni a naw ń-ni.
10 Ń-ndayje lo ke dɔngɔr, ke ye ke joo ke mbambaje aw ngemje a, ń-teeje
ta key te ke ń-dda ke nare. To ta key ke daw dande ne ke me bbe te le.
Ta-key le teyn ke dɔe baa nɔde te. Toke ń-teeje ddaka ngaa dunnje mare
ddew a, kem naa te neenn njaa anji le tusu Piyar inyae.
11 Yeen ngaa Piyar gere rɔe ngaa pa na: «Bbasine m-gere ngaa. Tɔkɔrɔ
njaa, Ebbe-dewje ula anji are ɔrum me ji Erɔde te ddem, me ne te ke maji
ang ke Jiipije ndikije ta dda sem ddem.»
12 Toke ń-gere gel ne le a, naw key le Mari kɔn Janji. Jan le daw ń-bbare
na Marke tɔ. Keteenn, nje-me-kunnje mbɔnje naa banya banya aw dujuje
Lubba.
13 Toke piyar unda ta-ndoko a, mare nje-kula ke dene ke ria na Rode
ddee mba koo.
14 Ń-gere ndu Piyar le ngaa rɔe neele nya, a nɔru ta-ndoko le ang a ń-tel
ke ngɔru nande key ta kaw pa to Piyar a ar ta-ndoko teenn.
15 Ń-paje dareje na: «Ayn wooy wa?» A Rode le tel pa bbay ang na:
«Tɔkɔrɔ njaa nee teenn!» Dilaeje te na: «Yeenn a, anji laa ann.»
16 Piyar unda ta-ndoko bbay bbay ngaa kake ń-ddeeje dɔruje ta-ndoko a,
Piyar a ar neenn a, tar ikide sel.
17 Ń-dda jia narede kare dewje rɔde ngaa nɔru gel ddew ke Ebbe-dewje
ɔre ne me key-kula te. Ta kutu ne dɔ tar laa a, ń-pa na: «Awje e-paje tar

neenn areje Jake, ke kese nje-me-kunnje.» Goe te a, nɔtu ngaa nunn ddew naw ke mare lo te dang.
18 Lo are a, mbambaje le jɔkuje rɔde nya ngaa ń-paje na ddi a inga Piyar wa?
19 Erɔde are daw ń-sange, a dingae ang. Ń-nduju tar nje-ngemje ta Piyar le a, nunn ndu kare ń-tɔlde. Goe te a, Piyar le in Jude aw Sejare. Ń-dda ndɔ ten keteenn.

Tar yo le Erɔde Agiripa

20 Erɔde ee ke tar ke dewje ke bbe te ke Tir ddem dewje ke bbe te ke Sidɔn ddem. Nje ke Tir ke nje ke Sidɔn le ooje ta naa ta ddee nɔe te. Ń-gɔlje tar ke Balasetusu ke to nje-ngem neje le tɔku mbayje dare noso gode te. Ń-ndikije kare ddekeke to horode te, mba ne-kusaje lede inje nange te le tɔku mbayje le bba aw ddee nange te lede.
21 Ndɔe ke dɔju le ase a, Erɔde ula kubbu tɔku-mbay laa aw isi ngende-mbay te laa ngaa pa tar arede kem dewje te tɔyn.
22 Dewje uruje ekii na: «Tar ke ta Lubba te a neenn bbo tar ke ta dew te ang.»
23 A kare teenn njaa, anji le Ebbe-dewje unda Erɔde, mba nare dewje ɔsu gaje turu Lubba te. Yeenn, a koreje ɔenje ngaa noy.
24 A tar le Lubba nja ke kete kete ngaa aw taa lo.
25 Toke Barnabase de ke Sɔl ń-tungaje kula lede Jurusalam ngaa daw ń-telje a, dawje ke Jan ke daw ń-bbare na Marke.

13

Ndil-me-nda mbere Barnabase de ke Sɔl

1 Nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke nje-ne-tɔjuje eeje me Egilisi te ke Antiyose. Ride na: Barnabase, Simeyɔn ke daw ń-bbare na Dew-ndul, Lusiyusu ke to dew ke bbe te ke Sirene, Manayen ke de ke Erɔde ke ɔn bbe ke Galile ń-tɔkuje naa te, ke Sɔl.
2 Mare ndɔ ń-mbɔnje naa mba polo Ebbe-dewje ngaa ń-mbeteje ne-kusa a, Ndil-me-nda pa na: «Undaje Barnabase de ke Sɔl dang mba kula ke m-bbarde mbae.»
3 Yeenn a, goe te ke ń-mbeteje ne-kusa, ngaa ń-dujuje Lubba a, dilaje jide dɔde te ngaa dinyade dare dɔtuje.

Barnabase de ke Sɔl dawje Sipere

4 Ndil-me-nda ula Barnabase de ke Sɔl are daw dawje ke bbe te ke Selisi, ngaa dunnje to keteenn ta kaw er ke dɔ dere-maann te ke Sipere.
5 Toke ń-teeje bbe te ke Salamine a, ń-paje tar le Lubba dare dewje me key mbɔń-naa te le Jiipije. Jań-Marke ee teenn mba kumade.
6 Goe te ke ń-tɔyje dɔ-dere maann te le tɔyn ngaa ń-teeje bbe te ke Papose a, dingaje mare Jiipi ke to nje-kuma ke to nje-kila mber-tar ngem. Ria na Bar-Jeju.
7 Ń-to dew ke ee mbɔr Sergiyusu Polusu te ke to nje-kɔn nange le. Sergiyusu Polusu le to dew ke gere ne nya, nula ń-bbar Barnabase de ke Sɔl, mba bbo koo tar le Lubba ddae.
8 A Elimase (Daw ń-bbar nje-kuma ke ndɔn tar le gerekeje to Elimase) ndiki ta kɔku ddew Barnabase de ke Sɔl le, ngaa ń-dda tɔyn kare nje-kɔń-bbe le oo mee te ang.
9 Yeenn a, Ndil-me-nda ddusu Sɔl ke daw ń-bbare na Pɔl tɔ ngaa aa Elimase le,

10 ngaa pa nare na: «Ei, nje-ngem, nje-kula dewje naa te, ngonn le Esu,
ei ke e-ndiki ne ke gate gate ang, ndɔ ke dda bba a kunda gange turu ddew
neje ke ndɔju ke Ebbe-dewje mɔse wa?
11 Bbasine neenn njaa Ebbe-dewje a kundai, kemi a tɔ. A koo lo ang ngaa
mba mare kare.»
Kare teenn njaa keme il biriri, lo ndul dɔe te, nila ke lo kara baa naw
ń-sange dew kare ila kake jia te.
12 Toke nje-kɔń-nange le oo nejeenn baann a, oo mee te ke Lubba mba
ne-tɔje ke dɔ Ebbe-dewje te le gange singae.

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te Antiyose nange te ke Pisidi

13 Pɔl de ke nje-buwa-njaje laa dunnje to bbe te ke Papose ngaa ń-teeje
bbe te ke Perje dɔ nange te ke Pampili. A Jan tusude inyade keteenn tel
bbe te ke Jurusalam.
14 Pɔl de ke nje-buwa-njaje laa le dinje bbe te Perje le dawje bbe te ke
Antiyose dɔ nange Pisidi te. Mare ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije daw dandeje key-
mbɔń-naa te le Jiipije ngaa disije nangê.
15 Goe te ke ń-tura maketuru me maketuru ndu te, ke me maketuru te
le nje-kilaje mber-tar le Lubba a, nje-kɔnje dɔ key-mbɔń-naa le Jiipije le
are ń-pa darede na: «Ngakɔnjeje, bbo eeje ke mare tar ta pa kare dewje
neenn kare arede singa a, e-paje.»
16 Pɔl in taar, dda jia arede ngaa pa na: «Seɛ ngann Ijarayelje, ke esee
dewje ke aw bbeelje Lubba, ooje tar neenn.
17 Lubba le dewje ke Ijarayelje mbere kajeje ngaa dda are gelde banya
bbalje te ke disije ne nange te ke Ejipite. Goe te a, ń-tee ke de ke ddang
nange te ke Ejipite te le ddew singa mɔngu te laa.
18 Ń-gemde ngɔsi ke bbal dɔsɔ me kɔr te
19 Goe te ke ń-tɔl gel dewje siri nange te ke Kanaa a, nare nange le gel
dewjeenn le ddee to le kajeje.
20 Go nejeenn tɔyn ew ase ne ke bbal kɔr sɔ ke dɔmi. Goe te a, nare
nje-gangeje sariya ddeeje to tɔku-mbay dɔ kajeje te ndereng tee ndɔ te le
Samuwel ke to nje-kila mber-tar le Lubba.
21 Goe te a, kajeje le dujuje kare Lubba unda mare tɔku mbayje dɔde
ngaa Lubba arede Sawul ke to ngonn le Kise, dew ke gel Benjamen te.
Sawul le ɔn bbe bbal dɔsɔ.
22 « Goe te ke Lubba ɔru tɔku-mbay dɔ Sawul te a, nare Dabbiti ddee to
tɔku-mbay lede. Lubba pa tar le Dabbiti le na: ‹Minga Dabbiti ngonn le
Jese. Ń-to dew ke mem ndike. Ne a na dda neje tɔyn ke mem ndiki.›
23 Nje ke gel Dabbiti te a uju Jeju ke to Nje-kaji dewje ke Ijarayel ddew
kara baa ke ndu ke Lubba unn.
24 Kete bba kare Jeju unn kutu kula laa a, Jań-Batise ila mber-tar batem
turu ddew are ngann Ijarayelje tɔyn.
25 Kare ke kula le Jań-Batise a ta kunda ngange a, naw ń-pa na: ‹Ejeje to
m-to na wa? M-to dew ke aw e-ngebbeje le ang. Ooje, mare dew ke mase
tutu kula endaar ne-gɔl laa ang aw ddee gɔm teenn.›
26 Ngakɔmje, sese ke gel Abaraham te, ke esee keseje ke aw e-bbeelje
Lubba, maji kare e-gereje to Lubba ula ke tar kaji neenn wɔju dɔje.
27 Nje ke bbe te ke Jurusalam, ke tɔku-mbayje lede gereje Jeju ang. Ń-
gereje me tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje ngaa daw ń-turaje tare
ke ndɔ kuwa-rɔ kara kara tɔyn le ang. Ń-ddaje ne ke nje-kilaje mber-tar
paje le. Yeenn a, ń-gangeje sariya yo dɔ Jeju te.

28 Dingaje mare ne mba kunda ne tar dɔe te kare ɲ̂-tɔle ang ngaa ɲ̂-dujuje
Pilate kare are ɲ̂-tɔle.
29 Ɲ-ddaje ne tɔyn ddew kara baa ke tar ke ɲ̂-pa dɔe te me maketuru te
ngaa dɔru ninne kake-dese te dila me buwa-yo te.
30 A Lubba are nin horo nje-yoje te,
31 ngaa ɲ̂-tɔju rɔe ndɔ banya nare dewje ke inje saa nange te ke Galile
danneje ndereng bbe te ke Jurusalam. Dede le ngaa bbasine ɲ̂-ddeeje to
nje-tar-najije laa nɔ dewje te ke Ijarayel.
32 Jeje kara, jila mber-tar neenn jarese tɔ. Tar ke maji ke Lubba unn
ndue wɔju dɔe are kajeje le,
33 Lubba dda are Tar ke maji le ddee to ne ke tɔkɔrɔ horoje jee ngannde
te ddew kin te ke nare Jeju in horo nje-yoje te, ddew kara baa toke ɲ̂-dda
tare me maketuru te le Sɔm 2 na:
‹E-to ngonnum,
ema a muji bbokone.›*
34 «Lubba are nin horo nje-yoje te mba kare da-rɔe tel aw ndum buwa
te ang ngaa. Mba ne njaa ɲ̂-pa na: ‹Ma karese neje ke tɔkɔrɔ ke munn
ndum ta kare Dabbiti.›
35 Mba yeenn a, ɲ̂-pa tare me maketuru te le Lubba tɔ na: ‹A kinya da-rɔ
dew lei ke gate gate kare tuju ang.›
36 «A goe te ke Dabbiti le dda kula ke me Lubba ndiki dɔ ndɔ te laa tɔyn
tunga a, noy, ɲ̂-dubbe mbɔr kaejedede te ngaa da-rɔe tuju.
37 A da-rɔ Jeju tuju me buwa-yo te ang, Lubba are nin horo nje-yoje te.
38 Yeenn a, ngakɔmje, maji kare e-gereje to ddew te le Jeju le bba daw
ɲ̂-pa darese to Lubba a kɔru tar majang lese. Ndu le Moyije ase dda kare
dew ddee gate gate kem Lubba te ang.
39 Are, ddew te le Jeju bba dew ke oo mee te saa a, a ddee to dew ke gate
gate.
40 Yeenn a, aaje rɔse mba ne ke ɲ̂-dda tare me maketuru le nje-kilaje
mber-tar le Lubba neenn a ddase. Tare le na:
41 ‹Ooje! See nje-dabbe dewje,
areje bbeel ddase bbo e-gotoje ke ddang,
mba ma dda mare ne ndɔ ke isije ne kem baa,
bbo dew ɔru gel ne le arese a,
a ndikije te ang.›†»
42 Kare te ke Pɔl de ke Barnabase daw ɲ̂-teeje ke ddaka a, dewje le
dujujede kare ndɔ-kuwa-rɔ ke guku a, ɲ̂-telje dɔ tar teenn le bbay.
43 Toke dewje ke mbɔnje naa le sarenje naa a, mare Jiipije nya, ke dewje
ke toje to Jiipije ang ke aw poloje Lubba unnje go Pɔl de ke Barnabase. Pɔl
de ke Barnabase ɲ̂-paje tar darede ngaa ɲ̂-ndejede kare ɲ̂-naynje ke ndɔ
tɔyn ddew me-maji te ke Lubba dda ke de.

Pɔl de ke Barnabase turuje kemde ke rɔ dewje ke toje to Jiipije ang

44 Ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije ke goe te a, dewje ke me bbe te ke Antiyose ke to
nange te ke Pisidi le mbɔnje naa banya banya mba koo tar le Ebbe-dewje.
45 Toke Jiipije ooje dewje ke banya banya le a, me ddade. Ɲ-paje tar ke
tila kem tar le Pɔl ngaa ɲ̂-tajeje.
46 Pɔl de ke Barnabase ɲ̂-paje tar ke bbeel ang darede na: ‹‹Sese a, a
toje to dɔngɔr dewje ke jaa pa tar le Lubba neenn karese. A, e-mbeteje tar
le ngaa sese njaa e-telje ooje rɔse to dewje ke aseje ta kinga tebbe ke ke

* **13:33 13.33** Sɔm 2.7 † **13:41 13.41** Abakuku 1.5

ndɔ ke ndɔ ang. Yeenn a, ɲ̂-turu kemje ke rɔ dewje te ke toje to Jiipije ang
ngaa.
47 Mba, ndu ke jinga ta Ebbe-dewje te njaa na:
‹Mundai kare e-ndoko horo kese gel-dewje te,
kare ta aw ke tar kaji neenn kɔyn nange te tɔyn.›‡ ››
48 Toke dewje ke toje to Jiipije ang ooje tar le a, rɔde neelde nya ngaa
dɔsuje gaji tar le Ebbe-dewje. Dewje ke Lubba mberede kare dingaje kaji
ke ke ndɔ ke ndɔ ddeeje to nje-me-kunnje.
49 Tar le Ebbe-dewje taa dɔ nange ke Pisidi le tɔyn.
50 A Jiipije ɔsuje kutu deneje ke isije lo te ke bo ngaa aw bbeelje
Lubba ddem, ɔsuje kutu nje-kɔn̂-bbeje ddem are dinje ɲ̂-ddaje Pɔl de ke
Barnabase maji ang ngaa ɲ̂-tubbade dɔ nange te lede le.
51 Pɔl de ke Barnabase le tundaje bum ke gɔlde arede§, ngaa dawje bbe
te ke Ikɔniyɔm.
52 A nje-njaje go Ebbe-dewje te ke naynje bbe te ke Antiyose eeje ke koko
nya ddem, Ńdil-me-nda ddusude ddem.

14

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te ke Ikoniyɔm

1 Pɔl de ke Barnabase ɲ̂-teeje me bbe te ke Ikoniyɔm a, dandeje me key-
mbɔn̂-naa te le Jiipije. Ń-tɔjuje tar are Jiipije, ke dewje nya ke toje to Jiipije
ang ooje mede te.
2 A Jiipije ke mbeteje ta koo mede te le aw tulaje dewje ke toje to Jiipije
ang kare dejeje keje ke maji ang dɔ Pɔl de ke Barnabase te.
3 Dɔ neje teenn tɔyn, Pɔl de ke Barnabase ɲ̂-naynje bbe te ke Ikoniyɔm
le gode ew. Ń-paje tar le Ebbe-dewje ke bbeel ang. Ebbe-dewje le tɔju to
tar me-maji laa le to ne ke tɔkɔrɔ ddew ne-mɔrije te, ke neje te ke dum dɔ
koo ke nare ɲ̂-ddaje.
4 Dewje ke me bbe te le kaynje horo naa joo. Mareje unnje go Jiipije, a
mareje unnje go nje-kayn-kulaje le.
5 Jiipije ke tɔku-mbayje lede ddem, dewje ke toje to Jiipije ang ddem,
ɲ̂-ndikije ta dda Pɔl de ke Barnabase maji ang ddem, ta tilade ke er tɔlde
ddem.
6 Toke Pɔl de ke Barnabase dooje tare a, daw diyaje rɔde me bbeje te ke
Likawoni, Listere, ke Derbe, ke loje te ke mbɔr bbeje teenn.
7 Loje teenn, ɲ̂-tɔjuje Tar ke maji dewje tɔ.

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te ke Listere

8 Me bbe te ke Listere, mare dingaw ke duje to nje-gɔl-goto ke ase kar
taar ang ddem ase nja ang ddem isi nangê.
9 Mare ndɔ naw noo tar ke Pɔl aw pa. A Pɔl aae a, gere to koo me te laa
ase dda kare rɔe ddee maji.
10 Pɔl le pa ke singa na: «In taar ar njarara dɔ gɔli te!» Dew le in taar
bbate ngaa unn kutu nja.
11 Toke dewje ooje ne ke Pɔl dda le a, duruje ekii ke ndɔn tar Likawoni
na: «Ooje, lubbaje ddaje rɔde to dewje ngaa teeje horoje te.»
12 Ń-bbarje Barnabase to Juse ngaa ɲ̂-bbarje Pɔl to Ermese*, mba ne a
naw ɲ̂-pa tar.

‡ **13:47 13.47** Ejayi 49.6 § **13:51 13.51** Ne-dda lede le tɔju mare ne horo Jiipije te * **14:12 14.12** Juse de ke Ermese toje to ri lubbaje le dewje ke Gereke.

13 Key-polo Juse le to ta bbe te le njaa. A nje-polo Juse le ddee ke ngann
mangeje ke ń-dda neje ke kura rɔde te ta bbe te le. Ne ke dewje ke banya
banya ń-ndikije ta kare to ne-polo nje-kayn-kulaje le.
14 Toke Pɔl de ke Barnabase dooje tar le a, ń-tirje kubbuje ke rɔde te,
dɔtuje ke ngɔru dawje ke rɔ dewje te ke banya banya le ngaa ń-paje ke
singa na:
15 «Mbata ddi a e-ddaje ne toke be wa? Jeje kara ń-to dewje toke lese tɔ.
Jaw ń-pa Tar ke maji jarese kare ta e-mbeteje ne ke ture goto ta aaje lo ke
rɔ Lubba te ke isi kem baa. Lubba le a dda dara, ke nange, ke ba, ke neje
tɔyn ke toje te.
16 Dɔ ndɔje te ke ndayje, Lubba inya ddew are gel dewje tɔyn ddaje ne
ke mede ndiki.
17 A ń-tɔju me-maji laa ke ndɔ tɔyn ddew ndi te, ke kande ko te ke nare
ande ke maje are ujaje. Narese ne-kusa asese ngaa nare isije ke koko.»
18 Dɔ tarje te neenn tɔyn bbo kare ne-polo Pɔl de ke Barnabase aw ddade
bbay.
19 Jiipije ke inje bbe te ke Antiyose, ke bbe te ke Ikoniyɔm ddaje are dewje
ke banya banya le unnje gode. Ń-tilaje Pɔl ke er ta tɔle ngaa ń-ndɔreje ń-
teeje saa me bbe te ke ddang, mba dɔjuje to noy.
20 A kare te ke nje-njaje go Ebbe-dewje te ddeeje gukuje dɔe a, nin taar
ń-tel nande me bbe te le. Lo are a, ne de ke Barnabase dawje bbe te ke
Derbe.

Pɔl de ke Barnabase ń-telje bbe te ke Antiyose

21 Pɔl de ke Barnabase ń-tɔjuje Tar ke maji bbe te ke Derbe. Dewje nya
ddeeje to nje-njaje go Ebbe-dewje te. Goe te a, ń-telje ke ddew ke bbe te
ke Listere, Ikoniyɔm ke Antiyose.
22 Me bbeje teenn, ń-ndejeje nje-koo me teje kare mede enge ang ddem
kare duwaje koo me te lede dare ngeng ddem. Ń-paje na: «Maji kare
ne-wunguje dang dang ingaje bba ja kandeje me bbe-kɔn te le Lubba.»
23 Me Egilisije te tɔyn ke ń-teeje te a, ń-dda mare nje-koo-me teje to
ansiyenje, ń-mbeteje ne-kusa bba ń-dujuje Lubba dɔde te ngaa dinyajede
me ji Ebbe-dewje te ke dundaje koo me te lede dɔe te le.
24 Pɔl de ke Barnabase le ń-riyaje dɔ nange ke Pisidi dosoje dɔ nange te
ke Pampili.
25 Toke ń-tɔjuje tar le Lubba me bbe te ke Perje a, dawje bbe te ke Atali.
26 Keteenn, dunnje tɔku to mba tel bbe te ke Antiyose nange Siri te. Bbe
te ke Antiyose le a nje-koo-meteje inyajede me ji Lubba te kete kare Lubba
dda kede me-maji kare ń-ddaje kula ke ń-ddaje neenn.
27 Toke Pɔl de ke Barnabase ń-teeje bbe te ke Antiyose nange Siri te a,
ń-mbɔnje nje-me-kunnje. Dɔruje gel neje tɔyn ke Lubba dda ddew te lede,
ke ddew ke Lubba ɔru ne ddew are dewje ke toje to Jiipije ang ooje mede
te tɔ.
28 Pɔl de ke Barnabase le ń-naynje rɔ nje-me-kunnje te ke bbe te ke
Antiyose le gode ew ngaji.

15

Mayn naa tar bbe te ke Antiyose wɔju dɔ tar kuja mɔtu

1 Mare dewje inje dɔ nange Jude te ddeeje bbe te ke Antiyose dɔ nange
Siri te. Ń-tɔju ne nje-koo-meteje ke Antiyose le na: «Toke ujaje mɔtuse
ddew kara baa toke ndu le Moyije pa ang a, a kaseje ta kingaje kaji ang.»

2 Pɔl de ke Barnabase ń-mbeteje ne-tɔju lede ngaa ń-maynje ke de tar.
Yeenn a, nje-koo-meteje unnje ndu kare Pɔl de ke Barnabase, ke mare
nje-koo-meteje dawje Jurusalam daw dingaje nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje
wɔju dɔ tar neenn le.
3 Egilisi ke bbe te ke Antiyose umade ke ne mba nja lede le. Ń-ndayje ke
ddew ke Penesi, ke Samari ngaa ń-paje tar le dewje ke toje to Jiipije ang
ke ooje mede te le dare nje-bbeje le. Tar le are koko nje-me-kunnje tɔyn.
4 Toke ń-teeje Jurusalam a, Egilisi, ke nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje
taajede ke rɔ-neel. Dɔruje gel neje tɔyn ke Lubba dda ddew te lede dare
dewje ke Jurusalam.

Tɔku mbɔn naa to me Egilisi te ke Jurusalam

5 Mare parijiyenje ke ooje mede te paje na: «Maji kare dewje ke toje to
Jiipije ang are duja mɔtude ta ń-njaje ke turu ndu le Moyije.»
6 Nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje mbɔnje naa ta kisa me tar le.
7 Ń-maynje naa tar dare ngeng nya ngaa Piyar in taar pa na: «Ngakɔmje,
e-gereje to Lubba bbarem horose te lew baa kare m-pa Tar ke maji mare
dewje ke toje to Jiipije ang kare dooje tar le ngaa dooje mede te.
8 Lubba ke gere me dewje tɔju to ń-taa dewje ke toje to Jiipije ang ke rɔe
te. Yeenn a, narede Ndil-me-nda ddew kara baa toke nareje tɔ.
9 Nɔru-kemde dang ke jeje ang. Lubba toko mede mba dooje mede te.
10 Baann mban a, mba ddi bba aw taje naa ke Lubba ngaa aw undaje
ne-koto ke kajeje wase jeje njaa kara jaseje ta koto ang dɔ nje-njaje go
Ebbe-dewje te wa?
11 A, ń-gereje tɔ bbay to ddew me-maji te le Ebbe-dewje Jeju a Lubba aji
ne je ddew kara baa toke najide.»
12 Dewje tɔyn ke mbɔnje naa le isije ddekeke ngaa tukaje mbide ooje ne
tar ke Barnabase de ke Pɔl daw ń-paje wɔju dɔ ne-mɔrije, ke neje ke dumje
dɔ koo ke Lubba dda ddew te lede horo dewje te ke toje to Jiipije ang le.
13 Dewje rɔde ta pa tar a, Jake pa na: «Ngakɔmje, ooje tar lem.
14 Bbasine bbay Simɔ ole meje dɔ ddew te ke Lubba mɔse kunn kutu ne
te njaa ta mbere mare dewje horo gel-dewje te ke gere Lubba ang kare
ń-ddeeje to dewje laa.
15 Tar neenn le dda me-kara ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba ke
ń-dda me maketuru te na:
16 ‹Goe te a, ma tel ddee dda key le Dabbiti ke oso.
Ma mɔse kese neje ke nayn,
ngaa ma mɔse key le kunda taar.
17 Yeenn bba kese dewje a sangeje Ebbe-dewje,
ddew kara baa toke gel-dewje tɔyn ke ri Ebbe-dewje to dɔde te.
Tar ke Ebbe-dewje pa le ann.
18 Ń-dda nare dewje gereje ne ke neje ta dda le lew baa.›*
19 Mba yeenn a, keje te lem m-ndiki kare ń-ddaje neje ke a jɔku dewje ke
toje to Jiipije ang ke unnje go Lubba neenn ang.
20 N-ddaje maketuru julaje ne jarede kare dusaje ne ke ń-polo ne kɔr ang,
mba to ne-yerew, ń-ddaje lo-to majang ang, dɔnje da ke kewn ute bba oy
ang, dusaje mese ang.
21 Mba lew baa njaa dewje aw ɔruje gel ndu le Moyiji me bbeje te kara
kara ngaa ndɔ-kuwa-rɔ a, daw ń-tura maketuru-ndu le key mbɔn naa te
le Jiipije.»

---

* **15:18 15.18** Amose 9.11-12

Dula ke maketuru dare nje-koo-meteje ke Antiyose

22 Nje-kayn-kulaje, ansiyenje, ke dewje ke Egilisi te ooje maji ta mbere
mare dewje horode te kare dawje ke Pɔl de ke Barnabase Antiyose. Dewje
ke ɲ-mberede le to Judase ke daw ɲ-bbare na Barsabase, ke Silase. Ɲ-toje
to dewje ke dewje bbeeljede.
23 Tar ke ɲ-ddaje me maketuru te darede le toke be: «Jee nje-kayn-kulaje,
ansiyenje, ke ngakɔnse ɲ-dda lapiya ngakɔnjeje ke toje to Jiipije ang ke eeje
Antiyose dɔ nange Siri, ke Silisi te.
24 Joo na mare dewje leje ke jarede ddew ang aw paje tar ke jɔkuse ngaa
tuju keje lese.
25 Mba yeenn a, jeje tɔyn njaa junn nduje mba mbere mare dewje kulade
turuje te kare ɲ-dannje Barnabase de ke Pɔl ke ɲ-ndikijede nya.
26 Ɲ-toje to dewje ke ilaje rɔde kɔrɔ mba kula le Ebbe-dewje Jeju Kiriste.
27 Yeenn a, jula Jude de ke Silase jarese kare ɲ-paje tar ke me maketuru
te le ke tade darese.
28 Ndil-me-nda ddem, jeje ddem, ɲ-ndiki ta kunda mare ne-koto dang dɔ
ne te ke to maji kare e-ddaje ang ngaa. Ne ke ta dda a neenn:
29 usaje ne ke ɲ-polo ne kɔr ang, usaje mese ang, ɔnje da ke kewn ute
bba oy ang, e-ddaje lo-to majang ang. Bbo e-ngemje rɔse ddew neje teenn
tɔyn a, to ne ke maji. N-ddase lapiya nya.»
30 Pɔl, Barnabase, Jude, ke Silase le ɔtuje awje Antiyose ngaa ɲ-mbɔnje
nje-koo-meteje darede maketuru le.
31 Ɲ-turaje maketuru le a, deeje ke koko nya mba tar ke me maketuru te
le arede singa.
32 Jude de ke Silase ke toje to nje-kilaje mber-tar le Lubba le paje tar nya
arede kare dingaje ne singa.
33 Ɲ-ddaje ndɔ ngaji a, nje-me-kunnje le inyajede ngaa dujuje kare ɲ-telje
ke me wul lɔm rɔ dewje te ke ulajede le.
34 [A, Silase oo maji ta nayn Antiyose.]
35 Pɔl de ke Barnabase ɲ-naynje Antiyose tɔ ngaa mare dewje osoje dɔde
te, ɲ-tɔjuje ne ngaa ɲ-paje Tar ke maji le Ebbe-dewje dare dewje.

Pɔl de ke Barnabase ɲ-kanyje naa

36 Goe te ngaji a, Pɔl pa are Barnabase na: «N-telje me bbeje te kara
kara ke ɲ-paje tar le Ebbe-dewje te le, jaa nje-koo-meteje joo se disije toke
baann wa?»
37 Barnabase ndiki kare Jan ke daw ɲ-bbare na Marke aw ke de tɔ.
38 A Pɔl mbete, mba Jan le tusude inyade ta kula te Pampili.
39 Tar lede aw naa te ang ngaa na na kara unn ddew laa. Barnabase ila
Jan Marke goe te ngaa dunnje to dawje Sipere.
40 A Pɔl unn Silase ilae goe te. Goe te a, nje-koo-meteje ilaje Pɔl ji Ebbe-
dewje te kare dda saa me-maji ngaa nɔtu.
41 Pɔl nday nange te ke Siri, ke Silisi, ɲ-ndeje dewje ke Egilisije te kare
duwaje dare ngeng.

16

Timote ddee to nje-buwa-nja le Pɔl de ke Silase

1 Pɔl tee bbe te ke Derbe, ke Listere. Mare nje-nja go Jeju te ke ria na
Timote ee me bbe teenn le. Kɔenje to Jiipi ngaa oo mee te, a bɔeje to
Gereke.
2 Nje-koo-meteje ke Listere, ke Ikoniyɔm paje tar le Timote le maji nya.

3 Pɔl ndiki ta kaw saa. Yeenn a, nuja ganja wɔju dɔ Jiipije ke isije loje
teenn le, mba ń-gereje tɔyn to bɔ Timoteje to Gereke.
4 Me bbeje te ke Pɔl de ke Silase ń-teeje te a, ń-ndajije nduje ke nje-kayn-
kulaje, ke ansiyenje ke Jurusalam unnje le dare dewje. Ń-walde nya kare
ń-ddaje ne ke turu nduje le.
5 Egilisije aw sangeje ddew me-kunn te ngaa ke ndɔ kara kara kɔr nje-
koo-meteje aw ke kete kete.

Lubba bbar Pɔl kare aw Masedowann

6 Pɔl de ke Silase ń-ndayje nangeje te ke Piriji, ke Galati, mba Ndil-me-
nda ɔkude ddew kare ń-tɔjuje tar le Lubba nange te ke Aji.
7 Toke ń-teeje ngange nange te ke Miji a, ń-sangeje ddew ta tee nange te
ke Bitini, a Ndil le Jeju ɔkude ddew.
8 Ń-ndayje nange te ke Miji ngaa ń-teeje bbe te ke Torowase.
9 Pɔl oo mare ne toke le nijeenn mare til te. Noo mare dew ke
Masedowann ke ar taar aw duje na: «E-ddee nange te ke Masedowann
umaje!»
10 Go ne te ke Pɔl oo toke mare le ni le a, kare teenn njaa ń-sange ddew
ta kaw Masedowann le mba ń-gere to Lubba bbarje kare jaw ń-pa Tar ke
maji Masedowann le.

Lidi oo mee te bbe te ke Pilipi

11 Toke junn to Torowase a, jaw njarara dɔ dere te ke Samotarase. Ndɔ
kara goe te a, ń-tee bbe te ke Neyapolise.
12 Jin teenn ń-tee bbe te ke Pilipi ke to tɔku bbe ke Masedowann ke dewje
ke Rɔm a ɔnje dɔe. N-dda ndɔ ngaji Pilipi le.
13 Ke mare ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije, ń-tee me bbe te le jaw kare maann te
mba jeje to lo-duju Lubba le Jiipije a to keteenn. Jisi nangê ngaa ń-pa tar
jare deneje ke mbɔnje naa lo teenn le.
14 Mare dene le kara to dew ke bbe te ke Tiyatir, ria na Lidi. Ń-to nje-
labbe kubbu ke kase ke nare ngeng ngaa naw ń-bbeel Lubba. Noo tarje ke
jaw ń-pa ngaa Ebbe-dewje unda mee are ń-tuka mbia noo ne tarje ke Pɔl
aw pa.
15 Toke Lidi le de ke nje ke key laa dingaje batem a, ń-bbarje ngaa ń-pa
nareje na: «Bbo ooje to moo mem te tɔkɔrɔ ke Ebbe-dewje njaa a, e-ddeeje
e-toje key lem.» Numa keje nya kare ń-ndiki bbar ke ń-bbarje le.

Dila Pɔl de ke Silase key kula te

16 Mare ndɔ jaw ke lo-duju Lubba te a, mare ngonn mande ke to nje-kula
le mare dew tee ingaje. Ndil ne-ndɔn isi dɔ ngonn mande te le. Ne-ndɔn
laa le dda are ebbejedede ingaje ne ne nya.
17 Nunn goje ngaa naw nuru ekii na: «Dewje neenn toje to nje-kulaje le
Lubba ke isi ddutu dara te. Daw ń-tɔjujese ddew kinga kaji.»
18 Ń-tel dɔ tar teenn le ndɔ banya nya. Ase ang boy a, Pɔl turu rɔe ngaa
pa are ndil le na: «Ke ri Jeju Kiriste, munn ndu mari kare e-tee me ngonn
ke dene te neenn ke ddang!» Kare teenn njaa ndil le unda lo tee.
19 Toke ebbejedede ooje to ne-kinga nare lede le goto ngaa a, duwaje Pɔl
de ke Silase dawje ke de nata nɔ nje-kɔń-bbeje te.
20 Dawje ke de nɔ nje-gangeje sariya te ke toje to dewje ke Rɔm ngaa,
ń-paje na: «Dewje neenn ilaje tar me bbe te leje. Ń-toje to Jiipije.

21 Daw ń-tɔjuje ne-ji bbe ke jeje ke ń-to ngann nje-bbeje ke Rɔm jee ke
ddew ta ndiki te ang ddem ta ń-nja goe te ang ddem.»
22 Dewje ke banya banya inje uruje dɔ Pɔl de ke Silase te ngaa nje-gangeje
sariya le are ń-tɔru kubbu le Pɔl de ke Silase. Dunnje ndu dare ń-tundade
ke ndey.
23 Goe te ke ń-tundade nya a, dare dilade key-kula te ngaa dunnje ndu
dare nje-ngemje ta key kula kare ngemjede ke maje.
24 Toke nje-ngemje ta key kula le inga ndu ke darede le a, dilaje Pɔl de
ke Silase le suran key-kula te ngaa dilade poro.
25 Lo mɔngu nyenene a, Pɔl de ke Silase daw ń-dujuje Lubba ngaa daw
dɔsuje pa ń-walje ne Lubba ngaa kese dewje ke duwade le aw ooje ndude.
26 A ta koo a, nange yeke ke singa are gɔl-key-kula ke dungu nangê le
yeke. Kare teenn njaa ta keyje tɔyn teynje ngaa kula njamjije ke ń-tɔ ne
dewje tɔyn ke duwade le tɔruje.
27 Nje-ngem ta key kula le ndol a, oo ta keyje ke toje take baa le. Noo to
dewje ke duwade le aynje ngaa nunn tɔku kiya laa ta tɔl ne rɔe.
28 A Pɔl uru ekii ke singa na: «E-tɔl rɔi ang, jee neenn tɔyn.»
29 Nje-ngem ta key kula le duju puru ta koo ne lo ngaa ande me key-kula
te le ke tɔke. Noso kɔ gɔl Pɔl de ke Silase te naw nisa.
30 Goe te a, nje-ngem ta key-kula le are Pɔl de ke Silase ń-teeje ddaka
ngaa dujude na: «Ebbemjedede ddi a ma dda bba ma kinga kaji wa?»
31 Ñ-paje dare na: «Oo mei te ke Ebbe-dewje Jeju a, a kinga kaji, ei ddem
nje ke key lei ddem.»
32 Pɔl de ke Silase le ń-paje tar le Ebbe-dewje dare nje-ngem ta key kula
le ddem dare dewje tɔyn ke eeje me key te laa ddem.
33 Me til teenn njaa, nje-ngem ta key kula le aw ke de aw toko doje lede.
Ngaji goe te a, ń-ddaeje batem ke nje ke key laa.
34 Goe te a, naw ke Pɔl de ke Silase key laa. Narede ne-kusa ngaa ń-dda
rɔ-neel ke nje-nujuje laa mba noo mee te ke Lubba.
35 Lo are a, tɔku nje-gangeje sariya ulaje pajaje lede rɔ nje-ngem ta key
kula te le na: «Inya dewje neenn are ɔtuje!»
36 Nje-ngem ta key-kula le ndaji tar le are Pɔl na: «Nje-gangeje sariya
ulajeje kare minyase. Yeenn a, e-teeje ta awje ke lapiya.»
37 A Pɔl pa arede na: «Ñ-gange sariya dɔje te ang a, ń-tundaje kem dewje
ngaa dilaje key kula te jeje ke ń-to ngann nje-bbeje ke Rɔm tɔ. A bbasine, ń-
ndikije ta kɔruje lo kiyae te wa? Baann ang, maji kare dede njaa ń-ddeeje
dɔrujeje.»
38 Pajaje le aw ndajije tar le are nje-gangeje sariya le. Bbeel ddade mba
dooje na Pɔl de ke Silase ń-toje to ngann nje-bbeje ke Rɔm.
39 Yeenn a, nje-gangeje sariya le ddeeje uwaje gɔl Pɔl de ke Silase. Goe
te a, dɔrude key kula te ngaa ń-paje darede ta kare dɔtuje me bbe te le.
40 Toke Pɔl de ke Silase ń-teeje key kula te le a, daw dingaje Lidi, dooje
nje-koo-meteje, ń-ndejedeje ngaa dɔtuje.

17

Pɔl de ke Silase dawje Tesalonike

1 Pɔl de ke Silase ń-ndayje ke ddew ke bbe te ke Ampipolise, ke Apoloni,
ngaa ń-teeje bbe te ke Tesalonike, lo ke mare key-mbɔń-naa le Jiipije to te.

2 Pɔl aw rɔ Jiipije te toke naw ń-dda ke ndɔ tɔyn. Ń-mayn tar ke de dɔ
maketuru te le Lubba me ndɔ-kuwa-rɔ te muta.
3 Nɔru gele narede ngaa ń-tɔjude to maketuru le Lubba pa na Mesi a koo
ndoo, ngaa na kin horo nje-yojeje te. Ń-pa na: «Jeju ke maw m-pa tar laa
marese neenn le to Mesi le.»
4 Mare Jiipije le ndikije tar te le ngaa unnje go Pɔl de ke Silase. Gerekeje
nya ke aw poloje Lubba, ke mare deneje ke isije lo te ke bo ddaje toke
baann tɔ.
5 A Jiipije ke me ddade mbɔnje dewje ke toje to nje-dɔ-gotoje ke aw njaje
go ddew te baa, dɔsuje kutu dewje ke banya ngaa ń-yekeje lo dare ddekeke
goto me bbe te.
6 Toke dingaje Pɔl de ke Silase le ang a, duwa Jasɔn ke mare nje-koo-
meteje daw ke de nɔ nje-kɔń-bbeje te ngaa ń-paje ke taar na: «Dewje
neenn tujuje lo tɔyn, a bbasine ń-teeje neenn ngaa.
7 Jasɔn a ngemde rɔe te. Ne ke ndu le tɔku-mbay Sejar mbete a dewje
neenn le tɔyn aw ddaje. Ń-paje na mare tɔku-mbay ke dang to, ria na
Jeju.»
8 Tarje neenn le oso wur dewje ke banya banya ddem nje-kɔń-bbeje
ddem.
9 Duwaje Jasɔn, ke nje-koo-meteje le dare ukaje tɔku nare bba dinyade.

Pɔl de ke Silase Bere

10 Toke lo ndul a, nje-koo-meteje are Pɔl de ke Silase dawje bbe te ke
Bere. Ń-teeje a, dawje key-mbɔń-naa te le Jiipije.
11 Keje le Jiipije ke Bere maji uta keje le nje ke Tesalonike are ń-taaje tar
lede le ke ngɔru baa. Ndɔ kara kara daw disaje me maketuru le Lubba ta
gere se tar ke Pɔl aw pa le to ke dɔgɔle njaa wa?
12 Dewje nya horode te ooje mede te. Dene Gerekeje ke toje to dewje ke
bo, ke mare dingawje nya ooje mede te tɔ.
13 Toke Jiipije ke Tesalonike ooje na Pɔl aw tɔju tar le Lubba Bere tɔ a,
ń-ddeeje ta yeke lo ngaa ta kɔsu kutu dewje ke banya banya le.
14 Njange njange baa a nje-koo-meteje are Pɔl unn ddew er ke ta tɔku ba
te, a Silase de ke Timote ń-naynje teenn.
15 Dewje ke dannje Pɔl le awje ndereng teeje Atenn bba telje. Kare telde
a, Pɔl ulade kare Silase de ke Timote dawje njange dingaeje Atenn le.

Pɔl pa tar are dewje ke bbe te ke Atenn

16 Wur Pɔl a ta ti kare te ke naw ń-gebbe ne Silase de ke Timote mba
kɔrje ddusu me bbe ke Atenn le.
17 Naw ń-pa tar ke Jiipije, ke dewje ke aw poloje Lubba me key-mbɔń-
naa te le Jiipije. A kese ndɔje a, naw ń-pa tar nata ke kese dewje ke naw
ningade ke ndɔ tɔyn.
18 Mare nje-ne-gereje ke daw ń-bbarde na Epikuriyenje, ke Isitiyisiyenje
njaa kara ddeeje aw paje saa tar tɔ. Mareje paje na: «Tar ddi njaa nje-
kunda bula neenn ndiki ta pa wa?» A mareje paje na: «A du ang na to
mare nje-kila-mber tar le mare lubbaje ke dang.» Mba Pɔl aw tɔju tar le
Jeju te, ke le nje-yoje te ke a kinje.
19 Duwaje Pɔl dawje saa Ayeropaje* ngaa ń-dujeje na: «Ja kase gere ne-
tɔju ke siki ke aw tɔju neenn wa?
20 Mba tar ke joo kete ang a aw pa neenn are ń-ndiki ta gere gele.»
21 Nje-bbeje, ke nje-mbaje ke Atenn ndikije nya ta pa tar ne ke siki wase
ta koo ne ke siki ke tee bbe te.

22 Yeenn a, Pɔl ar taar dann dewje te ke Ayeropaje le ngaa pa na: «Dewje
ke Atenn, moose a, e-toje to dewje ke eeje ke bbo nya ta polo lubbaje.
23 Mba m-nja me bbe te lese a, moo lubbaje ke aw polojede. A m-tee dɔ
mare baann te ke ɲ̂-dda maketruru te na: ‹Bann le mare lubba ke ɲ̂-gere
ang.› Maji, ne ke aw poloje a e-gereje ang le a m-ddee maw mila mbere
marese neenn.
24 Lubba ke nje-dda dara, ke nange, ke neje tɔyn ke toje te, ne ke ɲ̂-to
nje-dara, ke nange le ɲ̂-to key-polo-lubbaje te ke dew dda ke jia ang.
25 Ɲ-ndiki ta kare dew are ne mba kumae ne toke le dew ke aw ndiki
mare ne ji dew te ang, ne a nare dewje tebbe, kewn, ke kese neje.
26 Dew kara baa njaa ɲ̂-dda ne dewje tɔyn nare disije dɔ nange te tɔyn.
Nɔju ngange nange lede kara kara kare disije te ngaa nɔju dɔ kare neje
narede.
27 Ɲ-ddaa baann bba kare dewje sangaeje. Toke ɲ̂-mamje lo a, a du ang
da kaseje ta kingaeje. A bbo ta koo a, jeje kara kara tɔyn Lubba ee ke je
ngɔsi baa.
28 Mba ddew te laa bba ɲ̂-to ne, jisi ke tebbe, jaw yeke rɔje. To ddew
kara baa ke tar ke nje-paje lese paje na: ‹N-to ngann le Lubba›.
29 ‹‹Tɔkɔrɔ njaa ɲ̂-toje to ngann le Lubba. Yeenn a, ja kaseje ta keje to
Lubba unda rɔ kɔr ke ɲ̂-dda ke ande, wase nare, wase er, wase mare ne
ke dew tɔl ke gusu laa wase eje to keje bba dda toke baann wa?
30 A kare ke dewje gereje tar ke tɔkɔrɔ ang bbay, Lubba oo to ne ang. A
bbasine naw ɲ̂-bbar dewje tɔyn ke isije loje te tɔyn kare ɲ̂-turu ddew lede.
31 Mba nɔju ndɔ ke na kare ɲ̂-mbere gange sariya ke gate gate dɔ dewje
te tɔyn. Nare dew le in horo nje-yoje te ta tɔju kare dewje tɔyn to ne njaa
ɲ̂-mbere.››
32 Toke dooje tar kin le nje-yoje ke Pɔl pa a, mareje kokoje ne. A mareje
paje na: «Mare ndɔ bba ja koo tar lei dɔ tar te neenn bbay.»
33 Go tar teenn le a, Pɔl inyade.
34 Dɔe teenn njaa kara mareje naynje saa ngaa ooje mede te. Denisi ke
to dew ke Ayeropaje, mare dene ke ria na Damarisi, ke mare dewje bbay
eeje horode te.

18

Pɔl aw bbe te ke Korente

1 Goe neje teenn a, Pɔl ɔtu bbe te ke Atenn aw Korente.
2 Ninga mare Jiipi ke ria na Akilase keteenn. Duje nange te ke Pɔn.
Akilase le de ke dene laa Pirisil dinje bbe te ke Itali bba ɲ̂-ddeeje, mba
Tɔku mbayje Kolode unn ndu kare Jiipije tɔyn ɔtuje me bbe te ke Rɔm. Pɔl
aw rɔ Akilas de ke Pirisil te le.
3 A kula lede, ke kula le Pɔl ke aw dda to kara baa. Kula le to kula dda
tande. Yeenn a, Pɔl le nayn rɔde te are daw ɲ̂-ddaje kula le.
4 Ke ndɔ-kuwa-rɔ kara kara tɔyn Pɔl aw pa tar nya key-mbɔɲ̂-naa te
lede ke dewje ke toje to Jiipije ddem nje ke toje to Jiipije ang ddem kare
ɲ̂-ndikije tar te laa.
5 Toke Silase de ke Timote dinje bbe te ke Masedowann ɲ̂-teeje a, Pɔl unn
rɔe tɔyn mba tɔju tar le Lubba. Ɲ-tɔju Jiipije to Jeju le njaa to Mesi.
6 A Jiipije mbeteje tar laa ngaa daw ɲ̂-tajeje. Yeenn a, Pɔl le yeke kubbu
laa ngaa pa arede na: «Mesese tel ke dɔse te, tare a kuwa dɔm ang.
Bbasine neenn ma kaw ke rɔ dewje te ke toje to Jiipije ang ngaa.»

7 Nɔtu ketenn naw rɔ mare dew te ke ria na Titusu-Jusutusu ke key laa
to mbɔr key-mbɔń̂-naa te le Jiipije. Ń-to nje-polo Lubba.
8 Kirisipusu ke to nje-kɔn dɔ key-mbɔń̂-naa le Jiipije oo mee te ke Ebbe-
dewje, ne de ke nje ke key laa tɔyn. Mare dewje ke Korente nya ooje tar
ke Pɔl tɔju le. Dooje mede te ngaa dingaje batem.
9 Mare ndɔ til te, Ebbe-dewje pa tar are Pɔl ddew ne te toke le ni na:
«E-bbeel ang, ew rɔi pa tar ang, utu tai ang.
10 Mba mee sei, dew kara a kase kuwai ta ddai ang, mba dewje lem
banya me bbe te neenn.»
11 Pɔl nayn Korente tɔju tar le Lubba bbal kara ke neyn misan.

Daw ke Pɔl nɔ tɔku-mbay Galiyɔn te

12 Bbal te ke Galiyɔn to tɔku-mbay nange te ke Akay, Jiipije ooje ta naa
mbete Pɔl. Dawje saa lo gange sariya te.
13 Ń-paje na: «Dew neenn aw dda kare dewje poloje Lubba ke ddew ke
ndu mbete.»
14 Toke Pɔl a ta pa tar a, Galiyɔn ila tar Jiipije te na: «Bbo tar neenn to
tar tɔl dew wase tar ne ke ngeng a, ma kungu tar gelse te.
15 A tar le to mayn naa tar wɔju dɔ ne-tɔju, tar rije, ke ndu lese njaa are
yeenn oose. M-ndiki gange sariya dɔ tarje te ke toke baann ang.»
16 Yeenn ngaa ń-tubbade lo gange sariya te le.
17 Dede tɔyn duwaje Sostenn ke to nje-kɔn dɔ key-mbɔń̂-naa le Jiipije le,
ń-tundaeje ta key gange sariya te le. A Galiyɔn aa lo te ang.

Pɔl tel bbe te ke Antiyose dɔ nange Siri te

18 Pɔl nayn ndɔ banya ngaji Korente bba inya nje-me-kunnje ngaa unn
to tel nange te ke Siri. Ne de ke Pirisil, ke Akilase. Kete bba ta kaw a, nare
ń-ngisa dɔe bbe te Sankere mba to ndue ke nunn.
19 Daw ń-teeje bbe te ke Epeje. Pɔl inya Pirisil de ke Akilase lo teenn
ngaa ɔtu aw key-mbɔń̂-naa te le Jiipije aw pa tar ke de.
20 Ń-dujuje Pɔl nya kare nayn ke de ndɔ banya bbay. A Pɔl mbete.
21 Na ta kinyade a, ń-ndejede na: «Toke Lubba ndiki a, ma tel rɔse te
mare ndɔ.» Goe te a, nunn to Epeje,
22 ń-tee Sejare. Goe te a, naw ń-dda lapiya nje-me-kunnje ke Jurusalam
ngaa ń-nday naw Antiyose.
23 Ń-dda ndɔ ngaji lo teenn ngaa nin nday nange Galasi, ke Piriji te nare
ndeje nje-njaje go Ebbe-dewje te tɔyn kare dingaje singa.

Apolose aw bbe te ke Epeje

24 Mare Jiipi ke ria na Apolose ke duje bbe te ke Alekejandiri ddee Epeje.
Ń-to dew ke gere pa tar ddem gere maketuru le Lubba nya ddem.
25 Ń-tɔje ddew le Ebbe-dewje toke kete are ninga singa ngaa ń-tɔju ne dɔ
Jeju te ke dɔgɔle. A batem le Jan kara baa a ń-gere.
26 Naw ń-pa tar ke bbeel ang me key-mbɔ-naa te le Jiipije. A toke Pirisil,
ke Akilase ooje tar laa le tɔyn a, bbareje ke rɔde te ngaa tɔjeje tar ke tɔkɔrɔ
wɔju dɔ ddew le Lubba.
27 Goe te a, Apolose le ndiki ta kaw nange te ke Akay are nje-me-kunnje
ndikije te saa ngaa ddaje maketuru are nje-me-kunnje ke Akay le kare
ń-taaeje ke maje. Toke ń-tee nu a, Lubba dda saa me-maji are numa nje-
me-kunnje nya.
28 Mba tar ke tae te ngeng are Jiipije ooje tar ta kila te ang. Ń-tɔju ke
maketuru le Lubba ke ddaka to Jeju njaa to Mesi.

19

Pɔl tee bbe te ke Epeje

1 Kare te ke Apolose nayn bbe te ke Korente a, Pɔl nday ke ddew ke nange
te ke Aji ke to ddingirije ngaa tee bbe te ke Epeje. Ninga mare nje-njaje go
Ebbe-dewje te lo teenn,
2 ngaa ń-dujude na: «Ndɔ ke ooje mese te le ingaje Ndil-me-nda wa?»
Dilaeje te na: «Joo ri Ndil-me-nda ndɔ kara ang.»
3 Pɔl tel dujude na: «Batem ddi a ingaje wa?» Ń-paje na: «Batem le
Jan.»
4 Pɔl ilade te na: «Jan are batem dewje ke ndikije ta turu ddew lede. Jan
le duju dewje kare ta dooje mede te ke dew ke a ddee goe te. Dew le to
Jeju.»
5 Dewje le ooje tar le ngaa ingaje batem ke ri Ebbe-dewje Jeju.
6 Pɔl ila jia dɔde te ngaa Ndil-me-nda ddee dɔde te. Ń-paje tar ke ndɔn
tar ke dang ngaa dilaje mber-tar le Lubba.
7 Kɔr dewje le tɔyn aw ngɔsi ke dɔku gire joo.
8 Me neyn te ke muta, Pɔl aw key-mbɔń-naa te le Jiipije ke ndɔ ke ndɔ
mba pa tar ke bbeel ang wɔju dɔ tar bbe-kɔn le Lubba. Ń-dda tɔyn kare
ń-ndikije te saa.
9 A me mareje ketere ngaa ń-ndikije tar te le Pɔl le ang. Dar ke kem
dewje te ke banya le njaa daw ń-paje tar wɔju dɔ ddew le Ebbe-dewje daw
ń-kokoje ne. Yeenn a, Pɔl tusude inyade a mbɔn kese nje-njaje go Ebbe-
dewje te aw ke de key-ne-ndo te le Tiranoso aw tɔjude tar le Lubba ndɔ
ke ndɔ.
10 Neenn le to toke baann ndereng bbal joo are dewje ke nange Aji te,
Jiipije, ke nje ke to Jiipije ang ooje tar le Ebbe-dewje.

Tar ne-singa ke inga ngann le Seba

11 Lubba dda tɔku ne-mɔrije ddew te le Pɔl.
12 Yeenn a bbo, dew ddee ke mbita kubbu, wase kubbu ke ɔru rɔ Pɔl ɔru
ne nje-rɔ-to a, rɔ-to le goto ddem ndilje ke maji ang kara teeje ke ddang
ddem.
13 Mare Jiipije ke aw tubbaje ndilje ke maji ang rɔ dewje te ke lo lo, aw
unnje ri Ebbe-dewje Jeju bba aw tubbaje ne ndilje le tɔ. Ń-paje na: «Ke ri
Jeju ke Pɔl aw ila mber-tar laa, e-teeje ke ddang!»
14 Seba mare Jiipi ke to tɔku nje-polo Lubba ee ke ngannje ke dingaw
siri. Nganne le naje ta dda toke baann tɔ.
15 A mare ndɔ ndil ke maji ang le ilade te na: «M-gere Jeju ngaa m-gere
Pɔl tɔ. A sese e-toje to nje ke dda wa?»
16 Dew ke ndil ke maji ang isi mee te le aal uru dɔde te, singa utade are
ń-teeje ke ddaka ke ngɔru daynje rɔde baa ke do rɔde te.
17 Nje-bbeje tɔyn ke Epeje, ke Jiipije, ke Gerekeje, ooje tar neenn le. Bbeel
ddade tɔyn are dɔsuje gaji ri Ebbe-dewje Jeju ke to ri ke bo.
18 Mare nje-me-kunnje nya ddeeje paje tar neje ke maji ang ke ń-ddaje
ke ddaka.
19 Mare nje-kumaje ke kɔrde banya unguje maketuru ne-kumanji lede
dɔ naa te ngaa roje kem dewje te tɔyn. Dewje turaje gate maketurule le a,
ase kem kande nare doro dɔmi.
20 Baann bba tar le Lubba aw ke kete kete ngaa ee ke singa mɔngu ddew
te le Ebbe-dewje.

Tɔku tar oso me bbe te ke Epeje

21 Go neje teenn a, Pɔl unn ndu ddew te le Ndil-me-nda ta kaw Jurusalam
ke ddew ke Maseduwann, ke Akay. Ń-pa na: «Toke m-tee nunn a maji kare
m-tee Rɔm tɔ.»
22 Yeenn a, nula Timote de ke Erasete ke toje to nje-buwa-kulaje laa ke
joo Maseduwann, a ne ń-nayn nange te ke Aji ndɔ ngaji bbay.

23 Dɔ ndɔe teenn njaa tɔku tar oso bbe te ke Epeje mba tar ddew le
Ebbe-dewje le.
24 Mba mare nje-dda neje ke ande ke ria na Demeturusu unn ande aw
dda ne ne ke unda rɔ key-polo-kɔr ke dene. Ri kɔr le na Artemis. Nje-kula
mareje aw ingaje nare nya ddewe te.
25 Ń-mbɔn nje-kula mareje, ke dewje ke aw ddaje mare neje dang dang
ke ande ngaa ń-pa narede na: «Namdede, e-gereje ke maje to ddew kula
te neenn a jisi ne ke maje.
26 A sese njaa ooje ke kemse ddem ooje ke mbise ddem na Pɔl mbɔn
dewje pa arede na kɔrje ke ń-ddaje ke jije to lubbaje ang are dewje banya
banya ndikije te saa. Tarje neenn taa dɔ nange ke Aji tɔyn bbo Epeje kara
baa ang.
27 Tar neenn a tuju ri kula leje kara baa ang. Key-polo-kɔr leje Artemis
ke to tɔku kɔr ke dene ke ria aw bbar nya ngaa dewje aw poleje dɔ nange
te ke Aji, ke kese loje te tɔyn le a tel to ne ang kem dewje te tɔ.»
28 Toke dewje le ooje tar le a, wungu ɔnde nya ngaa ń-paje ke taar na:
«Artemis ke Epeje bo nya!»
29 Tar le taa me bbe le tɔyn are dewje nya ɔtuje ke ngɔru awje nata.
Duwaje Gayusu de ke Aristarke ke toje to nje-buwa-njaje le Pɔl jide dawje
ke de tɔ. Ń-toje to dewje ke Maseduwann.
30 Pɔl ndiki ta kaw nɔ dewje te ke banya banya le, a nje-me-kunnje
mbeteje.
31 Mare tɔku dewje ke Aji ke toje to nje-buwa-kuraje le Pɔl kara ulaje
ndejeje Pɔl kare nila gɔle nata le ang.
32 Dɔ dewje ke banya banya le turu are mareje paje mare tar uruje ne
ekii ke taar a, mareje paje mare tar ke dang uruje ne ekii ke taar. Dewje
nya horode te gereje gel ne ke ń-mbɔnje ne naa le ang.
33 Mare dewje horo dewje te ke banya banya le ɔruje gel ne le are mare
dew ke Jiipije utaeje ke kete ke ria na Alekejandere. Alekejandere le dda
jia are dewje na ń-ndiki ta pa tar kare dewje ke banya le.
34 A toke dewje le gereje to ń-to Jiipi a, ń-paje tar ke kara baa naa te ke
taar kure ew ase ke gɔl kare joo na: «Artemis ke Epeje bo nya!»
35 Nje-kuja maketuru ke me bbe te le dda nya bba gange dewje tar te
ngaa pa na: «Dewje ke Epeje, e-gereje to Epeje to bbe ke aw ngem key-
polo Artemis ke to tɔku kɔr ke dene ddem aw ngem etaar laa ke in darâ
ddem.
36 Dew kara ase mayn tar neenn ang are maji kare isije ddekeke bbo
e-ddaje ne ke tɔke baa ang.
37 Mba dewje ke e-ddeeje ke de neenn ddaje majang ang ddem tajije kɔr
leje ke dene ang ddem.
38 A bbo Demeturuse de ke nje-kula mareje a eeje ke tar ke mare dew a,
lo dda tar, ke nje-gangeje sariya le Jiipije toje. Maji kare nje-tarje le awje
lo gange sariya te.
39 A bbo eeje ke mare tar dang bbay a, da dda tar le lo kuwa dɔ naa te
ke nje-kɔń-bbeje gereje.

40 Mba mbɔn naa ke bbokone neenn a dda kare doojeje to nje-mbeteje
ndu, mba ne ke a kunn ddew kare ń-dda mbɔn naa ke be goto.»
41 Go tar teenn le a, ń-tubba dewje le nare dɔtuje.

20

Pɔl aw nange te ke Maseduwann, ke Gerese

1 Toke tar le gayn a, Pɔl bbar nje-me-kunnje ndejede kare dingaje singa,
ń-ddade lapiya ngaa nunn ddew ke Maseduwann.
2 Goe te ke ń-nday nange ke Maseduwann ngaa ń-ndeje nje-me-kunnje
nya kare dingaje singa a, naw Gerese.
3 Ǹ-dda neyn muta keteenn. Kare te ke na ta kunn tɔku to ta kaw Siri a,
noo na Jiipije unguje tar me naa te ta ddae maji ang. Yeenn a, noo maji ta
tel ke ddew ke Maseduwann.
4 Dewje ke danneje toje to Sopatorose ke to ngonn le Pirusu ke bbe laa
Bere, Aristarke de ke Sekundusu ke bbe lede Tesalonike, Gayusu ke bbe laa
Derbe, Timote, ke Tisike de ke Toropim ke toje to dewje ke ngann bbeje te
ke Aji.
5 Dewjeenn le awje nɔje te kete aw ngebbejeje Torowase.
6 A jeje, ndɔ kusu mapa ke ń-dda ke um ang nday a, junn tɔku to Pilipi,
ń-dda ndɔ mi a, jingade Torowase. N-nayn keteenn ndɔ siri.

Pɔl ndeje dewje ke Torowase

7 Toke ń-mbɔn naa ke ndɔ-kuwa-rɔ ta kɔn muru me-kara a, Pɔl pa tar
are nje-koo me teje ndereng lo mɔngu, mba lo kare a, na ta kɔtu.
8 Lambeje toje nya me key te ke to dɔ mare te taar ke ń-mbɔn naa te.
9 Mare ngonn ke dingaw ke ria na Etike isi penetere te ngaa bbi tɔle. A
Pɔl nayn aw pa tar bbay. Bbi uta dɔe are nin me muta te le key ke to dɔ
naa te taar le noso nangê. Toke da ta kuwae ke taar a, noy mban.
10 Pɔl ddisi ke ngɔru aw rɔ ngonn ke dingaw te le, ń-ddɔm ngaa nunne
nuwae jia te ngaa pa na: «Ejeje tar ang ń-to kem baa.»
11 Goe te a, Pɔl tel aw taar. Ǹ-tete mapa ngaa nusa. Ǹ-pa tar ke dewje
ndereng ta lo-kare a, nɔtu.
12 A ń-ddee ke ngonn ke dingaw le kem baa ngaa me dewje oso nangê.

Pɔl in Torowase aw Mile

13 Junn tɔku to jɔtu kete ta kaw bbe te ke Asos. Lo teenn a ja kunn Pɔl
mba nunn ndue ta kaw engae ke gɔle.
14 Toke ningaje Asos le a, junne ngaa jaw bbe te ke Mitilenn.
15 Lo-kare a, jin teenn ke to ń-tee ngɔsi ke bbe ke Kiyo. Ndɔ kara goe te
bbay a, ń-nday ke ddew ke Samos ngaa ń-dda ndɔ joo a, ń-tee Mile.
16 Pɔl ndiki ta kar lo kara bbe te ke Epeje ang, mba ń-ndiki ta kare gɔl
kare laa nday baa nange te ke Aji ang. Ǹ-ndiki ta kaw ke ngɔru bbo ddew
to a, ta tee bbe te ke Jurusalam ndɔ kusu Pantekote te.

Pɔl ndeje ansiyenje ke Epeje bba ta kɔtu

17 Pɔl nayn Mile nu njaa a, ula bbar ansiyenje ke Egilisi te ke Epeje.
18 Toke ń-ddeeje dingaeje a, ń-pa narede na: «E-gereje ddew ke maw
m-nja ne horose te ke maje. Unn kute dɔngɔr ndɔ te ke m-tee ne horose
te nange te ke Aji.
19 M-dda ke Ebbe-dewje ke me ngonn kase, ke maanń-nɔ, dann ne-
wunguje te ke Jiipije unguje tar me naa te ngaa ddaje sem.

20 Ne kara ke a ddase maji ke m-tɔjuse ang goto. M-pa neje tɔyn marese
ddem m-tɔjuse ne kem dewje te ddem me keyje te lese te ddem.
21 Mila mber mare Jiipije ddem dewje ke to Jiipije ang ddem kare telje
rɔ Lubba te ngaa ta kare dooje mede te ke Ebbe-dewje Jeju.
22 A bbasine Ndil-me-nda uwam ke singa kare maw Jurusalam, m-gere
ne ke a kingam nu ang.
23 Uta tɔyn, me bbe te kara kara tɔyn ke m-tee te, Ndil pa arem na key-
kula, kula njamji, ke ne kem-to-ndoo aw ngebbem.
24 Moo tebbe lem to ne kem te ang. Ne ke m-ndiki njaa to enga dda kula
ke Ebbe-dewje Jeju inya jim te ndereng kɔsu kɔen. Kula le to kula kila
mber Tar ke maji ke to me-maji le Lubba.
25 ‹‹M-nja horose te tɔyn mila mber-tar kɔn̂-bbe le Lubba. A bbasine
neenn m-gere to a telje kooje kem ang ngaa.
26 Yeenn bba m-pa marese bbokone: Tar mesese a kuwa dɔm ang. Ne
ke ase ta dda bba m-dda ang goto.
27 Mba miyase mare ne ang, m-tɔjuse ne tɔyn ke Lubba mɔse ta dda.
28 Undaje kemse dɔ rɔse te, ke dɔ ne-kuulje te ke Ndil-me-nda undase
kare e-ngemje. E-ngemeje Egilisi ke Lubba ndoko ke mese njaa.
29 M-gere ke maje to gom te a, dewje ke toje toke enjakemnjarje ke maji
ang ke a ddeeje kandeje horose te mba ddase maji ang.
30 Mare nje-ngemje a kinje horose te njaa ta dda kare mare nje-me-
kunnje unnje gode.
31 Yeenn a, undaje kemse dɔ rɔse te, oleje mese to bbal muta njaa, til te
ddem kara ddem m-ndejese kara kara tɔyn ke maanñ-nɔ kem te.
32 «A bbasine minyase me ji Lubba te, ke me tar me-maji te laa ke ase ta
dda kare e-sangeje ddem kare ingaje neje ke maji ke ñ-mɔse mba dewje
laa ddem.
33 M-dda bbo nare, bbo ande, wase bbo kubbu le dew ang.
34 Sese njaa kara e-gereje ke maje, ema njaa m-dda kula ke jim bba minga
ne ne ke mem ndiki, ke ne ke a kuma nje-buwa njaje lem.
35 Ke ndɔ tɔyn, maw m-tɔjuse to, to maji ta dda kula toke baann mba
kuma ne nje-ndooje, ta kole ne mese dɔ tar te ke Ebbe-dewje Jeju njaa pa
na: ‹Koko ee ke dew ke are ne uta dew ke dare ne.› »
36 Goe te ke Pɔl pa tarjeenn le a, ne de ke ansiyenje dunguje mekeje-gɔlde
nangê ngaa ñ-duju Lubba.
37 Yeenn a, dewje tɔyn uruje dɔ nɔn te. Dilaje Pɔl duwaeje karde te ngaa
ñ-toje mbiya.
38 Ndoo ddade mba Pɔl pa arede na da telje koo kem ne ang ngaa. Goe
te a, ñ-danneje ndereng ta tɔku to te.

21

Kaw le Pɔl ke Jurusalam

1 Toke jinya ansiyenje Epeje a, jaw ke to njarara jaw ñ-tee Kose. Lo kare
a, jaw ń-tee Rode ngaa jin teenn jaw ń-tee bbe te ke Patara.
2 Jinga tɔku to ke aw ke nange te ke Penisi ngaa junn tɔku to le.
3 N-tee ngɔsi ke Sipere ngaa jaw joo dɔe a, jinya jaw ke beer er ke Siri.
Jaw juru nangê bbe te ke Tir, mba nje-tɔku to le a ta kungu ne-kotoje lo
teenn.
4 N-nayn ndɔ siri mba jinga nje-me-kunnje lo teenn. Ndil-me-nda ula
nje-me-kunnje le are ñ-paje dare Pɔl kare naw Jurusalam ang.

5 Toke ndɔ leje ase ngaa junn ddew ta kɔtu a, dewje tɔyn dannjeje, dede,
ke deneje lede, ke ngannde ndereng tee ke je me bbe te le ddaka. Jungu
mekeje-gɔlje nangê ta ba te ngaa ɲ̂-duju Lubba.
6 Goe te a, ɲ̂-dda naa lapiya ngaa junn tɔku to, a nje-me-kunnje le telje
key lede.
7 ‹‹Jin Tir ɲ̂-tee bbe te ke Petolemayise a, junda ngange nja leje le lo
teenn. N-dda lapiya nje-me-kunnje ngaa ɲ̂-nayn ke de ndɔ kara.
8 Lo kare a, ɲ̂-tel junn ddew jaw ɲ̂-tee Sejare. Lo teenn jaw key le Pilipi
nje-tɔju Tar ke maji le Lubba ke to kara le dewje ke siri ke ɲ̂-mberede
Jurusalam ngaa ɲ̂-to key laa.
9 Nee ke nganne ke dene sɔ ke gereje ngaw ang bbay ngaa aw ilaje mber-
tar le Lubba.
10 N-nayn lo teenn ndɔ banya nya le ngaa mare nje-kila mber-tar le
Lubba ke nange te ke Jude ke ria na Agabusu in Jude te le ddee.
11 N̄-ddee ningaje ngaa ɲ̂-taa endaar kuwa-bber le Pɔl, ne njaa ɲ̂-tɔ ne
gɔle ke jia ngaa ɲ̂-pa na: «Ndil-me-nda na Jiipije a tɔje nje-endaar kuwa
bber neenn Jurusalam toke be ngaa da kulaeje jí dewje te ke gereje Lubba
ang.»
12 Toke joo tar le baann a, jeje ddem nje-me-kunnje ke bbe te le ddem
ɲ̂-wal Pɔl nya kare ta naw Jurusalam ang.
13 A nilaje te na: «Ddi bba aw nɔje ne ngaa aw ddaje are mem aw gange
maann wa? Toke ɲ̂-tɔm ke kula wase ɲ̂-tɔlum Jurusalam wɔju dɔ ri Ebbe-
dewje Jeju kara m-ndiki te.»
14 Juma saa pin ɲ̂-ndiki ang are jew rɔje ngaa ɲ̂-pa na: «Maji kare Ebbe-
dewje dda ne ke mee ndiki.»
15 Go ndɔje te ke ɲ̂-dda teenn le a, ɲ̂-gɔl rɔje tɔyn ngaa junn ddew jaw
Jurusalam.
16 Mare nje-koo-meteje ke Sejare ke aw dannjeje Jurusalam awje ke je
are ɲ̂-to key le Nasɔn bbe te ke Sipere. Nasɔn le to nje-me-kunn lew baa.

Pɔl aw mba koo Jake

17 Toke ɲ̂-tee Jurusalam a, nje-koo-meteje taajeje ke koko.
18 Lo kare a, Pɔl aw ke je rɔ Jake te. Ansinyeje tɔyn mbɔnje naa lo teenn
le.
19 Pɔl ddade lapiya ngaa ɔru gel ne ke Lubba dda ddew te laa horo dewje
te ke toje to Jiipije ang ddekere ddekere arede.
20 Dewje ke ooje tar le Pɔl ɔsuje gaji Lubba ngaa paje are na: «Oo,
ngokɔnje, Jiipije banya banya ooje mede te. Dede tɔyn tar ngemje ndu
le Moyije uwa wurde nya.
21 Dooje tar ke aw nja ke rii ke maje. Na ne-tɔju lei a dda kare Jiipije
tɔyn ke isije horo dewje te ke toje to Jiipije ang kara mbeteje ndu le Moyije.
Na ei a e-pa arede tɔ ta kare duja mɔtu ngannde ang wase kare ɲ̂-ddaje
ne gel-bbe le Jiipije ang ngaa.
22 Ddi a ja ddaje wa? A du ang da koo na ee neenn.
23 Maji kare e-dda ne ke ja ta pa kari neenn: Dewje sɔ eeje neenn ke
unnje ndude.
24 Aw ke de, ei, ke de e-tokoje yerew lese naa te, uka dɔde are ɲ̂-ngisa
dɔde. Baann bba, dewje tɔyn a gereje to tarje ke dooje dɔi te le to ngem
ngaa da gere to ei kara aw e-ngem ndu le Moyije tɔ.
25 A tar ke wɔju dɔ dewje ke toje to Jiipije ang ngaa ooje mede te le, junn
ndu me maketuru te jula ne jarede mban kare dusaje da ke ɲ̂-polo ne kɔrje

ang, dusaje mese ang, dɔnje da ke kewn ute ang, ke ń-ddaje lo to majang ang.»
26 Ndɔ kara goe te a, Pɔl aw ke dewje ke sɔ le are ne ke de ń-toko yerew
lede naa te. Naw key-polo-Lubba te ta tɔju ndɔ ke na kare ne ne-polo wɔju
dɔde kara kara toke ndɔ toko yerew lede le tunga.

Duwa Pɔl me key-polo-Lubba te

27 Toke ndɔ siri ke go toko yerew te le nayn ngɔsi ta kase a, Jiipije ke
Aji ooje Pɔl key-polo-Lubba te. Dɔsuje kutu dewje ke banya banya dare
wungu ɔnde ngaa duwaje Pɔl.
28 Ń-paje ke taar na: ‹‹Ngann Ijarayelje, e-ddeeje bbo! Dew ke aw dda
ddɔ ke dewje leje, ke ndu le Moyije ke key-polo-Lubba leje ddew ne tɔju
te ke naw ń-tɔju dewje leje tɔyn loje te tɔyn le a ar neenn. Gerekeje kara
ń-ddee ke de key-polo-Lubba te neenn nare lo neenn ke maji tɔyn le tuju.»
29 Kete, dooje Toropim ke to dew ke Epeje mbɔr Pɔl te le Jurusalam neenn
are dejeje to naw saa key-polo-Lubba te.
30 Lo yeke me bbe te le tɔyn are dewje ddeeje banya, duwaje Pɔl dinje
saa key-polo-Lubba te ń-teeje saa ddaka ngaa dutu ta key le ngɔru.
31 Daw ń-sangeje ddew ta tɔle a tare aw oso mbi tɔku mbayje te le
mbambaje ke Rɔm na me bbe ke Jurusalam aw yeke.
32 Njange njange njaa ń-bbar tɔku-mbayje le mbambaje, ke mbambaje
kare dawje rɔ dewje te ke banya banya le. Toke dulaje kemde dooje tɔku-
mbayje le mbambaje, ke mbambaje le a, dewje rɔde ta kunda Pɔl.
33 Yeenn a, tɔku mbayje le mbambaje le ddee saa ngɔsi uwae ngaa unn
ndu kare ń-tɔe ke kula njamdi joo. Goe te a, ń-duju tar na ń-to na wa? Ddi
a ń-dda wa?
34 Dewje ke banya le paje tar dang dang. Bula to nya are ddew ke na
kase ta gere ne gel tar le ke maje goto. Yeenn a, nunn ndu nare daw ke
Pɔl me ndoko te le mbambaje.
35 Toke Pɔl tee dɔ esekaliye te a, mbambaje le bangeje, mba dewje ke
banya le aw ddaje singa.
36 Dewje le tɔyn ndoleje goe aw uruje ekii na: «E-tɔleje!»

Pɔl ɔru gel tar nɔ dewje te ke Jurusalam

37 Kare te ke da ta kande ke Pɔl me ndoko te le mbambaje a, Pɔl pa
are tɔku mbayje le mbambaje na: ‹‹Ddew pa sei tar to wa?›› Nilae te na:
«E-gere tar gereke wa?
38 Dew ke Ejipite te ke bbasine bbay neenn ɔsu kutu dewje are ddaje dɔ
ngeng ngaa oto dewje ke nje-tɔl dewje doro sɔ aw ke de me kɔr te le, to ei
a neenn ang wa?»
39 Pɔl ilate na: «Ema, m-to Jiipi ke dujum Tarese, nange Silisi te, m-to
ngonn ke bbe te ke ria bbar nya. M-wali nya kare arem ddew m-pa tar
mare dewje neenn.»
40 Tɔku mbayje le are ddew Pɔl kare pa tar. Pɔl le ar dɔ esekaliye te dda
jia are dewje le. Lo to nyenene ngaa ń-pa tar narede ke tar ebere na:

22

1 ‹‹Ngakɔmje, bɔydede, ooje naji lem ke ma ta kɔru karese.››
2 Toke dooje to Pɔl aw pa tar arede ke tar ebere a, lo to nyenene uta ye
ke dɔngɔr bbay.

3 «M-to Jiipi, dujum Tarese nange Silisi te. A ń-ngemem Jurusalam
neenn. M-ndo ne kɔ Gamaleyel te dɔ tar ngem ndu te le kajeje. Munn
rɔm tɔyn mare Lubba ddew kara baa toke aw ddaje bbokone.
4 M-dda singa ke dewje ke unnje ddew le Ebbe-dewje ndereng dingaje
yo. Mare duwa dingawje, ke deneje ń-tɔde dungude key-kula te.
5 Tɔku nje-polo Lubba, ke mbɔń-naa le ansiyenje a gereje to tar ke tɔkɔrɔ
njaa maw m-pa neenn. Mba dede njaa darem maketuru ke ri ngakɔnje
Jiipije ke isije Damase kare maw muwa nje-me-kunnje m-tɔde m-ddee ke
de Jurusalam kare dula kemde ndoo.»

Pɔl ɔru gel bbar ke Ebbe-dewje bbare

6 «Toke maw m-jaa ddew-bô ngaa m-tee ngɔsi ke Damase a kare ee ngɔsi
ta kare danna. A a ta koo a, tɔku lo-kare in darâ gukum.
7 M-tee moso nangê a, moo mare ndu pa sem tar na: ‹Sɔl! Sɔl! Mba ta
ddi bba e-dda singa sem wa?›
8 Milae te na: ‹Ebbemje, ei na wa?› Ndu le pa na: ‹Ema Jeju ke Najarete
a aw dda sem singa neenn.›
9 Nje-buwa lo-kawje lem ooje lo ke ndoko le ke maje a dooje ndu dew ke
aw pa sem tar le ang.
10 M-duju tar m-pa na: ‹Ddi a ma dda wa Ebbemje?› Ebbe-dewje le pa
arem na: ‹In taar aw Damase. Nunn da tɔji ne tɔyn ke to tar lei ta dda.›
11 A lo le ndoko are moo lo ang ngaa nje-buwa-njaje lem le a uwaje jim
to kuwa bba aw sem Damase.»
12 «Mare dingaw ke ria na Ananiyase ee nunn, ń-to dew ke bbeel Lubba,
naw ń-ngem ndu le Moyije, Jiipije tɔyn ke me bbe teenn aw paje tar laa
maji.
13 N-ddee ningam ngaa ń-pa narem na: ‹ Ngɔkɔm, Sɔl e-tel oo lo!› Kare
teenn njaa kem uja ngaa mooe.
14 Ananiyase le pa arem na: ‹Lubba le kajeje bbari undai dang kare e-
gere ne ke mee ndiki, kare ta oo Jeju ke to dew ke gate gate, kare ta oo
ndue ke mbii.
15 Mba maji kare e-tel to nje-tar naji laa ta pa ne ke oo ke mbii ddem, ke
kemi ddem nɔ dewje te tɔyn.
16 A mbata ddi a aw e-ngebbe wa? Jaw jare inga batem, e-bbar ria are
tar majang lei ɔru dɔi te.›

Lubba bbar Pɔl kare tɔju tar laa dewje ke toje to Jiipije ang

17 Goe te ke m-tel Jurusalam ngaa mare ndɔ maw duju Lubba me key-
polo-Lubba te a, moo mare ne toke le ni jeenn.
18 Moo Ebbe-dewje ke pa sem tar na: ‹E-tee njange Jurusalam ke ddang,
mba naji ke a kɔru dɔm te le dewje a ndikije te ang.›
19 M-pa mare na: ‹Ebbemje, ń-gereje ke maje to ema le njaa, maw mande
key-mbɔń-naaje te mare duwa dewje ke ooje mede te sei, daw dilade key-
kula te ddem, ń-tundade ke ndey ddem.›
20 Kare te ke daw ń-kayn ne mese Etiyenne ke to nje-tar-naji lei le mee
loe te tɔ, m-ndiki te ke de ngaa m-ngem kubbuje le nje ke tɔleje le.
21 A Ebbe-dewje le pa arem na: ‹Aw, mba ma kulai ddew ew horo dewje
te ke toje to Jiipije ang.› »

Tar le Pɔl de ke tɔku mbayje le mbambaje ke Rɔm

22 Toke Jiipije ooje tar laa ndereng teeje dɔ tar teenn a, uruje ekii na:
«E-tɔlje dingaw neenn ke ddang! Maji kare ń-nayn ke tebbe ang!»

23 Daw duruje ekii, daw ɲ̂-tɔruje kubbuje rɔde te ngaa daw ɲ̂-sanreje ebaburu ke taar.
24 Yeenn a, tɔku mbayje le mbambaje le unn ndu kare dande ke Pɔl me
ndoko te le mbambaje kare ta dundae dare ɲ̂-pa tar bba ta gere gel ne ke
dewje aw uruje ne ekii dɔe te le.
25 Toke daw ɲ̂-tɔeje ta kundae a, ɲ̂-pa nare tɔku-mbay le mbambaje ke
ee teenn na: «Eeje ke ddew ta kunda ngonn nje-bbe ke Rɔm ke ɲ̂-gange
sariya dɔe te ang wa?»
26 Toke tɔku-mbay le mbambaje le oo tar neenn le a, ɔtu aw pa are tɔku
mbayje le mbambaje na: «Ddi a a dda wa? Dingaw le to ngonn nje-bbe ke
Rɔm.»
27 Tɔku mbayje le mbambaje le ddee duju Pɔl na: «Tɔkɔrɔ njaa e-to
ngonn nje-bbe ke Rɔm wa? E-pa are moo!» Pɔl pa na: «Tɔkɔrɔ njaa.»
28 Tɔku mbayje le mbambaje le na: «Dare muka nare bo nya bba m-
ddee to ngonn nje-bbe ke Rɔm.» Pɔl ilae te na: «Ema Pɔl, dujum to ngonn
nje-bbe ke Rɔm njaa.»
29 Dewje ke a ta tundaeje kare ɲ̂-pa tar ke tɔkɔrɔ le tuseje inyaeje ke
ngɔru. Toke tɔku mbayje le mbambaje le gere to Pɔl to ngonn nje-bbe ke
Rɔm a nare duwae ɲ̂-tɔe a, bbeel ddae.

Daw ke Pɔl lo gange sariya te

30 Lo are a, tɔku mbayje le mbambaje le ndiki ta gere gel ne ke Jiipije
undaje ne tar dɔ Pɔl te le ke maje. Yeenn a, nare ɲ̂-tutu kula njamji gɔle te
ngaa nare tɔku nje-poloje Lubba uwaje dɔ naa ke nje-gangeje sariya ngaa
nare ɲ̂-ddee ke Pɔl nɔde te.

23

1 Pɔl aa kem nje-gangeje sariya ke uwaje dɔ naa le ngaa pa na:
«Ngakɔmje, nja lem ke maw m-nja nɔ Lubba te ndereng bbokone neenn,
mare ne jɔku keje lem ndɔ kara ang.»
2 A Ananiyase tɔku nje-polo Lubba unn ndu are nje ke arje mbɔr Pɔl te
le kare dundaje tae.
3 Yeenn ngaa, Pɔl pa are na: «Ei ke e-to ddew kara baa toke kare key ke
dɔru pɔr te, Lubba a kundai. Isi neenn ta gange sariya dɔm te ddew ndu
te, a inya ndu le are kunda a dundam wa?»
4 Dewje ke arje ngɔsi ke Pɔl paje areje na: «Aw e-taji tɔku nje-polo Lubba
wa?»
5 Pɔl pa na: «Ngakɔmje, m-gere to ɲ̂-to tɔku nje-poloje Lubba ang, mba
maketuru le Lubba pa na: ‹E-pa Tar ke maji ang dɔ nje-kɔɲ̂-bbe te lei ang.›
»*
6 Pɔl gere to dewje ke aw uwaje dɔ naa mba gange sariya le, mareje
toje to Saduseyenje, a mare toje to Parijiyenje. Yeenn a ɲ̂-pa tar ke taar
horo nje-gangeje sariya te le na: «Ngakɔmje, m-to Parijiyen, m-to ngonn
le Parijiyen. Gel ne ke da ta gange ne sariya dɔm te to mem ke munda dɔ
kin te le dewje ke oy.»
7 Ɲ̂-pa tar nila nangê ang bbay a, kɔl in horo Parijiyenje te, ke
Sadusiyenje ngaa kayɲ̂-naa to me mbɔn naa te le.
8 Mba Sadusiyenje paje na: «Kin le nje-yoje goto, anjije gotoje, ndilje
gotoje. A Parijiyenje paje na nejeenn toje tɔkɔrɔ.
9 Tɔku bula in horode te. Mare nje-kɔruje gel nduje ke toje to Parijiyenje
inje taar ngaa paje tar ke singa na: «Joo mare ne kara ke ase kare jundaje

* **23:5 23.5** Ekejode 22.27

ne tar dɔ dingaw te neenn ang. To mare ndil wase mare anji a pa saa tar
a, ɲ̂-gereje wa?»
10 Tar le aw ke kete kete are tɔku mbayje le mbambaje le bbeel mba kare
dewje le inje uruje dɔ Pɔl te jakateje. Yeenn a, nunn ndu nare mbambaje
aw ɔruje Pɔl horode te teeje saa aw saa me ndoko te le mbambaje.
11 Lo ndul a, Ebbe-dewje tee inga Pɔl ngaa pa are na: «Uwa are ngeng,
e-pa tar naji lem Jurusalam mban, a maji kare e-dda toke baann Rɔm tɔ.»

Jiipije gɔlje tar mba tɔl Pɔl

12 Lo are a, mare Jiipije unguje tar me naa te ngaa undaje yo na: «Ja
kusa ne ang ddem, ja kay maann ang ddem ndereng ɲ̂-tɔl Pɔl bba.»
13 Kɔr dewje ke unguje tar me naa te le uta dɔsɔ.
14 Daw dingaje tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje ɲ̂-paje darede na: «Junda
yo kem dewje te tɔyn ɲ̂-pa na: Ne a kɔru taje ang ndereng ɲ̂-tɔl Pɔl bba.»
15 Yeenn a, maji kare ooje naa ke nje-gangeje sariya ta e-dujuje tɔku-
mbay le mbambaje areje ɲ̂-ddeeje ke Pɔl darese. Ereje gusu to na ddee
kare uruje gel tar laa ke maje ooje. A jeje ja kiya baan mba tɔle kete bba
kare ɲ̂-tee neenn.»
16 A ngonn nann Pɔl ke dingaw oo tar baan ke da ta kiya le ngaa aw
ande me ndoko te le mbambaje pa are Pɔl le.
17 Pɔl bbar mare tɔku-mbay le mbambaje pa are na: «Aw ke ngonn basan
neenn nɔ tɔku mbayje le mbambaje te mba nee ke mare tar ta pa kare.»
18 Mbay le mbambaje le unn ngonn basan le aw saa nɔ tɔku mbayje te le
mbambaje. Ń-pa na: «Pɔl ke duwae le bbarem ngaa dujum kare m-ddee
ke ngonn basan neenn rɔi te, mba nee ke mare tar ta pa kari.»
19 Tɔku mbayje le mbambaje le uwa ngonn le aw saa ngange lo te ngaa
duje na: «Tar ddi a ee ne ta pa karem wa?»
20 Ngonn basan le pa are na: «Mare Jiipije ooje ta naa ta duji kare bara
a, are daw ke Pɔl lo gange sariya te lede. Da kereje gusu to da ta kuruje
gel tar laa le ke maje koo.
21 A dang bba oo tar lede ang, mba daseje ne ke dɔsɔ gire ngaa diyaje
baan. Dundaje yo ta mbete ne-kusa, ta mbete ne-kay ndereng ta tɔl Pɔl
bba. Ń-mɔseje rɔde tɔyn mban, ndui njaa daw ɲ̂-ngebbeje.»
22 Tɔku mbayje le mbambaje le ndeje ngonn basan le na: «E-pa are mare
dew kara to uku me tar neenn arem ang.» Goe te a, ninyae nare nɔtu.

Dula Pɔl nɔ tɔku-mbay Pelikese te

23 Goe te a, tɔku mbayje le mbambaje bbar mare tɔku-mbayje le
mbambaje joo ngaa pa arede na: «E-gɔlje mbambaje kɔr joo, nje-sundaje
dɔsiri, nje-ningaje kɔr joo are darje perere ta dawje Sejare ke kare jikara
ke til te.
24 E-mɔseje mare sundaje kare unnje Pɔl aw saa ke rɔ ke maji nɔ tɔku-
mbay Pelikese te.»
25 Goe te a, tɔku mbayje le mbambaje dda maketuru are Pelikese le na:
26 «Ema Kolodiyusu Lijiyase m-dda maketuru neenn mari, ei tɔku-mbay
Pelikese ke e-to dew ke bo. M-ddai lapiya!
27 Jiipije uwaje dingaw ke mulae mari neenn ta tɔle. A moo na ɲ̂-to
ngonn nje-bbe ke Rɔm are maw ke mbambaje maw mɔre ne me jide te.
28 M-ndiki nya ta gere gel ne ke dundaje ne tar dɔe te are maw saa nɔ
nje-gangeje sariya te lede.
29 Moo a, dunda tar dɔe te mba mayn naa tar dɔ nduje te lede. A minga
tar ke ase kare ta ɲ̂-tɔle ne wase dilae ne key kula te ang.

30 Moo na da ta kiya baan ta tɔl dingaw le. Yeenn a, mulae rɔi te ngaa,
m-pa mare nje-kundaje tar dɔe te le kare daw ke tar la le nɔi te.»
31 Mbambaje le ooje ndu tɔku-mbay lede ngaa, unnje Pɔl til te awje saa
Antipatirisi.
32 Lo are a, mbambaje ke nje-gɔlje telje me ndoko te, a nje-sundaje le
awje saa.
33 Toke ɲ̂-teeje Sejare be a, dareje maketuru le tɔku-mbay ngaa ɲ̂-tɔjeje
Pɔl le.
34 Mbay le tura maketuru le a, duju ta gere se Pɔl to dew ke nange te ke
dda wa? Ń-pa dare na Pɔl to dew ke nange te ke Silisi.
35 Mbay le pa na: «Ndɔ ke dewje ke undaje tar dɔi te le ddeeje bba ma
koo tar lei.» Nunn ndu kare ɲ̂-ngem Pɔl me key-tɔku-mbay †.

24

Jiipije undaje tar dɔ Pɔl te

1 Ndɔ mi goe te a, Ananiyase ke to tɔku nje-polo Lubba, tɔkuje, ke
Tertulusu ke to mare nje pa tar dɔ dewje te awje Sejare. Daw ɲ̂-sekeje
Pɔl ta tɔku-mbay Pelikese te.
2 Ń-bbar Pɔl dare ddee ngaa Tertulusu le unn kutu kunda tar dɔe te na:
«Dew ke bo Pelikese, tambal dɔi a jisi ne ddekeke bbokone, ke ddew gusu
te ke siki ke e-tee ne a bbe neenn maji ne.
3 Ke ndɔ kara kara tɔyn, loje te tɔyn jaw jari wooyo mba neje ke maji ke
jaw jinga toke be ddew te lei.
4 Ma pa tar ten baa mba m-ndiki ta tuju kare lei baa ang. Yeenn a, m-wali
nya kare e-dda me-maji bbo e-tuka mbii oo tar leje.
5 Joo a, dingaw neenn to dew ke maji ang nya. Ń-dda nare lo yeke horo
Jiipije te tɔyn ke dɔ nange te. Ngaa ɲ̂-to mare tɔku-mbay dɔ mbɔɲ̂-naa te
le dewje ke Najarete ke to mbɔɲ̂-naa ke maji ang.
6 Ń-sange ddew ta ddee ke ne-yerew me key-polo-Lubba te leje are juwae.
[N-ndiki ta gange sariya dɔe te ddew ndu te leje
7 A Lijiyase ke to tɔku-mbay le mbambaje a ddee ɔre jije te ke singa
8 ngaa duju kare nje ke undaje tar dɔe te le ddeeje ke tar le nɔi te.] Ei
njaa bbo e-duje tar a, a gere to neje tɔyn ke junda ne tar dɔe te le to neje
ke tɔkɔrɔ.»
9 Jiipije ndikije tar te le tɔ ngaa paje na tar le to tar ke tɔkɔrɔ.

Pɔl ɔru naji laa nɔ Pelikese te

10 Goe te a, tɔku-mbay dda jia are Pɔl kare pa tar ngaa Pɔl pa na: «M-
gere to e-to nje-gange sariya le dewje me bbe te neenn bbal banya nya.
Yeenn a, ma kɔru naji lem nɔi te ke me ke oso pɔn.
11 Bbo uru gele a, a gere. Dda ndɔ dɔku gire joo baa bbay a maw
Jurusalam mba polo Lubba.
12 Me key-polo-Lubba te wase key-mbɔɲ̂-naaje te wase me bbe te, mare
dew ingam maw mayn tar ke mare dew wase maw mere dewje kare yeke
lo ndɔ kara ang.
13 Dewje neenn a kaseje ta tɔji ne ke dundaje ne tar dɔm te le bbasine
neenn ang.

† **23:35 23.35** ***Key-tɔku-mbay:*** Key-tɔku-mbay ke Erode dda kare te ke nɔn ne bbe te le Erode

14 Ne ke m-gere goe a neenn: Maw m-polo Lubba le kajeje ke ddew ke
siki. A dede ɲ̂-paje na to ddew ke maji ang. Ne tɔyn ke ɲ̂-dda maketuru
ndu te le nje-kilaje mber-tar le Lubba, m-ndiki te.
15 Munda mem to dewje ke gate gate ddem nje ke gate ang ddem ke oyje
a kinje. Dede kara dunda mede toke baann tɔ.
16 Yeenn bba, ke ndɔ tɔyn maw m-sange ddew ta ngem keje ke maji nɔ
Lubba te ddem nɔ dewje te ddem.
17 M-tee Jurusalam ang bbal banya nya. Yeenn bba m-ddee ta kare ne
kuma ne dewje ke me bbe te lem ddem ta kare ne-polo Lubba ddem.
18 Kare teenn le a m-toko yerew lem me key-polo-Lubba te m-tunga a,
dingamje. Ndɔe teenn le dewje mbɔnje naa banya ang ddem bula goto
ddem.
19 A mare Jiipije ke Aji eeje teenn. Dede a bbo deeje sem ke tar a, to tar
lede ta ddee nɔi te mba kunda tar dɔm te.
20 Wase dede neenn bbo dooje majang lem ndɔ te ke maw ne nɔ sariya
te le a, maji kare ɲ̂-paje.
21 Kare teenn le mar horo nje-gangeje sariya te muru ekii m-pa na: ‹Da
ta gange sariya dɔm te wɔju dɔ nje-yoje ke munda mem to da kinje.› Mba
tar ke kara baa neenn le njaa ɲ̂-ddee ne sem sariya te nɔse te bbokone
neenn.»
22 Pelikese gere tar dɔ ddew te ke siki ke Ebbe-dewje tɔju le ke maje ngaa
nɔru ndɔ sariya le ke kete. Ɲ̌-pa na: «Ndɔ ke Lijiyase ke to tɔku mbayje
le mbambaje ddee bba ma gange sariya lese le.»
23 Nunn ndu nare tɔku-mbay le mbambaje kare ɲ̂-ngem Pɔl key kula te,
a ta ninya ddew nare ɲ̂-dda mare neje ke mee ndiki ddem ninya ddew
nare nje ke laa ddee umaeje ddem.

Pɔl aw nɔ Pelikese de ke Durusile te

24 Dda ndɔ ngaji goe te a, Pelikese de ke dene laa Durusile ke to Jiipi
ɲ̂-ddeeje. Pelikese le ula bbar Pɔl ngaa dooje tar ke naw ɲ̂-tɔju dɔ kunn
me te kare te Kiriste Jeju.
25 Kare te ke Pɔl aw pa tar kula-dda te ke gate gate, tar tɔ bbo ke da-rɔ
te, ke tar sariya ke aw ddee a, bbeel dda Pelikese ngaa pa na: «Ase baann,
ɔtu ngaa. Mare ndɔ ngaa bba ma bbari.»
26 Nare Pɔl ddee tɔn saa tam taar taar, mba neje to Pɔl a kare ne nare.
27 Bbal joo nday a, Pɔrusiyusu Pesutusu ɔn tɔku-mbay turu Pelikese te.
A Pelikese le ndiki ddee maji kem Jiipije te are ninya Pɔl key-kula te.

25

Pɔl ɔru naji laa nɔ tɔku-mbay Pesutusu te

1 Pesutusu tee nange te ke nɔn dɔe ngaa ndɔ muta goe te a, nin Sejare
le naw Jurusalam.
2 Tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔku dewje le Jiipije awje nɔe te aw sekeje
Pɔl. Ɲ̌-dujeje nya kare
3 ɲ̂-dda ke de me-maji ta nare ɲ̂-tel ke Pɔl Jurusalam. Daw ɲ̂-ddaje baann
ta kiya baan ddew-bô tɔlje Pɔl.
4 A Pesutusu pa na: «Key-kula ke Sejare a dila Pɔl te. Ema njaa kara
mbɔr ang a ma tel Sejare tɔ.
5 Maji kare mare dewje ke kemde ɔru ke eeje horose te ddeeje ingamje
are jaw Sejare, a bbo dooje mare ne ke to ke dɔgɔle ang dɔ Pɔl te a, ɲ̂-sekeje
Pɔl le.»

6 Pesutusu dda ndɔ jijoo wase ndɔ dɔku baa rɔde te ngaa goe te a, ɲ̂-tel
Sejare. Lo are a, naw nisi lo gange sariya te ngaa nunn ndu kare ɲ̂-ddee
ke Pɔl.
7 Toke Pɔl le tee a, Jiipije ke inje Jurusalam ddeeje gukuje dɔe ngaa
undaje tarje ke ngeng ngeng dɔe te. A ne ke a kase ta tɔju to tarje ke
dunda dɔe te le to tarje ke tɔkɔrɔ goto.
8 A Pɔl ɔru naji laa na: «M-dda ne ke majang ke mbete ndu le Jiipije ang
ddem, key-polo-Lubba ang ddem, ke tɔku mbayje ke Rɔm ang ddem.»
9 Pesutusu ndiki ta ddee maji kem Jiipije te, yeenn a, ɲ̂-duju Pɔl na: «E-
ndiki tel Jurusalam kare ɲ̂-gange sariya lei nɔm te wa?»
10 A Pɔl pa na: «Lo ke neenn kara to lo gange sariya le tɔku mbayje ke
Rɔm a mar te neenn, are lo ke neenn njaa da gange sariya lem ke te. Moo
mare ne ke maji ang ke m-dda ke Jiipije ang are ei njaa kara e-gere ke
maje.
11 A bbo mare tar uwam wase m-dda mare ne ke maji ang ke ase gange
sariya yo dɔm te a, m-mbete ta koy ang. A bbo tarje ke dunda dɔm te
neenn to ngem baa a, dew kara ee ke ddew ta kiyam me jide te ang. Ma
kaw ke tar le nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm.»
12 Pesutusu pa tar ke nje-kareje ndeje ngaa goe te a, pa are Pɔl na: «E-
ndiki ta kaw ke tar lei nɔ tɔku mbayje ke Rɔm te mban are a kaw nɔe
te.»

Pɔl aw nɔ Agiripa te

13 Dda ndɔ ngaji goe te a, tɔku-mbay Agiripa de ke kɔnanne Berenise
ɲ̂-ddeeje Sejare ngaa dawje ta dda lapiya Pesutusu.
14 Toke daw ɲ̂-ddaje ndɔ keteenn ngaji le a, Pesutusu ɔru gel tar ke dɔ Pɔl
le are tɔku-mbay Agiripa le na: «Mare dingaw ke Pelikese inyae key-kula
te ee neenn.
15 Kare te ke maw Jurusalam a, tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije
sekeje tam te ngaa dujuje kare m-gange sariya dɔe te.
16 A milade te na: ‹Dewje ke Rɔm aw gangeje sariya dɔ dew te baa baann
ang. Maji kare nɔru naji laa kem dewje te ke undaje tar dɔe te le bba da
gange sariya dɔe te.›
17 Kare te ke ema jee ke de ɲ̂-ddee Sejare neenn a, m-ngebbe ang. Lo-
kare njaa maw misi lo gange sariya te ngaa munn ndu kare ɲ̂-ddee ke
dingaw le neenn.
18 Nje-tarje laa le ddeeje a, ne ke maji ang ke meje to ɲ̂-dda bba dundaje
ne tar dɔe te le moo ang.
19 Bbaye njaa to tar ke ɲ̂-maynje naa wɔju dɔ ddew ke ta polo ne Lubba
lede njaa, ke dɔ mare dingaw te ke ria na Jeju ke oy mban, a Pɔl aw pa na
nisi kem baa.
20 A m-gere ne ke ma dda wɔju dɔ tar neenn ang. Yeenn a, m-pa mare
kare bbo ɲ̂-ndiki a, naw Jurusalam bba ta ɲ̂-gange sariya dɔ tar te laa le.
21 A Pɔl le ndiki ta kaw ke tar laa le nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm. Yeenn
bba munn ndu kare ɲ̂-ngeme ndereng ta mulae nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm
le.»
22 Agiripa pa are Pesutusu na: «Ema njaa kara m-ndiki nya ta koo tar
ke ta dingaw te neenn.» Pesutusu le pa na: «Bara njaa a, a koo tar ke tae
te.»
23 Lo-kare a, Agiripa de ke Berenise ɲ̂-ddeeje ke dewje gode te toke banya,
ke tɔku-mbayje le mbambaje, ke tɔku dewje ke me bbe te dawje lo gange
sariya te. Pesutusu unn ndu are ɲ̂-ddee ke Pɔl.

24 Yeenn a, Pesutusu unn kutu pa tar na: «Mbay Agiripa, sese tɔyn ke
eeje ke je neenn ooje dingaw neenn. Dewje ke toje to Jiipije tɔyn ddeeje
oomje ke tar laa. Jiipije ke Jurusalam ddem nje ke neenn ddem aw uruje
ekii na nase yo.
25 Ema, moo mare ne ke ɲ̂-dda ke a ase yo ang. A ne njaa ɲ̂-duju ta koo
tɔku mbayje ke Rɔm. Yeenn a, munn ndu ta kulae nɔ tɔku mbayje te ke
Rɔm.
26 A minga mare ne kara ke ma dda dɔe te me maketuru te kula ne kare
tɔku mbayje ke Rɔm le ang. Mba yeenn a m-ddee saa nɔse te tɔyn, uta
tɔyn, nɔ ei tɔku-mbay Agiripa te ta kisa me tar laa le. Goe te a, ma gere
ne ke ma dda maketuru te kare tɔku mbayje ke Rɔm.
27 Mba ke keje te lem, kula dew Rɔm a pa gel ne ke dunda ne tar dɔe te
ang to kula mbe.»

26

Pɔl ɔru naji laa nɔ Agiripa te

1 Agiripa pa are Pɔl na: «Jari ddew kare ɔru naji lei.» Pɔl ula jia ngaa
ɔru naji laa na:
2 «Tɔku mbayje Agiripa, rɔm neelem bbokone nya ta kɔru naji lem nɔi
te wɔju dɔ tarje tɔyn ke Jiipije undaje dɔm te.
3 Mba e-gere ne-ji-bbeje le Jiipije tɔyn maji ddem, e-gere neje tɔyn ke
daw ɲ̂-maynje naa tar dɔe te ddem. Yeenn a, m-duji kare ore wuri oo tar
lem.
4 «Jiipije tɔyn gereje pa-nja lem ke kasem baa. Ń-gereje kisi lem horo
dewje te ke bbe lem, ke kisi lem Jurusalam.
5 Ń-geremje lew baa. Toke ɲ̂-ndikije a, da kaseje ta pa kari to, m-to kara
le dewje ke uwaje tar le Lubba ngeng nya ke toje to parijiyenje.
6 A bbasine, ɲ̂-sekemje mba munda mem dɔ ndu Lubba te ke unn are
kajeje.
7 Gel-dewje leje ke dɔku gire joo undaje mede to ne ke Lubba unn ndue
ta dda a ddee ne ke tɔkɔrɔ. Yeenn bba daw ɲ̂-poloje Lubba til, ke kare ke
me ke enge ang. Tɔku mbayje, ema kara munda mem dɔ ne teenn le tɔ.
Ne ke Jiipije undaje ne tar dɔm te le ann.
8 See Jiipije, ooje to Lubba ase ta ndol dewje ke oyje ang mba ddi wa?
9 «Ema kara meje lew m-pa na to maji kare m-dda singa nya mba koo
ri Jeju ke Najarete neenn mbim te ang.
10 M-dda neenn Jurusalam. Tɔku nje-poloje Lubba aremje ddew are ema
ke da-rɔm njaa mungu nje-me-kunnje nya key-kula te ngaa bbo da ta tɔlde
a, m-ndiki te tɔ.
11 Maw mande key-mbɔn naa te lede ke ndɔ ndɔ maw mula kemde ndoo.
Maw muwade ke singa mare ɲ̂-tajije ri Jeju. Bbo wungu ɔm boy a, m-ndole
gode ndereng dɔ bbe te ke ddang.»

Pɔl tel ɔru gel bbar ke Ebbe-dewje bbare are Agiripa

12 «Mare ndɔ tɔku nje-poloje Lubba aremje ddew kare maw Damase ke
ride maw muwa nje-me-kunnje.
13 Tɔku mbayje, mee ddew-bô maw maw ngaa kare ar danna a, moo
mare lo-kare in darâ uru dɔm te ke nje-buwa lo-kawje lem. Lo-kare le uta
ndoko le kare.
14 Toke jeje tɔyn ɲ̂-tee joso nangê a, moo mare ndu dew pa tar arem ke
tar arameyen na: ‹Sɔl! Sɔl! Mba ddi bba e-dda sem singa wa? A to ngeng
sei nya ta dda singa toke da ke ebbeeje ɔse ke kake a, aw dda dingaw.›

15 Milae te na: ‹Ei na wa? Ebbe-dewje.› Ebbe-dewje pa na: ‹Ema Jeju a
aw dda sem singa ann.
16 A in ar taar. Gel ne ke m-tee mingai ne toke be: M-tee mingai kare e-tel
to nje-kula lem ddem, kare e-pa tar koo ke oom neenn are dewje ddem,
ngaa ta kare ila mber neje ke ma tɔji bbay.
17 Ma kɔri me ji Jiipije te, ke me ji dewje te ke toje to Jiipije ang ke mulai
ke rɔde te.
18 Mulai rɔde te kare e-teyn kemde ta ɔrude lo-ndul te e-tee ke de lo-kare
te. Kare ɔrude ji Satan te ke ɔn dɔde e-ddee ke de rɔ Lubba te. Yeenn bba
Lubba a kɔru tar majang lede dɔde te ngaa da kingaje lo horo dewje te ke
ooje mede te sem ngaa majije tɔyn.› »

Pɔl ɔru gel ne ke ñ-dda

19 «Tɔku mbayje Agiripa, mba yeenn a, m-tusu ne ke in darâ ke moo toke
le nijeenn le minya m-dda ne ke dang ang.
20 A dewje ke Damase, ke Jurusalam a mila mber-tar neenn marede
dɔngɔr. Goe te a, mila mbere mare dewje ke Jude te, ke dewje ke toje
to Jiipije ang. M-pa marede kare ñ-turuje mede ta daaje lo ke rɔ Lubba te
ngaa ta ñ-ddaje ne ke tɔju to ñ-turuje mede mban.
21 Mba tar neenn le a Jiipije uwamje ne kare te ke me ne key-polo-Lubba
te ngaa ñ-sangeje ddew ta tɔlemje.
22 A Lubba njaa ngemem ndereng bbokone, are nɔ dewje te tɔyn, nje
ke ten, wase nje ke bo kara m-nayn maw m-pa tar-naji laa bbay. Ne ke a
ta ddee ke nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke Moyije paje tare le njaa maw
m-pa. Mila mare ne dɔe te ang.
23 Ñ-paje na Kiriste a koo ndoo. Na to dɔngɔr dew ke a kin horo nje-yoje
te ngaa na kila mber lo-kare kare Jiipije ke dewje ke toje to Jiipije ang.»

Pɔl duju Agiripa kare oo mee te

24 Pɔl nayn aw ɔru naji laa baann a, Pesutusu uru ekii na: «Pɔl, e-to
nje-wooy! Neje ke e-ndo nya le ilai wooy te!»
25 A Pɔl pa na: «Pesutusu, dew ke bo, mayn wooy ang. Tar ke tɔkɔrɔ,
ke tar kem-kare a maw m-pa.
26 Tɔku mbayje Agiripa oo tarje neenn kete mban are ma kase pa tar
neenn nɔe te ke bbeel ang. M-gere to ñ-gere nejeenn tɔyn, mba nejeenn
le teeje lo kiyae te ang.
27 Tɔku mbayje Agiripa, tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje le e-ndiki
te wa? M-gere to e-ndiki te njaa.»
28 Agiripa pa are Pɔl na: «Oo to a dda kare m-to nje-koo-mete ke ngɔru
baa be wa?»
29 Pɔl pa are na: «Ke bbasine neenn wase ke lew kara, ma duju Lubba
kare ei ddem, esee dewje tɔyn ke aw ooje tar lem bbokone neenn ddem
e-ddeeje toke lem. A ta kula njamji a ñ-tɔ ne se ke toke be ang.»
30 Tɔku mbayje Agiripa ddem, tɔku-mbay Pesetusu ddem, Berenise
ddem, ke dewje ke isije ke de inje taar.
31 Dɔruje rɔde ke guku ngaa ñ-paje tar horode te na: «Dingaw neenn
dda mare ne ke ase yo wase mare ne ke ase kilae ne key-kula te kara ang.»
32 Agiripa pa are Pesutusu na: «Bbo dingaw neenn duju ta kaw nɔ tɔku
mbayje te ke Rɔm ang a, ja kinyae.»

27

Dula Pɔl Rɔm

1 Toke dunn ndu kare junn tɔku to jaw Itali a, dinya Pɔl, ke mare dewje
ke duwade me ji tɔku-mbay te le mbambaje ke Rɔm ke ria na Juliyusu.
Dunda ri mbambaje le na « mbambaje le tɔku mbayje.»
2 Junn tɔku to ke Adaramiti ke a ta kaw bbeje te ke Aji ke tɔku toje aw arje
te ngaa jaw. Aristarke ke to dew ke Tesalonike nange te ke maseduwann
aw ke je.
3 Ndɔ kara goe te a, ń-tee Sidɔn. A Juliyusu ke aw dda Pɔl maji le, inyae
are naw rɔ nje-buwa-kuraje te laa mba kare dareje mare neje ke due.
4 Jin keteenn a, junn ddew ke tee giri Sipere te, mba yel aw tila kemje.
5 N-gange ba-kate ke to mbɔr Silisi, ke Pampili te ngaa ń-tee Mira nange
te ke Lisi.
6 Keteenn, tɔku-mbay le mbambaje le oo mare tɔku to ke Alekejandiri
ke aw ke Itali ngaa, areje jaal.
7 Jaw jann jann baa ndɔ banya ngaji are ń-dda to kula ddaje bba ń-tee
Kinide. A yel ɔkuje ddew kare ń-nday ke ddew ke junn le. Yeenn a, ń-nday
mbɔr Kerete te er ke Salemɔnne.
8 N-dda to dda bba ń-nday mbɔr dɔ dere ba te le ngaa ń-tee lo te ke daw
ń-bbar na « lo ke maji ke tɔku toje aw arje te». Lo le to ngɔsi ke Laje.
9 A ndɔ nday nya ngaa are nja dɔ maann te to ne-bbeel nya, mba ndɔ
mbete ne-kusa ke dɔ neyn te nday mban*. Yeenn a, Pɔl ndeje nje-yelje
tɔku to le na:
10 «Ngakɔmje, moo a, lo-kaw leje neenn a maji ang. Tɔku to le ddem
ne-kotoje ddem a tujuje nya. Jeje njaa kara jeeje ta yo te tɔ.»
11 A, tɔku-mbay le mbambaje le ndiki ta koo tar le nje-yel tɔku to le, ke
tar le nje-tɔku to le uta ndeje le Pɔl.
12 Tɔ bbay, lo-kar le tɔku tojeenn le to lo ke maji kare dew isi te neyn
kul te ang. Mba yeenn a, nya le dewje ke me tɔku to te le ndikije ta kɔtu
lo teenn le. Ń-ndiki kare ddew to a, ń-teeje Penikese, ke to lo-kar le tɔku
toje ke Kerete. Lo le aa lo ke dagoo ddem beer ddem er ke lo kande te le
kare, ta kisi teenn kare neyń-kul nday dɔde te.

Bamburabo ula dɔ ba-kate te

13 Mare yel ke ula ke singa ang in dagoo a dewje ke me tɔku to te le
ejeje to da kaw teeje lo te ke dundaje mede ta tee te le. Yeenn bba dɔruje
tɔku ande ke daw dila maânn kare to le nja ang ngaa ń-sangeje ddew mba
kuwa kare ba ke Kerete.
14 A njange njange baa, mare bamburanbo ke dunda ria na «Erakilɔn»
in er dɔ dere ba te le ingade.
15 Bamburabo le unn tɔku to le ta kaw ne are ddew ke ja nar ne to le
goto ngaa dinya jare to le aw ke je.
16 N-nday giri ngonn dɔ-dere ba te ke ria na Koda. N-dda to kula ddaje
bba juwa ngonn to ke ń-tɔ mbɔr tɔku to te le mba kaji ne nje ke maann a
ta kuwade.
17 Nje-yelje tɔku to le unnje ngonn to ilaje me tɔku to te le ngaa tɔje tɔku
to le ke kula. Ń-bbeelje mba kare tɔku to le aw ar ke de dɔ enangara te
ke Libi. Yeenn a, dunnje mare ne ke ɔɔy ke ń-tɔ tɔku to te le dilaje maânn
ngaa dinyaje dare tɔku to le aw ke de.
18 Bamburabo le yekeje ke singa nya. Yeenn bba lo are a, dunnje kutu
tila ne-kotoje maânn.

---

* **27:9 27.9** Ndɔ mbete ne-kusa ke dɔ neyn te

19 Ndɔ muta laa a, dede njaa dotoje ne-kulaje ke me tɔku to te le ke jide
ñ-tilaje maânn.
20 Ndɔ banya nya dew oo kem kare ang ddem, oo endenterendenje ang
ddem. Bamburabo le aw yeke lo to bbeel nya. Jeje to ja kaji ang ngaa.
21 Dewje ke me tɔku to te le usaje ne ang ndɔ banya. Yeenn ngaa Pɔl ar
taar nɔ dewje te le tɔyn ngaa pa na: «Namdede, bbo ooje tar lem ngaa
areje naynje Kerete a, neje a tujuje be ang ddem, neje a naynje be ang
ddem.
22 A ke bbasine neenn, m-pa marese: E-bbeelje ang, mba dew kara
horose te a koy ang. Tɔku to le kara baa njaa a tuju.
23 Til te neenn, Lubba ke m-to dew laa ngaa maw dda saa are mare anji
laa tee ingam,
24 ngaa pa arem na: ‹E-bbeel ang Pɔl. Maji kare ar nɔ tɔku mbayje te ke
Rɔm are gange sariya lei. Lubba a ngem dewje tɔyn ke eeje sei me tɔku to
te neenn wɔju dɔi.›
25 Yeenn a, uwaje are ngeng, nje-buwa-kuraje lem! Munda mem dɔ
Lubba te. Na dda ne ddew kara baa toke ñ-pa narem.
26 Tɔku to le a kaw kar ke je ta mare dɔ-dere ba te.»
27 To til dɔku gire sɔ laa a bamburanbo le aw yekeje dɔ tɔku ba kate te
ke Mediterane teenn. Lo aw to mɔngu yenene a, nje-yelje to le ooje toke
ne ke jaw ñ-tee ngɔsi ke nange.
28 Dilaje kula ke ñ-tɔ ande ke ɔɔy gele te maânn mba gere ne kuru laa
ngaa dingaje kilometere dɔmuta gire siri. Daw ngaji ngaa ñ-telje dilaje
bbay a, dingaje kilometere dɔjoo gire jijoo.
29 Ñ-bbeelje kare tɔku to le unda er ang. Yeenn a, dunguje ande-nareje
ke ɔɔy sɔ maânn kutu tɔku to te le kare nja ang ngaa ñ-ndingaje kare lo
are ke tɔke.
30 Kare teenn, nje-yelje tɔku to le sangeje ddew ta tee me to te le kaynje.
Dunnje ngonn to dilaje maânn ngaa dereje gusu to na ta tilaje ne ande-
nareje ke ɔɔy nɔ tɔku to te le.
31 Yeenn a, Pɔl pa are tɔku-mbay le mbambaje, ke mbambaje le na: «Bbo
dingawje neenn naynje me tɔku to te neenn ang a, a kajije ang.»
32 Yeenn a, mbambaje le gangeje kulaje ke ñ-tɔ ne ngonn to le ngaa
dinyaje dare aw.
33 Kete bba kare lo are a, Pɔl ndeje dewje tɔyn kare usaje ne. Ñ-pa na:
«Ndɔ dɔku gire sɔ bbokone ke aw ngebbeje kare dɔ maann to ddekeke
ngaa usaje ne ang.
34 Yeenn a, m-dujuse kare usaje ne mba kisi ne ke tebbe. M-pa marese
bbay to ben dɔ mare dew kara horose te a koso nangê ang.»
35 Go tarje teenn a, nunn mapa, nare wooyo Lubba kem dewje te tɔyn,
ñ-tete ngaa nunn kutu kusa.
36 Yeenn ngaa dewje tɔyn ingaje singa ngaa usaje ne tɔ.
37 Kɔrje tɔyn ke jisi me tɔku to te le to kɔr joo ke dɔsiri gire misan.
38 Goe te ke jusa ne jare meje ndann a, ñ-tila bbɔl beleje maânn jare tɔku
to le ɔle.

Dewje ke me tɔku to te tɔyn teeje ta yo te

39 Toke lo are a, nje-yelje to le ooje dɔ nange a gereje ang. Dooje ta
maann ke to enangara. Yeenn ngaa, ñ-ndikije ta bbo ddew to a, kaw ke
tɔku to le tae te.

40 Mba yeenn a, ɲ̂-tutuje kula ke ɲ̂-tɔ ne ande-nareje ke ɔɔy le dare osoje
me maann te. Kare teenn njaa tɔ a ɲ̂-tutuje kula neje ke aw tɔjuje ddew
tɔku to le. Goe te a, ɲ̂-tɔje kubbu nɔ tɔku to te le kare ta yel uta ne tɔku to
le ngaa dunnje ddew er ke dɔ enangara te le.
41 Daw ɲ̂-teeje dɔ enangara te ke tee dann maann te ke uru ngaa uwa
tɔku to le ar ne lo kara. Ɲɔ tɔku to le ande me enangara te are ddew ke
na ngese ne goto. Maann lenge ngaa unda kutu to le ke singa are tete.
42 Mbambaje ndikije ta tɔlje dewje ke duwade le na kare mare kara ale
maann tee ayn.
43 A tɔku-mbay le mbambaje le ndiki ta kaji Pɔl are nɔkude ddew kare
ɲ̂-ddaje ne toke baann. Nare ddew dewje ke gereje maann kare gaynje
maânn dɔngɔr ta aleje teeje ddaka.
44 Kese dewje a naaje kare kakeje te, ke gaji tɔku to ke guru le mba kɔru
gode. N-dda toke baann ngaa jeje tɔyn ɲ̂-tee ddaka ke rɔ ke maji.

28

Pɔl tee dɔ dere ba te ke Malte

1 Go yo te ke ɲ̂-tee tae te bba ɲ́-pa dareje na ri dɔ dere ba le to Malte.
2 Nje-bbeje le taaje ke maje nya. Ɲ-yelje tɔku puru ngaa ɲ̂-bbarje dare
ɲ̂-ndibbi mba ndi unn kutu ta kere are kul ɔn nya.
3 Pɔl oto ngann ngew ungu puro. A li tee me te mba puru le ɔbbe ngaa
ɲ̂-tɔn ji Pɔl ɲ̂-tinya te.
4 Toke nje-bbeje le ooje li ke naa ji Pɔl te le a, ɲ̂-paje tar horo naa te na:
«A du ang dingaw neenn to nje-tɔl dewje. Maann a ta kuwae bba tee tae
te. A ne ke gate gate a kinyae kare ɲ̂-nayn kem ang.»
5 Pɔl tusu li le are oso puro. A ne kara njaa dda Pɔl ang.
6 Nje-bbeje le aw ngebbeje ta koo rɔe ke a ti wase koso ke na koso wate
koy. A ɲ̂-ngebbeje pin dooje mare ne kara ke dda Pɔl ang. Yeenn a, ɲ̂-telje
ɲ̂-turuje ndude na: «Ɲ̂-to mare lubba.»
7 Ngɔsi baa keteenn, lo le mare tɔku dew ke dɔ dere ba te le ke ria na
Pubiliyusu ee teenn. Nuwaje ke rɔe te ke maje ngaa ɲ̂-to rɔe te ndɔ muta.
8 Bɔ Pubiliyusuje le to tuwa rɔ-tɔ te. Rɔe tunga nya ddem ɲ̂-ndenge mese
ddem. Pɔl aw ooe, duju Lubba dɔe te, ila jia dɔe te ngaa naji.
9 Goe te a, mare nje-bbeje ke Malte ke rɔde tode ddee ooeje ngaa rɔde
ddee maji tɔ.
10 Nje-bbeje le waljeje nya ngaa kare te ke ja ta kunn tɔku to a, dareje
neje ke a kumaje ddew-bô.

Pɔl tee Rɔm

11 Go neyn muta te ke ɲ̂-dda a, junn tɔku to ke in Alekejandiri. Ri tɔku
to te le na « lubbaje ke toje to ndungaje». Tɔku to le ar teenn kare neyn
kul nday bba ta kɔtu.
12 N-tee Sirakusu a, ɲ̂-dda ndɔ muta.
13 Jin teenn a, juwa kare mbal ɲ̂-tee Rejiyo. Lo are a, yel ke dagoo ula
nya ngaa ndɔ joo a, ɲ̂-tee Pujɔl.
14 Jinga mare ngakɔnje me bbe teenn ngaa ɲ̂-dujuje kare ɲ̂-dda ndɔ siri
rɔde te. N-dda toke baann bann a jaw ne Rɔm.
15 Ngakɔnje ke Rɔm ooje tar leje ngaa tilaje kemje ndereng ingajeje lo
ne-labbe te ke Apiyusu, ke bbe ke to key-to-mbaje te ke muta. Toke Pɔl
oode a, are wooyo Lubba ngaa tel inga singa.

16 Toke ŋ̂-tee Rɔm a, dare ddew Pɔl kare uwa key laa dang. Dunn mare
mbamba kara kare ngeme.

Pɔl pa tar le Lubba bbe te ke Rɔm

17 Ndɔ muta goe te a, Pɔl bbar tɔku dewje le Jiipije ke isije me bbe te
ke Rɔm ta key te laa. Toke ŋ̂-mbɔnje naa a, ŋ̂-pa narede na: «Ngakɔmje,
m-dda mare ne ke maji ang ke dewje leje ang ddem m-mbete ne-ji-bbe le
kajeje ang ddem. A duwam Jurusalam ngaa dinyam me ji dewje te ke Rɔm.
18 Go tar te ke nje ke Rɔm dujumje ooje tɔyn a, ŋ̂-ndikije ta kinyamje
mba dooje mare tar dɔm te ke a kase kare ŋ̂-tɔlumje ne ang.
19 A Jiipije mbeteje. Mba yeenn a, m-duju ta ddee ke tar lem nɔ tɔku
mbayje te ke Rɔm, bbo to tar a m-ndiki ta kunda dɔ dewje te ke bbê lem
te.
20 Wɔju dɔ tar neenn njaa m-duju ta koose, ta tɔn ke se tam. Ma kerese
ang, ŋ̂-tɔm ke kula njamjije neenn wɔju dɔ tar ne ke dewje ke Ijarayel
undaje mede dɔe te.»
21 Dilaeje te na: «Jinga mare maketuru ke in nange Jude te dɔi te ang
ddem, mare ngakɔnje kara ddee pa tar dɔi te areje ang ddem wase pa tar
lei maji ang areje ang ddem.
22 A jaw ŋ̂-duji kare ei njaa ɔru gel ne ke aw eje areje, mba ŋ̂-gere to loje
te tɔyn dewje aw mbeteje kuwa-dɔ-naa ke ee me te neenn to mbete dɔrɔ.»
23 Dɔjuje ndɔ dareje ngaa ndɔe le ase a, ŋ̂-ddeeje toke banya dingaeje lo
toe te. Ke endɔɔ ndereng lo-kul Pɔl pa tar arede. Ń-pa tar kɔŋ̂-bbe le Lubba
narede. Nunn tar ndu le Mɔyiji, ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba ŋ̂-pa
ne tar le Jeju kare ŋ̂-ndikije te.
24 Mareje ndikije te saa, a mareje mbeteje.
25 Horode te tar lede aw naa te ang ngaa kare te ke da ta kɔtuje a, Pɔl pa
tar kara na: «Tar ke Ndil-me-nda pa are kajeje ddew te le Nje-kila mber-tar
le Lubba Ijayi neenn to tar ke tɔkɔrɔ. Ndil-me-nda pa na:
26 ‹Aw inga dewje neenn
e-pa arede e-pa na:
a kooje tar ke maje,
a a gereje kande tar le ang,
a kooje loo ke maje,
a a kooje ne ang.
27 Mba me dewje le ketere,
dutuje mbide,
ŋ̂-bbirije kemde
baann bba ta kare kemde oo lo ang ddem,
ta kare mbide oo tar ang ddem,
ta gere ne ang ddem
mba ŋ̂-ndikije ta telje rɔm te kare majide ang.› *»
28 Pɔl pa arede bbay na: «Maji kare e-gereje. Lubba ula ke tar kaji neenn
are dewje ke toje to Jiipije ang. Dede da ndikije tar te le.»
29 [Go tar te ke Pɔl pa le a, Jiipije maynje naa tar ɔtuje ne.]
30 Pɔl dda bbal joo kakara key te ke nuka ke nare laa njaa. Naw taa
dewje tɔyn ke ddeeje aw ooeje ke rɔe.
31 Ń-tɔju tar kɔŋ̂-bbe le Lubba ngaa ŋ̂-tɔju ne dɔ Ebbe-dewje Jeju Kiriste
te ke bbeel ang. Mare dew ɔke ddew ang.

---

* **28:27 28.27** Ejayi 6.9-10

Dɔngɔr maketuru ke Pɔl dda are Timote

1 Timote

1Ti

Tar dɔ maketuru te le Timote

Nje-dda maketuru neenn to Pɔl. Ñ-dda maketuru le horo bbal 64 ke 66 go ddee te le Jeju dɔ nange te. Nula ke maketuru le nare Timote.

Timote le bɔeje to gereke, a kɔenje to jiipi. Kɔenje le unn mee are Jeju. Timote to nje-nja go Pɔl te. Pɔl ulae mare loje te nya. Nulae Tesalonike, ke Korente. Ansiyenje ke Egilisi te unneje to kara le dewje ke eeje dɔ mbɔñ-naa te le nje-me-kunnje.

Pɔl dda maketuru le mba nje-me-kunnje naynje aw mɔseje gɔl mbɔñ-naa lede bbay. A mare nje-me-kunnje aw tɔjuje neje ke tɔkɔrɔ ang. Naw nare ndejeje nje-me-kunnje, ke nje ke isije dɔ mbɔñ-naa te le nje-me-kunnje le.

Ndejeje laa le toke be: Tar ngem ne-tɔju ke tɔkɔrɔ. Tar nayn ddew tarje te ke me maketuru te le Lubba. Tar dda kula ke ndɔ tɔyn wɔju dɔ Tar ke maji. Tar duju Lubba naa te. Tar mɔse gɔl Egilisi, ke tar mbere dewje ke maji kare isije dɔ Egilisi te.

Tar lapiya le Pɔl

1 Ema Pɔl ke Lubba ke Nje-dekajije, ke Jeju Kiriste ke jundaje meje dɔe te
a daremje ddew kare m-to nje-kayn-kula le Jeju Kiriste, m-dda maketuru
neenn mari.
2 M-dda maketuru neenn mari ei Timote ke e-to ngonnum ke tɔkɔrɔ, mba
oo mei te ke Kiriste. Maji kare Lubba ke Bɔ, de ke Jeju Kiriste ke to Ebbejeje
ñ-ddaje sei me-maji, dooje kem-to-ndoo lei ngaa darije me-wul-lɔm.

Tar ke wɔju dɔ ne-tɔju ke to ke dɔgɔle ang

3 Maji kare e-nayn bbe te ke Epeje ddew kara baa ke ndu ke munn mari
kare te ke maw ne ke Maseduwane. Me bbe te ke Epeje le, mare dewje aw
tɔjuje ne ke dɔgɔle ang. Maji kare ta e-gangede ddewe te.
4 E-pa are nje-ne-tɔjuje ke ke dɔgɔle ang le are dɔru keje lede dɔ gel neje
te ke lew ke to ke ddewe ang, ke tar kɔru gel kadede ke ngal nya ngaa
kɔen goto. Nejeenn aw ddeeje ke mayn naa tar baa bbo dda me-kara ke
ne ke Lubba mɔse wɔju dɔje ang. Dew a gere ne ke Lubba mɔse le ddew
me-kunn te.
5 Ne ke maw m-sange ddew ndu te ke munn neenn to kare e-ndikije naa
ke me ke nda, kare eeje ke keje ke maji, kare ooje mese te tɔkɔrɔ ke Lubba.
6 Mare dewje ke inyaje ddew nejeenn le ndeemje ddew ngaa aw undaje
bula baa.
7 Ñ-ddaje rɔde to nje-tɔjuje ndu le Lubba ke are Moyije, a ñ-gereje gel tar
ke daw ñ-paje le ang. Tar ke darje dɔe te le kara ñ-gereje gele ang ddem.
8 N-gere to ndu to ne ke maji toke dew dda kula ke turu ndu le.
9 N-gereje to dew ke gate gate a ndu to wɔju dɔe ang. A ndu to wɔju
dɔ nje ke mbeteje ndu, nje-dɔ-ketereje, ke nje ke mbeteje Lubba, nje-ne-
ddaje ke maji ang, ke nje ke bbelje Lubba ang ddem bbelje ne le Lubba
ang ddem, nje-tɔlje bɔdede wase kɔndede, ke nje-tɔlje ngamaredeje,
10 nje-ddaje lo-to majang, ke dingawje ke aw ddaje lo-to ke dingaw
maredeje, ke nje-labbeje dewje to bbereje, ke nje-ngemje, ke nje ke aw
undaje-yo baa wase dewje ke ddaje ne tɔyn ke to dang ke ne-tɔju ke tɔkɔrɔ.

11 Ne-tɔju ke tɔkɔrɔ le to me Tar te ke Maji ke areje ddew ta kare ñ-gereje
Lubba ke ase kare dewje ɔsuje gaje. Lubba ke ndiki ta kare jisije maji le
njaa inya Tar ke maji le me jim te.

Tar wooyo le Pɔl

12 Mare wooyo nya Ebbejeje Jeju Kiriste ke arem singa: Noom to mare
dew ke na kase ta kunda mee dɔe te ngaa ñ-bbarem kula te laa.
13 A ema ke lew m-to nje-tuju ria, nje-dda singa ke dewje laa, nje-dda
saa ddɔ. Lubba oo kem-to-ndoo lem, mbata kete moo mem te saa ang are
m-gere dɔm ne te ke m-dda le ang.
14 Ebbejeje Lubba dda sem me-maji ke bo nya. Nare moo mem te ngaa
nare m-ndiki ngamaremje ddew me-kara te ke m-dda ke Jeju Kiriste.
15 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ, maji kare dewje tɔyn taaje tar neenn
ngemje mede te: Jeju kiriste ddee dɔ nange te mba kaji nje-ddaje majang.
Ma njaa m-to dew ke dda majang uta kese dewje tɔyn.
16 A bbo Lubba oo kem-to-ndoo lem a, ñ-ndiki ta tɔju to ñ-tɔ wure wɔju
dɔm, ema ke m-to dew ke dda majang uta kese dewje tɔyn le. Ñ-dda baann
mba kare dewje ke a ta kooje mede te saa ta kinga ne tebbe ke ke ndɔ ke
ndɔ oomje to ne-kɔju mare.
17 Ase kare dewje tɔyn ndɔyje ri Lubba ngaa ɔsuje gaji Lubba ke bbal ke
bbal! Lubba ke nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, Lubba ke kem dew ooe ang, Lubba
ke kara baa, Amem.
18 Ngonnum Timote, ndu ke maw minya me jii te neenn to ddew kara
baa ke tar ke *nje-kilaje-mber-tar le Lubba paje wɔju dɔi lew. Maji kare
tarje neenn ari singa are e-dda ne ddɔ ke maji,
19 ddew kunda mei dɔ Lubba te, ke ddew ngem keje ke maji te. Mare
dewje ke ooje mede te mban ngaa eeje ke keje ke maji le telje inyaje keje
ke maji le ngaa dosoje ddew me-kunn te lede.
20 Imene de ke Alekejandere deeje horo dewje teenn le. Minyade me ji
Esu te kare ta ñ-ndoje ta tel taji Lubba ang ngaa.*

2

Ndeje wɔju dɔ duju Lubba

1 Yeenn a, ne ke m-ndejese ta kare e-ddaje dɔngɔr a to kare dewje dujuje
ne ji Lubba te, paje tar ke Lubba, ddaje rɔde to ndoo nɔ Lubba te ngaa
telje ke wooyo are Lubba wɔju dɔ dewje tɔyn.
2 Maji kare e-dujuje Lubba wɔju dɔ tɔku-mbayje, ke nje-kɔñ-bbeje.
Baann bba ja kisije ddekeke, ja kisije ke me-wul-lɔm ddew bbel Lubba
te ddem ta wal Lubba ddem.
3 Yeenn a to ne ke kura ngaa maji nya kem Lubba te ke Nje-kajije,
4 Lubba ke ndiki kare dewje tɔyn ingaje kaji ddem, ndiki kare dewje
tɔyn gereje ne ke tɔkɔrɔ ddem.
5 Mba Lubba kara baa,
*nje-gɔl tar horo Lubba te ke dewje kara baa tɔ.
Ñ-to dew, Jeju-Kiriste,
6 ke unn rɔe uka ne dɔ dewje tɔyn.
Kare ase a, Kiriste pa tar naji le toke baann.
7 Mba yeenn a, Lubba undam to nje-kila mber, ke nje-kayn-kula kare m-
tɔju tar me-kunn, ke tar ke tɔkɔrɔ dewje ke toje to Jiipije ang. Tar ke tɔkɔrɔ
a maw pa neenn bbo maw mere ngem ang.

---

* **1:20** Kilade ddaka

8 Yeenn a, m-ndiki ta kare dingawje dujuje Lubba ke lo tɔyn, dulaje jide
ke darâ ke me ke nda kayn, ke wungu ang ddem ke mayn̂-tar ang ddem.
9 Ddew kara baa, m-ndiki kare deneje ulaje kubbu ke maje, dulaje kubbu
dare kem dewje to ke dɔde te ang, n̂-ddaje mande ke boro ang: Ɲ-ddaje
dɔde ke dɔgɔle, dulaje ne-mandeje ke n̂-dda ke ande ang wase mere wase
kubbu ke nare ngeng nya ang.
10 A maji kare kulaje ke maji a deneje ulaje to kubbu. Ne ke baann a ase
kare deneje ke unnje ndude ta bbel Lubba ddaje.
11 Kare ne-tɔju a, maji kare deneje isije ddekeke ngaa ta dooje tar.
12 Mare ddew dene ta kare tɔju ne wase ɔn dɔ dingaw ang. Maji kare
dene utu tae.
13 Mba Adam a Lubba ddae dɔngɔr bba goe te a n̂-dda Ebe.
14 Adam a are Esu ere ang. A dene a inya are Esu ere ngaa oso me
majang te.
15 A Lubba a kaji dene ddew kuju ngonn te, toke noo mee te ke Lubba,
toke n̂-ndiki dewje, toke n̂-ngem rɔe ngaa n̂-dda rɔe ngaji.

3

Dewje ke aw ngemje Egilise

1 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ. Toke bbo mare dew ndiki ta ddee to nje-kula
le Lubba a, to kula ke maji nya njaa a n̂-ndiki ta dda.
2 Baann a, maji kare n̂-to dew ke tar to dɔe te ang, n̂-to nje-dene ke kara,
n̂-to dew ke ngem rɔe, n̂-to dew ke gere dɔ jia, n̂-to dew ke dda ne ke
ddewe, dew ke gere ngem nje-mbaje, dew ke gere ta tɔju ne.
3 Maji kare n̂-to bbere le koto ang, n̂-to nje-kunda dew ang, n̂-to dew ke
wul pee, n̂-to dew ke ndiki kɔl ang, n̂-to dew ke ndiki nare nya ang.
4 Maji kare n̂-to dew ke gere ta tɔju ddew ke maji nje ke me key te laa,
n̂-to dew ke dda are nganne ooje tae ngaa bbeleje.
5 A bbo dew gere ta kɔn dɔ nje ke me key te laa ang a, na ngem Egilise
toke baann wa?
6 Maji kare nje-kula le lubba to dew ke oo mee te ke Jeju goe ew bba.
Baann ang a, na koo rɔe bo nya ngaa Lubba a gange sariya dɔe te ddew
kara baa toke n̂-gange sariya dɔ Esu te.
7 Maji kare dewje ke toje to nje-me-kunnje ang paje tar laa maji. Baann
bba na koso me bande te le Esu kare ta rɔ-kul ddae ang.

Tar le diyakereje

8 Ddew kara baa, maji kare diyakereje toje to dewje ke ulaje gel rɔde
naa te ang, dewje ke ndude joo ang, n̂-toje to nje-kayje koto nya ang, maji
kare n̂-toje dewje ke aw sangeje ta kinga nare-bukuru ang.
9 Maji kare n̂-ngemje tar me-kunn ke Lubba tee ne ke ddaka le ke keje
ke maji.
10 Maji kare n̂-nade doo kete bba ngaa goe te bbo mare tar to dɔde te
ang a, da kaseje ta ddaje kula le.
11 Maji kare dene njeeje kara ulaje gel rɔde naa te ang, n̂-toje to nje-
naneje ang, n̂-ngemje rɔde. Ɲ-to deneje ke toje gate gate ddew neje te
tɔyn.
12 Maji kare diyakereje le toje to nje-deneje ke kara. Maji kare n̂-gereje
ta tɔju ddew ke maji ngannde, ke dewje tɔyn ke me key te lede.

13 Mba diyakereje ke aw ddaje kula lede ke maje a kingaje piti ta dewje
te tɔyn ngaa da paje tar me-kunn lede ke to ke dɔ Jeju te ke bbel ang.

Ne-gere ke iya rɔe

14 Kare te ke maw m-dda ne maketuru mari neenn, munda mem ta kaw
kingai mbɔr ang baa.
15 A bbo m-ddee ke tɔke ang a, ndejeje ke mari neenn a kari ddew kare
e-gere ddew ke a nja ne horo dewje te le Lubba. Dewje le Lubba le to
Egilise le Lubba ke Nje-kisi kem baa. Nje-me-kunnje le toje to nje-kuwaje
tar ke tɔkɔrɔ kare ngeng.
16 Tɔkɔrɔ njaa, tar me-kunn ke iya rɔe ngaa ñ-tee ne ke ddaka le to ne
ke ngeng nya. Tare le toke be:
Kiriste unn da rɔ dew,
Ndil me-nda pa tar naji laa na ñ-to gate gate,
anjije ooeje,
dewje pa tar laa horo dewje te ke toje to Jiipije ang,
dewje ke dɔ nange te unnje mede are,
Lubba unne aw saa lo piti te laa darâ.

4

Ne tɔyn ke Lubba dda maji to maji dɔrɔ

1 Ndil-me-nda pa tɔkɔrɔ na, ddutu ndɔɔje a, mare dewje a kinyaje ddew
me-kunn mba naynje go ndilje te ke nje-ngemje ngaa da kunnje go ne-tɔju
le umaje.
2 Dewjeenn le ndemje ddew wɔju dɔ tar le nje-ngemje. Nje-ngemje le
ndil ne-gere lede oy toke mare le kake ke tebbe ke puru wae.
3 Nje-ngemje le tɔjuje ne na: taa-naa wase kusa mare ne-kusaje to kula ke
maji ang. A Lubba dda ne-kusajeenn mba nje-me-kunnje ke gereje ne-tɔju
ke tɔkɔrɔ. Maji kare dareje wooyo Lubba mban a dusaje.
4 Mba neje tɔyn ke Lubba dda maji to maji dɔrɔ. Ne ke ta mbete me te
goto toke dew usa ke wooyo.
5 Mba tar le Lubba, ke duju Lubba leje ddaje are ne-kusa le tel ne-kusa
ke maji kem Lubba te.

Nje-kula le Lubba ke tɔkɔrɔ

6 Toke e-tɔju neje ke m-pa mari neenn nje-me-kunnje a, a to nje-kula le
Kiriste ke tɔkɔrɔ. Baann bba, a tɔju to e-to dew ke tar le Lubba ande ddew
ne-tɔju te ke tɔkɔrɔ ke e-ndo ke rɔ-nel.
7 Maji kare e-mbete esu ngemje ke dewje aw ɔruje ke to dang ke ne-tɔju
le nje-me-kunnje. E-sange ddew ta to gate gate kem Lubba te.
8 Ndam toke kayñ-ngɔru to ne ke dda maji ke da-rɔ dew. A kunn rɔ kare
Lubba to ne ke dda maji ke dew ddew neje te nya. Ddew kunn rɔ kare
Lubba te, dew a kase kinga tebbe ke to ke ndɔ ke ndɔ.
9 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ, maji kare dewje tɔyn taaje ngemje mede te
ke maje.
10 Bbo jaw jooje ndoo wase jaw ñ-ddaje ddɔ a, mba kake jundaje meje
dɔ Lubba te ke Nje-kisi kem baa. Lubba ke to Nje-kaji dewje tɔyn, ke uta
tɔyn ñ-to Nje-kaji nje-koo-meteje.
11 Neenn a, maji kare unn ndu dɔe te ngaa e-tɔjude.
12 Maji kare dew dabbi mba kake e-to ngonn baa ang. A maji kare nje-
koo-meteje ooije to ne-kɔju mare ddew tar te ke tai te, ddew kula ddai te,

ddew ndiki te ke e-ndiki dewje, ddew mei te ke unn are Jeju, ke ddew rɔi te ke aw e-ngem ke maje.

13 E-tura maketuru nya are dewje lo mbɔn̂-naa te e-ngina ne ndɔ ddee lem. Arede ndeje ngaa e-tɔjude ne.

14 Lubba ari ne-kare baa. E-dda ngar ke ne-kare baa le ang. Lubba ari ne-kare baa le go tarje te ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje ngaa ansiyenje mbɔnje naa ilaje jide dɔi te.

15 Neenn a, maji kare unda mei dɔe te. Maji kare unn rɔi ila kula te lei. Yeenn bba dewje tɔyn a kooje to kula lei aw ke kete kete.

16 E-ngem rɔi ke maje, unda kemi dɔ ne-tɔju te lei. E-nayn ddewe te ke ndɔ tɔyn, mba bbo e-dda toke baann a, ei njaa a kaji rɔi ddem a kaji dewje ke aw ooje tar lei ddem.

5

Are ndeje nje-me-kunnje tɔyn

1 Maji kare e-ndeje dingaw ke bbuka toke le bɔije njaa bbo e-ndange ang. E-ndeje basanje toke le ngakɔinje.

2 Maji kare e-ndeje kɔdeneje toke le kɔinjedede. E-ndeje deneje ke naynje ke singade bbay ke me-nda kayn ddew kara baa toke ngakɔnani.

Tar wɔju dɔ dene-ndubbaje

3 E-wal dene-ndubbaje ke isije ke karede.

4 A bbo mare dene-ndubba ee ke nganne wase ngannkae a, dɔngɔr ne ke ta dda a to kare n̂-tɔjuje kula me-kunn lede horo nujuje te ngaa n̂-telje ke ne ke nje-kujudeje ngem ne de darede guku. Lubba ndiki ne ke baann nya.

5 Dene-ndubba ke isi ke kare baa ngaa nje kaa lo ke dɔe te goto, unda mee ke dɔ Lubba te. New ta dda rɔe to ndoo rɔ Lubba te ang, n̂-duju ne ji Lubba te til, ke kare.

6 A dene-ndubba ke unn rɔe mba rɔ-nel ke nange neenn isi kem baa ddew da-rɔ te, a ddew ndil te noy mban.

7 Mare ne ke ta kare e-ndejede wɔju dɔe mba kare tar to dɔde te ang a neenn.

8 Toke mare nje-me-kunn aa lo ke dɔ nje-nujuje te laa ang, uta tɔyn bbo naa lo ke dɔ dewje te ke me key te laa ang a, ninya me-kunn laa, ngaa n̂-maji ang nuta dew ke oo mee te ang.

9 Dene-ndubba ke to nje-ngaw ke kara ke bbale uta bbal dɔ-misan bba ta e-dda ria horo mareje te.

10 Maji kare ria bbar wɔju dɔ kula-ddaje ke maji: Maji kare n̂-to dew ke ngem nganne, dew ke ngem nje-mbaje, nje-toko gɔl nje-me-ndaje. Maji kare n̂-to dew ke aa dewje ke ne wungu oso dɔde te oo. Maji kare n̂-to dew ke dda mare kulaje ke maji dang dang.

11 Maji kare e-dda ri dene-ndubba ke nayn ke singae bbay horo mareje te ang. Mba ndɔ ke bbo ke da-rɔ te ddade a, da kinya go Jeju kiriste ta taa ngaw.

12 Kula-dda ke baann tɔju to dinyaje ndu ke dunnje dɔngɔr le.

13 Tɔ bbay, mba dingaje kula ta dda ang le a, n̂-ndoje ta kase lo ke ta key ta key. Dɔe te, n̂-telje to nje-kundaje bula. Tar ke osode te ang kara dilaje tade te baa baa. Tar ke ase ta pa ang kara daw n̂-paje.

14 Yeenn a, m-ndiki kare dene-ndubbaje ke naynje ke singade bbay taaje
ngaw, maji kare dujuje ngannje. Ñ-tɔjuje ddew ke maji nje ke me key te
lede. Baann bba nje-baanji a kingaje ddew ta nane ke je ang.
15 Mba mare dene-ndubbaje unnje go Esu ngaa ɲ-ndemje ddew mban.
16 Toke mare dene ke oo mee te ee ke dene-ndubbaje horo nujuje te laa
a, maji kare numade. Baann bba dene-ndubbaje le a toje to ne-koto ke aw
ɔy Egilise ang. Baann bba Egilise le a kinga ddew ta kuma dene-ndubbaje
ke isije ke karede.

Tar ke wɔju dɔ ansiyenje ke me kula te le Lubba

17 Ase kare ansiyenje ke tɔjuje ddew ke maji ingaje kuka ke bo. Ke uta
tɔyn dede ke kula pa tar le Lubba, ke kula ne-tɔju ɔyde nya.
18 Maketuru le Lubba pa na:
Mange ke aw mbɔyn jinga waa ke to dɔ jin te kare kande gayn. Maji kare
e-tɔ tae ang. Maketuru le pa bbay na:
Ase kare nje-kula inga kuka laa.
19 Toke mare dew unda tar dɔ mare ansiyenje te a, aa lo te ang. E-ngina ta
mare dewje joo wase muta telje undaje tar dɔe te bbay bba ta e-ndiki te.
20 A bbo dew dda majang a, e-ndange kem dewje te tɔyn. Baann bba
kese dewje a bbelje ta dda majang.
21 M-duji nya kem Lubba te, ke kem Jeju Kiriste te, ke kem anjije te ke
maji tɔyn kare e-dda ne ke turu nduje ke munn mari. Ɔru kem dew ang,
e-dda ke dewje tɔyn ddew kara baa.
22 Ila jii dɔ dew te kare dda kula le Lubba ke ngɔru baa ang. Ula rɔi me
majang te le dew ang. Are mei nda kayn nɔ Lubba te lei.
23 Maann dɔrɔ a ay ang. Maji kare ay koto ke ria na ven ngaji mba wuri
ke aw toi, ke rɔ-to ke aw jɔki nya.
24 Majangje le mare dewje teeje ke ddaka kem dewje te kete bba ɲ-ngange
sariya dɔe te. A manjangje le mareje teeje ke ddaka kem dewje te dɔ guku
baa.
25 Ddew kara baa, kulaje ke maji ke mare dew aw dda, kem dewje aw
ooje. Kulaje ke maji ke ɲ-dda ngaa kem dewje ooje ang kara a nayn lo
kiyae te ang.

6

Tar ke wɔju dɔ bbereje

1 Maji kare bbereje tɔyn ooje ebbedede to dewje ke aseje kare ɲ-bbeljede.
Yeenn a dda kare dewje a kaseje ta taji ne-tɔje leje ang ddem ri Lubba ang
ddem.
2 Bbereje ke ebbedede toje to nje-kometeje, maji kare ɲ-dabbejede ang
mba ebbedede le to toje to ngakɔnde ke me Kiriste te ngaa ebbedede le
toje to dewje ke ndikide nya a daw ɲ-ddaje kula ke de. Ne ke maji kare
e-tɔju dewje ngaa unn ndu wɔju dɔe a neenn.

Ndeje wɔju dɔ nje-ne-tɔjuje ke ke dɔgɔle ang, ke bbo ne-kinga

Tar ndiki nare

Ne ke maji kare e-tɔju dewje ddem unn ndu dɔe te ddem a neenn.
3 Bbo toke dew tɔju neje ke ke dɔgɔle ang, ngaa nja ke turu ndu tarje
ke maji le Ebbejeje Jeju Krist ang ddem, ke turu ndu ne-tɔju wɔju dɔ bbel
Lubba ang a,
4 ɲ-to dew ke oo rɔe bo ngaa gere ne kara ang, ɲ-to dew ke rɔ-to mayn
tar ee rɔe te ngaa ɲ-to dew ke aw kɔl wɔju dɔ mare tarje. Neje ke baann

aw ddee ke kunda-me ke naa, mayn tar, ne-taji, koo naa ke kem ke maji ang,
5 mayn̂-tar ke kɔen goto ngaa, tar ke tɔkɔrɔ goto tade te. Dewje le ooje
bbel Lubba to gusu ne-kinga lede.
6 Tɔkɔrɔ, kunn me kare Lubba to ne-kinga ke bo toke dew unda mee ke
dɔ ne te ke nee ne njaa.
7 Mba, n̂-ddeeje ke ne kara dɔ nange te ang, ddew kara baa ja telje ke ne
kara ang.
8 Yeenn a, toke jingaje ne-kusa ke taje te, ke kubbu ke rɔje te a, yeenn
njaa ase.
9 A dewje ke ndikije ta ddee to nje-ne-kingaje osoje me ne-kere te, bbo
neje ke maji ang dang dang ddade are dosoje me bande te ngaa dosoje me
bbo neje te ke maji ang dang dang ke aw tuju dewje ngaa aw unda dewje
ta yo te.
10 Mba bbo nare a to gel neje te ke maji ang tɔyn. Mare dewje ke isije ke
bbo nare inyaje ddew ko-me-te lede ddew ew. Yeenn a, dede njaa n̂-darje
dɔde ne-wunguje te dang dang.

E-dda ddɔ ke maji wɔju dɔ mei ke unn

11 A ei dew le Lubba, e-mbete nejeenn ddew ew, ngaa e-sange ddew ta to
gate gate, ta bbel Lubba, ta kuwa koo-mete kare ngeng, ta ndiki ngamarije,
ta tɔ wuri ngaa e-ddee to dew ke wul pe ke dewje.
12 E-ngem me-kunn lei toke dew ke aw dda ddɔ. Uwa tebbe ke ke ndɔ
ke ndɔ ke Lubba bbari ari dɔ ndɔ te ke e-pa ke tai nɔ dewje te ke banya
banya to unn mei are Jeju kiriste.
13 Munn ndu neenn mari nɔ-gɔl Lubba te ke are tebbe neje tɔyn ddem
nɔ-gɔl Jeju-Kiriste te ke pa tar-naji ke tɔkɔrɔ nɔ-gɔl Pɔnse Pilate te.
14 E-ngem ndu le are ne-yerew ɔri ang. Are tar to dɔi te ang ndereng
ndɔ tel le Ebbejeje Jeju-Kiriste.
15 Na tel ke ndɔ ke Lubba ɔju. Lubba ke to nje-kare dewje isije ke koko,
ne ke nɔn dɔ neje tɔyn, ne ke n̂-to Mbay-dɔ-tɔku-mbayje, ke Ebbe-dewje
ke uta ebbe-dewje tɔyn.
16 Lubba ke nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, nisi lo te ke ndoko ke dew tee te ang.
Dew kara ooe ang ddem, dew kara ase ta kooe ang ddem. Maji kare dewje
waleje, ngaa maji kare n̂-to nje-singa-mɔngu ke to ke ndɔ ke ndɔ. Amem.

Ndeje wɔju dɔ nje-ne-kingaje

17 Unn ndu are nje-ne-kingaje ke bbokone neenn are dɔsuje gaji rɔde
baa ang. Maji kare dundaje mede dɔ ne-kingaje te ang, mba to neje ke a
ndayje. A maji kare dundaje mede dɔ Lubba te ke aw areje ne tɔyn toke
bo kare jumaje ne rɔje.
18 E-pa are n̂-ddaje maji, n̂-ddaje kula ke maji nya, are dɔsuje ngar ke
me kara ngaa ń-kaynje debbe ne-kingaje lede dewje.
19 Baann bba da mɔseje ne dam lede ke kura ddem ngeng ddem mba
ndɔ ke bara, yeenn tɔ bba da kingaje ne tebbe ke tɔkɔrɔ.
20 Timote, aa lo ke kula te ke Lubba ari ta kare e-dda. E-mbete bulaje ke
baa baa ke aw tila kem tar le Lubba. Nejeenn le inje ddew ne-gere te ke
dewje ooje to ne-gere ke tɔkɔrɔ.
21 Mare dewje ke njaje go ne-gereje te ke baann le, osoje ddew me-kunn
lede. Maji kare me-maji le Lubba nayn kese!

Joo le maketuru ke Pɔl dda are Timote
2 Timote
2Ti
Tar dɔ maketuru te le Timote

Joo le maketuru ke Pɔl ula ne are Timote pa tar dɔ dɔbɔyn nduje te ke Pɔl unn. Pɔl ee key kula te (2.9), dewje nya tuseje inyaeje, ń-gere to mbɔr ang a na koy (4.6). Ń-pa dɔbɔn tar laa nare Timote, nje-buwa kula laa ke ń-ndike to ngonne.

Maketuru neenn pa tar dɔ kisi te le Pɔl dɔ nange te: tar kula laa ke to nje-kayn kula, tar ne-tɔju laa, tar ndoo ke noo ddew kula te wɔju dɔ Tar ke maji. Nje-dda maketuru neenn are ndejeje Timote. Nula dingaw me Timote te kare ne njaa kara noo ndoo mba Kiriste bba (2.1-3). Ǵoe te a, nunn ndu nare Timote ta kare ń-pa tar le Lubba ke dɔgɔle.

Tar lapiya le Pɔl

1 Ema Pɔl ke m-to nje-kayn-kula le Jeju Kiriste mba Lubba njaa ndiki te,
ngaa bbarem kare mila mber-tar tebbe ke nunn ndue ta kare dewje ddew
te le Jeju Kiriste,
2 M-dda maketuru neenn mari ei ngonnum Timote ke m-ndikii nya. Maji
kare Lubba ke Bɔ, de ke Jeju Kiriste ke to Ebbejeje ń-ddaje sei me-maji,
dooje kem-to-ndoo lei ngaa darije me-wul-lɔm.

Tar wooyo le Pɔl

3 Mare wooyo nya Lubba ke maw m-dda saa ke keje ke maji tɔyn turu
kamjedede te til, ke kare. Kare tɔyn ke maw m-duju Lubba a, maw m-pa
saa tar wɔju dɔi.
4 Meje dɔ nɔn te ke e-nɔn a, mee ke bbo nya ta tel kooi, baann bba ma
kisi ke koko.
5 Maw mole mem dɔ mei te ke unn toke tɔkɔrɔ. Me-kunn le Loyise ke to
kaije ke dene, ke kɔinje Enise ke dunnje kete. Meje toke ei njaa kara unn
mei toke baann tɔ.

Pɔl ndeje Timote kare dda rɔ-kul ang

6 Yeenn le bba maw mole mei ta kare are ne-kare baa ke Lubba ari go
jim te ke mila dɔi te nayn ke singa ke ndɔ tɔyn.
7 Mba Ndil ke dda are ń-bbel a Lubba areje ang. A Ndil le to Ndil ke
areje singa, dda are ń-ndikije ngamarejeje ngaa dda are ń-gere dɔjije.
8 E-dda rɔ-kul ta pa tar-naji le Ebbe-dewje kare dewje ang ddem e-dda
rɔ-kul lem, ema ke dilam key-kula te wɔju dɔe ang. A oo sem ndoo wɔju
dɔ Tar ke maji ddew singa te ke Lubba areje.
9 Lubba ke ajije njaa bbarje kare ń-ddeeje to dewje laa. Wɔju dɔ kula ke
maji ke ń-ddaje bba ń-bbar ne je ang. A ń-bbarje wɔju dɔ ne ke ń-mɔse ta
dda ddem wɔju dɔ me-maji laa ddem.
10 Ń-tɔju me-maji laa le bbasine ddew te le Nje-kajije Jeju Kiriste ke ddee.
Jeju njaa guru singa yo ngaa ń-tɔju tebbe ke to ke ndɔ ke ndɔ ke ddaka
ddew te le Tar ke maji.
11 Mba yeenn bba Lubba unnum to nje-ne-tɔju ddem, to nje-kayn-kula
ddem kare mila mber Tar ke maji le.

12 Gele ke neenn le bba maw moo ne ndoo. A rɔ-kule ddam ang, mba
m-gere dew ke munn mem mare le ke maje, ngaa m-gere ke maje to nee
ke singa ta ngem ne ke ninya me jim te ndereng ddutu ndɔ a kase.
13 E-nja turu ndu te ke tɔkɔrɔ ke m-pa mari ddew me-kunn te, ddew
ndiki te ke e-ndikije naa ddew te le Jeju Kiriste.
14 E-ngem ne-tɔju ke maji ke ń-tɔji ddew singa te le Ndil-me-nda ke isi
meje te.
15 E-gere maji to dewje tɔyn ke nange te ke Aji tusumje inyamje. Pijel de
ke Emojenn deeje horode te.
16 Maji kare Ebbe-dewje oo kem-to-ndoo le nje ke key le Onejipɔr, mba
ń-dda nare minga singa ke ndɔ tɔyn ngaa ń-dda rɔ-kul wɔju dɔ kila ke
dilam key-kula te ang.
17 Kake ń-tee bbe te ke Rɔm be a, ń-sangem ke ngɔru ningam.
18 Maji kare Ebbe-dewje oo kem-to-ndoo laa ndɔ te ke Ebbe-dewje a
gange sariya. E-gere neje ke maji tɔyn ke ń-dda sem bbe te ke Epeje ke
maje.

2

Nje-ddɔ le Jeju Kiriste ke tɔkɔrɔ

1 Ei ngonnum, maji kare inga singa ddew me-maji te ke Lubba dda ke je
ddew te le Jeju Kiriste.
2 Tar ke tee tam te kem nje-tar-najije te ke banya banya le, e-pa are nje-
me-kunnje ke unda mei dɔde te kare dede njaa kara daseje ta pa kare
mare dewje ke kete tɔ.
3 Oo sem ndoo toke le nje-ddɔ le Jeju Kiriste ke tɔkɔrɔ.
4 Dew ke unn rɔe to nje-ddɔ ngaa ndiki ta dda kare rɔ dew ke ɔn dɔe
neele a, aa lo ke neje te le siwilje ang ngaa.
5 Ddew kara baa, dewje ke aw taje naa ddew mare neje te toke le kayń-
ngɔru, dew ke ayn ngɔru le ke ddewe bba a kinga kuka laa.
6 Nje-ndɔɔ ke oo ndoo ddew kula ndɔɔ te laa njaa a kinga ko-ndɔɔ laa le
dɔngɔr bba kese dewje a kingaje.
7 Maji kare e-gere me tar ke maw m-pa neenn, mba Ebbe-dewje a dda
kare e-gere kande tarje le tɔyn.
8 Ole mei dɔ Jeju Kiriste te ke Lubba are nin horo nje-yoje te. Ń-to dew
ke gel Dabbiti te ddew kara baa toke Tar ke maji ke maw mila mbere le
pa.
9 Wɔju dɔ Tar ke maji le a moo ne ndoo ndereng ń-tɔm dilam key-kula
te toke le nje-ne-dda ke maji ang. A tar le Lubba a ń-tɔ ang.
10 Mba yeenn bba maw m-tɔ wurum neje te tɔyn wɔju dɔ dewje ke Lubba
mberede, mba kare dede njaa kara dingaje kaji ke Jeju Kiriste aw are
dewje. Baann bba da kingaje piti ke a to ke ndɔ ke ndɔ.
11 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ:
Toke joyje saa kara baa a,
ja kisi ke tebbe saa kara baa tɔ.
12 Toke juwaje jare ngeng a,
ja kɔnje tɔku-mbay saa.
Toke ń-mbeteje a,
ne njaa kara na mbeteje tɔ.
13 Toke ń-toje gate gate saa ke ndɔ tɔyn ang a,
ne ń-to gate gate ke je ke ndɔ tɔyn,

mba na kase ta tel mbete tar ke tee tae te ang.

Ndeje wɔju dɔ nje ke aw turuje tar le Lubba

14 Ole me dewje dɔ neje teenn tɔyn. E-dujude kem Lubba te kare ñ-
mbeteje ta kɔl naa wɔju dɔ mare tarje. Kɔl le dda mare ne kara are dew
ang, kɔl le aw tuju dewje ke aw tukaje mbide aw ooje.
15 Maji kare Lubba ooi to dew ke uwa are ngeng me ne-kereje te, maji
kare e-to dew ke dda kula laa ke rɔ-kul ang, a e-to dew ke aw tɔju tar ke
tɔkɔrɔ ke ddewe.
16 E-mbete ta kunda bula ke baa, mba dewje ke aw undaje bula baa le
aw inyaje Lubba jann jann.
17 Tar pa lede to ddew kara baa toke ngɔ-bayn ke usa dew ngaa aw ke
kete kete. Imene de ke Pilete ñ-toje toke baann.
18 Dinyaje tar ke tɔkɔrɔ. Ñ-paje na dewje ke oyje inje mban ngaa ñ-turuje
me-kunn le mare dewje ddew tar te neenn le.
19 A gɔl key ke Lubba unda nangê to ke lo toe. Tar ke ñ-dda gɔl key te le
na: «Ebbe-dewje gere nje ke toje to dewje laa», ngaa «Maji kare dew ke
bbar ri Ebbe-dewje mban a, mbete majang.»
20 Jo ke ñ-dda ke ande, ke nare dɔrɔ a to me tɔke key te ang. Jo ke ñ-dda
ke kake, ke anji to me key te le tɔ. Mare joje to mba ndɔ kusu, a keseje to
mba dda ne kula ke baa.
21 Dew ke inya ne-ddaje ke maji ang ke m-pa tare neenn a, na to jo ke
daw ngem mba ndɔ kusu, da kundae dang mba kula le Lubba. Ebbe-dewje
a kunne mba dda ne kula, na to ngɔsi mba dda kulaje tɔyn ke maji.
22 Ayn neje ke maji ang ke aw nel basanje. E-sange ddew ta to gate gate,
uwa me-kunn lei are ngeng, e-ndiki dewje, are me-wul-lɔm to hori te ke
dewje ke aw dujuje Ebbe-dewje ke me-nda.
23 A e-mbete mayñ-tar ke baa, ke mayñ-tar mbe. E-gere to mayñ-tar ke
baann aw uju kɔl.
24 Maji kare nje-kula le Ebbe-dewje kɔl ke dew ang. A maji kare dewje
tɔyn ndikeje, maji kare nase ta tɔju ne ngaa daw ñ-pa saa a, ñ-tɔ wure.
25 Maji kare ñ-tɔju ddew dewje ke aw maynje saa tar ke gɔsu ke wul pe.
A du ang Lubba a dda kare ñ-turuje ddew lede mba gere tar ke tɔkɔrɔ.
26 Da telje kingaje keje ke maji guku ngaa, da teeje me bande te le Esu
ke uwade are daw ñ-ddaje ne ke mee ndiki.

3

Ddutu ndɔ

1 Maji kare e-gere ne neenn ke maje: ddutu ndɔ a, lo a ngeng.
2 Yeenn a, dewje a toje to nje-ne-ndikije, da ndikije nare nya, da boroje
ngaa da kooje rɔde bo, da tajije ri Lubba, da ddaje dɔ-ngeng ke nje-
kujujede, da gereje go maji ke ñ-dda ke de ang, da bbelje ne le Lubba
ang,
3 mede a ketere, da kooje kem-to-ndoo le dew ang, da tujuje ri dewje,
da ddaje ne ke dɔgɔle ang, da keeje ke bbo dda dew maji ang, da toje to
nje-baanji le nje-ne-ddaje ke maji,
4 da toje to nje-teeje ke gel dewje, da ddaje singa ke dewje, koo-rɔ-bo a
dda kare dooje lo ang, rɔ-nel ke nangê neenn a da ndikije bbo da ndikije
Lubba ang,
5 da ddaje rɔde to nje-bbelje Lubba, a da mbeteje singa-mɔngu ke dew
inga ddew bbel Lubba te. Maji kare e-turu girii are dewjeenn le tɔ.

6 Mareje horode te aw andeje me keyje te ngaa aw ereje deneje ke keje
lede ngaji baa ungude me bande te lede. Deneje le toje to nje-ne-ddaje ke
maji ang ngaa bbo neje ke maji ang dang dang to mede te.
7 Deneje le aw ndoje ne ke ndɔ tɔyn, a ddew ke da kaseje ta gere ne tar
ke tɔkɔrɔ goto.
8 Lew Janese de ke Jamberese ń-taje naa ke Moyije, ddew kara baa dewje
neenn aw mbeteje tar ke tɔkɔrɔ toke baann tɔ. Ń-toje to dewje ke keje lede
tuju ngaa me-kunn lede to ne kara ang.
9 A da kawje ddew ew ang, mba dewje tɔyn a gereje woy lede toke lew
dewje gereje woy le Janese de ke Jamberese.
10 A ei oo ne-tɔju ke m-tɔju, oo pa-nja ke m-nja, e-gere neje ke mee ke
bbo ta dda, oo me-kunn lem ke munn, kore wur ke more wurum, oo ndiki
ke m-ndiki dewje, ngaa oo kuwa ke muwa mare ngeng.
11 Oo dda ke ń-ddam, oo ndoo ke moo bbe te ke Antiyose, bbe te ke
Ikoniyɔm, ke bbe te ke Listere. Dda ke doso ń-ddam. A Ebbe-dewje ɔrum
me neje teenn tɔyn.
12 Dewje ke ndikije ta nja gate gate ddew te le Jeju Kiriste a, da ddade.
13 A dewje ke mede maji ang, ke dewje ke toje to nje-kuwaje lo le dewje
taaje, da ddaje majang ke kete kete, da kereje dewje ngaa dede njaa kara
da kerede tɔ.
14 Ei, maji kare ne ke ń-tɔji ngaa oo a, to tɔkɔrɔ bba e-ndiki te le uwa
are ngeng, mba e-gere dewje ke tɔjije ne le ke maje.
15 Kare ke e-nayn ngonn bbay njaa e-gere Maketuru ke Maji tɔyn.
Maketuru le ee ke singa mba tɔji kem-kare. Kem-kare le a kaw sei kare
inga kaji ke Jeju Kiriste aw are dewje ke unnje mede areje.
16 Tar tɔyn ke ń-dda Maketuru te le in rɔ Lubba te, ngaa Maketuru le to
mba tɔju tar ke tɔkɔrɔ dewje, mba kare dew gere majang laa, mba mɔse
pa-nja le dew kare to ke danna, mba tɔju ddew ke gate gate dew.
17 Baann bba kare dew le Lubba ubba singa ke maje, kare ń-mɔse rɔe
ke maje mba dda ne kulaje tɔyn ke maji.

4

Ila mber-tar le Lubba are dewje

1 Maw m-duji kem Lubba te, ke kem Jeju Kiriste te ke a gange sariya dɔ
dewje te ke isije kem baa, ke dɔ dewje te ke oyje. Maw m-duji ke ri Kiriste
ke a tel ddee, ke ri tɔku-mbay laa ke na kɔn,
2 ta kare ila mber tar le Lubba, e-tel dɔe te ke kare tɔyn, ke kare ke
maji ddem ke kare ke maji ang ddem. Maji kare e-tɔjude majang lede,
e-ndangede, e-tɔ wuri e-ndejede ngaa ee ke bbo ne-tɔju.
3 Mba mare kare aw ddee, kare teenn le ne-tɔju ke maji tɔyn a nel dewje
ang ngaa. A da kaaje lo ke bbo ke da-rɔde te, bbo koo tar ke mede ndiki ta
koo a ddade ke ndɔ tɔyn ngaa da bbarje nje-ne-tɔjuje ke dɔ naa te dɔ naa
te.
4 Da kutu mbide kare tar ke tɔkɔrɔ ngaa da tukaje mbide ta koo ne esuje
ke lew ke to tar ke tɔkɔrɔ ang.
5 A ei, maji kare e-gere dɔ-jii ddew neje te tɔyn, e-tɔ wuri me ne-wunguje
te, ila mber Tar ke maji. E-dda kula le Lubba ke maje.

Pɔl ndeje Timote kete bba ta koy

6 Ema, dunnum to ne ke dunn ta polo ne ne ngaa kare koy lem ase mban.
7 M-dda ddɔ ke maji, mayn ngɔru m-tee mban, m-ngem me-kunn lem.

8 Bbasine Lubba ngem ejɔkudɔ wɔju dɔm, ejɔkudɔ ke to wɔju dɔ dewje
ke gate gate. Ebbe-dewje ke to nje-gange sariya ke gate gate a karem
ejɔkudɔ le ndɔ gange sariya te. Na karem ke karem baa ang, na kare
dewje tɔyn ke aw ngebbeje ndɔ ddee laa tɔ.

Dɔ bɔyn tar le Pɔl

9 E-dda gan e-ddee ingam ke ngɔru.
10 Mba Demase tusum inyam wɔju dɔ bbo neje ke nangê ke bbokone
neenn. Naw bbe te ke Tesalonike. Keresanse aw nange te ke Galasi ngaa
Tite aw nange te ke Dalmasi.
11 Luku ke kare baa a nayn sem. E-ddee ke Marke jii te, mba ń-to dew
ke ta kulae kare dda kula le Lubba.
12 Mula Tisike bbe te ke Epeje.
13 Bbo a ta ddee a, e-ddee ke kubbu kul ke minya rɔ Karpusu te bbe te ke
Torowase. E-ddee ke maketuruje tɔ, uta tɔyn maketuru ke ń-dda endaar
te.
14 Alekejandre ke to nje-kɔru ddam maji ang nya. Ebbe-dewje a tel ke
kuka laa kare ase kula-ddaje laa.
15 Ei kara aa rɔi rɔe te, mba ń-mbete tarje leje ke ń-pa ke me-kara.
16 Dɔngɔr tar-naji ke mɔru dɔm te ndɔ sariya te, dew kara umam ang.
Dede tɔyn ń-tusumje dinyamje. Maji kare Lubba aa lo ke ne te ke ń-
ddajeenn ang.
17 A Ebbe-dewje njaa umam ngaa arem singa, mba kare mila mber-tar
laa nya mare dewje ngaa ta kare dewje ke toje to Jiipije ang kara tar laa
oso mbide te tɔ. Ngaa nɔrum ta tebeyn te.
18 Ebbe-dewje a kɔrum ta neje te ke maji ang tɔyn ngaa na kajim kare
mande me bbe-kɔn te laa darâ. Maji kare piti to laa bbal ke bbal. Amem.

Tar lapiya le Pɔl

19 E-dda lapiya Pirisika de ke Akilase arem, e-dda lapiya nje ke key le
Onejipɔr arem tɔ.
20 Erasete nayn bbe te ke Korente. Minya Toropim ke rɔ-to bbe te ke
Mile.
21 E-dda gan e-ddee kete bba kare neyn kul tee. Ebul, ke Pudenn, ke
Linn, ke Kolodiya, ke ngakɔnjeje tɔyn ddaije lapiya.
22 Maji kare Ebbe-dewje ngemi! Maji kare Ebbe-dewje dda ke se me-
maji! Amem.

Maketuru ke Pɔl dda are Tite
Tite mt3 Tt
Tar dɔ maketuru te le Tite

Tite to nje-me kunn ke to Jiipi ang. Ń-to kara le nje-buwa-njaje le Pɔl ngaa ń-dda kula nya mba tel kungu dewje bbe te Korente ke nje-kayn-kulaje naa te. Tite ee dɔ dere ba te Kerete kare te ke Pɔl dda maketuru neenn are. Naw numa nje-me-kunnje ke lo teenn kare ń-mɔseje gɔl kulaje lede ke maje.

Pɔl ole me Tite dɔ pa-nja te le dewje ke dɔ Egilisi te. Naw nare ndeje Tite wɔju dɔ kisi te laa ke nje-me-kunnje kara kara : dewje ke tɔku, deneje ke nayn mande bbay, basanje, ke bbereje (2.1-15). Jeju Kiriste are tebbe laa mba kaji dewje me majang te tɔyn (2.14). Pa-nja ke siki ke ase kare nje-me-kunnje njaje le ar dɔ tar te neenn le.

Kare te ke Pɔl dda maketuru are Timote, ke Tite le, nje-me-kunnje ejeje to Jeju a tel ddee njange neenn ang bbay. Maji kare e-sangeje ddew ta kare pa-nja lede to ke maje ke lew.

Tar lapiya le Pɔl

1 Ema Pɔl, m-to nje-kula le Lubba ddem nje-kayn-kula le Jeju Kiriste ddem. Lubba unnum to nje-dda kare dewje ke Lubba mberede unnje mede ngaa kare ń-gereje tar ke tɔkɔrɔ bba ta ń-ngemje rɔde mba Lubba.

2 Yeenn bba da kundaje mede to dingaje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ. Lubba ke ere ngem ndɔ kara ang unn ndue lew baa ta kareje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ le.

3 Kare ase a, Lubba tee ke tar laa le ke ddaka ddew tar te ke ń-pa narem. Lubba ke nje-kajije le inya tar le me jim te ngaa nunn ndu narem ta kare mila mber-tar le.

4 Mula ke maketuru neenn mari, ei Tite ke e-to ngonnum ke tɔkɔrɔ ddew me-kunn te ke mbɔnje. Maji kare Lubba ke Bɔ, ke Nje-kajije Jeju Kiriste ddaje sei me-maji ngaa dareje mei wul lɔm.

Tar le dewje ke dɔ Egilisi te

5 Minyai dɔ dere maann te, bbe te ke Kerete kare e-mɔse gɔl neje ke nayn bbay e-tunga ngaa ta kare unda ansiyenje me bbeje te kara kara toke m-pa mari.

6 Maji kare ansiyenje to dew ke tar to dɔe te kara ang, ń-to nje-dene ke kara, maji kare nganne unnje mede ngaa dewje undaje tar dɔde te wɔju dɔ pa-nja lede wase dɔ-ngeng lede ang.

7 Dew ke dɔ Egilisi te to nje-ngem ne le Lubba are maji kare tar to dɔe te kara ang. Maji kare noo rɔe bo ang, ń-to nje-wungu ang, ń-to bbere le koto ang, ń-to nje-kunda dew ang, maji kare bbo kinga nare hɔy hɔy baa ddae ang.

8 A maji kare ń-gere ta ngem nje-mbaje ngaa keje dda ne ke maji dɔrɔ a to mee te. Maji kare ń-to dew ke gere dɔ jia, ń-to gate gate, ń-to dew ke ndiki ne-yerew ang ngaa ń-gere ta tɔ bbo ke da-rɔ te.

9 Maji kare nuwa tar ke tɔkɔrɔ ke to ddew kara baa ke ne ke ń-tɔje le nare ngeng. Yeenn bba na kase kɔsu kutu dewje ke kete ddew ne-tɔju te ke maji tɔyn ngaa na kase tɔju dewje ke aw maynje saa tar ne ke ulade naa te.

Tar ne-tɔju ke ke dɔgɔle ang

10 Tɔkɔrɔ nje-dɔ-ngengje, nje-kundaje bula baa, ke nje-kereje dewje
banyaje nya, uta tɔyn, ɲ̂-banyaje nya horo Jiipije te ke ooje mede te.
11 Maji kare uwa tade, mba daw ɲ̂-tujuje keje le dewje tɔyn ke eeje me
nujuje te kara kara. Daw ɲ̂-tɔjuje ne ke ase kare dew tɔju ang mba kinga
ne nare hɔy hɔy baa.
12 Mare kara horode te ke to nje-kila mber-tar lede pa na: « Nje ke dɔ
dere maann te ke Kerete to nje-ngemje lew baa, ɲ̂-toje to daje ke ddaje
dingaw nya, ɲ̂-toje to nje-dabbeje, keje ne-kusa dɔrɔ a to dɔde te.»
13 Tar laa le to tar ke tɔkɔrɔ njaa. Yeenn a, maji kare e-ndagede ke singa,
mba kare me-kunn lede to gate gate.
14 E-ndangede are daaje lo ke tar ngemje te ke lew ke Jiipije aw turaje
ang ddem, daaje lo ke nduje te le dewje ke turuje giride are tar ke tɔkɔrɔ
ang ddem.
15 Ne tɔyn to maji wɔju dɔ dewje ke mede nda kayn. A dewje ke ne-
yerew to mede te ngaa mbeteje ta kunn mede, ne kara to maji wɔju dɔde
ang, mba ne-yerew tuju ne-gere lede ddem keje lede ddem.
16 Ɲ-paje na ɲ̂-gereje Lubba, a kula ddade tɔju to ɲ̂-gereje Lubba ang.
Ɲ-majije ang, ɲ̂-toje to nje-dɔ-ngengje, daseje ta dda kula ke maji kara ang.

2

Ndeje wɔju dɔ bbukaje

1 A ei Tite, maji kare e-tɔju ne ke to ddew kara baa ke ne-tɔju ke maji
tɔyn.
2 E-pa are bbukaje ngemje rɔde, ɲ̂-ddaje dare dewje bbeelde ngaa dare
keje lede to ke maje. Are darje dɔ me-kunn te lede ke tɔkɔrɔ, are ɲ̂-ndikije
naa ngaa duwaje dare ngeng.
3 Ddew kara baa, e-pa are deneje ke tɔku ngemje pa-nja lede to dewje ke
unnje rɔde dang mba dda kula le Lubba. Maji kare ɲ̂-toje to nje-naneje ang
ddem ɲ̂-toje to bbereje le koto ang ddem. Maji kare ne ke maji a ɲ̂-tɔjuje.
4 Maji kare ɲ̂-tɔjuje deneje ke naynje mande bbay dare ɲ̂-ndikije
ngawdede, ke ngannde,
5 dare keje lede to ke maje, ɲ̂-ngemje rɔde, ɲ̂-ddaje kula ngaw lede, dare
mede maji ngaa dooje ta ngawdede. Baann bba dewje a paje Tar ke maji
ang dɔ tar te le Lubba ang.

Ndeje wɔju dɔ basanje

6 Ddew kara baa e-ndeje basanje are keje lede to ke maje
7 me neje te tɔyn. Ei njaa kara maji kare e-to ne-kɔju mare ddew kula
ddai te ke maji. E-tɔju ne ke dɔgɔle ddem, e-ndam ne ang ddem.
8 Maji kare tar-pa lei to ke ddewe bba kare dew ase mayn sei tar le ang.
Baann bba kare rɔ-kul dda nje-baanji lei mba dingaje mare ne ke maji ang
ten ta pa dɔje te ang.
9 Maji kare e-pa are bbereje ooje ta ebbedede me neje te tɔyn. Maji kare
ɲ̂-sangeje ddew mba maji kem ebbedede te, ɲ̂-maynje ke de tar ang,
10 ngaa ɲ̂-bbokoje mare ne lede ang. Maji kare ɲ̂-toje gate gate kem
ebbedede te ke ndɔ tɔyn. Baann bba da dda kare dewje bbeelje ne-tɔju le
Lubba ke to Nje-kajije.
11 Mba Lubba tɔju me-maji laa ke to ddew ke dewje tɔyn aseje ta kingaje
ne kaji.

12 Me-maji laa le tɔjuje kare jinyaje pa-nja leje ke maji ang, ke bbo neje
ke nangê neenn, mba kare pa-nja leje to ke dɔgɔle ddem to ke danna ngaa
to gate gate ddem nɔ Lubba te.
13 N-ddaje toke baann ta ngina ne ndɔ kisi ke koko leje ke jundaje meje
dɔe te. To ndɔ ke tɔku Lubba leje ke to Nje-kajije Jeju Kiriste a ddee ke
ndoko laa.
14 Nunn rɔe njaa nare yo wɔju dɔje mba kɔruje me majang te ngaa ta
toko yerew leje kare ɲ-toje to dewje laa njaa ddem, kare ɲ-toje to dewje
ke eeje ke bbo nya mba dda kulaje ke maji ddem.
15 Maji kare e-pa tar toke baann, are ndeje ngaa e-ndange ne ke singa.
E-dda are dew kara dabbi ang.

3

Pa-nja le nje-me-kunnje

1 Ole me nje-me-kunnje tɔyn are ɲ-bbeel tɔku-mbayje, ke nje-kɔn bbeje.
Maji kare dooje tade ta ɲ-toje ngɔsi mba dda ne tɔyn ke maji.
2 Maji kare ɲ-tajije dew ang, ɲ-toje to nje-ddɔje ke dew ang, maji kare
ɲ-toje to nje-me-majije. Maji kare ɲ-toje to dewje ke wul pee ke dewje tɔyn
ke ndɔ tɔyn.
3 Mba jeje njaa kara lew ɲ-toje to mbeje, ɲ-toje to nje-kalje ta, ɲ-ndeemje
ddew, bbo neje ke maji ang, ke rɔ-neel dang dang uta dɔje. Pa-nja leje maji
ang ngaa me ddaje, dewje mbetejeje ngaa ɲ-mbeteje naa tɔ.
4 A kare ke Lubba ke to Nje-kajije tɔju me-maji laa, ke ndiki ke ɲ-ndiki
dewje a,
5 najije. Najije wɔju dɔ ne ke gate gate ke ɲ-ddaje ang. A najije mba noo
kem-to-ndoo leje nare ɲ-ddee to dewje ke siki ddew toko ke ɲ-tokoje ddem
ddew te le Ndil-me-nda ddem.
6 Lubba are Ndil le ddee dɔje te ke me-kara ddew te le Jeju-Kiriste ke to
Nje-kajije.
7 Yeenn a, ddew me-maji te laa le ɲ-dda nare ɲ-ddeeje gate gate keme te
ngaa kare jingaje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ ke jundaje meje dɔe te le.
8 Tar neenn to tar ke ase kare dew unda mee dɔe te. M-ndiki ta kare ar
dɔe te nya, mba kare dewje tɔyn ke undaje mede dɔ Lubba te unnje rɔde
mba dda kulaje ke maji uta. Yeenn to ne ke kura ngaa aw dda maji ke
dewje.
9 A e-mbete kuru gel neje ke baa baa, gel kajeje, ke mayn naa tarje ke
baa, ke koo ta naa ang wɔju dɔ ndu: to neje ke dda maji ke dew ang ddem
to neje ke baa ddem.
10 E-ndɔru mbi dew ke aw tin nje-me-kunnje gɔl kara, gɔl joo, a bbo goe
te a, ilae ddaka.
11 E-gere to dew ke baann ndeem ddew. Ne njaa naw ɲ-gange sariya dɔ
rɔe te ddew majang te ke ɲ-nayn ddewe te naw ɲ-dda.

Dɔbɔyn tar le Pɔl

12 Bbo mula Aretemase wase Tisike rɔi te a, e-dda gan e-ddee ingam bbe
te ke Nikopolisi, mba lo ke m-ndiki ta kaw kisi te dɔ neyn kul te ann.
13 Unda mei ta kuma Jenase ke to nje-gere ndu nya, de ke Apolose lo-kaw
te lede are mare ne dude ang.
14 Maji kare kese nje-me-kunnje kara unnje rɔde tɔyn ddaje kulaje ke
maji. Yeenn bba da kingaje neje ke mede ndiki ta kinga njange baa ngaa
da toje to dewje ke kari baa ang.

15 Dewje tɔyn ke eeje sem neenn ddaije lapiya. E-dda lapiya nje ke
ndikijeje ke toje to nje-me-kunnje tɔ areje.
Maji kare Lubba dda me-maji kese tɔyn!

Maketuru neje ke ddutu ndɔ te
Ddutu ndɔ
Ddn

Kunn-kutu tar

1 Maketuru neenn pa tar dɔ neje te ke Lubba are Jeju-Kiriste tɔju Jan,
kare ɲ̂-tɔju nje-kulaje laa, kare ɲ̂-gereje ne ke nayn ngɔsi baa ta ddee.
Kiriste ula anji laa are nje-kula laa Jan kare tɔje nejeenn le kare ɲ̂-gere.
2 Jan pa tar-naji neje tɔyn ke noo le. Ɲ-pa na, ne ke noo le to tar le Lubba
njaa a Jeju-Kiriste tee ne ke ddaka.
3 Rɔ-neel to le dew ke tura maketuru neenn. Rɔ-neel to le dewje ke
ooje tarje ke Lubba tee ne ke ddaka neenn, ngaa ngemje tarje ke ɲ̂-dda
maketuru te le. Mba kare ke nejeenn le a teeje ne le nayn ngɔsi.

Jan ula ke lapiya are Egilisije ke Aji siri

4 Ema Jan, mula ke maketuru neenn mare dewje ke Egilisije te siri ke
nange te ke Aji.
Maji kare Lubba ke to bbokone neenn, ke ɲ̂-to lew baa, ngaa naw ddee,
ɲ̂-dda ke se me-maji, ngaa narese me-wul-lɔm. Maji kare ndilje ke siri ke
arje nɔ ngende-mbay te laa ddaje ke se toke baann.
5 Maji kare Jeju-Kiriste ke to nje tar-naji ke gate gate, ne ke ɲ̂-to dɔngɔr
dew ke ndol horo dewje te ke oy ddem, ɲ̂-to mbay dɔ mbayje te ke nangê
neenn ddem, ɲ̂-dda ke se me-maji, ngaa narese me wul-lɔm tɔ.
Ɲ-ndikije ngaa nɔruje me majangje te leje ddew mese te.
6 Ɲ-ddaje to dewje ke ne a ɲ̂-to tɔku-mbay lede ddem, toje to nje-poloje
Bɔeje Lubba ddem. Maji kare piti, ke singa-mɔngu to laa, bbal ke bbal.
Amem.
7 Ooje, naw ɲ̂-ddee me mum te!
Dewje tɔyn a kooeje.
Nje ke ɔseje ke ninga njaa kara a kooeje tɔ.
Gel-dewje tɔyn a nɔnje wɔju dɔe.
A to toke baann njaa! Amem.
8 Ebbe-dewje Lubba pa na: «M-to Alpa ke Omega.
M-to ne ke ɲ̂-to bbokone, ne ke ɲ̂-to lew, ke ne ke naw ɲ̂-ddee.
M-to nje-singa-mɔngu.»

Jan oo Kiriste me piti te laa

9 Ema ngokɔnse Jan, moo ndoo ke se kara baa. Je ke se tɔyn n-ddee
to dewje ke me Bbe-kɔn te le Jeju ngaa jaw juwa jare ngeng ddew te laa.
Duwam dulam dɔ dere-ba te ke ria na Patemoso wɔju dɔ tar le Lubba ke
mila mbere ddem, wɔju dɔ tar-naji le Jeju ke maw m-pa ddem.
10 Ke ndɔ le Ebbe-dewje, Ndil-me-nda uwam a, moo mare ndu bbar ke
singa gom te guku. Ndu le bbar toke le tebbe ke dew aw to.
11 Ndu le pa na: «Ne ke aw oo neeenn, e-dda maketuru te ta ula ne are
Egilisije ke siri neenn: Ula ne are Egilisi ke Epeje, Isimirni, Pergam, Tiyatir,
Sarde, Piladelpi, ke Lawodise.»
12 M-turu rɔm ta koo dew ke aw pa sem tar le a, moo ne-kunda lambeje
siri ke ɲ̂-dda ke ande.

13 Horo ne-kunda lambeje te le, moo mare ne ke unda rɔ dew. Nula
kubbu ke ngal ngaa ɲ̂-tɔ kare ke ne-kuwa-bbere ke ɲ̂-dda ke ande.
14 Biin-dɔe nda bal bal toke le bin, ang a, toke le eel ke ria na ekew.
Kande keme to toke le puru ke aw ɔn.
15 Gɔle toke le nare ke dula poro dare ndɔren, ngaa ndue bbar toke le
tɔku ba ke aw ula.
16 Nuwa endeterendeje siri jia te ke kɔl. Tɔku kiya ke tae joo kem ate
tee tae te, ngaa keme ndoko toke le kare ke ɔsu nya.
17 Kake mooe a, m-tee moso kɔ gɔle te toke dew ke oy. A, nila jia ke
kɔl dɔm te ngaa ɲ̂-pa na: «E-bbeel ang, m-to dɔngɔr ne ddem, dɔbɔyn ne
ddem.
18 M-to nje-kisi kem baa. Moy lew, a bbasine misi kem baa ke ndɔ ke
ndɔ. Mee ke singa dɔ yo te ddem, dɔ lo te le dewje ke oy ddem.
19 Mba yeenn a, e-dda ne ke oo neenn maketuru te, ne ke aw to neenn,
ke ne ke a ddee goe te.
20 Ne ke iya rɔe ke wɔju dɔ endeterendeje siri ke oo jim te ke kɔl, ke
ne-kunda lambeje siri ke ɲ̂-dda ke ande le gele toke be: Endeterendeje ke
siri le tɔju anjije ke Egilisije te ke siri le, a ne-kunda lambeje ke siri le toje
to Egilisije ke siri le tɔ.

2

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Epeje

1 «E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Epeje e-pa na:
‹Tar ke dew ke uwa endeterendeje siri jia te ke kɔl ngaa aw nja horo
ne-kunda lambeje te siri ke ɲ̂-dda ke ande pa a neenn:
2 M-gere kula-ddai, ndoo ke aw oo, ke wuri ke aw tɔ. M-gere to a kase
ta tɔ wuri dɔ nje-me-majangje te ang. E-na dewje ke aw ddaje rɔde to nje-
kayn-kulaje, a ɲ̂-toje to nje-kayn-kulaje ang, ngaa e-tee ke gel ngem lede
ke ddaka.
3 E-tɔ wuri nya, ngaa oo ndoo wɔju dɔ rim, a rɔi nyai ddewe te ang.
4 A ne ke m-mbete sei a neenn: ‹E-ndikim toke ye ke dɔngɔr ang.
5 Ole mei dɔ pa-nja te lei ke dɔngɔr. E-turu ddew lei bbo e-tel kula-ddai
te ke dɔngɔr le. Bbo baann ang a, ma ddee rɔi te, ta ma kɔru ne-kunda
lambe lei lo te ke to te ke ddang.
6 A ne ke maji ke e-dda a neenn:
‹ E-mbete kula-ddaje le dewje ke unnje go Nikola, ddew kara baa toke ema
tɔ.
7 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.
Dew ke tete ddɔ a, ma kare kande kake ke aw are dew tebbe kare nusa.
Kake le to me Paradisi te le Lubba.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Ismirni

8 E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Smirni:
‹Tar ke dew ke to dɔngɔr dew ddem, dɔbɔyn dew ddem, ne ke noy, ngaa
ɲ̂-tel nisi kem baa ɲ̂-pa a neenn:
9 M-gere ne-singaje ke aw ingai, ke ndoo ke aw ndoo. A ke tɔkɔrɔ te, e-to
nje-ne-kinga. M-gere tarje ke maji ang maji ang ke dewje ke toje to Jiipije
ang, a aw ddaje rɔde to Jiipije aw paje dɔi te. Ñ-toje to dewje le Satan.
10 A koo ndoo, a, are bbeele ddai ang. Esu a kila mare dewje lese key-kula
te mba na ne se. Da dda singa ke se ndɔ dɔku. Uwa are ngeng ndereng oy
ne. A ma kari tebbe ke ke ndɔ ndɔ to ejɔkudɔ.

11 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.
Dew ke tete ddɔ a koy yo ke gɔl joo laa ang ngaa.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Pergam

12 «E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Pergam e-pa na:
‹Tar ke dew ke uwa tɔku kiya ke tae joo ngaa ate pa a neenn:
13 M-gere lo ke e-dda bbe te ke maje: Ngende-mbay le Satan to teenn. A
e-nayn gom te nyɔm bbo e-tusu mei ke unn arem le inya ang. Dɔ ndɔ te ke
ń-tɔl ne Antipase ke to nje-tar-naji lem ke ke dɔgɔle bbe lese, ke to lo-kisi
le Satan le njaa kara, inya ddew mẹ-kunn lei le ang.
14 A mare neje ke m-bete sei a neenn: Mare dewje ke unnje go ne-tɔju le
Balam eeje rɔi teenn. Lew, Balam le tula Balak kare ta ere ngann Ijarayelje
are usaje da ke ń-polo ne kɔrje, ngaa kare ń-ddaje ne kayaje.
15 Ddew kara baa, dewje ke unnje go ne-tɔju le Nikola eeje rɔi teenn tɔ.
16 E-turu ddew lei. Baann ang a, ma ddee rɔi te njange baa, ta ddɔ ke
dewjeenn le ke tɔku kiya ke tee tam te neenn.
17 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.
Dew ke tete ddɔ a, ma kare maann* ke to lo-kiyae te, ngaa ma kare er-nda
ke ń-dda mare ri ke siki dɔe te. To ri ke dew kara gere ang. Dew ke dunda
ri le dɔe te a, a gere ri le.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Tiyatir

18 E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Tiyatir: ‹Tar ke Ngonn
le Lubba, ne ke keme aw ndoko toke le puru, ngaa gɔle ndɔnren to ndɔren
toke le ande pa a neenn:
19 M-gere kula-ddai, ndiki lei, me-kunn lei, maji ke aw dda ke dewje, ke
wuri ke aw tɔ. Kulaje ke aw dda guku neenn uta yeje ke kete.
20 A ne ke m-mbete sei a to kake inya Jejabel ke oo rɔe to nje-kila mber-
tar le Lubba are tɔju ddew ke maji ang nje-kulaje lem. Nerede nare ń-ddaje
kaya, ngaa dusaje da ke ń-polo ne kɔrje.
21 Minya mare kare mare kare ń-turu ddew laa. A ń-ndiki ta kinya ddew
kaya laa le ang.
22 Mba yeenn a, ma kunne kila tuwa-rɔ-to te kare noo ndoo nya, ne de
ke nje ke aw ddaje kaya saa. Toke dinyaje ne-ddaje laa ang a, neenn le a
kingade.
23 Ma tɔl nganne. Yeenn bba Egilisije tɔyn a gereje to m-to dew ke aw
gere kejeje le dewje ddem, bbo neje ke to me dewje te ddem. Ma dda ke
se kara kara tɔyn ase kem kula-ddase.
24 A see kese dewje ke Tiyatir, sese ke e-mbeteje ta kunn go ne-tɔju ke
maji ang le, ngaa e-mbeteje ta ndoo ne ke dewje le aw bbarje na ‹neje le
Satan ke iyaje rɔde› le, ma kunda mare ne-koto dɔse te ang.
25 A maji kare uwaje are ngeng ndereng ndɔ ke ma ddee ne.
26 Dew ke tete ddɔ, ngaa dda kulaje lem ndereng ɔsu kɔen a, ma kare nɔ
dɔ gel-dewje.
27 Na kɔn dɔde ngeng nya, ngaa na gurude toke le dew aw guru jo ke
dubba ke anji.
28 Ma kare singa le ddew kara baa toke bɔmje arem le, ngaa ma kare
endeterenden ke ta-lo-kare te.
29 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

---

* **2:17** OO Ekejode 16.31

3

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Sarde

1 «E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Sarde e-pa na:
‹Tar ke dew ke ee ke ndilje le Lubba ke siri, ke endeterendeje siri pa a
neenn: M-gere kulaje ke aw dda, dewje ooje to isi kem baa, a oy mban.
2 Are kemi ngeng, e-dda are kese bbo kulaje ke nayn rɔi te le nayn ke
singa, mba a ta koy to koy. Moo a, ne-ddaje lei maji tɔyn kem Lubba te
lem ang.
3 Ole mei dɔ tar te ke ŋ̂-pa darese, ke gusu ke ooje ne tar le. E-ngem tar
le, ngaa e-turu ddew lei. Bbo e-ndol ang a, ma ddee kuwai dɔ jii te toke le
nje-bboko. A gere gɔl kare ke ma ddee kɔsi ne busu ang.
4 A mare dewje ke eeje horose te Sarde le ngemje rɔde are ne-yerew ɔru
kubbu lede ang. Da kulaje kubbu ke nda bba da njaje ne sem, mba daseje
njaa.
5 Yeenn a, dewje ke teteje ddɔ a, da kula kubbuje ke nda, ma tuju ride
maketuru-tebbe te ndɔ kara ang. Ma pa nɔ bɔmje te, ke nɔ anjije te laa to
ŋ̂-toje to dewje lem.
6 «Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Piladelpi

7 «E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Piladelpi e-pa na: ‹Tar
ke Dew ke maji tɔyn, ne ke ŋ̂-pa tar ngem ang, ne ke nee ke ngaw kele le
Dabbiti, ne ke ŋ̂-teyn ta ne a, dew kara ase ta kutu ang, ne ke nutu ta ne
a, dew kara ase ta teyn ang ŋ̂-pa na:
8 M-gere kula-ddai. M-gere to ee ke singa nya ang njaa. A e-ngem tar
lem bbo e-mbetem ang. Mba yeenn a oo, mɔru ta key nɔi te, a dew kara a
kase kutu ta key le ang.
9 Dewje ke eeje me key-mbɔn-naa te le Satan aw ddaje rɔde to Jiipije, a
ŋ̂-toje to Jiipije ang. Ŋ̂-toje to nje-ngemje. Ma kungude me jii te, ngaa ma
dda kare ŋ̂-ddee dɔsuje mekeji gɔlde nɔi te. Bann bba da gere to m-ndikii.
10 E-ngem ndeje lem ke mari kare uwa are ngeng le. Yeenn a, ema njaa
kara ma ngemi kare te ke ne-naje a ddeeje mba na me dewje tɔyn ke dɔ
nange te.
11 Maw m-ddee bbasine baa. Uwa ne ke ee ne le are ngeng na kare mare
dew taa ejɔku-dɔ lei jii te.
12 Dew ke tete ddɔ a, ma ddae to kake gaji me key-key-polo Lubba te lem,
ngaa na tee ddaka ndɔ kara ang ngaa. Ma dda ri Lubba lem, ke ri bbe le
Lubba lem dɔe te. Ri bbe le Lubba lem le na «Jerusalam ke siki» ke in rɔ
Lubba te lem darâ ddisi ke nangê. Ma kunda rim ke siki dɔe te tɔ.
13 Dew ke ee ke mbi a, oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Lawodise

14 «E-dda maketuru ula ne are anji ke ee Egilisi te ke Lawodise e-pa na:
‹Tar ke Dew ke ria na Amem, ne ke ŋ̂-to nje-tar-naji ke gate gate ddem, ke
tɔkɔrɔ ddem, ne ke nee kunn-kutu neje te ke Lubba dda ŋ̂-pa a neenn:
15 M-gere kula-ddai, m-gere to e-wul ang ddem, e-tunga ang ddem. Bbo
e-wul wase, e-tunga jeenn a, a maji.
16 A e-wul ang ddem, e-tunga ang ddem. E-tunga ro baa be, are ma tɔmi
ke tam kilai nangê.

17 E-pa na: ‹M-to nje-ne-kinga, minga ne nya, mare ne kara dum ang› a
e-gere ang. E-to ndoo ddem, ee ke mare ne kara ang ddem. E-to nje-ndoo
ddem, nje-kem-tɔ ddem, ngaa kubbu goto rɔi te.
18 Mba yeenn a, m-pa mari kare e-ndoko ande ke ɲ̂-leke poro dare yerew
goto te jim te, kare e-ddee to nje-ne-kinga ke tɔkɔrɔ. E-ndoko kubbuje ke
nda ula, mba bbo rɔi to baa a, rɔi a wul. E-ndoko kuma ungu kemi te are
ta e-tel oo lo.
19 Dewje tɔyn ke m-ndikide, maw m-tel ke de ddew te ke maji ddem,
maw mundade ddem. Yeenn a, e-dda kula le ke me-kara bbo e-turu ddew
lei.
20 Oo, mar ta key te, maw munda. Bbo dew oo ndum ngaa ɔru ta key le
a, ma kande key laa, ngaa ja kusa ne ke naa.
21 Dew ke tete ddɔ a, ma kare ddew kare nisi sem dɔ ngende-mbay te lem,
ddew kara baa toke m-tete ddɔ, ngaa maw misi ke Bɔmje dɔ ngende-mbay
te laa.
22 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

4

Dɔsu gaji Lubba darâ

1 Goe te a, moo ta key ke toke kɔru me dara te. Ndu ke pa sem tar kete,
ngaa bbar toke le tebbejeenn le, pa na: «Aal ke neenn, ma tɔji ne ke a
ddee goe te.»
2 Njange baa njaa a, Ndil-me-nda uwam, a moo mare ngende-mbay me
dara te. Mare dew isi dɔe te.
3 Dew le ndɔren toke erje ke gate ngeng nya, ke ria na jasepe, ke
sarduwann. Ngaburandi ke ndɔren toke le er ke ria na emerode guku
dɔ ngende-mbay le.
4 Mare ngende-mbayje dɔjoo gire sɔ gukuje dɔ ngende-mbay le, ngaa
tɔkuje dɔjoo gire sɔ isije dɔe te kara kara tɔyn. Dulaje kubbu ke nda, ngaa
dundaje ejɔkudɔ ke ɲ̂-dda ke ande dɔde te.
5 Teelje le ndi, kɔru neje, ke ndangeje le ndi inje ngende-mbay te ke to
dana le aw teeje. Puru ngelje siri ke aw ɔnje ke singa toje nɔ ngende-mbay
te le. Puru ngeljeenn le toje to ndilje le Lubba ke siri le ann.
6 Mare ne toke le bajeenn, keme are yerere toke er ke dew unda keme
te a oo ne lo to nɔ ngende-mbay te le.
Mare neje ke toje kem baa sɔ, kemde to rɔde te tɔyn kete ddem guku
ddem gukuje ngende-mbay ke to dana le.
7 Dɔngɔr ne ke to kem baa le unda rɔ tebeyn, joo laa unda rɔ ngonn
mange, muta la unda kem dew, a sɔ laa unda rɔ tende ke aw in.
8 Bake neje ke sɔ ke toje kem baa le ee misan misan. Kemdeje to dɔ
bakedeje te le ddem, kɔy bakedeje te le ddem. Daw dɔsuje pa til ke kare,
ɲ̂-paje na:
«Ebbe-dewje Lubba ke Nje-singa-mɔngu maji tɔyn, maji tɔyn, maji tɔyn
Ne ke ɲ̂-to lew, ɲ̂-to bbasine neenn ngaa naw ɲ̂-ddee.»
9 Ke kare tɔyn, toke neje ke sɔ le aw ɔsuje pa ta wal ne, ta piti ne, ta kare
ne wooyo ne ke nisi dɔ ngende-mbay te le ngaa nisi kem baa ke ndɔ ke
ndɔ le a,
10 tɔkuje ke dɔjoo gire sɔ le unguje mekeji gɔlde nɔe te, ne ke nisi ngende-
mbay te le, ɲ̂-waleje ne, ne ke nisi ke ndɔ ke ndɔ le. Dunguje ejɔkedɔje
lede nɔ ngende-mbay te le ngaa ɲ̂-paje na:
11 Ebbe-dewje Lubba leje, ase ta kare dewje pitije, kare dewje walije, ase
ta kinga singa-mɔngu,

mba ei njaa e-dda neje tɔyn,
ei njaa e-ndiki bba neje le toje.

5

Ngonn bate a ase ta kɔru ta maketuru

1 Goe te a, dew ke isi ngende-mbay te le, moo maketuru ke ń-ke to jia te
ke kɔl. Duja maketuru me te ddem, gire te ddem. Ǹ-lete tae, loe siri*.
2 Moo mare anji ke nje singa-mɔngu aw ila mber ke singa na: «Na ase
ta kɔru ne ke ń-lete ne ta maketuru neenn ngaa ta teyn wa?»
3 A me dara te, wase dɔ nange te, wase gel nange te, dew kara ke ase
teyn maketuru le ta kaa mee koo goto.
4 M-nɔ nya, mba dew ke ase ta teyn maketuru le ta kaa koo goto.
5 A kara le tɔkuje le pa arem na: «E-nɔ ang. Oo, tebeyn ke gel Juda te,
ne ke ń-to dew ke gel Dabbiti te ń-tete ddɔ, nase ta kɔru ta maketuru ke
toke lete loe siri le ddem, ta teyn maketuru le ddem.
6 Maa lo, ngaa moo mare Ngonn bate ar danna mbɔr ngende-mbay te le,
horo neje te sɔ ke toje kem baa le, ke horo tɔkuje te le. Ngonn bate le ar
toke bate ke ń-tɔle to ne-polo. Gaje ee siri, ngaa keme ee siri tɔ. Keme ke
siri le toje to ndilje le Lubba ke siri ke Lubba ulade dɔ nange te tɔyn le.
7 Ngonn bate le nja ke kete aw taa maketuru le ji dew te ke isi ngende-
mbay te le, jia te ke kɔl.
8 Kake ń-taa maketuru le a, neje sɔ ke toje kem baa le, ke tɔkuje ke dɔjoo
gire sɔ le ɔsuje mekeji gɔlde nangê nɔe te. Konde, ke engo-nareje ke yambo
ddusu toje jide te kara kara tɔyn. Yambo le to duju le dewje le Lubba.
9 Daw dɔsuje pa ke siki na:
Ase ta taa maketuru le,
ta kɔru ne ke ń-lete ne tae.
Mba ń-toli to ne-polo.
Are e-ndoko dɔ dewje tɔyn ke mesi are Lubba,
dewje ke gelde to dang dang tɔyn, nje ke ndɔn-tarje lede to dang dang
tɔyn,
ke nje ke isije nangeje te lede kara kara tɔyn.
10 E-ddade to dewje ke me Bbe-kɔn te le Lubba, ke nje-poleje, kare ń-ddaje
kula laa.
Da kɔn mbay dɔ nange te.
11 Maa lo bbay a, moo ndu anjije banya banya. Kɔrde ase doro doro ase
tura ang. Ǹ-gukuje dɔ ngende-mbay le, ke dɔ neje sɔ ke toje kem baa le,
ke dɔ tɔkuje le.
12 Dɔsuje pa ke singa na:
Ngonn bate ke ń-tɔle le,
ase ta kinga singa-mɔngu, ne-kinga, ke kem-kare,
nase ta kinga singa, piti, kɔsu gaji,
nase kare dewje waleje.
13 Moo ndu neje tɔyn ke Lubba ddade ngaa toje me dara te, dɔ nange te,
gel nange te, dɔ ba-kate te, ke me ba-kate te. Dɔsuje pa na:
«Maji kare piti, wal, kɔsu-gaji, ke singa-mɔngu,
toje to le ne ke nisi ngende-mbay te le ddem,
le Ngonn bate le ddem, ke ndɔ ke ndɔ.»

* **5:1 5.1** Daw ń-lete ta ne ke tibbi ngaa dunda endaji dɔe te ta tɔju to ń-tɔ ta ne le mban

14 Neje ke sɔ ke toje kem baa le paje na: «Amem!» A tɔkuje le ɔsuje mekeji gɔlde nangê ngaa poloje ne ke nisi ngende-mbay te le ddem, Ngonn bate le ddem.

6

Ngonn bate ɔru neje misan ke ɲ-lete ne ta maketuru le

1 Goe te a, moo Ngonn bate le ɔru dɔngɔr ne ke ɲ-lete ne ta maketuru loe siri le. A neje ke toje kem baa le, moo ekii le mare kara bbar toke ndange le ndi na: «E-ddee!»

2 Ma koo a, moo sunda ke nda. Dew ke aal sunda le uwa giri-kɔndɔrɔ jia te. Dare ejɔkudɔ, ngaa naw to nje-tete-ddɔ njaa ta tete ddɔ.

3 Kake Ngonn bate le ɔru joo le ne ke ɲ-lete ne ta maketuru le a, neje ke toje kem baa le, moo ekii le joo lede na: «E-ddee!»

4 A mare sunda ke kase toke le purujeenn tee. Dew ke aal sunda le, dare singa kare nɔru kisi ddekeke ke ddang dɔ nange te, are ta dewje tɔlje naa. Dare tɔku kiya ke ngal tɔ.

5 Kake Ngonn bate le ɔru muta le ne ke ɲ-lete ne ta maketuru le a, neje ke toje kem baa le, moo ekii le mota lede na: «E-ddee!» A moo mare sunda ke ndul. Dew ke aal sunda le uwa kilo jia te.

6 Moo kɔru ne toke ndu dew horo neje te ke sɔ ke toje kem baa le na: «Nare kula le dew ke ndɔ kara ase ndoko Kilo bele kara baa, a ase ndoko kilo ɔrje muta. A inyan wubbu, ke ben ke lo toe.»

7 Kake Ngonn bate le ɔru sɔ le ne ke ɲ-lete ne ta maketuru le a, neje ke toje kem baa le, moo ekii le sɔ lede na: «E-ddee!»

8 A moo mare sunda ke rɔe toke le kamjeenn. Ri dew ke aal sunda le na Yo. Ngaa lo le dewje ke oy aw unn goe. Toke ɲ-kayn dɔ nange loe sɔ a, darede singa kare ɲ-tɔlje dewje ke debbe te kara. Da tɔl dewje le ke tɔku kiya, ke bbo, ke rɔ-to ke maji ang, ngaa da kare daje ke mû ke dɔ nange te tɔlde tɔ.

9 Kake Ngonn bate le ɔru mi le ne ke ɲ-lete ne ta maketuru le a, moo kɔy bann te, ndil dewje ke ɲ-tɔlde wɔju dɔ tar le Lubba, ke tar-naji ke ɲ-paje wɔju dɔ tar le.

10 Daw duruje ekii ke taar na: «Ebbe-dewje, ei ke e-maji tɔyn, ngaa e-to dew ke tɔkɔrɔ, a ngina ndereng ndɔ ke dda bba a gange sariya dɔ dewje te ke dɔ nange te neenn, ta kila bare leje wɔju dɔ tɔl ke ɲ-tɔlje le wa?

11 Yeenn ngaa, darede, dede kara kara tɔyn tɔku kubbu ke nda, ke ngal. Ngaa, ɲ-pa darede kare ɲ-nginaje ngaji, kare kɔr nje-kula maredeje, ke kɔr ngakɔndeje utu naa bba. Mba dede kara da tɔlde toke lede tɔ.

12 Maa lo, ngaa moo Ngonn bate le ddee ɔru misan le ne ke ɲ-lete ne ta maketuru le. A nange yeke ke singa. Kare tuka ndul toke kubbu kuwa ndoo, a neyn ddee toke le mese.

13 Endeterendeje inje darâ gaynje nangê toke kande Pige ke nayn sangeje ang bbay, ngaa tɔku yel aw yeke kake are aw gaynje.

14 Dara nday toke rake ke daw ɲ-ke. Ddingirije, ke dɔ-dere-maannje gotoje loje te lede.

15 Tɔku mbayje ke dɔ nange te, nje-kɔn-bbeje, nje-kɔn dɔ mbambaje, nje-ne-kingaje, nje-singa-mɔnguje, bbereje, ke dewje ke toje to bbereje ang, diyaje rɔde bolo ddingirije te, ke horo erje te.

16 Ɲ-paje dare ddingirije, ke erje na: «Osoje dɔje te, ɔnnje dɔje areje ne ke nisi dɔ ngende-mbay te nooje ang, are n-tee ne ta wungu te le Ngonn bate le.»

17 Mba tɔku ndɔ wungu lede ase ngaa. Na a nayn wa?

7

Lubba uja endaji engo-nɔn dewje te 144 000

1 Goe te a, moo anjije sɔ. Darje kekel nange te ke sɔ. Duwaje lelje ke
sɔ ke aw ulaje dɔ nange te, dare kara kara ula dɔ nange te ang ddem, dɔ
ba-kate te ang ddem, dɔ kakeje te ang ddem.
2 Moo mare anji dang in er lo tee te le kare, ngaa uwa ne-kuja endaji le
Lubba ke nje-kisi kem baa jia te. Nila ko nare anjije sɔ ke darede ddew
kare ń-tujuje nange ddem, ba-kate ddem. Ń-pa na:
3 «E-tujuje nange ang ddem, ba-kate ang ddem, kakeje ang ddem. E-
nginaje are juja endaji engo-nɔ nje-kulaje te le Lubba leje bba.»
4 Moo kɔr dewje ke duja endaji engo-nɔde te le. Deeje doro kɔr kara, ke
dɔsɔ gire sɔ (144 000). To dewje ke inje horo gel-dewje te tɔyn ke Ijarayel.
5 Nje ke gel Juda te eeje doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Rubenn te
doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Gade te doro dɔku gire joo (12 000),
6 nje ke gel Aser te doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Nepetali te
doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Manase te doro dɔku gire joo (12
000),
7 Nje ke gel Simeyɔn te doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Lebi te
doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Isakar te 12 000,
8 nje ke gel Jabulɔn te doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Jejebbe te
doro dɔku gire joo (12 000), nje ke gel Benjamen te doro dɔku gire joo (12
000).

Dewje banya banya arje nɔ ngende-mbay te

9 Goe te maa lo bbaya a, moo dewje banya banya. Dew ase turade ang.
Dinje horo dewje te ke gelde dang dang tɔyn, horo nje ke bbeje te dang
dang, horo nje ke nangeje te dang dang, ke horo nje te ke ndɔn-tarje lede
to dang dang. Darje nɔ ngende-mbay te, nɔ Ngonn bate te le. Dulaje tɔku
kubbu ke nda, ngaa duwaje kam mburu jide te.
10 Daw duruje ekii na: «Lubba leje ke isi ngende-mbay te, de ke Ngonn
bate a dajije.»
11 Yeenn ngaa, anjije tɔyn ke gukuje dɔ ngende-mbay le ddem, dɔ tɔkuje
le ddem, dɔ neje ke toje kem baa ke sɔ le ddem, dosoje nangê nɔ ngende-
mbay te le, ń-debbeje kemde nangê, ngaa ń-poloje Lubba.
12 Ń-paje na: «Amem!
Piti, kɔsu gaji, kem-kare,
wooyo, wal, singa-mɔngu, ke singa
toje to le Lubba leje ke ndɔ ke ndɔ. Amem!»
13 Yeenn ngaa, mare kara le tɔkuje le dujum na: «Dewje ke ulaje kubbu
ke nda neenn toje to na wa? Dinje dda wa?»
14 Milae te m-pa na: «Ebbemje, ei a e-gere.» Yeenn ngaa ń-pa narem na:
«To dewje ke inje me tɔku ne-singaje te baa teeje ann. Ń-tokoje kubbuje
lede ke mese ngonn bate dare nda.
15 Mba yeenn a, darje nɔ ngende-mbay te le Lubba daw ń-poleje, til ke
kare me key te ke daw ń-pole te. Ne ke nisi ngende-mbay te le, na
ngemde.
16 Bbo a ddade ang ngaa ddem, kunda a kɔnde ang ngaa ddem. Kare a
kɔsude ang ngaa ddem, lo a nungade ang ngaa ddem.

17 Mba ngonn bate ke ar dann ngende-mbay te le a ngemde toke le ne-
kuulje, ngaa na kaw ke de loje te ke maannje ke aw are tebbe inje
ke te bba aw teeje. Ngaa Lubba a bɔru maann-nɔ kemde te tɔyn.

8

Ngonn bate ɔru siri le neje ke ń-lete ne ta maketuru

1 Kare ke Ngonn bate le ɔru siri le ne ke ń-lete ne ta maketuru le a, lo to
nyenene me dara te ngɔsi ke gɔju gɔl kare kara.
2 Moo anjije ke siri ke arje nɔ Lubba te le. Darede tebbeje siri.
3 Mare anji dang bbay ddee ar mbɔr bann te le. Nuwa mare ngonn jo
ro yambo ke ń-dda ke ande jia te. Dare yamboje toke banya kare ń-ro dɔ
bann te ke ń-dda ke ande ke to nɔ ngende-mbay te le ddem, kare ń-ddee
ke duju le dewje le Lubba tɔyn nɔ Lubba te le ddem.
4 Sa yamboje le, ke dujuje le dewje le Lubba le inje ji anji te le ubba nɔ
Lubba te.
5 Anji le unn ngonn jo ro yambo le ungu puru ke dɔ bann te le me te
ddusu, ngaa bi ila dɔ nange te. Njange baa a, ndi ndange, kɔru ndu neje
bbar, ndi teel, ngaa nange yeke.

Dɔngɔr tebbeje sɔ bbarje

6 Anjije siri ke uwaje tebbeje siri jide te le aw mɔseje rɔde ta to.
7 Anji ke dɔngɔr to tebbe laa. A kɔju, ke puru, poleje naa ke mese ngaa
gaynje dɔ nange te. Toke ń-kayn nange, ke kakeje ke dɔ nange te loe mota
a, puru ɔn debbe nange le kara, ɔn debbe kakeje le kara, ngaa ɔn kamje
ke muje ke tebbe tɔyn.
8 Anji ke to joo laa to tebbe laa. A mare ne toke tɔku ddingiri ke aw ɔn
puru tee oso me ba-kate te. Debbe ba-kate le tel to mese.
9 Toke ń-kayn horo neje ke Lubba dda ke toje me maannje te loe mota
a, debbe ke kara oy, ngaa debbe tɔku toje ke kara tuju.
10 Anji ke to mota laa to tebbe laa. A mare tɔku endeterenden ke aw ɔn
puru toke puru ngel in darâ oso. Toke ń-kayn horo baje ke dɔ nange te
loe mota a, endenterenden le oso dɔ debbe ba te le kara, ke dɔ loje te ke
maannje aw inje ke te aw teeje.
11 Ri endeterenden le na «Ne ke ate.» Debbe maannje ke noso dɔe te le
ate, ngaa dewje nya ke ayje maannje ke ate le oyje.
12 Anji ke to sɔ laa le to tebbe laa. Toke ń-kayn me kare, me neyn, ke me
endeterendenje loe mota mota a, dunda debbe kare le kara, debbe neyn
kara, ke debbe endeterendenje kara kare ń-ndokoje ang. Yeenn a, kara
wase til te kara, lo a ndoko tɔyn ang.
13 Maa lo bbay a, moo kɔru mare tende ke aw in me dara te taar nu. Eel
le uru ekii ke singa na: «Ne-wungu, ne-wungu, ne-wungu a to le dewje ke
dɔ nange te, toke kese anjije ke mota toje tebbeje lede.»

9

Mi le tebbe bbar

1 Anji ke to mi laa to tebbe, a moo mare endeterenden in darâ oso nangê.
Dare ngaw kele ta tɔku buwa ke suren goto.
2 Endeterenden le ɔru ta tɔku buwa ke suren goto le. Sa ubba te toke sa
tɔku puru. Sa ke ubba buwa te le dda are kare, ke kem dara tuka ndul biti
biti.

3 Ebeteje inje me sa te le teeje, ngaa gaynje nangê. Darede singa kuta
dewje toke engan nyije ke dɔ nange te.
4 Darede ndu kare ń-tujuje muje, ke kamje, ke kakeje ang. A dewje ke
endaji le Lubba goto engo-nɔde te a ta ń-ddajede maji ang.
5 Dare ddew ebeteje le kare ń-tɔlje dewje le ang, a ta kare dulaje kemde
ndoo neyn mi. Da tɔsu dewje le kare tode toke le to le nyi.
6 Kare teenn, dewje a sangeje yo, a da kingaeje ang nyɔm. Da ndikije ta
koy, a yo a kaynde kaw ddew ew.
7 Ebeteje le undaje rɔ sundaje ke ń-mɔsede ta dda ne ddɔ. Mare ne to
dɔde te toke le ejɔkudɔ ke ń-dda ke ande, ngaa kemde unda kem dew.
8 Biin-dɔde toke le biin-dɔ dene, ngaa ngangede toke le ngange tebeyn.
9 Nɔ-gu ebeteje le toke le dɔ-kubbu ddɔ ke ń-dda ke ande-nare a dula ke
te. Kɔru bakede bbar toke kɔru sarete ddɔ ke sundaje banya banya aw
ndɔruje awje ne ke ta ddɔ te.
10 Bbɔngude toke bbɔngu nyi, ngawe to te. Singa kula kem dewje ndoo
mba neyn mi le to bbɔngude te le.
11 Tɔku mbay lede to anji ke tɔku buwa te ke suren goto. Ria ke ndɔn-tar
le Ebereje na Abadɔn, a ke ndɔn-tar le Gerekeje na Apoliyɔn. Kande ri le
na «Nje-ne-tuju».
12 Dɔngɔr ne-wungu le nday mban. A mare ne-wunguje joo aw ddeeje
goe te bbay.

Misan le tebbe bbar

13 Misan le anji le to tebbe laa. A, baann ke ń-dda ke ande, ngaa to nɔ
Lubba te le, moo mare ndu bbar, er kekeleje te sɔ kem.
14 Ndu le pa are misan le anji ke uwa tebbe jia te le na: «E-tutu anjije
ke sɔ ke ń-tɔde mbɔr tɔku ba te ke ria na Eparate le.»
15 Ń-tutu anjije ke sɔ le. Toke ń-kayn horo dewje ke dɔ nange te loe mota
a, ń-toje ngɔsi ta tɔl debbe dewje ke debbe te kara, kare teenn, ndɔe teenn,
me neyn teenn, ke bbale teenn.
16 Kɔr nje-ddɔje ke toje to nje-sundaje ke ń-bbar dare moo to million kɔr
joo.
17 Me ni te lem le, moo sundaje, ke nje ke aw aalje sundaje le a, ń-toje
toke be: Dulaje dɔ-kubbu-ddɔje ke kase toke le purujeenn ddem, ndul toke
le kem dara ddem, ngaa to bu mate toke le ne ke daw ń-bbar na supere
ddem nɔ-gude te. Dɔ sundaje le toke le dɔ tebeyn. Puru, ke sa, ke supere
in tade aw tee.
18 Ne-kem-to-ndooje ke muta neenn le: Puru, sa, ke supere ke aw teeje
ta sundaje te le tɔlje debbe dewje kara horo debbe dewje te ke mota.
19 Mba singa sundaje le to me kilde te ddem, bbɔngude te ddem.
Bbɔngude undaje rɔ li. Bbɔngude le dɔe to are ye a daw ń-ddaje ne dewje
maji ang.
20 A kese dewje ke ne-kem-to-ndooje neenn le tɔljede ang le inyaje ddew
polo kɔrje ke ń-ddaje ke jide le ang. Ń-naynje daw ń-poloje ndilje ke maji
ang, daw ń-poloje kɔrje ke ń-ddaje ke ande, ke nare, ke tungu, ke er, ke
kake. Kɔrje ke aw ooje lo ang ddem, aw ooje tar ang ddem, aw njaje ang
ddem le.
21 Dinyaje ddew tɔl dew ang ddem, ddew kumaje lede ang ddem, ddew
lo-to-majang ang ddem, ddew bbokoje lede ang ddem.

10

Tar ngonn maketuru

1 Goe te a, m-tel moo mare anji nje-singa-mɔngu in darâ aw ddisi. Mum
taa rɔe tɔyn toke le kubbu, ngaa ngabburandi guku dangara dɔe. Keme
ndoko toke le kare, ngaa gɔle kase toke le ndɔn puru.
2 Nuwa mare ngonn maketuru ke toke teyn jia te. Nila gɔle ke kɔl dɔ
ba-kate te, a nila gɔle ke gel dɔ nange te.
3 Nuru ekii ke taar toke le tebeyn ke aw nɔ. Goe te a, ndi ndange tae siri.
4 Kare te ke ndi le ndange tae siri le a, m-ndiki ta kuja tar ke ndije le
paje le maketuru te a, moo mare ndu ke in darâ na: «E-ngem mei te bbo
uja maketuru te ang.»
5 Anji ke mooe ar dɔ ba-kate te ddem, dɔ nange te ddem le ula jia ke kɔl
ke darâ,
6 ngaa unda yo ke ri Lubba ke isi ke ndɔ ke ndɔ, ne ke ń-dda dara ke
neje tɔyn ke toje me, nange ke neje tɔyn ke toje te, ba-kate ke neje tɔyn ke
toje te. Anji le pa na: «Kare ase ngaa.
7 Kare te ke anji ke to siri laa to tebbe a, a to ndɔ ke ne le Lubba ke iya rɔe
a ddee to ne ke tɔkɔrɔ, ddew kara baa toke Lubba pa tare are bbere-kulaje
laa ke toje to nje-kilaje mber-tar laa.»
8 Ndu ke bbar darâ ke moo le tel pa tar arem bbay na: «Aw taa ngonn
maketuru ke toke teyn ke to ji anji te ke ar dɔ ba-kate ddem, dɔ nange te
ddem le.»
9 Maw ngɔsi ke rɔ anji te le, ngaa m-duje kare narem ngonn maketuru
le. Nilam te na: «E-taa usa. A kate kang kang mei te. A, a neel tai te toke
le keme teje.»
10 M-taa ngonn maketuru le ji anji te le, ngaa musa, a neel tam te toke
keme teje. A kake muru a, ate mem te nu kang kang.
11 Ngaa ń-pa darem na: «Maji kare e-tel ila mber-tar ke Lubba pa dɔ
dewje te ke banya bbay: Dewje ke bbeje te, dewje ke gelde dang dang, nje
ke ndɔn-tarje lede to dang dang, ke tɔku mbayje.

11

Tar le nje-tar-najije ke joo

1 Darem mare kabbara ke to toke kake kɔju ne, ngaa ń-pa darem na: «In
taar bbo ɔju key-polo-Lubba, ke bann ke to me te. E-tura kɔr dewje ke aw
poloje Lubba me te.
2 A inya ndake lo ke ddaka, bbo ɔju ang. Mba dare ndake lo le gel-dewje
ke gereje Lubba ang. Da mbɔynje bbe ke maji tɔyn le ke gɔlde neyn dɔsɔ
gire joo.
3 Ma kare nje-tar-najije lem ke joo ilaje mber tar lem, ke kubbu ndoo
rɔde te ndɔ doro kara, kɔr joo, ke dɔ misan (1 260).
4 Nje-tar-najije lem ke joo le toje to kake olibeje ke joo, ke ne kunda
lambeje ke joo ke toje nɔm te, ema Ebbe-dewje ke dɔ nange te.
5 Bbo dew ndiki ta ddade maji ang a, puru tee tade te ro nje-baanje lede
le. Tɔkɔrɔ njaa, bbo dew ndiki ta ddade maji ang a, maji kare dew le oy
toke baann.
6 Deeje ke singa ta kutu kem dara kare ndi ere ang me ndɔje te ke daw
dilaje ne mber-tar le Lubba. Deeje ke singa ta dda kare maannje telje to
mese, ngaa ta dda kare ne-kem-to-ndooje dang dang osoje dɔ nange te toke
mede ndiki.

7 Toke ń-paje tar naji le ń-tungaje a, da ke a kin me tɔku buwa te ke
suren goto le a dda ddɔ ke de, singae a kutade, ngaa na tɔlde.
8 Ninnde a nayn dɔ nange te nata, me tɔku bbe te ke ń-tɔl Ebbedede te,
dɔ kake-dese te le. Ddew Ndil te, dewje undaje ri tɔku bbe le na Sɔdɔm,
Gɔmɔr ddem.
9 Dewje ke me bbeje te dang dang, gel-kujude dang dang, nje ndɔn-tarje
lede to dang dang, dewje ke gelde dang dang a ddeeje ta koo ninnde mba
ndɔ muta ke gaen. Da kinyaje ddew kare ń-dubbu ninnde le ang.
10 Dewje ke dɔ nange te a ddaje rɔ-neel wɔju dɔ koy lede le. Da ddaje
kusu, da kulaje ke neje baa kare naa, mba nje-kilaje mber-tar ke joo neenn
le ddaje are dewje ooje ndoo nya.
11 A go ndɔ te ke muta ke gaen le a, mare yel ke aw are tebbe in rɔ Lubba
te ddee ande ninnde le, ngaa dinje darje taar. Yeenn a bbeel dda dewje ke
aw oojede le nya.
12 Nje-kilaje mber-tar le Lubba le ooje mare ndu ke in dara, ngaa pa
arede ke singa na: «Inje ke taar neenn.» Dinje ke darâ me mum te kem
nje-baanje te lede le.
13 Kare teenn njaa, nange yeke ke singa. Are bbo e-kayn me tɔku bbe le
dɔku a, debbe kara njaa guru are dewje doro siri (7 000) oyje mba nange ke
yeke le. Bbeel dda kese dewje ke naynje kem baa, ngaa dɔsuje gaji Lubba
ke darâ.
14 Joo le ne-wungu le nday mban. A mota le ne-wungu aw ddee mbɔr
ang baa.

Siri le tebbe bbar

15 Goe te a, anji ke to siri laa to tebbe. Nduje bbarje ke singa darâ na:
«Bbasine, kɔn-mbay dɔ nange te neenn tel me ji Ebbejeje te, ke me ji Mesi
te laa.
Na kɔn-mbay ke ndɔ ke ndɔ.»
16 Tɔkuje dɔjoo gire sɔ ke isije ngende-mbay te lede nɔ Lubba te le teeje
osoje nangê, debbeje kemde nangê nɔ Lubba te, ngaa walje Lubba,
17 ń-paje na:
«Ebbejeje Lubba ke nje singa-mɔngu, ei ke e-to bbasine neenn ddem, e-to
lew baa, jari wooyo, mba ddew tɔku singa-mɔngu te lei, e-dda are
kɔn-mbay to lei ngaa.
18 Gel-dewje ke toje to lei ang ddaje wungu, a bbasene, kare wungu lei ase
ngaa.
Kare gange sariya dɔ dewje te ke oy ase ngaa.
To kare ke a kuka ne nje-kulaje lei ke toje to nje-kilaje mber-tar lei,
nje ke toje to dewje lei, ke nje ke aw bbelje rii,
dede ke ń-toje to dewje ke ngaji, ke dede ke ń-toje to dewje ke bo.
To kare ke a tuju ne dewje ke aw tujuje nange.»
19 Ta key-polo-Lubba ke to me dara te ɔru, ngaa sanduku dɔnɔ ubba me
key-polo te laa le. Ndi teel, nduje bbarje, ndi ndange, nange yeke ngaa
kɔju gayn ke singa.

12

Tar le dene, ke tar le da ke unda rɔ mar

1 Mare tɔku ne ubba me dara te. Mare dene ula kare rɔe te toke kubbu,
neyn to kɔ gɔle te, ngaa endeterendeje dɔku gire joo toje dɔe te to ejɔkudɔ.
2 Nuwa sem, naw nduru ndo, are naw nuru ekii mba aw toe nya.

3 Mare ne dang tel ubba me dara te. Mare tɔku da ke toke le mar, rɔe
kase toke le puru, dɔe siri, a gaje dɔku. Ejɔkudɔje siri toje dɔeje te ke siri
le.
4 Toke ń-kayn endeterendeje ke darâ me mota a, bbɔnge tɔku da le saa
debbe endeterendeje kara tilade nangê. Tɔku da le ddee ar nɔ dene te ke
aw nduru ndo le aw ngina, ta bbo nuju taar a, kunn ngonn le kuse ke loe
baa.
5 Dene le uju ngonn ke dingaw. Ngonn le a, a kɔnn gel-dewje tɔyn ke
singa ke ngeng nya. Dunn ngonn le daw saa mbɔr Lubba te, mbɔr ngende-
mbay te laa.
6 A dene le ayn aw me kɔr te, lo te ke Lubba mɔse are, kare ń-ngeme ke
ne-kusa ke te mba ndɔ doro kara, kɔr joo gire dɔmisan (1 260).
7 Ddɔ in me dara te. Misel* de ke anjije laa ń-ddɔje ke tɔku da ke unda
rɔ mar le. A da le, ke anjije laa ń-ddɔje ke de tɔ.
8 A singa da le uta le Misel le ang. Yeenn a, da le ke anjije laa, deeje ke
ddew ta nayn me dara te ang ngaa.
9 Yeenn ngaa dunn tɔku da le, ne li ke lew baa ke daw ń-bbare to Esu,
to Satan, ne nje-kere dewje ke dɔ nange te tɔyn le dilae dɔ nange te, de ke
anjije laa.
10 Moo mare ndu bbar ke singa me dara te na: «Bbasine Lubba ajije
ngaa, ń-tɔju singa-mɔngu, ke kɔn-bbe laa ngaa. Mesi laa tɔju singa laa
ngaa. Mba duta ne nje-kunda tar dɔ ngakɔnje te le, ne ke naw nunda tar
dɔde te nɔ Lubba te, til, ke kare le dilae nangê mban.
11 A ngakɔnje le teteje ddɔ dɔe te, wɔju dɔ mese Ngonn Bate ddem, wɔju
dɔ tar le Lubba ke ń-paje tar-naje ddem. Dooje tebbe lede njaa to
ne ke baa ddem, ń-bbeelje yo ang ddem.
12 Mba yeenn a, see daraje, ke see dewje ke isije darâ ddem, e-ddaje rɔ-
neel. A see nange, ke ba-kate, kem-to ndoo a ddase. Mba Esu ddisi ke dɔse
te ke wungu ke bo nya, mba ń-gere to ndɔ laa nayn nya ang ngaa.
13 Toke tɔku da le oo to duta ne dilane dɔ nange te mban a, unn kutu
tubba dene ke uju ngonn ke dingaw le.
14 A dare dene le ubba bake joo toke le bake tɔku tende kare nin ne naw
ne me kɔr te, lo te ke ń-mɔse wɔju dɔe, kare dare ne-kusa ke te ń-geme ne
ddew ew ke li le. Na nayn baann lo teenn mba bbal muta ke gaen.
15 Yeenn ngaa li le tɔmɔ maann toke le ba go dene te le kare maann le
uwae ɔtu saa.
16 A nange ddee uma dene le. Nange teyn tae uru ne ba ke tɔku da le
tɔmɔ le.
17 Wungu ɔn da le dɔ dene te le, ngaa tel ke dɔ kese dewje te ke gel
dene te le, aw dda ddɔ ke de. To dede ke daw ń-ngemje nduje le Lubba,
ke tar-najije le Jeju.
18 Goe te a, tɔku da le aw ar dɔ enangara ba-kate te.

13

Tar dɔ daje te ke joo

1 Goe te a, moo mare da in me ba-kate te tee. Gaje ee dɔku, a dɔe ee siri.
Ejɔkudɔ dɔku toje dɔ gajeje te le kara kara, ngaa ń-dda rije ke toje to ri taji
Lubba dɔeje te le kara kara tɔyn.
2 Da ke mooe le unda rɔ kake. Gɔle toke le gɔl enjakemnjar, a tae toke ta
tebeyn. Tɔku da ke unda rɔ mare le are singa-mɔngu laa, ke ngende-mbay
laa, ke singa ke ngeng nya.

3 Mare dɔe le kara toke ne ke dare do ke ase kare noy ne. A do ke ase kare
noy ne le ere. Dewje ke dɔ nange te tɔyn ooje neenn le a gange singade,
ngaa unnje go da le.
4 Dewje tɔyn ɔsuje mekeji gɔlde nangê nɔ da te ke unda rɔ mar te le,
mba singa ke nare da ke in me ba-kate te tee le. Dede tɔyn dɔsuje mekeji
gɔlde nangê nɔ da te ke in me ba-kate te tee le, ngaa ń-paje na: «Na ase
naa ke da le wa? Na ase ta ddɔ saa wa?»
5 Dare ddew da le kare pa tar-boroje ddem, kare taji Lubba ddem. Dare
singa kare ń-dda nejeenn mba neyn dɔsɔ gire joo.
6 Nunn kutu taji Lubba, taji ria, taji lo-kisi laa, taji dewje tɔyn ke isije
darâ.
7 Dare ddew kare ń-dda ddɔ ke dewje le Lubba, ngaa ta kutade ke singa.
Dare singa dɔ dewje te ke gel-kujude dang dang tɔyn, dɔ dewje ke bbeje te
tɔyn, ke dɔ dewje te ke ndɔn-tarje lede toje dang dang tɔyn, ke dɔ dewje
te ke gelde dang dang tɔyn.
8 Dewje tɔyn ke dɔ nange te a poloje da ke in me ba-kate te tee le. To nje
ke lew baa ke Lubba dda neje, ride goto maketuru tebbe te le Ngonn Bate
ke ń-tɔle to ne-polo le.
9 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar neenn!
10 Dew ke Lubba wɔju kare duwae to bbere a, da kuwae to bbere.
Dew ke Lubba wɔju kare ń-tɔle ke tɔku kiya a, da tɔle ke tɔku kiya.
Kare neenn to kare ke ta kare dewje le Lubba tɔje wurde, ngaa uwaje koo
me te lede are ngeng.

Tar dɔ da te ke in me nange te tee

11 Goe te a, moo mare da dang unda lo me nange te tee. Gaje ee joo toke
gaji ngonn bate. A naw ń-pa tar toke tɔku da ke unda rɔ marjeenn.
12 Naw ń-dda kula ke singa ke da ke in me maann te tee ee ne le dɔ-keme
te njaa. Ń-dda nare nange, ke dewje ke isije dɔ nange te aw ɔsuje mekeji
gɔlde nɔ da te ke in me maann te tee, ke do laa ase kare noy ne bba do le
ere le.
13 Ń-dda tɔku ne-mɔrije ndereng, nare puru in darâ oso dɔ nange te kem
dewje te.
14 Nere dewje ke dɔ nange te, ddew ne-mɔrije te ke dare singa kare ń-
dda dɔ-kem da te ke in me maann te tee le, nare ń-ddaje mare kɔr ke unda
rɔ da ke inga do tɔku kiya, a oy ang le.
15 Dare singa kare nula kewn me kɔr te ke unda rɔ da ke in me maann
te tee le. Kɔr le a pa tar, ngaa a dda kar ń-tɔl dewje tɔyn ke a mbeteje ta
kɔsu mekeji gɔlde nange nɔ kɔr te le.
16 Da le uwa dewje tɔyn njaa ke singa are ń-dda mare endaji me jide te
ke kɔl, wase engo-ńɔde te: Nje ke bo, ke nje ke ngaji, nje-ne-kingaje, ke
nje-ndooje, bbereje, ke nje ke toje to bbereje ang.
17 Dew ke endaji le to rɔe te ang a, a kase ndoko ne ang ddem, a kase
labbe ne ang ddem. Endaji le to ri da le wase nimɔrɔ ria.
18 Kare te neenn, maji kare kem dew are. Dew ke to nje-ne-gere a, a
gere kande nimɔrɔ le da le, mba to nimɔrɔ le mare dew. Nimɔrɔ le to kɔr
misan, ke dɔmisan gire misan.

14

Pa ke nje ke Ngonn bate uka dɔde ɔsuje

1 Maa lo bbay a, moo Ngonn bate le ar dɔ ddingiri te ke Siyɔn*. Dewje
doro kɔr kara, ke dɔsɔ gire sɔ (144 000) eeje mbɔre te. Ń-dda ri Ngonn
bate le, ke ri bɔeje engo-nɔde te.
2 Moo mare ndu bbar me dara te toke kɔru tɔku ba ke aw ula ddem, toke
ndi ke aw ndange ke singa ddem. Ndu ke moo le bbar toke kɔru konde ke
dewje aw em.
3 Dewje le aw ɔsuje pa ke siki nɔ ngende-mbay te le, nɔ neje te ke toje
kem baa ke sɔ le, ke nɔ tɔkuje te le. Dew kara ke a kase ndo pa le goto.
Bbaye njaa to dede ke doro kɔr kara ke dɔsɔ gire sɔ (144 000) ke Ngonn
bate uka dɔde dɔ nange te le.
4 Dede le dulaje rɔde ne-yerew te ddew te le deneje ang, mba ń-gereje
dene ang. Daw dunnje go Ngonn bate le loje te tɔyn ke naw naw te. Lubba
uka dɔde horo dewje te, kare ń-ddeeje to dɔngɔr dewje laa ddem, le Ngonn
bate le ddem.
5 Dereje ngem ndɔ kara ang. Tar kara to dɔde te ang.

Anjije muta ilaje mber sariya le Lubba

6 Goe ta a, moo mare anji dang ke aw ila me dara te taar nu. Nee ke Tar
ke maji ke to ke ndɔ ke ndɔ ta pa kare dewje ke dɔ nange te: Dewje ke
gelde dang dang tɔyn, dewje ke gel-kujude dang dang, dewje ke ndɔ-tarje
lede dang dang, ke dewje ke bbeje te dang dang tɔyn.
7 Anji le pa tar ke singa na: «E-bbeelje Lubba, ngaa ɔsuje gaje. Mba
kare ke na gange ne sariya dɔ dewje te ase ngaa. E-poloje nje-dda dara ke
nange, ke tɔku-ba, ke loje ke maannje aw inje ke te aw teeje.»
8 Mare anji ke to joo laa ddee go ye te ke dɔngɔr le ngaa pa na: «Babilɔnn
bbe-bo le oso mban, noso mban. Ne a nare dewje ke gelde dang dang tɔyn
ayje ben kaya laa ke wɔn to puru le.»
9 Mare anji ke dang ke to muta laa ddee go nje ke joo te le, ngaa pa ke
singa na: «Bbo dew ɔsu mekeji gɔle nange nɔ da te le, ke nɔ kɔr te ke unda
rɔ da le, ngaa dɔsu endaji da le engo-nɔe te, wase me jia te a,
10 ne kara na kay ben tɔku wungu le Lubba, ke ń-pole ang a dungu me
engo wungu te laa. Ngaa na koo ndoo kem puru te, ke kem supere te, kem
anjije te ke maji tɔyn ddem, kem Ngonn bate te ddem.
11 Puru ke aw ula kemde ndoo le sae a kubba bbal ke bbal. Ngaa dewje
ke aw poloje da le, ke kɔr ke unda rɔ da le, ke dede ke dɔsu endaji ri da le
rɔde te, til ke kare, da kuwaje rɔde ang.
12 Kare neenn to kare ke dewje le Lubba ke aw ngemje nduje laa, ngaa
naynje ddew koo me te te ke Jeju a kuwaje kare ngeng ann.
13 Moo mare ndu ke in darâ, ngaa pa arem na: «Uja tar neenn maketuru
te: ‹Rɔ-neel to le dewje ke naynje ddew te le Ebbe-dewje ndereng oyje ne,
bbasene neenn. Ndil-me-nda pa na: Tɔkɔrɔ njaa, maji kare duwaje rɔde
go kula te ke ngeng ke ń-ddaje, mba kulaje ke ń-ddaje a kunnje gode.› »

Tar kuja ko ndɔɔ ke dɔ nange te

14 Maa lo bbay a, moo mare mum ke nda to nda. Mare ne ke unda rɔ
dew isi dɔ mum te le. Nunda ejɔkedɔ ke ń-dda ke ande dɔe te, ngaa nuwa
kiya ke ate jia te.
15 Mare anji dang in key-polo-Lubba te tee, ngaa uru ekii ke singa are
dew ke isi dɔ mum te le na: «Ula kiya lei bbo uja ko le, mba kare kuja ko
le ase ngaa. Kande ko ke dɔ nange te sange ngaa.»
16 Yeenn ngaa, dew ke isi dɔ mum te le ula kiya laa le dɔ nange te, ngaa
uja ko ke dɔ nange te tɔyn.

17 Goe te a, mare anji dang in key-polo-Lubba te darâ tee. Ne njaa kara
nuwa kiya ke ate jia te tɔ.
18 Mare anji dang bbay in er bann te tee. Nee ke singa kunn ndu kare
puru dda ne ne. Nuru ekii ke singa nare anji ke uwa kiya ke ate le na:
«Ula kiya lei ke ate le bbo uja ne jinga binye ke dɔ nange te, mba kande
binye le oy mban.
19 Anji le ula kiya laa le dɔ nange te, ngaa tuja jinga binye ke dɔ nange
te le ungu me ne-kore maann binye te ke tɔju tɔku wungu le Lubba.
20 Dore binye me ne-kore maann binye te le giri bbe te ddaka. Mese
in me ne-kore maann binye te le tee, ngaa siri ke taar ndereng taa lo ase
kilometere kɔr mota (300). Bbo sunda uru me mese te le a, mese le a
kuwae ka-tae te taar.

15

Tar le anjije ke siri, ke tar dɔbɔyn ne-kem-to ndooje

1 Goe te a, moo mare ne ke bo ddem, ke kura laa dum dɔ dewje ddem
me dara te: Anjije siri uwaje ne-kem-to ndooje siri jide te. To dɔbɔyn
ne-kem-to-ndooje, mba ddew te lede a, wungu le Lubba ddee dɔ dewje te.
2 Moo mare ne toke bajeenn, keme are yerere toke er ke dew unda keme
te a oo ne lo, pole naa ke puru. Dewje ke teteje ddɔ dɔ da te le, ke dɔ kɔr
ke unda rɔ da te le, ke dɔ nimɔrɔ ria te le arje dɔ ba-kate te le. Duwaje
kondeje le Lubba jide te.
3 Daw dɔsuje pa le Mɔyije ke to nje-kula le Lubba ddem, pa le Ngonn
bate ddem na:
« Ebbe-dewje Lubba ke Nje-singa-mɔngu,
neje ke e-dda boje nya ddem, kuraje lede dum dɔ dewje ddem!
Tɔku mbay le gel-dewje,
Aw dda neje ke dɔgɔle ddem, aw dda ne ke tɔkɔrɔ ddem.
4 Ebbe-dewje, na a bbeel rii ang,
ngaa a kɔsu gaji rii ang wa?
Mba ei kara baa a, e-maji tɔyn.
Gel-dewje tɔyn a ddee kɔsuje gɔlde nangê nɔi te,
mba dede tɔyn dooje ne-ddaje lei ke gate gate.
5 Goe te a, moo key-polo-Lubba me dara te, tae toke teyn. Key tande ke
Lubba de ke dewje laa daw dingaje naa me te, to me te.
6 Anjije ke siri ke uwaje ne-kem-to ndooje siri jide te le inje key-polo-
Lubba te le teeje. Dulaje kubbu ke nda ngaa ndɔren. Ñ-tɔje endaar-kuwa-
bber ke ñ-dda ke ande karde te.
7 Kara le neje ke toje kem baa ke sɔ le are engoje ke ñ-dda ke ande anjije
ke siri le kara kara. Wungu le Lubba ke Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ddusu
engoje le.
8 Sa ke tɔju piti le Lubba, ke singa-mɔngu laa taa me key-polo-Lubba le
tɔyn. Dew kara ase ta kande key-polo-Lubba te le ang ndereng ta ne-kem-
to-ndooje ke siri ke ji anjije te ke siri le tunga bba.

16

Tar dɔ engoje te ke siri

1 Moo mare ndu bbar toke bo key-polo-Lubba te le, ngaa pa are anjije ke
siri le na: « Awje e-mbelje engo wunguje le Lubba ke siri le dɔ nange te!»

2 Anji ke to dɔngɔre aw mbel wungu ke me engo te laa dɔ nange te. Do
ke maji ang ddem, aw to nya ddem oso rɔ dewje te ke endaji le da le to
rɔde te, ngaa aw poloje kɔr ke unda rɔ da le.
3 Joo le anji mbel wungu ke me engo te laa le me ba-kate te. Ba-kate le
tel toke le mese dew ke oy, are neje ke kem tɔyn ke eeje me ba-kate te le
oyje.
4 Mota le anji le mbel wungu ke me engo te laa me baje te, ke loje te ke
maannje inje te bba aw aynje are mannje le turuje to mese.
5 Moo ndu anji ke ɔn dɔ maannje pa na: « Ei ke e-to bbokone ddem, e-to
lew ddem, e-maji tɔyn ddem, e-to gate gate wɔju dɔ sariyaje ke e-gange
neenn.
6 Ń-kaynje mese dewje lei ddem, mese nje-kilaje mber-tar lei ddem. Mba
yeenn a arede mese kare dayje. Ne ke ase ta dda ke de ann.
7 Goe te a, moo mare ndu ke bbar bann te le na: « Tɔkɔrɔ njaa, Ebbe-
dewje Lubba ke nje-singa-mɔngu, sariyaje lei to sariyaje ke tɔkɔrɔ ddem,
gate gate ddem.
8 Sɔ le anji le mbel wungu ke engo te laa dɔ kare te. Dare ddew kare le
kare puru laa ɔn dewje.
9 Puru kare ke tunga nya le ɔn dewje le. Ń-tajije ri Lubba ke ee ke singa
dɔ ne-kem-to-ndooje te neenn tɔyn le. A ń-turuje ddew lede mba kɔsu gaje
ang.
10 Mi le anji le mbel wungu ke me engo te laa dɔ ngende-mbay te le da
le. Yeenn ngaa, lo tuka ndul dɔ bbe-kɔn te le da le. Ḱem-to-ndoo uta dɔ
dewje are dewje ngerje ngangede.
11 Ń-tajije ri Lubba ke darâ mba ndoo ke daw dooje ddem, mba do ke
maji ang ke oso rɔde te le ddem. A ń-tusuje kula-ddadeje ke maji ang
dinyaje ang.
12 Misan le anji le mbel wungu ke me engo te laa me tɔku ba te ke ria
na Eparate. Maann le ii mba kinya ddew kare tɔku mbayje ke inje er lo
tee te le kare aw ddeeje.
13 Ngaa, moo ndilje ke maji ang mota, kare in me kil da te ke unda rɔ
mar le tee, kara in me kil da te le, kara in me kil nje-kila mber-tar te ke to
nje-ngem le aw teeje. Ndilje ke maji ang ke mota le undaje rɔ enginaynje.
14 To ndilje ke maji ang ke aw ddaje ne-mɔrije. Dawje ta kinga tɔku
mbayje ke dɔ nange te tɔyn ta mbɔnde ngina ne ddɔ ke tɔku ndɔ te le
Lubba ke nje-singa-mɔngu.
15 Ebbe-dewje pa na: « Oo, maw m-ddee toke nje-bboko. Rɔ-neel to le
dew ke isi kem baa bbo tibbi ang, ngaa ngem kubbu rɔe te. Baann bba na
nja rɔe baa kare dew ooe a to ne-rɔ-kul ang.»
16 Ndilje ke maji ang le mbɔnje mbayje le lo te ke daw ń-bbar ke tar
Ebere na Armagedɔn.
17 Anji ke to siri laa mbel wungu ke me engo te laa me yel te. Mare ndu
bbar ke singa ngende-mbay te ke key-polo-Lubba te le na: « Bbaye ngaa!»
18 Ndi teel nya nya, nduje bbar, ndi ndange nya nya, ngaa nange yeke ke
singa. Lew baa ke dewje toje dɔ nange te, ndɔ kara nange nayn yeke toke
baann ang bbay.
19 Babylɔnn, tɔku bbe le kayn loe mota, ngaa tɔku bbeje le gel-dewje
osoje. Yeenn ngaa Lubba ole mee dɔ Babilɔnn bbe-bo te le, ngaa are ben
ke to wungu laa ke aw wɔn to puru me engo te dewje ke me bbe te le ayje.
20 Dɔ-dere-maannje tɔyn aynje ngaa ddingirije gotoje.

21 Kɔjuje ke boje nya, ngaa ɔyje ase ne ke kilo dɔsɔ inje darâ gaynje dɔ
dewje te, ngaa dewje le tajije ri Lubba mba ne ndoo ke kɔju le dda ke de
le, mba to ndoo ke to bbeel nya.

17

Sariya ke dɔ Babilɔnn te

1 Goe te a, mare anji kara horo anjije te ke siri ke uwaje engoje siri jide
te le, ddee ngaa pa arem na: «E-ddee, ma tɔji sariya ke da gange dɔ dene
te ke to tɔku nje-kaya ke isi mbɔr tɔku baje te le.
2 Ne a tɔku mbayje ke dɔ nange te ddaje ne-kaya dɔe te, ngaa dewje ke
dɔ nange te ayje ben kaya laa are ddade.»
3 Goe te a, Ndil uwam, ngaa anji le unnum aw sem me kɔr te, a moo
mare dene isi dɔ mare da te ke kase to kase. Rɔe tɔyn to ri ne-tajije ke ta
taji ne Lubba dɔrɔ. Dɔe ee siri ngaa gaje dɔku.
4 Dene le ula kubbu ke kase, ke kura, ngaa ndɔren to ndɔren. Nula ne-
mandeje ke ń-dda ke ande, ke kɔr erje ke gate ngeng, ke mereje. Nuwa
engo ande jia te. Ne-yerewje, ke ne-kayaje laa ke ase koo ke kem ang
ddusuje me engo le.
5 Ń-dda mare ri engo-nɔe te, to ri ke dew gere kande ang. Ri le na: «
Babilɔnn bbe-bo, kɔn dene nje-kayaje, kɔn neje ke dɔ nange te ke ase ta
koo ke kem ang.»
6 Moo dene le a, mese dewje le Lubba, ke mese nje-tar-najije le Jeju ke
nay le aw ddae toke le koto.
Koo ke mooe a, mem unda dɔ binya nya.
7 Yeenn ngaa anji le pa arem na: « Mei aw unda dɔ binya mba ddi wa?
Ma pa ne ke iya rɔe ke dɔ dene te neenn, ke ye ke dɔ da te ke dɔe ee siri,
ngaa gaje ee dɔku ke nisi dɔe te neenn kari.
8 Da ke ooe le to lew, a ń-to ang ngaa. Na kin buwa te ke suren goto le
tee, ta kaw nayn ke kɔrɔ nyɔm. Bbo dewje ke dɔ nange te, ke kunn kutu
neje te nu duja ride maketuru tebbe te ang, ooje da le a, mede a kunda dɔ
binya. Mba ń-to lew, a ń-to ang ngaa, a na tel kunda lo tee bbay.
9 Kare te neenn, maji kare nje-ne-gere ee ke kem-kare tɔ bba: Dɔ da ke
siri le toje to ddingirije siri ke dene le isi dɔe te, ń-toje to tɔku mbayje siri
tɔ.
10 Nje ke mi osoje mban. Misan lede aw ɔn mbay, a siri lede nayn ddee
ang bbay. A bbo ń-ddee a, na kisi mba gɔju kare baa.
11 Da ke to lew, a goto ngaa le, ne njaa ń-to jijoo le tɔku mbayje le. Ń-to
kara le nje ke siri le tɔ. Naw ta nayn ke kɔrɔ baa nyɔm.
12 Gaji da ke dɔku ke oo le to tɔku mbayje dɔku ke nayn ɔnje mbay ang
bbay. A da kinga singa ke ta kɔn ne mbay mba gɔl kare kara ke da le.
13 Dede dɔku tɔyn keje lede kara baa: Ta kare da le singa-mɔngu lede,
ke singa lede.
14 Da ddaje ddɔ ke Ngonn bate le, a Ngonn bate le a kutade ke singa, mba
ń-to Ebbe ebbe-dewje ddem, ń-to Mbay dɔ mbayje ddem. Nje ke Lubba
bbarde, ke nje ke ń-mberede, ke dewje laa ke eeje saa, a kutade ke singa
tɔ.
15 Goe te a, anji le pa arem bbay na: Maannje ke dene nje-kaya le isi
mbɔre te, ke oo le to dewje dang dang, to dewje ke banya, nje ke gelde
dang dang, ke dewje ke ndɔn-tarje lede to dang dang.

16 Gaji da ke dɔku ke oo le, ke da le, da mbeteje dene nje-kaya le, da taa
neje laa tɔyn, ngaa da kinyaeje rɔe baa. Da kusaje taal rɔe ngaa da roeje
ke puru.
17 Mba Lubba ula keje laa mede te kare ɲ̂-ddaje ne ke mee ndiki. Da
ddaje ne ke kara baa. Da kinya singa kɔn mbay lede ji da te le ndereng ta
kare tarje le Lubba ddeeje to ne ke tɔkɔrɔ.
18 Dɔbɔnye, dene ke ooe le to tɔku bbe ke ɔn dɔ tɔku mbayje ke dɔ nange
te.

18

Koso le Babilɔnn

1 Goe te a, moo mare anji dang in darâ aw ddisi. Nee ke singa ke ngeng,
ngaa ndoko laa uru dɔ nange te.
2 Nuru ekii ke singa na:
«Noso mban, noso mban, Babilɔnn bbe-bo le! Ɲ̂-ddee to lo dda bbe, ke
lo kiya rɔ le ndilje ke maji ang dang dang tɔyn, le eelje ke maji ang
dang dang tɔyn ke dewje ndikije ang.
3 Mba gel-dewje tɔyn ayje ben kaya laa ke wɔn to puru le. Tɔku mbayje
ke dɔ nange te ddaje ne-kaya dɔe te. Ngaa nje-ne-labbeje ke dɔ nange te
ingaje ne nya wɔju dɔ ne-kingaje ke gate ngeng ke ɲ̂-dda bboe nya le.»
4 Goe te a, moo mare ndu me dara te na:
« See dewje lem, e-teeje me tɔku bbe te neenn ke ddang, mba kare e-ddaje
saa majang laa ang, bba kare ne kem-to-ndoo oso dɔse te saa tɔ ang.
5 Mba majangje laa bayanje ke dɔ naa te dɔ naa te ndereng ɔru dara, are
Lubba ole mee dɔ ne-ddaje te laa ke toje gate gate ang le.
6 E-ddaje saa ne ddew kara baa toke ye ke ɲ̂-dda ke nje-mareje.
Ne ke ɲ̂-dda ke dew gɔl kara a, e-ddaje saa gɔl joo. Engo ke nungu ben me
te a, unguje te gɔl joo areje.
7 Ɲ̂-ndiki kɔsu gaji rɔe nya ddem, ɲ̂-ndiki ne-kinga nya ddem.
Yeenn a, ulaje keme ndoo, areje nuwa ndoo ddew kara baa toke baann
tɔ. Mba ɲ̂-pa mee te na: ‹Misi to dene-mbay, m-to dene-ndubba ang,
ngaa ma kuwa ndoo ndɔ kara ang.›
8 Mba yeenn a, ne-kem-to-ndooje ke toje wɔju dɔe a kosoje dɔe te ndɔ kara
baa njaa. Neje le toje to: Yo, ndoo, ke tɔku bbo, ngaa puru a kɔen. Mba
Ebbe-dewje Lubba ke gange sariya dɔe te le to nje singa-mɔngu.»
9 Yeenn ngaa, tɔku mbayje tɔyn ke dɔ nange te, ke ddaje ne-kaya dɔe
te ddem, ddaje saa bbo ne-kingaje ddem le a nɔnje, ngaa da ndinga rɔde
kare te ke da kooje sa puru ke aw ɔen le.
10 Ndoo ke naw noo le a ddade bbeel, ngaa da karje ddew ew bba da
paje na:
« Ne kem-to-ndoo bbo!, Ne kem-to-ndoo ke baann bba be wa! Tɔku bbe,
Babilɔnn, tɔku bbe ke ngeng! Me gɔl kare te kara baa njaa sariya
ddee dɔi te toke be wa!»
11 Nje-ne-labbeje ke dɔ nange te nɔnje ngaa uwaje ndoo mbae, mba nje-
ndoko neje lede goto ngaa.
12 Neje toke ande, ande-nare, kɔr erje ke gate ngeng, mereje, kubbuje ke
ɲ̂-dda ke len, ke kase, ke ndɔren, ke yeje ke ɲ̂-dda ke sowa, kakeje tɔyn ke
eteje maji, neje ke ɲ̂-dda ke ngange kere, neje tɔyn ke ɲ̂-dda ke kake ke
gate ngeng, neje ke ɲ̂-dda ke tungu, ke ande-nare wase, ke er ke kura ke
ria na marebere.

13 Neje ke maji dang dang ke daw njiri ne ne, yamboje, ne ke ria na mir,
nɔn kakeje ke ete maji, ben, ubbu, nduju, bele, mangeje, bateje, sundaje
ke sareteje, bbereje, ke dewje ke duwade ta ddɔ te to bbereje.›
14 Nje-ne-labbeje le paje na: « Neje ke aw dda bboe nya lew le aynje awje
ddew ew sei ngaa. Ne-kingaje lei ke maji wase ndɔren le gotoje tɔyn jii te
ngaa. Da tel kinga ture te ang ngaa.»
15 Nje-ne-labbje ke ingaje ne wɔju dɔe le a kooje ndoo ke naw noo le a,
bbeel a ddade, ngaa da karje ddew ew a da nɔnje ddem, da kuwaje ndoo
ddem.
16 Da paje na:
«Ne kem-to-ndoo bbo! Ne kem-to-ndoo bbo! Dɔngɔr, tɔku bbe neenn aw
ula kubbuje ke kura, ke kase, ke ndɔren. Naw nula ne-mbije, ke
ne-jije ke ń-dda ke ande, ke kɔr erje ke gate ngeng, ke mereje le!
17 A me gɔl kare te kara baa njaa ne-kingaje laa ke banya le tɔyn tujuje ne
wa?»
Ngaa nje-kuwa tɔku toje tɔyn, ke dewje ke aw ddaje kula dɔ ba-kate te,
ke nje ke aw njaje dɔ ba-kate te ke tɔku to, ke dewje ke aw ingaje ne-kusa
tade ddew kula te ke dɔ ba-kate te, areje ddew ew,
18 ngaa ooje sa puru ke aw ɔen le a, uruje ekii na: «Tɔku bbe ke dda bba
ase naa ke bbe-bo wa?»
19 Daw ń-jinje ebaburu nange dunguje dɔde te, ń-nɔnje, ń-ndingaje ndoo
ń-paje na:
«Ne kem-to-ndoo bbo! Ne kem-to-ndoo bbo! Bbe-bo, bbe ke ddew ne-kinga
te laa ke banya, nje tɔku toje tɔyn ingaje ne ne le, me gɔl kare te kara
baa njaa ń-tel to dɔ-ndubba wa!»
20 Dewje ke darâ, e-ddaje rɔ-neel mba koso le Babilɔnn le. See dewje le
Lubba, see nje-kayn-kulaje, ke nje-kilaje mber-tar le Lubba, e-ddaje
rɔ-neel tɔ, mba Lubba gange sariya dɔe te wɔju dɔ ne ke ń-dda ke
se le.
21 Mare anji ke nje-singa-mɔngu unn mare tɔku biri er ke ɔɔy, ila me
ba-kate te, ngaa pa na:
«Da kila Babilɔnn bbe-bo ke singa toke be tɔ: Da tel kingae ang ngaa.
22 Dew a koo kɔru ne-kem le nje-kondeje bbe lei ang ngaa ddem, ndu nje-
nɔ paje ang ngaa ddem, kɔru ne-to le nje-kɔlje mbula, ke nje-toje tebbe
ang ddem. Dew a kinga nje-gusu ke aw dda mare kula kara bbe lei ang
ngaa ddem, dew a koo kɔru ne ke daw duru biri-er te bbe lei ang ngaa
ddem.
23 Puru lambe a ndoko me bbe te lei ang ngaa ddem,
dew a koo ndu basan de ke ngonn mande
ke ń-taaje naa toke siki bbe lei ang ngaa ddem,
mba nje-ne-labbeje ke bbe lei toje to dewje ke ngeng ke dɔ nange te,
ngaa ne-kumaje lei ke aw dda ereje gel-dewje tɔyn.
24 Mba bbê lei a ń-kayn mese dewje tɔyn ke ń-tɔlde dɔ nange te, ke mese
nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke le dewje le Lubba.»

19

Pa wal Lubba bbar me dara te

1 Goe te a, moo mare ndu bbar bo toke ndu dewje ke banya me dara te
na:
«Aleluya! Kaji, piti, ke singa-mɔngu toje to le Lubba leje.

2 Mba sariyaje laa ke naw ń-gange toje ke dɔgɔle ddem, toje gate gate ddem.
Ń-gange sariya dɔ tɔku dene nje-kaya te ke tuju dɔ nange ke kaya laa, ngaa
nila bare mese nje-kulaje laa ke ń-tɔlde le dɔe te.»
3 Ngaa ń-tel ń-paje bbay na:
«Aleluya! Sa puru ke ɔn tɔku bbe le aw tu ke ndɔ ke ndɔ.»
4 Tɔkuje ke dɔjoo gire sɔ le, ke neje ke toje kem baa ke sɔ le ɔsuje mekeji
gɔlde nangê ngaa poloje Lubba ke isi ngende-mbay te laa. Ń-paje na: «
Amem! Aleluya!»
5 Ngaa, mare ndu bbar ngende-mbay te le na:
«Ɔsuje gaji Lubba leje, see nje-kulaje laa tɔyn,
sese ke ngaji, ke nje ke bo ke aw bbeeleje!»
6 Moo mare ndu toke ndu dewje ke banya ddem, toke kɔru tɔku maann
ddem, toke kɔru ndi ke ndange ke singa ddem. Ndu le na:
«Aleluya! Mba Ebbe-dewje Lubba, Nje-singa-mɔngu aw ɔn bbe ngaa.
7 N-ddaje rɔ-neel, jareje rɔje neelje, n-piteje, mba kare kusu taa-naa le
Ngonn bate le ase ngaa, ngaa dene laa le mɔse rɔe mban.
8 Dare nula kubbu len ke ndɔren ngaa ne-yerew ɔru ang.»
Mba kubbu len le to kula-ddaje ke gate gate ke dewje le Lubba ddaje.
9 Anji le pa arem na: «Uja tar neenn maketuru te: ‹Rɔ-neel to le dewje
ke ń-bbarde kusu taa-naa te le Ngonn bate!› » Goe te a, ń-pa narem na:
«To tarje le Lubba njaa.»
10 M-tee moso kɔ gɔle te ta poloe, a ń-pa narem na: « E-dda neenn ang!
M-to nje-kula mari ddem, nje-kula mare ngakɔinje ke aw ngemje tar-najije
le Jeju ddem. Lubba a maji kare e-poloe!»
Tar-najije le Jeju toje to tarje ke ddeeje dɔ nje-kilaje mber-tarje te le
Lubba bba aw paje.

Dew ke aal sunda ke nda

11 Goe te a, moo dara teyn, a moo sunda ke nda. Dew ke aal sunda le ria
na Dew ke aw dda ne ke dɔgɔle, Dew ke tɔkɔrɔ. Naw ń-gange sariya, ngaa
naw ń-dda ddɔ ddew ne te ke gate gate.
12 Keme to toke puru ke aw ɔn. Ejɔkudɔ banya banya toje dɔe te. Ń-dda
mare ri rɔe te, a ne ke kare baa njaa ń-gere ri le.
13 Ngaa nula kubbu ke ngal ke to mese tɔyn. Ria na Tar le Lubba.
14 Nje-ddɔje ke darâ isije dɔ sundaje te ke nda, ngaa aw ɔruje goe. Dulaje
kubbu len ke kura, ke nda, ngaa ne-yerew ɔru ang.
15 Mare tɔku kiya ke ate in ta dew te ke aal sunda le tee ta tuka ne
gel-dewje. Na kɔn dɔde ngeng nya. Na tɔju wungu le Lubba ke nje singa-
mɔngu, wungu laa ke aw wɔn to puru ddew mbɔyn te ke na mbɔyde ke
gɔle toke le kande binye me ne kore maann binye te.
16 Ń-dda mare ri kubbu te laa ke ngal le ddem, benge te ddem na: «Mbay-
dɔ-mbayje, ke Ebbe ebbe-dewjeje.»
17 Goe te a, moo mare anji ar taar me kare te. Nuru ekii ke singa nare
eelje tɔyn ke aw ilaje me dara te na: «E-ddee e-mbɔnje naa mba tɔku kusu
le Lubba,
18 mba kɔn tal tɔku mbayje, tal mbayje le mbambaje, ke tal nje-singa-
mɔnguje. Tal sundaje, ke tal nje-kaalje sundaje le, tal dewje tɔyn, dewje
ke toje to bbereje, ke dewje ke toje to bbereje ang, tal dewje ke ngaji, ke
dewje ke bo.
19 Goe te a, moo da le, ke tɔku mbayje ke dɔ nange te, ke mbambaje lede.
Ń-mbɔnje naa ta ddɔ ke dew ke isi dɔ sunda te le, ne ke mbambaje laa.

20 Duwa da le, ke nje-kila mber-tar ke to nje-ngem ke dda ne-mɔrije nɔe
te bba ere ne nje ke endaji da laa to engo-nɔde te, ngaa aw poloje kɔr ke
unda rɔ da le. Dungude joo kem ndake puru supere te ke aw ɔn.
21 Ń-tɔl keseje ke tɔku kiya ke in ta dew te ke isi dɔ sunda te tee le, ngaa
eelje tɔyn ɔnje talde are mede ndann.

20

Tar kɔn-mbay bbal doro kara (1000)

1 Goe te a, moo mare anji in darâ aw ddisi. Nuwa ngaw kele ta tɔku
buwa ke suren goto le, ke kula njamji ke ɔɔy jia te.
2 Nuwa da ke unda rɔ mar, ke to li ke lew, ke to esu, ke to Satan le, ngaa
ń-tɔe ke kula njamji mba bbal doro kara (1 000).
3 Nilae tɔku buwa te ke suren goto le, ngaa nutu ta buwa le ń-lete dɔe te,
mba kare nere gel-dewje ang ngaa, ndereng mba bbal doro kara le. Goe
te a, da tute mba mare kare ngaji.
4 Goe te a, moo ngende-mbayje. Dare singa dewje ke isije dɔe te kare
ń-gangeje sariya. Moo ndil dewje ke ń-tɔlde mba tar-naji le Jeju ke ń-paje
ddem, mba tar le Lubba ddem. Moo ndil dede ke ń-mbeteje ta kɔsuje
mekeje gɔlde nɔ da te le, ke nɔ kɔr te ke unda rɔ da le, are dɔsu endaji
engo-nɔde te ang ddem, me jide te ang ddem le tɔ. Ń-ndolje ngaa dɔnje
mbay ke Kiriste ase bbal doro kara (1 000).
5 Kese dewje ke oyje ndolje ang, ndereng bbal doro kara le ase. Yeenn
to dɔngɔr ndol le dewje ke oy.
6 Rɔ-neel to le dewje ke eeje horo dewje te ke ndolje dɔngɔr ndol te le
dewje ke oy. Ń-toje to dewje le Lubba njaa! Yo ke gɔl joo laa ee ke singa
dɔde te ang. Da toje to nje-poloje le Lubba ddem, le Kiriste ddem, ngaa da
kɔnje saa mbay bbal doro kara le.

Koso le Esu

7 Toke bbal doro kara le tunga a, da kɔru Satan key-kula te,
8 ngaa na kaw kere gel dewje kɔyn nange te ke sɔ tɔyn, yeenn pa na
Goge, ke Magoge**. Na mbɔn dewje le mba dda ne ddɔ. Kɔrde banya toke
enangara ta ba-kate.
9 Ń-taaje dɔ nange tɔyn, ngaa ń-gukuje dɔ gɔng le dewje le Lubba, ke dɔ
tɔku bbe ke Lubba ndiki nya. A puru in darâ ddisi, ngaa ɔnde.
10 Ngaa dila esu ke nje-kerede le me ndake puru te ke supere to me te,
lo te ke da le, ke nje-kila mber-tar ke to nje-ngem le eeje te. Da koo ndoo
nya, kare, ke til, bbal ke bbal.

Dɔbɔyn Sariya

11 Goe te a, moo tɔku ngende-mbay ke nda, ke dew ke isi te. Nange, ke
dara ɔtuje aynje nɔe te ke ddang, are dew tel oode ang ngaa.
12 Ngaa moo dewje ke oy, nje ke ngaji, ke nje ke bo, darje taar nɔ ngende-
mbay te le. Ń-teyn maketuruje, a ń-tel ń-teyn mare maketuru bbay, to
maketuru tebbe. Ngaa ń-gange sariya dɔ dewje te ke oy ase kem kula
ddade, ddew kara baa toke ye ke ń-dda maketuruje te le.
13 Ba-kate tee ke ninn dewje ke naynje mee te. Ngaa yo, ke lo le dewje
ke oy teeje ke ninn dewje ke toje mee te, are ń-gange sariya dɔde te kara
kare ase kem kula ddade.
14 Goe te a, dungu yo, ke lo le dewje ke oy me ndake puru te. Ndake
puru le to yo ke gɔl joo laa.

15 Dew ke dinga ria maketuru tebbe te le ang a, dilae ndake puru te le.

21

Dara ke siki, ke nange ke siki

1 Goe te a, moo dara ke siki, ke nange ke siki. Mba dara ke dɔngɔr, ke
nange ke dɔngɔr ikije, ngaa ba-kate goto ngaa.
2 Ngaa moo tɔku bbe ke maji tɔyn, ke to Jurusalam ke siki ke in rɔ Lubba
te darâ aw ddisi. Tɔku bbe le to toke le dene ke dda mande ngaa ar dɔ
gɔle te aw ngina ngaweje.
3 Moo ndu bbar ke singa ngende-mbay te le na: « Bbasine, key le Lubba
to horo dewje te ngaa. Ńa dda bbe ke de, ngaa da toje to dewje laa. Ne
Lubba njaa na kisi ke de, ngaa na to Lubba lede.
4 Na bɔru maann-nɔ tɔyn kemde te. Yo a goto ngaa. Ndoo, ekii, ke ne-
wungu a gotoje, mba konn neje ndayje mban.»
5 Ngaa dew ke isi ngende-mbay te le pa na: «Oo! M-dda neje tɔyn toke
siki ngaa.» Ń-pa na: «Uja tarje neenn maketuru te. Mba tarje lem to tarje
ke tɔkɔrɔ, ngaa aseje kare dew unda mee dɔe te.»
6 Ngaa ń-pa narem na: «Bbaye ngaa! M-to Alpa, ke Omega, m-to kunn
kutu ne ddem, dɔbɔyn ne ddem. Dew ke kunda ɔen a, ema, ma kare
maann ke aw are tebbe nay baa. To maann ke aw in me nange te aw tee.
7 Dew ke tete ddɔ a, ma kare nejeenn le ddeeje to laa. Ma to Lubba laa,
ngaa na to ngonnum.
8 A nje-bbeelje, nje ke tusuje me-kunn inyaje, nje-ne-ddaje ke maji ang,
nje-tɔl dewje, nje-ddaje lo-to-majang, nje-kumaje, nje-poloje kɔr, ke nje-
ngemje tɔyn, lo lede to me ndake puru ke supere to me te. Yeenn to yo ke
gɔl joo laa.

Jurusalam ke siki

9 Goe te a, anji kara horo nje ke siri te ke uwaje engo ne-wunguje ke siri
jide te le ddee pa arem na: «E-ddee are m-tɔji nje-ngaw le, dene le Ngonn
bate le.»
10 Ndil uwam, ngaa anji le unnum aw sem dɔ ddingiri te ke bo, ngaa
ndew. Ń-tɔjum Jurusalam, tɔku bbe ke maji tɔyn ke in darâ rɔ Lubba te
aw ddisi le.
11 Ndoko le Lubba dda are Jurusalam le ndɔren. Ndɔnre laa le toke
ndɔren le kɔr er ke gate ngeng, ke le kɔr er ke ria na jasepe ke are yerere.
12 Ndoko ke dila ń-guku ne dɔ tɔku bbe le ndeer ddem, ndew ddem. Ta
ndoko le dɔku gire joo. Anjije dɔku gire joo arje ta ndokoje te le kara kara.
Ń-dda rije ta ndokoje te le. To ri gel ngann Ijarayelje ke dɔku gire joo.
13 Ta ndokoje le mota toje er lo tee te le kare, mota toje er kande te le
kare, mota er dagoo, mota er beer.
14 Dɔsu ndoko le dɔ erje te dɔku gire joo ke dungu ne gɔle, ngaa ń-dda
ri nje-kayn-kulaje le Ngonn bate ke dɔku gire joo kare erje te ke dɔku gire
joo le kara kara.
15 Anji ke aw pa sem tar le uwa mare ne ke daw dɔju ne ne jia te. Ne
le toke le kare waa. Ń-dda ke ande. Nuwa ne le ta kɔju ne tɔku bbe le, ta
ndokoje le, ke ndoko le.
16 Mbo-kare bbe le ee sɔ. Ngal laa, ke tate laa ase naa. Anji le ɔju bbe le
ke ne-kɔju ne ke jia te le, a ngal laa, tate laa, ke ndew laa ase kilometere
doro joo gire kɔr sɔ (2 400).

17 Nɔju ndoko le ddew kara baa toke gusu ke dewje aw ɔju ne ne a, ngal
ase meren ji dew dɔ-siri gire joo.
18 Dɔsu ndoko le ke er ke ria na jasepe, a ń-dda tɔku bbe le ke ande ke
yerew ɔru ang ngaa keme are yerere.
19 Ń-dda kare er ke dɔsu ne gɔl ndoko le ke erje dang dang ke gate ngeng
dare kura. Ń-dda kar dɔngɔr er ke dɔsu ne gɔl ndoko le ke er ke ria na
jasepe, joo laa ke sapir, mota laa ke kalseduwann, sɔ laa ke emerode,
20 mi laa ke saredonikisi, misan laa ke sarduwann, siri laa ke kirijolite,
jijoo laa ke beril, jikara laa ke topaje, dɔku laa ke kirijoparaje, dɔku gire
kara laa ke yasente, dɔku gire joo laa ke ametisite.
21 Ta ndokoje ke dɔku gire joo le toje to mereje dɔku gire joo. Ta ndoko
kara a, ń-dda ke mere kara baa. Ń-dda nate tɔku bbe le ke ande ke yerew
ɔru ang, ngaa keme are yerere.
22 A moo key-polo-Lubba me tɔku bbe te le ang. Mba, Ebbe-dewje Lubba
ke Nje-singa-mɔngu njaa, de ke Ngonn bate a ń-toje to key-polo-Lubba ke
me tɔku bbe te le.
23 Duju kare, kare ɔsu, wase kare neyn nda, bba kare me tɔku bbe le
ndoko ang. Mba ndoko le Lubba a aw dda are mee aw ndoko, ngaa Ngonn
bate le a to puru ngel me tɔku bbe te le.
24 Gel-dewje a njaje lo-kare te le tɔku bbe le, ngaa tɔku mbayje ke dɔ
nange te a ddeeje ke ne-pitije lede me te.
25 Ta ndokoje le a kutuje ndɔ kara ang, mba lo teenn til a goto ngaa.
26 Dewje a ddeeje ke ne-pitije, ke ne-kingaje le gel dewje me bbe te le.
27 Ne-yerew kara a kande me bbe te le ang nyɔm. Dew ke nje-dda ne
ke ase koo ke kem ang, wase nje-ngem a kande me bbe te le ang tɔ. Nje
ke ń-dda ride maketutu tebbe te le Ngonn bate njaa ke karede baa a, a
kandeje me bbe te le.

22

1 Goe te a, anji le tɔjum ba ke maanne aw are tebbe dew, keme are
yerere. Maann le ubba ngende-mbay te le Lubba de ke Ngonn bate le aw
tee,
2 ngaa aw ula dann nate tɔku bbe te le. Mbɔr maann te le er joo kem,
kake ke aw are tebbe dew to te. Me bbal te kara a, kake le ande gɔl dɔku
gire joo. Neyn kara a, nande gɔl kara kara. Kame to kuma kaji gel-dewje.
3 Mare ne ke ndu-ndɔɔl le Lubba a to dɔe te a to ang ngaa.
Ngende-mbay le Lubba, ke le Ngonn bate a toje me bbe te le. Nje-kulaje
le Lubba a poleje.
4 Da kooje keme ngaa ria a to engo-nɔde te.
5 Til a goto ngaa. Dew a duju puru lambe, wase a ngina kɔsu le kare
bba ta koo ne lo ang. Mba ndoko le Ebbe-dewje Lubba njaa a kuru dɔde
te, ngaa da kɔnje mbay bbal ke bbal.

Jeju pa tar ddee laa

6 Goe te a, anji le pa arem na: «Tarje neenn to tarje ke tɔkɔrɔ, ngaa ase
kare dew unda mee dɔe te. Ebbe-dewje Lubba ke are Ndil laa ddee dɔ
nje-kilaje mber-tar te laa, ula anji laa kare tɔju nje-kulaje laa ne ke nayn
ngɔsi baa ta ddee.
7 Jeju pa na: Oo, maw m-ddee ngɔsi baa ngaa. Rɔ-neel to le dewje ke aw
ngemje tarje ke dila mbere me maketuru te neenn!

8 Ema Jan njaa, moo neje neenn ke mbim ddem, ke kem ddem. Ngaa,
goe te ke moo neje le ke mbim ddem, ke kem ddem le a, m-tee moso nɔ
gɔl anji te ke aw tɔjum neje le ta poloe.
9 A ń-pa narem na: «E-dda neenn ang! M-to nje-kula mari, ke nje-kula
mare ngakɔinje ke toje to nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke nje-kula mare
dewje ke ngemje tarje ke maketuru te neenn. Lubba a maji kare e-pole.»
10 Goe te a, ń-pa narem na: « E-kusu tarje le Lubba ke dila mbere me
maketuru te neenn ang. Mba kare nayn ngɔsi baa ngaa.
11 Maji kare dew ke to gate gate ang, to gate gate ang ke kete kete bbay.
Ngaa, nje-ne-yerew ddee to nje-ne-yerew ke kete kete bbay. A maji kare
dew ke to gate gate, dda ne ke gate gate ke kete kete bbay. Ngaa maji kare
dew ke sange rɔe mba Lubba a, sange rɔe ke kete kete bbay.»
12 Jeju pa na: « Oo, maw m-ddee ngɔsi baa. Maw m-ddee ke kuka le dew
kara kara ase kula-ddae.
13 M-to Alpa, ke Omega. M-to dew ke dɔngɔr ddem, dɔbɔyn dew ddem.
M-to kunn kutu ne ddem, dɔbɔyn ne ddem.
14 Rɔ-neel to le dewje ke aw tokoje kubbuje lede, ta kee ke ddew kusa
kande kake ke aw are tebbe dew ddem, ta kande ke ta-ndoko me bbe te le
ddem.
15 See dewje ke e-toje toke le bisije, nje-kumaje, ke nje-ddaje lo-to majang,
nje-tɔlje dewje, nje-poloje kɔr, nje ke ndikije ngem ddem, aw ereje ngem
ddem, e-naynje ddaka nunn.
16 « Ema Jeju, mula anji lem kare pa tar najije neenn tɔyn arese me
Egilisije te. M-to dew ke gel nuju te le Dabbiti. M-to endeterende ke ta
lo-kare te ke ndoko nya.»
17 Ndil de ke dene ke nje-ngaw le, ń-paje na: «E-ddee!»
Maji kare dew ke oo tar neenn pa tɔ na: «E-ddee!»
Maji kare dew ke kunda ɔen ddee. Dew ke ndiki a, taa maann ke aw are
tebbe dew le baa njaa ay!

Dɔbɔyn tar

18 Ema Jan, m-pa mare dew tɔyn ke oo tarje le Lubba ke dila mbere
me maketuru te neennn: Bbo dew ila mare tar dɔe te a, Lubba a kare
ne-kem-to-ndooje ke ń-pa tare maketuru te neenn oso dɔe te.
19 A bbo dew ɔru mare tarje ke dila mbere me maketuru te neenn ke
ddang a, Lubba a kɔru kande kake ke aw are tebbe, ke tɔku bbe ke maji
tɔyn ke ń-mɔse wɔju dɔe, ngaa ń-dda tare maketuru te neenn jia te ke
ddang.
20 Dew ke pa tar-naji neje neenn le, pa na: «Tɔkɔrɔ, maw m-ddee ngɔsi
baa.»
Amem! E-ddee, Ebbe-dewje Jeju!
21 Maji kare Ebbe-dewje Jeju dda ke se me-maji tɔyn.